GOETHE

PROZĂ

6

EDITURA UNIVERS

Revoluţia franceză, Teoria ştiinţei a lui Fichte şi Wilhelm Meister sînt principalele orientări ale epocii.

AUGUST WILHELM SCHLEGEL

Anii de ucenicie nu sînt doar produsul unui geniu, ci rodul unei culturi echilibrate, concentrate şi întruchipate în acest geniu : fuziunea dintre un suflet mare şi o lume cultivată, dintre o fantezie viguroasă şi o gîndire matură şi profundă, care dă formă inspiraţiei sale creatoare, orientînd spre ea o uriaşă cantitate de experienţă.

FRIEDRICH GUNDOLF

GOETHE

GOETHE

OPERE
6

PROZĂ

Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister

Studiu introductiv şi note
de JEAN LIVESCU

Traducere
de VALERIA SADOVEANU

Bucureşti, 1988
EDITURA UNIVERS

IDEALUL PLENITUDINII UMANE

ROMANUL *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister (Wilhelm Meisters Lehrjahre)** a fost publicat, la două decenii după *Suferințele tînărului Werther*, în patru volume a cîte două cărți: cartea 1—2 în ianuarie 1795, 3—4 în mai, 5—6 în noiembrie; manuscrisul ultimelor două cărți este încheiat în iunie 1796, astfel că cel de-al patrulea volum apare în octombrie al aceluiași an.[1]

Geneza romanului este însă lungă, iar motivarea ei n-a putut fi pe deplin clarificată decît la începutul secolului nostru[2]. Din jurnalul zilnic al poetului, ca și din corespondență, mai ales din scrisorile către Charlotte von Stein, se desprindeau informații sporadice privind un roman la care Goethe a lucrat cu intermitențe începînd cu anul 1777 pînă prin 1786, adică pînă în preajma plecării în Italia. Se cunoștea și numele personajului principal: Wilhelm Meister, iar o singură dată, în 1782, era menționat și un titlu: „Theatralische Sendung" (Vocația teatrală), suficient de semnificativ pentru a indica o tematică: acesta urma să cuprindă, cum se spune într-o scrisoare, „întreaga problematică a teatrului". În ce privește însă conținutul și orientarea acțiunii nu se puteau face decît presupuneri plecînd de la *Anii de ucenicie*. Abia în 1910, cu totul întîmplător, un elev descoperă

---

* Asupra acestei opere, centrală în creația lui Goethe și de largă rezonanță istorică, există o literatură critică extinsă. În mod necesar *bibliografia* utilizată a trebuit să procedeze selectiv, orientîndu-se cu precădere spre studii mai recente, cu puncte de vedere diferențiate.

Bibliografie: George Lukács: *Wilhelm Meisters Lehrjahre*. În *Goethe und seine Zeit*, Berlin 1955, pp. 55—73; Gerhard Meyer: *Wilhelm Meisters Lehrjahre. Gestaltbegriff und Werkstruktur*. În „Goethe Jahrbuch" 92 (1975), pp. 140—164; Eberhard Mannack: *Der Roman zur Zeit der Klassik. Wilhelm Meisters Lehrjahre*. În Karl Otto Conrady (ed.), *Deutsche Literatur zur Zeit der Klassik*, Stuttgart 1977, pp. 211—225; Wilhelm Koopmann: *Wilhelm Meisters Lehrjahre* (1795/6). În Paul Michael Lützeler/James E. McLeod (ed.), *Goethes Erzählwerk. Interpretationen*, Stuttgart 1985 [Reclam Universal-Bibliothek 8081], pp. 168—191; Stefan Blessin: *Die Romane Goethes*, Königstein/Ts. 1979, pp. 11—58.

1 Textul originar în *WA* I, 21—23 (ed. Carl Schüddekopf), 1898—1901. Alte ediții consultate: *FA* 11 (ed. Julius Wahle/Oskar Walzel), 1926; *HA* 7 (ed. Erich Trunz), 8 1975.

2 Cf. Ehrhard Bahr (ed.): *Erläuterungen und Dokumente. Johann Wolfgang Goethe, Wilhelm Meisters Lehrjahre*, Stuttgart 1982 [Reclam Universal-Bibliothek 7826)].

la Zürich între hîrtii vechi de familie un manuscris care se dovedeşte a fi o copie a primei redactări a romanului lui Goethe, rămasă fragment. Publicat în ediţie critică în 1911, textul primeşte şi titlul, considerat definitiv: *Wilhelm Meisters theatralische Sendung (Vocaţia teatrală a lui Wilhelm Meister)*[3]. Prin analogie cu prima formă a dramei *Faust*, descoperită şi ea postum, această redactare iniţială mai este denumită şi *Urmeister*.

La îndelungata gestaţie a lui *Wilhelm Meister* se referă Goethe şi în *Analele* sale, mai puţin însă cu privire la prima versiune, cît din perspectiva problematicii din *Anii de ucenicie*: „Începuturile lui Wilhelm Meister au stat pe loc multă vreme. Ele izvorau dintr-un presentiment confuz al unui mare adevăr: că omul ar vrea adesea să încerce lucruri pentru care nu-i este hărăzită de la natură vreo predispoziţie, ar vrea să întreprindă şi să exercite ceva pentru care nu are aptitudini. Un sentiment interior îl avertizează să renunţe, omul însă nu poate să se desluşească şi este mînat pe drumuri false spre scopuri false, fără să-şi dea seama cum se petrec lucrurile... Şi este totuşi posibil ca toţi paşii greşiţi să ducă la un bun de nepreţuit, un presentiment care în Wilhelm Meister se dezvoltă din ce în ce mai mult, se clarifică şi se confirmă, ba chiar se exprimă pînă la urmă în cuvinte lămurite: «Îmi apari ca Saul, fiul lui Kis, care a ieşit să caute asinele tatălui său şi a găsit o împărăţie»[4].

„Presentimentul confuz" la care se referă Goethe de la distanţa a numeroşi ani rămaşi în urmă (*Analele* au fost scrise în 1819/20), semnala de fapt că, pe parcursul elaborării romanului, însăşi ideea de bază a primei versiuni nu-l mai satisfăcea; „drumurile false" îl duceau pe erou spre scenă, pentru care pe atunci considera — şi dovedea — că are „vocaţie". Împlinirea umană în spiritul clasicismului spre care evolua Goethe căpătase între timp o semnificaţie mult mai complexă. Intervenise călătoria în Italia (1786—1788) şi, ca eveniment epocal, care-i solicita reevaluarea întregii sale gîndiri social-politice, Revoluţia franceză. În ce priveşte conceperea drumului prin viaţă al eroului romanului său, împlinirea nu se mai putea reduce la lumea aparenţei teatrale; eroul trebuia să fie supus confruntării cu realităţi mult mai cuprinzătoare, cu însăşi realitatea vieţii, care, pentru Germania timpului, cu o clasă burgheză firavă, însemna mai ales confruntarea cu aspectele esenţiale ale dominaţiei feudale în sutele de stătuleţe cu regim despotic.

Titlul definitiv al romanului, *Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister* sintetizează noua problematică, aceasta are însă urmări profunde pentru

---

[3] Text publicat în *WA* I, 51—52 (ed. Harry Maync).

[4] Apud *HA* 7, pp. 617/8. Întrucît Erich Trunz, îngrijitorul Ediţiei de la Hamburg, a întrunit în partea de comentarii a volumului 7 (pp. 613—681) informaţiile de bază privind geneza şi receptarea în epocă a romanului, trimitem, aici şi în notele care urmează, la acest important material.

întreaga lui structură. Preluată în noua viziune, „vocaţia pentru teatru" este redimensionată, devenind din scop unul din episoadele acţiunii, e drept, unul de bază, cuprinzînd aproape cinci din cele opt cărţi ale romanului. Acţiunea principală din vechea versiune este păstrată, cu prescurtări şi eliminări de personaje, descrierea strict cronologică (mai ales de la început, privind copilăria lui Wilhelm) este acum narată în retrospectivă, sînt introduse personaje noi, necesare pentru a realiza legătura de idei cu continuarea acţiunii în noua perspectivă. Dispare în bună parte spontaneitatea cursivă a naraţiunii, intervine o stilizare care nivelează expresia, înlăturînd diferenţierile şi asperităţile, echilibrînd într-o desfăşurare mai unitară motivele şi urmărind mai consecvent logica acţiunii în ansamblul ei.

Şi mai relevantă pentru definirea noii problematici este atitudinea narativă a autorului. Aceasta se reliefează poate mai puţin vizibil în elementele celor două versiuni, cît într-o comparare a lor cu romanul care îi adusese lui Goethe celebritatea sa europeană. În *Werther* autorul se identifica cu soarta eroului său şi solicita cititorului întreaga compasiune pentru suferinţele lui. În *Wilhelm Meister* — şi mai ales în versiunea definitivă a romanului — autorul se distanţează de naraţiune. El contemplă cu simpatie năzuinţele idealiste ale eroului, bogata sa frămîntare sufletească, generozitatea şi bunătatea sa, dorinţa de a-şi împlini personalitatea prin depăşirea limitelor anoste ale existenţei burgheze. Dar, cunoscînd mult mai profund adevărul în ce priveşte lumea şi oamenii, el nu se poate împiedica să nu comenteze ironic naivitatea tinerească a lui Wilhelm, lipsa lui de maturitate şi de simţ practic, ignorarea unor evidente realităţi, predilecţia pentru peroraţia pedantă şi pentru discursul sentenţios, didactic şi moralizator.

Încă de la apariţie, romanul lui Goethe a fost cantonat în cercul de semnificaţii al conceptului de *Bildung*, ceea ce a dus la elaborarea termenului de *Bildungsroman*, preluat astăzi ca termen de critică literară în numeroase limbi.[5]

Împrumutul din terminologia literară germană nu se datoreşte vreunei comodităţi de gîndire, ci complexităţii plurisemantice a noţiunii de *Bildung*.[6] Apărut spre sfîrşitul evului mediu şi folosit atunci în accepţiune mistico-religioasă pentru a desemna „scînteia divină" din om şi purificarea spirituală a acestuia prin contemplare şi asceză, cuvîntul a fost curînd secularizat, denotînd încă de la începutul secolului al XVIII-lea realizarea

[5] Pentru critica literară românească v. M. Anghelescu şi colab.: *Dicţionar de termeni literari*, Ed. Academiei, Bucureşti 1976, pp. 52 şi urm.
[6] Cf. Ernst L. Stahl: *Die religiöse und die humanitätsphilosophische Bildungsidee und die Entstehung des deutschen Bildungsromans im 18. Jahrhundert*, Berna 1934.

unei forme, a unui contur somatic definibil, dar mai ales procesul de formare şi dezvoltare a inteligenţei şi raţiunii, ca potenţe ale individului, în relaţia cu mediul ambiant. Spre sfîrşitul secolului, odată cu elaborarea viziunii clasicismului german despre un om format şi cultivat prin asimilarea valorilor spirituale ale unei antichităţi idealizate, autonom faţă de supranatural, conceptul de *Bildung* îşi lărgeşte considerabil sfera semantică spre sensuri pe care şi le păstrează şi astăzi. El denotează acum procesul dinamic formativ prin care individul îşi exercită şi îşi cultivă, în mod spontan sau intenţionat, disponibilităţile, aptitudinile şi dispoziţiile native, în impactul cu forţele din natură şi din societate, ale căror valori şi le integrează şi modelează într-un sistem de relaţii deschis, mereu reînnoit. Într-o expresie mai sintetică, *Bildung* ar putea fi definit drept procesul psihic de progresivă socializare a fiinţei umane, în măsura în care acest proces este considerat din perspectiva aptitudinilor native ale acesteia. În această direcţie se orientează şi tematica pe care o întîlnim de predilecţie în operele romaneşti întrunite sub categoria de *Bildungsroman.*[7]

Consideraţiile de mai sus nu epuizează însă conţinutul semantic al cuvîntului. Pentru că în afară de semele relative la procesul de devenire *Bildung* mai denumeşte şi efectele, rezultatele lui, formaţia realizată, deci nivelul de cunoaştere, cel afectiv şi volitiv atins într-un anumit moment al creşterii, cu alte cuvinte „stadiul" sau „staţiunea" luată în considerare pentru analiză. În acest al doilea sens, *Bildung* are strînse contingenţe cu noţiunea sociologică de „cultură" ca însumare a valorilor spirituale acumulate şi stăpînite de individ în cadrul unei colectivităţi sociale. Din acest punct de vedere şi în funcţie de accentele diferite pe care un scriitor sau altul le pune pe elementele constitutive pentru un roman, se întîlnesc în terminologia literară germană, pe lîngă noţiunea de *Bildungroman,* şi altele două, una mai largă, referitoare la dezvoltarea individului *(Entwicklung),* alta mai restrînsă, privind acţiunea de formare organizată în sisteme instructiv-educative *(Erziehung): Entwicklungsroman,* respectiv *Erziehungsroman,* dintre care prima mai ales este deseori acceptată ca echivalentă cu *Bildungsroman.*

Dacă fundamentarea romanului lui Goethe pe ideea de *Bildung* a fost resimţită încă de la prima apreciere aprofundată a lui de către Friedrich

---

[7] Anders Krüger: *Der neuere deutsche Bildungsroman*, 1906; Melitta Gerhard: *Der deutsche Entwicklungsroman bis Goethes Wilhelm Meister*, 2 Berna/München 1968; Hans Heinrich Borcherdt: *Bildungsroman.* In *Reallexikon der deutschen Literaturgeschichte*, vol. 1, 2 Stuttgart 1958, pp. 175–178; Walter A. Bruford: *The German Tradition of Self-Cultivation. „Bildung" from Humboldt to Thomas Mann*, Cambridge 1975; Rolf Selbmann: *Der deutsche Bildungsroman*, Stuttgart 1984.

Schlegel[8], compozitul *Bildungsroman* a fost format la începutul secolului al XIX-lea pentru a reliefa valoarea romanelor pe care preocuparea de aprofundare a vieții interioare le distingea din noianul de literatură a timpului.[9] În accepțiunea terminologică de astăzi cuvîntul apare pentru prima dată, cu referire directă la *Anii de ucenicie*, la Wilhelm Dilthey. În monografia consacrată lui Schleiermacher Dilthey notează: „Aş vrea să denumesc *Bildungsromane* pe acelea care aparțin școlii lui *Wilhelm Meister*. Opera lui Goethe înfățișează formarea omului pe diferite trepte, figuri, epoci de viață." În continuare Dilthey adaugă un punct de vedere ideologic care multă vreme a influențat literatura critică: „Umple de satisfacție faptul că [Goethe] nu descrie întreaga lume cu monstruozitățile ei și cu lupta pentru existență a pasiunilor maligne; materialul arid al vieții este eliminat."[10] Mult mai tîrziu Dilthey extinde tipologia sa tematică la tot ceea ce, după convingerea sa, formează o „școală" a romanului lui Goethe: „Începînd cu *Wilhelm Meister* și cu *Hesperus* [roman al lui Jean Paul] toți [scriitorii] înfățișează pe tînărul acestor zile, cum intră în viață într-o stare clarobscură de fericire, cum caută suflete înrudite, întîlneşte prietenia și iubirea, ajunge însă să lupte cu realitățile aspre ale lumii și se maturizează, astfel că prin experiențe variate își găsește identitatea și devine conștient de misiunea sa în lume."[11]

Dacă Dilthey decelează prin caracterizările sale elementele definitorii ale *Bildungsromanului*, el accentuează în ambele citate existența unei stări conflictuale între individ și realitatea ambiantă, mai ales cea socială, văzută de el ca dominată de forțe obscure, diforme și pernicioase, din care individul trebuie să se regăsească pentru a-și salva identitatea. Chiar dacă, în procesul devenirii, impactul cu forțele formative poate avea caracter violent, scriitorul realist nu vede în aceasta un conflict ireductibil, ci o necesitate obiectivă și inevitabilă. Nici idealizarea copilăriei și adolescenței ca stare crepusculară de fericire și nici o selectare intenționată din partea autorului a aspectelor exclusiv pozitive din experiența de viață a eroului nu corespund viziunii realiste a *Bildungsromanului*, la Goethe și la cei mai mulți din scriitorii care i-au urmat. Dilthey nu înțelege prin *Bildung* un

---

8 În recenzia din revista „Athenäum" (1798): „Formată urmează să fie [în roman] nu o persoană sau alta, ci însăși natura, însăși activitatea formativă urmează să fie descrisă în exemple diferite și generalizată în principii simple."

9 Fritz Martini: *Der Bildungsroman. Zur Geschichte des Wortes und der Theorie* (1961). În *Literarische Form und Geschichte. Aufsätze zur Gattungstheorie und Gattungsgeschichte vom Sturm und Drang bis zum Erzählen heute*, Stuttgart 1984, pp. 33—47.

10 Wilhelm Dilthey: *Leben Schleiermachers*, vol. 1, 1870, p. 282.

11 Wilhelm Dilthey: *Das Erlebnis und die Dichtung*, 1906, p. 329.

proces de continuă şi progresivă socializare, de integrare a ființei umane într-un context social, ci o căutare şi identificare a individualității în afara sau chiar împotriva condiționării ei sociale. În forme similare apare problematica *Bildungsromanului* şi în lucrări mai recente[12]. În ultimii ani sînt tot mai numeroşi însă acei critici care apropie romanul lui Goethe de tipul romanului social.[13] Se accentuează în prezent că interacțiunea dintre „poezia inimii" şi „proza realității", dintre dispozițiile native ale omului şi forțele din natură şi societate, chiar văzute în reflectarea lor subiectivă, idealizată, este un proces firesc. Numai astfel se poate înțelege de ce Goethe îl numeşte odată pe Wilhelm „o biată ființă" *(ein armer Hund)*: el vrea să reliefeze ponderea primordială pe care o ocupă în formarea umană forțele obiective ale cadrului natural şi, mai ales, social. „Pentru că, explică Goethe, numai la unul ca acesta şi nu la personaje stabile şi închegate se pot arăta cu toată claritatea alternativele vieții şi miile de laturi diferite ale acesteia"[14].

Concentrîndu-se asupra devenirii persoanei umane în perioada copilăriei şi, în special, a adolescenței, teme productive şi deosebit de atractive, permițînd largi incursiuni autobiografice, *Bildungsromanul* este cultivat în forme variate de numeroşi scriitori. Pare de aceea nepotrivit să se vorbească despre *Bildungsroman* ca de o manifestare a spiritului național german, aşa cum se afirmă uneori[15]. O predilecție sporită pentru *Bildungsroman* la scriitorii germani reprezentativi care se reclamă din descendența *Anilor de ucenicie*[16] este mai degrabă rezultatul unor condiții specifice de dezvoltare a societății germane. Faptul că *Wilhelm Meister* şi alte romane formative ale timpului n-au corespondent în literatura franceză sau engleză, spune Janz, „se explică mai degrabă prin starea de înapoiere a relațiilor politice şi economice".[17] La rîndul lui, Thomas Mann, el însuşi un reprezentant strălucit al genului în literatura contemporană, îl consideră drept o continuare, pe plan „sublimat şi interiorizat", a romanului de

---

[12] Cf. Günther şi Irmgard Schweikle (ed.): *Metzler Literatur-Lexikon. Stichworte zur Weltliteratur*, Stuttgart 1984, p. 53.

[13] Cf. Hans Ulrich Kühl: *Bild und Spiegelbild. Überlegungen zur Genrestruktur von Goethes Wilhelm Meisters Lehrjahre.* În „Weimarer Beiträge" 24 (1978), 10, pp. 61–89.

[14] Apud *HA* 7, p. 618 (Scrisoare către cancelarul von Müller, 22 ianuarie 1821).

[15] Andres Krüger, *op. cit.*; Hans Heinrich Borcherdt, *op. cit.*

[16] O succintă prezentare în vol. I al prezentei ediții de *Opere*, p. X şi urm.

[17] Rolf Peter Janz: *Zum sozialen Gehalt der Lehrjahre.* În Helmut Arntzen ş.a. (ed.), *Literaturwissenschaft und Geschichtsphilosophie. Festschrift für Wilhelm Emrich*, Berlin/New York 1975, pp. 320–340.

aventuri şi de călătorie, apărută în condiţiile unei epoci din dezvoltarea socială germană cînd forţele sociale supraordonate individului [erau încă insuficient de conturate pe plan naţional.[18]

Apariţia romanului lui Goethe a constituit un mare eveniment literar pentru sfîrşitul veacului al XVIII-lea. Schiller, prietenul şi colaboratorul lui Goethe, este primul care cunoaşte şi comentează, cu pertinente observaţii critice, această operă, pe măsura elaborării ei, ocazionînd un viu schimb de scrisori care vor constitui miezul *Corespondenţei* publicate mult mai tîrziu de Goethe. Friedrich Schlegel, care consacră romanului prima amplă recenzie în „Athenäum", organul programatic al romantismului, afirmă într-o lapidară sentenţă privind esenţa momentului politic, filozofic şi literar: „Revoluţia franceză, *Teoria ştiinţei* a lui Fichte şi *Wilhelm Meister* al lui Goethe constituie cele mai importante tendinţe ale epocii." Pentru Schlegel romanul lui Goethe reprezintă o culme a poeziei şi modernităţii; el aduce transfigurarea activă a realităţii prin forţa creatoare a imaginaţiei poetice, precum şi renunţarea la criteriul clasicizant al epicului versificat şi folosirea formei noi, a prozei genului romanesc. „Această minunată proză e proză şi totuşi poezie", exclamă el admirativ.

Christian Gottfried Körner, viitorul poet al luptei de eliberare naţională, detectează unitatea operei lui Goethe în prezentarea unei naturi umane frumoase, care se formează progresiv prin conlucrarea dintre dispoziţiile ei interioare şi condiţiile exterioare. Scopul acestei cultivări este realizarea unui echilibru perfect, „armonie în libertate". „Cu cît capacitatea de cultivare a persoanei e mai mare şi cu cît există mai multe forţe formative în lumea care o înconjoară, cu atît e mai bogată hrana spirituală pe care o asigură un asemenea fenomen." La rîndul lui, Wilhelm von Humboldt consideră că marele merit al romanului este acela că descrie „lumea şi viaţa întocmai cum sînt, cu totul independente de fiecare individualitate luată în parte şi tocmai prin aceasta deschise pentru fiecare dintre individualităţi."[19]

Un omagiu indirect aduc realismului lui Goethe opiniile lui Novalis; ele rezumă într-un fel poziţia romantică, cu atît mai mult cu cît nu erau decît note de lectură datînd din anii 1797—1800 şi nu erau destinate publicităţii.

În 1797 Novalis îl numeşte încă pe Goethe, fără referire directă la roman, „adevăratul reprezentant pe pămînt al spiritului poetic". Mai tîrziu, punînd în centrul reflecţiilor sale romanul *Anii de ucenicie*, Novalis

---

[18] Cf. Thomas Mann: *Altes und Neues. Kleine Prosa aus fünf Jahrzehnten*, Frankfurt/M. 1961, p. 372.
[19] Apud *HA* 7, pp. 648—675.

elogiază entuziast măiestria limbii lui Goethe, evidențiind „magia discursului poetic, această penetrantă insinuare a unei limbi cursive, plăcut de simplă şi de variată"; generalizînd, Novalis găseşte în aceasta „unitatea spirituală" în care constă „adevăratul suflet al unei cărți." Pe de altă parte Novalis refuză în cuvinte violente finalitatea acestui conținut „prozaic şi modern". „Se prăbuşeşte [în roman] tot ce-i romantic, la fel poezia naturii, miraculosul. E vorba numai de chestiuni omeneşti comune... ateism artistic... foarte multe probleme economice... se realizează un efect artistic cu un material prozaic, ieftin." Concluzia analizei e negativă: „Întregul e un roman aristocratizat. Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister sau pelerinajul spre o diplomă nobilitară..." Aşa cum romanul lui Voltaire satiriza sarcastic realitățile care arătau cît de departe e pămîntul de cea mai bună dintre lumile posibile, tot aşa „Wilhelm Meister e un Candide îndreptat împotriva poeziei."

Notele lui Novalis denotă o foarte atentă lectură a romanului goethean și provin din anii cînd el însuşi pregătea romanul său *Heinrich von Ofterdingen* (apărut în 1802), replică directă la Wilhelm Meister de pe poziții diametral opuse realismului, prin proclamarea poeziei şi fanteziei poetice (simbolizată în celebra „floare albastră") ca singura realitate valabilă şi eliberatoare dintr-un univers ostil, meschin şi diform.[20]

*

Acțiunea din *Vocația teatrală a lui Wilhelm Meister* oglindeşte istoria culturii germane într-un moment cînd eforturile se orientau spre crearea unui teatru național, un teatru adaptat ideologic la cerințele clasei burgheze în ascensiune. Teatrul era privit de intelectualii timpului (Lessing, de pildă, mai tîrziu Schiller) ca „scenă a lumii", un „tribunal", o instituție socială capabilă să înfăptuiască o operă de culturalizare, să demaşte nedreptățile, abuzurile, corupția şi să răsplătească virtuțile umane şi cetățeneşti. „Vocația pentru teatru" pe care o propunea pe atunci Goethe eroului său trebuia de aceea să însemne nu numai împlinirea unor aptitudini individuale, dar şi o misiune socială. Orientarea lui Wilhelm spre arta scenei corespundea în viziunea autorului unui talent poetic autentic şi unei înclinări reale spre poezie, eventual şi intenției de a se dedica profesiunii actoriceşti.

Această optică se modifică radical în *Anii de ucenicie*. Goethe se distanțează de eroul său, îi priveşte cu condescendență încercările poetice şi artistice, pentru ca la finele „carierei" teatrale a lui Wilhelm, toate eforturile sale să fie declarate drept eroare, chiar dacă această eroare e văzută drept benefică în cadrul experienței de viață a eroului.

---

[20] Apud *HA* 7, pp. 675–680.

Trăsătura de bază atribuită eroului este o puternică viață interioară, din care rezultă o necunoaștere sau ignorare a realităților și a oamenilor pe care-i întîlnește. Formarea ca artist a lui Wilhelm, aspirația sa de-a depăși statutul său social spre lumea boemei teatrale apar ca o continuă îndepărtare de lume. Chiar și universul dramelor shakespeareene, pe care îl descoperă cu încîntare, îl seduce și-l izolează de realitate.

Apropierea de realitate este un proces formativ care se va realiza pe încetul. Unul din momente îl reprezintă jurnalul de călătorie solicitat lui Wilhelm de tatăl său, cu „observații geografice, statistice și comerciale". Cu toate „experiențele inimii și spiritului său" Wilhelm nu e capabil să întocmească o asemenea lucrare și trebuie să apeleze la ajutorul lui Laertes. Odată realizată însă, „opera" nu va întîrzia să contribuie la orientarea lui Wilhelm spre realitatea din jur; prin ea „devenise mai atent la evenimentele și la viața cotidiană a lumii reale decît fusese pînă atunci". În contextul acestui episod apare și noțiunea de activitate ca semn al recunoașterii faptului că, alături de artă, există și alte valori rezultate din efortul muncii. Reamintindu-și de figurile alegorice cu care caracterizase, în drama sa de tinerețe, arta și comerțul, Wilhelm le relativizează pentru prima dată valoarea: „Una nu mai pare atît de ponosită ca pe atunci, iar cealaltă nu atît de strălucitoare". Deși se decide să rămînă în teatru, în suflet i se strecoară îndoiala și așteaptă să fie sprijinit nu atît prin alegere proprie, ci prin „înclinarea din afară a balanței".

Concentrată în interior, viața lui Wilhelm se desfășoară „fără plan", la voia hazardului, ea este determinată din afară, de împrejurări. Reacția lui normală la evenimentele în care e implicat este acceptarea acestora, o docilă adaptare la situații noi. Caracteristice sînt relațiile sale sentimentale cu femeile. Iubirea pentru Mariana îl urmărește ca o dureroasă amintire, se lasă însă purtat de înclinații spre alte femei — Philine, Mignon, Mme Melina, contesa, Aurelia —, nutrind în același timp un sentiment nostalgic după idealul său de feminitate: necunoscuta amazoană. Fiecare femeie apelează cu anumite calități la simțămintele sale neclare și nedecise: „Mariana îi apăru într-un capot alb de dimineață, implorîndu-l să n-o uite; apoi drăgălășenia Philinei, părul ei frumos și comportarea ei insinuantă îl tulburaseră iarăși în timpul ultimei lor întîlniri; dar toate se ștergeau ascunse de vălul depărtării de îndată ce se gîndea la nobila, la strălucitoarea contesă". O „considerabilă libertate în tratarea eroticului", comentează un critic, arătînd că aceasta a iritat spiritele puritane din lumea anglosaxonă, influențînd multă vreme receptarea în Anglia a romanului.[21]

---

[21] Hans Rudolf Vaget: *Goethe the Novelist. On the Coherence of His Fiction.* În William J. Lillyman (ed.), *Goethe's Narrative Fiction. The Irvine Goethe Symposium,* Berlin/New York 1983, pp. 1—20, aci p. 3 și urm.

Atitudinea lui Wilhelm e stimulată şi de încrederea sa în hazard, ca o forţă imanentă care-i călăuzeşte paşii, ducîndu-l să întîlnească ceea ce corespundea impulsului său interior. Necunoscutul pe care-l cunoaşte în noaptea despărţirii de Mariana (şi care se va dovedi a fi un emisar al Societăţii Turnului) va încerca, fără succes, să-l convingă de prioritatea raţiunii. Cuvintele acestuia exprimă crezul umanist al clasicului Goethe, încrederea sa optimistă în forţa raţiunii. „Urzeala acestei lumi e făcută din necesitate şi hazard; raţiunea omenească se aşază între amîndouă şi ştie să le cîrmuiască. Ea vede în necesitate fundamentul existenţei sale; cît despre hazard, ea ştie să-l dirijeze, să-l conducă şi să-l utilizeze. Şi numai în măsura în care raţiunea rămîne tare şi neclintită, numai în această măsură omul poate pretinde să fie numit Dumnezeul pămîntului". Şi mai tîrziu: „Fiecare are în mîinile sale propria fericire, precum artistul are materie brută, căreia vrea să-i dea o formă".

Dar dezvoltarea formativă a lui Wilhelm duce spre un punct de cotitură care se manifestă în momentul în care devine conştient că în adîncul fiinţei sale are totuşi un „plan" de viaţă; prin conştientizare el face un pas spre maturizare. „Răscrucea" — expresia revine în mod repetat — intervine o dată cu ştirea despre moartea tatălui lui Wilhelm, ea prilejuieşte celor doi veri, Wilhelm şi Werner, să-şi precizeze într-un schimb de scrisori perspectivele de viaţă. Werner se profilează ca un burghez filistin, care-şi propune drept ţel al existenţei profitul material şi bunul trai egoist („fă-ţi afacerile, cîştigă bani, distrează-te cu ai tăi şi nu te preocupa de restul lumii decît în măsura în care poţi trage un profit"). La rîndul lui Wilhelm, sintetizîndu-şi experienţa de viaţă şi năzuinţele ascunse, este acum conştient că urmăreşte idealul unei personalităţi complexe: „Să mă formez aşa cum îmi este natura",... „dezvoltarea armonioasă a fiinţei mele".

Regăsim în asemenea năzuinţe optimismul educaţional al clasicului Goethe: omul e capabil să-şi cultive, să-şi dezvolte şi să-şi pună în valoare potenţele naturale. Mai mult însă: căutările lui Wilhelm, dorinţa sa de a depăşi limitele de clasă reprezintă o lucidă condamnare a relaţiilor burgheze şi a mutilării personalităţii impuse de progresiva specializare. „Critica burgheziei [în romanul lui Goethe] este nu numai o critică a micimii şi îngustimii specific germane, ci totodată o critică a diviziunii capitaliste a muncii."[22]

Idealul acestei personalităţi nu apare ca un scop în sine: Wilhelm îşi propune ca, astfel format, să poată fi activ în viaţa socială, să devină o „persoană publică". Analizîndu-se, Wilhelm consideră că a făcut unele progrese în această direcţie: „De cînd te-am părăsit, am cîştigat mult prin exerciţii corporale; am pierdut în mare parte stîngăcia mea obişnuită şi

[22] Georg Lukács, *op. cit.*, p. 58.

pot acum să mă prezint destul de bine". Asemenea forme de comportare îi apar lui Wilhelm necesare în conviețuirea socială: „El [aristocratul] este o persoană publică și, cu cît are mai multă eleganță în mișcări, cu cît îi e vocea mai sonoră, cu cît ființa lui arată mai multă stăpînire și măsură, cu atît e mai desăvîrșit".

Pe urmele lui Novalis („roman aristocratizat"), intențiile tînărului Wilhelm au fost uneori interpretate, pe nedrept, credem, drept o trădare a pozițiilor burgheze și un refugiu în tabăra aristocraților.[23] Ni se pare semnificativ că ceea ce Wilhelm dorește să învețe de la aristocrați sînt atribute exterioare, maniere de comportare și reprezentare care se reliefează în contactul social. În ce privește valorile spirituale, estetice și etice, ca și calitățile sufletești, acestea sînt departe de a constitui un apanaj al aristocrației; de altminteri experiența de la castelul contelui îi demonstrase că nici nu trebuie să caute la aristocrați asemenea valori.

Momentul conștientizării idealului său formativ coincide cu eroarea lui Wilhelm de a confunda viața reală cu activitatea pe scenă ca actor. Scrisoarea către Werner se încheie cu concluzia că pentru un burghez care urmărește o formație armonioasă, lipsit însă de privilegiul aristocratic al nașterii, singura posibilitate de a activa ca „persoană publică" rămîne teatrul. „Pe scenă, spune el, omul cultivat apare cu personalitatea lui strălucitoare, ca și în clasele înalte; acolo spiritul și trupul țin același pas în orice acțiune". În locul afirmării în realitate a plenitudinii umane, pe care condițiile sociale nu i-o permit, Wilhelm alege aparența, masca scenică.

Există însă și o motivare mai adîncă a opțiunii lui Wilhelm pentru teatru; el însă nu și-o mărturisește. În momentul semnării contractului de angajare ca actor, „printr-o inexplicabilă asociație de idei", ne dezvăluie ironic naratorul, lui Wilhelm îi apare imaginea amazoanei, idealul său de grație și delicatețe. „Haina [amazoanei] îi căzu de pe umeri, făptura ei întreagă începu să strălucească, apoi dispăru. Wilhelm își scrise mecanic numele, fără să știe ce face și abia după asta își dădu seama că Mignon era lîngă el, îl ținea de braț și încerca să-i îndepărteze încet mîna".

În contextul ideii goetheene de *Bildung* opțiunea lui Wilhelm pentru scenă este numai o etapă, o „treaptă". Wilhelm o va depăși pentru că, odată conștientizat țelul pe care și l-a propus, își va da seama curînd de esența teatrului ca aparență și iluzie a vieții și, prin aceasta, de faptul că el este numai o oglindire — foarte puțin fidelă — a idealului urmărit. Autorul nu descrie în mod direct progresiva îndepărtare a eroului de teatru, o concretizează însă prin clarificări colaterale. Oamenii care compun lu-

---

[23] Heinz Otto Burger: *Europäisches Adelsideal und deutsche Klassik*. În *Dasein heisst eine Rolle spielen. Studien zur deutschen Literaturgeschichte*, München 1963, pp. 211—232.

mea teatrului, idealizaţi de Wilhelm, se dovedesc a fi sub nivelul, iarăşi idealizat, al chemării artistice, sînt improvizaţi sau mînaţi de interese meschine, egoiste. Subiectivismul şi interiorizarea lui Wilhelm sînt contrarii unei anumite capacităţi de mimare, esenţială pentru profesiunea de actor. „Menirea actorului, îi va argumenta mai tîrziu Jarno, este aparenţa", iar „cel ce nu poate să joace decît propria lui fiinţă nu e actor". Deşi Serlo îi demonstrează că „pentru a fi la înălţimea unui rol şi a convinge pe spectator se cere actorului să ştie ce trebuie să înlăture din individualitatea sa proprie", Wilhelm nu se încarnează în personajele pe care le joacă, ci se reprezintă pe sine. Urmînd să-l joace pe Hamlet, Wilhelm îşi propune o dentificare cu personajul, aduce adică pe scenă propria-i existenţă pe treapta formativă pe care se află în acel moment. Hamlet este pentru Wilhelm o fiinţă pe care împrejurările o obligă să acţioneze, împotriva naturii sale: „Se pretinde o faptă mare unui suflet care nu e la înălţimea faptei"; „i se cere imposibilul, nu imposibilul în sine, ci ceea ce e imposibil pentru el". Acţiunea lui Hamlet, cu alte cuvinte, nu e rezultatul propriei voinţe, ci al unei constrîngeri din afară; eroul shakespearean, ca şi Wilhelm însuşi, este lipsit de libertate, de autonomia pe care o asigură numai implicarea raţiunii în decizia de a acţiona. „Eroul nu are un plan, piesa are unul".

Pentru a exemplifica drumul eronat al lui Wilhelm autorul evocă în paralel destinul nefericitei Aurelia. Şi ea trăieşte în lumea ei şi în iluzia scenei; „lumina şi fumul [rampei] mă împiedicau să disting limpede cele ce se aflau înaintea mea". Ca şi Wilhelm, şi ea se identifică cu rolurile pe care le joacă, cu acela al Ofeliei din *Hamlet* sau al contesei Orsina din *Emilia Galotti*, ceea ce nu face decît să-i ţină trează suferinţa şi să contribuie la pregătirea unui deznodămînt tragic.

Societatea Turnului, care veghează din umbră la destinul lui Wilhelm, îl avertizează de data aceasta direct prin eşarfa pe care o lasă misteriosul personaj care joacă rolul spiritului bătrînului rege Hamlet: „Fugi, tinere, fugi!". Desprinderea de teatru a lui Wilhelm e însă înceată, pentru că, potrivit naturii sale, se lasă încă dus de împrejurări. Îşi va recunoaşte eroarea mult mai tîrziu, prin cuvinte care reiau argumentarea, mai sus citată, din *Anale:* „Mi-am căutat cultura acolo unde nu există şi mi-am închipuit că pot dobîndi un talent pentru care nu aveam nici cea mai mică aptitudine".

În *Vocaţia teatrală* îşi au originea Mignon şi Harpistul, două figuri literare care, prin atmosfera de mister şi poezie care le înconjoară, au provocat încîntarea romanticilor. Ni se pare de altfel semnificativ pentru evoluţia spiritualităţii româneşti faptul că, după *Werther*, contactul următor al marelui public de la noi cu creaţia romanescă a clasicului Goethe

este intermediat de o prelucrare a pasajelor din *Anii de ucenicie* relative la cele două personaje.[24]

Dacă în prima parte a romanului acţiunea Mignon-Harpistul se încadrează în lumea boemă a teatrului, aducîndu-i un spor de farmec prin includerea unor texte poetice de rară frumuseţe, apropierea de viaţa reală din partea a doua aduce o problematizare a locului ocupat de cele două personaje. Ele încălzesc pînă la sfîrşit inima sensibilă a lui Wilhelm, îşi găsesc însă mai puţin rostul într-o lume care-şi propune cu prioritate acţiuni pentru rezolvarea unor chestiuni de existenţă materială. (Jarno, cel mai prozaic dintre membrii Societăţii Turnului, le califică la un moment dat drept „un cîntăreţ ambulant şi o creatură ambiguă şi netoată"). Dacă însă am vrea să vedem în Mignon şi în Harpist, aşa cum propun unii comentatori, simbolul libertăţii poetice, este totuşi ciudat că autorul le caută originea în dezordinea morală şi în abaterea instinctuală de la legile fireşti ale convieţuirii umane.

Încă înainte de elaborarea cărţii a cincea, deci a momentului dizolvării lumii boeme a teatrului şi al renunţării lui Wilhelm la cariera actoricească, interesul autorului se concentrase asupra cărţii a şasea, singura care, în volum, poartă un titlu propriu: *Mărturisirile unui suflet frumos*. Ca extindere şi relatare independentă, această carte ocupă un loc central în structura romanului. Se ştie că aceste *Mărturisiri* sînt redactate pe baza însemnărilor şi scrisorilor unei rude îndepărtate, Susanne von Klettenberg, care, în 1768/9, cînd Goethe era în convalescenţă după o boală grea, i-a fost confidentă şi stimul vital. Confesiunile formează, într-un anumit fel, un *Bildungsroman* în cadrul romanului lui Goethe, înfăţişînd drumul unei femei care, după ce experimentează formele aristocratice de viaţă, devine conştientă de vanitatea şi sterilitatea lor, are forţa de a se desprinde de ele, îşi afirmă emanciparea şi autonomia etică prin ruperea logodnei şi renunţarea la viaţa de curte, îşi caută şi-şi găseşte identitatea şi pacea interioară, ca şi împăcarea cu lumea, într-un ascetism senin, după modelul eticii pietiste.

Episodul *Mărturisirilor* nu e conexat structural cu evenimentele vieţii lui Wilhelm, e mai mult o paralelă şi o contrapondere la destinul acestuia, în acelaşi timp un moment retardativ, de privire retrospectivă prin oglinda unei forme potenţiale de existenţă. Importanţa acestei cărţi, scrie Goethe, constă în faptul că „duce şi înainte, şi înapoi, prin aceea că limitează, dar şi conduce şi îndrumează"[25]. Eroul va comenta relatarea autobiografică a Canonicei abia mai tîrziu, cînd Natalie îi va cere opinia sa asupra manuscrisului. Wilhelm e adînc impresionat de puritatea exis-

---

[24] Goethe: *Mignon*. Traducere de At. Iliescu. Bucureşti 1915 [= Biblioteca Minerva 191].

[25] Apud *HA* 7, p. 623 (Scrisoarea din 18 martie 1795 către Schiller).

tenței Canonicei, de integritatea lumii interioare pe care aceasta și-a făurit-o și de unitatea realizată între gînd și faptă, în deplină responsabilitate personală. Canonica apare ca un model posibil de existență, ca modalitate de realizare a țelului formativ de armonie între datorie și pornire instinctuală *(Neigung)* care pentru Schiller constituia esența perfecțiunii umane denumită de el „suflet frumos".

În mod evident modelul Canonicei este enunțat drept contrast la viața condiționată din exterior, cu suișuri și coborîșuri, a lui Wilhelm în lumea aparenței și iluziei scenice. Dar aprecierea foarte pozitivă pe care eroul romanului o dă existenței Canonicei îndreptățește întrebarea: corespunde acest model țelului formativ pe care-l propune Goethe pentru eroul său? Răspunsul ni-l dă romanul însuși: Există acest model „nu pentru a fi imitat, ci pentru a ne stimula"; episodul *Mărturisirilor* este depășit, autorul caută în continuare modalități de împlinire a drumului prin viață al lui Wilhelm. Pentru gîndirea robustă a lui Goethe imobilismul introspectiv al acestei existențe contemplative, artificial claustrate, se bazează „pe cele mai nobile amăgiri și pe o foarte subtilă confundare a subiectivului cu obiectivul". O caracterizează Natalie: „O sănătate foarte șubredă, poate o prea mare preocupare de sine însăși și pe lîngă aceasta o frică morală și religioasă au făcut-o [pe Canonică] să nu fie pentru lume ceea ce ar fi putut deveni în alte împrejurări". Modelul Canonicei nu este, cu alte cuvinte, productiv. În concepția lui Goethe drumul spre cunoașterea și realizarea de sine nu se poate mărgini la dezbaterea și clarificarea interioară. „Cum te poți cunoaște pe tine însuți?", se va întreba el în unul din aforismele sale. „Nu prin meditare, ci prin acțiune. Încearcă să-ți faci datoria și vei ști deîndată cît prețuiești".[26]

Sub semnul acestor idei se desfășoară acțiunea din ultimele două cărți ale romanului. Pentru că, așa cum afirmă unul din principiile de îndrumare ale Societății Turnului, „cînd dezvoltarea a ajuns la un anumit grad, atunci e bine ca omul să învețe a se pierde într-un grup mai mare de oameni, să învețe să trăiască pentru alții și să uite de sine însuși într-o activitate obligatorie. Abia atunci învață să se cunoască cu adevărat".

Experiența teatrală a lui Wilhelm se încheie odată cu vizita lui la Lothario și, mai tîrziu, cu primirea în Societatea Turnului care, prin emisarii ei, îi urmărise drumul și încercase să-l orienteze. Wilhelm nu observă aceste încercări, dar atunci cînd, la primirea în Societatea Turnului, află de această îndrumare secretă, el îi reproșează ineficiența: „Dacă atîția oameni s-au interesat de tine, ți-au cunoscut drumul vieții și știau ce aveai de făcut, de ce nu te-au condus mai sever, mai serios?" Deși totul nu vrea decît să accentueze că Wilhelm rămîne responsabil de faptele sale, în mod

---

[26] Apud *HA* 8, p. 283 — V. și, în prezenta ediție, *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister*. Cartea a doua, *Reflecții în spiritul drumeților*, 2.

evident între formarea lui Wilhelm şi ceea ce aflăm acum despre activitatea Societăţii Turnului există o legătură cauzală neexprimată sau care în mod intenţionat n-a fost clarificată de autor. Această lipsă de coerenţă a fost observată de recenzenţii timpului, de Schiller mai ales, care caută explicaţia în încercarea lui Goethe de a introduce în romanul modern procedee artistice utilizate de epopeea antică. „Romanul, aşa cum se prezintă, se apropie în multe privinţe de epopee, între altele şi prin aceea că are maşinării care, într-un anumit sens, reprezintă pe zei sau destinul regent."[27] Aşa cum eroilor lui Homer, de pildă, le apar în momentele cruciale zeii protectori şi le arată cum să se salveze de primejdie, tot aşa trimişii Societăţii Turnului ies în calea lui Wilhelm la „răscruci" ale dezvoltării sale şi-l sfătuiesc, fără însă a căuta să-i influenţeze deciziile.

Chiar dacă acceptăm sugestia lui Schiller şi, în plus, dacă admitem ideea că Societatea Turnului ar simboliza însăşi conştiinţa eroului sau că Goethe introduce motivul unei societăţi secrete ca o concesie la moda literară a timpului[28], problema funcţiei acestui motiv în structura romanului nu e clarificată. Par mai aproape de adevăr comentatorii care consideră acţiunea din ultimele două cărţi ale romanului ca elemente ale unei utopii sau ca o reunire sub semnul utopicului a unor fapte semnificative, dar izolate, din realitatea timpului[29]. Pledează în favoarea acestor interpretări şi lipsa oricăror elemente care să permită o localizare a acţiunii din ultimele două cărţi. Amazoana — identificată mai tîrziu ca Natalia — se îndepărtează de rănitul Wilhelm spre un loc care „nu se putea găsi în nici o geografie, pe nici o hartă, iar lexicoanele heraldice nu spuneau nimic de o asemenea familie"; la fel de vag este localizat castelul fratelui ei, Lothario; Wilhelm îl va găsi, ni se spune, undeva „dincolo de munţi".

Utopia finalului din *Anii de ucenicie* este reliefată de cele două figur principale introduse aici de Goethe: Natalia şi Lothario. Amazoana urmărită de Wilhelm ca ideal de feminitate capătă acum contururi, să recunoaş-

---

[27] Apud *HA* 7, p. 637 (Scrisoare către Goethe, 8 iulie 1796).

[28] Karl Schlechta: *Goethes Wilhelm Meister*. Frankfurt/M. 1953, p. 19; v. şi Wilfried Barner: *Geheime Lenkung. Zur Turmgesellschaft in Goethes Wilhelm Meister*. În William J. Lillyman (ed.), *op. cit.*, pp. 86—109; Rosemarie Haas: *Die Turmgesellschaft in Wilhelm Meisters Lehrjahren. Zur Geschichte des Geheimbundsromans und der Romantheorie im 18. Jahrhundert*. Berna/Frankfurt/M. 1975, în special p. 50 şi urm.

[29] „Societatea Turnului este un nucleu conceput utopic al unei societăţi care planifică şi îndrumă", consideră Edith Braemer, *Zu einigen Problemen in Goethes Roman Wilhelm Meisters Lehrjahre*. În Hans-Günther Thalheim/Ursula Wertheim (ed.), *Studien zur Literaturgeschichte und Literaturtheorie*. Berlin 1970, p. 170; V. şi Ivan Sagmo: *Hier oder nirgends ist Amerika!... Zur Lokalisierung des Turmbezirkes in Goethes Roman Wilhelm Meisters Lehrjahre*. În „Text de Kontext" 1980, pp. 63—87; Rolf Peter Janz, *op, cit.*, pp. 332—340.

tem, destul de imprecise. Este o existență care realizează idilic, fără nici un efort, unitatea dintre predispozițiile naturale, conștiința rațională a faptelor, valoarea lor morală și înfăptuirea lor. Natalia nu trebuie să cîntărească rațional și etic actele pe care le întreprinde, ea le săvîrșește ca expresie naturală a ființei sale, între fapte și reflectarea lor spirituală nu există tensiune, cu atît mai puțin conflict. Ar putea fi comparată, prin contrast, cu Philine; nici aceasta nu reflectează asupra actelor ei, nu se întreabă asupra valorii lor etice, le realizează — la nivelul simțurilor însă — ca expresie a naturii sale. Poate de aceea, ca realizare, Philine se înfățișează cititorului încă din primele cărți ale romanului cu contururi precise, pe cînd Natalia este o schemă în domeniul ideilor pe care numai cu greutate am putea-o concretiza într-o imagine artistică. Întrebată de Wilhelm dacă a trăit vreodată sentimentul iubirii, Natalia răspunde printr-un oximoron: „Niciodată sau totdeauna", pentru că acest sentiment este integrat inerent ființei sale. Tot așa, Natalia întrupează în ființa ei natura și arta, ele sînt inseparabile, ca în idealul formulat de Goethe în sonetul *Natură și artă*.

Întrunind în personalitatea ei integralitatea spirituală, etică și estetică cu practicarea naturală a acțiunii, Natalia opune un concept goethean de „suflet frumos" celui formulat de Schiller, la care fundamentală rămîne valoarea pur constatativă a echilibrului dintre înclinație și datorie. Perspectiva unirii Nataliei cu Wilhelm capătă mai degrabă caracter de simbol pentru nivelul formativ pe care acesta însuși va trebui să-l atingă în viitor.

A doua figură profilatoare pentru finalul romanului este Lothario. Unele trăsături (mai ales o anumită frivolitate în relațiile cu femeile) îl apropie întrucîtva de Wilhelm, are însă un trecut militant: a participat la războiul american de independență. Lothario încorporează voința de acțiune, el își propune ca pe latifundiile sale să reformeze relațiile interumane, să le modernizeze, totul în vederea unei continue rentablizări a pămîntului. Este condus nu de considerente idealiste sau umanitare, ci de aprecierea realistă a necesității schimbării și de interesul personal. Experiența făcută în America, unde „hocus-pocusul feudal" nu funcționa (funcționa în schimb, adăugăm noi, violența necruțătoare față de băștinași) îi servește ca model pentru planurile sale.

Pentru realizarea „nobilei sale activități", în care se reflectă spiritul teoriilor filantropiste ale vremii, Lothario apelează patetic la participarea lui Wilhelm: „Să ducem împreună o activitate nobilă! E de neînchipuit ce poate înfăptui un om luminat, pentru el și pentru ceilalți, atunci cînd, fără a încerca să domine, are dorința să devină tutorul multora, să-i îndrume a săvîrși la timpul potrivit tot ce doresc să săvîrșească".

Alţi membri, mai puţin proeminenţi, ai Societăţii Turnului sînt Therese, o ființă a cărei gîndire, contrară celei a Nataliei, e dominată şi determinată din afară spre interior de impulsul nestăvilit al faptei, apoi Jarno, adeptul francheţei brutale a adevărului, fără menajamente pentru susceptibilitatea lui Wilhelm şi, în sfîrşit, Abatele, partizanul pedagogiei rousseauiste a educaţiei prin eroare, sub al cărei semn s-a desfăşurat formarea eroului romanului („Datoria educatorilor nu e să-i apere pe oameni de greşeli, ci să-l îndrumeze pe cel rătăcit").

Cum se conturează locul lui Wilhelm în această lume a preceptelor etice şi a declaraţiilor privind intenţii de activitate în folosul progresului uman? Ea este o mare familie de care Wilhelm se simte apropiat şi care-l acceptă prin afinitate spirituală şi, mai tîrziu, prin căsătoria cu Natalia. „Wilhelm păşeşte de la un ideal gol şi neconturat într-o viaţă activă definită, fără însă să-şi piardă forţa idealizatoare", ne spune Schiller.[30] El apare transformat în ţinută, constată Werner: „mai distins ca înfăţişare şi cu maniere mai plăcute", chiar „elegant", deşi îi lipseşte ceva din cordialitatea de altădată". În contrast cu el Werner însuşi este văzut de autor, gîrbovit şi pleşuv, „un om muncitor, cu sănătate şubredă". Cunoscînd istoria devenirii lui Wilhelm sîntem îndreptăţiţi să atribuim aceste achiziţii de comportament formaţiei obţinute în cadrul profesiunii actoriceşti. Deşi pentru Wilhelm trecerea prin teatru e „o nesfîrşită pustietate", Abatele îl lămureşte că „tot ce ni se întîmplă lasă urme, toate contribuie pe nesimţite la formarea noastră". Autorul îi confirmă şi o evidentă maturizare, căci, ni se spune, Wilhelm „nu mai privea lumea ca o pasăre călătoare". Dacă prin experienţa de viaţă Wilhelm şi-a însuşit elementele care dau contur şi valoare unei personalităţi, el află acum că face parte dintr-un întreg mai cuprinzător căruia-i este subordonat şi în cadrul căruia e chemat să participe cu o activitate utilă: „Omenirea e formată din totalitatea oamenilor; lumea e formată din totalitatea forţelor". Wilhelm însuşi se simte alt om; pentru că „pentru prima dată" partenerii de discuţie sînt luaţi în considerare în calitatea lor umană, în afara oricăror considerente ale apartenenţei de clasă şi, de asemenea, pentru că simte că schimbul de idei îl îmbogăţeşte şi-i clarifică propriile sale năzuinţe: „ceea ce numai presimţeam, mi-a devenit clar şi am învăţat să dau o formă precisă gîndurilor mele".

Este momentul cînd, ca semn, desigur, al maturizării, Societatea Turnului îi acordă lui Wilhelm scrisoarea (brevetul) de ucenicie, un şir de precepte care îndeamnă la acţiune prin gîndire raţională. Mai importantă pentru conştiinţa maturizării îi apare lui Wilhelm convingerea că Felix e fiul său. Sentimentul natural patern şi responsabilitatea faţă de

---

[30] Apud *HA* 7, p. 639 (Scrisoare către Goethe, 8 iulie 1796).

tînăra ființă îi ocazionează bucuria de a identifica un obiectiv pentru eforturile sale: „tot ce plănuia și gîndea se orienta spre băiat, și tot ce înfăptuia trebuia să aibă durată pentru cîteva generații". Curiozitatea naturală a copilului îl face pe Wilhelm să-și dea seama de propria-i ignoranță și de faptul că „mai mult băiatul îl educa pe el". Natura, comentează de aceea eroul, ne formează pentru a deveni ceea ce trebuie să fim, făcînd inutile rigorile moralei impuse de societate. „În acest sens anii săi de ucenicie se terminaseră, și cu sentimentul de tată cîștigase și virtuțile unui cetățean".

Toate considerentele din finalul romanului indică pentru erou mai puțin o „adaptare abilă la ceea ce există"[31], cît „drumul spre țel", deschideri de perspectivă spre noi și largi orizonturi de viață, pe care autorul se ferește să le concretizeze, lăsîndu-l oarecum pe cititor să și le imagineze. Unii interpreți consideră că lipsa unei împliniri finale exprimă însăși esența teleologică și artistică a *Bildungsromanului*[32], alții, din contra, văd în ea un argument pentru a pune la îndoială însăși ideea de *Bildung*, de capacitate formativă a omului[33]. În această controversă trebuie să relevăm totuși că relațiile lui Wilhelm cu Societatea Turnului rămîn imprecise; dacă Wilhelm i-a acceptat ideile caracterizate de Jarno drept „relicve ale unei faze juvenile", e totuși greu de imaginat că va participa la activitatea ei, acum cînd se transformă într-o societate internațională de „asigurare reciprocă" a aristocraților latifundiari în fața primejdiilor revoluționare. De altminteri nicăieri nu găsim vreo aluzie că Wilhelm s-ar interesa în vreun fel oarecare de proprietatea negociată prin intermediul lui Werner. Nici căsătoria cu Natalia nu este o perspectivă previzibilă. Singura acțiune care se anunță spre sfîrșitul romanului este plecarea lui Wilhelm într-o călătorie de instruire a fiului său și, poate, un pelerinaj spre locurile din Italia unde s-a născut Mignon.

Goethe își păstrează deschise toate opțiunile pentru o continuare a romanului, pe care o va realiza, sub semnul înțelepciunii senectuții, abia peste trei decenii și jumătate în *Anii de drumeție ai lui Wilhelm Meister*.

JEAN LIVESCU

---

31 Stefan Blessin, *op. cit.*, p. 209.

32 Jürgen Jacobs: *Wilhelm Meister und seine Brüder*. München 1972, p. 274; v. și Martin Swales: *Unverwirklichte Totalität. Bemerkungen zum deutschen Bildungsroman*. În Wolfgang Paulsen (ed.), *Der deutsche Roman und seine historischen und politischen Bedingungen*. Berna/München 1977, pp. 90—105 (în special p. 96 și urm.).

33 Kurt May: *Wilhelm Meisters Lehrjahre-ein Bildungsroman?* În „Deutsche Vierteljahresschrift für Literaturwissenschaft und Geistesgeschichte" 31 (1957), pp. 1—37.

NOTĂ ASUPRA EDIŢIEI

Prezenta ediţie în limba română a romanului *Wilhelm Meisters Lehrjahre (Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister)* a fost confruntată cu textul publicat în aşa-numita *Ediţie de la Weimar* a operelor complete ale lui Goethe:

Goethes Werke, herausgegeben im Auftrage der Grossherzogin Sophie von Sachsen [Patru serii: seria I, vol. 1—55 *Opere literare;* seria II, vol. 1—13 *Scrieri de ştiinţele naturii;* seria III, vol. 1—16 *Jurnale intime;* seria IV, vol. 1—50 *Scrisori*], Weimar 1887—1919 (citată *WA* cu indicarea seriei, volumului şi paginii).

Au mai fost consultate, pentru unele precizări privind textul, notele şi comentariul, următoarele ediţii critice selective din operele lui Goethe (în paranteză se indică siglele sub care aceste ediţii sînt citate în continuare):

Goethes Werke, Festausgabe herausgegeben von Robert Petsch, 18 volume, Leipzig 1926 *(FA);*

Goethes Werke. Hamburger Ausgabe in 14 Bänden, Herausgegeben von Erich Trunz, Hamburg 1950 şi urm. *(HA)*.

Pentru discuţia asupra primei versiuni (fragmentare) a romanului am utilizat, pe lîngă *WA* I, 51—52 (ed. Harry Maync, 1911), textele din *FA* 10 (ed. Oskar Walzel, 1926) şi *HA* 8, unde sînt reproduse numai unele capitole, considerate mai semnificative pentru redactarea definitivă.

Textul în limba română reproduce traducerea publicată în Editura Univers în 1972, singura de altfel existentă. Unele corecturi considerate necesare în urma confruntării cu textul german sau pentru motive stilistice au fost introduse în text fără altă trimitere. A fost de asemenea eliminată diviziunea romanului în două „părţi" (între cărţile 5 şi 6), întrucît nu corespunde structurii originare a lucrării.

J L.

ANII DE UCENICIE
AI LUI WILHELM MEISTER

Traducere de VALERIA SADOVEANU

Cartea întîi

Capitolul întîi

SPECTACOLUL dura mult. Barbara se apropia mereu de fereastră, trăgînd cu urechea, dacă nu se aud huruind trăsurile. O aştepta pe Mariana, pe frumoasa ei stăpînă, care în acea seară, costumată ca tînăr ofiţer, fermeca publicul în epilogul spectacolului. O aştepta cu mai mare nerăbdare ca în alte dăţi, cînd n-avea a-i pune dinainte decît o cină modestă; azi avea s-o întîmpine cu surpriza unui pachet pe care Norberg, un negustor tînăr şi bogat, i-l trimisese Marianei prin poştă, ca să-i arate că se gîndeşte la iubita lui, chiar şi de departe.

Barbara, ca slujnică veche, confidentă, sfătuitoare, intermediară şi menajeră, avea dreptul să desfacă scrisorile şi, în seara aceea, rezistase cu atît mai puţin curiozităţii cu cît ea preţuia mai mult decît Mariana dărnicia generosului prieten. Spre marea ei bucurie, bătrîna găsise în pachet o bucată de muselină delicată şi panglici după ultima modă pentru Mariana, iar pentru dînsa o bucată de stambă, cîteva basmale şi un fişic de bani. Cu ce plăcere, cu cîtă recunoştinţă se gîndea ea la Norberg, aflat departe! Cu ce însufleţire îşi propunea ea să-i atragă din nou luarea-aminte Marianei, ca să-şi dea seama cît datoreşte lui Norberg şi ce era el în drept să spere şi să aştepte de la fidelitatea ei.

Muselina, înviorată de culorile panglicilor pe jumătate desfăşurate, era întinsă pe măsuţă ca un dar de Crăciun; lumînările erau în aşa fel aşezate că scoteau în relief strălucirea cadoului; toate erau în ordine, cînd bătrîna desluşi paşii Marianei pe trepte şi-i ieşi în întîmpinare. Dar cît de mirată se trase ea îndărăt, văzînd că ofiţeraşul cu chip de femeie, fără să ţină seamă de semnele ei de afecţiune, o îndepărtează cu un gest, intră apoi în cameră cu o grabă şi o violenţă neobişnuite, îşi azvîrle pe masă pălăria cu pene şi spada, şi începe să se învîrtă neliniştit încoace şi încolo fără să arunce măcar o privire la atîtea lumînări aprinse ca de sărbătoare.

— Ce ai, drăguţo? întrebă mirată bătrîna. Pentru Dumnezeu, fetiţo, ce s-a întîmplat? Ia te uită aici, la darurile astea. De la cine ar putea să fie, dacă nu de la prietenul tău cel mai scump? Norberg îţi trimite bucata asta de muselină să-ţi faci un capot; vine şi el în curînd; parcă niciodată n-a fost atît de aprins şi de generos.

Bătrîna se întoarse vrînd să-i arate darurile pe care le primise şi ea, dar Mariana, îndepărtîndu-se de ele, strigă cu patimă:

— Pleacă! Pleacă! Astăzi să nu mai aud nimic despre toate astea; pînă acum te-am ascultat, tu ai vrut să fie aşa, foarte bine! Cînd se va întoarce Norberg voi fi iar a lui, voi fi a ta, vei face cu mine ce vei vrea; dar pînă atunci doresc să fiu liberă; şi de-ai avea o mie de limbi, n-ai să mă poţi abate de la hotărîrea mea. Vreau să mă dăruiesc cu totul celui pe care-l iubesc şi care mă iubeşte. Nu te mai strîmba! Vreau să mă las în voia patimii mele, ca şi cum ar trebui să dureze veşnic.

Bătrîna începu să-i înşire şi să-i argumenteze toate părerile ei potrivnice; dar cum în focul discuţiei ajunse la vorbe violente şi amare, Mariana sări şi o apucă de piept. Barbara izbucni în rîs.

— Trebuie să am grijă să-ţi pun repede o rochie, dacă vreau să scap cu viaţa. Hai, dezbracă-te! Nădăjduiesc că domnişoara are să-mi ceară iertare pentru mîhnirea pe care mi-a pricinuit-o un fleac de ofiţeraş. Hai, scoate-ţi imediat tunica şi tot ce mai ai pe tine. E un costum incomod şi, după cum văd, foarte primejdios. Epoleţii te înfierbîntă.

Bătrîna puse mîna s-o ajute, dar Mariana se feri.

— Nu aşa repede, strigă ea, mai aştept o vizită în seara asta.

— Nu e bine, replică Barbara. Nu cumva o fi feciorașul acela de negustor, drăgăstos, dar fără lăscaie?

— Chiar acela, răspunse Mariana.

— Se pare că mărinimia e pe cale să devină patima dumneavoastră atotstăpînitoare, o luă în rîs bătrîna; vă îngrijiţi cu multă rîvnă de minori şi de nepricopsiţi. De bună seamă că-i fermecător să fii adorată, dăruindu-te dezinteresat.

— Bate-ţi joc cît pofteşti. Îl iubesc! Îl iubesc! Cu cîtă încîntare rostesc aceste vorbe pentru întîia oară! Asta-i pasiunea pe care am jucat-o de atîtea ori şi despre care nu aveam nici o idee. Da, vreau să mă arunc la pieptul lui, să-l îmbrăţişez ca şi cum aş vrea să-l ţin veşnic aşa. Vreau să-i arăt toată dragostea mea, să mă bucur deplin de toată dragostea lui.

— Potoleşte-te, rosti liniştit bătrîna, potoleşte-te! Trebuie să-ţi tai bucuria cu un singur cuvînt: Norberg se întoarce. Peste paisprezece zile va fi aici. Uite scrisoarea care însoţea darurile.

— Şi chiar dacă răsăritul soarelui mi-ar răpi iubitul, nu vreau să mă gîndesc la asta. Paisprezece zile! O eternitate! În paisprezece zile ce nu se poate întîmpla, cîte nu se pot schimba?

Wilhelm intră. Cu ce vioiciune zbură ea în întîmpinarea lui! Cu ce încîntare cuprinse el în braţe uniforma roşie şi strînse la

piept vesta de mătase albă! Cine s-ar încumeta să descrie, cui i se cade să exprime în cuvinte extazul a doi îndrăgostiţi? Bătrîna plecă bombănind. Să ne îndepărtăm şi noi cu ea şi să-i lăsăm pe fericiţi împreună.

Capitolul al doilea

Cînd, în dimineaţa următoare, Wilhelm se duse să-şi salute mama, ea îi declară că tatăl său e foarte nemulţumit şi că pe viitor îi va interzice să mai frecventeze zilnic spectacolele.

— Deşi uneori mă duc şi eu cu plăcere la teatru, urmă ea, ajung adesea să-l blestem, căci liniştea căminului mi-e tulburată de patima ta lipsită de măsură pentru distracţia aceasta. Tata repetă mereu: La ce-o fi folosind? Cum poate cineva să-şi piardă astfel timpul?

— Mi-a spus-o şi mie, replică Wilhelm, şi poate că i-am răspuns prea aprig. Dar, pentru Dumnezeu, mamă, e oare nefolositor tot ce nu ne-aduce pe loc bani în pungă, tot ce nu constituie pentru noi o posesiune imediată? N-aveam oare destul loc în casa veche şi era necesar să ridicăm una nouă? Nu întrebuinţează tata în fiecare an o parte însemnată din beneficiile sale comerciale la înfrumuseţarea camerelor? Tapetele astea de mătase, mobila asta englezească, nu sînt şi ele nefolositoare? Nu ne-am fi putut mulţumi cu mai puţin? Cît despre mine, mărturisesc că pereţii aceştia dungaţi, florile, arabescurile, coşuleţele şi figurinele astea, repetate de o sută de ori, îmi fac o impresie foarte neplăcută. Grozav mai seamănă cu cortina teatrului nostru. Dar alta e cînd stai în faţa cortinei. Oricît ar trebui să aştepţi, ştii că se va ridica şi că vei vedea nenumărate lucruri, care te recreează, te învaţă şi te înalţă.

— Fii cel puţin mai cumpătat, zise mama. Tata doreşte şi el să aibă cu cine sta de vorbă seara; în afară de asta el crede că teatrul te zăpăceşte; şi, pînă la urmă, cînd e supărat, eu sînt de vină. De cîte ori nu m-a mustrat pentru blestematul acela de teatru de păpuşi, pe care vi l-am dăruit acum doisprezece ani, de Crăciun, şi care v-a deschis gustul pentru spectacole!

— Nu vorbi de rău teatrul de păpuşi, nu regreta dragostea şi grija faţă de noi! Au fost primele clipe de mulţumire pe care le-am cunoscut în casa asta nouă şi goală. Văd şi acum momentul acela; ştiu ce ciudat mi s-a părut cînd, după primirea darurilor obişnuite de Crăciun, am fost aşezaţi în faţa unei uşi, ce dădea în altă cameră. Uşa s-a deschis, dar nu ca atunci cînd treci dintr-o încăpere

în alta; intrarea era împodobită cu un tast neaşteptat. În faţa noastră, se înălţa un portal acoperit cu o perdea misterioasă. La început am rămas cu toţii la distanţă şi cum curiozitatea noastră de-a desluşi ce strălucea şi se mişca după vălul semitransparent creştea mereu, ni s-a adus fiecăruia cîte un scăunaş şi ni s-a poruncit să aşteptăm cu răbdare.

Aşa ne-am aşezat cu toţii şi s-a făcut linişte; un fluier a dat semnalul, perdeaua s-a ridicat şi s-a ivit interiorul unui templu pictat cu roşu aprins. Marele preot Samuil[1] a intrat cu Ionatan, şi vocile lor cu inflexiuni ciudate mi s-au părut grozav de impunătoare. Îndată după aceea, a apărut în scenă Saul, foarte tulburat de obrăznicia războinicului greoi, care-l provocase pe el şi pe ai săi. Cît m-am bucurat cînd piticul fiu al lui Isaia a înaintat ţopăind, cu toiag şi traistă de păstor şi cu praştia, şi a zis: Preaputernice rege şi stăpîn, nimeni să nu-şi piardă cumpătul. Dacă măria-ta îmi îngădui, îl întîmpin eu pe uriaşul cel cumplit şi mă măsor cu el!

Actul întîi se terminase şi spectatorii erau tare nerăbdători să vadă ce se va mai întîmpla. Fiecare dorea ca muzica să înceteze cît mai repede. În sfîrşit, cortina s-a ridicat din nou. David blestema pe monstru să-i fie carnea pradă păsărilor din cer şi fiarelor de pe pămînt. Filisteanul îşi bătea joc de el, izbea mereu cu amîndouă picioarele în pămînt şi în cele din urmă s-a prăbuşit ca un buştean, dînd astfel întregii acţiuni un deznodămînt admirabil. Şi pe cînd fecioarele cîntau: Saul a lovit o mie, David însă zece mii, pe cînd capul matahalei a fost adus înaintea micului învingător, care a primit de soţie pe frumoasa fiică a regelui — în ciuda bucuriei, eram mîhnit că prinţul acela fericit era atît de măruntel, căci, ţinînd seama de părerea obişnuită despre Goliat cel mare şi David cel mic, amîndoi erau construiţi exagerat. Dar, spune-mi, te rog, pe unde or mai fi păpuşile? Am făgăduit să le arăt unui prieten, care s-a amuzat foarte mult zilele trecute, cînd i-am povestit de jocul acesta din copilărie.

— Nu mă mir că-ţi aminteşti atît de bine despre lucrurile acelea, căci de la început ţi-au stîrnit foarte mare interes. Parcă te văd cum mi-ai luat în ascuns textul şi ai învăţat toată bucata pe de rost. Mi-am dat seama de asta într-o seară, cînd ai făcut un Goliat şi un David din ceară, i-ai pus să peroreze unul în faţa celuilalt, i-ai dat în sfîrşit o lovitură uriaşului şi, cu un bold mare, învelit în ceară, i-ai fixat capul inform în mîna lui David cel mic. M-am bucurat atît de mult în inima mea de mamă, cînd am văzut ce memorie bună ai şi cît de patetic rosteşti replicile, încît m-am hotărît numaidecît să las pe mîna ta trupa de actori de lemn. Nu credeam atunci că asta îmi va aduce cîndva atîtea ceasuri de supărare.

— Să nu-ţi pară rău, replică Wilhelm; distracţia asta ne-a adus şi multe ceasuri plăcute.

Apoi o rugă să-i dea cheia, se duse cu grabă, găsi marionetele şi, pentru o clipă, se reîntoarse în vremurile acelea fericite cînd i se părea că păpuşile trăiesc, cînd credea că el le însufleţeşte cu vocea şi mişcările mîinilor sale. Le luă în camera lui şi le strînse cu grijă.

Capitolul al treilea

Dacă întîia iubire este, după cum în genere se susţine, lucrul cel mai minunat pe care o inimă îl poate simţi, mai devreme sau mai tîrziu, atunci trebuie să-l socotim pe eroul nostru de trei ori fericit, căci i-a fost dat să se bucure pe deplin de desfătarea acestor clipe unice. Puţini oameni au asemenea noroc; cei mai mulţi, de la primele emoţii, trec printr-o şcoală aspră în care, după cîteva biete plăceri, sînt constrînşi să renunţe la aspiraţiile lor cele mai scumpe şi să înveţe să se lipsească pentru totdeauna de ceea ce li se păruse o fericire supremă.

Purtat de aripile imaginaţiei, Wilhelm şi-a înălţat dorinţa către acea tînără fermecătoare; după o scurtă perioadă i-a cîştigat afecţiunea şi acum se afla în posesiunea unei fiinţe pe care o iubea nespus de mult, ba chiar o venera, căci îi apăruse întîi în lumina măgulitoare a scenei — şi pasiunea pe care o avea pentru teatru se lega astfel de prima lui dragoste pentru o femeie. Tinereţea îl făcea să guste bucurii adînci, sporite şi întreţinute de cea mai îmbătătoare poezie. Situaţia în care se afla iubita lui dădea comportării ei un fel de a fi care făcea ca simţămintele lui Wilhelm să devină şi mai puternice; teama că iubitul i-ar putea descoperi cu timpul celelalte legături răsfrîngea asupră-i o aparenţă plăcută de îngrijorare şi pudoare. Pasiunea ei pentru Wilhelm era vie; şi chiar neliniştea părea că-i adînceşte afecţiunea; în braţele lui, era cea mai adorabilă făptură.

Cînd Wilhelm se trezi din prima beţie a plăcerii şi aruncă o privire asupra vieţii şi relaţiilor sale, totul în jur îi apăru ca nou: îndatoririle mai sacre, înclinările mai vii, cunoştinţele mai clare, talentele mai viguroase, hotărîrile mai ferme. De aceea i-a fost lesne să găsească mijlocul prin care să scape de mustrările tatălui său, să-şi liniştească mama şi să se bucure nestingherit de dragostea Marianei. Peste zi, îşi îndeplinea scrupulos îndatoririle slujbei, renunţa cît mai des la spectacol, seara la masă era plin de bună

dispoziție. Apoi, cînd toți erau în pat, se strecura în grădină, înfășurat în mantie, și cu toți Lindorii și Leandrii[2] în piept, alerga într-un suflet la iubita lui.

— Ce mi-ai adus? îl întrebă Mariana într-o seară cînd se arătă cu un pachet, la care bătrîna se uita foarte atentă, în speranța unui dar plăcut.

— N-ai să ghicești, îi răspunse Wilhelm.

Cît s-a minunat Mariana și cît de tare s-a îngrozit bătrîna, cînd au văzut în șervetul desfăcut o grămadă amestecată de marionete cît palma. Mariana izbucni în rîs, pe cînd Wilhelm se căznea să descurce sîrmele încîlcite, ca să prezinte fiecare personaj în parte. Bătrîna a plecat îmbufnată.

Nu-i nevoie decît de un fleac pentru ca doi îndrăgostiți să se amuze, așa că prietenii noștri au petrecut minunat în seara aceea. Mica trupă a fost trecută în revistă și fiecare personaj a fost cercetat cu grijă, stîrnind rîsete. Regele Saul, cu haina lui de catifea neagră și coroana-i de aur, nu-i plăcu deloc Marianei; îi părea țeapăn și pedant. Mult mai pe plac îi era Ionatan, fără barbă, cu turban și o haină galben cu roșu. Îl făcu să se miște în toate felurile, trăgîndu-l cu iscusință de sfori; îl puse să se încline și să rostească declarații de dragoste. Pe profetul Samuil nici nu l-a luat în seamă, cu toate că Wilhelm îi lăuda pieptarul și-i povestea că mătasea strălucitoare a tunicii fusese tăiată dintr-o rochie veche a bunicii. După părerea Marianei, David era prea mic, iar Goliat prea mare; ea rămase la Ionatan al ei. Îl mînuia cu pricepere și-l mîngîia mereu; dar, pînă la urmă, își îndreptă mîngîierile de la păpușă asupra prietenului; încît, și de data aceasta, un simplu joc sluji drept preludiu unor ceasuri fericite.

Dar din dulceața visurilor gingașe au fost treziți de o larmă iscată pe stradă. Mariana o chemă pe Barbara care, după obiceiul ei, se îndeletnicea să-i pregătească, pentru un rol nou, diferite costume din garderoba teatrului. Bătrîna le spuse că de la pivnița italienească de alături ieșea tocmai atunci un grup de cheflii, care udaseră din belșug cu șampanie stridiile proaspăt sosite.

— Păcat, zise Mariana, că n-am știut mai devreme; am fi putut și noi să avem plăcerea asta.

— Mai e timp, replică Wilhelm, dînd bătrînei un ludovic de aur. Du-te și adă-ne ce dorim; te vei bucura și dumneata cu noi.

Bătrîna plecă în grabă și, curînd, îndrăgostiții se găsiră în jurul unei mese rînduite cu pricepere, pe care se aflau gustările aduse. Bătrîna trebui să se așeze și ea; au mîncat, au băut și s-au lăsat în voia bucuriei.

În asemenea împrejurări, sporovăiala nu lîncezeşte niciodată. Mariana l-a luat din nou pe Ionatan, iar bătrîna ştiu să îndrepte discuţia spre subiectul preferat al lui Wilhelm.

— Ne-ai povestit odată, zise ea, despre prima reprezentaţie de păpuşi, într-o seară de Crăciun; te-am ascultat cu plăcere. Dar dumneata te-ai oprit cînd trebuia să înceapă baletul. Acum cunoaştem şi trupa aceea grozavă, care ţi-a pricinuit o impresie atît de puternică.

— Tocmai, spuse Mariana, istoriseşte-ne mai departe ce emoţii ai mai avut.

— E încîntător, dragă Mariana, replică Wilhelm, să-ţi aminteşti de timpurile de altădată şi de greşelile nevinovate din trecut, mai ales dacă acest lucru se întîmplă în momentul în care ai ajuns cu bine pe o culme, de unde poţi vedea departe în jur şi poţi privi la drumul lăsat în urmă. E aşa de plăcut să te gîndeşti cu mulţumire la atîtea piedici, pe care adesea, cu un sentiment de suferinţă, le socoteai de neînvins — şi să compari ce eşti astăzi, cînd te-ai dezvoltat, cu ce erai altădată, înainte de a te împlini! Însă nespus de fericit mă simt acum, cînd vorbesc cu tine despre trecut; căci, totodată, văd înainte-mi ţara fericită pe care o vom străbate împreună, mînă în mînă.

— Dar cum a fost baletul? îl întrerupse bătrîna. Mi-e teamă că lucrurile nu s-au petrecut aşa cum trebuia.

— Ba da, răspunse Wilhelm, a mers foarte bine. Mi-au rămas pentru toată viaţa în minte, nedesluşit, salturile minunate ale negrilor şi negreselor, ale păstorilor şi păstoriţelor, ale piticilor şi piticelor. Cînd s-a lăsat cortina, uşa s-a închis — şi întregul public de copii s-a dus, ameţit şi clătinîndu-se pe picioare, la culcare; cît despre mine, ştiu că n-am putut dormi, voiam să mai aflu multe lucruri, am pus tot felul de întrebări, iar pe guvernanta care ne însoţise n-am lăsat-o să plece decît cu multă greutate.

Din păcate, a doua zi, edificiul magic dispăruse iarăşi, vălul mistic fusese luat. Pe uşă puteai să treci din nou în toată voia dintr-o încăpere în cealaltă, şi din atîtea aventuri nu mai rămăsese nici o urmă. Fraţii şi surorile mele se îndeletniceau cu jucăriile lor, numai eu nu-mi găseam locul. Mi se părea cu neputinţă să fie numai doi uşori de uşă, acolo unde ieri se petrecuseră atîtea miracole. Vai, cel ce caută o dragoste pierdută nu poate fi mai nenorocit decît mă simţeam eu atunci.

Privirea îmbătată de fericire pe care i-o aruncă Marianei o încredinţă că el nu se teme să ajungă vreodată în asemenea stare.

Capitolul al patrulea

— De atunci, continuă să povestească Wilhelm, n-am mai avut decît o dorință: să mai văd o dată piesa. Am rugat-o pe mama și ea a încercat, într-un moment potrivit, să-l convingă pe tata; dar osteneala i-a fost zadarnică. Tata susținea că numai raritatea plăcerii are preț și că atît copiii cît și oamenii în vîrstă nu apreciază niciodată un lucru bun, dacă-l întîlnesc zilnic.

Am mai fi așteptat încă mult, poate pînă la Crăciunul viitor, dacă însuși constructorul și directorul secret al teatrului n-ar fi dorit să repete spectacolul și cu acest prilej să prezinte, într-un epilog, o paiață proaspăt ieșită din mîinile lui.

Tînărul, ofițer de artilerie, înzestrat cu multe talente, mai ales pentru lucrările de mecanică, îi făcuse tatii servicii însemnate în timpul ridicării casei și fusese răsplătit cu generozitate; el a vrut să-și arate recunoștința și a dăruit de Crăciun familiei binefăcătorului său acest teatru pe care, cîndva, în orele libere, îl construise, îl cioplise și-l vopsise cu mîinile lui. Tot el, cu ajutorul unui servitor, mînuia păpușile și, cu voce schimbată, declama diferitele roluri. Nu i-a fost greu să-l convingă pe tata care, din amabilitate, a acordat unui prieten ceea ce, din principiu, refuzase copiilor. Într-un cuvînt, teatrul a fost din nou instalat, au fost invitați cîțiva copii din vecini și reprezentația a avut loc.

Dacă primul spectacol îmi dăruise bucuria noutății și a uimirii, al doilea mi-a procurat încîntarea unei cercetări atente și minuțioase. Acum, singura mea dorință era să știu cum se petrec lucrurile. Că nu vorbesc chiar păpușile, mi-am dat eu seama încă de la început; că nu se mișcă singure, bănuiam de asemenea; totuși cum de era totul atît de fermecător? cum de părea totuși că vorbesc și se mișcă păpușile singure? și unde se aflau luminile și oamenii? Aceste enigme mă nelinișteau cu atît mai mult cu cît aș fi dorit să fiu, în același timp, printre cei vrăjiți și printre vrăjitori, să am, pe ascuns, mîinile în joc și în același timp să gust bucuriile iluziei ca spectator.

Piesa se terminase și se făceau pregătiri pentru epilog; privitorii se ridicaseră în picioare, discutînd între ei. Eu m-am dus mai aproape de ușă și am înțeles, după zgomotele de dincolo, că se punea ordine în niște lucruri. Am ridicat marginile de jos ale draperiei și am aruncat o privire sub scenă. Mama a băgat de seamă și m-a tras îndărăt. Am apucat să văd însă cum erau așezați în aceeași cutie prieteni și dușmani, Saul și Goliat și toți ceilalți, cum se mai numeau; astfel, curiozitatea mea, pe jumătate satisfăcută, primi un nou imbold. Unde mai pui că l-am zărit, spre marea mea uimire, pe locotenent, foarte ocupat acolo în sanctuar. Așa că acum

paiața nu mă mai putea atrage oricît ar fi țopăit. Am căzut pe gînduri mai neliniștit decît înainte de a face această descoperire. După ce aflasem ceva, mi se părea dintr-o dată că nu știu nimic — și aveam dreptate; îmi lipsea legătura dintre lucruri și asta este în definitiv esențialul.

Capitolul al cincilea

— În casele bogate și ținute în ordine, continuă Wilhelm, copiii au un simț cam la fel cu șobolanii și șoarecii; sînt mereu atenți la crăpăturile și găurile pe unde s-ar putea ajunge la bunătăți interzise. Le savurează cu o teamă plină de voluptate, care constituie o mare parte din fericirea copilăriei.

Dintre frații și surorile mele, eu eram cel dintîi care observam cînd vreo cheie era uitată în broască. Pe cît de mult respect aveam în inima mea pentru ușile încuiate, pe lîngă care treceam săptămîni și luni întregi — și spre care aruncam o privire pe furiș numai cîteodată, cînd mama deschidea sanctuarul pentru a lua ceva de acolo — pe atît eram de prompt să folosesc clipa oferită din cînd în cînd de neglijența celor din casă.

Dintre toate ușile, cea de la cămară — cum se poate lesne bănui — era aceea către care simțurile îmi erau îndreptate cu mai multă agerime. Puține bucurii, pline de așteptări, se pot compara în viață cu ceea ce simțeam eu cînd mama mă chema s-o ajut să scoată ceva de acolo, după care mă întorceam cu cîteva prune uscate, datorită bunăvoinței sale sau vicleniei mele. Comorile adunate acolo îmi ațîțau imaginația prin varietatea lor; iar aroma neobișnuită răspîndită de atîtea mirodenii amestecate îmi stîrnea o asemenea poftă, că ori de cîte ori mă aflam prin apropiere nu mă lăsam pînă nu mă desfătam cel puțin cu aerul lor îmbălsămat. Într-o duminică dimineața, cheia aceea faimoasă fu uitată în broască, deoarece mama se grăbise auzind fără de veste clopotele de la biserică; întreaga casă era cufundată într-o adîncă liniște duminicală. Cum am băgat de seamă, am și trecut tiptil de cîteva ori înainte și înapoi pe lîngă perete, m-am lipit pe furiș de ușă, am deschis-o și, dintr-un singur pas, m-am găsit în preajma plăcerilor atît de mult dorite. Am cercetat repede lăzile cu privirea, precum și sacii, pungile, cutiile și sticlele, șovăind ce să aleg și să iau; în sfîrșit, am pus mîna pe preaiubitele mele prune uscate, adăugînd cîteva

mere şi, cumpătat, o coajă de portocală zaharisită. Voiam să mă strecor iarăşi înapoi cu prada aceasta, cînd ochii mi s-au oprit pe nişte sertare alăturate; dintr-unul din ele, rău închis, ieşeau cîteva sîrme înzestrate la capăt cu cîrlige. M-am repezit plin de presimţiri; cu un sentiment suprapămîntesc am descoperit că acolo se afla îngrămădită şi învălmăşită lumea mea de eroi. Voiam să-i scot şi să-i privesc pe cei de deasupra şi să-i trag la lumină pe cei de la fund; numai că îndată am încurcat sîrmele cele subţiri şi m-a cuprins neliniştea şi frica, mai ales că o auzeam şi pe bucătăreasă umblînd în bucătăria de alături; aşa că am îngrămădit repede toate la un loc, cum am putut mai bine, am împins sertarul şi n-am luat decît o cărţulie scrisă de mînă, care era pusă deasupra şi în care se afla piesa cu David şi Goliat. Cu prada aceasta, m-am refugiat nesimţit pe trepte sus, într-o mansardă.

De atunci mi-am folosit toate ceasurile, cînd mă puteam furişa în singurătate, să recitesc iarăşi piesa de teatru, ca s-o ştiu pe de rost; îmi închipuiam ce minunat ar fi să pot în acelaşi timp să însufleţesc personajele cu mîinile mele. Ajunsesem să mă identific în gînd cu David şi Goliat. În toate cotloanele din pod, din grajd sau din grădină, în orice împrejurare, mă pătrundeam de piesă, însuşindu-mi toate rolurile şi învăţîndu-le pe de rost; numai că-mi plăcea să mă văd în rolul eroilor principali, iar pe ceilalţi îi păstram doar în memorie, ca figuranţi. Astfel, zi şi noapte, aveam în gînd discursurile eroice cu care David îl provoca pe uriaşul Goliat cel înfumurat. Le şopteam adesea numai pentru mine. Nimeni nu mă lua în seamă, afară de tata, care mă surprindea cîteodată rostind asemenea tirade şi se bucura în sine de memoria excelentă a fiului său, care putuse să prindă atîtea replici în aşa de puţine audiţii.

Datorită acestui fapt, am devenit mai îndrăzneţ şi, într-o seară, am recitat cea mai mare parte din piesă faţă de mama, în timp ce modelam actorii din bucăţele de ceară. Ea şi-a dat seama, m-a strîns cu întrebările şi i-am mărturisit totul.

Din fericire, descoperirea aceasta s-a petrecut tocmai cînd însuşi locotenentul îşi exprimase dorinţa să mă iniţieze în aceste taine. Mama l-a înştiinţat îndată despre talentul neaşteptat al fiului ei şi locotenentul a manevrat atît de bine, încît i s-au pus la dispoziţie două camere, de obicei goale, de la catul cel mai de sus: una pentru public şi alta pentru actori, iar avanscena urma să ocupe cadrul uşii. Tata i-a permis prietenului său să facă toate amenajările; cît despre dînsul, arăta ca şi cum nu acorda lucrului prea mare atenţie, după principiul că nu trebuie să-i laşi pe copii să vadă

cît sînt de iubiți, căci altfel își iau nasul la purtare. El socotea că trebuie să dai dovadă de seriozitate față de bucuria lor și uneori chiar să le-o strici, pentru ca ei să nu-și piardă măsura și cuviința.

Capitolul al șaselea

— Astfel că locotenentul a instalat iarăși teatrul și s-a îngrijit de tot ce mai trebuia. Am observat însă că în săptămîna aceea de pregătiri venea adesea la noi la ceasuri neobișnuite, și am bănuit motivul. Nerăbdarea mi-a sporit la culme căci îmi dădeam seama că pînă sîmbătă seara nu-mi va fi îngăduit să iau parte la cele ce se pregăteau. În sfîrșit sosi și ziua atît de așteptată. Seara la cinci s-a înfățișat mentorul meu și m-a luat sus cu el. Am intrat tremurînd de bucurie și am zărit păpușile atîrnate de ambele părți ale rastelului, în ordinea în care trebuia să apară pe scenă. Le-am privit cu atenție, apoi m-am urcat pe treptele care m-au dus deasupra scenei, de unde dominam toată acea lume măruntă. Priveam printre scîndurele cu un fel de respect, căci mă stăpînea amintirea impresiei grozave ce o producea reprezentația asupra spectatorilor și gîndul la tainele în care voi fi inițiat. Am făcut apoi o încercare; lucrul mergea bine.

A doua zi, cînd fusese invitat un grup de copii, ne-am comportat excelent, afară de faptul că, în focul acțiunii, l-am scăpat pe Ionatan al meu și am fost nevoit să-mi întind mîna ca să-l ridic — o întîmplare care a spulberat mult iluzia, a stîrnit hohote de rîs și m-a jignit nespus. Se pare, însă, că tatii i-a fost pe plac această stîngăcie, căci, din chibzuință, nu voia să dea pe față marea satisfacție că-și vede feciorașul atît de capabil, iar la sfîrșitul piesei s-a legat tocmai de greșeli și a spus că ar fi fost chiar drăguț fără cutare sau cutare dovadă de neîndemînare.

Acest lucru m-a mîhnit adînc: am fost trist toată seara; dar a doua zi dimineața, somnul îmi alungase necazul și eram încîntat că, în afară de întîmplarea aceea nefericită, jucasem admirabil. S-au mai adăugat și laudele spectatorilor, care susțineau sus și tare că locotenentul, deși își schimbase foarte bine vocea — cînd aspră, cînd foarte blîndă — perorase de cele mai multe ori prea afectat și prea țeapăn; pe cînd, dimpotrivă, proaspătul debutant rostise excelent rolurile lui David și Ionatan. Mama lăuda mai ales tonul sincer cu care l-am provocat pe Goliat și cu care l-am prezentat regelui pe modestul învingător.

Acum, spre marea mea bucurie, teatrul rămăsese instalat şi, cum primăvara venise şi puteam sta fără foc, îmi petreceam acolo ceasurile de libertate şi de distracţie, punînd păpuşile să joace împreună cu ardoare. Adesea îmi pofteam fraţii, surorile şi colegii; dar chiar cînd nu voiau să vină, stăteam singur acolo sus. Imaginaţia mea născocea o mulţime de lucruri în lumea aceea măruntă, care curînd căpătă o altă înfăţişare.

Numai de cîteva ori am jucat prima piesă, pentru care fusese construit teatrul şi făuriţi actorii, şi lucrul a şi încetat să-mi mai facă plăcere. În schimb, mi-au căzut în mînă, dintre cărţile bunicului, *Scena germană*[3] şi diferite librete de opere italiene în limba germană, cărţi în care m-am cufundat adînc: de fiecare dată, socoteam doar numărul personajelor şi, fără să chibzuiesc prea mult, treceam repede la reprezentarea piesei. Atunci, regele Saul era nevoit să joace, în costumul lui de catifea neagră, pe Chaumigrem, Cato şi Darius[4]; trebuie să mai menţionez că piesele nu erau niciodată reprezentate în întregime, ci de cele mai multe ori numai actul al cincilea, unde se ajungea la un omor.

Era de asemenea natural ca mai mult decît toate să mă atragă opera, cu feluritele ei metamorfoze şi aventuri. Găseam în ea mări furtunoase, zei ce coborau din nouri şi, ceea ce mă făcea mai ales fericit, fulgere şi trăsnete. Mă foloseam de carton, vopsea şi hîrtie, şi reuşeam să redau admirabil noaptea; fulgerul era înspăimîntător de văzut; numai tunetul nu ajungea să răsune întotdeauna, dar asta nu avea prea mare importanţă. Şi apoi în opere găseam o mai bună întrebuinţare pentru David şi Goliat ai mei, pe cînd în drame nu se potriveau deloc. Din zi în zi, mă simţeam tot mai mult legat de spaţiul acela redus unde cunoşteam atîtea bucurii; şi recunosc că la aceasta contribuia, nu în mică măsură, mirosul pe care-l prinseseră păpuşile stînd în cămară.

Decorurile teatrului meu erau aproape desăvîrşite, căci îmi venea în ajutor iscusinţa, pe care-o aveam încă de pe atunci, de a umbla cu compasul, de a tăia cartoane şi a colora gravuri. Cu atît mai rău îmi părea că, prea adesea, trupa nu era suficientă ca să reprezint spectacole mari.

Văzînd pe surorile mele cum îşi îmbracă şi dezbracă păpuşile, mi-a venit ideea să fac şi eu, încetul cu încetul, pentru eroii mei, costume de schimb. Aşa că bucăţelele de stofă, care le erau lipite de corp, au fost scoase şi combinate cît s-a putut mai bine, apoi am strîns ceva bani pentru a cumpăra panglici şi zorzoane noi, am cerşit cîteva bucăţele de mătase şi astfel am făcut, pe încetul, o garderobă de teatru în care n-au fost uitate nici rochiile înfoiate pe şolduri, pentru doamne.

Trupa era acum într-adevăr înzestrată cu costume pentru cele mai mari piese și ai fi putut crede că reprezentațiile aveau să urmeze una după alta. Dar mi s-a întîmplat ceea ce se întîmplă adesea copiilor; ei își pun în minte planuri vaste, fac pregătiri mari, chiar și unele încercări, iar apoi toate rămîn baltă. Trebuie să mă învinuiesc și pe mine de cusurul acesta. Pentru mine, cea mai mare fericire era să inventez, să mă las dus de imaginație. O piesă oarecare mă interesa numai datorită vreunei scene anume și îndată mă apucam să născocesc pentru ea costume noi. Așa că hainele pe care eroii mei le-au avut la început ajunseseră atît de amestecate și îmbucătățite, că nu s-ar mai fi putut juca vreodată nici măcar marele nostru spectacol de debut. Mă lăsam în voia fanteziei mele, făceam mereu încercări și pregătiri, clădeam o mie de castele din cărți de joc și nu băgam de seamă că astfel zdruncinam temelia micii înjghebări.

În tot timpul povestirii, Mariana s-a silit, din prietenie pentru Wilhelm, să-și ascundă pofta de somn. Oricît de nostimă era întîmplarea, o găsea totuși prea simplă, iar reflecțiile asupra ei prea serioase. Își puse delicat piciorul pe acela al iubitului și-i dădea semne aparente de atenție și aprobare. Gusta mereu din paharul lui, și Wilhelm era convins că nici un cuvînt din istorisire nu se pierduse. După o scurtă pauză, el exclamă:

— Acum e rîndul tău, Mariana, să-mi povestești primele tale bucurii din copilărie. Am fost mereu prea preocupat de prezent și n-am avut răgaz să ne mai interesăm de felul nostru de viață din trecut. Spune-mi în ce condiții ai fost crescută; care sînt primele impresii vii de care-ți amintești?

Aceste întrebări ar fi pus-o pe Mariana în mare încurcătură, dacă bătrîna nu i-ar fi sărit îndată în ajutor.

— Îți închipui oare, zise femeia aceea ageră la minte, că noi am dat atîta atenție la cele întîmplate odinioară încît să avem de povestit lucruri la fel de nostime? Și chiar dacă am avea ce povesti, crezi că am putea s-o facem cu tot atîta talent?

— Ca și cum asta ar avea vreo importanță! protestă Wilhelm. Mi-e atît de dragă făptura asta gingașă, bună, încîntătoare, încît mi-e nesuferită fiecare clipă de viață pe care am trăit-o departe de ea. Lasă-mă, iubito, să iau parte la viața ta trecută măcar cu ajutorul închipuirii. Povestește-mi tot, am să-ți povestesc și eu toate. Vom căuta să ne iluzionăm, pe cît e cu putință, încercînd să recîștigăm timpul care, pentru dragoste, a fost pierdut.

— Dacă ții neapărat, putem să-ți facem pe plac, zise bătrîna. Dar mai întîi povestește-ne cum ți-a crescut mereu pasiunea pentru

teatru, cum ai exersat, cum de-ai progresat în aşa măsură încît să poţi fi socotit acuma drept un actor foarte bun. Desigur că ai trecut prin destule întîmplări hazlii. Acum nu merită să mergem la culcare; mai am o sticlă pusă deoparte; şi cine ştie dacă vom mai sta curînd împreună aşa liniştiţi şi mulţumiţi cum sîntem acuma.

Mariana ridică spre ea o privire tristă; Wilhelm n-o observă şi-şi continuă povestirea.

Capitolul al şaptelea

— Distracţiile din vremea adolescenţei, cînd numărul camarazilor mei a început să sporească, au fost în dauna petrecerilor liniştite, de unul singur. Eram, rînd pe rînd, cînd vînător, cînd soldat, cînd cavaler, după cum cereau jocurile noastre: la aceasta aveam, totuşi, un mic avantaj faţă de ceilalţi, căci eram în stare să le alcătuiesc cum se cuvine accesoriile necesare. De pildă săbiile erau ieşite mai întotdeauna din fabrica mea; eu înfrumuseţam şi auream săniile; şi un imbold nelămurit nu m-a lăsat pînă n-am dat cetei noastre un caracter antic. Am pregătit coifuri împodobite cu panaşuri de hîrtie; am făcut scuturi, chiar şi armuri, treabă la care au fost utilizaţi acei servitori din casă care se pricepeau întrucîtva la croitorie, iar cusătoresele şi-au rupt destul de multe ace.

Cîţiva dintre tinerii mei tovarăşi au ajuns să fie foarte bine echipaţi; ceilalţi au fost şi ei pe încetul înzestraţi, deşi într-o măsură mai mică, şi împreună am format o trupă impozantă. Alergam prin curţi şi grădini şi izbeam voiniceşte atît în scuturi cît şi în capete; aveau loc destule încăierări, dar se potoleau repede.

Joaca aceasta, care îi distra grozav pe ceilalţi, după puţin timp nu mi-a mai plăcut. Nu se putea ca priveliştea atîtor personaje în armuri să nu trezească în mine visuri despre cavaleri, care îmi umpluseră capul, căci de cîtăva vreme eram cuprins de patima lecturii de vechi romane.

Ierusalimul eliberat[5], care-mi căzuse în mînă în traducerea lui Kopp, a dat în sfîrşit gîndurilor mele confuze o direcţie precisă. E drept că n-am putut citi poemul în întregime; erau însă unele pasaje pe care le ştiam pe de rost şi ale căror personaje mă urmăreau. Mai cu seamă Clorinda mă captivase cu felul ei de a fi. Ardoarea ei bărbătească, plenitudinea liniştită a fiinţei sale au avut asupra spiritului meu, ce începuse să se dezvolte, o influenţă mai puternică

decît farmecele artificiale ale Armidei, cu toate că nu disprețuiam nici grădina acesteia.

Seara, plimbîndu-mă pe balconul dintre frontoanele casei și privind în jur pînă departe, în zarea unde mai pîlpîia o lucire de amurg, trimisă de soarele apus, îmi recitam de sute și sute de ori povestea tristă a duelului dintre Tancred și Clorinda, în timp ce stelele răsăreau și noaptea năvălea din toate ungherele și cotloanele, iar liniștea solemnă nu era sfîșiată decît de țîrîitul ascuțit al greierilor.

Oricît aș fi fost, așa cum se cuvine, de partea creștinilor, inima îmi era în întregime lîngă eroina păgînă, atunci cînd s-a apucat să dea foc marelui turn al asediatorilor. Și întîlnirea lui Tancred la vremea nopții cu presupusul războinic! Cum a început lupta în întunecimea deasă! Și cît de aprig se luptau! Nu puteam rosti versurile referitoare la Clorinda:

Dar, vai, măsura vieții îi este împlinită,
Și iată, vine ceasul cînd morții e sortită!

fără ca lacrimile să nu-mi umple ochii — și să curgă șiroaie, atunci cînd amantul nefericit îi înfige spada în piept, îi scoate casca, recunoaște pe cea căzută la pămînt și, cutremurat, aleargă să aducă apă ca s-o boteze.

Și cît de tare mă durea inima cînd, în pădurea vrăjită, spada lui Tancred lovește trunchiul copacului, sîngele curge apoi din arbore și o voce îi sună în urechi, spunîndu-i că și de data asta a rănit-o pe Clorinda, că e menit de soartă să rănească totdeauna, fără să știe, ființa pe care-o iubea!

Istorisirea a pus o asemenea stăpînire pe imaginația mea, încît, pînă la urmă, fragmentele pe care le citisem au format pe nesimțite în sufletul meu un tot de care eram atît de obsedat, că m-am gîndit să-l reprezint într-un fel oarecare. Voiam să joc pe Tancred și pe Rinaldo și s-a nimerit că aveam două armuri gata pregătite. Una din hîrtie cenușie, cu solzi, trebuia să fie pentru Tancred cel posomorît — cealaltă, de hîrtie argintie și aurie, trebuia să împodobească pe strălucitorul Rinaldo. În înflăcărarea viziunii mele, am istorisit totul camarazilor, care au fost foarte entuziasmați, dar nu puteau înțelege că așa ceva se poate reprezenta și anume chiar de ei.

Le-am împrăștiat cu multă ușurință aceste îndoieli. Am dat imediat dispoziții cu privire la cîteva camere din casa unui tovarăș de joacă învecinat, fără să țin socoteală că bătrîna lui mătușă nu se va învoi niciodată să le cedeze. Tot așa a fost și cu scena, despre care n-aveam, de asemenea, nici o idee precisă, decît că

trebuia așezată pe niște capre de lemn, că poți face decoruri din paravane, că pentru fundal trebuie să ai o pînză mare. Dar nu m-am gîndit de unde să iau materialele și toate uneltele necesare.

Pentru pădure am găsit o soluție grozavă; l-am luat cu vorbe bune pe un servitor bătrîn din preajmă, devenit pădurar, și l-am convins să ne procure pini și mesteceni tineri, care ne-au fost însă aduși mai repede decît ne-am așteptat. Atunci ne-am găsit în mare încurcătură; nu știam dacă vom fi gata cu piesa înainte de a se ofili copacii. Aveam mare nevoie de un sfat; ne lipseau și locul și scena și cortina; n-aveam decît paravanele.

Fiind în această încurcătură, ne-am dus iar la locotenent căruia i-am descris pe larg splendoarea pe care trebuia s-o realizăm. Pe cît ne-a înțeles de puțin, pe atît s-a arătat de doritor să ne ajute: a alăturat într-o odăiță toate mesele pe care le-am obținut de la noi de-acasă și de la vecini, a așezat paravanele pe ele, a făcut un fundal din perdele verzi, iar copacii au fost de asemenea așezați în rînd.

În vremea asta se înserase; s-au aprins lumînările, servitoarele și copiii s-au așezat pe locurile lor, piesa trebuia să înceapă, toți eroii se aflau îmbrăcați, dar abia atunci și-a dat seama fiecare că nu știa ce avea de spus. În focul născocirilor, absorbit cu totul de ceea ce făceam, uitasem că fiecare ar fi trebuit să știe ce are de spus și cînd anume. Nici celorlalți, în însuflețirea pregătirilor, nu le-a venit aceasta în gînd; credeau că le va fi ușor să apară ca eroi, să vorbească și să se poarte ca personajele din lumea în care i-am introdus. Stăteau cu toții zăpăciți și se întrebau unii pe alții cu ce trebuie să se înceapă mai întîi. Atunci eu, care-mi luasem rolul lui Tancred, am pășit singur pe scenă și am început să recit cîteva versuri din poemul eroic. Cum însă tirada s-a transformat foarte repede în povestire, în care am ajuns să vorbesc despre mine la persoana a treia, iar Gottfried, de care pomeneam, nu voia să se arate, a trebuit să mă retrag, copleșit de hohotele de rîs ale spectatorilor: eșec ce mi-a rănit adînc sufletul. Tot ce plănuisem se dusese de rîpă; iar spectatorii stăteau pe loc și voiau să vadă ceva. Cum tot eram costumați, mi-am adunat gîndurile și m-am hotărît pur și simplu să jucăm pe David și Goliat. Unii dintre camarazii mei mă ajutaseră cîndva la reprezentarea piesei cu păpuși; toți o văzuseră de mai multe ori; rolurile le-au fost distribuite, fiecare a făgăduit să joace cît mai bine, iar un băiețel poznaș și-a vopsit pe față o barbă neagră, ca să poată umple golurile posibile făcînd caraghioslîcuri de paiață — propunere la care am consimțit

cu greu, căci aşa ceva nu se potrivea cu seriozitatea piesei. Însă mi-am jurat că după ce voi scăpa din această încurcătură, să nu mă mai încumet de a reprezenta vreo piesă fără să chibzuiesc serios asupra ei.

Capitolul al optulea

Mariana, doborîtă de somn, se rezemă de iubitul ei care o cuprinse strîns şi-şi continuă povestirea, pe cînd bătrîna se desfăta cu restul de vin, sorbindu-l cu cumpătare.

— Încurcătura în care ne-am găsit—eu şi prietenii mei, cînd ne-am apucat să jucăm o piesă ce nu exista — a fost repede dată uitării, continuă Wilhelm. Patima mea de a transpune într-o piesă orice roman pe care-l citeam, orice fapt istoric pe care îl învăţam, nu ceda nici în faţa subiectelor celor mai recalcitrante. Eram cu desăvîrşire convins că tot ce încîntă într-o povestire trebuie să impresioneze şi mai puternic în spectacol. Trebuia să se desfăşoare toate înaintea ochilor mei, pe scenă. Cînd, la şcoală, mi se preda istoria universală, îmi notam cu grijă dacă un personaj era înjunghiat sau otrăvit într-un chip ieşit din comun, şi imaginaţia mea trecea peste expunere, peste înnodarea conflictului, şi zbura la interesantul act al cincilea. Aşa s-a făcut că am ajuns să scriu cîteva piese de la coadă la cap, fără să duc măcar una pînă la început.

Citeam, în acelaşi timp, de-a valma, o groază de producţii dramatice, aşa cum mi le scotea în cale întîmplarea, parte obţinute datorită căutărilor mele, parte oferite de bunii mei prieteni, care prinseseră gust să joace teatru. Eram în anii fericiţi, cînd toate te farmecă, cînd îţi găseşti mulţumirea numai în ce e mult şi variat. Din păcate însă, judecata mea mai avea o meteahnă: mă interesau mai ales acele piese în care speram că voi plăcea; mai toate le citeam în această iluzionare plăcută, şi cum imaginaţia mea vie mă făcea să mă văd în orişice rol, ajunsesem să cred că eram în stare să le joc pe toate; aşa că, atunci cînd începea distribuirea rolurilor, de obicei îmi alegeam tocmai pe acelea ce nu mi se potriveau de loc; ba, de cîte ori se putea, luam chiar mai multe.

Copiii ştiu, atunci cînd se joacă, să facă de toate din orice: un băţ devine puşcă, o aşchie de lemn, spadă, orice mototol de cîrpe, o păpuşă şi orice ungher, o căsuţă. În felul acesta s-a dezvoltat teatrul nostru particular. În necunoaşterea totală a puterilor noastre ne-am apucat de multe, nu vedeam nici un *qui pro quo*[6] şi eram

convinşi că toată lumea ne va lua drept ce ne credeam noi înşine. Din păcate, toate au mers pe un drum atît de lipsit de interes că nu-mi rămîne nici măcar o prostie mai remarcabilă de povestit. Întîi am jucat rarele piese în care apar numai bărbaţi; apoi am deghizat pe unii din cercul nostru şi în cele din urmă am atras şi pe surori în joc. În unele familii, jocul nostru a fost socotit o îndeletnicire folositoare şi drept urmare s-au lansat invitaţii numeroase. Locotenentul nostru de artilerie nu ne-a părăsit nici de data aceasta; ne-a arătat cum să intrăm în scenă şi să ieşim, cum să declamăm şi să gesticulăm. Dar adesea se alegea cu puţină mulţumire pentru osteneala sa, căci noi credeam că ne pricepem mai bine decît el în arta dramatică.

Nu mult după aceea, ne-am apucat de tragedie. Auzisem adesea spunîndu-se — şi credeam şi noi — că e mai uşor să scrii şi să joci o tragedie, decît să fii perfect în comedie. Aşa că, de la primele încercări, ne-am simţit în elementul nostru. Căutam să ajungem a reda nobleţa rangului şi distincţia caracterelor, arătîndu-ne băţoşi şi afectaţi, şi socoteam că nu sîntem deloc mai prejos de rolurile noastre; însă nu eram cu adevărat fericiţi decît cînd aveam dreptul să ne ieşim din fire, să batem din picior sau să ne tăvălim pe jos de furie şi disperare.

Tot jucîndu-ne aşa, băieţi şi fete împreună, la vîrsta cînd natura se trezeşte, n-a trecut mult şi societatea noastră a început să se fărîmiţeze în diverse mici poveşti amoroase, aşa că de multe ori se juca teatru în teatru. Perechile fericite îşi strîngeau mîinile cît se poate de duios pe după paravane; se topeau de încîntare cînd se vedeau idealizaţi sub zorzoane şi podoabe, în timp ce rivalii nenorociţi erau roşi de invidie şi, îndîrjiţi şi răutăcioşi, le pricinuiau numai necazuri.

Jocul acesta, deşi înjghebat fără pricepere şi continuat fără îndrumare, n-a fost pentru noi fără folos. Ne-am exersat memoria şi trupul şi am dobîndit mai multă mlădiere în vorbirea şi mişcările noastre decît se poate căpăta obişnuit la vîrsta aceea. Pentru mine însă, acea perioadă a fost hotărîtoare: spiritul mi s-a îndreptat cu totul spre teatru şi nu cunoşteam o fericire mai mare decît să citesc, să scriu şi să joc piese de teatru.

Învăţătura cu profesorii mei mergea înainte. Fusesem destinat carierei comerciale şi intrasem la întreprinderea vecinului nostru. Dar tocmai în epoca aceea sufletul meu se îndepărta cu cea mai mare violenţă de ceea ce socoteam că-i o îndeletnicire de dispreţuit. Numai scenei voiam să-i consacru toată activitatea, numai acolo voiam să-mi găsesc fericirea şi mulţumirea.

Îmi amintesc și acum de un poem, ce trebuie să se mai găsească printre hîrtiile mele, în care muza poeziei tragice și o altă întruchipare feminină, în care personificam comerțul, se luptau vajnic pentru prețioasa mea persoană. Ideea e banală și nu mai știu dacă versurile au vreo valoare; dar ar trebui s-o citești ca să-ți dai seama de groaza, de repulsia, de dragostea și pasiunea care se vădesc acolo. Cu ce strîngere de inimă am descris-o pe bătrînă, stăpîna casei, cu fusta prinsă în brîu, cu cheile la șold, ochelarii pe nas, mereu robotind, mereu agitată, gospodină pusă pe ceartă, meschină și sîcîitoare. Cît de jalnică am zugrăvit situația acelui ce trebuie să-și cîștige pîinea zilnică de rob, încovoiat sub biciul ei și în sudoarea frunții.

Dar în schimb, cît de diferită se arăta cealaltă! Ce revelație pentru o inimă chinuită! Minunat alcătuită, ea se dovedea — după făptură și port — o fiică a libertății. Conștiința valorii proprii îi dădea demnitate fără orgoliu; îmbrăcămintea i se potrivea; o înfășura fără să-i împiedice mișcările, și faldurile bogate repetau, ca un ecou fără sfîrșit, mișcările încîntătoare ale zeiței. Ce contrast! Și lesne poți pricepe spre care dintre ele mi se îndrepta inima. Pe lîngă asta, n-am uitat nimic, pentru a-mi face mai ușor de recunoscut muza. Am încărcat-o cu coroane și pumnale, cu lanțuri și măști, așa cum mă învățaseră predecesorii mei. Întrecerea dintre cele două personaje era îndîrjită, iar replicile lor contrastau puternic, căci la paisprezece ani ai înclinarea de a zugrăvi albul și negrul cît mai aproape unul de altul. Bătrîna vorbea ca un om în stare să strîngă și un ac de pe jos, iar cealaltă, ca o persoană ce dăruiește regate. Am disprețuit prevestirile amenințătoare ale bătrînei, am întors spatele bogățiilor făgăduite. Despuiat de toate, m-am dăruit muzei, care mi-a aruncat vălul ei de aur, acoperindu-mi goliciunea.

Iubita mea! suspină Wilhelm, strîngînd-o pe Mariana la piept, dacă aș fi putut bănui că se va ivi cîndva o altă divinitate, mult mai încîntătoare, care-mi va întări hotărîrea și mă va însoți pe calea mea, ce întorsătură minunată aș fi dat poeziei mele și ce interesantă ar fi devenit concluzia! Dar nici nu-i vorba de poezie: în brațele tale găsesc numai adevăr și viață. Să sorbim cu nesaț această dulce fericire!

Îmbrățișarea viguroasă și însuflețirea vocii lui puternice o treziră pe Mariana și ea se grăbi să-și ascundă prin dezmierdări încurcătura în care se afla. Adevărul e că nu ascultase nici un cuvînt din ultima parte a povestirii, dar e de dorit ca eroul nostru să-și găsească pe viitor ascultători mai atenți la istorisirile lui predilecte.

Capitolul al nouălea

Astfel își petrecea Wilhelm nopțile, în bucuria dragostei secrete, iar zilele, în așteptarea altor ceasuri fericite. Încă de la început, cînd dorința și nădejdea i se îndreptaseră spre Mariana, se simțise ca renăscut; i se păruse că devine alt om. Acum, după ce-i unise dragostea, împlinirea dorințelor lui ajunsese o fermecătoare obișnuință. Inima lui tindea să-și înnobileze obiectul pasiunii, spiritul lui se străduia s-o înalțe pe fata iubită cît mai sus alături de el. Oricît de scurtă ar fi fost o despărțire, gîndul îi era copleșit de imaginea ei. Dacă la început Mariana îi fusese necesară, acum îi devenise de neînlocuit, căci era legat de ea prin tot ce poate înlănțui două făpturi omenești. Sufletul său curat simțea că ea era jumătatea, mai mult decît jumătatea lui însuși. Îi era recunoscător și devotat fără margini.

O bucată de vreme chiar și Mariana a putut să se amăgească, împărtășind cu el aceeași senzație de fericire dătătoare de viață. Dar, vai, ce bine ar fi fost dacă mîna de gheață a remușcării nu i-ar fi apăsat uneori inima! Chiar la pieptul lui Wilhelm, chiar sub aripa dragostei lui, nu putea scăpa de remușcări. Și cînd se afla din nou singură, cînd din cerul unde o înălța pasiunea lui recădea și-și dădea seama de situația ei, atunci era cu adevărat de compătimit. Căci firea-i ușuratică o ajutase atîta vreme cît dusese o viață dezordonată și josnică, cît se înșelase asupra stării sale sau, mai degrabă, n-o cunoscuse deloc. Atunci, întîmplările pe care le trăia îi apăreau fără legătură între ele: plăcerile și necazurile se succedau alternîndu-se, umilința era compensată de vanitate și lipsurile, de belșugul de o clipă. Ea putea invoca sărăcia și obișnuința drept lege imperioasă și justificare și astfel toate impresiile penibile erau date uitării de la ceas la ceas și de la zi la zi. Dar acum biata fată se simțise, în unele clipe, înălțată într-o lume mai bună; de acolo de sus, din lumina și bucuria ce o înconjurau, privise spre pustiul și ticăloșia vieții ei și își dăduse seama ce ființă vrednică de milă e o femeie care, odată cu dorința, nu inspiră dragoste și respect; nu găsea că ea s-ar fi schimbat în bine, nici în aparență, nici în realitate. Nimic n-o putea îndrepta. Cînd privea și cerceta adîncul ființei sale, își găsea spiritul pustiu și inima fără reazăm. Cu cît situația aceasta îi apărea mai tristă, cu atît înclinarea ei pentru Wilhelm devenea mai puternică; da, pasiunea îi sporea din zi în zi, tot așa cum primejdia de a-l pierde se apropia cu fiecare clipă.

În schimb, Wilhelm plutea fericit în regiuni şi mai înalte; lui de asemeni îi răsărise în cale o lume nouă, dar o lume bogată în perspective minunate. Nici nu se potolise bine febra primei bucurii şi în minte îi apăru clar ceea ce pînă atunci îl frămîntase în chip nelămurit. E a ta! Ţi s-a dat ţie! Ea, făptura iubită, aşteptată, adorată, s-a dăruit cu toată încrederea; dar nu s-a dăruit unui ingrat. Astfel vorbea el cu sine însuşi, oriunde se afla, oriunde se ducea şi, într-o revărsare de cuvinte pompoase, îşi exalta necontenit sentimentele-i sublime. Era încredinţat că vede semnul luminos al destinului care, prin Mariana, îi întindea mîna ca să-l smulgă din viaţa burgheză, lîncedă şi meschină, de care dorea de atîta vreme să scape. I se părea uşor să-i părăsească pe ai săi şi casa părintească. Era tînăr şi neştiutor în ale vieţii, şi curajul de-a alerga în lumea largă după fericire şi satisfacţii îi era sporit de sentimentul iubirii. Acum ştia limpede că e hărăzit teatrului; scopul înalt pe care şi-l propusese îi apărea mai apropiat, căci se îndrepta spre el mînă în mînă cu Mariana şi, cu o modestie foarte binevoitoare faţă de sine, se şi vedea actor desăvîrşit, creator al viitorului teatru naţional, după care ofta atîta lume. Tot ce dormitase pînă atunci în ungherele cele mai ascunse ale sufletului său începea să se trezească. Din acest noian de gînduri şi planuri, tînărul compuse un tablou zugrăvit cu culorile iubirii pe fond de nouri, în care contururile erau, ce-i drept, foarte difuze dar, în schimb, ansamblul era de un efect încîntător.

Capitolul al zecelea

Iată-l pe Wilhelm acasă, scotocind printre hîrtii şi pregătindu-se de plecare. Tot ce-i amintea de preocupările lui dinainte era dat la o parte: voia să călătorească prin lumea largă eliberat de orice amintire neplăcută. Numai opere de seamă, poeţi şi critici, şi-au găsit loc printre lucrurile alese ca prieteni apropiaţi; şi cum pînă atunci se folosise prea puţin de critica de artă, simţi din nou dorinţa de a se instrui, a mai ales cînd, revăzînd cărţile, descoperi că cele mai multe dintre scrierile teoretice erau încă netăiate. Convins deplin de utilitatea unor astfel de opere, îşi procurase foarte multe lucrări dar, cu toată bunăvoinţa, nu ajunsese să citească nici una măcar pînă la jumătate.

În schimb, urmărise cu pasiune operele artistice propriu-zise şi făcuse el însuşi încercări în toate genurile cunoscute.

Werner intră în cameră.

— Iar te-ai cufundat în hîrtiile tale? exclamă el, văzîndu-şi prietenul ocupat cu prea cunoscutele caiete Pun rămăşag că n-ai intenţia să termini nimic. Le citeşti şi le reciteşti şi pînă la urmă începi iar ceva nou.

— Pentru învăţăcel nu-i important să isprăvească; e destul dacă se exersează.

— Şi totuşi trebuie să-şi încheie opera, aşa cum poate.

— Ba mai degrabă e cazul să te întrebi dacă nu-i mai de lăudat un tînăr care, de îndată ce-şi dă seama că nu-i reuşeşte lucrul de care s-a apucat, nu mai stăruie şi nu-şi iroseşte energia şi timpul pentru ceva ce nu poate avea niciodată vreo valoare.

— Ştiu bine că n-ai fost niciodată în stare să duci un lucru pînă la sfîrşit; te plictiseai înainte de-a ajunge la jumătate. Chiar pe vremea cînd conduceai teatrul nostru de păpuşi, de cîte ori nu făceai costume noi pentru trupa de pitici şi nu croiai alte decoruri? Voiai să pui în scenă ba o tragedie, ba alta, şi pînă la urmă nu dădeai decît actul al cincilea în care toate se învălmăşeau şi toţi se înjunghiau.

— Dacă vrei să vorbeşti despre vremurile acelea, atunci spune-mi cine-i vinovat că dezbrăcam păpuşile de hainele potrivite anume şi cusute solid pe corp? Cine ne îndeamna la luxul unei garderobe nefolositoare? Cine scotea mereu o bucată nouă de panglică de vînzare şi ştia să-mi aţîţe pasiunea şi să mi-o exploateze? Nu tu?

— Da, îmi amintesc şi acum cu plăcere, rîse Werner, că am tras foloase de pe urma campaniilor voastre teatrale întocmai ca un furnizor de război. Cînd v-aţi echipat pentru *Ierusalimul eliberat* am avut şi eu un profit frumos, ca odinioară veneţienii într-o împrejurare asemănătoare. Găsesc că cel mai înţelept lucru pe lume e să tragi foloase din nebunia altora.

— Nu ştiu dacă n-ar fi o satisfacţie mai nobilă să-i vindeci pe oameni de nebuniile lor.

— Aşa cum îi cunosc, ar fi o încercare zadarnică. E destul de greu ca măcar cîte unul să devină înţelept şi bogat; de cele mai multe ori ajunge la asta pe socoteala celorlalţi.

— Uite, tocmai mi-a căzut în mînă *Tînărul la răspîntie*, spuse Wilhelm, scoţînd un caiet dintre alte hîrtii. Lucrarea asta, oricum o fi, e terminată.

— Dă-o încolo, arunc-o în foc! exclamă Werner. Nu merită nici o laudă; compunerea asta m-a indignat destul încă de atunci şi ţi-a atras şi mînia tatălui tău. Versurile or fi ele izbutite, dar ideea e fundamental falsă. Îmi amintesc bine de Sibila[7] ta gîrbovită şi jalnică în care ai personificat comerţul. Vei fi găsit modelul

în vreo dugheană păcătoasă de mărunțișuri. Pe atunci n-aveai nici o idee despre comerț. Căci nu știu care spirit ar putea fi mai larg, ar trebui să fie mai larg, decît al unui adevărat neguțător. Gîndește-te ce privire ageră căpătăm datorită ordinii cu care ne conducem afacerile! Această ordine ne face să cuprindem în orice clipă ansamblul, fără să ne lăsăm încurcați de amănunte. Cîte foloase nu aduce neguțătorului contabilitatea dublă! E una dintre cele mai frumoase descoperiri ale minții omenești și orice bun cap de familie ar trebui s-o introducă în gospodăria sa.

— Dă-mi voie, zise Wilhelm zîmbind, tu pornești de la formă, ca și cum asta ar fi obiectul în discuție; voi, negustorii, cu gîndul la socotelile și bilanțurile voastre, uitați adevărata valoare a vieții.

— Din păcate, prietene, tu nu-ți dai seama că forma și fondul alcătuiesc un întreg și că nu se poate una fără cealaltă. Ordinea și claritatea sporesc gustul de a economisi și de a cîștiga. Un om, care își conduce prost treburile, se simte foarte bine în neorînduială; nu-i place deloc să facă socoteala sumelor datorate; în schimb, pentru un bun administrator, nimic nu e mai plăcut decît să-și calculeze în fiecare zi suma bunurilor sale sporite; chiar și un accident nu-l poate speria, oricît de neplăcut l-ar surprinde, cînd știe în același timp ce profituri poate pune pe celălalt taler al balanței. Sînt convins, dragă prietene, că dacă vei izbuti cîndva să prinzi cu adevărat gustul pentru afaceri, atunci te vei convinge că multe facultăți ale spiritului pot să se dezvolte în toată libertatea și în acest domeniu.

— S-ar putea să ajung la alt fel de a gîndi, datorită călătoriei pe care vreau s-o fac.

— Asta e sigur. Crede-mă, ție îți lipsește numai cunoașterea în întregime a unei activități cuprinzătoare, ca să devii unul de-ai noștri pentru totdeauna. Cînd te vei întoarce, vei trece bucuros de partea acelora care, prin afaceri și tranzacții de toate felurile, știu să-și atragă o parte din banii și bunăstarea ce își îndeplinesc în lume circuitul lor necesar. Aruncă o privire la produsele naturale sau fabricate din toate părțile lumii și gîndește-te la felul cum au ajuns, pe rînd, obiecte indispensabile. Și ce preocupare ingenioasă și plăcută e să cunoști în orice moment ce este căutat cu deosebire și uneori lipsește, sau alteori e greu de obținut; să procuri fiecăruia ușor și repede ceea ce dorește; să te aprovizionezi din timp și să te bucuri de profit în fiecare clipă a acestei vaste circulații. Iată ce cred eu că poate aduce o mare mulțumire oricărui om cu cap.

Wilhelm părea că îl aprobă și Werner continuă:

— Vizitează mai întîi cîteva mari orașe comerciale, cîteva porturi și sigur că vei fi entuziasmat. Cînd vei vedea cît de mulți

oameni sînt ocupați cu aceste activități, cînd vei vedea de unde vin și unde pleacă atîtea produse, le vei privi cu plăcere trecînd și prin mîinile tale, sînt sigur de asta. Marfa cea mai neînsemnată o vei considera în raport cu întregul comerț și tocmai din cauza asta nu vei socoti nimic prea mărunt, căci toate sporesc circulația, din care viața ta își trage seva.

Werner, al cărui mod sănătos de a judeca se formase sub semnul prieteniei cu Wilhelm, se obișnuise să reflecteze și asupra propriului său comerț, asupra afacerilor sale, dintr-un punct de vedere superior, și era întotdeauna încredințat că o face cu mai multă îndreptățire decît inteligentul și prețuitul său prieten, care, după părerea lui, dădea o prea mare importanță părții celei mai iluzorii din lume, dedicîndu-i toată forța spiritului său. De multe ori se gîndea că un asemenea entuziasm fals va fi neapărat înfrînat și că nu se poate ca un om atît de valoros să nu fie adus pe calea cea dreaptă. Cu speranța aceasta, Werner continuă:

— Mai-marii lumii au pus stăpînire pe pămînt și trăiesc în strălucire și huzur. Cel mai mic petic din colțul nostru de univers se și află în proprietatea cuiva și fiecare proprietate e solid stabilită; funcțiile și alte ocupații civile aduc un venit mic; atunci, unde s-ar putea găsi un cîștig mai echitabil, o cucerire mai îndreptățită, dacă nu în comerț? Cînd stăpînitorii lumii acesteia au în puterea lor fluviile, drumurile și porturile și scot beneficii strașnice din tot ce circulă dintr-o parte în alta — de ce să nu prindem bucuroși și noi prilejul de a lua vamă, prin activitatea noastră, de la acele articole devenite absolut necesare, datorită în parte nevoilor, în parte extravaganțelor omenești? Și te pot încredința că dacă ai vrea să-ți folosești imaginația poetică, ai putea să pui cu îndrăzneală în fața muzei tale pe zeița mea, ca pe o eroină de nebiruit. E drept că ea preferă ramura de măslin, nu spada; nu știe de pumnale și lanțuri; dar dăruiește și ea coroane favoriților ei, coroane care, fie zis fără dispreț pentru celelalte, sînt făurite din aur curat, provenind de la sursă, și strălucesc de perle, pe care ea le-a scos din fundul mării prin slujitorii ei neobosiți.

Pe Wilhelm l-a cam necăjit acest atac, dar și-a ascuns susceptibilitatea, amintindu-și că și Werner obișnuia să-i asculte cu calm apostrofările. În afară de asta, el era destul de nepărtinitor pentru a recunoaște fiecăruia dreptul să aibă cea mai bună părere despre meseria sa; dar nu trebuia să i se conteste nici lui calea ce și-o alesese și căreia i se dăruise cu pasiune.

— Iar pentru tine, continuă Werner, pentru tine care iei parte cu atîta inimă la tot ce e omenesc, va fi un spectacol pasionant,

cînd vei avea înaintea ochilor fericirea adusă semenilor tăi de atîtea întreprinderi curajoase! Ce e mai fermecător decît priveliştea unei nave, care se întoarce acasă după o călătorie profitabilă; care se întoarce mai devreme şi cu o încărcătură bogată. Nu numai rudele, cunoştinţele şi armatorii, dar orice spectator străin e cucerit cînd vede bucuria cu care marinarul, atîta vreme captiv, sare pe ţărm înainte ca vasul să acosteze şi, simţindu-se iarăşi liber, e gata să încredinţeze pămîntului statornic ceea ce i-a smuls mării perfide. Căci, dragă prietene, profitul nu ni se arată numai în cifre; fericirea e zeiţa pămîntenilor şi, pentru a-i simţi cu adevărat favorurile, trebuie să trăieşti şi să-i vezi pe oameni cum se ostenesc, plini de vigoare, şi cum se bucură cu toată puterea simţurilor lor.

Capitolul al unsprezecelea

Acum e timpul să facem cunoştinţă mai îndeaproape cu părinţii prietenilor noştri: doi oameni cu foarte diferite feluri de a gîndi, dar ale căror păreri coincideau totuşi asupra unui punct, anume că cea mai nobilă ocupaţie este comerţul; de asemenea amîndoi stăteau la pîndă să prindă orice avantaj pe care l-ar putea obţine prin cutare sau cutare afacere. Bătrînul Meister, îndată după moartea tatălui său, transformase în bani o colecţie preţioasă de picturi, desene, gravuri şi antichităţi, îşi reconstruise casa din temelie şi şi-o mobilase după ultima modă, iar restul averii îl fructificase în toate chipurile posibile. O parte importantă o plasase în întreprinderea comercială a bătrînului Werner, căci acesta era cunoscut ca un negustor capabil, ale cărui afaceri erau de obicei favorizate de noroc. Dar nimic nu dorea mai mult bătrînul Meister decît să dea fiului său acele însuşiri care-i lipseau lui însuşi, şi să lase copiilor săi bunuri pe a căror posesie punea cel mai mare preţ. E drept că avea o înclinare deosebită pentru fast, pentru ceea ce bate la ochi, cu condiţia ca lucrul să aibă valoare reală şi să fie trainic. În casa lui, mobilierul era solid şi masiv, proviziile abundente, argintăria grea şi vesela de mare preţ. În schimb, musafirii erau poftiţi rar, căci fiecare masă devenea banchet, ceea ce, atît din cauza cheltuielilor cît şi a deranjului, nu se putea repeta prea des. Gospodăria îi mergea într-un ritm neschimbat şi monoton; tot ce o agita sau producea o schimbare nu făcea plăcere nimănui.

Bătrînul Werner ducea o viață cu totul opusă, într-o casă întunecoasă și posomorîtă. Cum își isprăvea lucrul, în cabinetul său strîmt, la un pupitru străvechi, se așeza să mănînce bine și, dacă se putea, să bea și mai bine. Însă nu-i plăcea să se bucure singur de aceste bunuri; în afară de familie, voia să vadă mereu la masă prieteni și chiar străini ce aveau cît de cît relații cu casa lui de comerț; scaunele erau tare vechi, dar nu se afla zi în care să nu poftească pe cineva să se așeze pe ele. Bunătățile de la masă atrăgeau într-atît atenția musafirilor, încît nimeni nu băga de seamă că le erau oferite într-o veselă fără valoare. Pivnița lui nu conținea mult vin, dar vinul băut era de obicei înlocuit cu un altul și mai bun.

Astfel trăiau acești doi părinți, care se întîlneau adesea, se sfătuiau cu privire la interesele lor comune și care, acuma, hotărîseră să-l trimită pe Wilhelm într-o călătorie de afaceri.

— Trebuie să se ducă să vadă lumea, zise bătrînul Meister, și în același timp să se ocupe de afacerile noastre din străinătate; unui tînăr nu-i poți face un serviciu mai mare decît inițiindu-l de timpuriu în cariera sa. Fiul dumitale s-a întors din călătorie atît mulțumit, a știut să rezolve treburile atît de bine, încît sînt tare curios cum se va comporta al meu; mi-e teamă că învățătura lui o să ne coste mai mult.

Bătrînul Meister, care avea o părere foarte bună despre fiul său și despre însușirile acestuia, vorbise așa, cu speranța că prietenul său îl va contrazice și că va scoate în evidență calitățile remarcabile ale tînărului. Dar, în această privință, s-a înșelat; bătrînul Werner, care în problemele practice nu acorda credit decît oamenilor verificați de el, a răspuns cu prudență.

— Trebuie să facem toate încercările; putem să-i indicăm același itinerar, dîndu-i instrucțiunile necesare, după care să se conducă. Sînt diferite datorii de încasat, relații vechi ce trebuie reluate, sau de făcut altele noi. Poate să ne ajute și la grăbirea afacerii de care ți-am vorbit zilele trecute; căci fără informații precise, culese la fața locului, nu-i cuminte să pornim la treabă.

— Atunci să se pregătească, hotărî bătrînul Meister, și să plece cît mai curînd cu putință. Dar de unde să-i procurăm un cal potrivit pentru călătoria asta?

— Nu-i nevoie să căutăm prea departe. Un negustor din H***, care ne-a mai rămas ceva dator, dar altfel e om de treabă, mi-a oferit un cal drept plată; băiatul meu l-a văzut; se pare că-i un animal tocmai cum i-ar trebui lui Wilhelm.

— Să și-l ia chiar el; să plece cu diligența și poimîine dimineață e înapoi. În vremea asta, îi pregătim bagajul și scrisorile de recomandare, și la începutul săptămînii viitoare poate porni la drum.

L-au chemat pe Wilhelm şi i-au adus la cunoştinţă cele hotărîte. Ce bucurie pe el cînd s-a văzut în posesia mijloacelor de a-şi realiza proiectul, cu atît mai mult cu cît ocazia i se oferea fără intervenţia lui! Atît de mare îi era pasiunea, atît de clară îi era convingerea că are tot dreptul să se rupă de viaţa apăsătoare de pînă atunci şi să urmeze o cale nouă şi nobilă, încît n-a simţit nici cea mai mică tresărire a conştiinţei, nici un fel de teamă nu s-a trezit în el, ba dimpotrivă, socotea această înşelătorie drept ceva sfînt. Era sigur că, mai tîrziu, părinţii şi rudele îl vor lăuda şi îl vor binecuvînta pentru pasul făcut; în acea potrivire de împrejurări, el vedea semnul unui destin călăuzitor.

Cît de lung i-a părut timpul pînă să se facă iarăşi noapte, pînă la ceasul cînd trebuia să-şi revadă iubita! Stătea la el în cameră şi medita asupra călătoriei, ca un hoţ iscusit, sau ca un prestidigitator care, în închisoare, îşi scoate din cînd în cînd picioarele din cătuşele strînse zdravăn, pentru a-şi nutri propria convingere că eliberarea e posibilă, ba chiar mai apropiată decît o cred nişte paznici miopi.

În sfîrşit ceasul întîlnirii nocturne sună; se îndepărtă de casă, se scutură de orice apăsare şi porni pe uliţele liniştite. Ajuns în piaţa cea mare, îşi ridică mîinile spre ceruri; simţea că lăsase toate în urmă, că se înălţase peste toate, se eliberase. Se vedea cînd în braţele iubitei, cînd împreună cu ea pe scena strălucitoare a unui teatru; plutea între o mulţime de speranţe, şi numai strigătul paznicului de noapte îi amintea din cînd în cînd că se mai află pe acest pămînt.

Iubita îi ieşi în întîmpinare pe scară, atît de frumoasă! atît de adorabilă! Îl primi în noul neglijé alb şi lui i se păru că niciodată n-o văzuse atît de fermecătoare. Aşa inaugura ea darul adoratorului absent în braţele celui prezent, şi cu patimă adevărată risipi asupra iubitului ei toată comoara mîngîierilor inspirate de natură şi învăţate pe scenă. Să ne mai întrebăm dacă Wilhelm a fost fericit, dacă s-a simţit vrăjit?

Îi destăinui ce s-a întîmplat şi îi arătă în linii mari planul şi aspiraţiile sale. Va căuta o slujbă, va veni s-o ia; spera că nu-i va refuza mîna. Însă biata fată tăcea, îşi ascundea lacrimile şi-şi strîngea prietenul la piept. Wilhelm, deşi îi interpreta muţenia în chipul cel mai favorabil, ar fi dorit un răspuns, mai ales cînd, pînă la urmă, o întrebă cu gingăşie şi foarte discret dacă nu trebuie să se creadă tată. Dar şi la această întrebare ea nu răspunse decît cu un suspin, cu o sărutare.

Capitolul al doisprezecelea

A doua zi dimineață, Mariana nu s-a trezit decît pentru a-și regăsi tristețea; se simțea foarte singură, nu voia să vadă lumina soarelui; rămase în pat plîngînd. Bătrîna se așeză lîngă dînsa, încercă să-i vorbească, să o consoleze: dar nu izbuti să-i vindece așa repede inima rănită. Acum se apropia clipa pe ca.e sărmana fată o privea ca pe cea din urmă din viața ei. Se putea oare o situație mai chinuitoare? Iubitul pleca, un adorator incomod amenința să vină, și cea mai mare nenorocire o aștepta în ziua, foarte probabil, cînd se vor întîlni amîndoi.

— Liniștește-te, drăguță, exclamă bătrîna; nu-ți strica ochii tăi frumoși cu plînsul! Ce, e o nenorocire atît de mare să ai doi amanți? Și, dacă nu poți să-ți dăruiești inima decît unuia, fii cel puțin recunoscătoare față de celălalt, care, după felul în care îți poartă de grijă, merită, fără doar și poate, să-l socoți prieten.

— Iubitul meu are presimțirea că ne vom despărți, răspunse Mariana plîngînd; un vis i-a dezvăluit ceea ce noi ne-am străduit să-i ascundem cu atîta grijă. Doarme liniștit lîngă mine; deodată îl aud bîiguind cu spaimă ceva de neînțeles. Mi-a fost teamă și l-am trezit. Ah, cu ce dragoste, cu ce duioșie, cu ce foc m-a cuprins în brațe! Vai, Mariana, a strigat el, din ce stare îngrozitoare m-ai smuls! Cum să-ți mulțumesc că m-ai eliberat de chinul acesta? Visam că mă găseam departe de tine, într-un ținut pe care nu-l cunoșteam, dar chipul tău plutea înaintea mea; te vedeam pe o colină frumoasă și soarele lumina totul în jur; cît de fermecătoare îmi păreai! Dar n-a trecut mult și ți-am văzut chipul lunecînd în jos, tot mai jos. Am întins brațele spre tine, însă nu te puteam ajunge. Lunecai mereu și te apropiai de un lac mare, mai degrabă o mocirlă decît un lac, ce se întindea la poalele colinei. Deodată un bărbat te-a luat de mînă; credeam că vrea să te tragă în sus, dar te ducea într-o parte și părea că te trage după dînsul. Am început să strig, pentru că nu puteam ajunge la tine, și speram să te pot preveni. Dacă încercam să pășesc, pămîntul mă ținea încleștat; dacă reușeam să mă mișc, mă împiedica apa să înaintez și chiar strigătele mi se opreau în piept înăbușindu-mă. Asta mi-a povestit sărmanul de el, revenindu-și din spaimă la sînul meu și socotindu-se fericit că un vis atît de groaznic e alungat de realitatea cea mai încîntătoare.

Bătrîna încerca, pe cît era cu putință, cu proza ei, să coboare poezia prietenei sale pe tărîmul cel de toate zilele, folosind mijlocul iscusit al păsărarilor care, fluierînd ușurel, încearcă să imite ciri-

pitul păsărelelor pe care aşteaptă să le vadă cît mai repede prinse în laţul lor. Îi vorbi cu admiraţie de Wilhelm, îi lăudă statura, ochii, dragostea lui. Biata fată îi asculta vorbele cu o plăcere nespusă. Se sculă, se lăsă îmbrăcată şi păru mai liniştită.

— Fetiţa mea, scumpo, continuă dezmierdător bătrîna, nu vreau să te întristez, să te îndurerez: nu-mi trece prin minte să-ţi răpesc fericirea. Ai putea bănui că-ţi vreau răul? Ai uitat oare că totdeauna am avut mai multă grijă de tine decît de mine? Spune-mi numai ce doreşti şi o să vedem noi cum facem.

— Ce pot dori? se tîngui Mariana; sînt nenorocită, nenorocită pentru toată viaţa; îl iubesc, mă iubeşte, dar văd că trebuie să mă despart de el şi nu ştiu cum am să mai pot trăi. Vine Norberg; lui îi datorăm toată existenţa noastră şi nu ne putem lipsi de dînsul. Wilhelm e foarte strîmtorat, nu poate face nimic pentru mine.

— Da, din nefericire, el e dintre îndrăgostiţii aceia care nu au nimic de dat, decît inima: şi tocmai ăştia au cele mai multe pretenţii.

— Nu-ţi bate joc! Sărmanul se gîndeşte să-şi părăsească familia, să intre în teatru şi să-mi ceară mîna.

— Mîini goale, avem noi patru.

— Eu nu pot alege, urmă Mariana, hotărăşte tu. Împinge-mă în ce parte vrei, dar să ştii un lucru: cred că port în pîntece un zălog care mă va lega şi mai strîns de el; gîndeşte-te la asta şi hotărăşte. Pe care să-l părăsesc? Pe care să-l urmez?

— Ei, tinereţea totdeauna şovăie între extreme! exclamă bătrîna după o clipă de gîndire. Eu nu găsesc nimic mai firesc decît să împaci ceea ce aduce plăcere cu ceea ce aduce folos. Iubeşti pe unul din ei? atunci să plătească celălalt: numai să avem destul cap să-i împiedecăm să se întîlnească.

— Fă ce vrei; nu mă pot gîndi la nimic; dar te voi asculta.

— Avem norocul că putem da vina pe încăpăţînarea directorului care e mîndru de moravurile trupei. Amîndoi îndrăgostiţii s-au şi obişnuit să se poarte cu discreţie şi băgare de seamă. De zilele şi ceasurile potrivite pentru întîlniri voi avea eu grijă; dar după aceea tu va trebui să joci rolul pe care ţi-l voi hotărî eu. Cine ştie dacă vreo împrejurare oarecare nu ne va veni în ajutor? Numai de-ar sosi Norberg acum, cît lipseşte Wilhelm. Şi cine te opreşte să visezi la unul, cînd eşti în braţele celuilalt? Îţi urez să fie băiat; şi să aibă parte de un tată cu avere.

Aceste perspective n-o mîngîiară pe Mariana decît scurtă vreme. Nu putea în nici un chip să-şi pună de acord situaţia cu sentimentele şi cu convingerea ei; ar fi dorit să uite starea aceasta dureroasă, dar mii de întîmplări mărunte i-o reaminteau în fiecare clipă.

Capitolul al treisprezecelea

În acest timp, Wilhelm ajunsese la capătul scurtei lui călătorii şi, deoarece negustorul prieten nu era acasă, înmînase scrisoarea de recomandare soţiei acestuia. Dar ea nu-i putuse da lămuriri la întrebările lui; femeia se afla într-o stare de mare agitaţie şi toată casa era întoarsă pe dos.

Totuşi n-a trecut mult şi i-a mărturisit (de altfel nu mai era nimic de ascuns) că fiica ei vitregă fugise cu un actor, cu un om care părăsise de scurtă vreme o mică trupă de teatru şi se stabilise în localitate dînd lecţii de franceză. Tatăl, scos din minţi de durere şi necaz, alergase la judecător cerînd ca fugarii să fie urmăriţi. Soţia îşi ocăra fata vitregă şi-l încondeia pe amant ca pe cel din urmă om, amîndoi nemeritînd nici o consideraţie, şi se jeluia fără încetare de ruşinea ce căzuse asupra întregii familii. Wilhelm se simţea foarte stingherit întrucît, prin cuvintele oarecum profetice ale acestei Sibile, era mustrat şi condamnat dinainte atît el cît şi planul lui ascuns. Trebui apoi să ia parte cu o compasiune şi mai sinceră şi mai adîncă la durerea tatălui care, întors de la autorităţi, îi povesti soţiei sale, cu mîhnire reţinută şi jumătăţi de cuvinte, cele întreprinse; iar după ce văzu scrisoarea şi porunci să i se aducă lui Wilhelm calul, nu mai izbuti să-şi ascundă tulburarea şi starea de rătăcire în care se afla.

Wilhelm plănuise să încalece cît mai repede şi să părăsească locul unde, date fiind împrejurările, era cu neputinţă să se simtă bine; numai că n-a putut să scape de stăruinţa acelui om de treabă care a vrut neapărat să găzduiască măcar o noapte sub acoperişul său pe fiul unei case comerciale căreia îi era atît de îndatorat.

Prietenul nostru luă parte la o cină tristă, petrecu o noapte agitată şi dimineaţa, în zori, se grăbi, îndată ce-a fost cu putinţă, să se îndepărteze de nişte oameni care, fără să ştie, îl chinuiseră nespus de mult cu povestirile şi reflecţiile lor.

Călărea la pas şi gînditor, cînd deodată văzu venind peste cîmp un număr de oameni înarmaţi, în care recunoscu imediat un detaşament al miliţiilor locale, după mantalele lungi şi largi, reverele mari, pălăriile boţite, puştile greoaie, după înfăţişarea lor naivă şi lipsa de ţinută. Bărbaţii poposiră sub un stejar bătrîn, îşi lăsară flintele şi se întinseră în voie pe iarbă, ca să fumeze o pipă. Wilhelm se apropie de ei şi intră în vorbă cu un tînăr ce venise călare. Din nefericire trebui să audă încă o dată istoria prea cunoscută a celor doi fugari, şi pe deasupra cu amănunte prea puţin favorabile atît tinerei perechi, cît şi părinţilor. Mai află că

veniseră acolo pentru a-i lua în primire pe tinerii care fuseseră ajunşi din urmă şi arestaţi în orăşelul vecin. După cîtva timp, zăriră venind din depărtare o căruţă escortată de o gardă civilă, mai mult ridicolă, decît de temut. Un conţopist de la primărie, o dihanie strîmbă îşi apropie calul de grefier (tînărul cu care vorbise Wilhelm) şi amîndoi începură să-şi facă temenele, încît, văzîndu-i opriţi drept la hotarul dintre cele două ţinuturi şi gesticulînd cu convingere în chip ciudat, ai fi zis că ai în faţă un duh şi un vrăjitor, unul înlăuntrul cercului magic şi celălalt în afara lui, dedîndu-se la acţiuni tenebroase şi pline de primejdii.

În vremea asta, atenţia celor de faţă era îndreptată asupra căruţei ţărăneşti unde se aflau bieţii rătăciţi; se uitau la ei cu multă milă, aşa cum stăteau alături pe nişte snopi de paie, privindu-se duios şi părînd că nici nu-i văd pe cei din jur. O întîmplare îi silise pe însoţitori să-i transporte de la ultimul sat în felul acesta necuviincios; căci trăsura veche în care călătorea fata se făcuse fărîme. Cu acest prilej, ea ceruse ca prietenul ei să-i ţină tovărăşie în restul drumului; pînă atunci fusese dus pe jos, legat în lanţuri, deoarece toţi erau încredinţaţi că au în faţă un criminal primejdios. E drept că acele lanţuri contribuiseră în mare măsură să-i facă pe îndrăgostiţi mai interesanţi, căci tînărul le mişca cu multă graţie de cîte ori săruta mîna iubitei sale.

— Sîntem foarte nefericiţi, striga ea către cei din jur, dar nu atît de vinovaţi pe cît aţi putea crede! Aşa răsplătesc oamenii răi dragostea credincioasă, iar părinţii, cărora puţin le pasă de fericirea copiilor, îi smulg cu sila din braţele bucuriei dobîndite după atîtea zile lungi şi posomorîte.

Pe cînd cei prezenţi îşi arătau simpatia, fiecare în felul său, oamenii justiţiei îşi încheiară ceremonialul. Căruţa porni mai departe şi Wilhelm, simţind un mare interes pentru soarta îndrăgostiţilor, o luă în galop pe o cărare pentru a face cunoştinţă cu omul stăpînirii înainte de ivirea convoiului. Dar abia sosit la judecătorie unde toţi se agitau ca să-i primească pe fugari, îl ajunse din urmă grefierul şi porni să-i istorisească amănunţit cum s-au întîmplat toate şi mai ales să-şi laude îndelung calul, cumpărat abia cu o zi înainte de la un geambaş evreu, împiedicînd astfel orice altă convorbire.

Nefericita pereche a fost condusă discret în grădina de unde se putea trece, printr-o uşiţă, de-a dreptul în sala de audienţă. Grefierul primi laude sincere din partea lui Wilhelm pentru că-i ocrotise astfel pe tineri, deşi slujbaşul nu voise decît să-şi bată joc de cei adunaţi în faţa judecătoriei şi să-i lipsească de plăcutul spectacol al umilirii unei concetăţene.

Judecătorul, foarte puțin amator de asemenea cazuri neobișnuite, pentru că de cele mai multe ori îl făceau să comită cîte o prostie după care, pentru osteneală, era răsplătit de cîrmuirea princiară prin mustrări aspre, se îndreptă spre sala de audiență cu pași greoi, urmat de grefier, de Wilhelm și de cîțiva cetățeni de vază.

Mai întîi a fost introdusă frumoasa; ea intră fără obrăznicie, calmă și conștientă de sine. Felul cum era îmbrăcată și mai ales cum se comporta arătau că e o fată care ține la demnitatea ei. Fără să fie întrebată, începu să vorbească foarte cuviincios despre situația în care se afla.

Grefierul îi ordonă să tacă și rămase cu pana ridicată deasupra foii de hîrtie. Judecătorul își recăpătă calmul, îl privi pe grefier, își drese glasul și întrebă pe biata copilă cum o cheamă și ce vîrstă are.

— Iertați-mă, domnule, răspunse ea, dacă mi se pare ciudat că mă întrebați de nume și vîrstă, cînd știți foarte bine cum mă cheamă și că sînt de aceeași vîrstă cu fiul dumneavoastră cel mare. Ceea ce vreți să știți și ceea ce trebuie să știți, vă voi spune de bună voie, fără înconjur.

De la a doua căsătorie a tatălui meu, viața mea în casă a fost foarte greu de îndurat. Aș fi putut găsi cîteva partide bune dacă, de frica zestrei, mama mea vitregă nu s-ar fi priceput să le zădărnicească. În sfîrșit, am făcut cunoștință cu tînărul Melina, l-am iubit și, prevăzînd piedicile care ar fi stat în calea unirii noastre, ne-am hotărît să căutăm împreună, în lumea largă, fericirea care, de bună seamă, nu ni s-ar fi oferit acasă. N-am luat cu mine nimic decît ce era al meu; n-am fugit ca hoții și briganzii, și iubitul meu nu merita să fie tîrît așa, legat în lanțuri. Prințul e drept; el nu va aproba această asprime. Chiar dacă sîntem vinovați, nu trebuie să fim tratați astfel.

Aceste vorbe făceau să sporească îndoit și întreit încurcătura bătrînului judecător. Simțea cum perdaful princiar i se și învîrtea în jurul capului; vorbele curgătoare ale fetei răsturnau cu totul ordinea protocolului. A fost și mai rău cînd, la repetarea întrebărilor reglementare, ea n-a mai vrut să răspundă deloc, referindu-se nestrămutat la ceea ce spusese.

— Nu sînt o criminală; am fost adusă aici pe snopi de paie; e o ocară; vom cere unei judecăți mai înalte să fie înlăturată această rușine de pe capul nostru.

În vremea aceasta, grefierul scrisese neîncetat vorbele ei și-i șoptise judecătorului să meargă mai departe; după aceea, vor înjgheba ei cumva cuvenitul proces-verbal.

Bătrînul prinse iar curaj şi începu să întrebe, cu vorbele aride şi tradiționalele formule seci, despre ceea ce constituia dulcele mister al iubirii.

Wilhelm simți cum roşeşte, iar obrajii drăgălaşei criminale se înviorară de asemeni de culorile fermecătoare ale pudorii. Tăcu nemişcată pînă ce însăşi încurcătura în care se afla păru că-i dă curaj.

— Fiți sigur, strigă ea, că voi fi destul de tare pentru a mărturisi adevărul, chiar dacă ar trebui să vorbesc împotriva mea. De ce să şovăi? Doar asta îmi face cinste. Da, din clipa în care am fost sigură de dragostea şi credința lui, l-am considerat ca soţ; i-am dat bucuroasă tot ce porunceşte iubirea şi ce nu poate refuza o inimă convinsă. Faceți acum cu mine ce vreți! Dacă o clipă am şovăit să mărturisesc, a fost de teamă ca vorbele mele să nu aibă urmări proaste pentru iubitul meu, numai din pricina asta!

Auzindu-i mărturisirea, Wilhelm îşi făcu o părere nemaipomenit de bună despre caracterul fetei, pe cînd membrii tribunalului o socotiră drept o tîrfă neruşinată, iar cetățenii din sală mulțumeau lui Dumnezeu că în familiile lor asemenea cazuri nu s-au întîmplat ori, cel puțin, n-au devenit cunoscute.

În clipele acelea, Wilhelm şi-o închipuia pe Mariana lui în fața tribunalului; îi atribuia cuvinte încă mai frumoase, o inimă mai sinceră şi o spovedanie mai nobilă. Îl cuprinse o dorință puternică de a veni în ajutorul celor doi îndrăgostiți. Nu şi-o înăbuşi şi rugă, în ascuns, pe judecătorul nehotărît să curme interogatoriul: totul era cît se poate de limpede şi nu mai era nevoie de nici o cercetare.

Intervenția lui a folosit oarecum; tînăra a fost condusă într-o încăpere alăturată şi în schimb a fost adus Melina, după ce i s-au scos lanțurile în fața uşii. Tînărul părea mai preocupat de soarta lui. Răspunsurile îi erau mai cumpănite şi, dacă pe de-o parte arăta o sinceritate mai puțin eroică, în schimb se remarca prin precizia şi ordinea logică a declarațiilor.

După ce s-a încheiat şi acest interogatoriu, care corespundea întru totul celui precedent, afară doar că, pentru a-şi cruța iubita, Melina negase cu îndărătnicie ceea ce ea însăşi recunoscuse, tînăra a fost în sfîrşit din nou adusă şi între cei doi a urmat o scenă care a cucerit cu totul inima prietenului nostru.

Ceea ce, obişnuit, nu se vede decît în romane şi la teatru, se desfăşura acum în fața ochilor săi într-o nesuferită sală de tribunal; o întrecere de generozitate reciprocă: puterea dragostei în nefericire.

— E deci adevărat, îşi spunea Wilhelm în gînd, că iubirea sfioasă ce se ascunde de ochii soarelui şi ai oamenilor, neîndrăz-

nind să se arate decît în singurătate şi în taina cea mai adîncă, se dovedeşte a fi, cînd e dată în vileag de o întîmplare ostilă, mai curajoasă, mai tare şi mai îndrăzneaţă decît alte pasiuni zgomotoase şi ostentative.

Spre mulţumirea lui, formalităţile n-au durat prea mult. Cei doi tineri au fost adăpostiţi destul de mulţumitor, sub pază; dacă ar fi fost cu putinţă, Wilhelm ar fi dus-o chiar în seara aceea pe fată acasă la părinţi. Era hotărît să fie mediator şi să grăbească unirea fericită, în totul onorabilă, a celor doi îndrăgostiţi.

Ceru apoi judecătorului permisiunea de a vorbi cu Melina între patru ochi, permisiune pe care o obţinu fără nici o greutate.

Capitolul al paisprezecelea

Convorbirea dintre cei doi tineri care abia se cunoscuseră deveni foarte repede însufleţită şi plină de încredere. De îndată ce Wilhelm i-a dezvăluit tînărului descurajat relaţiile sale cu părinţii fetei, intenţia de a le fi mijlocitor şi speranţa în ce priveşte reuşita intervenţiei sale, inima arestatului, întristată şi plină de grijă, începu să se însenineze; el se şi vedea eliberat, împăcat cu părinţii iubitei sale şi începu să vorbească de felul cum îşi va cîştiga în viitor existenţa.

— Cît despre asta, nu ai de ce să fii îngrijorat, replică Wilhelm, căci mi se pare că e hotărît de natură să izbutiţi amîndoi în meseria pe care aţi ales-o. Înfăţişare plăcută, voce cu timbru frumos, inimă simţitoare! cum ar putea fi un actor mai bine înzestrat? Dacă pot să-ţi fiu de folos cu cîteva recomandaţii, mi-ar face multă plăcere.

— Îţi mulţumesc din inimă, răspunse tînărul; dar nu văd cum, căci am intenţia, dacă-mi va fi cu putinţă, să părăsesc teatrul.

— Faci foarte rău, zise Wilhelm, după o pauză în care abia îşi reveni din uimire; căci nu-şi putuse închipui că actorul, odată eliberat împreună cu tînăra lui soţie, nu se va îndrepta spre arta lui. Acest lucru îi părea tot atît de firesc şi necesar ca şi atracţia broaştei pentru apă. Nu se îndoise nici măcar o clipă; şi acum, spre uimirea sa, afla tocmai contrarul.

— Da, continuă Melina, mi-am propus să nu mă întorc la teatru, ci mai degrabă să capăt o slujbă la stat, oricare ar fi ea, numai s-o pot obţine.

— Asta-i o hotărîre ciudată pe care n-o pot aproba; cred că, fără un motiv deosebit, nu e niciodată cuminte să schimbi felul

de viață pe care ți l-ai ales; și, în afară de asta, nu cunosc nici o situație care să ofere atîtea plăceri, atîtea perspective ispititoare, ca meseria de actor.

— Se vede bine că dumneata n-ai avut de-a face cu teatrul, replică Melina.

La aceasta, Wilhelm zise:

— Cît e de rar, dragă domnule, ca omul să fie mulțumit cu meseria lui! Totdeauna jinduiește după meseria vecinului său, meserie de care acesta ține de asemenea să scape.

— Totuși este o deosebire între rău și cel mai rău, replică Melina; experiența, nu nestatornicia, mă obligă să fac așa. Nu e în lume o bucățică de pîine mai chinuită, mai nesigură și mai istovitoare. Aproape că ar fi tot atît de bine să cerșești pe la uși. Cîte n-ai de suferit de pe urma invidiei colegilor, a nedreptății directorului și din pricina capriciilor schimbătoare ale publicului! Într-adevăr, ar trebui să ai o piele ca a ursului care-i purtat în lanțuri, în tovărășia maimuțelor și a cîinilor, și bătut, ca să joace pentru copii și gloată, în sunetele cimpoiului.

Wilhelm nu spunea ce gîndește, ca să nu jignească pe bietul om, așa că nu atingea subiectul decît pe departe. Însă Melina continuă mai deschis, intrînd în amănunte.

— Nu-i o rușine, oftă el, să vezi un director căzînd la picioarele oricărui consilier orășenesc, numai ca să capete permisiunea ca timp de patru săptămîni, în vremea iarmarocului, să facă să circule cîțiva bani mai mult în localitate? L-am compătimit de multe ori pe directorul nostru, care nu era om rău, cu toate că într-o vreme mi-a dat destule pricini de nemulțumire. Actorul bun îi cere leafă mai mare; de cei proști nu poate scăpa. Și dacă el încearcă să ridice prețul biletelor ca să-și acopere cheltuielile, publicul îndată se supără, sala rămîne goală, și este nevoit, ca să nu se ducă de tot la fund, să joace în pagubă și necazuri. Nu, dragă domnule; deoarece, după cum spui, vrei să ne ajuți, te rog să vorbești cît se poate de serios cu părinții iubitei mele! Doresc să mă stabilesc aici; dacă mi se dă o mică funcție de conțopist sau de perceptor, am să mă socot fericit.

După ce au mai schimbat cîteva cuvinte, Wilhelm se despărți de Melina, făgăduindu-i că se va duce a doua zi, cît de dimineață, la părinții fetei să vadă ce poate obține de la ei. Cum rămase singur, simți nevoia să se răcorească, spunîndu-și în gînd: Sărmane Melina, nu în profesia ta, ci în tine zace mizeria pe care n-o poți învinge. Care om pe lume, dacă se apucă de o meserie, de o artă sau de oricare altă ocupație, fără nici o tragere de inimă, n-ar găsi-o de neîndurat, ca și tine? Cel ce s-a născut cu un talent găsește în

exercitarea lui cea mai frumoasă existență. Nimic nu-i lipsit de greutăți pe pămînt; numai elanul interior, plăcerea, dragostea ne ajută să învingem obstacolele, să deschidem o cale nouă și să ne ridicăm deasupra cercului îngust, în care ceilalți se zbat mizerabil. Pentru tine, Melina, scîndurile scenei nu sînt decît scînduri, iar rolurile, ceea ce sînt pentru școlari lecțiile de învățat pe de rost, drept pedeapsă. Pe spectatori, tu îi vezi așa cum se văd ei înșiși în zilele de lucru. De aceea, ți-ar fi totuna să stai la un pupitru, aplecat peste registre liniate, înregistrînd dobînzi sau calculînd solduri. Tu nu simți fuziunea, coeziunea întregului, pe care numai spiritul o poate descoperi, înțelege și realiza. Tu nu simți că în oameni pîlpîie o scînteie care, dacă nu e hrănită, dacă nu e ațîțată, se acoperă de cenușa tot mai deasă a nevoilor meschine și a indiferenței, și totuși nu se stinge decît foarte tîrziu sau deloc? În sufletul tău, nu găsești nici o putere s-o trezești, în inima ta nici o bogăție cu care s-o hrănești, cînd s-ar aprinde. Foamea te roade, strîmtorările îți sînt nesuferite, și nu-ți dai seama că în orice carieră acești dușmani stau la pîndă; că ei nu pot fi învinși decît prin seninătate și stăpînire de sine. Faci bine că aspiri să te vezi în cercul limitat al unei ocupații obișnuite; pe care alta ai putea-o tu îndeplini, dacă ar cere spirit și curaj? Dă unui soldat, unui om de stat, unui preot felul tău de a fi și vor avea tot atîta temei să se plîngă de mizeria situației lor. Da, n-au existat și oameni într-atît de lipsiți de simțul vieții, încît au considerat existența și ființa muritorilor un nimic, doar mizerie și pulbere? Dar dacă sufletul tău ar fi dominat de imaginea oamenilor activi, dacă pieptul tău s-ar încălzi de focul simpatiei, dacă entuziasmul ce vine din adîncul ființei ar radia în toată făptura ta, dacă tonul vocii și vorbele de pe buzele tale ar fi fermecătoare de auzit, dacă te-ai cunoaște pe tine însuți pînă în străfunduri, atunci sigur că ai găsi mijlocul și prilejul de a pătrunde în inima celorlalți.

Cu aceste gînduri, prietenul nostru se dezbrăcă și se întinse în pat cu un sentiment de mulțumire adîncă. Un roman întreg i se desfășură în minte despre tot ce ar face a doua zi, dacă ar fi în locul nevrednicului Melina; închipuiri plăcute îl însoțiră pe nesimțite în regatul somnului și-l încredințară acolo visurilor, surori bune, care-l primiră cu brațele deschise și-i înconjurară fruntea cu vedenii cerești.

A doua zi, se trezi devreme cu gîndul la demersul ce avea de făcut. Se întoarse la casa părinților părăsiți care-l primiră foarte mirați. Wilhelm le expuse cuminte felul cum vedea el lucrurile, dar de la început a întîmpinat greutăți, în unele privințe mai multe, iar în altele mai puține decît prevăzuse. Faptul se petrecuse și,

cu toate că oamenii riguroşi şi de o strictețe excepțională se opun violent la un trecut ce nu se mai poate schimba, sporind astfel răul, totuşi faptul împlinit are o putere de neînvins asupra celor mai multe firi şi, după ce lucrul s-a întîmplat, ceea ce părea de neîngăduit își găseşte imediat loc printre faptele obişnuite. Astfel se hotărî repede că domnul Melina se va căsători cu fata care, în schimb, din pricina purtării ei, nu va primi nici o zestre şi se va angaja să mai lase cîțiva ani în mîinile tatălui ei, cu o dobîndă mică, moştenirea primită de la o mătuşă. Punctul al doilea, privitor la căutarea unei slujbe, întîmpină greutăți mai mari. Nu voiau să mai vadă înaintea ochilor pe fiica denaturată; nu voiau ca o familie atît de distinsă, înrudită chiar cu un superintendent, să fie nevoită să-şi amintească mereu de legătura cu un vagabond, prin prezenţa lui statornică; de altfel, nu puteau spera că administrația princiară ar binevoi să-i încredinţeze vreun post. Amîndoi părinţii erau la fel de neînduplecaţi în această privinţă şi Wilhelm, cu toate argumentele lui, nu putu obţine nimic mai mult. El vorbise cît se poate de stăruitor, căci socotea că omul acela, pe care-l preţuia foarte puţin, nu merita să se întoarcă pe scenă, fiind convins că nu e vrednic de asemenea fericire. Dar dacă ar fi cunoscut resorturile tainice ale împotrivirii, nu şi-ar mai fi dat atîta osteneală să convingă pe părinţi. Căci tatăl, care şi-ar fi ținut bucuros fiica sub acoperişul său, ura pe tînăr, pentru că şi soția lui îi făcuse lui Melina ochi dulci; iar femeia nu putea s-o sufere pe fiica ei vitregă, deoarece o socotea o rivală mai fericită. Şi astfel, după cîteva zile, Melina fu nevoit, împotriva dorinței sale, să pornească la drum pentru a găsi o slujbă în vreo trupă de teatru, împreună cu tînăra-i nevastă, care era foarte nerăbdătoare să vadă lumea şi să fie şi ea, la rîndul ei, văzută.

Capitolul al cincisprezecelea

Tinerețe fericită! timp încîntător al primelor imbolduri de iubire. Omul e atunci ca un copil care petrece ceasuri întregi cu ecoul, singur ostenindu-se să vorbească şi bucurîndu-se de convorbire, deşi interlocutorul nevăzut nu repetă decît ultima silabă a cuvîntului strigat.

Aşa era Wilhelm chiar de la început, dar mai ales în vremea din urmă a pasiunii lui pentru Mariana, asupra căreia trecuse întreaga bogăție a sentimentelor sale, iar el se socotea un sărac

ce trăiește din milostenia ei. Și, după cum o priveliște ne apare mai încîntătoare, ba numai atunci e încîntătoare, cînd e luminată de soare, la fel tot ce o înconjura, tot ce era atins de ea, apărea ochilor lui înfrumusețat și glorificat.

De cîte ori n-a stat el la teatru între culise, privilegiu obținut de la director în urma a multor rugăminți! Bineînțeles că de acolo magia perspectivei dispărea; în schimb lucra mai puternic vraja iubirii. Wilhelm putea să stea ore întregi lîngă rampa murdară, să respire fumul lămpilor cu seu, ca să-și privească iubita, iar cînd ea ieșea din scenă uitîndu-se la el prietenos, să se simtă pierdut de fericire și transpus, așa cum sta lipit de grinzi și scînduri, într-o stare paradisiacă. Mielușeii împăiați, cascadele de tifon, trandafirii de hîrtie, colibele de paie cu un singur perete, trezeau în el imagini poetice și drăgălașe din străvechea lume pastorală. Pînă și dansatoarele, destul de urîțele văzute de aproape, nu-i mai displăceau, deoarece pășeau pe aceleași scînduri ca și preaiubita lui. Căci dragostea care dă viață boschetelor de trandafiri, crîngurilor de mirt și clarului de lună, e capabilă să dea înfățișarea vie a naturii chiar talașului și bucățelelor de hîrtie. E un condiment atît de puternic, încît chiar sosurile insipide și neatrăgătoare devin gustoase.

De asemenea condiment a avut Wilhelm într-adevăr nevoie ca să suporte, și mai tîrziu chiar să-i placă, starea în care găsea de obicei camera iubitei și chiar pe ea însăși.

Crescut într-un distins cămin burghez, ordinea și curățenia constituiseră dintotdeauna elementul în care trăise, și deoarece moștenise de la tatăl său ceva din gustul acestuia pentru lux, pe vremea copilăriei își aranjase fastuos camera, pe care o socotea micul său regat. Perdelele patului se ridicau făcînd falduri mari, ținute de ciucuri, așa cum sînt reprezentate de obicei tronurile; își procurase un covor de întins în mijlocul camerei și un altul mai fin pentru masă; cărțile și celelalte obiecte de școală erau așezate aproape geometric, așa că un pictor olandez ar fi putut alege subiecte foarte bune pentru naturile sale moarte. Își transformase o căciuliță albă într-un soi de turban și-și scurtase mînecile hainei de casă după moda orientală, sub pretextul că mînecile lungi și largi îl împiedicau la scris. Seara, cînd era singur și nu se mai temea că va fi tulburat, se încingea cu o eșarfă de mătase și uneori își punea la brîu un pumnal pe care și-l însușise dintr-o veche colecție de arme și, astfel costumat, memora și repeta rolurile lui tragice; ba chiar în același fel își spunea și rugăciunea, îngenuncheat pe covor.

Ce fericit îl socotea el în vremea aceea pe actor, care are atîtea costume maiestuoase, arme și armuri, ia mereu atitudini nobile

şi oglindeşte în spiritul lui tot ce lumea a conceput mai strălucitor ca situaţie, sentimente ori pasiuni. Tot aşa îşi imagina Wilhelm şi viaţa intimă a actorului, ca un şir de fapte şi ocupaţii pline de măreţie ce îşi primeau consacrarea supremă în jocul dramatic, ceva asemănător cu minereul de argint, care, ţinut multă vreme în foc, ajunge să se arate privirii lucrătorului în toată strălucirea, dovadă că metalul e pur de orice corp străin.

De aceea era atît de uimit la început, cînd se afla la iubita lui şi, prin ceaţa de fericire care-l învăluia, se uita la mese, la scaune şi la duşumea. Rămăşiţele unei găteli trecătoare, fragilă şi falsă, zăceau unele peste altele într-o dezordine sălbatică, asemenea podoabei sclipitoare a unui peşte curăţat de solzi. Cele necesare curăţeniei omeneşti: săpun, piepteni, şervete şi pomezi, îşi arătau fără ruşine urmele întrebuinţării lor. Note de muzică, roluri şi pantofi, lenjuri şi flori artificiale, cutiuţe, ace de păr, panglici şi borcănaşe de sulimanuri, cărţi şi pălării de pai, nici unul dintre aceste obiecte nu se supăra de vecinătatea celorlalte, toate erau unite printr-un element comun: pudră şi praf. Dar cum Wilhelm, în prezenţa ei, observa prea puţin din cele din jur, ba chiar îi devenea mai scump tot ce aparţinea iubitei sale şi tot ce fusese atins de ea, ajunse pînă la urmă să găsească în această dezordine un farmec, pe care nu-l gustase niciodată în orînduiala şi luxul de acasă. Astfel, cînd se împiedica de un corset pînă să ajungă la pian şi, ajuns acolo, arunca o rochie pe pat ca să se poată aşeza, sau cînd, cu o dezinvoltură naivă, Mariana îndeplinea nestingherită o mulţime de treburi care, de obicei, din bună-cuviinţă, se ascund privirilor celorlalţi — lui i se părea că fiecare clipă îl apropie mai mult de ea, că între ei se ţeseau fire invizibile, care le întăreau legătura.

Dar nu tot atît de uşor izbutea să-şi împace concepţiile cu comportarea celorlalţi actori, pe care uneori îi întîlnea la ea, pe vremea primelor sale vizite. Agitaţi fără să aibă treabă, păreau foarte puţin preocupaţi de arta lor şi de menirea ei; niciodată nu-i auzea vorbind de valoarea poetică a unei piese, nici formulînd asupra ei o judecată oarecare, justă sau falsă; totdeauna era aceeaşi întrebare: Cum va reuşi piesa? Va atrage public? Cît timp se va juca? De cîte ori se va juca? numai întrebări şi observaţii de felul acesta. Apoi se năpusteau asupra directorului, că plăteşte prost şi mai cu seamă e nedrept cu unul sau altul dintre ei; apoi criticau publicul, care foarte rar răsplăteşte cu aplauze pe cel ce merită; mai afirmau că teatrul german se îmbunătăţeşte pe zi ce merge, că artistul este din ce în ce mai apreciat, după calităţile pe care le are, dar că niciodată nu va putea fi apreciat cum se cuvine. Vorbeau mult

despre cafenele și cîrciumi, și de cele întîmplate pe acolo: se întrebau la cît se ridică datoriile vreunui coleg de-al lor și cît i se va reține din salariu. Reveneau la disproporția plăților săptămînale ori la intrigile unui grup advers și, în sfîrșit, era elogiat interesul foarte mare și îndreptățit al publicului, subliniindu-se influența pe care o are teatrul asupra dezvoltării unei națiuni, și chiar a lumii.

Toate lucrurile acestea, care-i pricinuiseră lui Wilhelm multe ceasuri de neliniște, îi reveneau în minte în timp ce calul îl ducea încet spre casă, iar el cugeta la întîmplările la care fusese martor în ultimele zile. Văzuse cu ochii lui tulburarea care cuprinsese o respectabilă familie burgheză, ba chiar un orășel întreg, datorită fugii unei fete. Scenele petrecute pe drum și la judecătorie, vederile și principiile lui Melina și toate cîte se mai întîmplaseră îi apăreau iar în față, cufundîndu-i spiritul vioi și pătrunzător într-un fel de neliniște chinuitoare pe care n-o putu îndura multă vreme; dădu pinteni calului, grăbindu-se către casă.

Numai că și pe acest drum gonea spre alte neplăceri. Werner, prietenul și probabil viitorul lui cumnat, îl aștepta pregătit să înceapă cu el o convorbire serioasă, importantă și neașteptată.

Werner era unul dintre acei oameni de nădejde și hotărîți în felul lor de-a fi, care de obicei sînt numiți reci, pentru că nu se înflăcărează repede și vădit în nici o împrejurare. Relațiile lui cu Wilhelm constau într-o dispută continuă din care însă prietenia lor ieșea din ce în ce mai întărită căci, cu toată nepotrivirea dintre felul lor de a gîndi, fiecare avea partea lui de satisfacție. Werner se mîndrea că reușește să pună frîu spiritului amicului său, remarcabil, desigur, dar prea împrăștiat uneori, iar Wilhelm, la rîndul său, simțea adesea un adevărat triumf cînd își atrăgea prietenul cumpătat spre un val de entuziasm. Așa se războiau între ei și, fiind obișnuiți să se întîlnească zilnic, se putea spune că dorința de a se vedea și de a discuta era cu atît mai mare cu cît nu izbuteau să se înțeleagă. Dar, fiind în fond oameni cumsecade amîndoi, mergeau totuși cot la cot spre *același țel*, neputînd să priceapă cum nici unul dintre ei nu izbutește să-l aducă pe celălalt la felul său de a gîndi.

De cîtăva vreme, Werner remarcase că vizitele lui Wilhelm erau mai rare, că în discuțiile asupra subiectelor de predilecție tăia scurt vorba sau era distrat, că nu se mai avînta ca înainte în expunerea entuziastă a utopiilor lui ciudate, ceea ce era semnul încrederii și al inimii deschise față de un prieten. Ca om conștiincios și cu judecată, Werner căutase la început pricina acestor schimbări în propria sa purtare, pînă ce unele zvonuri din oraș

îl puseseră pe urme, iar cîteva imprudențe ale lui Wilhelm îl duseseră și mai aproape de certitudine. Se apucase să facă cercetări și descoperise îndată că, nu demult, Wilhelm vizitase, în văzul tuturor, o actriță cu care vorbise la teatru și pe care o însoțise acasă; ar fi fost dezolat dacă ar fi știut și de întîlnirile lor nocturne, deoarece auzise că Mariana ar fi o fată seducătoare care probabil că-l stoarce de bani pe prietenul său și în același timp se lasă întreținută și de un amant oarecare.

De îndată ce bănuielile i se transformară în certitudine, se hotărî să-l atace pe Wilhelm și avea toate armele pregătite cînd acesta se întoarse din călătorie nemulțumit și prost dispus.

Chiar în seara aceea Werner i-a comunicat tot ce știa, mai întîi potolit, apoi cu seriozitatea stăruitoare a unei prietenii sincere și devotate; n-a lăsat nici un punct nelimpezit și i-a debitat prietenului său toate reflecțiile amare pe care oamenii ponderați au obiceiul să le ofere îndrăgostiților cu un fel de satisfacție mușcătoare și virtuoasă. Dar, bineînțeles, n-a ajuns la nici un rezultat. Wilhelm, deși cuprins de emoție, i-a răspuns cu multă siguranță:

— Tu nu cunoști fata! Poate că aparențele nu-s în favoarea ei; dar eu sînt tot atît de convins de credința și virtutea Marianei, pe cît sînt de convins de iubirea mea.

Werner a stăruit în acuzația lui și s-a oferit să aducă dovezi și martori. Wilhelm nici n-a vrut să audă și și-a părăsit prietenul, necăjit și zdruncinat, ca unul căruia un dentist nepriceput i-a clintit din loc o măsea dureroasă, fără s-o poată scoate.

Era foarte neulțumit să vadă în sufletul lui imaginea frumoasă a Marianei tulburată și aproape desfigurată, întîi prin întîmplările neprevăzute ale călătoriei, apoi prin vorbele neprietenoase ale lui Werner. Wilhelm alese mijlocul cel mai sigur de a-i reda toată limpezimea și frumusețea, grăbindu-se la vremea nopții spre ea, ca de obicei. Mariana îl primi cu bucurie vădită; îl văzuse trecînd călare la întoarcere și îi aștepta vizita în noaptea aceea. Bineînțeles că orice bănuială a dispărut îndată din inima lui Wilhelm. În adevăr, mîngîierile ei drăgăstoase i-au redat toată încrederea și a început să-i povestească Marianei cît de vinovată e lumea față de ea, cît de vinovat este pînă și prietenul lui.

Din vorbă în vorbă, au ajuns la vremea cînd s-au cunoscut întîi, vreme a cărei amintire rămîne totdeauna cel mai frumos subiect de conversație pentru îndrăgostiți. Primii pași care te duc în labirintul iubirii sînt atît de plăcuți, primele perspective atît de fermecătoare, încît nu te saturi să ți le reamintești. Fiecare vrea să-l întreacă pe celălalt, fiecare crede că a iubit cel dintîi

şi mai dezinteresat, şi fiecare doreşte să fie mai degrabă învins decît învingător în această dispută.

Wilhelm repetă Marianei, ca de atîtea alte ori, cît de repede i-a atras atenţia, făcîndu-l ca din tot spectacolul să n-o urmărească decît pe dînsa; că înfăţişarea, jocul şi vocea ei l-au vrăjit; că nu se mai ducea decît la piesele în care juca ea; că s-a furişat adesea pe scenă şi i-a stat în preajmă, fără ca ea să bage de seamă; apoi şi-a adus aminte cu încîntare de seara aceea norocoasă cînd a găsit prilejul să-i facă un mic serviciu şi să intre în vorbă cu ea.

Mariana, la rîndul ei, nu voia să admită că nu l-ar fi remarcat atîta vreme; susţinea că îl văzuse la plimbare şi, ca dovadă, îi descrise costumul cu care fusese îmbrăcat în ziua aceea; susţinea că i-a plăcut mai mult decît toţi ceilalţi şi că ea dorise să-l cunoască.

Cu cîtă plăcere asculta Wilhelm toate acestea! Cît de bucuros s-a lăsat convins că, în ziua cînd s-a apropiat de dînsa, Mariana a simţit o atracţie irezistibilă şi că trecea anume prin culise pe lîngă el, ca să-l vadă mai de aproape şi ca el să-i fie prezentat; şi că, pînă la urmă, deoarece Wilhelm nu-şi învingea rezerva şi timiditatea, ea singură i-a oferit prilejul, obligîndu-l să-i aducă un pahar de limonadă.

Într-o asemenea întrecere plină de dragoste, în care şi-au urmărit scurtul lor roman în toate micile incidente, ceasurile au trecut foarte repede şi Wilhelm şi-a părăsit iubita pe deplin liniştit şi cu hotărîrea fermă de a-şi înfăptui fără întîrziere proiectul.

Capitolul al şaisprezecelea

Părinţii lui Wilhelm se îngrijiseră de tot ce era necesar pentru călătorie; numai cîteva mărunţişuri, care mai lipseau echipajului, întîrziaseră plecarea cu cîteva zile. Wilhelm folosi acest răgaz pentru a întocmi o scrisoare către Mariana în care voia să vorbească în sfîrşit despre o problemă pe care ea o evitase mereu pînă atunci în convorbirile lor. Iată cum suna scrisoarea:

„Sub vălul ocrotitor al nopţii, care mă găsea altădată în braţele tale, stau şi-ţi scriu şi tot ce-i în mine gînd şi năzuinţă se îndreaptă numai spre tine. O, Mariana, eu, cel mai fericit dintre oameni, mă simt ca un mire care, plin de presimţirea unei lumi noi ce va lua naştere în el şi prin el, stă în faţa altarului şi, în timpul cere-

moniei sfinte, e purtat de gîndurile lui pline de dor în sanctuarul tainic de unde-i vin şoapte divine despre frumuseţea dragostei!

M-am hotărît să nu te văd cîteva zile; mi-a fost uşor avînd speranţa compensaţiei de a fi veşnic cu tine, de a fi cu totul al tău. Să-ţi repet ce doresc? Cred că este necesar, căci mi se pare că încă n-ai înţeles.

De cîte ori n-am încercat, cu tonul sfios al credinţei care, pentru că năzuieşte să aibă tot, nu îndrăzneşte să spună decît puţin, de cîte ori n-am încercat să găsesc în inima ta dorinţa unui legămînt veşnic! Tu m-ai înţeles, desigur, căci dorinţa aceasta trebuie să fi încolţit şi în inima ta; o intuiai în fiecare îmbrăţişare a noastră, în pacea care ne copleşea în serile acelea fericite. Atunci ţi-am cunoscut modestia, şi dragostea mi-a sporit şi mai mult. Pe cînd alta în locul tău ar fi întrebuinţat toată arta pentru a înfierbînta inima amantului şi a grăbi coacerea unei hotărîri, pentru a-i smulge o declaraţie şi o făgăduială care să-l lege, tu te retragi, faci să se închidă inima pe jumătate deschisă a iubitului tău, şi cauţi să-ţi ascunzi hotărîrea sub o indiferenţă aparentă. Dar te înţeleg! Ar însemna că sînt un om de nimic dacă n-aş recunoaşte în atitudinea aceasta dragostea curată, dezinteresată, care n-are grijă decît de fiinţa iubită. Fii liniştită şi încrede-te în mine! Noi doi ne aparţinem, şi fiecare din noi nu părăseşte şi nici nu pierde ceva trăind unul pentru altul.

Primeşte mîna aceasta! Acceptă semnul acesta solemn, deşi de prisos. Noi am simţit toate bucuriile dragostei, dar în certitudinea duratei vom găsi o încîntare nouă. Nu mă întreba cum. Să nu ai nici o grijă! Destinul are grijă de iubire, cu atît mai mult cu cît iubirea se mulţumeşte cu ea însăşi.

Inima mea a părăsit de mult casa părintească; e lîngă tine, aşa cum spiritul meu pluteşte pe scenă. O, iubita mea! Mai este oare pe lume un om atît de favorizat de soartă încît să-şi poată realiza toate aspiraţiile, ca mine? Mi-a fugit somnul cu totul; numai gîndul la dragostea şi fericirea ta îmi pîlpîie înainte, ca un răsărit de soare fără sfîrşit.

Abia mă pot stăpîni să nu mă arunc, să nu zbor către tine, ca să-ţi smulg consimţămîntul şi mîine în zori să pornesc în lume spre destinul meu. Dar nu! Vreau să mă înfrînez; nu trebuie să fac nebuneşte nici un pas necugetat; planul mi-e stabilit şi vreau să-l îndeplinesc în linişte.

L-am cunoscut pe directorul Serlo; drumul meu mă duce chiar la dînsul. Acum un an el le ura adesea oamenilor lui să aibă măcar o parte din dragostea şi zelul meu pentru teatru; sînt sigur că mă

va primi cu toată inima; în trupa voastră am destule motive să nu intru, iar Serlo joacă destul de departe de aici, așa că voi putea la început să țin secret pasul pe care-l fac. Un mijloc de trai voi găsi deci acolo îndată; am să văd cum e publicul, de ce fel sînt actorii și vin să te iau cu mine.

Vezi, Mariana, cîte lucruri îmi impun numai ca să fiu sigur că te voi avea? Să nu te văd atîta vreme, să te știu singură departe, nici nu-mi pot bine închipui! Dar dacă îmi aduc iar aminte de dragostea ta, care mi-e pavăză a toate, dacă nu-mi respingi rugămintea înainte de a ne despărți și-mi întinzi mîna în fața preotului, atunci voi pleca liniștit. E o simplă formalitate pentru noi, dar o formalitate atît de frumoasă: binecuvîntarea cerească pe lîngă binecuvîntarea pămîntească! Putem s-o facem, cu ușurință și în secret, pe domeniul cavaleresc[8] din vecinătate.

Pentru început am bani destui; îi vom împărți, ne vor ajunge pentru amîndoi; înainte de a-i termina, cerul va avea grijă să ne ajute.

Da, iubito, nu mi-e teamă de nimic! Ceea ce începem cu atîta bucurie trebuie să ajungă la un sfîrșit fericit. Nu m-am îndoit niciodată că n-ar reuși cineva să-și croiască drum în lume, dacă vrea cu tot dinadinsul; și simt că am destulă tărie în mine ca să agonisesc cît e necesar pentru două ființe, sau chiar mai mult. Se spune că lumea e ingrată; eu n-am constatat că e ingrată, dacă o slujești cum se cuvine. Mă înflăcărează gîndul că voi păși în sfîrșit pe scenă și că voi pătrunde în inima oamenilor, făcîndu-i să audă ceea ce ei așteaptă de atîta vreme. De mii de ori mi s-a întîmplat, mie, care sînt atît de pătruns de măreția teatrului, să mă îngrozesc văzînd cum oameni absolut fără nici o valoare își închipuie că sînt în stare să rostească fraze mari, sublime, așa fel ca să ne atingă inima! Un țipăt ascuțit are mai multă puritate și tărie; e nemaipomenit ce crimă săvîrșesc indivizii aceștia în stîngăcia lor grosolană.

De multe ori teatrul a avut de luptat cu amvonul; eu cred că n-ar trebui să se înfrunte. Cît de mult ar fi de dorit ca și unul și celălalt să cinstească divinitatea și natura numai prin oameni nobili! Acestea nu sînt visuri, draga mea. Așa cum am simțit lîngă inima ta că nu ești decît iubire, tot așa intuiesc și aceste idei luminoase și spun — ba nu, nu vreau să spun nimic, dar vreau să sper că într-o zi vom apărea oamenilor ca două spirite binefăcătoare venite să le deschidă inimile, să le miște sufletele și să le ofere bucurii divine, tot așa cum mi-a fost dat să dobîndesc la sînul tău bucurii care nu pot fi numite decît cerești, căci în asemenea clipe ne simțim smulși din noi înșine, înălțați deasupra noastră.

Nu pot încheia scrisoarea; am spus prea multe şi încă nu ştiu dacă ţi-am spus toate, toate cîte te privesc; dar cuvintele nu sînt în stare să exprime învolburarea din inima mea.

Primeşte totuşi foaia aceasta, iubita mea. Am recitit-o şi mi se pare că ar trebui s-o încep din nou; totuşi ea cuprinde ceea ce era necesar să ştii, pentru a fi pregătită atunci cînd mă voi reîntoarce să gust la sînul tău bucuriile dragostei. Acum parcă aş fi un întemniţat, pîndind în carceră orice zgomot în timp ce-şi pileşte cătuşele. Spun noapte bună părinţilor mei, care dorm fără grijă! Rămîi cu bine, iubito! Rămîi cu bine! De data aceasta termin scrisoarea; mi s-au închis ochii de vreo două ori; e foarte tîrziu."

Capitolul al şaptesprezecelea

Încă nu se înserase şi Wilhelm, cu scrisoarea păturită în buzunar, ardea de nerăbdare să zboare spre Mariana; aşa că, împotriva obiceiului său, se strecură spre locuinţa ei cînd abia începea să amurgească. Îşi făcuse planul să-i spună că se va întoarce noaptea, apoi s-o părăsească îndată, punîndu-i însă înainte de a pleca scrisoarea în mînă, iar la întoarcere, în puterea nopţii, să-i obţină răspunsul, consimţămîntul, sau să i-l smulgă prin puterea mîngîierilor lui. Dar cînd o văzu, i se aruncă în braţe şi nu mai ştiu pe ce lume se află. La început, înflăcărarea sentimentelor îl împiedică să observe că Mariana nu-i răspundea cu căldura obişnuită; însă, pînă la urmă, ea nu i-a mai putut ascunde o stare de nelinişte: a pretextat că nu se simte bine, că are o indispoziţie, s-a plîns că o doare capul şi nu i-a îngăduit să se reîntoarcă la vremea nopţii. Wilhelm n-a bănuit nimic rău, n-a mai stăruit, dar a simţit că nu e clipa potrivită să-i înmîneze scrisoarea. A păstrat-o la el, şi cum unele gesturi, unele vorbe ale Marianei îl obligau în chip delicat să plece, Wilhelm a apucat, în beţia dragostei nesăţioase, un fular de-al ei, l-a strecurat în buzunar şi, cu inima grea, s-a îndepărtat de buzele şi uşa iubitei. S-a întors acasă pe furiş, dar n-a putut să rămînă nici acolo multă vreme; şi-a schimbat haina şi a ieşit iar la aer.

După ce a rătăcit pe cîteva străzi, a întîlnit un necunoscut care l-a întrebat de un anumit han. Wilhelm s-a oferit să i-l arate; străinul s-a interesat de numele străzii şi de cel al proprietarilor unor clădiri mari, pe lîngă care treceau, ca şi de felul cum era administrat

oraşul; se aflau în mijlocul unei convorbiri foarte interesante, cînd au ajuns la uşa hanului. Străinul şi-a poftit însoţitorul să intre şi să bea cu el un pahar de punci; totodată şi-a spus numele, locul de naştere, treburile care îl aduceau în acel oraş şi l-a invitat pe Wilhelm să-i arate aceeaşi încredere. Acesta nu şi-a ascuns nici el numele şi adresa.

— Nu sînteţi cumva un nepot de-al bătrînului Meister, care avea o colecţie de artă atît de frumoasă? a întrebat străinul.

— Da, aţi ghicit. Aveam zece ani la moartea bunicului şi m-a durut tare mult cînd au fost vîndute acele lucruri frumoase.

— Tatăl dumneavoastră a obţinut o sumă mare de bani pentru ele.

— Sînteţi deci la curent?

— A, da, am mai apucat să văd comoara aceea în casa dumneavoastră. Bunicul nu era numai un colecţionar, se şi pricepea la artă. Fusese în Italia mai demult, într-o vreme fericită, şi adusese de acolo comori pe care azi nu le-ai mai putea avea la nici un preţ. Poseda tablouri de cei mai buni maeştri; aproape nu-ţi venea să-ţi crezi ochilor, cînd cercetai colecţia lui de desene; printre marmorele sale se aflau unele fragmente de nepreţuit; avea şi o serie de bronzuri foarte interesante; monedele şi le adunase la fel, foarte judicios din punct de vedere al artei şi al istoriei; gemele sale, destul de puţine la număr, meritau toată lauda; şi întreaga colecţie era frumos expusă, deşi camerele şi sălile nu fuseseră construite simetric.

— Vă puteţi închipui ce-am pierdut noi, copiii, cînd au fost coborîte şi împachetate toate lucrurile acelea. Au fost primele ceasuri triste ale vieţii mele. Îmi amintesc şi acum ce goale ne păreau încăperile, cînd vedeam cum dispar, rînd pe rînd, obiectele ce ne desfătaseră din copilărie şi pe care le considerasem tot atît de stabile ca însăşi casa şi oraşul.

— Dacă nu mă înşel, tatăl dumneavoastră şi-a plasat capitalul lichid în întreprinderea unui vecin, cu care a făcut un soi de asociaţie comercială.

— E adevărat. Şi afacerile lor comune au reuşit; în aceşti doisprezece ani, şi-au sporit mult averea şi acum sînt amîndoi şi mai aprigi la cîştig: de altfel, bătrînul Werner are şi un fiu, care se potriveşte mai bine decît mine cu această meserie.

— Îmi pare rău că oraşul a pierdut o asemenea podoabă cum era colecţia bunicului dumneavoastră. Am văzut-o cu puţin înainte de a fi vîndută şi pot spune că eu sînt cel care a determinat vînzarea ei. Un gentilom bogat, un mare amator, dar care nu s-a încrezut în propria sa judecată cînd a fost vorba de o achiziţie

atît de importantă, m-a trimis aici pe mine să-mi dau părerea. Am petrecut şase zile cu cercetarea colecţiei şi în a şaptea am sfătuit pe prietenul meu să plătească întreaga sumă cerută, fără discuţii. Dumneavoastră eraţi adesea pe lîngă mine, un băieţaş foarte dezgheţat; îmi explicaţi atunci subiectele tablourilor şi mai ales ştiaţi să puneţi foarte bine în valoare colecţia.

— Îmi aduc aminte de o asemenea persoană, dar n-aş fi recunoscut-o în dumneavoastră.

— A trecut totuşi cîtva timp de atunci şi ne schimbăm cu toţii mai mult ori mai puţin. Dacă îmi aduc bine aminte, aveaţi printre tablouri unul cu deosebire de îndrăgit şi de care nu mă lăsaţi să mă depărtez.

— Aşa e! Reprezenta povestea acelui fiu de rege care tînjeşte bolnav de dragoste după logodnica tatălui său.[9]

— Şi nu era cel mai bun tablou; nu era bine compus, nu avea o culoare mai deosebită şi execuţia suferea de manierism.

— Asta nu o înţelegeam şi nu o înţeleg nici acum; subiectul e ceea ce mă atrage într-o pictură, nu arta.

— Asupra acestui punct, se pare că bunicul dumneavoastră gîndea altfel; căci cea mai mare parte din colecţia sa era compusă din lucrări excelente, în care te minuna totdeauna talentul maestrului, indiferent de ceea ce reprezentau; de altfel acel tablou era atîrnat în ultima anticameră, ca dovadă că îl preţuia puţin.

— Tocmai acolo ne jucam totdeauna noi, copiii. Acolo mi-a făcut acel tablou o impresie de neuitat, încît pînă şi critica dumneavoastră, pe care de altfel o respect, n-ar izbuti să mi-o distrugă, chiar de ne-am mai afla în faţa lui. Cît mă dezola, cît mă dezolează şi acum un tînăr ce trebuie să-şi ferece în el dulcile-i năzuinţe, cea mai frumoasă moştenire lăsată de natură, să-şi ascundă în piept focul care, în loc să-l încălzească şi să-i dea viaţă lui şi altora, îi mistuie adîncurile în dureri monstruoase. Şi cît deplîng pe acea nefericită, care trebuia să se sacrifice altuia, cînd inima-i găsise fiinţa vrednică de o dragoste adevărată şi pură.

— Aceste simţăminte sînt, la drept vorbind, foarte departe de consideraţiile de care are obiceiul să ţină seama un amator de artă cînd apreciază lucrările marilor maeştri; dar e probabil că, dacă s-ar mai afla colecţia în proprietatea familiei dumneavoastră, aţi fi ajuns pe încetul să apreciaţi opera de artă pentru ea însăşi, aşa ca să nu vedeţi mereu în ea numai înclinaţiile proprii şi pe dumneavoastră înşivă.

— Desigur, vînzarea colecţiei m-a îndurerat de la început şi i-am simţit de multe ori lipsa în anii în care am crescut; dar cînd

mă gîndesc că pesemne așa era dat să fie, ca să se dezvolte în mine un gust, un talent, ce trebuia să-mi influențeze mult mai mult viața decît ar fi făcut-o acele tablouri neînsuflețite, atunci mă resemnez bucuros și preamăresc soarta, care știe să aibă grijă cît poate de bine de mine și de fiecare.

— Cu părere de rău aud din nou cuvîntul soartă rostit de un tînăr, aflat la o vîrstă cînd de obicei îți atribui înclinările cele mai vii voinței unor ființe superioare.

— Cum, nu credeți în soartă? Într-o putere, care ne conduce și dirijează toate spre binele nostru?

— Nu-i vorba aici de credințele mele și nu-i nici locul să vă expun cum încerc să-mi reprezint, într-o oarecare măsură, lucrurile ce sînt pentru noi toți inexplicabile; singura întrebare care are importanță e de a ști care concepție contribuie la adevăratul nostru bine. Urzeala lumii acesteia e făcută din necesitate și hazard; rațiunea omenească se așază între amîndouă și știe să le cîrmuiască. Ea vede în necesitate fundamentul existenței sale; cît despre hazard, ea știe să-l dirijeze, să-l conducă și să-l utilizeze. Și numai în măsura în care rațiunea rămîne tare și neclintită, numai în această măsură omul poate pretinde să fie numit Dumnezeul pămîntului. Vai de cel care din tinerețe se obișnuiește să găsească în necesitate ceva arbitrar; vai de cel care atribuie hazardului un soi de rațiune, pînă a face din supunerea față de el aproape o religie. Oare acest lucru n-ar însemna că omul își contrazice propria sa rațiune și că dă liber curs propriilor sale înclinări? Ne închipuim că sîntem credincioși, pentru că ne lăsăm, fără judecată, în voia întîmplărilor plăcute și, pînă la urmă, calificăm rezultatul unei astfel de vieți șovăitoare drept cîrmuire divină.

— Nu vi s-a întîmplat niciodată ca un fapt mărunt să vă determine a apuca pe o anumită cale, unde să vă întîlniți cu o împrejurare plăcută, ce vă duce, printr-o serie de incidente neașteptate, către un țel la care pînă atunci abia dacă v-ați gîndit? Nu e aici ceva care te face să te supui destinului, să te încrezi în călăuzirea exercitată de el?

— Cu un asemenea fel de a gîndi, nici o fată nu și-ar putea păstra virtutea și nimeni nu și-ar putea păstra banii în pungă, căci sînt destule ocazii de a pierde fie virtutea, fie banii. Pe mine nu mă poate mulțumi decît omul care știe ce e necesar lui și celorlalți și se străduiește să-și limiteze capriciile. Fiecare are în mîinile sale propria fericire, precum artistul are materia brută, căreia vrea să-i dea o formă. Dar cu această artă se întîmplă ceea ce se întîm-

plă cu toate: nu ne-a fost dată decît aptitudinea pentru ea; rămîne să învățăm meșteșugul și să-l exercităm cu grijă.

Au mai discutat și despre multe altele, apoi s-au despărțit, fără ca vreunul dintre ei să aibă impresia că l-a putut convinge cu adevărat pe celălalt, stabilind totuși un anume loc unde să se întîlnească și a doua zi.

Wilhelm se mai plimbă pe cîteva străzi, cînd deodată auzi sunete de clarinet, de corn de vînătoare și de fagot; inima îi tresări. Niște muzicanți ambulanți cîntau o serenadă foarte plăcută. Vorbi cu ei și căzură la învoială ca, pentru o mică sumă de bani, aceștia să-l urmeze la casa Marianei. Cîțiva copaci înalți împodobeau piața din fața locuinței ei. Wilhelm îi opri pe muzicanți sub arbori, apoi se așeză pe o bancă, la oarecare depărtare, și se lăsă legănat de sunetele ce-l împresurau în răcoarea înviorătoare a nopții. Acolo, sub lumina dulce a stelelor, viața i se părea un vis de aur. Și ea aude aceste flaute, își spunea în sinea lui; și simte, desigur, al cui gînd, a cui iubire transformă noaptea asta în armonie. Chiar și de la distanță, sîntem uniți prin aceste melodii, așa cum la orice despărțire rămînem legați prin armonia desăvîrșită a dragostei. Ah, două inimi iubitoare sînt ca două compasuri magnetice: ceea ce pune în mișcare pe unul, trebuie să-l pornească și pe celălalt, căci *un singur* principiu le acționează, *aceeași* forță le pătrunde pe amîndouă. Pot oare crede c-ar fi cu putință să mă despart de Mariana cînd sînt în brațele ei? Și totuși voi fi departe de dînsa, voi găsi un cuib pentru dragostea noastră și voi avea-o apoi lîngă mine pentru totdeauna.

De cîte ori nu mi s-a întîmplat cînd eram departe, cufundat în amintirea ei, să ating o carte, o haină sau alt obiect și să cred că i-am atins mîna, atît de puternic îi simțeam prezența alături. Să-mi amintesc de acele clipe ce se feresc de lumina zilei și de privirea spectatorului indiferent, de acele clipe pentru care zeii ar renunța la starea lor de fericire supremă, numai ca să le poată gusta? — Să mi le amintesc? — Ca și cum am putea să ne amintim exaltarea beției care ne înlănțuie simțurile cu liane cerești și ni le smulge de sub orice stăpînire. Iar înfățișarea ei — Wilhelm se cufundă în amintirea iubitei; liniștea i se prefăcu în dorință și atunci cuprinse în brațe trunchiul unui copac ca să-și răcorească de scoarța lui obrajii înfierbîntați, în timp ce vîntul nopții aspira lacom răsuflarea năvalnică din pieptul lui candid; căută repede fularul pe care i-l luase Marianei, dar îl lăsase în haina pe care o purtase mai devreme. Buzele îi ardeau, tot trupul îi tremura de dorință.

Deodată muzica încetă şi lui i se păru că, din sfera în care-l înălţaseră sentimentele sale, cade iar pe pămînt. Neliniştea îi spori, căci acum simţirea lui nu mai era hrănită şi alinată de sunetele dulci. Se aşeză pe pragul casei părînd că se linişteşte. Sărută inelul de alamă cu care bătea la uşa iubitei; sărută pragul pe care ea păşea în fiecare zi, şi-l încălzi cu focul pieptului său. Apoi rămase iar un timp nemişcat şi şi-o închipui pe Mariana după perdele, în cămaşa albă, cu o panglică roşie în jurul capului, cufundată într-un somn dulce. Îşi închipui că-i alături de dînsa, atît de aproape, încît nu se putea ca în acea clipă să nu-l viseze şi ea. Gîndurile îi erau gingaşe ca fantasmele amurgului; calmul şi dorinţa îl stăpîneau rînd pe rînd. Iubirea, cu o mînă frematătoare, îi atingea toate coardele sufletului, făcîndu-l să vibreze la infinit; s-ar fi zis că muzica sferelor s-a oprit acolo sus, ca să asculte gingaşele melodii ale inimii lui.

Dacă ar fi avut la el cheia care îi deschidea obişnuit uşa Marianei, nu s-ar fi putut stăpîni, ar fi pătruns în sanctuarul iubirii. Dar se îndepărtă încet, clătinîndu-se pe sub arbori, ca într-un vis. Voia să se ducă acasă şi se întorcea mereu; în sfîrşit, cînd izbuti să se stăpînească porni şi abia de la colţul străzii mai aruncă o ultimă privire în urmă. Atunci i se păru că uşa Marianei se deschide şi că de acolo iese cineva, o umbră întunecată. Era prea departe ca să poată vedea desluşit şi, pînă să-şi vină în fire şi să se uite cu atenţie, apariţia se topi în noapte; abia mult mai departe i se păru că zăreşte umbra, profilîndu-se pe o casă albă. Wilhelm rămase locului clipind din ochi; dar înainte de a se îmbărbăta şi de a-i zbura pe urme, fantoma dispăruse. Încotro s-o urmărească? Pe ce stradă apucase omul, dacă om fusese?

Era asemenea celui ce fulgerul i-a luminat un colţ de peisaj şi care, cu ochii orbiţi, caută zadarnic să găsească formele întrevăzute, urma cărării pierdute în beznă: aşa se întîmpla cu ochii, cu inima lui. Şi după cum un spectru ce trezeşte groază nemărginită la miez de noapte nu mai e socotit decît o născocire a fricii cînd ţi-ai căpătat stăpînirea de sine, dar lasă totuşi în suflet îndoieli fără sfîrşit, la fel Wilhelm era cuprins de o mare nelinişte. Stătea rezemat de un parapet, fără să vadă ivirea zorilor, fără să audă cîntecul cocoşilor, pînă cînd începură să prindă viaţă micile ocupaţii matinale şi-l alungară spre casă.

Pe drum, pînă ce-a intrat în camera lui, reuşise oarecum să-şi alunge din minte, cu argumentele cele mai convingătoare, apariţia neaşteptată; dar se destrămase şi dispoziţia sufletească din timpul nopţii, la care el se gîndea acum de asemenea ca la o năluciro. Ca să-şi întărească inima şi să pună o pecete pe încrederea-i re-

născută, scoase fularul din buzunarul hainei pe care o purtase în ajun. Dar foșnetul unui bilet ce căzu din el îl făcu să-și îndepărteze fularul de buze; ridică hîrtia de jos și citi:

„Așa te iubesc, prostuțo! Ce-a fost cu tine ieri? La noapte vin neapărat. Cred și eu că-ți pare rău să pleci de aici; dar ai răbdare, la vremea iarmarocului vin și eu după tine. Ascultă, nu mai pune camizolul acela verde-cafeniu; arăți cu el parcă ai fi vrăjitoarea din Endor.[10] Doar anume ți-am dăruit capotul cel alb ca să țin în brațe un mielușel bălan. Trimite-mi scrisorelele tale tot prin Sibila cea bătrînă: diavolul însuși a hărăzit-o pentru rolul de Iris.[11]“

Cartea a doua

Capitolul întîi

ORICINE se străduieşte, sub ochii noştri, din toate puterile, să îndeplinească un lucru pe care şi l-a propus, poate fi sigur de interesul nostru, fie că-i aprobăm sau nu scopul; dar de îndată ce lucrul s-a încheiat, ne întoarcem iute privirile în altă parte. Tot ce e sfîrşit, executat, nu ne mai poate atrage atenţia, mai ales dacă am prevestit încă de la început că va avea un sfîrşit prost.

De aceea, nu vom întreţine în amănunt pe cititorii noştri cu jalea şi durerea în care se cufundase nefericitul nostru prieten, cînd şi-a văzut spulberate atît de neaşteptat speranţele şi dorinţele. Mai bine vom sări cîţiva ani şi-l vom reîntîlni în vremea cînd sperăm să-l găsim mulţumit în altă sferă de activitate, rămînînd ca pînă atunci să relatăm pe scurt numai faptele necesare legăturii dintre perioadele povestirii.

Ciuma sau frigurile rele lovesc cu mai multă repeziciune şi tărie, cînd dau de un organism sănătos şi plin de vigoare; aşa s-a întîmplat şi cu sărmanul Wilhelm, înfrînt pe neaşteptate de o soartă nefericită: într-o clipă toată existenţa lui s-a năruit. Cînd un incendiu izbucneşte din întîmplare în dispozitivul unui foc de artificii, atunci tuburile — alcătuite şi umplute meşteşugit şi trebuind să fie aprinse după un anume plan pentru a desena în văzduh figuri minunate, mereu schimbătoare — încep toate deîndată să vîjîie într-o dezordine primejdioasă; la fel, în pieptul lui Wilhelm, fericirea, speranţa, voluptatea şi bucuria, realitatea şi visurile s-au prăbuşit dintr-o dată, învălmăşite. În asemenea clipe pustiitoare prietenul ce aleargă în ajutor rămîne neputincios, iar pentru cel lovit e o binefacere dacă îşi pierde simţirea.

Au urmat zile de suferinţă ascuţită, suferinţă care revenea şi era mereu aţîţată cu bună ştiinţă; dar aceste zile trebuie privite totuşi ca o favoare a naturii. În asemenea ceasuri Wilhelm încă nu-şi pierduse iubita cu totul; suferinţele lui erau încercări, mereu înnoite, de a ţine în loc fericirea ce-i fugea din suflet, încercări de a prinde iar în imaginaţie măcar posibilitatea ei, pentru a dărui o scurtă supravieţuire bucuriilor sale pe veci pierdute. La fel, un corp nu poate fi numit cu totul mort, cît timp descompunerea lui nu e ter-

minată, cît timp forțele ce încearcă zadarnic să lucreze după vechile lor meniri contribuie la distrugerea organelor pe care înainte le însuflețeau; numai cînd s-a desăvîrșit această uzură naturală, cînd vedem totul redus la o pulbere indiferentă, numai atunci se naște în noi sentimentul jalnic și sterp al morții, ce nu mai poate fi înlăturat decît de suflul Celui etern.

Într-o inimă atît de vie, de bogată, atît de înzestrată, erau multe de sfîșiat, de sfărîmat, de ucis, iar forța regeneratoare a tinereții dădea mereu hrană și vigoare disperării. Lovitura căzuse din plin chiar la rădăcina vieții lui. Werner, confident de nevoie, era foc și pară, încercînd totul pentru a nimici pasiunea aceea detestabilă, acel monstru, urmărindu-l în cele mai tainice colțuri ale inimii. Ocazia era atît de potrivită, dovada atît de evidentă! Cîte istorisiri și povești n-a folosit el pentru asta! Și-a încolțit prietenul pas cu pas, atît de năprasnic și de crud, neîngăduindu-i nici mîngîierea celei mai mici amăgiri de o clipă, tăindu-i orice retragere în vreun ungher, în care ar fi putut scăpa de disperare, încît natura, care nu dorea să-și nimicească favoritul, îi dărui acestuia o boală, ca să-i lase astfel un răgaz.

O febră puternică și urmările ei: medicamente, surexcitare și moleșeală, apoi îngrijirile celor din familie, prietenia camarazilor, al cărei preț nu-l poți simți decît cînd ești în nevoie, au fost tot atîtea diversiuni în vremea aceea de metamorfoză și, în același timp, o distracție searbădă. Abia cînd s-a însănătoșit iar, deci cînd a rămas istovit de puteri, Wilhelm și-a cufundat cu spaimă privirile în prăpastia cruntă a unei nenorociri fără margini, așa cum privești în hăul unui crater de vulcan stins.

Acum își făcea cele mai aspre mustrări că putuse, după o pierdere atît de mare, să mai aibă clipe liniștite, indiferente, lipsite de chin. Își disprețuia propria inimă și tînjea după balsamul suferinței și al lacrimilor.

Pentru a le trezi iar, își reînvia în minte toate scenele fericirii dispărute. Și le zugrăvea și se străduia să se scufunde în ele cu toată înfrigurarea, iar cînd soarele zilelor dispărute părea că-i înviorează trupul, că-l ajută să respire, atunci arunca o privire către prăpastia fioroasă, își apleca ochii în genunea aceea distrugătoare, se arunca în ea, smulgînd naturii suferințele cele mai amare. Astfel, reînnoindu-și fără încetare chinurile, se sfîșia pe sine însuși; căci tinerețea, atît de bogată în puteri latente, nu știe ce risipește cînd, la durerea iscată de o pierdere, mai adaugă încă atît de multe suferințe, provocate cu bunăștiință, ca și cum ar fi nevoie de ele, pentru a consfinți valoarea reală a ceea ce a pierdut. Și apoi,

Wilhelm era atît de convins că această pierdere era singura, întîia şi ultima pierdere pe care o va putea suferi în viaţă, încît fugea de orice mîngîiere, care cerca să-i arate că suferinţa i se va sfîrşi cîndva.

Capitolul al doilea

Obişnuit să se tortureze pe sine însuşi în acest fel, începu să atace cu o critică răutăcioasă tot ceea ce-i dăduse, după iubire şi datorită iubirii, cele mai mari bucurii şi speranţe, adică talentul său de poet şi actor. Nu mai vedea în lucrările lui decît o imitaţie lipsită de duh a unor formule convenţionale, fără valoare proprie; nu voia să recunoască în ele decît nişte exerciţii stîngace de şcolar, cărora le lipsea orice scînteie de naturaleţe, de adevăr şi inspiraţie. În poeziile sale, nu găsea decît versuri monotone în care, legate prin rime sărace, se tîrau gîndurile şi impresiile cele mai comune. Astfel îşi refuza orice nădejde, orice bucurie pe care ar mai fi putut s-o aibă din partea aceasta şi care l-ar fi refăcut.

Nici cu talentul său de actor n-a fost mai îngăduitor. Se mustra că nu descoperise la vreme faptul că vanitatea era singurul temei al acestei profesiuni. Înfăţişarea lui, mersul, gesturile şi felul său de a declama au urmat la rînd: îşi refuza cu hotărîre orice fel de calitate deosebită, orice merit care l-ar fi ridicat deasupra măsurii obişnuite, sporindu-şi astfel deznădejdea mută în cel mai înalt grad; căci dacă e crud să renunţi la dragostea unei femei, nu-i mai puţin dureros să te smulgi din cercul muzelor, să te declari pe veci nedemn de societatea lor şi să renunţi la succesul minunat şi direct pe care l-ar trezi în public persoana, comportarea şi vocea ta.

Astfel, prietenul nostru s-a resemnat cu totul şi, în acelaşi timp, s-a dăruit cu ardoare afacerilor comerciale. Spre surprinderea lui Werner şi spre marea mulţumire a tatălui său, nimeni nu era mai activ la birou şi la bursă, la magazine şi depozite; corespondenţă şi contabilitate, tot ce i se încredinţa, era executat cu cea mai mare grabă şi hărnicie. E drept, nu cu hărnicia voioasă care este, totodată, răsplata activităţii, cînd îndeplinim cu ordine şi metodă lucrul pentru care sîntem făcuţi; ci cu hărnicia calmă a datoriei, care are la bază cele mai bune intenţii, se hrăneşte din convingere şi e răsplătită de satisfacţia intimă a amorului propriu, dar care chiar şi atunci cînd conştiinţa cea mai curată îi decerne coroana, de multe ori abia poate înăbuşi un suspin amar.

Wilhelm a continuat multă vreme să trăiască în felul acesta sîrguincios, convins că încercarea aceea aspră a destinului a fost spre binele său. Era bucuros că a descoperit devreme pe calea vieții, deși destul de dureros, acele erori pe care alții le ispășesc mai tîrziu și mai chinuitor, erori în care tinerii cad din pricina înfumurării vîrstei. Căci de obicei omul se ferește pe cît poate să-și alunge nebunul care-i sălășluiește în piept, să recunoască o greșeală capitală și să primească un adevăr ce-l duce la deznădejde.

Oricît ar fi fost de hotărît să renunțe la cele mai dragi planuri ale sale, îi trebui totuși oarecare timp pentru a se convinge cu adevărat de nenorocirea lui. Pînă la urmă însă a izbutit, cu argumente convingătoare, să nimicească în el atît de adînc orice speranță de iubire, de creație poetică, de carieră teatrală, încît a avut puterea să șteargă toate urmele nebuniei lui, tot ce ar fi putut să i-o mai amintească într-un fel. De aceea, într-o seară friguroasă, a făcut foc în cămin și a scos la iveală o besactea cu amintiri, în care se aflau zeci de nimicuri primite de la Mariana sau pe care i le furase el în clipe pline de semnificație. Fiecare floare uscată îi aducea aminte de vremea cînd strălucea proaspătă în părul ei; fiecare bilețel, de ceasul fericit la care îl invitase; fiecare fundă, de locul drag unde stătuse pe capul sau pe pieptul ei frumos. Oare nu-și înviora astfel fiecare impresie, pe care o credea de multă vreme stinsă? Oare în prezența acestor nimicuri nu-și ațîța din nou patima, pe care devenise stăpîn de cînd se despărțise de iubita sa? Căci noi nu ne dăm seama de tristețea unei zile mohorîte decît în clipa în care o singură rază de soare puternică ne arată ce înseamnă strălucirea înveselitoare a unui cer senin.

De aceea văzu cu emoție cum aceste relicve, păstrate atîta vreme, se prefac una după alta sub ochii săi în fum și flăcări. De cîteva ori s-a oprit șovăind, și-i mai rămăsese numai un șirag de perle și un fular de voal, cînd s-a hotărît să ințețească, cu încercările lui poetice din adolescență, focul ce amenința să se stingă.

Pînă atunci păstrase plin de grijă tot ce ieșise din pana lui, începînd cu primele încercări. Toate aceste scrieri mai stăteau încă, legate în teancuri, pe fundul cufărului, unde le așezase cînd sperase să le ia cu sine în fuga lui. Acum le scotea în altă stare de spirit decît atunci cînd le strînsese la un loc.

Dacă regăsim, după un timp, o scrisoare pe care am scris-o și pecetluit-o în anumite împrejurări și care ni s-a întors din pricină că n-a dat peste prietenul căruia i-a fost destinată, sîntem cuprinși de un sentiment ciudat în clipa în care sfărîmăm propria noastră pecete și ne întreținem cu propriul nostru eu transformat, ca și cum ar fi o altă persoană. Un sentiment asemănător îl cuprinse

puternic şi pe Wilhelm, cînd deschise primul pachet şi aruncă în flăcări caietele rupte. Ele se aprinseră deîndată, făcînd o vîlvătaie înaltă; Werner tocmai intra şi, mirat de flăcările puternice, întrebă ce s-a întîmplat.

— Vreau să dovedesc astfel, îi spuse Wilhelm, că sînt hotărît să renunț la o meserie pentru care nu sînt făcut. Cu aceste cuvinte, aruncă al doilea pachet în cămin. Werner vru să-l oprească, dar era prea tîrziu.

— Nu înţeleg cum ai ajuns la asemenea hotărîre extremă, zise Werner. De ce trebuie să distrugi lucrările astea, chiar dacă nu sînt perfecte?

— Pentru că o poezie ori este perfectă, ori nu trebuie să existe; cine nu are aptitudinea de a atinge perfecţiunea trebuie să renunțe la artă și să se păzească serios de orice ispită a ei. Căci în fiecare om dăinuieşte o anumită năzuinţă nedefinită de a imita ceea ce vede; dar această năzuință nu dovedeşte deloc că în noi sălăşluieşte şi puterea cu care să ducem la bun sfîrşit ceea ce întreprindem. Uită-te la copii cum, de cîte ori trec prin oraş nişte acrobaţi, fac echilibristică pe toate scîndurile şi buştenii pe care îi găsesc, pînă ce sînt atrași de altă senzaţie, spre un joc asemănător. N-ai observat asta în cercul prietenilor noştri? De îndată ce un virtuoz dă un concert, se găsesc totdeauna cîţiva care imediat încep să studieze acelaşi instrument. Și cîți nu se rătăcesc pe drumul acesta! Ferice de cel ce-și dă seama la timp că dorinţele îi depăşesc puterile!

Werner îl contrazise; discuţia se aprinse şi Wilhelm începu, nu fără emoție, să opună prietenului său argumentele cu care se chinuise singur de atîtea ori. Werner afirma că nu e cuminte să renunți cu totul la un talent, pentru care nu ai decît o oarecare înclinare şi aptitudine, sub pretextul că nu-l vei putea exercita cu cea mai mare perfecţiune. Se găsesc atîtea ceasuri goale, care pot fi în felul acesta umplute şi, cu vremea, ajungi la un rezultat care-ţi poate aduce satisfacţie, atît ţie cît şi altora.

Prietenul nostru, care avea cu totul altă părere în această privinţă, îl opri îndată şi zise cu înflăcărare:

— Cît te înșeli, dragul meu, cînd crezi că o operă, a cărei primă concepție trebuie să-ţi umple tot sufletul, ar putea fi executată în ceasuri întîmplătoare, lipsite de continuitate! Nu, poetul are nevoie de sine în întregime, are nevoie să trăiască total în creațiile sale iubite. El, care a fost înzestrat de cer cu cel mai preţios dar, poetul care păstrează în sînul său o comoară mereu sporită cu propria-i substanţă, trebuie să fie, el și comorile sale, la adăpost de tulburările exterioare, într-o fericire calmă, la care bogatul năzuieşte

în zadar să ajungă îngrămădind bunuri în jurul său. Uită-te la oameni cum aleargă după fericire şi plăceri. Dorinţele, strădaniile, banii lor gonesc fără odihnă, şi încotro? spre ceea ce poetul a primit de la natură: puterea de a se bucura de tot universul, de a se regăsi pe sine în ceilalţi; convieţuirea armonioasă cu atîtea lucruri, adesea contradictorii.

Ce-i nelinişteşte oare pe oameni, dacă nu faptul că nu-şi pot pune de acord concepţiile cu realitatea, că plăcerile li se strecoară printre degete, că ceea ce doresc se îndeplineşte prea tîrziu şi că ceea ce dobîndesc nu mai are asupra inimii lor efectul la care se aşteptau, cînd obiectul aspiraţiei lor era îndepărtat. Destinul a ridicat pe poet, ca pe un zeu, deasupra tuturor acestor frămîntări. El vede vălmăşagul pasiunilor, neamuri şi împărăţii agitîndu-se fără scop; vede enigmele insolubile ale neînţelegerilor ce cauzează dezordini distrugătoare şi care adesea ar putea fi soluţionate cu o singură vorbă. El împărtăşeşte tristeţea şi bucuria fiecărui destin omenesc. Pe cînd omul de rînd, în urma unei pierderi grele, îşi tîrăşte zilele ros de melancolie, sau îşi întîmpină destinul cu bucurie uşuratică, sufletul deschis şi sensibil al poetului păşeşte ca soarele călător dinspre noapte către zi şi, cu modulaţii uşoare, îşi acordă lira după bucurie sau durere. Răsărită din glia inimii lui, se înalţă mîndra floare a înţelepciunii; pe cînd ceilalţi visează cu ochii deschişi, înfricoşaţi de iluziile monstruoase ale simţurilor, el trăieşte lucid visul vieţii şi un eveniment, oricît de straniu, e pentru dînsul trecut şi viitor în acelaşi timp. Astfel, poetul e totodată învăţător şi profet, prieten al zeilor şi al oamenilor. Atunci, cum vrei tu ca el să se înjosească la un meşteşug mizerabil? El, care e creat ca o pasăre, ca să plutească deasupra lumii, să-şi clădească cuib pe stînci înalte şi să-şi ia hrana de muguri şi fructe, zburînd din creangă în creangă, el să tragă în acelaşi timp la plug ca un bivol sau să se obişnuiască, asemenea cîinelui, să adulmece o urmă ori chiar, legat în lanţ, să latre noaptea în curtea vreunei ferme.

Werner, care îl asculta cu uimirea pe care ne-o putem închipui, îl întrerupse.

— Ei, bine ar fi dacă şi oamenii ar fi făcuţi ca păsările, dacă ar putea, fără să toarcă şi să ţeasă, să petreacă zile binecuvîntate, în plăceri fără sfîrşit! Dacă la sosirea iernii ar putea tot atît de uşor să-şi ia zborul spre meleaguri îndepărtate pentru a scăpa de lipsuri şi de frig!

— Aşa trăiau poeţii pe vremuri cînd adevărata măreţie era mai preţuită, exclamă Wilhelm; şi aşa ar trebui să trăiască mereu! Înzestraţi cu de toate înlăuntrul lor, aveau nevoie de puţine lucruri dinafară; darul de a împărtăşi oamenilor simţiri frumoase şi imagini

minunate, prin vorbe şi melodii delicate, potrivite fiecărui subiect, a avut o putere magică asupra lumii în toate timpurile şi a însemnat, pentru cei miruiţi cu el, cea mai bogată moştenire. La curţile regilor, la mesele celor bogaţi, la uşile îndrăgostiţilor erau ascultaţi cu urechea şi inima închise pentru orice altă distracţie, aşa cum te opreşti fermecat şi te simţi fericit cînd, dintr-un desiş prin care rătăceşti, străbate glasul atît de mişcător al privighetorii. Pe atunci poeţii găseau pretutindeni o lume ospitalieră şi starea lor de inferioritate aparentă îi înălţa şi mai mult. Eroul le asculta cînteccle; învingătorul lumii cinstea pe poet, deoarece simţea că, fără el, viaţa-i miraculoasă ar fi trecut numai ca o vijelie; îndrăgostitul voia să-şi simtă dorinţele şi plăcerile sporite şi armonioase, aşa cum numai buzele inspirate ale poetului ştie să le evoce: chiar şi bogatul nu putea să-şi vadă cu ochii săi proprii posesiunile, adică idolii săi, aşa de strălucitori cum apar atunci cînd sînt iluminaţi de un spirit ce le înţelege valoarea şi ştie să o preamărească. Şi, dă-mi voie să te întreb, cine a creat pe zei, pentru a ne înălţa spre dînşii şi a-i coborî pînă la noi, dacă nu poetul?

— Prietene, răspunse Werner după puţină gîndire: am deplîns adeseori străduinţa ta înverşunată de a-ţi alunga din suflet tocmai ceea ce simţi mai adînc. Nu cred că mă înşel cînd afirm că ar fi mai bine să cedezi într-o oarecare măsură faţă de tine însuţi, decît să te rozi cu contradicţiile, născute dintr-o renunţare atît de aspră, şi să te lipseşti de plăceri, izvorîte dintr-o petrecere nevinovată.

— Să-ţi mărturisesc oare, prietene, cu riscul de a părea ridicol, că imaginile acelea mă urmăresc mereu, oricît aş căuta să fug de ele, şi că, dacă-mi cercetez inima, regăsesc în ea toate înclinările de altădată, încă mai puternic înrădăcinate? Ce să mă fac acum, sărmanul de mine? Ah, acel om care mi-ar fi prezis că atît de repede îmi vor fi zdrobite aripile ce mă înălţau spre infinit şi cu care speram să realizez lucruri mari, acel om m-ar fi adus la deznădejde. Şi chiar acum, cînd sentinţa e pronunţată, acum cînd am pierdut-o pe aceea care, asemenea unei divinităţi, trebuia să mă conducă la desăvîrşirea visurilor mele, ce-mi rămîne de făcut, decît să mă las pradă celei mai amare dureri? Nu, frate, urmă Wilhelm, nu neg: în ambiţiile mele ascunse, ea era veriga de care se leagă scara de frînghie a saltimbancului; riscînd, dar plin de nădejde, îndrăzneţul pluteşte în aer, însă veriga se sfarmă şi iată-l zăcînd zdrobit la picioarele năzuinţelor sale. La fel şi pentru mine, nu mai e nici o mîngîiere, nici o nădejde! Nu vreau să mai păstrez nici una dintre hîrtiile acestea nenorocite! strigă el, sărind

în picioare. Şi apucă alt teanc de caiete, pe care le rupse în bucăţi şi le aruncă în foc. Werner vru să-l împiedice, dar nu reuşi.

— Lasă-mă! strigă Wilhelm. Ce să mai fac cu aceste biete foi? Pentru mine nu mai înseamnă nici trepte, nici încurajare. Să le păstrez ca să mă chinuiască pînă la sfîrşitul vieţii? Sau ca să fie cîndva luate în batjocură de oameni, în loc să trezească fiori şi compătimire? Sărman de mine şi sărmană soartă! Abia acum înţeleg jeluirile poeţilor, ale nenorociţilor deveniţi înţelepţi din disperare. Multă vreme m-am socotit invulnerabil şi vai, acum îmi dau seama că o rană veche şi adîncă nu se vindecă, nu se închide; simt că trebuie s-o iau în mormînt cu mine. Nu, durerea aceasta nu mă va părăsi nici o zi din viaţă şi mă va răpune; la fel va rămîne în mine, va trăi şi va muri odată cu mine şi amintirea *ei*, amintirea fiinţei nevrednice — ah, prietene! desigur că nu cu totul nevrednică, dacă e să vorbesc după inima mea. Situaţia ei, soarta ei au dezvinovăţit-o de o mie de ori în ochii mei. Am fost prea crud; tu mi-ai transmis, neîndurător, toată răceala şi asprimea ta; ai pus stăpînire pe sentimentele mele descumpănite şi m-ai împiedicat să fac, pentru ea şi pentru mine, ceea ce eram dator pentru noi amîndoi. Cine ştie în ce stare a rămas, şi acum mă roade din ce în ce mai mult conştiinţa, gîndindu-mă în ce disperare, în ce neajutorare am părăsit-o! Dar dacă avea cum să se dezvinovăţească? De ce crezi că n-ar fi fost cu putinţă? Cîte neînţelegeri nu sînt pe lume? Cîte circumstanţe nu îndreptăţesc iertarea, chiar pentru cea mai mare greşeală! Adeseori mi-o închipui, stînd în tăcere, singură, cu capul sprijinit în mîini. Asta e credinţa, asta e dragostea pe care mi le-a jurat, îşi spune ea. Cum a putut să sfarme, cu o lovitură atît de crudă, viaţa frumoasă ce ne unea! Wilhelm izbucni în hohote de plîns, prăbuşindu-se cu fruntea pe masă şi udînd cu lacrimi hîrtiile pe care încă nu le distrusese.

Werner stătea de faţă, nedumerit la culme. Nu se aşteptase la această aprigă izbucnire a pasiunii. De cîteva ori vru să-şi întrerupă prietenul, de cîteva ori încercă să schimbe vorba, dar zadarnic! Nu s-a putut opune vijeliei. Şi de data aceasta, prietenia lui încercată şi-a reluat slujba. A lăsat să treacă accesul culminant al durerii, prin prezenţa sa mută, cea mai bună dovadă de compătimire sinceră şi curată. Astfel şi-au petrecut amîndoi seara: Wilhelm cufundat într-o durere mocnită, iar Werner înfricoşat de noua izbucnire a unei patimi pe care multă vreme crezuse că o stăpînise şi o învinsese prin sfaturile lui bune şi îndemnurile pline de zel.

Capitolul al treilea

De cele mai multe ori, după asemenea recidive, Wilhelm se dăruia afacerilor şi activităţii cu şi mai multă ardoare, aceasta fiind cea mai bună cale de-a evita labirintul care încerca să-l atragă din nou. Felul său plăcut de a se purta cu străinii, uşurinţa de a duce corespondenţă aproape în toate limbile vorbite, dădeau tot mai multă nădejde bătrînului Meister şi asociatului său, consolîndu-i pentru boala, ale cărei pricini nu le aflaseră, şi pentru întreruperea care întîrziase realizarea planului lor. Ei hotărîră a doua oară plecarea lui Wilhelm în călătorie de afaceri; aşa că îl regăsim pe prietenul nostru din nou călare, cu bagajul la spate, înviorat de aerul curat şi de mişcare, apropiindu-se de regiunea muntoasă, unde avea de îndeplinit diferite însărcinări.

Străbătea agale munţi şi văi, cu senzaţia unei plăceri imense. Stîncile suspendate, torentele zgomotoase, coastele împădurite, prăpăstiile adînci, toate le vedea pentru întîia oară; şi totuşi visurile lui din copilărie îl purtaseră în închipuire numai prin asemenea ţinuturi. Privindu-le, se simţea iarăşi întinerit; toate suferinţele îndurate i se şterseră din suflet şi, plin de vioiciune, îşi recita pasaje din diverse poeme, mai ales din *Pastor fido*[12], pasaje care îi năvăleau în memorie în timp ce străbătea acele locuri singuratice. Îşi amintea, de asemenea, fragmente din propriile lui poezii, pe care le recita cu o deosebită încîntare. Însufleţea lumea pe care o avea înaintea ochilor cu toate icoanele trecutului şi fiecare pas în viitor îi dădea presimţirea unor fapte de seamă şi a unor întîmplări minunate.

Această petrecere tainică i-a fost de cîteva ori întreruptă de diferiţi oameni, care îl ajungeau pe rînd din urmă şi, salutîndu-l, îşi vedeau mai departe de drum, păşind cu grabă pe cărările pieptişe de munte, fără ca Wilhelm să le dea vreo atenţie. În sfîrşit, unul dintre călători, mai vorbăreţ, i s-a alăturat şi i-a lămurit pricina acelui pelerinaj neobişnuit.

— La Hochdorf, zise el, se joacă în seara asta o comedie la care se adună toată vecinătatea.

— Cum se poate? exclamă Wilhelm; pe muntele ăsta singuratic, printre codrii aceştia de nepătruns, arta teatrală a găsit drum şi şi-a ridicat un templu? Şi eu să ajung tocmai la această sărbătoare!

— Veţi fi şi mai mirat, spuse călătorul, cînd veţi auzi cine dă reprezentaţia. În ţinut, se află o fabrică importantă, care hrăneşte

mulţi oameni. Proprietarul care trăieşte, ca să spun aşa, departe de lume, n-a găsit o îndeletnicire mai bună pentru lucrătorii lui în timpul iernii, decît să-i pună să joace teatru. Nu-i place să-i vadă jucînd cărţi şi, mai ales, vrea să-i ferească de obiceiuri grosolane. Aşa îşi petrec serile cele lungi, iar azi, fiindcă e aniversarea stăpînului, lucrătorii dau în cinstea lui o reprezentaţie deosebită.

Wilhelm ajunse la Hochdorf, unde urma să-şi petreacă noaptea, şi se duse de-a dreptul la fabrică, deoarece proprietarul se găsea şi el pe lista lui de datornici.

Cînd îşi spuse numele, bătrînul exclamă surprins:

— Cum, domnule, sînteţi fiul acelui om de ispravă căruia îi sînt atît de recunoscător şi îi datorez încă bani? Tatăl dumneavoastră a avut atît de multă răbdare cu mine, încît aş fi un ticălos dacă nu m-aş achita deîndată, cu cea mai mare plăcere. Aţi sosit chiar la timp, ca să vă pot dovedi acest lucru.

Apoi o chemă pe soţia sa, care se arătă şi ea foarte bucuroasă să-l vadă pe tînăr; afirmă că seamănă leit cu bătrînul Meister şi că regretă că nu-l poate găzdui peste noapte, deoarece are mulţi musafiri.

Socoteala era limpede şi a fost repede lichidată. Wilhelm îşi vîrî un fişic de aur în buzunar, dorindu-şi să-i meargă tot atît de uşor şi cu celelalte treburi pe care le mai avea de îndeplinit.

Ora de începere a spectacolului se apropiase; îl mai aşteptau doar pe forestier care, pînă la urmă, a sosit împreună cu cîţiva paznici de vînătoare şi a fost primit cu toate onorurile.

Adunarea a trecut după aceea în sala de spectacol — un hambar de lîngă grădină, care fusese transformat pentru acest scop. Sala şi scena erau destul de drăguţ amenajate, deşi fără gust deosebit. Unul dintre vopsitorii fabricii, care lucrase la teatrul din oraşul de reşedinţă, făcuse, de bine, de rău, decorurile: o pădure, o stradă şi o cameră. Amatorii împrumutaseră piesa de la o trupă ambulantă şi o adaptaseră după gustul lor. Însă, oricum, era distractivă. Intriga — doi pretendenţi la inima unei fete, pe care fiecare vrea s-o smulgă de la tutore şi totodată unul de la altul — oferea tot felul de situaţii interesante. Era prima piesă pe care prietenul nostru o vedea după o atît de îndelungată vreme; începu să facă tot felul de reflecţii asupra ei; era plină de acţiune, dar nu descria caractere adevărate. Era plăcută şi distractivă. Cu asta începe arta dramatică. Omul de rînd e mulţumit dacă vede că se petrece ceva pe scenă; omul cultivat vrea să fie emoţionat, iar cel cu adevărat instruit e satisfăcut numai dacă are la ce reflecta.

În ce priveşte actorii, Wilhelm ar fi fost gata să-i ajute, pe ici pe colo, căci le lipsea numai puțin ca jocul lor să fie cu mult mai bun.

În timp ce reflecta astfel în sinea lui, îl stingherea foarte tare fumul de tutun care devenea din ce în ce mai gros. Forestierul îşi aprinsese pipa chiar de la începutul piesei şi apoi, încetul cu încetul, şi alți spectatori îşi luară această libertate. În afară de asta, şi dulăii acestui personaj se apucară de pozne. E drept că fuseseră lăsaţi afară, dar ei găsiră drumul pe la uşa din spate, năvăliră pe scenă, se năpustiră peste actori şi apoi, cu un salt pe deasupra orchestrei, ajunseră lîngă stăpînul lor, care era instalat în primul rînd, la parter.

Reprezentația s-a încheiat cu un omagiu adus stăpînului fabricii. Portretul său, care-l înfățişa în haine de mire, a fost aşezat pe un fel de altar, împodobit cu coroane de flori. Toţi actorii s-au înclinat în fața lui, plini de smerenie. Cel mai mic dintre copii, îmbrăcat în alb, a păşit înainte şi a ţinut o cuvîntare în versuri, care a mişcat pînă la lacrimi toată familia, ba şi pe forestier, care şi-a amintit de copiii săi. Aşa s-a sfîrşit spectacolul şi Wilhelm nu s-a putut opri să nu se urce pe scenă ca să le vadă mai de aproape pe actrițe, să le laude pentru jocul lor şi să le dea cîteva sfaturi pentru viitor. Celelalte afaceri pe care prietenul nostru le-a încheiat, încetul cu încetul, în diferite localităţi, unele mai mari, altele mai mici, din acea regiune muntoasă, n-au fost toate la fel de uşoare şi de plăcute. Cîțiva datornici au cerut amînări, unii au fost nepoliticoşi, alții de rea-credință. Conform instrucțiunilor primite, Wilhelm a trebuit să intenteze procese, să ia un avocat şi să-i expună cazurile, să se înfăţişeze la judecată şi alte asemenea obligații neplăcute.

Tot atît de prost i-a mers chiar şi cînd i s-a arătat oarecare considerație. N-a găsit decît puţini negustori în stare să-l învețe ceva; puţini cu care să aibă impresia că va lega relaţii comerciale folositoare. Şi cum, din nefericire, mai începuse şi ploaia să cadă fără încetare, făcînd deosebit de greu mersul călare în acea regiune, a mulţumit cerului cînd s-a apropiat iarăşi de cîmpie şi, ajuns la poalele munților, a văzut strălucind în soare, la malul unui rîu domol, un orăşel vesel, într-un ţinut frumos şi roditor. Nici o afacere nu-l aştepta acolo, dar tocmai de aceea se hotărî să se oprească vreo două zile pentru a se odihni şi el şi calul, care îndurase multe din pricina drumurilor proaste.

Capitolul al patrulea

Cînd a descălecat la un han din piață, Wilhelm a dat peste foarte multă veselie sau, mai degrabă, peste multă agitație. O trupă numeroasă de acrobați, saltimbanci și scamatori, avînd printre ei și un atlet, se instalase acolo cu femei și copii. În timp ce se pregăteau pentru o reprezentație în aer liber, își făceau de cap. Ba se certau cu hangiul, ba se certau între ei. Sfada lor era foarte neplăcută, iar manifestările de bucurie încă și mai supărătoare. Nehotărît dacă să plece ori să rămînă, prietenul nostru stătea în fața porții hanului privind la lucrătorii care începeau să ridice o schelărie în piață.

O fată, care purta un coș cu trandafiri și alte flori, l-a îmbiat să cumpere, și el și-a ales un buchet frumos pe care l-a desfăcut și, cu multă iscusință l-a aranjat altfel; pe cînd își admira mulțumit buchetul, de la un alt han din marginea pieței s-a deschis o fereastră și în cadrul ei s-a arătat o femeie tînără și grațioasă. Deși era departe, Wilhelm putu să-i observe fața însuflețită de o vioiciune foarte plăcută. Părul blond, desfăcut, îi cădea în voie pe umeri; părea că privește cu atenție spre noul călător. După cîtva timp, un băiat cu șorț de frizer și vestă albă, ieși din han, veni la Wilhelm, îl salută și-i spuse:

— Doamna de la fereastră întreabă dacă n-ați vrea să-i dați cîteva din florile dumneavoastră frumoase?

— Toate îi stau la dispoziție, răspunse Wilhelm, întinzînd buchetul tînărului sol și salutînd-o în același timp pe frumoasa doamnă, care îi răspunse amabil și se retrase de la fereastră.

Preocupat oarecum de această plăcută aventură, Wilhelm urca scara ce ducea la camera lui, cînd îi apăru înainte o ființă tînără, care-i atrase imediat atenția. O vestă mică de mătase, foarte scurtă, cu mîneci spintecate după moda spaniolă, un pantalonaș bufant și ciorapi lungi strînși pe picior îi veneau copilului minunat. Părul negru și lung îi era aranjat în zulufi și codițe în jurul capului. Wilhelm se uita uimit la acea făptură, neputînd să-și dea seama de-i băiețel sau fetiță. Hotărî că a doua presupunere e cea justă, opri copila în clipa cînd trecea pe lîngă dînsul, îi dădu bună ziua și o întrebă a cui era, deși putea lesne să vadă că trebuie să fie un membru al trupei de acrobați și saltimbanci. Fetița îi aruncă o privire piezișă, neagră și ascuțită, se desprinse din mîinile lui și fugi în bucătărie, fără să-i răspundă.

Cînd ajunse în capul scării, în vestibulul larg, Wilhelm dădu peste doi inși care se exersau la scrimă, sau mai degrabă păreau că încearcă să-și arate unul altuia îndemînarea. Fără îndoială, unul

dintre ei făcea parte din trupa care se afla la han; celălalt avea o înfățișare mai puțin sălbatică. Wilhelm îi privi cu admirație pe amîndoi. Cînd, nu mult după aceea, unul dintre adversari — cel uscățiv și cu barbă neagră — părăsi terenul, celălalt, foarte amabil, oferi floreta lui Wilhelm.

— Dacă vrei să mă accepți ca elev, replică Wilhelm, sînt foarte bucuros să încerc cîteva asalturi cu dumneata. S-au duelat o bucată de vreme; apoi străinul, deși evident superior, a fost atît de politicos încît l-a asigurat că totul nu e decît o chestiune de antrenament; Wilhelm, e drept, dovedise că, pe vremuri, fusese instruit în stil german de un maestru de arme foarte destoinic.

Convorbirea lor a fost întreruptă de zarva cu care trupa împestrițată ieșea din han, ca să vestească în oraș spectacolul și să stîrnească interesul publicului. După un tambur, venea călare antreprenorul; apoi urma o dansatoare, de asemenea în șa, ținînd înaintea ei un copil împodobit cu panglici și paiete. În spatele lor, ceilalți din trupă se înșiruiau pe jos; unii dintre ei duceau pe umeri copii, ținîndu-i comod și cu ușurință în pozițiile cele mai ciudate; printre aceștia, atenția lui Wilhelm a fost din nou atrasă de făptura aceea tînără, gravă, cu părul negru.

Paiața trupei se strecura prin mulțimea îngrămădită, făcea giumbușlucuri și distribuia programe însoțite de glume groase, ici sărutînd o fată, colo plesnind vreun băiat cu spada-i de lemn și provocînd printre cei de față o dorință grozavă de a-l cunoaște mai bine.

Afișele tipărite proslăveau deosebitele talente ale artiștilor, mai ales ale unui Monsieur Narziss și ale unei Demoiselle Landrinette, care, fiind vedete, avură cumințenia să nu se arate, pentru a-și da mai multă importanță și a trezi o curiozitate mai mare.

În timp ce trecea convoiul, reapăru la fereastră și vecina cea frumoasă și Wilhelm se grăbi să-i ceară tovarășului său informații despre ea. Străinul, pe care îl vom numi deocamdată Laertes, se oferi să-l conducă sus și să i-o prezinte.

— Eu și cu tînăra aceasta, zise el rîzînd, sîntem două epave ale unei trupe de actori, care de curînd au naufragiat aici. Farmecul așezării acesteia ne-a determinat să rămînem pe loc cîtăva vreme și să ne cheltuim în liniște puținele noastre economii, în timp ce un prieten de-al nostru e plecat în căutarea unui angajament pentru el și pentru noi.

Laertes îl însoți deîndată pe Wilhelm pînă la ușa Philinei, unde îl lăsă să aștepte o clipă, pentru a cumpăra niște dulciuri dintr-o prăvălioară învecinată.

— Îmi veți mulțumi, cu siguranță, pentru această cunoștință plăcută, zise Laertes cînd se întoarse.

Tînăra ieşi din cameră în întîmpinarea lor, în pantofiori uşori de casă, cu tocuri înalte. Avea o mantilă neagră, aruncată peste un neglijé alb, care, pentru că nu era prea curat, îi dădea un aer casnic şi fără pretenţii; fusta, cam scurtă, lăsa să se vadă cele mai drăgălaşe picioare din lume.

— Bine aţi venit! îi ură ea lui Wilhelm, şi primiţi mulţumirile mele pentru florile astea atît de frumoase. Cu o mînă îl conduse în cameră şi cu cealaltă strîngea buchetul la piept. După ce se aşezară pe scaune şi începură o conversaţie fără însemnătate, dar căreia Philine ştiu să-i dea o întorsătură fermecătoare, Laertes îi scutură în poală un pumn de praline, pe care fata începu îndată să le ronţăie.

— Uitaţi-vă ce copilăros e tînărul ăsta! exclamă ea; vrea să vă convingă că sînt mare amatoare de zaharicale, pe cînd tocmai el nu poate trăi dacă nu mănîncă mereu ceva bun.

— Să recunoaştem, replică Laertes, că şi aici, ca în multe altele, ne ţinem bucuros tovărăşie. Uite, de pildă, ce zi frumoasă e azi; m-am gîndit că am putea să ne plimbăm cu trăsura şi să luăm masa de prînz la moară.

— Cu mare plăcere! zise Philine. Se şi cuvine să-i oferim noii noastre cunoştinţe o mică variaţie. Laertes ieşi în goană, căci nu mergea la pas niciodată, iar Wilhelm voi să se ducă o clipă acasă, ca să-şi aranjeze părul, care i se răvăşise pe drum.

— Acest lucru puteţi să-l faceţi şi aici, spuse Philine. Apoi îl chemă pe micu-i servitor, îl invită în chip drăgălaş pe Wilhelm să-şi scoată haina, să îmbrace halatul de toaletă şi să se lase frizat în prezenţa ei. Nu trebuie să pierdem nici o clipă, zise ea; nu se ştie cît timp vom fi împreună.

Băiatul, mai mult îndărătnic şi răuvoitor decît neîndemînatic, se purta urît; îl trăgea pe Wilhelm de păr, şi se părea că nu mai are de gînd să termine niciodată. Philine, care îl dojenise de cîteva ori pentru atîta stîngăcie, îşi pierdu pînă la urmă răbdarea, îl împinse la o parte şi-l scoase pe uşă afară. Apoi se apucă ea însăşi de treabă, frizînd părul prietenului nostru cu uşurinţă şi eleganţă, deşi se părea că nici ea nu se grăbeşte şi că avea mereu de îndreptat cîte ceva; în vremea asta făcea ce făcea şi tot îl atingea pe Wilhelm cu genunchii şi-şi apropia florile de la piept şi sînul atît de mult de buzele lui, încît de multe ori el simţi ispita să le pecetluiască cu un sărut.

Cînd, la sfîrşit, Wilhelm îşi curăţi fruntea de pudră cu un cuţitaş, Philine îi spuse:

— Luaţi-l şi păstraţi-l în amintirea mea. Era un cuţitaş frumos: pe mînerul încrustat cu oţel se afla gravată deviza prietenească:

Adu-ți aminte de mine. Wilhelm îl puse în buzunar și-i mulțumi cerîndu-i voie să-i facă și el un mic dar în schimb.

Acum erau gata. Laertes adusese un cupeu și toți trei porniră într-o plimbare foarte plăcută. De cîte ori vedea o mînă întinsă cerînd pomană, Philine arunca o monedă prin portieră, adăugînd și o vorbă binevoitoare și prietenoasă.

De îndată ce ajunseră la moară și comandară masa, se auzi o muzică în fața casei. Erau niște mineri care cîntau felurite cîntece, cu voci însuflețite și pătrunzătoare, acompaniindu-se cu țitera și trianglul. Nu trecu mult și se adunară roată în jurul lor o mulțime de oameni; prietenii noștri le făcură semne de încurajare de la ferestre. Cînd văzură ce interes trezesc, cîntăreții lărgiră cercul părînd că se pregătesc să execute piesa de căpetenie din repertoriul lor. După o pauză, un miner ieși în față cu tîrnăcopul în mînă și, pe cînd tovarășii lui cîntau o melodie gravă, el mimă muncile din mină.

Îndată, un țăran se desprinse din mulțime și, printr-o pantomimă amenințătoare, dădu minerului de înțeles că trebuie să plece de acolo. Spectatorii, mai întîi mirați, nu recunoscură în țăran pe un miner deghizat decît în clipa cînd el deschise gura și, într-un fel de recitativ, îl certă rău pe miner că avea îndrăzneala să-i scormonească ogorul. Minerul, fără să-și piardă cumpătul, începu să-l lămurească pe țăran, că avea dreptul să o facă și îi dădu primele noțiuni despre minerit. Țăranul, care nu pricepea terminologia străină, punea tot felul de întrebări neghioabe, la care spectatorii, care se simțeau mai deștepți, răspundeau cu hohote de rîs. Minerul încerca să-l lămurească pe țăran, arătîndu-i folosul pe care-l va avea și el pînă la urmă, cînd comorile ascunse în pămînt vor fi scoase la lumină. Țăranul, care la început amenințase cu bătaia, se domoli pe încetul și la sfîrșit se despărțiră ca prieteni buni; dar mai ales minerul ieși cît se poate de onorabil din această dispută.

— Dialogul ăsta, zise Wilhelm la masă, ne arată în chipul cel mai viu cît de folositor ar putea fi teatrul pentru toate categoriile sociale; cîte foloase ar scoate chiar statul, dacă s-ar reprezenta acțiunile, muncile, întreprinderile oamenilor, arătînd partea lor bună, lăudabilă, și dacă ar fi aduse pe scenă, punînd în evidență acel aspect, pe care însuși statul trebuie să-l respecte și să-l protejeze. Acum nu facem altceva decît să reprezentăm partea ridicolă a oamenilor; autorul de comedii seamănă cu un controlor răutăcios, care n-are ochi decît pentru greșelile concetățenilor săi și pare că se bucură cînd poate să-l înfunde pe vreunul dintre ei. N-ar fi oare plăcut și meritoriu pentru un om de stat să studieze influența reciprocă a tuturor claselor sociale și să-l îndrume în lucrările lui pe un poet,

care ar avea destul duh pentru aceasta? Sînt convins că s-ar crea pe această cale multe piese foarte distractive și totodată folositoare și vesele.

— Din cît am putut să observ pe unde am călătorit, spuse Laertes, nicăieri nu se știe altceva decît să se interzică, să se opună și să se refuze, și numai rar să se îndemne, să se încurajeze și să se răsplătească. Toate în lume sînt lăsate să meargă în voia lor, pînă ce ajung rău; atunci urmează mînia și loviturile.

— Dați-mi pace cu statul și oamenii de stat, zise Philine, nu mi-i pot închipui altfel decît cu peruci; și o perucă, pe orice cap ar sta, îmi trezește în degete o mîncărime; îmi vine să i-o smulg numaidecît preacinstitului domn, să țopăi în jur și să rîd de capul pleșuv.

Philine puse capăt discuției cu cîteva cîntece vioaie, pe care le execută foarte frumos și grăbi întoarcerea, ca să nu piardă, seara, spectacolul acrobaților. Veselă pînă la zburdălnicie, ea își continuă la întoarcere dărnicia față de săraci; iar cînd, pînă la urmă, a terminat și cu banii ei și cu cei ai tovarășilor de drum, aruncă unei fete pălăria de pai și unei bătrîne fularul.

Apoi îi pofti pe cei doi tineri la dînsa acasă, susținînd că de la fereastra camerei ei se va vedea mai bine reprezentația, decît de la celălalt han.

Cînd ajunseră în piață, găsiră schelăria ridicată și fundalul împodobit cu covoare. Trambulinele erau la locul lor, plasa de siguranță întărită pe stîlpi și funia întinsă cît se poate de bine pe căpriori. Piața era înțesată de lume și ferestrele ocupate de privitori de toate categoriile.

Paiața pregăti mai întîi mulțimea, atrăgîndu-i atenția și stîrnindu-i voia bună cu năzbîtii, care fac totdeauna pe spectatori să rîdă. Apoi cîțiva copii, ale căror trupuri executau cele mai ciudate contorsiuni, stîrniră cînd uimirea, cînd groaza și Wilhelm nu-și putu stăpîni o milă profundă, cînd o văzu pe copila ce-i atrăsese de la început simpatia îndeplinind cu oarecare greutate acele mișcări neobișnuite. Dar curînd saltimbancii veseli produseră tuturor o încîntare plină de însuflețire făcînd tumbe în aer, înainte și pe spate, mai întîi cîte unul singur, apoi unul după altul și, la urmă, toți deodată. Întreaga adunare a izbucnit în aplauze și strigăte zgomotoase.

Dar iată că atenția spectatorilor fu atrasă de un număr cu totul deosebit. Copiii trebuiau să treacă pe funia întinsă, unul după altul, și anume mai întîi începătorii, ca să lungească reprezentația cu exercițiile lor și să pună în lumină dificultatea meșteșugului. Cu destulă

îndemînare, executară același exercițiu și cîțiva bărbați și femei tinere, dar nu încă Monsieur Narziss și Demoiselle Landrinette.

În sfîrșit, apărură și ei dintr-un soi de cort, acoperit cu perdele roșii și, cu înfățișarea lor plăcută și costumele lor strălucitoare, întrecură speranțele spectatorilor, bine întreținute pînă atunci. El, un băiat dezghețat, de talie mijlocie, cu ochi negri și păr bogat; ea, tot atît de bine și viguros făcută; amîndoi se produseră rînd pe rînd, pe funie, cu mișcări executate ușor, sărind în poziții neobișnuite. Ușurința, îndrăzneala și priceperea cu care amîndoi executau figurile de mare artă spori satisfacția generală, cu fiecare pas, cu fiecare mișcare. Buna-cuviință cu care se tratau reciproc și atențiile vădite ale celorlalți față de ei îi făceau să apară ca și cum ar fi fost stăpîni și maeștri ai întregii trupe. Toți spectatorii îi socotiră vrednici de rangul lor.

Entuziasmul mulțimii adunate în piață se transmise și privitorilor de la ferestre; doamnele se uitau numai la Narziss și domnii la Landrinette. Oamenii din popor scoteau strigăte de bucurie, iar publicul ales nu precupețea cu aplauzele; abia dacă cineva mai rîdea de paiață. Foarte puțini au fost acei care s-au strecurat nevăzuți, atunci cînd unii din trupă au pătruns în mulțime cu talere de cositor, pentru a strînge bani.

— Mie mi se pare că și-au organizat foarte bine lucrul, zise Wilhelm către Philine, care stătea lîngă el la fereastră; admir priceperea cu care au știut să pună în valoare chiar și cele mai neînsemnate numere din spectacol, cum le-au găsit timpul potrivit cînd să le prezinte și cum, cu neîndemînarea copiilor și cu virtuozitatea celor mai buni au compus un tot care mai întîi ne-a trezit atenția și apoi ne-a distrat cît se poate de plăcut.

Încetul cu încetul, mulțimea se împrăștiase și piața se goli, în timp ce Philine și Laertes se certau cu privire la înfățișarea și iscusința celor doi protagoniști, tachinîndu-se reciproc. Wilhelm văzu pe copila aceea ciudată stînd lîngă niște copii ce se jucau jos, în stradă, și i-o arătă Philinei care, îndată, cu felul ei neastîmpărat, o strigă și-i făcu semn, dar cum fetița nu voia să vină, coborî chiar ea scara și o aduse sus.

— Iată enigma! strigă ea, trăgînd-o pe copilă după dînsa. Fetița rămase lîngă ușă, ca și cînd ar fi vrut să se strecoare cît mai iute afară. Își duse mîna dreaptă la piept, cea stîngă la frunte și se înclină adînc.

— Nu te teme, drăguță, zise Wilhelm apropiindu-se. Ea îi aruncă o privire nesigură și înaintă cîțiva pași.

— Cum te cheamă? întrebă el.

— Îmi spun Mignon.

— Cîţi ani ai?
— Nu i-a numărat nimeni.
— Cine ţi-e tată?
— Dracul cel mare a murit.
— Ei, asta-i chiar prea ciudat! exclamă Philine. Apoi i-au mai pus cîteva întrebări; ea răspundea într-o germană stricată, cu un fel de solemnitate; şi de fiecare dată îşi ducea mîinile la piept şi la frunte şi se înclina adînc.

Wilhelm nu se mai sătura s-o privească; ochii şi inima îi erau irezistibil atrase de misterul acestei făpturi. Îi dădea doisprezece ori treisprezece ani; trupul îi era bine făcut, însă mădularele păreau că ar corespunde unei talii mai mari, sau arătau o creştere ţinută pe loc. Trăsăturile nu-i erau regulate, însă izbitoare; fruntea plină de taine, nasul deosebit de frumos, iar gura, deşi prea strînsă pentru vîrsta ei şi uneori cu buzele strîmbate într-o parte, era încă nevinovată şi fermecătoare. Tenul ei negricios abia se mai vedea de sub fard. Wilhelm era adînc mişcat; se uita mereu la ea, în tăcere, şi aproape că uitase de prezenţa celorlalţi. Philine îl trezi din visarea lui, cînd îi dădu copilei zaharicalele ce-i mai rămăseseră şi-i făcu semn că poate să plece. Fetiţa repetă aceeaşi plecăciune şi ţîşni pe uşă ca fulgerul.

Seara, cînd sosi vremea ca noile noastre cunoştinţe să se despartă, hotărîră ca a doua zi dimineaţă să mai meargă o dată la plimbare cu trăsura. Voiau să ia masa de la amiază într-un alt loc, la un pavilion de vînătoare, nu departe de oraş. Wilhelm mai vorbi în seara aceea cu Laertes, lăudînd-o mult pe Philine, la care actorul nu răspunse decît pe scurt şi evaziv.

A doua zi dimineaţa, după ce petrecură o oră făcînd scrimă, se duseră la hanul Philinei, unde văzuseră că trăsese cupeul comandat. Wilhelm se miră nespus cînd nu mai găsi cupeul, ba mai mult, cînd descoperi că nici Philine nu era acasă. Li se spuse că s-a suit în trăsură cu nişte necunoscuţi, sosiţi în dimineaţa aceea, şi că a plecat cu ei. Prietenul nostru, care se aşteptase să petreacă o zi plăcută în tovărăşia tinerei femei, nu putu să-şi ascundă dezamăgirea. Laertes, în schimb, rîse cu poftă.

— Aşa îmi place! Aşa e felul ei. Cît despre noi, s-o luăm spre pavilionul de vînătoare. N-are decît să fie unde o pofti; din pricina ei, n-o să ne stricăm noi plimbarea.

Cînd Wilhelm, pe drum, continuă să critice inconsecvenţa acestei purtări, Laertes zise:

— Nu pot socoti inconsecvent pe cineva care rămîne credincios caracterului său. Cînd Philine îşi pune ceva în minte sau făgăduieşte ceva, o face numai sub rezerva tacită că în viitor

îi va mai conveni să-şi îndeplinească angajamentul sau să-şi ţină făgăduiala. E drept, dăruieşte cu dragă inimă, dar trebuie să fii totdeauna gata să-i restitui darul.

— Ciudat caracter, replică Wilhelm.

— Nu-i deloc ciudat; doar atît că nu e ipocrită. De asta o şi iubesc; da, îi sînt prieten fiindcă, pentru mine, ea reprezintă în stare pură sexul pe care am atîtea motive să-l urăsc. Pentru mine, ea este adevărata Evă, strămoaşa sexului femeiesc; aşa sînt toate, dar nu le place s-o recunoască.

Convorbirea se purtă în jurul a felurite subiecte, dar Laertes nu încetă să-şi exprime violent ura împotriva femeilor, fără ca totuşi să arate şi cauzele; astfel ajunseră la pădure, unde Wilhelm înaintă foarte indispus, deoarece vorbele lui Laertes îi aduseseră viu aminte de relaţiile lui cu Mariana. Nu departe de un izvor, umbrit de nişte minunaţi copaci bătrîni, o găsiră pe Philine singură, stînd la o masă de piatră. Ea îi întîmpină cu un zîmbet vesel şi cînd Laertes o întrebă despre tovarăşii ei, exclamă:

— I-am tras pe sfoară; le-am făcut-o, aşa cum meritau! Încă pe drum le-am pus dărnicia la încercare şi, fiindcă am observat că se numără printre oamenii pofticioşi, dar zgîrciţi, m-am hotărît imediat să-i pedepsesc. La sosire, l-am întrebat pe chelner ce ne poate servi; el a început să înşire, cu limbuţia obişnuită a chelnerilor, tot ce avea şi mai mult decît avea. I-am văzut încurcaţi, uitîndu-se unul la celălalt, şovăind şi întrebînd de preţuri. Ce vă tot gîndiţi?! le-am strigat eu; masa e treaba femeilor; lăsaţi-mă pe mine să mă ocup de ea. Şi am început să comand un dejun nemaipomenit, pentru care trebuia să se aducă încă o mulţime de lucruri din împrejurimi. Chelnerul, căruia îi făcusem cu ochiul şi mă pricepuse, mi-a sărit în ajutor şi i-am speriat într-atît cu banchetul nostru splendid, încît s-au hotărît pur şi simplu să se plimbe cîtăva vreme în pădure, de unde nu cred că se vor mai întoarce. Am rîs singură un sfert de oră şi am să rîd de cîte ori mă voi gîndi la mutrele lor. La masă, Philine îi aduse aminte lui Laertes de unele farse asemănătoare; şi porniră să istorisească tot felul de întîmplări, încurcături şi şotii.

Un tînăr dintre cunoscuţii din oraş, trecînd prin pădure cu o carte în mînă, se aşeză la masa lor şi începu a lăuda locul acela frumos; îi făcu atenţi la murmurul izvorului, la freamătul ramurilor, la jocul petelor de soare şi la cîntecul păsărilor. Philine intonă un cîntecel despre cuc, care probabil că nu a fost pe placul noului sosit, căci foarte curînd şi-a luat rămas bun.

— Tare-aş vrea să nu mai aud vorbindu-se despre natură şi scene din natură! izbucni Philine, cînd tînărul se depărtă. Nu-i

nimic mai nesuferit decît să-ți înșire cineva plăcerile, pe care tocmai tu însuți le guști. Cînd e frumos, te duci la plimbare, așa cum dansezi, cînd auzi muzică. Dar cui îi vine să se gîndească în clipa aceea la muzică sau la timpul frumos? Dansatorul ne interesează, nu vioara, și ce-i mai plăcut pentru doi ochi albaștri, decît să se oglindească în doi ochi negri frumoși? Ce importanță mai au izvoarele, fîntînile și teii putrezi de bătrînețe? Pe cînd vorbea, se uita în ochii lui Wilhelm, cu o căutătură pe care acesta n-o putea împiedica să nu ajungă cel puțin pînă la ușa inimii sale.

— Aveți dreptate, răspunse el cu oarecare șovăire; pentru om, obiectul cel mai interesant este omul și numai el ar trebui să-l intereseze. Tot ce ne înconjoară este ori un element în care trăim, ori o unealtă de care ne slujim. Cu cît ne oprim mai mult la ele, cu cît sîntem mai atenți asupra lor și le prețuim mai mult, cu atît slăbește în noi sentimentul valorii proprii și sentimentul sociabilității. Oamenii care se ocupă prea mult de grădini, clădiri, haine, podoabe sau alte bunuri, sînt mai puțin sociabili și mai puțin plăcuți; ei îi pierd din vedere pe oameni, pe care nu-i ușor să-i bucuri și să-i aduni la un loc. Nu vedem acest lucru și în teatru? Un actor bun ne face să uităm repede sărăcia și stîngăcia decorurilor și, dimpotrivă, un teatru cu cît e mai frumos cu atît ne face să simțim mai tare lipsa unor actori de valoare.

După-masă, Philine se așeză la umbră, în iarba înaltă, cerînd ca Wilhelm și Laertes să-i culeagă cît mai multe flori. Își împleti din ele o cunună și și-o puse pe cap; arăta neînchipuit de fermecătoare. Mai rămăseseră flori pentru încă o cunună pe care ea începu s-o împletească pe cînd bărbații se așezară în iarbă lîngă dînsa. Făcînd tot felul de glume și aluzii, termină cununa și o puse foarte drăgălaș pe capul lui Wilhelm, potrivind-o mereu, pînă i se păru că stă bine.

— După cît se pare, zise Laertes, eu sînt dat uitării.

— Nicidecum, replică Philine. Nu vei avea în nici un caz de ce să te plîngi. Își scoase cununa și i-o puse pe cap.

— Dacă am fi rivali, spuse Laertes, am putea să ne certăm foarte serios, pentru a hotărî pe care dintre noi doi îl favorizează.

— Și ați fi nebuni de legat, răspunse Philine, aplecîndu-se spre Laertes și apropiindu-și buzele ca să fie sărutate; apoi se întoarse repede spre Wilhelm, îl cuprinse cu brațele pe după gît și-l sărută focos pe gură. Care sărut a fost mai dulce? întrebă ea glumeț.

— Ciudat! exclamă Laertes. Se pare că așa ceva n-are gust amar niciodată.

— Ca orice dar, de care cineva știe să se bucure fără invidie și egoism, zise Philine. Acum, aș mai avea poftă, exclamă ea, să

dansez un ceas, şi apoi să ne întoarcem, ca să-i vedem pe saltimbancii noştri!

Intrară în casă, unde găsiră muzică. Philine, care era bună dansatoare, îi puse în mişcare pe amîndoi. Wilhelm nu era prea stîngaci, numai că-i lipsea practica. Cei doi prieteni îşi propuseră să-l înveţe.

În felul acesta întîrziară. Acrobaţii îşi şi începuseră exerciţiile. În piaţă se adunaseră mulţi privitori; dar cînd prietenii noştri coborîră din trăsură, auziră o larmă ciudată înaintea hanului unde trăsese Wilhelm şi unde se îmbulzea acum un mare număr de oameni. Wilhelm alergă să vadă ce se întîmplă acolo şi, cînd străbătu mulţimea, zări cu groază pe directorul trupei, care o apucase de păr pe copila cea interesantă şi se căznea s-o tîrască afară din casă, lovindu-i fără milă cu coada unui bici trupul micuţ.

Iute ca fulgerul, Wilhelm se repezi şi-l apucă de piept.

— Lasă copilul! strigă el ca turbat, sau unul dintre noi rămîne aici la pămînt! Repede îl apucă pe ticălos de beregată cu o putere pe care nu ţi-o poate da decît furia; omul, simţind că se înăbuşă, dădu drumul copilei şi încercă să se apere de cel care-l ataca. Cîţiva oameni, cărora le fusese milă de fetiţă, dar nu îndrăzniseră să se amestece, îl apucară îndată pe saltimbanc, îl dezarmară şi-l copleşiră cu tot felul de ocări. Văzîndu-se redus numai la armele gurii lui, el începu cu ameninţări şi înjurături groaznice: fiinţa aceea leneşă şi nefolositoare nu vrea să-şi facă datoria; refuză să danseze dansul ouălor, pe care el îl făgăduise onoratului public; trebuie s-o omoare şi nimeni să nu îndrăznească să-l împiedice. Vorbind aşa, saltimbancul încerca să se elibereze, ca să caute copila, care se furişase prin mulţime. Wilhelm îl opri, strigînd:

— N-ai s-o mai vezi pe copila asta şi nici n-ai s-o mai atingi, pînă n-ai să dai socoteală înaintea tribunalului de unde ai furat-o; am să te urmăresc pînă-n pînzele albe; nu-mi scapi tu mie! Aceste vorbe, pe care Wilhelm le rostise în focul indignării, fără să cugete şi fără o intenţie anumită, mînat de un sentiment obscur sau, dacă vreţi, de o inspiraţie, îl potoliră dintr-o dată pe nebun.

— Ce am eu nevoie de creatura asta nefolositoare? strigă el. Plătiţi-mi cît am dat pe costumul ei şi n-aveţi decît s-o luaţi; batem palma chiar în seara asta! Apoi se grăbi să continue reprezentaţia întreruptă şi să potolească nemulţumirea publicului cu cîteva numere mai interesante din repertoriul lui.

Îndată ce lucrurile se liniştiră, Wilhelm începu s-o caute pe copilă, dar n-o găsi nicăieri. Unii pretindeau că au văzut-o pe stradă, alţii pe acoperişurile caselor învecinate. După ce au căutat-o pre-

tutindeni, au trebuit să se potolească toți și să aștepte să se întoarcă ea singură.

În vremea asta, Narziss ajunsese acasă și Wilhelm îl întrebă despre soarta și originea copilului. Dar el nu știa nimic, căci nu făcea parte din trupă decît de puțină vreme; în schimb îi istorisi, cu multă ușurință și nepăsare, tot felul de lucruri din viața sa. Cînd Wilhelm îl felicită pentru succesul frumos de care se bucurase, el îi răspunse cu un aer foarte indiferent:

— Sîntem obișnuiți ca lumea să rîdă de noi și să se minuneze de arta noastră; dar succesele noastre excepționale nu ne îmbunătățesc viața. Sîntem plătiți de antreprenor; el e cel care trebuie să vadă cum o scoate la capăt. Și spunînd asta, își luă rămas bun și dădu să plece repede.

Întrebat unde se duce atît de grăbit, tînărul zîmbi și mărturisi că înfățișarea și talentele sale i-au adus succese mai solide decît aplauzele publicului. Primise invitații de la cîteva doamne, care doreau mult să-l cunoască mai de aproape și el se temea că nu va putea termina toate vizitele înainte de miezul nopții. Apoi continuă să-și povestească aventurile cu cea mai mare sinceritate și ar fi indicat numele, străzile și casele, dacă Wilhelm n-ar fi curmat o asemenea indiscreție și nu s-ar fi despărțit politicos de el.

În răstimp, Laertes stătuse de vorbă cu Landrinette, și o asigurase că era o adevărată doamnă și că așa îi șade bine să rămînă.

Apoi a urmat înțelegerea cu antreprenorul, referitoare la copilă, care a fost lăsată prietenului nostru cu treizeci de taleri, sumă pentru care italianul cel violent cu barbă neagră renunța la toate pretențiile sale. Cît despre originea copilei, pretindea că nu știe nimic, doar că a luat-o cu el după moartea fratelui său, numit Dracul cel mare, datorită dibăciei lui excepționale.

Dimineața următoare au petrecut-o aproape în întregime în căutarea copilei. Zadarnic s-au scotocit toate cotloanele din casă și din vecinătate; Mignon dispăruse, și toți se temeau să nu se fi aruncat în apă sau să nu-și fi pus capăt zilelor într-altfel.

Farmecele Philinei n-au putut să abată îngrijorarea prietenului nostru. Ziua întreagă a fost trist și preocupat. Chiar și seara, cînd saltimbancii și acrobații și-au dat toată osteneala să se arate publicului în lumina cea mai favorabilă, nu s-a simțit nici înviorat, nici mai bine dispus.

Cu năvala din localitățile învecinate, numărul oamenilor crescuse peste măsură și, la fel, succesul deveni neobișnuit de mare, asemenea unui bulgăre de zăpadă. Saltul peste săbii și prin butoiul cu fund de hîrtie făcu o senzație nemaipomenită. Atletul a stîrnit groază, spaimă și uimire, cînd s-a așezat cu capul și picioarele pe

două scaune depărtate unul de altul și i s-a pus pe trupul ce plutea în gol o nicovală, pe care doi fierari voinici au făurit o potcoavă, de la început pînă la sfîrșit.

Apoi a urmat numărul zis „Forța lui Hercule“, în care un șir de bărbați, ce stăteau pe umerii unui prim șir, țineau la rîndul lor femei și copii, formînd o piramidă vie, în vîrful căreia stătea în cap un copil cu o măciulie sau o morișcă de vînt. Acest număr, care nu mai fusese văzut niciodată pe meleagurile acelea, a încheiat cu cinste reprezentația. Narziss și Landrinette, instalați în litiere, au fost purtați pe umerii celorlalți pe străzile principale ale orașului, fiind aclamați de mulțime cu strigăte de bucurie. Li s-au aruncat panglici, buchete de flori, batiste de mătase și lumea se îngrămădea să-i vadă la față. Toți păreau fericiți să-i privească, să se facă văzuți și să fie răsplătiți cu o privire de-a lor.

Care actor, care scriitor, care om nu ar socoti că a atins culmea dorințelor sale dacă, printr-o vorbă nobilă sau o faptă bună, ar provoca o asemenea emoție generală? Ce minunat trebuie să fie să poți comunica, cu repeziciunea unei scîntei electrice, sentimente bune, nobile, demne de umanitate; să poți trezi în public entuziasmul pe care au reușit să-l stîrnească oamenii aceștia cu iscusința lor fizică; să poți da mulțimii un suflet sensibil la tot ce e omenesc, să poți s-o înflăcărezi, s-o zgudui cu spectacolul fericirii și nenorocirii, al înțelepciunii și al nebuniei și chiar al absurdității și prostiei și să-i prefaci inerția într-o mișcare liberă, vie și pură! Așa vorbea prietenul nostru, și cum nici Philine, nici Laertes nu păreau dispuși să asculte mai departe un asemenea discurs, el își continuă singur aceste reflecții de predilecție, plimbîndu-se prin oraș pînă noaptea tîrziu și urmărind, cu toată ardoarea și libertatea unei imaginații fără frîu, vechea sa dorință de a materializa în teatru tot ce e bun, nobil și măreț.

Capitolul al cincilea

A doua zi, după ce saltimbancii plecaseră cu mare larmă, a apărut și Mignon și a intrat îndată în sala în care Wilhelm și Laertes își continuau exercițiile de scrimă.

— Unde te-ai ascuns? o întrebă Wilhelm cu blîndețe; am fost tare îngrijorați din pricina ta. Copila îl privi țintă fără să răspundă nimic.

— Acum ești a noastră, îi strigă Laertes, te-am cumpărat.

— Cît ai plătit? întrebă scurt copila.

— O sută de ducați, răspunse Laertes; dacă-i înapoiezi, poți fi liberă.

— E mult, nu-i așa?

— Sigur că-i mult; vezi numai să te porți bine.

— Am să slujesc, răspunse Mignon.

Din acea clipă, începu să observe cu atenție ce servicii avea de îndeplinit servitorul hanului pentru cei doi prieteni și chiar de a doua zi nu l-a mai lăsat să intre în cameră. Voia să se ocupe singură de toate treburile și le îndeplinea cu punctualitate și cu mare grijă, deși cam încet și stîngaci.

Descori se așeza în fața unui lighean cu apă și-și spăla fața cu atîta zel și îndîrjire că aproape își jupuia obrajii, pînă cînd Laertes, tot întrebînd-o și rîzînd de ea, află că încearcă în toate felurile să-și scoată sulimanul de pe față, care nu era decît roșeața ce și-o provoca singură tot frecîndu-se. I-au explicat și ea renunță să se mai frece; atunci fața i se liniști și căpătă o frumoasă culoare brună, înflorită cu puțintel roș.

Preocupat mai mult decît ar fi vrut să-și mărturisească sieși de farmecele nelegiuite ale Philinei și de prezența plină de taine a copilei, Wilhelm mai petrecu cîteva zile în această tovărășie ciudată, justificîndu-se față de sine prin asiduitatea cu care exersa în scrimă și dans, pentru care credea că nu ar mai putea găsi cu ușurință o nouă ocazie.

Care nu i-a fost însă mirarea și, în oarecare măsură bucuria, cînd au sosit într-o zi acolo domnul și doamna Melina, care, chiar după primele salutări, au început să se intereseze de director și de ceilalți actori. Cu spaimă au aflat că directorul plecase de multă vreme și că actorii se împrăștiaseră aproape toți.

Tînăra pereche, după căsătoria la care contribuise, cum știm, și Wilhelm, căutase angajament în mai multe localități fără să găsească nimic și, pînă la urmă, li se indicase acest orășel unde, după cum afirmaseră unele persoane întîlnite în drum, s-ar fi aflat un teatru bun.

Doamna Melina nu i-a plăcut deloc Philinei, iar domnul Melina încă și mai puțin lui Laertes. Amîndoi doreau să scape cît mai repede de noii sosiți, și Wilhelm nu izbuti să le schimbe părerea, oricît i-a încredințat că sînt oameni foarte de treabă.

De fapt, lărgirea aceasta a societății lor a tulburat în fel și chip viața veselă pe care cei trei aventurieri ai noștri o duseseră pînă atunci. Mai întîi Melina, care se instalase la hanul în care locuia și Philine, începu să se tocmească și să se arate nemulțumit. Voia să dea cît mai puțini bani, dar să aibă cea mai bună cameră,

cele mai bogate mese și serviciul cel mai prompt. În scurt timp, hangiul și slujitorii începură la rîndul lor să le arate fețe plictisite și pe cînd ceilalți, ca să nu-și strice voia bună, se mulțumeau cu ce li se oferea și plăteau pe loc, ca să nu se mai preocupe de asta, Melina, după ce făcea plata mesei, cerceta din nou, cu regularitate, toată socoteala de la capăt, așa că Philine îl numea, pur și simplu, animal rumegător.

Încă și mai nesuferită pentru vesela Philine era doamna Melina. Femeia aceasta tînără primise oarecare educație, dar era cu totul lipsită de spirit și sensibilitate. Nu declama rău și voia mereu să declame, dar se vedea că asta nu însemna pentru dînsa decît un exercițiu verbal, prin care sublinia unele pasaje izolate, dar nu reda sensul întregului. Cu toate acestea, doamna Melina nu era neplăcută nimănui, și mai ales bărbaților. Ba mai mult, cei ce aveau de-a face cu ea găseau că are foarte mult bun-simț, căci era — ceea ce aș numi cu un singur cuvînt — o receptivă; știa să măgulească pe un prieten de care avea nevoie, acordîndu-i o atenție deosebită și împărtășindu-i ideile, atît cît putea să le înțeleagă, sau primindu-le în extaz, ca pe niște noi revelații, dacă depășeau orizontul ei. Știa cînd să vorbească și cînd să tacă și, fără să fie răutăcioasă, era foarte pricepută să găsească părțile slabe ale celorlalți.

Capitolul al șaselea

Melina nu întîrzie să se informeze cu precizie asupra lucrurilor rămase de la fosta direcție de teatru. Decorurile și costumele erau amanetate la diferiți negustori și directorul lăsase în seama unui notar să le vîndă, în anumite condiții, dacă se vor găsi amatori. Melina voi să le vadă și-l luă pe Wilhelm cu dînsul. Cînd li s-a deschis magazia, Wilhelm a fost cuprins de o înduioșare pe care totuși n-a vrut să și-o mărturisească. Cu toate că decorurile pătate erau în starea cea mai proastă, iar costumele turcești și păgîne, hainele vechi bărbătești ori femeiești, și mantiile pentru vrăjitori, evrei ori călugări erau foarte puțin arătoase, totuși prietenul nostru nu putea să se apere de sentimentul că cele mai fericite clipe ale vieții sale le găsise în preajma unui loc asemănător cu această dugheană de vechituri. Dacă Melina i-ar fi putut citi în inimă, i-ar fi cerut mai insistent o sumă de bani ca să răscumpere, să repare și să dea acestor elemente disparate o viață nouă într-un ansamblu armonios.

— Ce om norocos aş fi, exclamă Melina, dacă aş avea măcar cei două sute de taleri necesari pentru cumpărarea acestui prim fond de început! Ce repede aş monta un mic spectacol, care sigur ne-ar da imediat posibilitatea să trăim în oraşul şi în regiunea asta. Wilhelm tăcu şi amîndoi părăsiră pe gînduri comorile rămase iarăşi sub cheie.

Din ziua aceea, Melina nu mai vorbi decît despre cum s-ar putea monta un teatru care să aducă şi profit, făcînd mereu proiecte şi planuri. Încercă să-i intereseze pe Philine şi pe Laertes şi-i propuse lui Wilhelm să pună el capitalul, luîndu-şi în schimb garanţii. Cu acest prilej, Wilhelm îşi dădu seama că n-ar fi trebuit să zăbovească atît de mult acolo. Se scuză că nu poate avansa banii şi se gîndi să ia măsuri pentru a-şi continua călătoria.

Cu cît trecea timpul, cu atît chipul şi felul de a fi ale micuţei Mignon deveneau tot mai atrăgătoare pentru el. Fetiţa aceea avea ceva deosebit în tot ce făcea. Nu urca nici nu cobora scările mergînd, ci sărind; îşi lua zborul de pe cîte o balustradă şi, pînă să bagi de seamă, ajungea pe bara de sus şi rămînea acolo liniştită o bucată de vreme. Wilhelm mai observase că avea pentru fiecare din casă cîte un salut diferit. Pe el îl saluta, de cîtăva vreme, cu braţele încrucişate pe piept. În unele zile era cu desăvîrşire mută; alteori răspundea la întrebări, însă totdeauna ciudat şi în aşa fel că nu puteai şti dacă glumeşte ori nu cunoaşte limba, căci vorbea o germană stricată, presărată cu vorbe franţuzeşti şi italieneşti. Cît priveşte slujba ei, era neobosită. Se scula din zori; în schimb, seara, dispărea devreme. Se culca într-o cameră pe duşumeaua goală, şi pentru nimic în lume nu putea fi convinsă să primească un pat sau un mindir. Wilhelm o găsea adesea spălîndu-se. De asemenea, hainele îi erau foarte curate, deşi peticite de două şi de trei ori. Wilhelm mai află că se ducea în fiecare dimineaţă, devreme de tot, la liturghie, unde o urmări o dată şi o văzu îngenuncheată într-un colţ al bisericii, cu nişte mătănii în mîini şi cufundată în rugăciune, fără să-l observe; Wilhelm se întoarse acasă cu fel de fel de presupuneri despre această fiinţă, însă nu ajunse la nici o concluzie.

Alte stăruinţe noi ale lui Melina de a obţine o sumă de bani pentru cumpărarea recuzitei de teatru îl deciseră şi mai mult pe Wilhelm să se gîndească la plecare. Voia să scrie celor de acasă, care nu mai ştiau nimic despre el, şi să expedieze scrisoarea cu prima poştă. Într-adevăr, începu o scrisoare către Werner şi ajunse destul de departe cu povestirea aventurilor sale, abătîndu-se însă ade-

sea de la realitate fără să-și dea seama, cînd spre necazul său găsi pe dosul foii folosite cîteva versuri pe care începuse să le copieze, din caietele lui, pentru doamna Melina. Supărat, rupse hîrtia și-și amînă continuarea relatării pînă la poșta următoare.

Capitolul al șaptelea

Prietenii noștri se aflau iarăși împreună cînd Philine, care urmărea cu mare atenție orice călăreț și orice trăsură care trecea, începu să strige cu mare însuflețire:

— Pedantul nostru! Uite-l pe multiubitul nostru pedant! Cu cine o fi? Se aplecă pe fereastră strigînd și făcînd semne, și trăsura se opri.

Din ea coborî un biet om pirpiriu care, după hainele cafenii ponosite și după cămașa prost călcată, putea fi luat drept vreun licențiat dintre cei care mucegăiesc prin școlile înalte; o salută pe Philine scoțîndu-și pălăria și dînd la iveală o perucă rău pudrată, dar altfel foarte țeapănă; Philine îi răspunse cu nenumărate bezele.

Fericirea pe care Philine o găsea iubind o parte dintre bărbați și bucurîndu-se de dragostea lor nu era cu mult mai mare ca satisfacția pe care și-o oferea de cîte ori avea prilej, bătîndu-și joc de cei pe care nu-i iubea pentru moment.

În larma cu care ea îl întîmpină pe acel vechi prieten, persoanele care veneau în urma lui n-au fost luate în seamă. Lui Wilhelm i se păru totuși că recunoaște pe cele două femei și pe bărbatul în vîrstă care le însoțea. Își aminti că îi văzuse pe toți trei în trupa care jucase în orașul său natal cu cîțiva ani în urmă. De atunci, fetele crescuseră; bărbatul însă se schimbase foarte puțin. Juca de obicei roluri de bătrîni de treabă, dar arțăgoși, personaje de care e plin teatrul german, și care se întîlnesc destul de des și în viață. Căci, deși compatrioților noștri le stă în fire să facă binele fără ostentație, ei se gîndesc rar că mai există și un mod de a făptui ceea ce e just cu amabilitate și voioșie și adesea, mînați de un spirit de contradicție, cad în greșeala de a-și îmbrăca cele mai plăcute virtuți într-o formă rebarbativă.

Actorul nostru juca foarte bine asemenea roluri; le juca atît de des, și numai pe acestea, încît și în viața de toate zilele avea același mod de comportare.

Îndată ce-l recunoscu, Wilhelm se simți foarte emoționat; căci își aduse aminte cît de des îl văzuse pe omul acesta la teatru,

alături de iubita sa Mariana; i se părea că încă îl aude certînd-o, că aude vocea cuceritoare, cu care ea îi înfruntase asprimea în atîtea roluri.

La prima întrebare, pusă cu grabă noilor veniți, dacă se găsește, sau s-ar putea spera în vreun angajament prin apropiere, răspunsul a fost, din păcate, negativ; aflară că trupele la care se interesaseră erau complete și că unele dintre ele erau îngrijorate să nu se destrame din pricina războiului ce bătea la ușă. De necaz și din plăcerea de schimbare, bătrînul artăgos și fiicele sale renunțaseră la un angajament convenabil, închiriaseră o trăsură împreună cu pedantul, pe care-l întîlniseră pe drum, și sosiseră în acest oraș, unde, după cum se vedea, erau tot atît de puține perspective.

În timp ce toți ceilalți discutau aprins despre treburile lor, Wilhelm rămase pe gînduri. Dorea să stea de vorbă deoparte cu bătrînul, dorea și se temea în același timp să afle ceva despre Mariana și era foarte tulburat.

Amabilitățile celor două tinere proaspăt sosite nu au izbutit să-l smulgă din visare. Deodată s-a iscat un schimb de vorbe care l-a făcut atent. Era Friedrich, băiatul cel blond, care de obicei o slujea la masă pe Philine și care de astă dată refuză să pună masa și să servească.

— M-am angajat să vă servesc pe dumneavoastră, striga el, dar nu pe toată lumea. Ajunseră la o ceartă aprinsă. Philine îi porunci să-și facă datoria și, cum el refuza cu încăpățînare, ea îi strigă fără menajamente să plece unde o vrea.

— Ce, credeți că nu mă pot despărți de dumneavoastră? răspunse el; apoi ieși grăbit, își strînse lucrurile și părăsi îndată casa.

— Du-te, Mignon, zise Philine, du-te și pregătește tu cele de trebuință; spune-i și chelnerului și ajută-l să ne servească!

Mignon se apropie de Wilhelm și-l întrebă în felul ei laconic:

— Trebuie? Pot?

— Ascultă ce-ți spune Mademoiselle, fetițo! îi răspunse Wilhelm.

Copila se îngriji de toate și-i servi pe oaspeți întreaga seară cu multă atenție. După masă, Wilhelm căută să facă o plimbare numai cu bătrînul; izbuti și, după cîteva întrebări referitoare la viața lui de actor, aduse vorba despre vechea trupă, iar pînă la urmă se hotărî să întrebe de Mariana.

— Să nu-mi vorbiți de creatura aceea detestabilă! exclamă bătrînul. Am jurat să nu mă mai gîndesc la ea. Wilhelm se înspăimîntă de izbucnirea aceasta, dar fu și mai încurcat cînd bătrînul continuă s-o batjocorească pentru ușurătatea și desfrînarea ei. Prietenul nostru ar fi vrut să întrerupă convorbirea, dar trebui să rabde pînă la capăt potopul de ocări pe care le revărsa acel om ciudat.

— Mi-e rușine, continuă bătrînul, că am ținut atît de mult la ea. Dar dacă ați fi cunoscut-o mai bine, desigur că m-ați înțelege. Era atît de drăguță, atît de naturală și de bună, atît de amabilă și plăcută din toate punctele de vedere! Niciodată nu mi-aș fi închipuit că trăsăturile de căpetenie ale caracterului ei sînt neobrăzarea și nerecunoștința.

Wilhelm se și resemnase să asculte cele mai rele lucruri despre ea, cînd deodată observă cu uimire că tonul bătrînului se îndulcea și că, pînă la urmă, glasul i se sugrumă și-și scoase din buzunar o batistă, ca să-și șteargă lacrimile, ce-i întrerupseseră povestirea.

— Ce-i cu dumneavoastră? strigă Wilhelm. Ce vă face să vă schimbați deodată sentimentele? Să nu-mi ascundeți nimic; soarta fetei acesteia mă interesează mai mult decît vă puteți închipui; spuneți-mi tot.

— Am puține de spus, răspunse bătrînul, revenind la tonul său serios și posomorît; n-am să-i iert niciodată cele ce-am îndurat din pricina ei. Mi-a arătat totdeauna încredere; am iubit-o ca pe fiica mea și, pe cînd nevasta mea trăia, hotărîsem s-o iau la mine ca s-o scap din mîinile bătrînei, a cărei influență nu-mi plăcea. Dar soția mi-a murit și proiectul a căzut!

Către sfîrșitul șederii noastre în orașul dumneavoastră, nu sînt nici trei ani de atunci, am observat la ea o mare tristețe; am întrebat-o, dar s-a ferit să-mi răspundă. În sfîrșit, am pornit la drum împreună. Călătorea cu mine în aceeași trăsură și am băgat de seamă, ceea ce și ea mi-a mărturisit îndată, că așteaptă un copil și că se temea să nu fie dată afară de directorul nostru. De altfel, nici n-a trecut mult și el a făcut aceeași descoperire; i-a desfăcut contractul, care și fără asta nu mai dura decît șase săptămîni, i-a plătit îndată ce-i mai datora și, fără să țină seama de protestele celorlalți, a părăsit-o la un han prost dintr-un orășel păcătos.

Dracul să le ia pe toate tîrfele astea dezmățate, strigă bătrînul cu năduf, și mai ales pe asta, care mi-a otrăvit atîtea ceasuri din viață. Ce să vă mai povestesc cît de mult am ținut la ea, cît m-am îngrijit de dînsa, cîte speranțe mi-am pus într-însa, cît m-am ostenit pentru ea, chiar cînd era departe. Aș prefera să-mi arunc banii în apă și să-mi petrec timpul îngrijind cîini rîioși, decît să mai dau vreodată măcar o clipă atenție unei asemenea creaturi. Cu ce m-am ales? La început, am mai primit scrisori de mulțumire și vești din unele localități în care se afla; și, pînă la urmă, nici un cuvînt, nici măcar o mulțumire pentru banii pe care i-am trimis cînd a născut. Ah, prefăcătoria și ușurătatea femeilor merg mînă în mînă ca să le facă lor o viață ușoară și zile amare oamenilor cumsecade!

Capitolul al optulea

Își poate oricine închipui starea lui Wilhelm, cînd s-a întors acasă după această convorbire. Toate rănile-i vechi se deschiseseră din nou și sentimentul că Mariana nu fusese cu totul nedemnă de iubirea lui prinse din nou viață; căci, în interesul pe care-l arăta bătrînul, în laudele pe care i le aducea fără voie, prietenului nostru i-a apărut din nou toată drăgălășenia ei; și chiar acuzațiile violente ale acelui om pătimaș împotriva ei nu conțineau nimic care s-o poată înjosi în ochii lui. Căci Wilhelm se recunoștea părtaș la greșelile Marianei și, pînă la urmă, tăcerea ei nu i se mai părea de neiertat; dimpotrivă, își făcea fel de fel de gînduri negre: o vedea ca lehuză, ca mamă, rătăcind fără sprijin în lume, rătăcind probabil cu propriul lui copil, imagini care-i trezeau dureri nemărginite.

Mignon îl așteptase și îi lumină scara. După ce puse sfeșnicul jos, îl rugă să-i îngăduie ca, în seara aceea, să-l distreze cu unul dintre numerele ei de circ. Wilhelm s-ar fi lipsit bucuros, mai ales că nu știa ce urma să vadă. Numai că nu putea jigni pe ființa aceea atît de bună. După puțin timp copila intră iar în cameră cu un covor sub braț, pe care îl întinse pe jos. Wilhelm o lăsă să facă ce voia. Mignon mai aduse apoi patru sfeșnice aprinse și le așeză pe fiecare în cîte un colț al covorului. Un coșuleț cu ouă cu care se ivi îi arătă și mai limpede intenția. Apoi călcînd pe covor cu pași măsurați, așeză ouăle în anumită ordine, depărtate unele de altele, și în sfîrșit chemă înăuntru pe un om ce slujea la han și care știa să cînte din vioară. Muzicantul se trase cu instrumentul său într-un colț. Ea se legă la ochi, dădu semnalul și începu să se miște odată cu muzica, parcă ar fi fost un mecanism de ceas cu coarda bine întinsă, acompaniind ritmul și melodia sunînd din castaniete.

Sprintenă, ușoară, iute, își executa dansul cu precizie. Păşea printre ouă cu siguranță și cu atîta repeziciune încît în fiecare clipă credeai că va sparge unul sau că-l va da de-a dura pe altul, cînd făcea piruete. Dar nicidecum! Nu atinse nici unul, cu toate că executa tot felul de pași, cînd mici, cînd mari, și chiar sărea, iar la urmă trecu în genunchi printre rînduri.

Fără oprire, ca un ceasornic, ea își continua pașii; iar muzica aceea ciudată îi dădea un nou avînt, de fiecare dată cînd relua dansul vijelios de la capăt. Wilhelm era cu totul vrăjit de spectacolul acela extraordinar; își uită grijile, urmărind fiece mișcare a acelei făpturi dragi și era uimit cît de mult își dezvăluia Mignon caracterul în desfășurarea dansului.

Era sobră, ageră, precisă, pasionată, iar în părțile mai lente ale dansului, mai curînd gravă decît drăgălașă. Wilhelm avu în acele clipe simțămîntul pe care-l încercase de multe ori pentru Mignon: dorința inimii lui de a o adopta pe această ființă părăsită, de a o lua în brațe, ca să trezească în ea, cu dragostea lui părintească, bucuria de a trăi.

Dansul se sfîrși. Fata rostogoli ușurel ouăle cu vîrful piciorului, adunîndu-le grămadă, fără să uite sau să spargă vreunul și se opri alături, scoțîndu-și legătura de la ochi și terminîndu-și numărul cu o reverență.

Wilhelm îi mulțumi că i-a arătat, cu atîta drăgălășenie și de bunăvoie dansul pe care dorise mult să-l vadă. O mîngîie și-i păru rău că s-a ostenit atît de tare. Îi făgădui un costum nou, la care ea exclamă cu însuflețire: — Culorile tale! Îi făgădui și acest lucru, deși nu înțelese limpede ce voise să spună. Mignon strînse ouăle și, cu covorul sub braț, îl întrebă dacă n-are să-i mai poruncească ceva, după care zbură pe ușă afară.

Wilhelm află apoi de la muzicant că, de o bucată de vreme, ea își dăduse multă osteneală să-l învețe dansul acela, care era cunoscutul fandango[13] și că i-l tot cîntase pînă ce omul izbutise să-l prindă. Mai mult chiar, fetița voise să-i dea și ceva bani drept răsplată, dar el nu primise.

Capitolul al nouălea

După o noapte neliniștită, petrecută de prietenul nostru în parte veghind, în parte tulburat de visuri rele, în care Mariana i se arăta cînd în toată frumusețea, cînd în cea mai jalnică stare, cînd cu un copil în brațe, cînd fără copil, nici nu se făcuse bine ziuă că Mignon și intră cu un croitor. Ea aducea o stofă cenușie și o tafta albastră, și începu să explice, în felul ei, că voia să aibă o bluză și un pantalon marinăresc, așa cum văzuse la copiii din oraș, cu revere și panglici albastre.

De la pierderea Marianei, Wilhelm părăsise toate culorile vii. Se obișnuise cu cenușiul, haina umbrelor, și numai o căptușeală sau, uneori, un guler albastru de culoarea cerului îi înviorau oarecum costumul potolit. Mignon, doritoare să-i poarte culorile, îl tot zorea pe croitor, care-i făgădui să-i termine costumul în cel mai scurt timp.

Lecțiile de dans și de scrimă, pe care prietenul nostru le-a luat în ziua aceea cu Laertes n-au fost prea strălucite. De altfel, au și fost repede întrerupte de sosirea lui Melina, care le-a arătat amănunțit că se și adunase o mică trupă cu care ar fi putut reprezenta imediat destule piese de teatru. El și-a reînnoit propunerea ca Wilhelm să-i avanseze o sumă de bani pentru început, la care acesta s-a arătat din nou nehotărît.

Peste puțin timp intră Philine cu fetele și camera răsună de rîsete și larmă. Tocmai proiectaseră o nouă excursie, căci schimbarea locului și lucrurilor constituia pentru ele o plăcere de care erau mereu doritoare. Cea mai mare ispită era să mănînce zilnic în altă parte. De data aceasta era vorba de o plimbare pe apă.

Pedantul comandase o barcă, iar aceasta trebuia să-i ducă în josul rîului, printre cotituri încîntătoare. Philine îi grăbi pe toți; nimeni nu zăbovi și îndată porniră.

— Și acum ce facem? întrebă Philine, după ce toți se așezară pe bănci.

— Cel mai simplu ar fi să improvizăm o piesă, răspunse Laertes. Să-și ia fiecare un rol potrivit caracterului, și vom vedea cum o scoatem la capăt.

— Admirabil! exclamă Wilhelm; într-o societate în care nimeni nu se preface, unde fiecare se poartă cum îi este felul, grația și mulțumirea sufletească nu zăbovesc mult; iar unde oamenii se prefac mereu, acolo ele nu apar deloc. Așa că e foarte bine să ne luăm de la început un rol și apoi să fim sinceri, sub masca lui, cît poftim.

— Da, zise Laertes, din cauza asta e atît de plăcut să ai de-a face cu femeile; niciodată nu se lasă văzute sub aspectul lor natural.

— Asta dovedește, replică Madame Melina, că ele nu-s atît de încrezute ca bărbații, care-și închipuie că sînt destul de agreabili așa cum i-a făcut natura.

În vremea asta, treceau printre coline și pîlcuri de copaci, printre grădini și vii; la vederea lor, femeile și mai cu seamă Madame Melina își arătau încîntarea în fel și chip. Madame Melina începu chiar să recite solemn un poem descriptiv despre un colț de natură asemănător, dar Philine o întrerupse; ea propuse o înțelegere care să interzică tuturor orice discuție despre lucruri neînsuflețite; în schimb susținu aprins ideea de a improviza o piesă. Bătrînul artăgos trebuia să facă pe un ofițer în retragere, Laertes pe un maestru de arme fără elevi, pedantul pe un evreu; ea însăși voia să întruchipeze o tiroleză, iar pe ceilalți îi lăsă să-și aleagă singuri

rolurile. Trebuiau să-şi imagineze că toţi formează un grup de oameni străini, care de-abia s-au întîlnit pe o corabie de transportat mărfuri.

Ea începu îndată să-şi joace rolul împreună cu evreul, şi toţi fură cuprinşi de veselie.

Nu apucaseră să meargă prea mult, cînd barcagiul opri, pentru a lua, cu permisiunea societăţii, pe cineva care stătea pe mal şi făcea semne.

— Iată ce ne trebuia! exclamă Philine. Ne lipsea din societate tocmai pasagerul clandestin.

În barcă se urcă un om cu o înfăţişare frumoasă care, după îmbrăcămintea şi demnitatea expresiei, putea să fie luat drept un slujitor al bisericii. El salută societatea, care-i răspunse în felul ei şi care-i aduse iute la cunoştinţă jocul. Atunci îşi luă şi el rolul unui preot de ţară, pe care, spre uimirea tuturor, îl susţinu cît se poate de bine, cînd dojenind, cînd povestind istorioare, lăsînd să i se vadă unele defecte, dar ştiind să se menţină în limitele respectabilităţii.

În vremea asta, cei care ieşiseră chiar şi o singură dată din rolul lor trebuiră să dea cîte un gaj. Philine le adună pe toate cu mare grijă şi-l ameninţa îndeosebi pe omul bisericii că va fi nevoit să dea multe sărutări cînd se vor elibera gajurile, deşi acesta nu făcuse pînă atunci nici o greşeală. În schimb, Melina era cu totul despuiat: nasturi de cămaşă, catarame şi toate cîte se puteau desprinde de pe el se aflau în stăpînirea Philinei, căci voise să reprezinte pe un turist englez şi nu putuse cu nici un chip să intre în rol.

Timpul s-a scurs cît se poate de plăcut, fiecare şi-a încordat imaginaţia şi spiritul, fiecare şi-a împănat rolul cu glume plăcute şi hazlii. Aşa au ajuns la locul unde voiau să-şi petreacă ziua, şi Wilhelm începu îndată o convorbire interesantă cu faţa bisericească, aşa cum l-au numit datorită aspectului său şi rolului ales.

— Găsesc, zise necunoscutul, că exerciţiul acesta este foarte util actorilor, ba chiar unei societăţi de prieteni şi cunoscuţi; e cel mai bun mijloc de a-l scoate pe om din firea lui şi de a-l readuce la sine, după un înconjur. Fiecare trupă ar trebui să-şi facă obiceiul ca, din cînd în cînd, să se exerseze astfel şi publicul n-ar avea, desigur, decît de cîştigat, dacă s-ar reprezenta o dată pe lună o piesă nescrisă, pentru care, bineînţeles, actorii s-ar pregăti în mai multe repetiţii.

— N-ar trebui totuşi, replică Wilhelm, să se conceapă o piesă improvizată ca un şir de scene compuse pe loc, ci ca o piesă la care s-ar stabili de la început planul, acţiunea şi împărţirea scenelor; numai execuţia să fie lăsată actorului.

— Ai dreptate, zise necunoscutul, şi tocmai sub raportul execuţiei ar avea foarte mult de cîştigat o asemenea piesă, de îndată ce actorii ar fi urniţi din loc. Nu execuţia verbală, de care scriitorul conştiincios are fireşte grijă, ci execuţia prin gesturi şi mimică, prin intonaţii şi prin tot ce ţine de aceasta, pe scurt, jocul mut sau cu jumătate de voce, care la noi pare că se pierde din ce în ce mai mult. E drept, în Germania sînt actori ale căror atitudini fizice arată ce gîndesc şi simt, actori care, prin tăceri, şovăiri, prin unele semne, prin mişcări insinuante şi abia simţite ale corpului pregătesc cele ce au de spus; ci ştiu să lege pauzele dialogului cu întregul, printr-o pantomimă potrivită; dar un exerciţiu, care ar veni în ajutorul unor fericite însuşiri naturale şi ar aduce o întrecere cu scriitorul, nu este încă atît de răspîndit, pe cît ar fi de dorit, în interesul celor ce frecventează teatrul.

— Dar, replică Wilhelm, însuşirile naturale nu sînt oare pentru actor, ca pentru orice alt artist şi poate chiar pentru orice om, primul şi ultimul mijloc de a ajunge la un ţel atît de înalt?

— Primul şi ultimul, începutul şi sfîrşitul; aşa ar trebui să fie; dar între extremele de care vorbiţi, artistului îi pot lipsi multe dacă mai întîi educaţia nu face din el ceea ce trebuie să devină; mă gîndesc la educaţia timpurie, căci acel căruia i se recunoaşte geniul stă poate mai prost decît cel ce nu posedă decît calităţi obişnuite; primul poate să se deformeze mai uşor şi să pornească cu mai multă ardoare pe un drum greşit decît al doilea.

— Oare geniul nu se salvează el însuşi? exclamă Wilhelm. Nu-şi vindecă singur rănile pe care şi le pricinuieşte?

— Deloc, sau numai în mică măsură; să nu creadă nimeni că-şi poate învinge impresiile din tinereţe. Dacă cineva a crescut într-o atmosferă de libertate înţeleaptă, înconjurat de lucruri frumoase şi nobile, în contact cu oameni cumsecade, dacă profesorii săi i-au predat ceea ce era necesar să ştie de la început, pentru a înţelege apoi şi restul cu uşurinţă, dacă a învăţat ceea ce trebuie să nu uite niciodată, dacă primele sale acţiuni au fost îndrumate aşa fel încît pe viitor să poată face binele cu uşurinţă şi cu plăcere, fără să fie nevoie să se dezveţe de apucături greşite, atunci omul acela va duce o viaţă mai pură, mai desăvîrşită şi mai fericită decît un altul, care şi-a măcinat puterile tinereţii în rătăciri şi împotriviri. Vorbim şi scriem atîtea despre educaţie; însă văd că sînt puţini oameni în stare să înţeleagă şi să aplice în viaţă această noţiune simplă, dar importantă şi atotcuprinzătoare.

— S-ar putea să fie adevărat, zise Wilhelm, căci omul e atît de mărginit încît vrea să-i crească pe ceilalţi după chipul şi ase-

mânarea lui. De aceea, fericiți sînt acei de care are grijă destinul, făcînd pe fiecare să se dezvolte după cum i-e felul.

— Destinul este un maestru de ceremonii distins, dar foarte scump, replică zîmbind străinul. Eu prefer priceperea unui dascăl în carne și oase. Destinul, pentru înțelepciunea căruia am tot respectul, acționează, după cît se pare, printr-un agent foarte neîndemînatic, numit hazard, care foarte rar îndeplinește limpede și cu precizie ceea ce hotărăște destinul.

— Cred că exprimați o părere foarte ciudată, zise Wilhelm.

— Nicidecum. Aproape tot ce se petrece pe pămînt îmi dă dreptate. Cîte evenimente nu sînt la început pline de însemnătate și ajung, de cele mai multe ori, niște nerozii?

— Glumiți?

— Și nu se întîmplă la fel, continuă necunoscutul, cu fiecare dintre noi? Să zicem că soarta a hotărît ca unul să fie actor bun (de ce nu s-ar îngriji ca să avem și actori buni?), numai că, din nefericire, hazardul l-a dus într-un teatru de păpuși pe viitorul actor, unde acesta n-a putut să evite lucruri de prost-gust, să găsească suportabile neroziile, ba chiar interesante, și să capete astfel, pe o cale ocolită, o impresie de tinerețe pe care nimic n-o mai poate șterge și față de care toți avem un anumit atașament.

— Cum de ați ajuns la teatrul de păpuși? îl întrerupse Wilhelm, foarte surprins.

— A fost doar un exemplu întîmplător; dacă nu vă place, să luăm altul. Să admitem că destinul a hotărît ca un tînăr să fie mare pictor, dar hazardului i-a plăcut să-i chinuie tinerețea în colibe murdare, grajduri și hambare — credeți oare că un asemenea om se va putea ridica vreodată la puritate, la noblețe, la libertatea sufletului? Cu cît va fi avut mai mult contact, în anii tinereții, cu lucrurile impure și va fi încercat să le înnobileze în felul său, cu atît mai puternic se vor răzbuna în tot cursul vieții lui, deoarece, căutînd să le domine, s-a legat în modul cel mai intim de ele. Cine și-a petrecut copilăria într-o societate proastă și neînsemnată, chiar dacă mai tîrziu va cunoaște una mai bună, va duce totdeauna dorul celei dintîi, căci îi rămîne pecetea ei, odată cu amintirea bucuriilor primilor ani, bucurii care nu se repetă decît rareori.

Bineînțeles, în răstimp, ceilalți se îndepărtaseră rînd pe rînd, iar Philine o luase din loc chiar de la început. Dar mai tîrziu se întoarseră cu toții, pe altă cărare. Philine scoase gajurile, ce urmau să fie recîștigate în felurite chipuri, treabă la care contribui și

străinul cu atîtea născociri drăguțe și cu atîta voie bună că toată lumea fu încîntată, și mai ales femeile; astfel se scurseră ceasurile acelei zile, în chip foarte plăcut, cu glume, cîntece, sărutări și tot felul de ghidușii.

Capitolul al zecelea

Pe cînd se pregăteau să se înapoieze acasă, se uitară în jur după cel poreclit față bisericească; dar fața bisericească dispăruse și n-o găsiră nicăieri.

— Nu-i frumos din partea cuiva, care pare să aibă o creștere bună, zise Madame Melina, să părăsească, fără să-și ia rămas bun, o societate ce l-a primit atît de prietenos.

— Toată vremea m-am întrebat, zise Laertes, unde am mai întîlnit eu pe omul acesta ciudat. Aveam intenția să-l întreb la despărțire.

— Și eu la fel, interveni Wilhelm, și desigur nu l-aș fi lăsat să plece pînă nu ne-ar fi dat cîteva amănunte despre el. Sînt aproape sigur că am mai stat cîndva de vorbă cu dînsul.

— Și totuși, zise Philine, vă înșelați amîndoi. Omul ăsta are numai aspectul iluzoriu al unui cunoscut, pentru că arată ca un om, nu ca Hans sau Kunz.

— Ce vrea să zică asta, întrebă Laertes, noi nu arătăm tot ca niște oameni?

— Las' că știu eu ce spun, răspunse Philine, și dacă nu mă înțelegeți, atîta pagubă. N-am să mă apuc să vă mai și explic vorbele mele.

Îi așteptau două trăsuri. Laertes fu lăudat pentru grija ce avusese de a le comanda. Philine luă loc alături de Madame Melina cu Wilhelm în fața lor; iar ceilalți se așezară care cum se nimeri. Numai Laertes făcu drumul călare pe calul lui Wilhelm, adus și el de la oraș.

Îndată ce se așezară în trăsură, Philine începu să cînte tot felul de cîntece drăgălașe; apoi povesti întîmplări despre care susținea că ar putea fi dramatizate cu succes. Cu această întorsătură abilă a convorbirii îi creă tînărului nostru prieten o dispoziție excelentă. El compuse imediat, din bogata sa colecție de imagini vii, o piesă întreagă, cu toate actele, scenele, caracterele și intriga ei. Întreaga

societate a fost de părere că ar fi bine să introducă şi cîteva cîntece; Wilhelm improviză versurile, iar Philine, care participa la toate, potrivi iute pentru ele melodii cunoscute, pe care le cîntă pe loc, fără nici o pregătire.

Era în una din zilele ei cele mai bune şi cu fel de fel de glume drăguţe se pricepu să-l însufleţească pe Wilhelm; iar el se simţea vesel cum nu mai fusese demult.

De la descoperirea aceea crudă care-l smulsese de lîngă Mariana, Wilhelm rămăsese credincios jurămîntului de a evita capcana îmbrăţişărilor femeieşti, de a se feri de sexul necredincios şi de a-şi fereca în piept toate durerile, înclinările şi dorurile cele mai dulci. Stricteţea cu care îşi ţinea legămîntul dădea întregii lui fiinţe o hrană tainică; dar cum inima sa nu putea trăi fără a comunica necontenit cu alta, simţea nevoia unor raporturi afectuoase. Acum părea iarăşi mînat de avîntul primei tinereţi, ochii i se opreau cu bucurie asupra fiecărui obiect atrăgător şi parcă niciodată nu judecase cu mai multă indulgenţă o făptură drăgălaşă. În asemenea situaţie, e uşor, vai, de întrezărit cît de primejdioasă era pentru dînsul o fată atît de îndrăzneaţă!

Cînd ajunseră acasă, găsiră în camera lui Wilhelm toate pregătite: scaunele erau aşezate pentru lectură şi la mijloc era pusă masa, pe care trebuia să-şi afle loc bolul de punci.

La acea epocă, piesele germane cu cavaleri[14] erau cu totul noi şi atrăseseră interesul şi favoarea publicului. Bătrînul cel arţăgos adusese o piesă de genul acesta şi se hotărîse lectura ei cu glas tare. Toată lumea se aşeză în jurul mesei. Wilhelm luă în mînă exemplarul şi începu să citească.

Cavalerii în armură, castelele vechi, fidelitatea, sinceritatea şi loialitatea, dar mai ales libertatea de mişcare a personajelor au fost primite cu mare entuziasm. Lectorul şi-a dat toată măsura, iar auditorul a fost pur şi simplu transportat. Între actul al doilea şi al treilea, a sosit şi punciul într-un castron enorm şi pentru că în piesă se bea şi se ciocnea foarte mult, nimic mai firesc ca întreaga societate, de cîte ori era vorba de aşa ceva, să ia cu însufleţire locul eroilor, bînd şi ciocnind în sănătatea personajelor preferate.

Toţi erau înflăcăraţi de focul celui mai nobil patriotism. Cît de mult îi plăcea acestei adunări germane să se găsească pe teren propriu, desfătîndu-se în chip poetic, aşa cum îi cerea caracterul. Bolţile şi pivniţele, castelele în ruină, muşchiul şi scorburile, dar mai ales scenele nocturne cu ţigani şi tribunale secrete stîrniră un

efect de neînchipuit. Acum fiecare actor se și vedea sub cască și armură, fiecare actriță cu cîte un guler mare, scrobit, închipuindu-și cum vor pune astfel în valoare, în fața publicului, spiritul lor german. Fiecare voia să-și aleagă deîndată un nume din piesă, sau din istoria germană, și doamna Melina declară solemn că fiul sau fiica, ce i se va naște curînd, nu va căpăta la botez alt nume decît Adelbert sau Mechtilde.

Către actul al cincilea, aplauzele deveniră și mai tumultuoase și mai răsunătoare; iar cînd la urmă, eroul l-a învins pe asupritor și tiranul a fost pedepsit, entuziasmul spori atît de mult, încît toți jurară că n-au petrecut niciodată ceasuri mai fericite. Melina, pe care băutura îl ațîțase, era cel mai zgomotos; și cum al doilea vas de punci fusese golit și miezul nopții se apropia, Laertes proclamă sus și tare că nimeni nu era vrednic să-și mai atingă vreodată buzele de paharele acelea; făcînd această declarație, aruncă peste umăr paharul, care ajunse în stradă, după ce sfărîmă un ochi de geam. Ceilalți îi urmară exemplul și cu toate protestele hangiului, care alergase într-un suflet, castronul a fost de asemenea făcut țăndări, căci nici el nu trebuia să fie pîngărit cu o băutură profană, după o asemenea sărbătoare. Philine, care părea mai puțin amețită, pe cînd cele două fete zăceau pe canapea, în poziții nu prea decente, îi îmboldea pe ceilalți, din maliție, să fie cît mai gălăgioși. Madame Melina recită niște versuri solemne și soțul ei, care la beție nu era prea agreabil, începu să ocărască pe cel ce a pregătit atît de prost punciul, asigurînd pe toată lumea că el se pricepe să organizeze cu totul altfel o petrecere; pînă la urmă, Laertes îi porunci să tacă și, cum Melina devenea tot mai grosolan și mai gălăgios, primul, fără să se gîndească prea mult, îi aruncă în cap cioburile castronului, faptă ce făcu să crească și mai mult tărăboiul.

În vremea asta, patrula de noapte, ce trecea pe acolo, ceru să intre în casă. Wilhelm, foarte înfierbîntat de lectură, deși aproape că nu băuse, avu multă bătaie de cap pînă ce-i liniști pe oameni, cu ajutorul hangiului, al vorbelor bune și al bacșișului, și apoi pînă ce-i duse pe membrii societății, în starea jalnică, în care se aflau, pe la casele lor. După ce se întoarse la han, se aruncă pe pat, fără să se dezbrace, doborît de somn și foarte prost dispus; și nimic nu se poate asemui cu impresia dezgustătoare ce a avut-o a doua zi, cînd a deschis ochii și și-a aruncat privirea posomorîtă asupra prăpădului rămas din ziua trecută, asupra ticăloșiei și efectelor mizerabile, provocate de o operă poetică plină de spirit, de viață și de bune intenții.

Capitolul al unsprezecelea

După ce se gîndi puțin, Wilhelm îl chemă pe hangiu și îi spuse să treacă în socoteala lui atît pagubele cît și cheltuielile. Tot atunci află, nu fără necaz, că Laertes îi istovise în asemenea hal calul la întoarcere, încît animalul era, cum se spune, la pămînt, și că potcovarul nu prea dădea speranțe că bietul cal își va mai veni în fire.

În schimb, un salut pe care i l-a trimis Philine de la fereastră, l-a înveselit iarăși și îndată s-a dus la magazinul cel mai apropiat, pentru a-i cumpăra un mic dar, pe care i-l datora pentru cuțitașul de pudră; trebuie să recunoaștem însă că Wilhelm nu s-a menținut în limitele unui cadou corespunzător. I-a cumpărat nu numai o pereche de cercei foarte drăguți, ci și o pălărie, un fular și încă alte cîteva nimicuri, ca să înlocuiască pe cele aruncate de ea cu atîta nesocotință în prima zi cînd o cunoscuse.

Madame Melina, care îl surprinsese tocmai cînd oferea darurile, căută încă înainte de dejun prilejul să-i atragă foarte serios atenția cu privire la sentimentele lui față de Philine, iar el fu cu atît mai mirat, cu cît credea că nu merită vreo dojană. Wilhelm jură pe toți sfinții că nici nu i-a trecut prin minte să se ocupe serios de o asemenea persoană, ale cărei purtări le cunoștea foarte bine; s-a justificat pe cît a putut cu privire la comportarea lui prietenoasă și amabilă față de ea, dar n-a izbutit s-o convingă pe Madame Melina cu nici un chip; ba poate că a rămas și mai contrariată, deoarece a trebuit să observe că lingușirile cu care reușise să cîștige un fel de bunăvoință din partea prietenului nostru nu erau suficiente ca să-i apere poziția cucerită, în fața atacurilor unei ființe pline de viață, mai tînără și mai favorizată de natură.

Cînd veniră la masă, îl găsiră și pe domnul Melina foarte prost dispus; dînsul tocmai începuse să se lege de toate fleacurile, cînd intră hangiul și le spuse că a sosit un harpist.

— Sînt sigur, zise el, că au să vă facă plăcere muzica și cîntecele lui; nimeni nu poate să-l audă fără să nu-l admire și să nu-i dea cîte ceva.

— Lasă-l să-și vadă de drum, sări Melina; n-am poftă deloc să ascult un flașnetar, și în orice caz avem printre noi destui cîntăreți bucuroși să cîștige ceva. Spunînd aceste vorbe, aruncă o privire răutăcioasă înspre Philine. Aceasta îl înțelese și, pentru a-l necăji, se hotărî îndată să-l protejeze pe harpist. Se întoarse spre Wilhelm și-i spuse:

— Ce-ar fi să-l ascultăm? Oare să nu facem nimic pentru a scăpa de plictiseala asta jalnică?

Melina voi să-i răspundă și cearta s-ar fi întețit dacă Wilhelm nu l-ar fi salutat pe omul care tocmai intra și nu l-ar fi poftit să se apropie.

Înfățișarea acestui musafir ciudat a uimit pe toată lumea și pînă nu s-a așezat pe un scaun nimeni n-a îndrăznit să-l întrebe ceva sau să scoată vreo vorbă. O coroană de păr cenușiu și rar îi înconjura creștetul chel; ochii mari și albaștri priveau blînd de sub sprîncenele-i albe. Un nas frumos domina o barbă albă și lungă, care nu-i acoperea însă buzele zîmbitoare. Trupul zvelt îi era acoperit, de la gît pînă la picioare, de o haină cafenie. El începu îndată să preludeze pe harpa așezată înaintea sa.

Sunetele plăcute, ce le scotea din instrument, încălziră îndată inima ascultătorilor.

— Moșule, dumneata știi să cînți și din gură? îl întrebă Philine.

— Cîntă ceva care să ne bucure sufletul și mintea odată cu simțurile, zise Wilhelm. Ar trebui ca instrumentul numai să acompanieze glasul; căci melodiile, pasajele și ruladele, fără cuvinte și fără înțeles, îmi par asemeni unor fluturi sau asemeni unor păsări frumoase și multicolore, ce zboară pe dinaintea ochilor noștri, rotindu-se în aer, și pe care am dori să le prindem și să punem stăpînire pe ele; vocea, dimpotrivă, se înalță ca un duh înaripat spre cer, atrăgînd cu sine ce e mai bun în ființa noastră.

Bătrînul se uită la Wilhelm, apoi ridică ochii în sus, făcu vreo cîteva acorduri la harpă și începu un cîntec. Era o laudă adusă cîntării, o prețuire a fericirii de a fi cîntăreț și un îndemn către oameni să le cinstească. Punea atîta viață și adevăr în interpretarea lui, încît s-ar fi zis că în clipa aceea compusese cîntecul și anume pentru acea împrejurare. Wilhelm de abia se stăpîni să nu-l îmbrățișeze; rămase însă pe scaun, numai de teamă să nu stîrnească un hohot de rîs; căci ceilalți începuseră să facă observații neroade, cu voci scăzute, discutînd dacă bătrînul era călugăr sau evreu.

Cînd îl întrebă despre autorul cîntecului, harpistul nu răspunse precis; îl asigură numai că știe multe cîntece și că nu dorea altceva decît să le fie pe plac. Cei mai mulți dintre comeseni erau veseli și prietenoși; pînă și Melina se arătă cu inima deschisă, în felul său, și în timp ce unii și alții flecăreau și glumeau, bătrînul începu un cîntec plin de duh întru lauda vieții în tovărășie. Slăvea armonia și bunătatea cu tonuri mîngîietoare. Deodată cîntul îi deveni mai sec, mai aspru și mai tulburat, ca să veștejească prefăcătoria odioasă, vrajba și dușmănia oarbă și fiecare parcă scutura de la sine aceste cătușe apăsătoare cînd, pe aripile unei melodii emoționante, bătrînul înălță laudă celor ce readuc pacea și proslăvi fericirea sufletelor ce se regăsesc.

Cînd harpistul își isprăvi cîntecul, Wilhelm exclamă:

— Oricine ai fi, tu care vii ca un duh ocrotitor cu glas binecuvîntat și dătător de viață, primește cinstirea și recunoștința mea; află că toți te admirăm și dacă ai nevoie de ceva, spune-ne fără teamă.

Bătrînul tăcu, își trecu ușor degetele peste coarde, apoi le atacă mai puternic și începu să cînte:

Ce-aud afară, lîngă porți,
Ce glas pe pod răsună?
Aici în sală vrem noi toți
Să ascultăm cum sună!
Dă riga semn și-un paj zbură;
Cînd s-a întors, riga strigă:
Să vin-aici bătrînul!

Mă-nchin eu sufletul uimit
La strălucita lume.
Aici e-un cer îmbogățit
Cu stele fără nume.
În sală-i tot dumnezeesc!
Mai bine să nu mai privesc,
Nu-i timp de desfătare.

Bătrînul ochii și-a închis
Scoțînd tumult din strune;
Curtenii ascultau ca-n vis
Legendele străbune.
Iar riga pentru că-i plăcea
Un lanț de aur vru să-i dea
Răsplată pentru cîntec.

Nu sînt eu vrednic de comori;
Dă-l, rigă, celor vrednici
Care te-ajută să-ți dobori
Dușmanii cei puternici.
Ori cancelarului, drept spor,
La grijile ce-l împresor,
Dă-i, rigă, spor de aur.

Eu cînt cum cîntă pasărea
Ce-n crînguri locuiește.
Și-s fericit; cîntarea mea
Din plin mă răsplătește.

Și n-aș pofti decît să-nchin
O cupă din regescu-ți vin;
Aceasta mi-i dorința.

Golește-apoi pocalul plin:
Ah! Simt că-mi dă putere!
Blagoslovit e-acest cămin
Ce nu-l socoate-avere.
Cînd veți fi veseli, nu uitați
Celui-de-sus vă-nchinați
Cum mă închin cu voуă.[15]

După ce și-a sfîrșit balada, cîntărețul a luat paharul de vin ce i se pusese dinainte și l-a băut, întorcînd o față emoționată spre binefăcătorii săi, ceea ce a stîrnit entuziasmul întregii adunări. Toți au aplaudat, urîndu-i ca paharul acela să-i aducă sănătate și să-l întărească. Apoi bătrînul a mai cîntat cîteva romanțe, făcînd să crească tot mai mult veselia tuturor.

— Știi melodia *Ciobanul de joc se gătește*[16]? îl întrebă Philine.

— Cum să nu, răspunse el; dacă vreți s-o cîntați, eu vă acompaniez.

Philine se ridică în picioare, așteptînd. Bătrînul a început melodia și ea a cîntat un cîntecel pe care nu-l putem împărtăși cititorilor noștri, pentru că s-ar putea să-l găsească vulgar, ba chiar necuviincios.

În vremea asta societatea, din ce în ce mai însuflețită, a mai băut cîteva sticle de vin, devenind foarte gălăgioasă. Dar cum prietenul nostru nu uitase încă urmările neplăcute ale veseliei lor, a încercat să-i pună capăt; a strecurat în mîinile bătrînului o răsplată generoasă pentru osteneala sa, ceilalți au contribuit și ei cu cîte ceva și l-au lăsat să plece, înțelegîndu-se ca seara să se bucure iarăși de harul bătrînului.

După plecarea cîntărețului, Wilhelm i-a spus Philinei:

— La drept vorbind, nu pot găsi în cîntecul dumitale preferat nici o valoare poetică ori morală; dar dacă vei executa vreodată la teatru, cu aceeași naivitate și originalitate și cu tot atîta grație, o bucată aleasă bine, vei avea cu siguranță parte de un succes viu și una-nim.

— Da, exclamă Philine, trebuie să fie o senzație foarte plăcută să te încălzești în contact cu gheața!

— Cînd te gîndești pe cîți actori nu i-ar face de rușine omul ăsta! spuse Wilhelm. Ați observat cît era de justă expresia dra-

matică a romanţelor? E mai multă viaţă în cîntecul lui decît în personajele ţepene de pe scenele noastre; reprezentarea multor piese ar putea fi considerată mai mult o povestire, pe cînd povestirile lui muzicale îţi dau impresia unei realităţi palpabile.

— Eşti nedrept! interveni Laertes; eu nu mă cred nici mare actor, nici mare cîntăreţ, dar ştiu că atunci cînd muzica îmi conduce mişcările corpului, însufleţindu-le şi indicîndu-le măsura, cînd declamaţia şi expresia îmi sînt transmise de compozitor, atunci sînt cu totul alt om decît în proza dramatică unde trebuie să creez, să inventez ritmul şi felul de a declama şi unde, pe deasupra, pot fi stingherit de oricare dintre parteneri.

— Eu ştiu doar atîta, zise Melina, că omul nostru ne face cu adevărat de ruşine *într-un* punct, şi anume într-un punct capital. Tăria talentelor lui se arată în folosul pe care îl trage din ele. Pe noi, care în curînd nu vom şti poate de unde să căpătăm un prînz, ne face să împărţim mîncarea cu dînsul. Cu un biet cîntecel se pricepe să ne scoată banii din buzunar, bani, pe care mai bine i-am întrebuinţa ca să ne găsim un rost. Pesemne că e tare plăcut să împrăştii banii, cu care ai putea să înjghebi o existenţă pentru tine însuţi şi pentru alţii!

Cu această observaţie, discuţia luă o întorsătură foarte neplăcută. Wilhelm, care fusese direct vizat, răspunse cu oarecare violenţă, şi Melina, pe care nu-l caracteriza o prea mare delicateţe, ajunse pînă la urmă să-şi dea pe faţă necazurile în cuvinte destul de aspre.

— Sînt aproape cincisprezece zile, zise el, de cînd am cercetat teatrul şi garderoba amanetată; am fi putut să le avem cu o sumă de nimic. Dumneata m-ai făcut atunci să sper că mă vei credita, dar, pînă acum, nu văd că te-ai fi gîndit mai serios la lucrul ăsta, sau că te apropii de o hotărîre. Dacă te-ai fi decis deîndată, acum treburile ar fi fost pe cale bună. Nici intenţiei dumitale de a-ţi continua călătoria nu i-ai dat încă urmare, dar banii mi se pare că nu i-ai prea economisit în vremea asta; cel puţin observ că se găsesc unele persoane care ştiu să profite de ocazie şi să-i facă să dispară iute.

Imputarea aceasta, nu cu totul nedreaptă, îl atinse pe prietenul nostru. Răspunse cu vorbe cam repezite, ba chiar violente şi cum ceilalţi se ridicau şi se împrăştiau, a ieşit şi el, dînd să se înţeleagă limpede că nu mai voia să aibă de-a face cu oameni atît de neprietenoşi şi nerecunoscători. Apoi coborî repede, foarte prost dispus, şi se aşeză pe o bancă de piatră, ce se găsea în faţa hanului, fără să-şi mai dea seama că, mai din plăcere, mai de necaz, băuse mai mult decît de obicei.

Capitolul al doisprezecelea

Acolo, pe bancă, Wilhelm rămase cîtăva vreme cu privirile împrăștiate și tulburat de multe gînduri; Philine ieși cu pas agale din han și se apropie cîntînd. Apoi se așeză lîngă el, mai bine zis peste el, atît de aproape se sprijini de umărul lui. Se juca cu șuvițele-i de păr, îl dezmierda și-i șoptea vorbele cele mai dulci din lume. Îl ruga să nu plece, să n-o lase în tovărășia unor oameni care o vor plictisi de moarte; îi spuse că nu mai poate sta sub același acoperiș cu Melina, și că din pricina asta s-a mutat în hanul lui.

În zadar a încercat Wilhelm s-o respingă, s-o facă să înțeleagă că el nu poate și nici nu trebuie să mai rămînă acolo. Philine nu mai înceta cu rugămințile și deodată își încolăci brațele de gîtul lui și începu să-l sărute cu patimă.

— Philine, ești nebună?! exclamă Wilhelm, încercînd să scape. Să iei toată strada drept martoră la asemenea mîngîieri pe care nu le merit în nici un fel! Lasă-mă, nu se poate să mai rămîn și nu voi rămîne!

— Ba eu am să te țin strîns și în plină stradă am să te sărut pînă ai să-mi făgăduiești ceea ce doresc. Îmi vine să mor de rîs, continuă ea; după o asemenea intimitate, lumea trebuie să mă socoată soția ta de cel puțin patru săptămîni și bărbații însurați care vor vedea o scenă atît de înduioșătoare mă vor da drept exemplu nevestelor lor pentru felul neprefăcut cum îmi arăt dragostea.

Chiar atunci se apropiau cîțiva oameni și ea începu să-l mîngîie și mai drăgălaș; iar Wilhelm, ca să evite scandalul, se văzu nevoit să joace rolul soțului îngăduitor. Apoi Philine se strîmbă în spatele trecătorilor și făcu atîtea năzbîtii pline de îndrăzneală, că pînă la urmă Wilhelm trebui să-i promită că va mai rămîne și a doua și a treia zi.

— Ești un adevărat buștean! exclamă ea, dîndu-i drumul, iar eu sînt nebună că risipesc atîta simțire pentru tine. Se ridică furioasă și făcu cîțiva pași; apoi se întoarse rîzînd și-i strigă: Cred că tocmai de asta sînt nebună după tine; mă duc să-mi iau lucrul de mînă, ca să nu stau degeaba. Să rămîi aici, ca să regăsesc omul de piatră pe banca de piatră.

De data aceasta, Philine a fost nedreaptă: căci oricît se străduise el să-i reziste, dacă în acea clipă s-ar fi aflat împreună într-un boschet singuratic, fără îndoială că n-ar fi lăsat mîngîierile ei fără răspuns.

Philine plecă aruncîndu-i o privire ștrengărească și intră în han. Wilhelm n-avea nici un chef s-o urmeze; purtarea ei îi stîrnise mai

degrabă din nou silă: totuşi se ridică de pe bancă, fără să ştie bine de ce, şi se duse după ea.

Era gata să intre pe uşă, cînd apăru Melina, i se adresă umil şi-l rugă să-l ierte pentru unele cuvinte prea aspre din cursul discuţiei.

— Să nu-mi iei în nume de rău, continuă el, dacă în starea în care mă aflu, arăt, poate, prea mare agitaţie; dar grija de soţie, poate în curînd şi de un copil, mă împiedică să trăiesc liniştit de pe o zi pe alta şi să-mi petrec timpul în desfătări, aşa cum îţi este încă îngăduit dumitale. Mai gîndeşte-te şi, dacă îţi e cu putinţă, pune-mă în posesia recuzitei teatrale de aici. N-o să-ţi rămîn datornic multă vreme şi pentru binele ăsta o să-ţi fiu veşnic recunoscător.

Văzîndu-se ţintuit cu sila în prag tocmai în clipa cînd era atras spre Philine de o înclinare irezistibilă, Wilhelm îi răspunse lui Melina cu grabă şi cu o amabilitate distrată:

— Bine, dacă prin asta te pot face mulţumit şi fericit, nu mai am de ce chibzui. Du-te şi aranjează toate. Sînt gata să-ţi dau banii chiar în seara asta, sau mîine dis-de-dimineaţă. Ca să pecetluiască făgăduiala, îi strînse lui Melina mîna şi se bucură văzîndu-l că trece repede strada; dar, din nefericire, a fost împiedicat să intre în casă şi a doua oară, şi încă într-un mod mai neplăcut.

Un tînăr, cu o boccea în spinare, venea repede pe stradă, apropiindu-se de Wilhelm care îl recunoscu numaidecît: era Friedrich.

— M-am întors! strigă dînsul pe cînd cerceta vesel, cu ochii lui mari şi albaştri, toate ferestrele. Unde-i Mamzela? Cine dracu poate să trăiască multă vreme fără s-o vadă?

Hangiul, care tocmai ieşise în uşă, îi răspunse: E sus. Din cîteva salturi, băiatul ajunse în capul scării, iar Wilhelm rămase în prag, de parcă prinsese rădăcină. În primul moment, l-ar fi luat pe Friedrich de păr să-l tîrască jos de-a-ndăratelea; apoi, un acces violent de gelozie furioasă i-a paralizat dintr-o dată şirul gîndurilor; pe cînd îşi revenea încetul cu încetul din acea împietrire, îl năpădi un fel de nelinişte, o stare proastă, cum nu mai simţise niciodată în viaţă.

Intră în camera lui şi o găsi pe Mignon îndeletnicindu-se cu scrisul. De cîtva timp, copila se ocupa cu multă sîrguinţă să aştearnă pe hîrtie tot ce ştia pe de rost şi apoi îi dădea stăpînului şi prietenului ei paginile scrise ca să i le corecteze. Se pricepea destul de bine şi era neobosită; însă literele rămîneau inegale şi rîndurile strîmbe. Şi aici se părea că trupul se împotriveşte spiritului ei. Wilhelm, căruia, cînd era în toane bune, îi făcea mare plăcere hărnicia copilei, acum abia se uită la ceea ce-i arăta; ea băgă de seamă şi se mîhni, cu atît mai mult cu cît crezuse că de data aceea scrisese foarte bine.

Neliniștea îl făcu pe Wilhelm să umble de colo-colo pe coridoare și în curînd se trezi iarăși la ușa hanului. Tocmai atunci sosi în goană un călăreț; avea o înfățișare frumoasă, și, pentru vîrsta lui, se arăta foarte sprinten. Hangiul îi sări în întîmpinare și îi întinse mîna, ca unui prieten vechi, strigînd: Ei, domnule intendent, ați venit iar pe la noi!

— Vreau numai să-mi hrănesc calul, răspunse străinul; trebuie să mă duc îndată la moșie, ca să dau fel de fel de porunci grabnice. Contele sosește mîine cu soția domniei-sale; vor sta cîtva timp, ca să primească cît se poate mai bine pe prințul*** care-și va stabili cartierul general în regiune.

— Păcat că nu puteți rămîne la noi, răspunse hangiul. Avem o societate plăcută. Servitorul, care sosea în galop din urmă, luă cu el calul intendentului, pe cînd acesta stătea de vorbă cu hangiul în ușă, uitîndu-se spre Wilhelm.

Cînd Wilhelm observă că vorbeau despre el, se depărtă și o porni fără țintă pe străzi.

Capitolul al treisprezecelea

În starea de neliniște și supărare în care se afla, îi veni în minte să caute pe bătrînul a cărui harpă nădăjduia că-i va alunga gîndurile negre. Întrebînd de el, îl îndreptară spre un han prost, dintr-o străduță îndepărtată. Iar acolo, porni pe scară în sus, pînă la pod, unde, dintr-o încăpere, se răspîndeau sunete dulci de harpă. Erau acorduri grave și triste ce însoțeau un cîntec jalnic, tulburător. Wilhelm se apropie încetișor de ușă și, cum bătrînul executa un soi de fantezie, în care se repetau mereu numai cîteva strofe, parte cîntate, parte recitate, după un scurt timp de atenție, ascultătorul putu să înțeleagă următoarele:

Acel ce pîinea și-a udat
Cu lacrimi, și nopți pline
De-amar, pe pat plîngînd a stat,
Vă știe, o, puteri divine.

Voi în viață ne mînați,
Voi lăsați omul să greșească
Și pradă chinului îl dați,
Ca pe pămînt să ispășească.[17]

Lamentația aceasta dureroasă pătrunse adînc în sufletul lui Wilhelm. I se părea că uneori lacrimile îl împiedicau pe bătrîn să continue; atunci răsunau numai acordurile, pînă ce din nou vocea se împletea ușor cu ele, în frînturi de melodie. Wilhelm rămase sprijinit de ușorul ușii; era adînc mișcat; durerea bătrînului îi descătușa inima apăsată: nu încercă să se împotrivească emoției, nu putea și nici nu voia să-și țină lacrimile ce-l podideau și pe el ascultînd tînguirea harpistului, pornită din inimă. Dintr-o dată, toate suferințele ce-i înăbușiseră sufletul se eliberară; Wilhelm se lăsă pradă lor, deschise ușa și se trezi în fața bătrînului, ce era nevoit să stea pe un pat foarte prost, singura mobilă din încăperea aceea sărăcăcioasă.

— Ce multe simțiri ai trezit în sufletul meu, bătrîne! exclamă el. Ai topit tot ce-mi era înghețat în inimă; nu te opri, continuă să-ți alini suferințele și să faci fericit pe un prieten. Bătrînul vru să se scoale şi să-i răspundă, dar Wilhelm nu-l lăsă; căci observase la amiază că omului nu-i plăcea să vorbească; de aceea se așeză lîngă el pe mindir.

Bătrînul își şterse lacrimile și-l întrebă zîmbindu-i prietenos:

— Cum de-ați venit aici? Aveam de gînd să vă caut din nou în seara asta.

— Aici sîntem mai liniştiți, răspunse Wilhelm. Cîntă-mi ce poftești, ce se potriveşte cu starea dumitale sufletească și poartă-te ca și cum n-aș fi de față. Sînt sigur că astăzi n-ai putea să te pierzi cu firea. Cît ești de fericit că poți avea în singurătate o ocupație atît de plăcută și că, străin fiind pretutindeni, găsești în inima dumitale cea mai bună tovărăşie!

Bătrînul privi strunele, luă cîteva acorduri în surdină, prinse tonul şi începu să cînte:

Cel ce doreşte singurătatea,
Curînd i se-mplineşte vrerea.
Toți petrec şi iubesc mai departe
Și-l lasă cu durerea.

Sărman singuratic cum sînt,
Lăsați-mă-n durerea mea.
Cît voi rătăci pe pămînt
Nu voi scăpa de ea.

Așa cum iubitul pîndește
Ș-aleargă la fata iubită,
Așa mă-mpresoară hoțeşte
Durerea cumplită,

Şi veşnic cu mine rămîne.
Ah! Singur nu pot să fiu!
Ah! Singur fi-voi doar mîne
Cînd voi dormi-n sicriu.

Ar fi prea lung să povestim convorbirea ciudată pe care a avut-o prietenul nostru cu bătrînul harpist şi, de altfel, nici n-am putea să-i redăm farmecul. La tot ce-i spunea tînărul, bătrînul răspundea într-o perfectă corespondenţă sufletească, prin acorduri ce trezeau impresii înrudite şi deschideau imaginaţiei un cîmp nemărginit.

Numai cine a asistat vreodată la o adunare de pietişti[18] care, în afara bisericii, cred că pot să se ridice la o viaţă mai pură, mai intimă şi mai spirituală, numai acela îşi va putea face o idee de o asemenea scenă; el îşi va aminti cum ştie predicatorul să potrivească, la vorbele sale, versetul unei cîntări ce ridică sufletele către înălţimile dorite, de unde ele să-şi ia zborul; cum îndată, un alt membru al comunităţii alege o nouă melodie pentru versetul altei cîntări, la care un al treilea leagă iarăşi un verset nou; şi astfel sînt puse în evidenţă ideile înrudite din diversele cîntări, din care au fost scoase versetele; fiecare pasaj capătă, prin această nouă îmbinare, un înţeles proaspăt şi o individualitate proprie, ca şi cum ar fi fost compuse în clipa aceea. Dintr-un ansamblu cunoscut de idei, din cîntări şi maxime cunoscute se naşte, pentru acea adunare şi numai în acea clipă, un tot deosebit, din care oamenii trag putere de viaţă şi se simt învioraţi şi întăriţi. Astfel, prin cîntece şi pasaje cunoscute şi necunoscute, bătrînul l-a întărit sufleteşte pe oaspetele său, trezindu-i sentimente mai noi sau mai vechi, impresii vii sau adormite, plăcute sau dureroase, într-o mişcare care nu putea să-i facă decît mult bine prietenului nostru în starea în care se afla.

Capitolul al paisprezecelea

Într-adevăr, la întoarcere, Wilhelm a început să se gîndească la situaţia lui cu mai multă stăruinţă decît pînă atunci şi a ajuns acasă cu hotărîrea de a se smulge din ea, cînd hangiul a venit repede să-i spună confidenţial că Mademoiselle Philine l-a cucerit pe intendentul contelui şi că acesta, după ce şi-a îndeplinit îndatoririle la moşie, s-a întors în mare grabă şi acum ia o cină aleasă în camera ei.

În aceeași clipă intră și Melina, însoțit de notar; ei se duseră împreună în camera lui Wilhelm; acesta, cu oarecare șovăire, își ținu făgăduiala, dînd lui Melina în schimbul unei polițe, trei sute de taleri pe care Melina îi înmînă imediat notarului, obținînd în schimb documentul referitor la încheierea vînzării întregii recuzite teatrale, în posesia căreia trebuia să intre a doua zi dimineață.

Abia se despărțiseră, cînd Wilhelm auzi răsunînd în casă un strigăt înspăimîntător. Apoi desluși un glas tineresc, plin de mînie, vociferînd printre hohote de plîns și urlete. Larma trecu pe lîngă ușa lui și se rostogoli în piața din fața hanului.

Împins de curiozitate, prietenul nostru coborî și dădu peste Friedrich, care parcă era cuprins de turbare. Plîngea, scrîșnea din dinți, bătea din picioare, amenința cu pumnii și se zvîrcolea de mînie și deznădejde. Mignon stătea lîngă el, privind cu uimire această scenă; iar hangiul explica pe cît putea întîmplarea.

După ce s-a întors, Friedrich, care fusese bine primit de către Philine, se arătase mulțumit, vesel și vioi; cîntase și sărise într-un picior, pînă în clipa cînd Philine făcuse cunoștință cu intendentul. De atunci băiatul, pe jumătate copil, pe jumătate adolescent, începuse să-și arate necazul, trîntind ușile și alergînd fără astîmpăr pe scări. Philine îi poruncise să servească la masă, ceea ce-l făcuse mai arțăgos și mai încăpățînat. În sfîrșit, în loc să așeze pe masă o farfurie cu tocană o aruncase între Mademoiselle și musafir, care erau așezați foarte aproape unul de celălalt, lucru pentru care intendentul îi trăsese o pereche de palme zdravene și-l dăduse pe ușă afară. Iar el, hangiul, îi ajutase pe amîndoi musafirii să-și curețe hainele, foarte rău pătate.

Cînd băiatul află ce bine se răzbunase, începu să rîdă cu poftă, în timp ce lacrimile îi mai curgeau încă pe obraji. O bucată de vreme se bucură din toată inima, pînă cînd își aduse iar aminte de ocara pricinuită de cineva mai puternic, așa că începu din nou să urle și să amenințe.

Wilhelm rămase gînditor și rușinat în fața acestei scene. Vedea în ea chiar situația lui înfățișată cu trăsături mai puternice și mai exagerate; și el era aprins de o gelozie de neînfrînt; și el, dacă n-ar fi fost împiedicat de buna-cuviință, și-ar fi potolit bucuros mînia, ar fi jignit, cu plăcere răutăcioasă și perfidă, ființa iubită, iar pe rival l-ar fi provocat la duel; și el ar fi vrut să nimicească pe toți cei ce păreau că sînt acolo numai pentru a-l supăra.

Laertes, care alergase și dînsul și aflase întîmplarea, înboldea, ca un mucalit ce era, furia lui Friedrich, care susținea cu tărie că intendentul era dator să-i dea satisfacție, spunînd că pînă atunci n-a

înghițit nici un afront și dacă nu i se dă satisfacție, atunci se va răzbuna altfel.

Laertes se găsea în elementul lui. Se duse deci foarte serios sus, să-l provoace pe intendent la duel, în numele băiatului.

— Asta-i nostim! exclamă cel provocat. Nu mă așteptam în seara asta la o asemenea glumă. Coborîră amîndoi, urmați de Philine.

— Dragă băiete, i se adresă intendentul lui Friedrich, ești un tînăr de ispravă și nu refuz să mă bat în duel cu tine; dar cum inegalitatea de vîrstă și de putere dintre noi dau lucrului acestuia un caracter mai neobișnuit, aș propune o pereche de florete în locul oricărei alte arme; vom unge bulele din vîrf cu cretă și cel care va marca cele dintîi sau cele mai multe semne pe haina celuilalt va fi socotit învingător și va fi tratat de adversar cu cel mai bun vin ce se găsește în oraș.

Laertes hotărî că propunerea putea fi acceptată; Friedrich îl ascultă, ca pe un maestru. Se aduseră floretele. Philine se așeză jos, croșetînd și privindu-i pe combatanți foarte liniștită.

Intendentul, care era foarte priceput în arta scrimei, avu generozitatea să-și cruțe adversarul, lăsîndu-l să-i facă pe haină cîteva semne cu creta; apoi se îmbrățișară și li se aduse vinul. Intendentul voi să afle din ce familie se trage Friedrich și care e istoria vieții lui. Băiatul începu să înșire o poveste, pe care o repetase de multe ori pînă atunci și pe care intenționăm s-o aducem altă dată la cunoștința cititorilor noștri.

Lui Wilhelm, acest duel i-a lămurit definitiv starea propriilor sale sentimente. Nu-și putea ascunde că dorea să mînuiască floreta, ori mai bine spada, împotriva rivalului, deși își dădea seama că omul îi era superior în arta scrimei. Totuși, n-a onorat-o pe Philine cu nici o privire, s-a ferit de orice cuvînt care i-ar fi putut trăda sentimentele și, după ce a băut cîteva pahare de vin în sănătatea combatanților, a fugit în camera lui, copleșit de mii de gînduri neplăcute.

Își amintea de vremea cînd spiritul lui, purtat de speranțe nemărginite, se ridica spre înălțimi, unde plutea cu încîntare, ca în elementul său. Își dădea seama că în ultima vreme căzuse într-un fel de apatie, în care gusta doar din vîrful buzelor ceea ce altădată sorbea cu lăcomie; dar nu vedea limpede care era aspirația irezistibilă pe care i-o hărăzise natura și pe care împrejurările i-o ațîțau doar, satisfăcînd-o pe jumătate și ducînd-o pe calea rătăcirilor.

Nu-i de mirare că, examinîndu-și starea în care se afla și meditînd asupra mijloacelor de salvare, Wilhelm era cît se poate de încurcat.

În primul rînd, datorită prieteniei pentru Laertes, atracției ce-o simțea pentru Philine și afecțiunii ce o avea pentru Mignon, fusese legat, mai mult decît se cuvenea, de un loc și o societate în care putea să-și urmeze înclinarea sa favorită, să-și satisfacă dorințele oarecum pe furiș, revenind pe nesimțite, fără a avea înaintea ochilor vreun țel anumit, la visurile lui de altădată. Era încredințat însă că are destulă putere să se rupă și să se elibereze repede de toate acestea. Dar cu cîteva clipe mai înainte se angajase cu Melina într-o afacere bănească, apoi îl cunoscuse pe bătrînul harpist, a cărui enigmă dorea nespus de mult s-o dezlege. Totuși, după multă ezitare și gînduri contradictorii, se hotărî — sau cel puțin credea că este hotărît — să nu se lase reținut nici de aceste ultime considerații. Trebuie să plec! strigă el. Vreau să plec! Apoi se trînti într-un scaun; era foarte tulburat. Mignon intră în odaie și-l întrebă dacă-i îngăduie să-i onduleze părul. Pășea încet, tare amărîtă că fusese atît de brusc expediată în dimineața aceea.

Nimic nu-i mai mișcător decît o dragoste care a crescut în tăcere, o credință care s-a întărit în taină, atunci cînd sosește ceasul potrivit să se dezvăluie față de cel ce, pînă atunci, n-a fost vrednic să le cunoască. Mugurul, închis atîta vreme cu străşnicie, îmboboea și inima lui Wilhelm nu putea fi nicicînd mai primitoare.

Copila îl privi și văzu ce tulburat era.

— Stăpîne, exclamă ea, dacă ești nefericit, ce se va face Mignon?

— Ființă iubită, suspină el, luîndu-i mîinile, și tu ești una din durerile mele. Trebuie să plec. Ea se uită la ochii lui Wilhelm, strălucitori de lacrimi stăpînite; deodată îngenunche la picioarele lui. Wilhelm continuă să-i țină mîinile; Mignon își lăsă capul pe genunchii lui și rămase așa, liniștită, multă vreme, în timp ce el se juca drăgăstos cu șuvițele ei de păr; apoi un fel de tremur, foarte slab la început, crescu și cuprinse tot trupul copilei.

— Ce-i cu tine, Mignon, strigă el, ce-i cu tine?

Ea înălță căpșorul, îl privi și deodată duse mîna la inimă, cu o expresie de mare suferință. Wilhelm o ridică, și fetița i se lăsă în brațe; el o strînse la piept și o sărută. Ea nu-i răspunse nici într-un fel, ținîndu-și strîns inima; deodată scoase un strigăt, însoțit de mișcări convulsive, sări în picioare și se prăbuși în aceeași clipă la pămînt, ca și cum toate articulațiile i-ar fi fost rupte. Era o priveliște groaznică.

— Copilă dragă, strigă el, ridicînd-o și îmbrățișînd-o strîns, ce-i cu tine?!

Tremurul continua, pornind de la inimă spre extremitățile scuturate ca de friguri; zăcea în brațele lui, în timp ce el o

strîngea la piept şi o scălda cu lacrimi. Deodată Mignon se încordă, ca şi cum ar fi ajuns la paroxismul suferinței, şi însufleţită de o putere nouă prinse viaţă, apoi cu iuţeala unui resort ce se închide brusc, i se aruncă de gît; în adîncul sufletului părea că i se rupsese ceva şi un rîu de lacrimi izvorî din pleoapele ei închise, udînd pieptul lui Wilhelm, care o ţinea strîns lipită de el. Mignon plîngea şi nimeni n-ar putea descrie impetuozitatea acelor lacrimi. Părul ei lung se desfăcuse şi i se răspîndise pe umeri; întreaga-i fiinţă părea că se topeşte într-un torent nesfîrşit de lacrimi. Trupul înţepenit începu să i se destindă şi viaţa părea că se scurge din ea. În tulburarea acelei clipe, Wilhelm se temea să nu i se topească în braţe şi să nu mai rămînă nimic din sărmana ei făptură. O ţinea din ce în ce mai strîns.

— Fetiţo, strigă el, fetiţo, eşti a mea, linişteşte-te, eşti a mea! Nu te las. N-am să te părăsesc niciodată.

Lacrimile copilei mai curgeau încă. În sfîrşit ea se ridică în picioare cu faţa strălucind de voioşie.

— Tată, rosti ea, n-ai să mă părăseşti! Vreau să-mi fii tată! Sînt copila ta!

Blînd începură să vibreze sunete de harpă înaintea uşii. Bătrînul aducea prietenului său în dar cîntecele lui duioase de seară, pe cînd Wilhelm, ţinînd copila tot mai strîns îmbrăţişată, gusta cea mai curată şi neasemuită fericire.

Cartea a treia

Capitolul întîi

Cunoști tu oare țara unde-s lămîi în floare?
Acolo portocalele de aur ard în soare,
Pe cînd din cer albastru un dulce vînt adie,
Iar dafinul și mirtul se-nalță spre tărie.

Răspunde, o cunoști? Spre ea, spre ea,
Cu tine, dragul meu, să plec aș vrea.

Cunoști tu oare casa cu stîlpi împodobită,
Cu albe încăperi, cu sala strălucită,
Unde statui de piatră șoptesc mereu cu milă:
Ce ți-au făcut, ce ți-au făcut, biată copilă?

Răspunde, o cunoști? Spre ea, spre ea,
Cu tine, ocrotitorul meu, să plec aș vrea.

Cunoști tu oare munții și drumul care suie?
Prin ceață, măgărușul își cată cărăruie,
În peșteri locuiește un neam străvechi de zmei.
Puhoaie cad la vale din crestele de stei.

Răspunde, îi cunoști? Spre ei, spre ei,
Ne duce drumul nostru; o, tată, cînd mă iei?[19]

A DOUA ZI dimineața, cînd Wilhelm o căută prin casă pe Mignon, n-o găsi nicăieri; află însă că plecase devreme cu Melina, care era grăbit să ia în primire garderoba și celelalte accesorii teatrale.

După cîteva ore, Wilhelm auzi cîntîndu-se la ușa lui. La început crezu că se întorsese harpistul; dar îndată își dădu seama că erau sunete de țiteră și că vocea era a lui Mignon. Wilhelm deschise ușa, fetița intră și cîntă liedul, pe care l-am notat mai sus.

Melodia și expresivitatea cîntecului îi plăcură în chip deosebit prietenului nostru, deși nu izbuti să înțeleagă toate cuvintele. El ceru să i se repete și să i se explice strofele, le scrise și le traduse în germană[20]. Dar nu reuși să redea decît pe departe întorsăturile originale ale poeziei. Naivitatea copilărească a exprimării dispărea de

îndată ce vorbirea incorectă și incoerența erau transformate, căpătînd o formă ordonată. De altfel și farmecul melodiei era neasemuit.

Mignon începea fiecare strofă solemn și pompos, ca și cum ar fi vrut să pregătească pe ascultător pentru ceva neobișnuit, ca și cum ar fi avut de exprimat ceva foarte important. La versul al treilea, cîntecul devenea mai înăbușit și mai întunecat; vorbelor „Răspunde, o cunoști?“ le dădea o intonație plină de taină și de îngrijorare, pe cînd „sprea ea, spre ea“ era cîntat cu un dor neînfrînt și, de fiecare dată cînd se repeta îndemnul de plecare, ea îi modifica expresia, cînd rugătoare și insistentă, cînd plină de pasiune și făgăduieli.

După ce repetă cîntecul, Mignon stătu o clipă tăcută, apoi, aruncînd o privire pătrunzătoare lui Wilhelm, îl întrebă:

— Cunoști țara aceea?

— Îmi închipui că e Italia, răspunse Wilhelm; de unde știi cîntecul acesta?

— Italia! rosti Mignon cu gravitate; dacă pleci în Italia, ia-mă cu tine; aici mi-e frig.

— Ai fost acolo, copilă dragă? o întrebă Wilhelm. Fetița tăcu și n-a fost chip să mai scoată ceva de la dînsa.

Melina, care intră în clipa aceea, examină țitera și se bucură că fusese atît de frumos reparată. Instrumentul făcea parte din inventarul vechii recuzite teatrale. Dimineața, Mignon i-o ceruse; harpistul îi pusese îndată coarde noi și copila își dovedise cu acest prilej un talent pe care nimeni nu i-l cunoscuse pînă atunci.

Deci Melina intrase în posesia garderobei și a tuturor accesoriilor; cîțiva membri ai consiliului comunal îi și făgăduiseră autorizația de a juca un timp în oraș, așa că se întorsese cu inima ușoară și cu fața înseninată. Părea cu totul alt om; era amabil, blînd, politicos cu fiecare, ba chiar serviabil și atrăgător. Își arăta încîntarea că poate să dea de lucru prietenilor săi, care pînă atunci fuseseră fără ocupație și strîmtorați, angajîndu-i pentru cîtăva vreme; totodată regreta că nu era în stare să răsplătească de la început, după capacitatea și talentul lor, acele elemente excelente, pe care norocul i le-a scos în cale, căci, înainte de toate, trebuia să-și achite datoria față de un prieten atît de generos ca Wilhelm.

— Nu-ți pot exprima, îi mărturisi Melina, recunoștința mea pentru prietenia ce mi-ai arătat-o ajutîndu-mă să devin director de teatru. Cînd te-am cunoscut, mă găseam într-o situație neobișnuită. Îți aduci aminte cîtă aversiune am arătat pentru teatru atunci cînd ne-am întîlnit întîia oară; și totuși, din dragoste pentru soția mea care așteaptă multă satisfacție și succes în cariera teatrală, a trebuit să caut un angajament îndată ce ne-am căsătorit. Dar

n-am găsit nici unul, sau cel puţin nici unul stabil; în schimb, din fericire, am intrat în legătură cu nişte negustori care, pentru anumite situaţii aveau nevoie de cineva care să ştie a mînui bine condeiul, să înţeleagă limba franceză şi să nu fie străin de contabilitate. Asta a mers foarte bine cîtva timp; eram plătit cum se cuvine, mi-am cumpărat cîte ceva şi trăiam în condiţii de care nu-mi era ruşine. Însă comenzile excepţionale ale patronilor mei s-au terminat după o vreme, iar despre o ocupaţie durabilă nu putea fi vorba. Soţia mea dorea cu şi mai multă înfrigurare să intre în teatru, din păcate într-o perioadă în care starea ei nu era potrivită ca să apară în public. Acum, însă, sper că teatrul pe care-l voi înjgheba mulţumită dumitale va fi un început bun pentru mine şi ai mei; dumitale îţi datorez viitorul meu, oricum o fi el.

Wilhelm ascultase cu satisfacţie acele mărturisiri şi actorii, adunaţi în jurul lui Melina, au fost de asemenea destul de mulţumiţi auzind declaraţiile noului director; ei se bucurau în sinea lor că li s-a ivit atît de iute un angajament şi au fost de acord să primească la început salarii mici, căci cei mai mulţi dintre ei vedeau în oferta aceasta neprevăzută un cîştig care le picase din senin. Melina îşi puse în gînd să profite de buna lor dispoziţie; el căută să discute abil cu fiecare în parte şi se pricepu să-i convingă, în fel şi chip, să-şi semneze îndată contractele, fără să mai reflecteze asupra noilor condiţii cuprinse în ele, toţi socotindu-se destul de apăraţi de clauza care le permitea să se elibereze printr-un preaviz de şase săptămîni.

Nu mai rămînea decît să se redacteze aceste condiţii în forma cuvenită; Melina se şi gîndea la piesele cu care să ispitească la început publicul, cînd un curier îl vesti pe intendent de sosirea stăpînilor şi acesta porunci să fie aduşi cai de schimb.

Curînd, în faţa hanului trase o caleaşcă încărcată vîrf cu bagaje, de pe capra căreia săriră doi lachei; Philine, după obiceiul ei, fu prima la faţa locului şi se opri în uşă.

— Cine eşti dumneata? întrebă contesa, cînd să intre.

— O actriţă, sluga dumneavoastră, excelenţă, răspunse ea; apoi ştrengăriţa, cu o faţă foarte cucernică şi o atitudine umilă, se înclină adînc şi-i sărută poala rochiei.

Contele, văzîndu-se înconjurat de încă vreo cîteva persoane care de asemenea se dădeau drept actori, se interesă de importanţa trupei, de ultimul loc unde au jucat şi de director.

— Dacă ar fi fost francezi, îi spuse soţiei, am fi putut face prinţului o bucurie neaşteptată, oferindu-i la noi distracţia sa favorită.

— Ar fi de reflectat dacă oamenii aceştia, deşi nu sînt, din păcate, decît germani, n-ar putea să joace la castel cît timp va rămîne prinţul la noi, răspunse contesa. Or fi avînd totuşi oarecare

talent. O societate numeroasă poate fi distrată cel mai bine cu ajutorul teatrului, şi baronul ar putea să-i mai fasoneze.

Cu aceste vorbe, au urcat scara şi sus li s-a prezentat Melina, ca director.

— Adună-ţi oamenii, îi zise contele, şi înfăţişează-mi-i, ca să văd ce e cu ei. Doresc să am de asemenea lista pieselor, pe care eventual aţi putea să le jucaţi.

Melina se înclină foarte adînc, ieşi repede din cameră şi se întoarse îndată cu actorii. Aceştia se îngrămădiră unii în spatele altora: o parte se prezentară prost, din prea mare dorinţă de a plăcea; ceilalţi, nu cu mult mai bine, fiindcă se dovediră prea nepăsători. Philine se arătă plină de respect faţă de contesă, care era neobişnuit de binevoitoare şi prietenoasă; în vremea asta, contele îi cerceta pe ceilalţi. Îl întrebă pe fiecare despre genul lui şi-i declară lui Melina, care-i primi părerile cu cea mai mare supunere, că trebuie respectat cu strictețe genul fiecărui actor.

De asemenea contele le indică pe rînd ce ar mai trebui să studieze, ce ar avea de îmbunătăţit în înfăţişare şi în ţinută; le explică clar greşelile în care cădeau totdeauna germanii şi le dovedi că are cunoştinţe atît de neobişnuite, încît au fost cu toţii cuprinşi de cea mai mare sfială faţă de un cunoscător atît de luminat, un protector atît de sus-pus, şi abia de îndrăzneau să mai respire.

— Cine e omul acela din colţ? întrebă contele, uitîndu-se la un personaj care nu-i fusese încă prezentat. Un individ uscăţiv, îmbrăcat cu o haină roasă, peticită la coate şi purtînd o perucă păcătoasă, se apropie umil.

Acest om, pe care l-am cunoscut în cartea anterioară ca un favorit al Philinei, juca de obicei rolurile de pedanţi, de magiştri sau de poeţi şi, în general, cele în care cineva trebuia să fie bătut sau udat cu apă. Se obişnuise să se tot ploconească slugarnic, caraghios şi speriat, şi vorba lui stîlcită, care i se potrivea cu rolurile, îi făcea pe spectatori să rîdă, aşa că era privit totdeauna ca un membru util al trupei, mai ales că, pe deasupra, era îndatoritor şi amabil. El înaintă spre conte în felul său, se înclină şi-i răspunse la întrebări aşa cum obişnuia să se comporte pe scenă în rolurile sale. Contele îl privi o bucată de vreme cu o atenţie binevoitoare şi, după ce îl cîntări, se întoarse spre contesă, exclamînd:

— Draga mea, uită-te bine la omul ăsta; garantez că e un mare actor, sau că ar putea să devină. Omul făcu în mod natural o plecăciune prostească şi contele se porni pe rîs, exclamînd: Se pricepe admirabil la meseria lui! Pariez că actorul acesta poate să joace orice pofteşti şi e păcat că, pînă acum, n-a fost întrebuinţat la nimic de seamă.

O preferință atît de categorică era pentru ceilalți cît se poate de jignitoare; numai Melina părea a nu fi fost atins, ba dădu contelui perfectă dreptate și adăugă, cu aerul cel mai respectuos:

— Vai, da; nu i-a lipsit, ca multora dintre noi, decît un asemenea cunoscător și o astfel de încurajare, pe care o găsim acum în excelența-voastră.

— Asta-i toată trupa? întrebă contele.

— Unii lipsesc, răspunse Melina șiret; de altfel am putea, dacă am găsi oarecare sprijin, să ne completăm ansamblul cu actori din localitățile vecine.

În vremea asta, Philine zise contesei:

— Mai este sus un tînăr foarte drăguț, care sigur că ar putea repede să ajungă a juca rolurile de prim-amorez.

— De ce nu se arată? întrebă contesa.

— Mă duc să-l chem, zise Philine și zbură pe ușă.

Îl găsi pe Wilhelm, ocupat tot cu Mignon, și îl convinse să coboare. El o urmă, cam în silă; totuși era împins de curiozitate căci, auzind de importanța personajelor, era foarte doritor să le cunoască mai de aproape. Intrînd în cameră, ochii săi întîlniră mai întîi ochii contesei, îndreptați asupra lui. Philine îl duse spre ea, pe cînd contele era ocupat cu ceilalți. Wilhelm se înclină și răspunse cam tulburat la cîteva întrebări, adresate de acea doamnă fermecătoare. Frumusețea, tinerețea și grația, eleganța și felul ei încîntător de a fi îi făcură o impresie cît se poate de plăcută, cu atît mai mult cu cît vorbele și gesturile ei erau întovărășite de oarecare timiditate, ba s-ar fi putut spune chiar de jenă. Apoi Wilhelm se înfățișă și contelui, care însă nu-l luă în seamă, ci se apropie de fereastra unde stătea soția sa, avînd aerul că vrea s-o întrebe ceva. Cei de față observară că impresiile ei se potriveau în totul cu ale lui, ba chiar părea că dînsa îl roagă foarte aprins, pentru a-i întări hotărîrea.

Imediat, el se întoarse către cei de față și zise:

— Acum nu pot sta prea mult aici, dar vă voi trimite un prieten și dacă faceți propuneri convenabile și vreți să vă dați cu adevărat multă osteneală, atunci vă voi permite să jucați la castel.

Toți actorii își arătară bucuria, și mai ales Philine săruta înfrigurată mîinile contesei.

— Lasă, micuțo, spunea doamna, mîngîind obrajii fetei zvăpăiate, lasă, ai să vii la mine, îmi țin cu făgăduiala; numai să fii mai bine îmbrăcată. Philine se scuză spunînd că n-avea decît puțini bani de cheltuit cu îmbrăcămintea și atunci contesa porunci îndată cameristei sale să scoată din bagaje o pălărie englezească și un fular de mătase, care erau ușor de găsit. Contesa o împodobi chiar ea pe

Philine, care continuă să se poarte tare drăgălaş, cu un aer de candoare desăvîrşită.

În sfîrşit, contele îi oferi contesei braţul şi o conduse jos. Cînd trecu, ea salută amical întreaga societate şi se întoarse încă o dată spre Wilhelm, spunîndu-i graţios:

— Ne vom revedea în curînd.

Aceste perspective fericite însufleţiră întreaga adunare; fiecare dădea frîu liber speranţelor, dorinţelor şi visurilor sale, vorbea de rolurile pe care voia să le joace, de succesele pe care voia să le obţină. Melina chibzuia cum să scoată repede nişte bani de la locuitorii orăşelului prin cîteva reprezentaţii şi, totodată, să-şi pună trupa pe roate; iar ceilalţi se îndreptară spre bucătărie să comande un prînz mai bun decît acele cu care se mulţumeau de obicei.

Capitolul al doilea

După cîteva zile, sosi baronul; Melina îl primi cu destulă îngrijorare. Contele vorbise de el ca de un mare cunoscător şi era de aşteptat că va descoperi îndată partea slabă a micii închegări teatrale şi că-şi va da seama că nu avea de-a face cu o trupă formată, în stare să reprezinte o piesă aşa cum se cuvine. Însă atît directorul cît şi actorii au scăpat îndată de orice grijă, căci au găsit în baron un om care privea teatrul naţional cu cel mai mare entuziasm şi care se interesa cu plăcere de orice actor şi de orice trupă. El îi salută pe toţi ceremonios, afirmînd că e fericit de a întîlni în chip atît de neaşteptat o trupă germană, de a intra în relaţii cu ea şi de a introduce muzele naţionale în castelul rudei sale. Apoi scoase un caiet din buzunar, în care Melina spera că se află punctele contractului; dar în el se găsea cu totul altceva. Baronul îi rugă să asculte cu atenţie o dramă, pe care o scrisese el însuşi şi pe care dorea s-o vadă jucată de către ei. Actorii făcură cerc în jurul lui, foarte bucuroşi că pot să cîştige cu atît de puţină cheltuială favoarea unui om atît de preţios, deşi, ţinînd seama de grosimea caietului, fiecare se temea că lectura va dura la nesfîrşit. Aşa a şi fost; piesa avea cinci acte, în genul acelora care nu se mai termină.

Eroul era un om de rang înalt, virtuos, plin de mărinimie şi, în acelaşi timp, neînţeles şi persecutat; totuşi, pînă la urmă, el ajungea să-şi învingă duşmanii, asupra cărora s-ar fi abătut cea mai riguroasă justiţie poetică, dacă învingătorul nu s-ar fi grăbit să-i graţieze.

În timpul lecturii, fiecare ascultător a avut destul răgaz să se gîndească la viața lui, să se ridice pe nesimțite din umilința în care se cufundase nu cu mult înainte și să se înalțe la o stare de fericită mulțumire de sine, de unde putea să viseze la cele mai încîntătoare perspective de viitor. Cei care nu-și găseau în piesă nici un rol pe măsură socoteau în sinea lor piesa proastă și-l considerau pe baron un autor neînzestrat; în schimb ceilalți, cînd descopereau un pasaj în care sperau să fie aplaudați, nu mai încetau cu laudele, spre marea mulțumire a autorului.

Partea materială s-a stabilit repede. Melina s-a priceput să încheie contractul în avantajul său și să-l țină ascuns față de ceilalți actori.

El vorbi în treacăt cu baronul despre Wilhelm, asigurîndu-l că se potrivea foarte bine pentru funcția de poet al teatrului și că avea însușiri chiar pentru meșteșugul de actor. Baronul făcu imediat cunoștință cu el, tratîndu-l ca pe un confrate și Wilhelm scoase la iveală cîteva piese mici pe care întîmplarea le salvase, împreună cu alte relieve, în ziua în care își aruncase în foc cea mai mare parte a lucrărilor sale. Baronul îi lăudă piesele și felul de a le citi, socotind ca de la sine înțeles că va veni cu ceilalți la castel. La plecare, le făgădui tuturor o primire excelentă, găzduire confortabilă, masă bună, succese și daruri, iar Melina își asigură și o anumită sumă, ca bani de buzunar.

E lesne de închipuit buna dispoziție care a domnit printre actori în urma acestei vizite; în locul nesiguranței și umilințelor, vedeau deodată că-i așteaptă onoruri și bunăstare. Așa că, bizuindu-se pe asemenea socoteli, fiecare se bucura și credea că nu se cade să mai păstreze în buzunar nici un bănuț.

În vremea asta, Wilhelm chibzuia în sine dacă să însoțească trupa la castel și găsi că-i bine să se ducă, din multe puncte de vedere. Melina spera, prin acest angajament avantajos, să-i poată plăti măcar în parte datoria, iar prietenul nostru, doritor să cunoască oamenii, nu voia să piardă prilejul de a intra în contact mai strîns cu lumea sus-pusă, în speranța că va dobîndi multe lămuriri despre viață, despre sine însuși și despre artă. În același timp, nu îndrăznea să-și mărturisească sieși cît de mult dorea să se găsească din nou în apropierea frumoasei contese; căuta mai degrabă să se convingă în general de marele folos pe care-l va avea cunoscînd mai de aproape lumea oamenilor bogați și nobili. Făcu tot felul de reflecții asupra contelui, contesei, baronului, asupra siguranței, îndemînării și grației cu care se comportau și, fiindcă se afla singur, exclamă cu entuziasm:

— De trei ori fericiți sînt cei pe care nașterea îi ridică dintr-o dată deasupra treptelor inferioare ale omenirii și care n-au îndurat nici

măcar vremelnic acele condiții în care atîția oameni buni rămîn să se chinuiască toată viața! De pe piscul în care se află, privirea lor capătă un punct de vedere larg și just și fiecare pas din viața lor este lesnicios. Ei sînt de la naștere instalați ca pe o corabie, pentru ca, în timpul călătoriei pe care trebuie s-o facem cu toții, să profite de vînturile favorabile și să le lase pe cele potrivnice să treacă, pe cînd ceilalți se ostenesc să înoate pe cont propriu, trăgînd prea puține foloase de pe urma vînturilor prielnice și pierind în furtună, cu puterile repede sleite. Ce comod, ce ușor e să trăiești, cînd ai un patrimoniu ce-ți vine de la strămoși! Și ce sigur înflorește un comerț, care are la temelie un capital solid, astfel că o încercare nereușită nu te constrînge imediat la inactivitate. Cine poate cunoaște mai bine valoarea și deșertăciunea lucrurilor pămîntești decît cel ce din tinerețe a fost în stare să se bucure de ele? Și cine știe să-și îndrepte mai iute spiritul spre ceea ce e necesar, folositor și adevărat, dacă nu cel ce a putut să se convingă de greșeli la o vîrstă la care mai are încă destule puteri pentru a începe o viață nouă!

Astfel prietenul nostru socotea fericiți pe toți cei ce trăiau în sferele înalte, însă și pe cei ce se apropiau de asemenea cercuri și se puteau adăpa la izvoarele lor, și își binecuvînta soarta, care potrivise astfel lucrurile ca și el să se ridice pe aceste trepte.

În vremea aceasta, Melina, după ce își bătu multă vreme capul cum să-și împartă actorii pe genuri, după dorința contelui și după propria sa convingere, și cum să dea fiecăruia rolul potrivit, se vădi pînă la urmă foarte mulțumit cînd ajunse la distribuție și văzu că personalul, deși restrîns ca număr, era dispus să se dedice oricărui rol, după posibilități. Laertes lua obișnuit rolul de june prim, Philine pe cel de subretă, iar cele două fete rolurile de îndrăgostite naive și gingașe; bătrînul rău de gură rămînea la genul lui. Melina credea că lui însuși i se potrivesc rolurile de nobili, dar Madame Melina, spre marele ei necaz, trebui să apară ca femeie măritată, ba chiar ca mamă duioasă; cum în piesele noi un poet sau un pedant nu mai este înfățișat ridicol, favoritul contelui a fost obligat să joace numai roluri de președinți ori miniștri, căci aceștia sînt prezentați de obicei ca mari ticăloși și executați cu asprime în actul al cincilea. La fel Melina, ca iuncher sau șambelan, suporta cu inimă ușoară grosolăniile pe care, conform tradiției, i le adresau personaje cumsecade într-o mulțime de piese cu succes, pentru că în schimb avea prilejul să se îmbrace elegant și să ia aere de curtean, pe care credea că le posedă la perfecție.

N-a trecut mult și au început a năvăli din alte regiuni feluriți actori, care au fost primiți fără un examen deosebit dar, ce-i drept, și fără lefuri serioase.

Wilhelm, pe care Melina încercase zadarnic în mai multe rînduri să-l convingă să accepte un rol de amorez, se ocupa de munca tuturor cu multă bunăvoință, fără ca noul director să-i fie cîtuși de puțin recunoscător; acesta credea probabil că, odată cu proaspăta sa calificare, căpătase și toată priceperea necesară; de altfel, cea mai plăcută dintre ocupațiile sale era tăiatul textelor, scurtînd fiecare piesă după nevoie, fără să țină seama de nici un alt considerent. Dar teatrul era plin, publicul foarte mulțumit și locuitorii cei mai distinși ai orășelului afirmau că teatrul din capitală nu putea nici pe departe să se compare cu al lor.

Capitolul al treilea

În sfîrșit sosi vremea să se pregătească de plecare, erau în așteptarea trăsurilor și căruțelor ce fuseseră comandate ca să transporte întreaga trupă la castelul contelui. Încă dinainte se iscaseră certuri, care cu cine va călători și cum aveau să se așeze în trăsuri. Cu multă osteneală, ordinea și repartiția au fost pînă la urmă stabilite, dar din păcate fără folos. La ceasul hotărît au sosit mai puține trăsuri decît se așteptaseră și oamenii au trebuit să se organizeze altfel. Baronul, care apăru curînd călare, în urma trăsurilor, dădu următoarea explicație: la castel era mare zăpăceală căci nu numai că prințul avea să vină cu cîteva zile mai devreme decît se crezuse, dar mai sosiseră și musafiri neașteptați; spațiul se redusese foarte mult și din pricina asta nu vor fi așa de bine găzduiți cum le făgăduise, fapt care pe el îl mîhnea în chip deosebit.

S-au împărțit în trăsuri, cum s-a putut, și întrucît vremea era destul de bună, iar castelul la depărtare numai de cîteva ore, cei mai sprinteni au preferat s-o ia la picior decît să mai aștepte întoarcerea trăsurilor. Caravana a pornit în strigăte de bucurie, pentru întîia oară fără grija că nu vor avea cu ce plăti hangiul. Castelul contelui le apărea în închipuire ca un palat fermecat; erau cei mai fericiți și mai veseli oameni de pe pămînt și fiecare, după cum îl ducea mintea, lega de ziua aceea un șir întreg de bucurii, onoruri și avantaje.

O ploaie violentă, ce a prins să toarne pe neașteptate, n-a reușit să-i trezească din acele visuri plăcute; totuși, cum ploaia se întețea mereu, mulți dintre ei începură să se simtă destul de prost. Se înnoptase și nimic nu putea să le apară mai îmbietor decît palatul contelui care începea să se zărească strălucind pe o colină, cu toate etajele luminate, de izbuteai să-i numeri ferestrele.

Cînd au ajuns mai aproape, au văzut și toate ferestrele clădirilor din jur de asemenea luminate. Fiecare se întreba în sinea lui care-i va fi camera și cei mai mulți se mulțumeau, modest, cu o încăpere la mansardă sau în aripile laterale.

În sfîrșit, trecură prin sat și prin fața hanului. Wilhelm opri trăsura ca să coboare; dar hangiul se jură că nu putea să-i dea nici măcar un colțișor. Domnul conte, căruia i-au sosit niște oaspeți neașteptați, a reținut hanul în întregime și încă de ieri e scris limpede cu creta pe toate ușile cine trebuie să locuiască acolo. Deci, vrînd, nevrînd, prietenul nostru trebui să plece cu restul societății mai departe spre castel.

Într-o aripă a clădirii, ei zăriră niște bucătari trebăluind în jurul focului și îndată se înviorară la această priveliște; pe scara clădirii principale coborîră în grabă cîțiva valeți cu făclii și inima bunilor călători se umplu de bucurie la vederea lor. În schimb, cît de mare le-a fost surpriza cînd această primire s-a transformat într-o batjocură înspăimîntătoare. Valeții înjurau pe vizitii că au tras acolo; li se strigă să întoarcă și să se ducă la vechiul castel, căci aici nu se află loc pentru astfel de oaspeți! La primirea aceasta, atît de neprietenoasă și neașteptată, au mai adăugat fel de fel de glume grosolane, rîzînd între ei, că datorită acestei greșeli, oamenii erau iarăși aruncați în ploaie. Turna mereu cu găleata, pe cer nu se vedea nici o stea și acum trupa se îndrepta pe un drum desfundat, între două ziduri, spre vechiul castel, situat mai în fund și care stătea nelocuit de cînd tatăl contelui îl construise pe cel din față. Trăsurile se opriră, parte în curte, parte sub bolta lungă de la intrare, și vizitiii, care erau căruțași din sat, deshămară caii și plecară călare acasă.

Cum nimeni nu se arăta ca să-i primească, coborîră din trăsuri, strigară, căutară; zadarnic! Toate rămîneau în întuneric și tăcere. Vîntul năvălea pe poarta boltită, iar curțile ca și turnurile vechi, ale căror siluete abia dacă se distingeau în beznă, aveau ceva sinistru. Erau cu toții înghețați de frig și tremurau, femeile erau înfricoșate, copiii începură să plîngă; nerăbdarea le creștea cu fiecare clipă și schimbarea atît de bruscă și neașteptată a stării lor fericite de mai înainte îi buimăcea cu desăvîrșire.

Deoarece se așteptau din clipă în clipă ca vreun om să vină să le deschidă și, înșelați cînd de ploaie, cînd de furtună, credeau mereu că aud pașii portarului atît de dorit, rămaseră multă vreme nehotărîți, fără a face nimic; nimănui nu-i trecu prin minte să se ducă la castelul cel nou pentru a cere acolo ajutor de la suflete miloase. Nu puteau pricepe unde a rămas prietenul lor, baronul, și cu toții erau într-o stare jalnică.

În sfîrşit, sosiră într-adevăr nişte oameni dar, după glasuri, îşi dădură seama că nu erau decît cei ce porniseră pe jos şi rămăseseră în urma trăsurilor. Aceştia le povestiră că baronul căzuse cu cal cu tot, că se rănise rău la un picior şi că şi ei se duseseră la castel să se intereseze de găzduire, dar fuseseră trimişi brutal încoace.

Toată lumea era în cea mai mare nedumerire; se sfătuiau ce să facă, dar nu puteau ajunge la nici o soluţie. În sfîrşit, văzură din depărtare apropiindu-se un felinar şi răsuflară uşuraţi; dar speranţa rezolvării imediate a situaţiei lor s-a spulberat din nou, cînd apariţia s-a apropiat şi a devenit mai clară. Era un rîndaş de la grajduri, care lumina calea faimosului intendent al contelui. De îndată ce s-a apropiat, intendentul s-a interesat foarte aprins de Mademoiselle Philine şi, cînd ea s-a ivit din grupul celorlalţi, i-a oferit cu insistenţă s-o ducă la castelul nou, unde i se pregătise un locşor la cameristele contesei. Fără să stea mult pe gînduri, Philine a primit invitaţia cu recunoştinţă, i-a luat braţul şi voia să plece cu el, după ce îşi încredinţase cuferele celorlalţi camarazi; dar actorii i-au tăiat calea intendentului şi atîta l-au întrebat, l-au rugat, l-au implorat, că acesta, pînă la urmă, ca să scape cu frumoasa lui, le-a făgăduit tot ce-au cerut şi i-a asigurat că li se va deschide îndată castelul şi că vor fi găzduiţi cît se poate de bine. Curînd, au văzut cum dispare lumina felinarului şi îndelungă vreme au aşteptat zadarnic alta nouă care, în sfîrşit, după multă aşteptare, blesteme şi înjurături, a apărut, insuflîndu-le oarecare consolare şi speranţă.

Un servitor bătrîn le-a deschis uşa clădirii aceleia vechi, în care au pătruns ca o vijelie. Apoi fiecare s-a ocupat de lucrurile sale, despachetîndu-le şi rînduindu-le. Cea mai mare parte dintre ele erau udate zdravăn, ca şi oamenii. La *singura* lumînare pe care o aveau, treaba mergea greu; toţi se ciocneau, se împiedicau, cădeau. Cerură lumînări mai multe, cerură să li se facă focul. Cu multă greutate servitorul, care abia răspundea cîte-un cuvînt, le lăsă felinarul, plecă şi nu se mai întoarse.

Atunci începură să cerceteze casa; uşile tuturor camerelor erau deschise; sobele mari, tapetele, parchetul cu desene dovedeau încă fastul de altădată; dar nu se afla acolo nici o mobilă, nici o masă, nici un scaun, nici o oglindă, doar cîteva paturi de lemn, goale, de o mărime neobişnuită, despuiate de toate podoabele şi de orice lucru necesar. Cuferele şi boccelele ude au fost întrebuinţate drept scaune; o parte dintre călătorii obosiţi s-au întins pe parchet; Wilhelm se aşezase pe nişte trepte şi Mignon se odihnea pe genunchii lui. Fata era neliniştită şi cînd o întrebă ce are, ea răspunse: Mi-e foame! N-avea la el nimic cu ce potoli fetiţa, ceilalţi îşi isprăviseră

şi ei proviziile, aşa că fu nevoit s-o lase flămîndă pe sărmana făptură. În tot acest timp, Wilhelm nu se agitase în nici un fel, ci rămăsese retras în sine însuşi; căci era foarte nemulţumit şi iritat că n-a stăruit în intenţia lui de a se opri la han, chiar dacă ar fi trebuit să-şi găsească adăpost în pod, sub acoperiş.

Ceilalţi se comportau fiecare în felul său. Cîţiva dintre ei clădiră un morman de lemne vechi într-un cămin enorm din sală şi aprinseră rugul chiuind. Din nefericire, şi această speranţă, că se vor putea usca şi încălzi, le-a fost spulberată în chip groaznic, căci acel cămin se afla acolo numai de frumuseţe şi în partea superioară era zidit; fumul se întoarse repede înapoi şi umplu dintr-o dată încăperile; lemnul uscat trosnea şi izbucnea în flăcări, care năvăleau şi ele afară. Curentul de aer, care pătrundea prin ochiurile de geam sfărîmate, le mîna în toate părţile; se temură să nu ia castelul foc; trebuiră să împrăştie jarul, să-l calce în picioare, să-l înăbuşe; dar fumul se îngroşa, situaţia devenea tot mai nesuferită, erau aproape disperaţi.

Wilhelm, ca să scape de fum, se refugiase într-o cameră îndepărtată; Mignon se ivi îndată şi ea, urmată de un servitor bine îmbrăcat, care ducea un felinar mare, cu două lumînări; servitorul se îndreptă spre Wilhelm şi, pe cînd îi prezenta o tavă frumoasă de porţelan cu prăjituri şi fructe, îi spuse:

— Acestea vă sînt trimise de către tînăra domnişoară de dincolo şi vă roagă să veniţi ca să-i ţineţi tovărăşie; mi-a cerut să vă spun, continuă el cu un aer degajat, că îi merge foarte bine şi că doreşte să-şi împartă norocul cu prietenii săi.

Wilhelm se aştepta la orice, numai la această invitaţie, nu; căci, după aventura de pe banca de piatră, îi arăta Philinei un dispreţ total de cîte ori o întîlnea şi era hotărît să nu mai aibă de-a face cu ea, încît era gata să-i trimită darul îndărăt; dar privirea rugătoare pe care Mignon o ridică spre el îl înduplecă să-l primească şi să-i mulţumească Philinei în numele fetiţei; însă invitaţia o respinse categoric. Îl rugă pe servitor să aibă puţină grijă de noii sosiţi şi ceru veşti despre baron. Acesta zăcea în pat, dar, din cîte ştia servitorul, dăduse ordin cuiva să aibă grijă de cei găzduiţi atît de prost.

Servitorul plecă şi lăsă lui Wilhelm una dintre lumînări, pe care acesta trebui s-o lipească pe pervazul ferestrei, din lipsă de sfeşnic; acum putea vedea cel puţin cei patru pereţi ai camerei. Căci mai trecu multă vreme pînă să se termine pregătirile necesare odihnei călătorilor noştri. Încetul cu încetul, au fost aduse lumînări, dar fără de mucarniţe, apoi cîteva scaune; apoi, după o oră, nişte pături, apoi perne, toate pătrunse de ploaie; trecuse bine de

miezul nopții cînd au fost aduse în sfîrșit mindire și saltele, pe care ar fi fost atît de bucuroși să le fi avut de la început.

În răstimp, s-a adus și ceva de mîncare și băutură, care au fost consumate fără multă critică, deși păreau mai mult rămășițe amestecate și nu păreau o dovadă de considerație deosebită față de oaspeții cărora le erau destinate.

Capitolul al patrulea

Neliniștea și necazurile acelei nopți au mai fost sporite de proasta creștere și neastîmpărul cîtorva inși ușuratici, care s-au zbenguit și și-au făcut pe rînd tot soiul de farse. Cînd s-au ivit zorile, toți strigau împotriva prietenului lor, baronul, care-i înșelase, descriindu-le cu totul altfel ordinea și confortul ce-i aștepta la castel. Dar, spre marea lor surpriză și mîngîiere, chiar din primul ceas al dimineții, a apărut contele, însoțit de cîțiva slujitori, ca să cerceteze cum s-au instalat. A fost foarte iritat auzind cît de prost fuseseră primiți; baronul, care-l ajunsese din urmă șchiopătînd, învinuia pe majordom, care în această împrejurare nu-i împlinise poruncile și căruia îi pregătea astfel o săpuneală zdravănă.

Contele ordonă imediat să se organizeze toate, în prezența sa, astfel ca oaspeții să se bucure de cel mai desăvîrșit confort. După aceasta, sosiră și cîțiva ofițeri în recunoaștere printre actrițe; iar contele ceru să i se prezinte întreaga trupă, vorbi cu fiecare pomenindu-i numele, presără convorbirea cu glume, așa că toți au fost încîntați de acest mare senior. Pînă la urmă, a trebuit și Wilhelm să se arate, împreună cu Mignon, care se ținea după dînsul. El se scuză, cît putu mai bine, de libertatea care și-o luase de a veni; contele însă părea că se așteptase să-l vadă acolo.

Un bărbat tînăr care era lîngă conte și care putea fi luat drept ofițer, deși nu purta uniformă, se întreținu în mod deosebit cu prietenul nostru. Era altfel decît toți ceilalți; avea ochi albaștri deschis, care străluceau sub o frunte înaltă; părul blond îi cădea în șuvițe rebele și statura-i mijlocie îl arăta ca o ființă bravă, puternică și hotărîtă. Punea întrebări cu vioiciune și se dovedea priceput în toate domeniile la care se refereau întrebările.

Wilhelm ceru lămuriri baronului despre acest personaj, însă baronul nu-i spuse prea multe lucruri bune despre el: că ar avea

rangul de maior, că era în realitate favoritul prințului, că s-ar ocupa de afacerile lui private și era socotit ca brațul său drept; ba erau motive de a-l crede fiul său natural. Că ar fi fost în Franța, Anglia și Italia cu diferite misiuni, că s-ar fi distins pretutindeni în mod deosebit — și asta îl făcea să fie foarte încrezut, că avea pretenția de a cunoaște temeinic literatura germană și că-și îngăduia să-și bată joc de ea în toate felurile. El, baronul, evita orice discuție cu dînsul și Wilhelm ar face foarte bine să-l ocolească, deoarece pînă la urmă fiecăruia îi trîntește una bună. Se numea Jarno, însă baronul habar n-avea ce reprezenta numele acesta.

Wilhelm nu știa ce să spună, căci simțea o oarecare simpatie față de străinul acela, cu toate că era ceva rece și distant în comportarea lui.

Trupa fusese împărțită în diferite încăperi din castel și Melina dădu în grijă foarte strict actorilor ca, pe viitor, să se poarte cum se cuvine; femeile să locuiască separat și fiecare să-și îndrepte toată atenția și tot talentul numai asupra rolului său, asupra măiestriei cu care avea să-l joace. Pe toate ușile pusese instrucțiuni și regulamente, compuse din mai multe puncte. Era stabilită suma la care se ridicau amenzile și cei ce ar fi călcat regulamentul trebuiau să le verse într-o casetă comună.

Dar aproape nimeni nu ținea seamă de dispozițiile acestea. Unii ofițeri tineri intrau și ieșeau în voie, glumeau cam grosolan cu actrițele, îi luau pe actori peste picior și făceau neputincioasă biata ordonanță polițienească încă înainte ca aceasta să poată prinde rădăcini. Alergau prin camere, se costumau, se ascundeau. Melina care, la început, vru să arate oarecare severitate, fu scos din sărite cu tot soiul de glume proaste și cînd, foarte curînd, contele îl chemă ca să vadă unde trebuia să se instaleze teatrul, lucrurile merseră și mai rău. Tinerii născociră felurite șotii fără haz care, cu ajutorul unor actori, deveniră încă și mai grosolane, de ai fi zis că tot castelul vechi era stăpînit de o șleahtă de turbați. Scandalul nu se sfîrși pînă nu se așezară la masă.

Contele îl condusese pe Melina într-o sală vastă, care aparținea vechiului castel, dar care era legată de cel nou printr-o galerie, unde se putea instala foarte bine un mic teatru. Stăpînul casei îi arătă pe loc, cu multă pricepere, felul în care voia să fie toate rînduite.

Lucrul s-a început cu cea mai mare grabă; scena a fost ridicată și împodobită; au fost despachetate decorurile aduse, și cele care se puteau întrebuința au fost completate cu ajutorul cîtorva oameni pricepuți ai contelui. Wilhelm însuși se apucă de treabă, ajutînd la

fixarea perspectivelor, la determinarea planurilor, mereu foarte atent ca nimic să nu meargă anapoda. Contele, care venea adesea, era foarte mulțumit; el le arăta cum să procedeze pentru o bună executare a ceea ce erau pe cale să construiască și dovedea că, în toate artele, avea cunoștințe neobișnuite.

Apoi au început în mod serios repetițiile, pentru care s-ar fi găsit și spațiu și răgaz suficient, dacă n-ar fi fost mereu stingheriți de prezența multor personaje străine; căci zilnic soseau oaspeți noi și fiecare voia să vadă trupa.

Capitolul al cincilea

De cîteva zile, baronul îl hrănea pe Wilhelm cu speranța că va fi prezentat contesei, în chip mai deosebit.

— I-am vorbit atît de mult acestei doamne distinse despre piesele dumitale spirituale și pline de sensibilitate, zicea el, încît de-abia așteaptă să stea de vorbă cu dumneata și să-i citești vreuna dintre bucăți. Pregătește-te să te prezinți la primul semn, căci vei fi chemat cu siguranță îndată ce va avea o dimineață mai liberă. Îi indică apoi o piesă într-un act cu care era bine să înceapă, deoarece îi arăta din plin talentul. Contesa era dezolată că Wilhelm nimerise într-o perioadă atît de agitată și că fusese nevoit să împartă cu restul trupei greutățile găzduirii din castelul vechi.

Wilhelm revizui cu cea mai mare grijă piesa, care trebuia să-i prilejuiască intrarea în societatea înaltă. Pînă acum, își spunea el, am lucrat în tăcere și numai pentru mine. N-am primit laude decît de la cîțiva prieteni. Multă vreme m-am îndoit de talentul meu; și adesea mă întreb dacă sînt pe calea cea bună, dacă am tot atît talent cîtă dragoste pentru teatru. Însă în prezența unor ascultători atît de pricepuți, într-o încăpere unde nu mai poate fi vorba de iluzii, încercarea este mult mai primejdioasă decît în oricare alt loc, și, totuși, n-aș vrea să dau îndărăt; doresc să leg plăcerea asta de bucuriile mele de altădată și să capăt speranțe pentru viitor.

După aceasta, el reluă cîteva piese, le citi cu cea mai mare atenție, corijîndu-le ici și colo, le reciti cu glas tare, ca să fie perfect sigur de rostire și expresie, iar cînd, într-o dimineață, fu invitat să se ducă la contesă își strecură în buzunar bucata pe care o studiase mai mult și cu care spera să obțină toată prețuirea.

Baronul îl asigurase că o va găsi singură, numai cu o prietenă. Cînd intră în cameră, Wilhelm fu întîmpinat cu multă amabilitate de baroana von C***. Aceasta se arătă bucuroasă să-l cunoască și-l înfățișă contesei, căreia tocmai i se aranja coafura; contesa îl primi cu vorbe bune și un zîmbet amabil; alături de scaunul ei se afla, din păcate, Philine, stătea îngenuncheată și făcea tot soiul de năzbîtii.

— Fetița asta frumoasă, zise baroana, ne-a distrat cu diferite cîntece. Continuă, te rog, cîntecelul început, ca să nu pierdem nimic din el.

Wilhelm ascultă bucata cu multă răbdare, nădăjduind mereu că și coaforul va pleca înainte de a începe el lectura. I se oferi o ceașcă de ciocolată, la care însăși baroana îi aduse biscuiți. Dar gustarea nu-i făcu nici o plăcere, căci aștepta cu prea multă ardoare să-i recite frumoasei contese ceva care s-o intereseze și prin care să-i fie pe plac. Pe deasupra îi mai stătea și Philine în cale, și ea îi fusese adesea o ascultătoare foarte incomodă. Urmărea îndurerat mîinile coaforului și aștepta mereu să vadă terminată construcția de bucle.

În vremea aceasta, intră contele și povesti despre oaspeții ce urmau să sosească, despre programul zilei și despre alte mărunțișuri ale vieții casnice. După ce părăsi încăperea, cîțiva ofițeri, care trebuiau să plece înainte de masă, cerură contesei permisiunea de a-i prezenta omagiile. Cînd valetul termină coafura, contesa porunci ca domnii aceia să fie introduși.

Cît au durat aceste perindări, baroana a stat de vorbă cu prietenul nostru arătîndu-i mult interes. El o asculta respectuos, dar cam distrat. Din cînd în cînd pipăia manuscrisul din buzunar, așteptînd mereu momentul potrivit, dar era să-și iasă din fire cînd a fost adus înăuntru un negustor de galanterie care porni netulburat să deschidă una după alta cutii, lăzi și lădițe, prezentînd fiecare sort de marfă cu insistența proprie acestei tagme.

Asistența devenea tot mai numeroasă. Baroana se uită spre Wilhelm și spuse ceva încetișor contesei; el observă aceasta, fără să le înțeleagă intenția, care i se lămuri abia acasă, unde se întoarse după ce-și pierduse o oră așteptînd zadarnic, nerăbdător să i se împlinească dorința. Găsi în buzunar un frumos portofel englezesc, pe care baroana i-l strecurase acolo, fără ca el să bage de seamă; îndată sosi și un negrișor al contesei, care-i înmînă o vestă splendid brodată, fără să-i spună prea limpede din partea cui venea.

Capitolul al şaselea

Tot restul zilei i-a fost stricat de un amestec de sentimente alcătuit din necaz şi recunoştinţă, pînă cînd spre seară a găsit iar cu ce să se ocupe, căci Melina a venit să-i aducă la cunoştinţă dorinţa contelui, care-i vorbise de un prolog, ce urma să fie prezentat în cinstea prinţului, în ziua sosirii sale. În el trebuia să fie personificate toate calităţile acelui mare erou şi binefăcător al omenirii; virtuţile lui să păşească împreună pe scenă, să-i aducă laude, iar la urmă să-i încununeze bustul cu lauri şi flori, în timp ce, pe un transparent, i-ar străluci numele şi coroana princiară. Contele lăsase în seama lui Melina să se îngrijească de versificarea piesei şi de montarea ei, iar acesta spera că Wilhelm, pentru care ar fi fost un lucru uşor, îl va ajuta bucuros.

— Cum! strigă supărat prietenul nostru, n-avem oare nimic mai bun decît portrete, inscripţii şi personaje alegorice, pentru a onora un prinţ care, după părerea mea, merită cu totul altfel de laude? Cum se poate ca un om deştept să fie măgulit, văzîndu-şi portretul expus şi numele strălucind pe o hîrtie unsă cu ulei? Mi-e teamă că personajele alegorice vor da loc la multe glume şi echivocuri, mai ales din cauza garderobei noastre. Că vei face dumneata piesa, sau că o vei da altcuiva s-o facă, asta te priveşte; nu pot să te împiedic; pe mine însă, te rog, să mă scuteşti de asemenea treabă.

Melina se scuză, zicînd că acestea nu-s decît instrucţiunile în linii mari, date de domnul conte care, de altfel, lasă în seama lor să aranjeze piesa cum vor vrea.

— Din toată inima, replică Wilhelm, aş contribui cu ceva pentru a distra această ilustră societate, şi muza mea n-a avut încă o ocupaţie atît de plăcută ca aceea de a cinsti, chiar şi gîngăvind, pe un prinţ care merită atît de mult respect. Am să mă gîndesc şi poate că voi izbuti să utilizez mica noastră trupă în aşa fel, ca măcar să facem oarecare impresie.

Din acel moment, Wilhelm se dărui cu ardoare obligaţiei ce-şi luase. Înainte de a adormi, alcătuise aproape tot spectacolul şi a doua zi dis-de-dimineaţă planul era terminat, scenele schiţate, ba chiar unele pasaje importante şi textele versificate ale cîntecelor erau aşternute pe hîrtie.

Încă în timpul dimineţii, Wilhelm alergă la baron ca să discute cu el unele detalii şi să-i înfăţişeze planul spectacolului. Planul îi plăcu baronului foarte mult; totuşi se arătă întrucîtva surprins

căci, cu o seară înainte, îl auzise pe conte vorbind de cu totul altă piesă care, după indicația lui, trebuia să fie pusă în versuri.

— Nu-mi vine să cred, răspunse Wilhelm, că domnul conte a avut intenția să i se reprezinte piesa chiar în forma pe care a indicat-o lui Melina; dacă nu mă înșel, el a vrut numai să ne pună pe calea cea bună. Amatorul și cunoscătorul sugerează artistului ceea ce dorește și îi lasă acestuia grija de a crea opera.

— Ba deloc, replică baronul; domnul conte se așteaptă ca piesa să fie executată așa cum a hotărît el, și nu altfel. A dumitale are, ce e drept, o vagă asemănare cu ideea sa și, dacă vrem să rămînem la ea și să-l îndepărtăm pe conte de la proiectul său inițial, va trebui să ajungem la acesta prin influența doamnelor. Mai ales doamna baroană se pricepe să conducă asemenea operații în chip măestrit; dacă planul dumitale îi va plăcea atît de mult, încît să vrea să ne ajute, atunci totul va merge strună.

— Și fără asta, zise Wilhelm, avem nevoie de ajutorul doamnelor, căci personalul nostru și garderoba pe care o avem nu sînt suficiente pentru reprezentație. Am contat pe cîțiva copii drăgălași, pe care îi văd alergînd în toate părțile prin casă; sînt copiii valetului și ai majordomului.

Apoi îl rugă pe baron să comunice doamnelor planul pe care-l concepuse. Baronul se întoarse destul de repede și aduse vestea că doamnele doreau să-i vorbească direct. În aceeași seară, cînd domnii se vor instala să joace cărți, joc care urma să fie mai aprins decît de obicei, datorită sosirii unui general, doamnele se vor retrage în camerele lor, sub pretextul unei indispoziții, și Wilhelm va fi introdus pe o scară secretă și va putea să-și expună pe îndelete proiectul. Misterul dădea întregii împrejurări o dublă atracție: baroana se bucura ca un copil de acest randevu și mai ales de faptul că el se îndeplinea în taină și cu iscusință, fără știrea contelui.

Către seară, la ceasul hotărît, Wilhelm a fost chemat și condus cu multă precauție sus. Felul în care baroana l-a întîmpinat, într-un mic cabinet, i-a amintit, o clipă, de timpurile fericite din trecut. Ea l-a condus în camera contesei și au început întrebări și discuții. Wilhelm își expuse planul cu atîta căldură și însuflețire, încît doamnele au fost cu totul cucerite de el și cititorii noștri ne vor îngădui să li-l aducem la cunoștință pe scurt.

Într-o scenă cîmpenească, niște copii încep piesa cu un dans, închipuind acel joc în care fiecare e obligat să-i înconjoare pe ceilalți și să cîștige locul altuia. Apoi ei trec la alte jocuri și, la urmă, cîntă o melodie veselă, dansînd și formînd un cerc care se învîrte mereu. Pe urmă, intră harpistul și Mignon, stîrnind curiozitatea și atrăgînd pe scenă mai mulți țărani; bătrînul urma să cînte felurite

bucăți spre lauda păcii și a bucuriei, după care Mignon încheia spectacolul cu dansul ouălor.

În mijlocul acestor bucurii nevinovate, întregul grup e tulburat de o muzică războinică și atacat de o grupă de soldați. Bărbații vor să se apere, dar sînt învinși; fetele fug și sînt prinse. Pare că totul va fi distrus în învălmășeală, cînd un personaj, pe care poetul nu se hotărîse încă să-l caracterizeze, apare în scenă și restabilește liniștea, anunțînd că șeful oștilor e în apropiere. Aici e zugrăvit caracterul eroului cu cele mai frumoase trăsături; se făgăduiește siguranța vieții, apărată de arme, și se impun limite aroganței și violenței. O sărbătoare generală începe în cinstea generosului comandant al oștilor.

Doamnele se arătară încîntate de plan, dar declarară că, spre a fi pe placul contelui, e obligator să se introducă în piesă cîteva alegorii. Baronul propuse să se înfățișeze căpetenia soldaților drept geniul discordiei și violenței; dar la urmă să apară Minerva, să-l pună în lanțuri și să vestească sosirea eroului, preamărindu-l. Baroana își luă asupră-și obligația de a-l convinge pe conte că planul dat de el a fost urmat, doar cu unele modificări; însă pretinse categoric ca la sfîrșitul piesei să apară neapărat bustul, numele și coroana princiară; altfel orice discuție ar fi inutilă.

Wilhelm, care vedea în imaginație cît de frumos îl va lăuda pe erou, prin gura Minervei, nu acceptă acest ultim punct decît după o lungă împotrivire; se văzu însă constrîns într-un chip foarte plăcut. Ochii frumoși ai contesei și felul ei de a fi, atît de amabil, l-ar fi înduplecat să renunțe chiar la cele mai frumoase și dragi născociri ale sale, la acea faimoasă unitate de compoziție, la toate detaliile iscusite și chiar să lucreze împotriva conștiinței sale de poet. La fel și conștiința sa burgheză a avut de dus o luptă aprigă cînd s-a ajuns la distribuția rolurilor și doamnele i-au cerut stăruitor să joace și el.

Lui Laertes i s-a atribuit rolul zeului brutal al războiului; Wilhelm trebuia să reprezinte pe căpetenia țăranilor, care avea de spus cîteva versuri înțelepte și pline de simțire. După oarecare împotrivire, a trebuit totuși să cedeze, căci n-a mai găsit nici o scuză cînd baroana i-a atras atenția că scena de la castel nu poate fi privită decît ca un teatru de societate, în care și ea ar dori să joace, dacă i s-ar oferi un prilej potrivit. Apoi, doamnele l-au concediat pe prietenul nostru cu multă amabilitate. Baroana i-a declarat că e un om neasemuit și l-a însoțit pînă la scara cea mică, unde i-a urat noapte bună, strîngîndu-i mîna.

Capitolul al şaptelea

Înflăcărat de interesul sincer pe care femeile îl arătau proiectului său, Wilhelm îşi vedea planul viu înaintea ochilor, căci acum îi devenise mai limpede prin expunerea făcută. Îşi petrecu cea mai mare parte a nopţii şi a dimineţii următoare versificînd cu grijă dialogul şi cîntecele.

Era aproape gata, cînd fu chemat la castelul nou, unde află că stăpînii, care tocmai luau micul dejun, voiau să-i vorbească. Intră în sală; baroana îi ieşi iarăşi în întîmpinare şi, sub pretextul de a-i da bună dimineaţa, îi şopti:

— Nu spune nimic de piesă, decît ce vei fi întrebat.

— Am aflat, zise contele, că dumneata eşti foarte harnic şi că lucrezi la prologul pe care vreau să-l prezint în cinstea prinţului. Te aprob că vrei să introduci în el o Minervă şi m-am gîndit din timp cum trebuie să fie îmbrăcată zeiţa, pentru ca să nu se săvîrşească greşeli în ceea ce priveşte costumul. De aceea am cerut să se aducă din biblioteca mea toate cărţile cu chipul zeiţei.

În aceeaşi clipă, în sală intrară cîţiva slujitori, cu coşuri mari, pline cu cărţi de toate formatele.

Montfaucon[21], lucrări privind statuile, gemele şi monedele antice şi felurite scrieri mitologice au fost deschise, pentru a compara figurile. Dar nici aceasta nu a fost de ajuns! Memoria remarcabilă a contelui scotea la iveală toate Minervele, pe care le-a putut vedea pe frontispicii de cărţi, viniete, sau alte felurite gravuri. Aşa că au fost aduse rînd pe rînd din bibliotecă o lucrare după alta, încît pînă la urmă contele era îngropat într-un morman de cărţi. În sfîrşit, cum nu-i mai venea nici o Minervă în minte, exclamă rîzînd:

— Pun rămăşag că acum nu se mai găseşte o singură Minervă în toată biblioteca şi, fără îndoială, pentru întîia oară o colecţie de cărţi e lipsită de chipul zeiţei sale protectoare!

Toată asistenţa se înveseli la acest cuvînt de duh; mai ales Jarno, care-l provocase mereu pe conte să ceară tot mai multe cărţi, rîdea în hohote.

— Acum, spuse contele întorcîndu-se spre Wilhelm, am o întrebare importantă: la care zeiţă te-ai gîndit? Minerva sau Pallas? Zeiţa războiului sau cea a artelor?

— N-ar fi mai potrivit, excelenţă, răspunse Wilhelm, dacă nu ne-am pronunţa limpede în această împrejurare şi, fiindcă în mitologie apare în două forme, s-o facem şi acum să aibă un dublu caracter? Ea vesteşte sosirea unui războinic, însă numai pentru a

liniști poporul; aduce laude unui erou, ridicîndu-i în slăvi omenia și înfrînge violența restabilind pacea și liniștea în sînul poporului.

Baroana, temîndu-se ca Wilhelm să nu se trădeze, trimise imediat după croitorul contesei, ca acesta să-și dea părerea cum se putea executa mai bine o îmbrăcăminte antică. Omul, priceput în travestiuri, știu să se descurce foarte ușor și cum Madame Melina, cu toată sarcina sa foarte înaintată, primise rolul fecioarei olimpice, el primi ordinul să-i ia măsurile, iar contesa hotărî — spre nemulțumirea cameristelor sale — ce costume din garderoba ei urmau a fi transformate în acest scop.

Baroana îl mai luă o dată pe Wilhelm deoparte, tot cu abilitate, și îi aduse la cunoștință că s-a îngrijit și de celelalte lucruri. Îi trimise îndată pe muzicantul care dirija orchestra de la castel, ca acesta să compună muzica pentru unele bucăți iar pentru altele să adapteze melodiile cele mai potrivite din repertoriul său. Toate începură să meargă ca pe roate; contele nu se mai îngrijea de piesă, ci era ocupat exclusiv cu transparentul care trebuia să uimească pe spectatori la sfîrșitul piesei. Inventivitatea lui și iscusința cofetarului[22] său au izbutit împreună să înjghebeze o iluminație într-adevăr foarte plăcută. Căci, în călătoriile sale, asistase la importante ceremonii de acest fel, adusese cu el o mulțime de gravuri și desene și se pricepea să le utilizeze cu mult gust.

În răstimp, Wilhelm își termină piesa, distribui rolurile își învăță pe al său, iar muzicantul, care se pricepea foarte bine și la dans, puse pe picioare baletul, și astfel toate mergeau cît se poate de bine.

Dar un obstacol neașteptat se ivi în cale, amenințînd să aducă un gol supărător în spectacol. Wilhelm sperase să obțină un efect deosebit cu dansul ouălor, executat de Mignon, de aceea rămase foarte surprins cînd fetița, în limbajul ei laconic, îi declară că refuză să danseze, încredințîndu-l că dînsa îi aparține acum numai lui și că nu va mai apărea pe scenă. Încercă s-o convingă cu tot felul de argumente și stărui pînă cînd fetița începu să plîngă în hohote și căzu la picioare, strigînd: „Tată dragă, nu te mai urca nici tu pe scenă!“ Wilhelm nu luă în seamă acest sfat, ci începu să caute alt mijloc ca să facă spectacolul interesant.

Philine, care avea rolul unei țărăncuțe și trebuia să cînte singură în timpul cît se dansa în cerc și să declame versurile corului, se bucura ca o nebună. De altfel, toate îi mergeau așa cum dorea; avea camera ei deosebită și era mereu în preajma contesei pe care o distra cu tot felul de maimuțării, lucru pentru care primea zilnic cîte ceva în dar. I se pregăti și ei un costum pentru piesă și, cum avea talentul de a imita, își însuși repede, din contactul cu doamnele,

ceea ce i se potrivea, devenind în scurt timp o persoană plină de tact şi maniere elegante. Atenţiile intendentului erau mai degrabă în creştere decît în scădere, iar ofiţerii deveneau tot mai insistenţi; aflîndu-se într-un cerc atît de strălucit, ea îşi puse în minte să facă o dată şi pe mironosiţa şi să-şi dea, cu iscusinţă, un aer de mare demnitate. Rece şi isteaţă cum era, i-au fost de ajuns opt zile ca să cunoască părţile slabe ale tuturor încît, dacă ar fi vrut, uşor ar fi putut să-şi facă o situaţie strălucită. Dar nici de data aceasta nu se folosi de darurile ei înnăscute decît ca să se distreze, să petreacă o bucată de vreme şi să fie impertinentă de cîte ori vedea că o poate face fără primejdie.

Rolurile fuseseră învăţate şi urma să aibă loc o repetiţie generală a piesei; contele voia să asiste, iar soţia sa începu să fie îngrijorată de felul cum va accepta el spectacolul. Baroana îl chemă pe Wilhelm în secret. Cu cît se apropia ceasul repetiţiei, cu atît erau mai încurcaţi, căci, în definitiv, nu mai rămăsese chiar nimic din ideea contelui. Jarno, care tocmai intrase în cameră, fu pus la curent cu complotul. El se amuză din toată inima şi fu dispus că ofere doamnelor serviciile sale.

— Lucrurile ar sta foarte prost, stimată doamnă, zise el, dacă n-aţi izbuti numai cu mijloacele dumneavoastră; totuşi, pentru orice împrejurare, voi sta în preajmă, ca să vă dau ajutor. Baroana mărturisi atunci că a povestit contelui întreaga piesă, dar de fiecare dată numai fragmente şi fără legătură între ele; în felul acesta, el era pregătit pentru fiecare element în parte şi era convins, bineînţeles, că întregul concorda cu ideea sa.

— Diseară, zise ea, în timpul repetiţiei, mă voi aşeza lîngă el şi voi căuta să-l împiedic să fie atent. M-am şi înţeles cu cofetarul, care, deşi pînă la urmă va executa decorul foarte frumos, are să lase cîteva detalii să şchiopăteze.

— Cunosc eu o curte, răspunse Jarno, unde am avea nevoie de asemenea prieteni capabili şi pricepuţi. Dacă diseară nu reuşiţi cu iscusinţa dumneavoastră, faceţi-mi un semn şi-l voi scoate pe conte din sală; nu-l voi lăsa să se întoarcă, pînă nu apare Minerva, cînd iluminaţia ne va veni, sper, în ajutor. De cîteva zile trebuie să-i comunic ceva, care îl priveşte pe vărul său şi am amînat mereu din anumite motive. Aceasta îl va distrage, deşi nu în chipul cel mai plăcut.

Unele treburi îl împiedicară pe conte să asiste de la început la repetiţie; apoi baroana îl ţinu de vorbă. Ajutorul lui Jarno se dovedi de prisos, deoarece contele, destul de ocupat să corijeze şi să dea ordine, îşi împrăştie total atenţia, iar la urmă, cînd doamna Melina îşi rosti textul, potrivit părerilor lui, şi iluminaţia se desfă-

şură în bune condiţii, el se arătă perfect satisfăcut. Numai după ce toate se isprăviseră şi se îndreptau spre sala de joc, îi apăru în minte deosebirea şi începu să se gîndească dacă piesa e cu adevărat cea născocită de el. La un semn al baroanei, Jarno, care stătea la pîndă, îşi făcu apariţia. Trecu şi acea seară; vestea sosirii prinţului se confirmă şi se trimiseră de cîteva ori călăreţi pentru a vedea avangarda cantonată în vecinătate. Casa era plină de larmă şi agitaţie, iar actorii noştri, adesea neglijaţi de către servitorii răuvoitori, trebuiau să-şi omoare vremea în vechiul castel cu aşteptări şi repetiţii, fără ca gazdele să-şi mai aducă aminte de ei în chip deosebit.

Capitolul al optulea

În sfîrşit, prinţul sosi: generalii, statul său major şi restul suitei, care veniseră în acelaşi timp, ca şi mulţi alţii, parte musafiri, parte cu treburi, dădură castelului înfăţişarea unui stup, gata să roiască. Toţi se îngrămădeau să vadă pe acel prinţ admirabil şi fiecare se minuna de amabilitatea şi bunăvoinţa sa; fiecare era uimit descoperind în eroul şi căpetenia de oşti pe cel mai agreabil curtean.

La sosirea prinţului, toţi oamenii din castel urmau să fie la posturile lor, potrivit hotărîrii contelui; nici unui actor nu-i era îngăduit să apară, căci alteţa-sa trebuia să aibă surpriza festivităţii pregătite în cinstea lui. Şi într-adevăr, seara, cînd fu condus în marea sală, strălucitoare de lumină şi împodobită cu tapiserii din secolul trecut, el păru că nu se aşteptase deloc la o piesă de teatru, şi cu atît mai puţin la un prolog în cinstea sa. Totul decurse cît se poate de bine şi, după reprezentaţie, trupa trebui să se înfăţişeze prinţului, care întrebă pe fiecare cîte ceva în chip foarte prietenos şi fiecăruia îi spuse cîteva cuvinte amabile. În calitate de autor, Wilhelm păşi în frunte şi primi de asemeni partea sa de felicitări.

De prolog nu se mai interesă nimeni şi, după cîteva zile, era ca şi cum niciodată nu s-ar fi reprezentat aşa ceva. Numai Jarno vorbi întîmplător cu Wilhelm despre lucrare, lăudînd-o cu multă pricepere; dar adăugă: „Păcat că te joci cu nuci găunoase pentru nişte nuci găunoase.“ Vorba asta i-a rămas lui Wilhelm în minte multe zile; nu ştia cum s-o interpreteze şi nici ce trebuia să înţeleagă.

În vremea asta, actorii jucau în fiecare seară atît de bine pe cît le îngăduiau forţele şi făceau tot ce se putea ca să atragă atenţia

spectatorilor. Succesul nemeritat le dădea curaj și, în castelul vechi, credeau acum că într-adevăr numai datorită lor s-a îngrămădit atîta lume acolo, că pentru reprezentațiile lor s-a adunat mulțimea aceea de străini și că ei sînt centrul în jurul căruia totul se învîrte și se agită.

Singur Wilhelm, spre marea lui mîhnire, își dădea seama că situația era cu totul alta. Căci deși prințul asistase la primele reprezentații de la început pînă la sfîrșit, fără să se miște de pe scaun și urmărind cu cea mai mare atenție spectacolul, se văzu că, încetul cu încetul, sub pretexte plauzibile, se lipsea de această distracție. Și tocmai cei pe care Wilhelm, în discuții, îi găsise mai înțelegători, cu Jarno în frunte, nu-și petreceau decît rare clipe în sala de spectacol; tot timpul stăteau în anticameră, jucau cărți sau păreau că discută afaceri.

Wilhelm era foarte supărat că străduințele lui nu obțineau succesul dorit. La alegerea pieselor, la copiatul rolurilor, la toate repetițiile și la toate treburile ce se mai iveau, el îl ajuta pe Melina cu mult zel, iar acesta, simțindu-și nepriceperea, îl lăsa pînă la urmă să facă totul. Wilhelm își învăța rolurile cu sîrguință și le juca plin de căldură și însuflețire, cu toată abilitatea pe care i-o permitea puțina lui știință pe care și-o agonisise singur.

Însă interesul continuu al baronului îndepărta orice îndoială din mintea actorilor, căci el îi asigura că vor ajunge la cele mai mari succese, mai ales atunci cînd vor juca una dintre piesele lui; deplîngea doar faptul că prințul avea o slăbiciune exclusivă pentru teatrul francez, iar o parte dintre oamenii săi, printre care mai ales Jarno, aveau dimpotrivă o preferință pasionată pentru monștrii scenei engleze[23].

Dacă, din acest punct de vedere, arta actorilor noștri nu prea era luată în seamă și admirată, în schimb ei, ca persoane, nu erau cu totul indiferenți spectatorilor și spectatoarelor. Am arătat mai sus că actrițele au trezit, încă de la început, atenția ofițerilor tineri; pe urmă au fost și mai norocoase și au făcut cuceriri importante. Dar să trecem peste asta și să menționăm numai că Wilhelm îi părea contesei din zi în zi mai interesant și că, de asemenea, în inima lui începea să încolțească o afecțiune tainică pentru ea. Cînd Wilhelm era pe scenă, contesa nu-și putea lua privirea de la dînsul, iar el părea că nu mai declamă, că nu mai joacă decît pentru ea. A se privi în ochi era pentru ei o fericire nespusă, în voia căreia sufletele lor nevinovate se lăsau cu totul, fără a nutri dorințe mai arzătoare sau a se îngrijora de vreo urmare posibilă.

Așa cum două avanposturi dușmane stau de vorbă, liniștit și vesel, peste un fluviu ce-i desparte, fără să se gîndească la războiul

în care sînt angajate armatele lor, tot astfel contesa și Wilhelm schimbau priviri pline de înțeles pe deasupra prăpastiei imense a nașterii și a rangului, crezînd fiecare că se poate lăsa în voia sentimentelor, fără nici o primejdie.

În vremea asta, baroana pusese ochii pe Laertes care-i plăcea cu deosebire, fiind un tînăr vesel și plin de viață, iar el, oricît era de misogin, nu disprețuia o aventură trecătoare. De data asta, ar fi fost înlănțuit, chiar fără voie, de amabilitatea și de natura seducătoare a baroanei, dacă baronul nu i-ar fi făcut întîmplător bunul, sau dacă vreți prostul serviciu, de a-l lămuri mai precis asupra intențiilor acelei doamne.

Într-o zi, pe cînd Laertes o lăuda cu glas tare, înălțînd-o deasupra tuturor celorlalte făpturi de acelaşi sex, baronul replică glumind:

— Văd eu bine cum stau lucrurile; iubita noastră prietenă a dobîndit iarăși un exemplar pentru staulele ei. Această comparație nefericită — aluzie prea transparentă la farmecele primejdioase ale unei Circe[21] — l-a iritat pe Laertes peste măsură și abia și-a putut stăpîni mînia cînd l-a auzit pe baron continuînd nemilos: Fiecare străin crede că e primul care se bucură de o atenție atît de seducătoare, dar se înșală grozav, căci cu toții am fost duși cîndva pe drumul acesta; bărbat în toată firea, băiat tînăr ori chiar copil — n-are a face — fiecare trebuie să-i fie sclav o bucată de vreme, să depindă de ea și să sufere de dragul ei.

Pentru fericitul muritor care, de la primii pași făcuți în grădinile unei zîne, se vede primit cu toate încîntările unei primăveri de vrajă, nu poate fi surpriză mai neplăcută decît să audă pe neașteptate în locul cîntecului de privighetoare — pe care urechea lui îl pîndește cu nerăbdare — grohăitul vreunui înaintaș de-al său, metamorfozat.

După această revelație, Laertes se simți foarte rușinat că se lăsase ispitit, din vanitate, să aibă o părere cît de cît mai bună despre o femeie. De atunci a neglijat-o cu totul pe baroană; își petrecea timpul cu intendentul, cu care făcea regulat scrimă și se ducea la vînătoare, iar la repetiții și reprezentații se comporta ca și cum acestea ar fi fost niște activități fără nici o importanță.

Uneori, în orele de dimineață, contele și contesa dispuneau să fie chemați cîțiva dintre actori și fiecare găsea apoi motive să invidieze fericirea nemeritată a Philinei. Adesea, contele îl ținea ore întregi pe favoritul său, pedantul, în timp ce i se făcea toaleta; încetul cu încetul, omul a fost îmbrăcat din cap pînă-n picioare, echipat și înzestrat cu de toate, pînă la tabacheră și ceas.

În unele zile, după ce înălțimile-lor isprăveau masa, trupa era poftită, în parte sau în întregime, în fața nobililor stăpîni. Actorii prețuiau acest lucru drept o onoare deosebită și nu băgau de seamă că în același timp vînătorii și slujitorii aduceau în sală cîini sau înfățișau cai în curtea castelului.

Lui Wilhelm i se spusese că ar fi bine să laude, cu vreun prilej, pe Racine, autorul preferat al prințului, și că astfel va face o impresie bună. El găsi ocazia potrivită într-o după-amiază cînd fusese și el invitat; prințul îl întrebă dacă citește cu interes și pe marii dramaturgi francezi; Wilhelm răspunse cu un da plin de vioiciune și nu observă că prințul, fără să-i aștepte răspunsul, avea intenția să se îndrepte spre altă persoană; Wilhelm îl acapară deîndată, aproape tăindu-i calea, și continuă, mărturisind că prețuiește nespus de mult teatrul francez, că citește cu entuziasm operele marilor maeștri și că a fost fericit auzind că prințul îi face pe deplin dreptate lui Racine și că-i recunoaște marele talent.

— Pot să-mi închipui, continuă el, cît de mult trebuie să prețuiască persoanele de rang ales pe un poet care zugrăvește cu atîta perfecțiune și atît de just diversele aspecte ale înaltelor relații dintre ele. Corneille a înfățișat oameni mari, dacă mă pot exprima astfel; iar Racine, persoane nobile. Cînd îi citesc piesele, pot să-mi imaginez poetul trăind la o curte strălucită, avînd înaintea ochilor pe un rege mare, fiind în relații cu cei de frunte și pătrunzînd tainele omenirii, așa cum se ascund ele după tapiserii prețioase. Cînd studiez *Britannicus*, sau *Bérénice*[25], mi se pare că mă aflu într-adevăr la curte, că sînt inițiat în ceea ce privește măreția și micimile acestor lăcașuri ale zeilor pămîntești și că, prin ochii unui francez sensibil și pătrunzător, văd regi — pe care îi adoră o națiune întreagă — și curteni, ce sînt invidiați de mii de oameni, toți înfățișați cu natura lor adevărată, cu defectele și suferințele lor. Anecdota care ni-l arată pe Racine îndurerat la culme pentru că Ludovic al XIV-lea nu se mai uita la el, lăsîndu-l să-i simtă nemulțumirea, este pentru mine o cheie a întregii sale opere — și e cu neputință ca un poet atît de mare, a cărui viață și moarte depindeau astfel de privirea unui rege, să nu scrie opere demne de prețuirea unui rege sau a unui principe.

Jarno se apropiase și-l asculta cu uimire pe prietenul nostru. Prințul, care nu răspunsese nimic și care-i arătase că-l aprobă numai prin cîteva priviri binevoitoare, se îndreptă spre altă parte a încăperii, deși Wilhelm, care ignora faptul că nu se cuvine în asemenea împrejurare să continue o conversație și să caute să spună tot ce știe despre un subiect, ar fi vorbit bucuros mai departe,

ca să-i dovedească prințului că nu l-a citit pe autorul lui preferat fără folos și fără pătrundere.

— N-ai văzut niciodată vreo piesă de Shakespeare? îl întrerupse Jarno, luîndu-l deoparte.

— Nu, răspunse Wilhelm. Pe vremea cînd începuse să fie ceva mai cunoscut în Germania, eu mă lăsasem de teatru și nu știu încă dacă trebuie să mă bucur că întîmplător m-am reîntors la ocupația mea de predilecție din adolescență. Însă tot ce am auzit despre acele piese nu m-a îndemnat să cunosc mai de aproape asemenea monștri ciudați, care par că depășesc verosimilul și buna-cuviință.

— Te sfătuiesc, totuși, să încerci; nu strică să vezi cu ochii proprii orice ciudățenie. Îți voi împrumuta cîteva volume și nu ți-ai putea întrebuința mai bine timpul decît eliberîndu-te imediat de orice obligație ca, în singurătatea locuinței dumitale, să privești în lanterna magică a acestei lumi necunoscute. E păcat să-ți pierzi vremea, îmbrăcînd mai omenește niște maimuțe și învățînd javrele să danseze. Fac numai o rezervă: nu te uita la formă; cît despre rest, mă bizui pe simțul dumitale critic.

Caii fuseseră aduși dinaintea ușii și Jarno încălecă, împreună cu alți oaspeți, ca să guste plăcerile vînătorii. Wilhelm se uită după el cu părere de rău. Ar fi dorit să discute încă multe altele cu omul acesta care, fără să se arate prietenos, îi oferea gînduri noi, de care avea atîta nevoie.

Cînd cineva se apropie de o înflorire a puterilor, a aptitudinilor și concepțiilor sale, de multe ori se găsește într-o nedumerire, din care l-ar putea scoate cu ușurință un prieten bun. Seamănă cu un călător, ce cade în apă, nu departe de han; dacă cineva îl apucă iute și-l trage la mal, el se alege numai cu o baie; altfel, ar scoate-o și singur la capăt, fără îndoială, dar ar ajunge pe malul opus și ar trebui să facă un înconjur obositor și lung pentru a-și atinge ținta.

Wilhelm începu să-și dea seama că lucrurile se petrec altfel în lume decît își închipuise. El vedea de aproape viața celor nobili și a celor mari, cu aspectele ei importante și grave, și se minuna cum se pricepeau ei s-o înveșmînteze sub haina facilității. O armată în marș, cu un erou princiar în frunte, atît de mulți aliați și admiratori care se grămădeau în jurul lui, toate astea îi imboldeau imaginația. În astfel de stare se găsea Wilhelm cînd primi cărțile făgăduite; în scurt timp, cum e de bănuit, fu cuprins de torentul marelui geniu și dus către un ocean fără limite, în care s-a pierdut îndată cu totul, uitîndu-se pe sine.

Capitolul al nouălea

Relațiile baronului cu actorii au avut de suferit diferite variații de la sosirea lor la castel. La început, amîndouă părțile erau mulțumite; căci baronul era în cea mai bună dispoziție văzînd pentru întîia oară o piesă de a sa, cu care animase cîndva un teatru de amatori, în mîinile unor actori adevărați și pe cale de a fi reprezentată cu seriozitate, așa că se arăta darnic, cumpărînd de la negustorii de galanterie ce treceau pe la castel mici cadouri pentru actrițe și trimițînd actorilor sticle de șampanie fină; în schimb, aceștia își dădeau multă osteneală cu piesele lui, iar Wilhelm nu-și economisea forțele ca să învețe pe de rost cît mai exact cuvîntările mărețe ale nobilului erou, al cărui rol i se încredințase.

Totuși, încetul cu încetul, se strecurară cîteva discordanțe. Preferința baronului pentru anumiți actori devenise din zi în zi tot mai evidentă, ceea ce nu putea duce decît la jignirea celorlalți. N-avea laude decît pentru favoriții săi și prin aceasta iscase gelozie și zîzanie printre actori. Melina, care nu se pricepea niciodată să curme o dispută, se găsi într-o situație foarte neplăcută. Favoriții primeau laudele baronului, fără să se arate prea recunoscători; iar cei neluați în seamă își manifestau necazul cu orice prilej, ajungînd să-i facă fostului lor înalt protector cît se poate de neplăcute clipele petrecute cu ei. Astfel, cu o plăcere răutăcioasă, s-au bucurat grozav cînd o anumită poezie, al cărei autor era necunoscut, a pricinuit mare vîlvă la castel. Pînă atunci se vorbise mereu despre relațiile dintre baron și actori, dar într-un chip destul de elegant; se povestiseră tot soiul de istorii; unele întîmplări au fost înflorite, dîndu-li-se un aspect nostim și interesant. Dar, la urmă, au ajuns să spună că s-ar fi născut un soi de rivalitate profesională între el și unii actori, care își închipuiau că și ei sînt scriitori, și pe zvonul acesta se întemeia poezia de care vorbeam și care sună cum urmează:

Ca biet pîrlit, eu, Herr Baron,
Mă uit cu jind ce rang bun ai;
Cum stai așa, chiar lîngă tron;
Ce gras pămînt, păduri și cai,
Și ce castel ai moștenit,
Cu zid și turle întărit.

Se pare însă, Herr Baron,
Că ești gelos pe-un biet pîrlit.
N-ai supt talent din biberon

Şi muzele nu ţi-au zîmbit.
Iar eu le-am fost pe plac de mic,
Şi-s plin de duh — deşi calic.

Cred însă, dragă Herr Baron,
Că nu putem nimic schimba.
Păstrează-ţi locul lîngă tron,
Iar eu rămîn cu lira mea.
Să ne privim fără venin;
Să nu rîvnim titlu străin.
Parnasul n-are loc să-ţi dea,
Şi nobilimea nu mă vrea.

Părerile asupra acestei poezii, care se găsea în còpii aproape indescifrabile în mîna multora, erau foarte împărţite; cît despre autor, nimeni nu era în stare să-l identifice şi cînd actorii începură să facă haz cu oarecare maliţie, Wilhelm se declară limpede împotrivă:

— Noi, germanii, am merita ca muzele noastre să rămînă în dispreţul în care lîncezese de atîta vreme, căci nu sîntem în stare să preţuim pe oamenii de condiţie care, într-un fel sau altul, se preocupă de literatura noastră. Naşterea, rangul şi bogăţia nu sînt deloc în contradicţie cu geniul şi gustul; aceasta ne-au învăţat atîtea naţiuni străine, care numără printre capetele cele mai luminate o mare mulţime de nobili. Dacă pînă acum în Germania era o minune cînd un om de viţă nobilă se dedica ştiinţelor, dacă pînă acum numai puţine nume celebre au devenit şi mai celebre prin înclinarea lor spre artă sau ştiinţă, dacă, dimpotrivă, mulţi s-au ridicat din obscuritate şi s-au ivit la orizont ca nişte stele necunoscute, cred că nu mă înşel afirmînd că nu va fi totdeauna aşa: clasa fruntaşă a naţiunii e pe cale să-şi utilizeze privilegiile şi pentru a dobîndi în viitor cele mai frumoase coroane din partea muzelor. De aceea, nimic nù mă supără mai mult decît să văd că nu numai burghezul îşi bate joc de nobilul care ştie să preţuiască muzele, dar că şi persoane de rang înalt, fie dintr-un capriciu nesocotit, fie dintr-o maliţie inadmisibilă, încearcă să abată pe cei de-o seamă cu ei de la drumul ce poate aduce oricui onoruri şi satisfacţie.

Se pare că ultimele vorbe erau îndreptate împotriva contelui, despre care Wilhelm auzise că socoate poezia cu adevărat bună şi care, obişnuit să-l tachineze în felul său pe baron, era foarte satisfăcut că are asemenea prilej să-l necăjească. Fiecare avea propriile sale bănuieli despre cine ar fi putut fi autorul versurilor; şi contele,

căruia nu-i plăcea să se vadă întrecut de altul în ceea ce privește ascuțimea minții, ajunse la o presupunere pentru care era gata să jure: poezia nu putea fi scrisă decît de pedantul său, care era tare hîtru și la care observase de multă vreme un fel de geniu poetic. De aceea, ca să se distreze cu adevărat, într-o dimineață trimise după actor, care trebui să spună poezia, așa cum știa el , în fața contelui, a baroanei și a lui Jarno, lucru pentru care primi laude, aplauze și un dar; însă, la întrebarea contelui dacă nu mai are și alte poezii mai vechi, el se pricepu să ocolească răspunsul cu abilitate. Astfel ajunse pedantul să aibă reputația de poet, de om de duh, și, în ochii partizanilor baronului, de bîrfitor și om de nimic. De atunci, contele îl aplauda din ce în ce mai mult, oricum și-ar fi jucat rolurile; așa că, pînă la urmă, bietul om s-a umflat în pene și aproape că și-a ieșit din minți, ajungînd să creadă că va căpăta o cameră în castelul nou, ca și Philine.

Dacă planul s-ar fi putut realiza îndată, atunci pedantul ar fi putut evita un mare necaz. Căci într-o seară, tîrziu, pe cînd se întorcea la castelul vechi și bîjbîia prin beznă pe o cărare îngustă, deodată a fost apucat și ținut strîns de cîțiva inși, în timp ce alții au început să dea în el voinicește, snopindu-l în bătaie pe întuneric, în așa hal, încît l-au lăsat aproape fără suflare, și numai cu greutate s-a tîrît pînă la camarazii lui. Aceștia, oricît se prefăceau că sînt indignați, se bucurau în sinea lor de asemenea întîmplare neașteptată și abia își puteau stăpîni rîsul văzîndu-l atît de zdrobit; iar noul lui costum cafeniu era albit peste tot, ca și cum pedantul ar fi avut de-a face cu morari, care l-ar fi prăfuit și bătucit cu făină.

De îndată ce a fost înștiințat, contele a fost cuprins de o mînie indescriptibilă. Considera fapta aceasta drept cea mai mare ticăloșie, o califica drept o ofensă adusă liniștii castelului și-l puse pe judele său să facă cele mai straşnice cercetări. Haina pătată cu alb trebuia să dea o indicație capitală. Toți cei din castel, care puteau avea legătură cu pudra și făina, au fost luați la cercetare, dar în zadar.

Baronul afirma pe onoarea lui că, e drept, gluma cu poezia nu i-a plăcut deloc și că purtarea domnului conte n-a fost tocmai prietenească, dar că el personal s-a ridicat deasupra acestor lucruri și nu avea nici un amestec cu necazul care a dat peste așa-zisul poet sau pamfletar.

De altfel, perindarea musafirilor și agitația din castel au făcut ca toată întîmplarea să fie curînd uitată și nefericitul favorit a trebuit să plătească scump plăcerea de a se fi împăunat o scurtă vreme cu pene străine.

Trupa, care juca seară de seară și era tratată în general foarte onorabil, începu, cu cît îi mergea mai bine, să aibă pretenții tot mai mari. În scurt timp, mîncarea, băutura, serviciile și locuința li s-au părut actorilor nesatisfăcătoare, așa că cerură baronului, protectorul lor, să aibă mai multă grijă de ei și să le procure confortul și avantajele făgăduite. Insistențele lor deveneau tot mai puternice și sforțările prietenului lor de a-i mulțumi tot mai infructuoase.

În vremea asta, Wilhelm se arăta în din ce ce mai rar în afară de repetiții și reprezentații. Închis într-una dintre încăperile cele mai retrase, unde n-avea voie să intre decît Mignon și harpistul, el trăia și se mișca în lumea lui Shakespeare, așa că nu mai știa și nu mai simțea nimic în afară de sine.

Se spune despre vrăjitori că, prin formule magice, ar atrage la locuința lor o mulțime nesfîrșită de felurite duhuri. Invocările lor sînt atît de puternice, încît încăperea se umple repede și spiritele, îngrămădindu-se pînă la cercul mic tras de vrăjitor, se învîrtesc la nesfîrșit în jurul cercului și al capului magistrului, sporindu-și mereu numărul. Fiecare ungher este întesat și fiecare pervaz ocupat. Făpturi mici, cît un ou, se dilată fără măsură; altele gigantice se chircesc ca niște ciuperci. Din păcate, se întîmplă ca meșterul vrăjitor să uite vorba magică prin care ar putea alunga puhoiul spiritelor. Astfel se întîmplase și cu Wilhelm: mii de impresii și posibilități, despre care nu avusese mai înainte nici o idee, nici o bănuială, se trezeau acum, pe nesimțite, în el. Nimic nu-l putea smulge din starea aceasta și era foarte nemulțumit cînd cineva venea, sub un pretext oarecare, să stea de vorbă cu el despre cele ce se petreceau în lumea din jur.

Astfel, nu dădu nici o atenție cînd i se aduse vestea că în curtea castelului se va proceda la executarea unei pedepse, anume că va fi biciuit un băiat, bănuit că ar fi săvîrșit o efracțiune în timpul nopții și care, întrucît poartă costum de peruchier, probabil că face parte dintre mișeii atacatori. E drept că băiatul neagă cu încăpățînare și, din această pricină , nu poate fi pedepsit conform legii; însă va fi tratat ca vagabond, așa fel ca s-o țină minte, și apoi alungat; căci într-adevăr vreo cîteva zile dăduse tîrcoale prin împrejurimi, nopțile și le petrecuse prin mori și acum, la urmă, sărise zidul grădinii cu ajutorul unei scări.

Wilhelm nu găsi nimic important în toată întîmplarea pînă cînd Mignon veni în fugă și-i spuse că prinsul era Friedrich care, de la cearta cu intendentul, părăsise trupa și dispăruse din ochii tuturor.

Wilhelm, pe care băiatul, îl interesa, ieşi în pripă şi găsi în curtea castelului toate pregătirile gata făcute, căci contelui îi plăcea ceremonialul şi în asemenea cazuri. Tînărul fu adus. Prietenul nostru interveni şi rugă ca executarea pedepsei să fie suspendată, deoarece îl cunoaşte pe acuzat şi are de dat diferite lămuriri asupra lui. A fost destul de greu să se facă ascultat dar, pînă la urmă, a obţinut îngăduinţa să stea de vorbă între patru ochi cu vinovatul. Acesta îl încredinţă că habar n-are de atacul prin surprindere asupra unui actor care ar fi fost, se pare, ciomăgit. El nu dăduse tîrcoale castelului şi nu se strecurase la vremea nopţii decît pentru a o căuta pe Philine; aflase unde-i camera ei de culcare şi ar fi ajuns fără îndoială acolo, dacă n-ar fi fost prins pe drum.

Wilhelm, care nu voia să dezvăluie asemenea legături, ce nu erau spre cinstea trupei, alergă la intendent şi-l rugă ca, folosind relaţiile pe care le are cu toate persoanele casei, să intervină în această încurcătură şi să-l elibereze pe băiat.

Omul acesta, care avea umor, născoci, cu ajutorul lui Wilhelm, o mică istorioară: anume, că tînărul făcuse parte din trupă şi fugise, dar că dorise s-o regăsească şi să fie din nou primit în ea. De aceea avusese intenţia să caute la vremea nopţii pe unii dintre protectorii săi şi să le ceară sprijinul. S-au adus de altfel mărturii că băiatul se purtase totdeauna bine; doamnele au intervenit şi ele, aşa că pînă la urmă Friedrich a fost eliberat.

Wilhelm l-a luat în grija sa; era a treia persoană a ciudatei familii pe care Wilhelm o considera de cîtva timp ca pe a lui proprie. Bătrînul şi cu Mignon îl primiră prieteneşte pe fugar şi toţi trei se uniră pentru a-l sluji cu devotament pe prietenul şi protectorul lor şi pentru a-i face totdeauna plăcere.

Capitolul al zecelea

Din zi în zi, Philine se pricepea tot mai bine să intre sub pielea doamnelor, linguşindu-le. Cînd era numai cu ele, aducea obişnuit vorba despre bărbaţii care veneau sau plecau de la castel, şi Wilhelm nu era ultimul de care se ocupau. Isteaţa fată văzuse bine că tînărul făcuse o impresie adîncă asupra inimii contesei; de aceea, ea istorisea despre dînsul şi ce ştia şi ce nu ştia; dar se păzea să spună ceva ce s-ar fi putut interpreta în defavoarea lui; dimpotrivă, îi lăuda

nobleţea caracterului, generozitatea şi mai ales tactul cu care se purta faţă de sexul feminin; la toate întrebările care i se puneau, Philine răspundea cu abilitate. La rîndul ei, baroana, observînd înclinarea tot mai puternică a frumoasei sale prietene, s-a bucurat nespus de această descoperire, căci legăturile ei cu mai mulţi bărbaţi — şi mai cu seamă, în ultimele zile, cu Jarno — erau cunoscute contesei, al cărei suflet curat nu putea vedea o asemenea uşurătate, fără s-o dezaprobe cu mustrări blînde.

Aşadar, baroana avea, ca şi Philine, un interes deosebit să apropie pe prietenul nostru de contesă; pe deasupra, Philine mai nădăjduia ca, prin acest mijloc, să lucreze din nou în folosul său şi să recîştige favoarea pierdută a tînărului.

Într-o zi, cînd contele plecase la vînătoare cu întreaga societate şi domnii nu erau aşteptaţi decît în dimineaţa următoare, baroana născoci o farsă, absolut în genul ei; căci îi plăceau travestiurile şi, pentru a uimi societatea, apărea cînd în chip de ţărăncuţă, cînd ca paj, cînd ca tînăr pădurar. Îşi dădea astfel aerele unei mici zîne, prezentă pretutindeni şi mai cu seamă acolo unde era mai puţin aşteptată. Cel mai tare se bucura cînd, după ce îi slujise pe ceilalţi sau se amestecase o bucată de vreme printre ei fără să fie recunoscută, se demasca singură, într-un chip hazliu.

Către seară, baroana îl pofti pe Wilhelm în camera ei şi, fiindcă mai avea încă treabă, o lăsă pe Philine să-l pregătească.

El sosi şi, spre uimirea lui, în locul nobilelor doamne, găsi pe fata aceea frivolă. Philine îl întîmpină cu o francheţe decentă — ţinută pe care o învăţase de o bucată de vreme — şi, prin asta, îl obligă şi pe el la o politeţe asemănătoare.

Mai întîi, ea glumi pe seama norocului care nu-l părăsea îndeobşte şi care-l adusese, după cum vedea, şi de astă dată acolo; apoi îi reproşă cu un ton drăgălaş purtarea cu care o necăjise pînă atunci; se acuză singură şi-şi făcu mustrări, mărturisind că, de altminteri, meritase pe deplin să fie tratată astfel; îi înfăţişă o descriere sinceră a situaţiei ei — pe care o numea trecută — şi adăugă că ar trebui să se dispreţuiască singură, dacă n-ar fi capabilă să se schimbe, pentru a fi demnă de prietenia lui.

Wilhelm fu surprins de aceste vorbe. Cunoştea prea puţin lumea, pentru a şti că tocmai oamenii uşuratici şi incapabili de a deveni mai buni sînt adesea cei ce îşi recunosc greşelile şi le deplîng cu multă ardoare şi sinceritate, deşi n-au în ei nici o putere de a se întoarce din calea pe care îi împinge un temperament ce nu poate

fi stăpînit. De aceea, nu putu fi neprietenos cu o păcătoasă atît de drăgălașă; începu să stea cu ea de vorbă și află propunerea cu privire la o travestire ciudată, cu care intenționau să facă o surpriză frumoasei contese.

La aceasta Wilhelm găsi multe obiecții, pe care nu le ascunse față de Philine; dar baroana, care intră în clipa aceea, nu-i mai lăsă timp să șovăiască; îl luă aproape cu de-a sila, asigurîndu-l că e tocmai timpul potrivit pentru ce voiau să întreprindă.

Se întunecase și baroana îl duse în garderoba contelui, îl invită să-și scoată haina și să se îmbrace cu un halat de mătase; îi puse apoi scufia cu panglici roșii a contelui, îl însoți în cabinet și-l îndemnă să se așeze în fotoliul cel mare și să ia o carte: ea însăși aprinse lampa așezată în fața lui, și-i spuse ce avea să facă și ce rol are de jucat.

— Contesa va fi anunțată, spuse ea, de sosirea neașteptată a soțului său și despre proasta lui dispoziție; dînsa se va grăbi să vină aici, se va plimba puțin prin cameră, apoi se va așeza pe brațul fotoliului îl va cuprinde cu mîna pe după umăr și-i va spune cîteva cuvinte. Wilhelm trebuia să-și joace rolul de soț cît se poate de bine și cît mai multă vreme; cînd însă, pînă la urmă, va fi obligat să se descopere, s-o facă grațios și elegant.

El se simțea destul de neliniștit în travestiul acela ciudat. Propunerea îl luase prin surprindere și punerea ei în aplicare nu-i lăsase timp de gîndire. De abia după ce plecă baroana își dădu seama cît de primejdios era rolul ce-l primise. Nu-și ascundea faptul că frumusețea, tinerețea și grația contesei îi făcuseră o puternică impresie; dar, deoarece natura lui era departe de orice galanterie vană și principiile nu-i permiteau să se gîndească la o faptă mai gravă, se găsea într-adevăr în clipa aceea în mare încurcătură. Teama că-i va displăcea contesei era la fel de mare în sufletul său ca și teama că-i va plăcea mai mult decît s-ar fi cuvenit.

Vedea din nou, în închipuire, fiecare farmec feminin care îl impresionase pînă atunci. Mariana îi apăru în haina albă de dimineață, implorîndu-l să n-o uite; apoi, drăgălășenia Philinei, părul ei frumos și comportarea ei insinuantă îl tulburaseră iarăși în timpul ultimei lor întîlniri; dar toate se ștergeau, ascunse de vălul depărtării, de îndată ce se gîndea la nobila, la strălucitoarea contesă, al cărei braț îl va simți peste cîteva minute atingîndu-i pieptul și la ale cărei mîngîieri nevinovate era îndemnat să răspundă.

Bineînțeles că nu bănuia în ce chip ciudat urma să fie scos din încurcătură. Ce mare i-a fost uimirea, chiar spaima, cînd ușa din

spatele lui s-a deschis şi, la întîia privire furişată spre oglindă, l-a zărit foarte limpede pe conte, care intra cu o lumînare în mînă! Şovăiala lui asupra ceea ce avea de făcut: să rămînă pe loc, ori să se ridice, să fugă, ori să mărturisească, să mintă, sau să ceară iertare, n-a durat decît puţine clipe. Contele, care rămăsese în prag nemişcat, se retrase închizînd uşa încet. În aceeaşi clipă, baroana năvăli pe uşa laterală, stinse lampa, îl smulse pe Wilhelm din fotoliu şi îl trase după ea, în anticameră. Acolo el se dezbrăcă iute de halatul de casă, care-şi luă din nou locul obişnuit. Baroana apucă haina lui Wilhelm şi amîndoi fugiră prin cîteva culoare, cămăruţe şi unghere, pînă în odaia ei, unde, după ce-şi recăpătă respiraţia, îi povesti prietenului nostru că se dusese la contesă ca să-i anunţe vestea născocită despre sosirea contelui.

„Ştiu, răspunsese contesa; ce s-o fi întîmplat? L-am văzut mai înainte intrînd pe poarta laterală." Înspăimîntată, baroana alergase imediat în camera contelui, ca să-l scoată de acolo pe Wilhelm.

— Din nefericire aţi ajuns prea tîrziu! exclamă el. Contele a venit în cameră înaintea dumneavoastră şi m-a văzut stînd acolo.

— Te-a recunoscut?

— Nu ştiu. M-a văzut în oglindă, cum l-am văzut şi eu şi, mai înainte de a-mi da seama dacă era o fantomă sau chiar el în carne şi oase, s-a retras şi a închis uşa după dînsul.

Tulburarea baroanei crescu şi mai mult cînd un slujitor intră s-o poftească şi o anunţă că domnul conte se află la soţia lui. Ea se duse acolo cu inima strînsă şi-l găsi pe conte — ce e drept tăcut şi cufundat în sine — însă mai blînd şi mai prietenos decît de obicei. Baroana nu ştia ce să creadă. Se vorbi despre întîmplările de la vînătoare şi despre cauzele întoarcerii lui înainte de vreme. Conversaţia se stinse curînd. Contele rămase tăcut şi baroana fu înmărmurită cînd îl auzi întrebînd de Wilhelm şi manifestîndu-şi dorinţa, să fie chemat ca să le citească ceva.

Wilhelm, care se îmbrăcase în camera baroanei şi îşi recăpătase întrucîtva calmul, se supuse chemării cu destulă teamă. Contele îi dădu o carte, din care el citi, stingherit, o nuvelă plină de aventuri. Tonul lui avea ceva nesigur, un tremur, care din fericire era potrivit cu conţinutul istorisirii. Contele îi făcu de cîteva ori semne prieteneşti de aprobare şi, înainte de a-l concedia pe prietenul nostru, îi lăudă în mod deosebit expresivitatea lecturii.

Capitolul al unsprezecelea

Chiar de la primele piese ale lui Shakespeare, Wilhelm a fost atît de puternic impresionat, încît n-a mai putut să continue. Tot sufletul îi era tulburat. A căutat un prilej să stea de vorbă cu Jarno și n-a fost în stare să-i mulțumească îndeajuns pentru bucuria ce i-o procurase.

— Am prevăzut eu, zise Jarno, că nu vei putea rămîne insensibil la calitățile excepționale ale celui mai extraordinar și uimitor dintre toți scriitorii.

— Da, mărturisi Wilhelm, nu-mi amintesc ca o carte, un om, sau o împrejurare din viață să-mi fi pricinuit vreodată o impresie atît de covîrșitoare ca piesele acestea splendide, pe care acum le cunosc datorită bunăvoinței dumneavoastră. Par a fi opera unui geniu ceresc, care se apropie de oameni pentru a-i învăța cu multă răbdare să se cunoască pe ei înșiși. Nu sînt deloc creații poetice! Ai crede că stai în fața enormelor cărți deschise ale destinului, în care vuiește uraganul vieții celei mai frematătoare, răsfoind filele repede și aprig. Sînt atît de uimit, atît de buimăcit de puterea și gingășia, de violența și calmul din ele, încît aștept cu dor și nerăbdare clipa în care voi fi în stare să citesc mai departe!

— Bravo! strigă Jarno, strîngîndu-i mîna prietenului nostru, asta voiam și eu. Și urmările pe care le aștept își vor da desigur și ele roadele.

— Aș dori, continuă Wilhelm, să pot destăinui tot ce se petrece în clipa de față cu mine. Toate părerile pe care le-am avut cîndva nelămurit despre oameni, despre soarta lor, și care m-au însoțit din copilărie, fără să-mi dau seama de ele, le găsesc în piesele lui Shakespeare, desăvîrșite și amplificate. Parcă ți-ar dezvălui toate misterele, fără să poți totuși spune: aici sau acolo e cuvîntul care dezleagă enigma. Oamenii lui par a fi oameni naturali, și totuși nu sînt. Cele mai misterioase și complexe făpturi din natură se mișcă în piesele sale, sub ochii noștri, ca niște ornice, care ar avea cadranul și cutia de cristal, arătînd — așa cum le e hotărît — trecerea ceasurilor; dar, în același timp, poți vedea rotițele și resorturile ce le pun în mișcare. Aceste puține incursiuni pe care le-am făcut în lumea lui Shakespeare mă îmboldesc mai mult decît orice să înaintez cu pași mai repezi în lumea reală, să mă amestec în vălmășagul destinelor care o conduc și cîndva să scot, dacă voi izbuti, cîteva cupe din imensul ocean al naturii adevărate, pe care să le dăruiesc de pe scenă publicului însetat al țării mele.

— Cît mă bucură dispoziția în care te afli! replică Jarno, punîndu-și mîna pe umărul tînărului emoționat. Nu-ți părăsi hotărîrea de a intra într-o viață activă și grăbește-te să te folosești cu vrednicie de anii buni pe care-i ai în față. Dacă ți-aș putea fi de folos, aș face-o din toată inima. Încă nu te-am întrebat cum de-ai ajuns în trupa asta, cu care nu ești potrivit, nici prin naștere, nici prin educație. După cum sper și după cît văd, dorești să te desparți de ea. Nu știu nimic despre familia dumitale, despre condițiile de viață de-acasă; gîndește-te și vezi ce-mi poți mărturisi. Dar vreau să-ți spun că vremurile acestea de război în care trăim pot aduce repede schimbarea situației cuiva; dacă dumneata vrei să-ți pui puterile și talentele în serviciul nostru, dacă nu ți-e teamă nici de osteneală și, la nevoie, nici de primejdie, am acum prilejul să te numesc într-un post, pe care nu vei regreta mai tîrziu că l-ai ocupat o vreme.

Wilhelm nu găsea destule cuvinte să-și exprime recunoștința și fu gata să povestească prietenului și protectorului său întreaga istorie a vieții sale.

Discutînd astfel, ei înaintaseră adînc în parc ajungînd la șoseaua care îl străbătea. Jarno se opri o clipă și zise:

— Gîndește-te la propunerea mea, ia o hotărîre, dă-mi răspuns în cîteva zile și încrede-te în mine. Te asigur că n-am putut încă înțelege cum de te-ai amestecat printre asemenea oameni. Am văzut adesea, cu dezgust și necaz, cum dumneata, numai pentru a putea trăi, ca să zic așa, ți-ai legat inima de un cîntăreț ambulant și de o creatură ambiguă și netoată.

Nu-și isprăvise bine vorba, cînd un ofițer sosi călărind în galop, urmat de un slujitor, ce ducea un cal de căpăstru. Jarno îl salută cu multă însuflețire. Ofițerul sări de pe cal; amîndoi se îmbrățișară și începură să discute, pe cînd Wilhelm, răscolit de ultimele cuvinte ale impetuosului său prieten, rămase deoparte, cufundat în gînduri. Jarno răsfoi cîteva hîrtii pe care i le dăduse noul sosit, în timp ce acesta se îndreaptă spre Wilhelm, îi întinse mîna și-i spuse cu emfază:

— Vă întîlnesc într-o tovărășie distinsă; urmați sfatul prietenului dumneavoastră și, prin asta, veți împlini totodată și dorința unui necunoscut, care se interesează de dumneavoastră din inimă.

Vorbind astfel, îl îmbrățișă și-l strînse cu putere la piept. În aceeași clipă, Jarno se apropie și spuse străinului:

— Cel mai bun lucru este să mă întorc imediat cu dumneata la castel; vei primi ordinele necesare și vei putea pleca mai departe, înaintea nopții. Amîndoi se aruncară pe cai și lăsară pe prietenul nostru uimit și cufundat în gîndurile sale.

Ultimele vorbe ale lui Jarno îi mai sunau încă în urechi. Nu putea suporta ca acele două făpturi omenești, care-i cîștigaseră simpatia în chip nevinovat, să fie astfel batjocorite de un om pe care-l prețuia atît de mult. Îmbrățișarea ciudată a acelui ofițer necunoscut îi făcuse prea puțină impresie și nu-i stîrnise curiozitatea și imaginația decît o clipă; dar spusele lui Jarno îi pătrunseseră în inimă; se simțea adînc rănit, și pe drumul de întoarcere își făcea reproșuri că a putut o clipă să nu ia în seamă și să uite răceala inimii de piatră a lui Jarno, care i se vădea în ochi și în toate gesturile. Nu, își spuse el, tu îți închipui, curtean cu suflet uscat ce ești, că ai putea să-mi fii prieten. Tot ce mi-ai putea oferi nu prețuiește cît sentimentul ce mă leagă de nefericiții aceștia. Bine că am descoperit din timp la ce mă pot aștepta de la tine!

O strînse în brațe pe Mignon, care-i alergase în întîmpinare, exclamînd:

— Nu, nimic nu ne va putea despărți, făptură mică și bună! Înțelepciunea aparentă a lumii nu mă va face să te las și nici să uit datoria ce-o am față de tine.

Copila, deprinsă să i se respingă mîngîierile, se bucură de această dovadă neașteptată de afecțiune și se agăță cu atîta tărie de Wilhelm, încît numai cu mare greutate izbuti el pînă la urmă să se elibereze.

Din ziua aceea, Wilhelm urmări cu mai multă atenție faptele lui Jarno și nu-i părură toate de laudă; ba unele dintre ele îi displăcură cu totul. Așa, de pildă, avea bănuieli puternice că poezia despre baron, pentru care pedantul trebuise să plătească atît de scump, era opera lui Jarno. Deoarece acesta făcuse haz în fața lui Wilhelm de toată întîmplarea, prietenul nostru credea că recunoaște în asta dovada unei inimi cu totul pervertite; căci, ce poate fi mai odios decît să rîzi de un nevinovat, căruia i-ai pricinuit suferințe și să nu te gîndești să-l reabilitezi și să-l despăgubești? Wilhelm ar fi fost gata s-o facă el însuși căci, datorită unei întîmplări ciudate, dăduse de urmele făptașilor acelui atac nocturn.

Pînă atunci, i se ascunsese faptul că unii ofițeri tineri petreceau nopți întregi cu o parte dintre actori și actrițe, într-o sală din subsolul castelului. Într-o dimineață, sculîndu-se devreme, cum îi era obiceiul, intră acolo din întîmplare și găsi pe tinerii domni pe cale de a-și face o toaletă foarte ciudată. Ei înmuiaseră niște cretă într-un castronaș cu apă și întindeau coca aceasta cu o perie pe veste și pe pantaloni, fără să se dezbrace, restabilind astfel în grabă albeața garderobei lor. Prietenul nostru, destul de mirat de asemenea metodă, își aduse aminte de haina pedantului, pătată și

pudrată cu alb; bănuiala deveni și mai puternică atunci cînd află că în acel grup se aflau și cîteva rude de-ale baronului.

Pentru a-și confirma bănuiala, îi pofti pe tinerii domni la o mică gustare. Ei se arătară foarte voioși și povestiră o mulțime de istorii cu haz. Mai ales unul dintre ei, care se ocupase un timp cu recrutările, nu mai știa cum să laude șiretenia și iscusința căpitanului său de-a atrage tot soiul de oameni și cum se pricepea să-l păcălească pe fiecare după felul său de a fi. Povesti apoi cu amănunțime cum unii tineri de familie și cu o educație îngrijită se lasă prinși de mirajul unor situații bune; rîdea din toată inima de naivii care, la început, se simțeau atît de mîndri de a se vedea apreciați și aleși de către un ofițer de vază, viteaz, deștept și generos.

Cît și-a binecuvîntat Wilhelm îngerul păzitor, care i-a arătat așa, pe neașteptate, prăpastia de care se apropiase cu atîta candoare. Acum nu mai vedea în Jarno decît pe recrutor; îmbrățișarea ofițerului străin era ușor de înțeles. Îl cuprinse disprețul pentru acești oameni și, din acea clipă, evită să mai aibă de-a face cu oricine purta o uniformă. De aceea, i-ar fi fost foarte plăcută vestea că armata trebuia să pornească mai departe, dacă în același timp nu s-ar fi temut că va fi exilat, poate pentru totdeauna, din preajma frumoasei sale prietene.

Capitolul al doisprezecelea

În vremea aceasta baroana petrecuse mai multe zile chinuită de griji și de o curiozitate fără margini. Căci purtarea contelui după acea aventură era pentru dînsa o adevărată enigmă. El își schimbase cu totul felul de a fi; nu se mai auzea nici una din glumele lui obișnuite; pretențiile, față de cei din jur și față de servitori, îi scăzuseră mult. Nu mai era pedant și poruncitor ca înainte, ci tăcut și cufundat în sine; totuși părea senin — într-un cuvînt era cu totul alt om. Cînd, uneori, cerea să asculte o lectură, alegea cărți serioase, adesea religioase. Baroana trăia mereu cu teama că în spatele acestui calm aparent s-ar putea să se ascundă o mînie înăbușită și intenția tainică de a răzbuna nelegiuirea descoperită întîmplător. De aceea ea se hotărî să se destăinuie lui Jarno, ceea ce-i venea ușor, deoarece avea cu el anumite legături în care nu se păstrează de obicei secrete. De scurtă vreme, Jarno devenise prietenul ei intim; totuși erau amîndoi destul de înțelepți ca să-și ascundă atracția reciprocă și bucuriile lor față de lumea gălăgioasă

care-i înconjura. Numai ochilor contesei nu-i rămăsese ascuns acest nou roman și e foarte probabil că baroana căutase să-i găsească prietenei sale o ocupație asemănătoare, ca să scape de mustrările tăcute pe care le avea totuși de îndurat deseori de la acel suflet ales.

Cînd baroana îi povesti lui Jarno întîmplarea, acesta exclamă rîzînd:

— Fără îndoială, bătrînul crede că s-a văzut pe sine însuși! Se teme că apariția aceea îi vestește o nenorocire, poate chiar moartea, și acum a devenit blînd, ca toți oamenii slabi, cînd se gîndesc la deznodămîntul final, de care nimeni n-a scăpat pînă acum și nici nu va scăpa. Dar, fii liniștită; deoarece cred că va trăi încă multă vreme, cel puțin cu ocazia asta să-l transformăm astfel, încît să nu mai fie o povară pentru soție și pentru cei din casă.

Drept care, îndată ce se ivea vreun prilej potrivit, ei începeau să vorbească în prezența contelui de presimțiri, apariții și lucruri asemănătoare. Jarno făcea pe omul care se îndoiește, prietena lui la fel, și duseră lucrurile atît de departe, încît în cele din urmă contele l-a luat pe Jarno deoparte, i-a reproșat scepticismul și a căutat să-l convingă, prin exemplul său, de posibilitatea și realitatea unor asemenea întîmplări. Jarno făcu pe surprinsul, pe omul care se îndoiește și, pînă la urmă, se arătă convins; dar, în noaptea următoare, rîse și mai cu poftă, în tovărășia prietenei sale, de omul acesta de lume, atît de slab, încît o momîie îl putea schimba dintr-o dată și căruia nu-i găsea alt merit, decît că-și aștepta cu atîta resemnare o nenorocire ce-l amenința, ba poate chiar moartea

— Probabil că nu s-ar fi resemnat tot atît de ușor la urmările naturale pe care le-ar fi putut avea apariția! spuse baroana cu voiciunea-i obișnuită, care revenea de îndată ce inima îi scăpa de griji. Jarno a fost răsplătit împărătește și amîndoi au făurit planuri noi cum să-l facă pe conte tot mai blînd și cum să îmboldească și să întărească înclinarea contesei față de Wilhelm.

Cu intenția aceasta i-au povestit contesei toată istoria, care, ce-i drept, la început a iritat-o, dar care mai apoi a pus-o pe gînduri: în ceasurile de singurătate, se părea că reflectează la scena ce-i fusese pregătită, urmărind-o și zugrăvindu-și-o în minte.

Preparativele ce se vădeau pretutindeni nu mai lăsau nici o îndoială că armatele vor înainta curînd și că, în același timp, prințul își va schimba cartierul general; ba se auzea că și contele va pleca

de la moșie și se va întoarce la oraș. Așa că actorii noștri puteau lesne ghici ce-i așteaptă, dar Melina a fost singurul care să-și facă socoteli în privința aceasta; ceilalți căutau să scoată cît mai multe plăceri din clipele ce le mai aveau de petrecut acolo.

Cît despre Wilhelm, el se îndeletnicea cu o muncă mai deosebită. Contesa îi ceruse o copie a lucrărilor sale și el considera dorința acestei amabile femei drept cea mai frumoasă răsplată.

Un autor tînăr, care nu s-a văzut încă tipărit, își dă în asemenea împrejurare toată osteneala să facă o copie curată și elegantă a operelor sale. E, cum s-ar zice, vîrsta de aur a meșteșugului de autor; te vezi dus înapoi în secolele în care presa nu inundase încă lumea cu atît de multe scrieri inutile, cînd numai produsele de valoare erau copiate și păstrate de spiritele cele mai nobile; și ușor se săvîrșește apoi eroarea de a crede că un manuscris caligrafiat cu îngrijire e și o operă de valoare, vrednică de a face parte din colecția unui cunoscător și a unui protector al artelor!

În cinstea prințului, care trebuia să plece curînd, se hotărîse încă un mare banchet. Au fost invitate multe doamne din împrejurimi, iar contesa se îmbrăcase devreme. Ea își pusese în ziua aceea o rochie mai bogată decît îi era obiceiul; avea o coafură mai complicată și se împodobise cu toate giuvaerurile. Baroana, la fel, își dăduse toată osteneala să se îmbrace cu gust și strălucire.

Philine, văzind că pînă la sosirea oaspeților timpul trecea greu pentru cele două doamne, le propuse să-l cheme pe Wilhelm, care dorea să înfățișeze manuscrisul terminat și să le mai citească cîteva lucruri mici. El veni și rămase uimit de frumusețea și grația contesei, care ieșeau și mai în evidență prin găteala ei. La cererea doamnelor, începu să citească, dar atît de stîngaci și de distrat că, dacă ascultătoarele n-ar fi fost atît de indulgente, l-ar fi concediat pe loc.

De cîte ori se uita la contesă, i se părea că-i fulgeră o scînteie electrică înaintea ochilor; pînă la urmă nu mai știa cum să-și regăsească respirația pentru a continua lectura. Frumoasa doamnă îi plăcuse întotdeauna; dar acum i se părea că nu văzuse niciodată ceva atît de perfect și gîndurile i se învălmășeau în minte.

Cît de prostește se ridică atîția poeți și așa-ziși oameni sensibili împotriva toaletelor și a luxului, dorind să vadă pe toate femeile, de orice condiție socială, purtînd numai veșminte simple, potrivite cu natura. Ei condamnă luxul fără să-și dea seama că nu bietul lux ne displace cînd vedem o persoană urîtă, sau una mai puțin frumoasă îmbrăcată costisitor și bătător la ochi; aș vrea să adun

aici pe toți cunoscătorii din lume și să-i întreb dacă ar dori să suprime ceva din faldurile acestea, din panglicile și dantelele astea, din bufele, buclele și pietrele acestea sclipitoare. Nu le-ar fi teamă că ar dăuna impresiei încîntătoare, care îi întîmpină aici atît de natural? Da, am spus bine, natural. Dacă Minerva a ieșit gata înarmată din capul lui Jupiter, apoi zeița de față pare că a apărut ușor, așa împodobită, dintr-o floare.

În timpul lecturii Wilhelm se uita mereu la contesă — vrînd parcă să-și întipărească imaginea ei pentru totdeauna în minte — și citea uneori greșit, fără să-i pese, deși în alte împrejurări era nemîngîiat pentru un singur cuvînt, o literă schimbată, ori o cacofonie supărătoare.

Se puse capăt lecturii, fiindcă se auzi un fel de larmă, ca și cum ar fi sosit trăsurile cu oaspeți. Baroana ieși din cameră și contesa, înainte de a-și închide măsuța de scris, luă de acolo o casetă cu inele și-și puse încă vreo cîteva pe degete.

— Curînd ne vom despărți, spuse ea, uitîndu-se la casetă; primește o amintire de la o prietenă bună, care dorește din toată inima să fii fericit.

Alese apoi un inel care avea, sub un cristal înconjurat de pietre prețioase, o emblemă făcută din fire de păr frumos împletite, și-l întinse lui Wilhelm; tînărul îl luă, fără să știe ce să spună și ce să facă; stătea nemișcat, parcă prinsese rădăcini în podea. Contesa închise măsuța de scris și se așeză pe sofa.

— Și eu să plec cu mîinile goale? zise Philine, îngenunchind la dreapta contesei. Uitați-vă la omul ăsta căruia, cînd nu-i nevoie, nu-i mai tace gura, și acum nu e în stare să bolborosească o biată mulțumire. Vai, domnule, fă-ți datoria, cel puțin mimînd-o și, dacă astăzi nu te pricepi să născocești singur ceva, atunci cel puțin imită-mă pe mine!

Philine apucă mîna dreaptă a contesei și o sărută cu ardoare. Wilhelm căzu în genunchi, îi luă stînga și o apăsă de buzele sale. Contesa păru încurcată, dar nu se opuse.

— Ah! exclamă Philine, am văzut pînă acum destul de multe bijuterii, dar niciodată o doamnă atît de vrednică să le poarte. Ce brățări, dar și ce mînă! Ce coliere, dar și ce piept!

— Isprăvește, lingușitoareo! strigă contesa.

— Îl reprezintă pe domnul conte? întrebă Philine, arătînd spre un medalion bătut în pietre scumpe, pe care contesa îl purta pe sînul stîng, atîrnat de un lanț prețios.

— A fost pictat pe vremea logodnei, răspunse contesa.

— Era atunci atît de tînăr? întrebă Philine. După cîte știu, v-ați căsătorit de puțini ani.

— Trebuie să pui tinerețea asta pe socoteala pictorului, răspunse contesa.

— E un bărbat frumos, zise Philine. Dar, continuă ea, punîndu-și mîna pe inima contesei, nu s-a strecurat niciodată vreun alt chip în cutiuța asta ascunsă?

— Philine, ești prea îndrăzneață! exclamă contesa. Te-am răsfățat cam mult. Să nu te mai aud vreodată vorbind astfel.

— Dacă v-am supărat, sînt nenorocită, zise Philine sărind de la locul ei și fugind pe ușă.

Wilhelm mai ținea în mîinile lui cea mai frumoasă mînă din lume și nu-și mai lua ochii de la o brățară care, spre marea-i uimire, purta inițialele lui, făcute din briliante.

— În prețiosul inel pe care mi l-ați dat, întrebă Wilhelm sfios, am într-adevăr fire din părul dumneavoastră?

— Da, răspunse ea cu jumătate de glas; apoi, venindu-și în fire, îi strînse mîna și spuse: Scoală-te și mergi cu bine!

— Printr-o întîmplare foarte ciudată, aici e scris numele meu, zise el, arătînd spre brățară.

— Cum? exclamă contesa. E numele unei prietene.

— Sînt inițialele mele! Să nu mă dați uitării. Chipul dumneavoastră nu mi se va șterge niciodată din inimă. Rămîneți cu bine; îngăduiți-mi să fug!

Îi sărută mîna și vru să se ridice dar, ca în vis, cînd lucrurile cele mai ciudate se țin lanț și te uimesc, el se trezi, fără să-și dea seama, că ține în brațe pe contesă; buzele ei le atinseră pe ale lui și sărutări arzătoare i-au făcut să se pătrundă de acea fericire care nu poate fi gustată decît din prima cupă, încă spumoasă, a iubirii.

Contesa își lăsase capul pe umărul lui, fără să se mai gîndească la bucle și panglici. Brațele ei îl înlănțuiau; Wilhelm răspunse, cuprinzînd-o înflăcărat și strîngînd-o la piept. Ah, de ce o asemenea clipă nu poate dura cît veșnicia? Blestemată fie soarta pizmașă ce-a pus capăt scurtei fericiri a prietenilor noștri!

Cît de speriat, cît de buimăcit s-a trezit Wilhelm din acel vis încîntător, cînd contesa s-a smuls cu un strigăt din brațele lui, ducîndu-și mîna la inimă!

El stătea în față-i amețit; contesa își acoperi ochii cu cealaltă mînă și, într-un tîrziu, șopti:

— Pleacă, te rog; pleacă repede!

Dar el rămase locului.

— Pleacă, repetă ea; apoi, luîndu-și mîna de la ochi și învăluindu-l într-o privire de nedescris, spuse duios: Fugi de mine, dacă mă iubești.

Wilhelm plecă din camera contesei și ajunse în camera lui fără să-și dea seama unde se află.

Nefericiții! Ce semn ciudat al hazardului sau al destinului i-a smuls pe unul de lîngă celălalt?

Cartea a patra

Capitolul întîi

LAERTES STĂTEA gînditor la fereastră și, cu capul sprijinit pe braț, privea cîmpia în depărtare. Philine străbătu cu pași ușori sala cea mare, se apropie de prietenul ei și începu să glumească pe socoteala înfățișării lui serioase.

— Nu rîde, răspunse Laertes; e îngrozitor cum trece timpul, cum totul se schimbă și piere. Uite, ieri se mai întindea acolo o tabără frumoasă; cît de vesele păreau corturile; cîtă viață clocotea în ele, cu cîtă grijă era supravegheată toată întinderea din jur! Și acum, dintr-o dată, toate au dispărut. Doar cîtva timp vor mai rămîne mărturie paiele călcate în picioare și gropile făcute pentru bucătării; apoi, curînd totul va fi arat, și prezența atîtor mii de ostași în ținutul ăsta va mai dăinui numai în amintirea cîtorva bătrîni.

Philine începu să cînte și-l trase după ea, ca să danseze împreună.

— Știi, zise dînsa, dacă tot nu putem alerga după timpul trecut, cel puțin, cînd trece pe lîngă noi, să-l onorăm ca pe un zeu, cu grație și veselie.

De abia se învîrtiseră de cîteva ori, cînd Madame Melina intră în sală. Philine fu destul de răutăcioasă, căci o invită să danseze și prin aceasta îi aminti de deformările aduse de sarcina ei avansată.

— De n-aș mai vedea femei însărcinate! exclamă Philine, după ce Madame Melina se depărtă.

— Totuși, ea are o sarcină! glumi Laertes.

— Dar nu vezi ce rău îi stă? Rochia i s-a scurtat în față și faldurile de pe burtă o iau înainte la cea mai mică mișcare. N-are nici pricepere, nici gust să se aranjeze un pic și să-și ascundă starea în care se află.

— Lasă, zise Laertes, timpul îi va veni în ajutor.

— Oricum, exclamă Philine, ar fi mai frumos dacă plozii s-ar culege din pom.

Baronul intră în sală, le spuse cîteva cuvinte amabile în numele contelui și contesei, care plecaseră foarte devreme și le înmînă cîteva daruri. Apoi se duse la Wilhelm, care se afla cu Mignon în camera alăturată. Fetița se arătase foarte prietenoasă și atentă,

întrebîndu-l pe Wilhelm despre părinți, frați, surori și ceilalți din familie, și cu aceasta îi amintise de datoria ce-o avea de a trimite vești alor săi.

Baronul îi aducea, pe lîngă salutările castelanilor cu prilejul despărțirii, și asigurarea din partea contelui că fusese foarte mulțumit de el, de jocul lui, de lucrările sale poetice și de osteneala care și-a dat-o cu teatrul. Iar ca dovadă a acestei prețuiri, el scoase din buzunar o pungă, prin a cărei frumoasă împletitură se zărea culoarea fermecătoare a unor monede de aur nou-nouțe; Wilhelm se trase înapoi și refuză s-o primească.

— Primește darul acesta, stărui baronul, ca o despăgubire pentru timpul dumitale și ca o recunoaștere a ostenelii dumitale, nu ca o recompensă a talentului ce-l ai. Dacă talentul ne aduce renume și favoarea oamenilor, se cuvine, în același timp, ca prin sîrguință și efort să ne cîștigăm și mijloacele cu care să ne satisfacem nevoile, căci nu sîntem spirite pure. Dacă am fi la oraș, unde se găsesc de toate, atunci suma aceasta mică ar fi fost prefăcută într-un ceasornic, un inel, sau ceva asemănător. Eu însă pun direct în mîinile dumitale bagheta magică: cumpără-ți un giuvaer, care-ți va plăcea mai mult și-l vei socoti mai de folos și păstrează-l în amintirea noastră. Dar și punga s-o prețuiești cum se cuvine, căci doamnele au împletit-o cu mîna lor, avînd intenția să dea conținutului forma cea mai frumoasă.

— Iertați-mă, răspunse Wilhelm, că sînt atît de încurcat și că șovăi să primesc darul. El anulează oarecum puținul pe care l-am făcut și mă va împiedica să-mi aduc cu plăcere aminte de timpul petrecut aici. Banul este foarte potrivit cînd trebuie să pui capăt la ceva; dar eu nu doresc să fiu cu totul uitat în casa dumneavoastră.

— Nici nu e cazul, replică baronul; însă deoarece dumneata însuți ești atît de delicat, cred că nu vrei ca domnul conte să se socotească datornicul dumitale, el care ține atît de mult să fie atent și echitabil cu toată lumea. Domnul conte știe cît suflet ai pus și cum ți-ai dedicat tot timpul ce-l aveai ca să-i realizezi intențiile: și mai știe că, pentru a grăbi unele preparative, ai cheltuit din banii dumitale. Cum să mai dau ochii cu el, dacă nu-i pot spune că modul lui de a-ți recunoaște meritele te-a bucurat?

— Dacă m-aș gîndi numai la mine, dacă aș urma numai sentimentele mele proprii, răspunse Wilhelm, atunci aș rămîne la hotărîrea de a refuza cu încăpățînare darul ăsta, oricît de prețios și onorabil ar fi, nețiuînd seama de nici o explicație; dar nu tăgăduiesc că, dacă mă pune într-o încurcătură, în același timp mă scoate din alta: aceea în care mă găseam pînă acum față de ai mei și care mi-a pricinuit multe griji nemărturisite. Căci nu mi-am

gospodărit bine timpul şi banii, de care trebuie să dau socoteală. Acum, datorită generozităţii domnului conte, îmi va fi cu putinţă să trimit cu inimă uşoară, celor de acasă, vestea despre norocul pe care l-am întîlnit, făcînd ocolul acesta ciudat. Aşa că sacrific unei obligaţii superioare delicateţea care, în asemenea ocazii, ne pune în gardă, asemenea unei conştiinţe gingaşe; deci, pentru a putea păşi curajos în faţa părintelui meu, stau acum ruşinat înaintea dumneavoastră.

— Cît e de ciudat, răspunse baronul, să vezi ce scrupule extraordinare poate să-şi facă cineva, cînd e vorba de a accepta bani de la prieteni şi binefăcători, de la care ar primi orice alt dar cu bucurie şi recunoştinţă. Natura omenească are multe particularităţi de acestea, care dau naştere şi hrănesc cu grijă asemenea scrupule.

— Nu se petrec lucrurile la fel cu orice punct de onoare? întrebă Wilhelm.

— Ba da, răspunse baronul, la fel se întîmplă şi cu alte prejudecăţi. Nu vrem să le privim, ca să nu smulgem, poate, în acelaşi timp, şi plante alese. Dar mă bucur totdeauna cînd cineva simte de ce lucruri poate şi trebuie să se dezbare şi îmi place să-mi amintesc istoria acelui poet de duh care compusese pentru teatrul unei curţi cîteva piese, obţinînd aprobarea deplină a monarhului. Vreau să-l răsplătesc în chip deosebit, a spus domnitorul acela generos; să fie întrebat dacă i-ar face plăcere vreun giuvaer, sau dacă nu s-ar da îndărăt să primească bani. Poetul, glumeţ cum era, răspunse curteanului ce-l întrebase: Mulţumesc din inimă pentru bunele intenţii; şi, deoarece împăratul ia în fiece zi bani de la noi, nu văd de ce m-aş ruşina să primesc şi eu bani de la el.

De îndată ce baronul părăsi camera, Wilhelm începu să numere suma, atît de neaşteptat căpătată şi, după părerea lui, atît de puţin meritată. Cînd frumoasele monede sclipitoare începură să se rostogolească din punga aceea atît de elegantă, s-ar fi zis că pentru întîia oară întrevedea el ce înseamnă valoarea şi respectabilitatea aurului, lucru la care nu devenim simţitori decît cu vîrsta. Îşi făcu socotelile şi găsi că avea în buzunar tot atît, ba chiar mai mult, decît în ziua în care îi oferise Philinei primul buchet, mai ales ţinînd seamă că Melina îi făgăduise să-i restituie imediat avansul primit. Fu cuprins de o satisfacţie tainică şi de o uşoară mîndrie, gîndindu-se la talentul său şi la norocul ce-l îndrumase şi întovărăşise în călătorie. Plin de încredere în viitor, apucă pana pentru a scrie o scrisoare care să-i liniştească familia şi, în acelaşi timp, să înfăţişeze comportarea lui în lumina cea mai favorabilă. Se feri de o relatare amănunţită şi lăsă numai să se ghicească întîm-

plările petrecute, învăluindu-le în expresii pline de importanţă şi mister. Starea bună a finanţelor, cîştigul datorit talentului său, favoarea celor mari, afecţiunea femeilor, lărgirea cercului cunoştinţelor, dezvoltarea facultăţilor lui fizice şi sufleteşti şi speranţele lui de viitor alcătuiră un miraj atît de minunat, că nici fata morgana însăşi n-ar fi putut să işte unul mai extraordinar.

În exaltarea aceasta fericită, după ce închise scrisoarea, continuă în gînd un lung monolog, în care recapitula conţinutul misivei şi îşi zugrăvea un viitor plin de activitate şi glorie. Exemplul atîtor nobili luptători îl înflăcărase, opera poetică a lui Shakespeare îi dezvăluise o lume nouă şi, de pe buzele frumoasei contese, sorbise un foc indescriptibil. Toate acestea nu puteau, nu trebuiau să rămînă fără efect.

Intendentul veni şi întrebă dacă actorii şi-au terminat împachetatul. Din păcate, nimeni nu se gîndise la asta, afară de Melina. Acum trebuiau să pornească repede la drum. Contele făgăduise să transporte trupa la o depărtare de cîteva zile; caii stăteau gata pregătiţi şi nu era cu putinţă să se zăbovească prea multă vreme. Wilhelm întrebă de cufărul său: Madame Melina găsise că e bun pentru ea. Îşi ceru banii; domnul Melina îi împachetase cu multă grijă şi-i pusese tocmai la fundul cufărului.

— Mai am loc într-al meu, zise Philine. Ea luă hainele lui Wilhelm şi o puse pe Mignon să aducă restul. Cu destulă neplăcere, Wilhelm fu nevoit să accepte.

În timp ce se împacheta şi se făceau toate pregătirile, Melina spuse:

— Mi-e foarte neplăcut să călătorim aşa, ca nişte actori de bîlci. Aş dori ca Mignon să-şi pună haine femeieşti, iar harpistul să-şi taie acum repede barba.

Mignon se strînse lîngă Wilhelm şi-i spuse aprinsă:

— Sînt băiat, nu vreau să fiu fată.

Bătrînul tăcea şi, cu acest prilej, Philine făcu unele observaţii nostime despre originalitatea contelui, protectorul lor.

— Dacă harpistul îşi taie barba, rîse ea, să şi-o coasă cu grijă pe o panglică şi s-o păstreze ca să şi-o pună repede la loc, în caz că se mai întîlneşte cu domnul conte undeva în lumea asta; căci numai datorită bărbii a obţinut favoarea lui.

Şi cum toţi îi cereau să explice afirmaţia aceasta neaşteptată, ea le dădu următoarele lămuriri: Contele crede că iluzia pe scenă are de cîştigat, cînd actorul păstrează caracterul şi continuă să-şi joace rolul şi în viaţa de toate zilele; de asta aprecia atît de mult pe pedant şi găsea că harpistul e foarte deştept că-şi poartă barba

falsă nu numai seara la teatru, dar şi ziua în orice împrejurare şi se bucura mult de aspectul natural al deghizării lui.

În timp ce actorii făceau haz de asemenea confuzie şi de concepţiile ciudate ale contelui, harpistul se îndepărtă cu Wilhelm, îşi luă rămas bun de la el şi-l rugă cu lacrimi în ochi să-l lase să plece chiar în clipa aceea. Wilhelm se opuse, asigurîndu-l că-l va apăra împotriva oricui şi că nimeni nu se va atinge de un fir de păr din barbă, necum să i-o taie, dacă acest lucru îl supără.

Bătrînul era foarte mişcat şi în ochi îi lucea o flacără neobişnuită.

— Nu incidentul ăsta mă alungă, mărturisi el; de multă vreme am remuşcări că rămîn pe lîngă dumneata. Nu trebuie să zăbovesc nici într-un loc, căci nenorocul mă urmăreşte pretutindeni şi-i loveşte pe cei ce se întovărăşesc cu mine. Te poţi aştepta la orice, dacă nu mă laşi să plec, dar să nu mă întrebi nimic; eu nu-mi aparţin, nu pot rămîne.

— Dar cui aparţii? Cine poate avea atîta putere asupra ta?

— Lasă-mă cu taina mea înfiorătoare, stăpîne, şi dă-mi voie să plec! Răzbunarea ce mă urmăreşte nu vine de la un judecător pămîntesc; mă stăpîneşte o soartă cumplită; nu pot rămîne şi nu trebuie!

— Ba, în starea în care te văd, nici nu mă gîndesc să te las.

— Dacă nu mă hotărăsc să plec, aş fi un trădător faţă de dumneata, binefăcătorul meu. Rămînînd, eu sînt în siguranţă, dar dumneata în primejdie. Nu ştii pe cine ocroteşti. Sînt vinovat, dar mai mult nenorocit decît vinovat. Prezenţa mea alungă fericirea şi fapta bună devine odioasă, dacă sînt şi eu amestecat în ea. Trebuie să fiu rătăcitor, să nu mă opresc nicăieri, aşa ca soarta mea rea să nu mă ajungă din urmă, căci mă urmăreşte încet şi nu se arată decît cînd îmi aştern capul jos şi vreau să mă odihnesc. Numai părăsindu-te îţi pot arăta cu adevărat recunoştinţa ce ţi-o port.

— Ce om ciudat! Dar, degeaba, nu poţi să-mi smulgi încrederea ce-o am în tine, după cum nici nădejdea că te voi vedea fericit. Nu vreau să pătrund în taina superstiţiilor tale; dar, dacă trăieşti cu spaima vrăjilor şi a prevestirilor miraculoase, îţi voi spune spre consolarea şi încurajarea ta: însoţeşte-te cu norocul meu şi vom vedea a cui soartă e mai tare, a ta, cea neagră, sau a mea, cea albă.

Wilhelm se folosi de împrejurare ca să-i mai spună şi alte vorbe de îmbărbătare; căci, de mai multă vreme, bănuise în acel bătrîn

straniu un om pe care întîmplarea sau destinul l-a împovărat cu un păcat greu, a cărui amintire o tîrăşte cu el necontenit. Cu puţine zile înainte, îl ascultase cîntînd şi fusese impresionat de următoarele versuri:

El vede zarea pură colorată
În roşii flăcări de aramă.
Şi peste biata-i frunte vinovată
Imaginea întregii lumi se sfarmă.

La orice încerca să mai spună bătrînul, Wilhelm avea un argument mai puternic; se pricepu să întoarcă toate lucrurile în bine şi să-i vorbească atît de hotărît, de inimos şi convingător, încît se păru că bătrînul începe să se înviorezе şi că renunţă la gîndurile lui ciudate.

Capitolul al doilea

Melina nădăjduia să se stabilească împreună cu trupa în vreun orăşel mic, dar înstărit. Ajunseseră la locul pînă unde trebuia să-i transporte caii contelui şi acum umblau după alţi cai şi alte trăsuri, cu care sperau să-şi continue drumul. Melina, care luase transportul asupra sa, se arăta, ca de obicei, foarte zgîrcit. În schimb, Wilhelm, care avea în buzunar frumoşii ducaţi ai contesei, credea că are dreptul să-i cheltuiască pe tot ce-i făcea plăcere, uitînd cu multă uşurinţă că se lăudase cu ei în bilanţul măreţ ce-l trimisese acasă.

Prietenul său Shakespeare, pe care-l considera cu multă bucurie drept naş, plăcîndu-i cu atît mai mult că purta numele de Wilhelm, îi descrisese un prinţ[26] care trăieşte un timp amestecat într-o proastă tovărăşie şi care, cu toată natura sa nobilă, face haz de asprimea, grosolănia şi nerozia unor flăcăi din topor. Plăsmuirea aceasta a lui Idealul cu care putea să compare starea în care se găsea el atunci îi convenea de minune, căci tendinţa lui irezistibilă de a se iluziona găsea astfel o încurajare deosebită.

Începu să se gîndească la îmbrăcăminte. Socoti că o vestă, peste care arunci la nevoie o manta scurtă, ar fi o ţinută foarte potrivită pentru un călător. Nişte pantaloni tricotaţi, strînşi pe picior, şi o pereche de cizme cu şireturi îi păreau că alcătuiesc adevărata ţinută a unui drumeţ. Apoi cumpără o eşarfă de mătase cu

care se încinse, sub pretextul că-i va ține cald; în schimb, își eliberă gîtul de sclavia cravatei și puse să i se prindă pe cămașă niște benzi de muselină, destul de largi, ce-i cădeau în jurul gîtului și aveau efectul gulerelor de altă dată. Fularul cel frumos de mătase al Marianei, singura amintire salvată, era legat ușor sub gulerul de muselină. O pălărie rotundă, cu o panglică multicoloră și o pană bogată, completa costumația.

Femeile îl asigurară că îmbrăcămintea aceasta îi venea admirabil. Philine se arătă încîntată și-l rugă să-i dea ei părul pe care Wilhelm și-l tăiase fără milă, ca să se apropie cît mai mult de idealul ce și-l făurise. Prin asta, ea îi deveni simpatică, și prietenul nostru, care prin generozitatea sa își cîștigase dreptul de a se purta cu ceilalți ca prințul Harry, prinse și el gustul de a încuraja și a pune la cale unele șotii nebunatice. Făceau scrimă, dansau, născoceau tot felul de jocuri; se desfătau cu inima ușoară, bînd cantități însemnate din vinul mediocru pe care-l puteau găsi, iar în dezordinea acestui fel de trai, Philine îl pîndea pe eroul greu de captivat, al cărui înger păzitor n-avea decît să-i poarte de grijă.

O petrecere grozavă, pe care actorii o gustau cu deosebire, era improvizarea vreunei scenete, în care imitau și maimuțăreau pe protectorii și binefăcătorii lor de pînă atunci. Cîțiva dintre ei observaseră foarte bine particularitățile de ținută și comportare ale unor personaje sus-puse și această imitație era primită de restul trupei cu aplauze entuziaste. Iar cînd Philine scotea din arhivele secrete ale experiențelor sale personale unele declarații de dragoste ce i se făcuseră, rîsetele și glumele batjocoritoare nu mai conteneau.

Wilhelm îi dojenea că sînt nerecunoscători: dar ei îi replicau că plătiseră îndeajuns pentru cele primite la castel și că, de altfel, cei de acolo nu se purtaseră prea bine cu niște oameni plini de merite, cum se socoteau ei că ar fi. Se plînseră de prea puțina atenție ce li se dăduse și de faptul că fuseseră tratați ca niște inferiori. Așa că glumele, bătaia de joc și imitațiile continuau, devenind tot mai amare și mai nedrepte.

— Aș dori, zise atunci Wilhelm, ca în cele ce faceți și spuneți să nu se întrevadă invidia și amorul propriu; să-i priviți pe acești oameni și relațiile dintre ei dintr-un punct de vedere just. E un lucru neobișnuit să te vezi făcînd parte, datorită nașterii, dintr-un rang ridicat al societății omenești. Cel care, datorită unei moșteniri bogate, se bucură de o viață deosebit de ușoară, cel ce se găsește înconjurat, din copilărie, de toate accesoriile existenței, dacă mă pot exprima astfel, e aproape totdeauna obișnuit să considere

aceste bunuri ca fiind cele mai necesare și prețioase din lume, așa că valoarea unei personalități bine înzestrate de natură poate să nu le fie prea limpede. Purtarea nobililor față de inferiori, și chiar față de cei de-o seamă cu ei, se măsoară după avantajele evidente; acestea îngăduie fiecăruia să-și valorifice titlul, rangul, îmbrăcămintea, echipajul, dar nu și meritele personale.

Vorbele acestea au fost primite de cei prezenți cu aplauze nesfîrșite. Găseau detestabil faptul că omul de merit trebuie să rămînă mereu în urmă și că, în lumea mare, nu găsești nici urmă de raporturi naturale și sincere. Mai ales asupra acestui ultim punct s-au făcut comentarii fără sfîrșit.

— Nu-i condamnați, strigă Wilhelm, plîngeți-i mai bine. Căci oamenii aceia simt foarte rar fericirea pe care noi o considerăm supremă și care izvorăște din bogăția interioară a naturii omenești. Numai nouă, celor săraci, care nu posedăm nimic, sau aproape nimic, ne este îngăduit să gustăm din plin fericirea ce ți-o dă prietenia. Pe cei pe care îi iubim, noi nu putem să-i înălțăm la ranguri prin favoare, nici să-i avansăm prin protecție, nici să-i fericim prin daruri. Nu avem nimic altceva, decît pe noi înșine. Acest noi înșine trebuie să-l dăruim în întregime și, dacă are vreo valoare, să devină pe vecie un bun al prietenului nostru. Ce desfătare, ce fericire pentru cel ce dă și pentru cel ce primește! În ce stare de beatitudine ne transportă sentimentul fidelității! Acest sentiment dă vieții trecătoare a omului o certitudine divină; e capitalul bogăției noastre.

La aceste cuvinte, Mignon se apropiase de Wilhelm; îl cuprinse cu brațele ei delicate și rămase cu căpșorul sprijinit de pieptul lui. Punîndu-și mîna pe fruntea copilei, el urmă: Cît e de ușor unuia dintre cei mari să cucerească suflete! Ce lesne pune stăpînire pe inimi! O comportare binevoitoare, plăcută, cît de cît omenească, face minuni; și cîte mijloace nu are la îndemînă cel puternic ca să-i înlănțuie pe cei pe care i-a cîștigat! Pentru noi, toate se întîmplă mai rar, mai greu, și e firesc să punem un preț mai mare pe ceea ce cucerim și pe ceea ce dăruim. Cîte exemple mișcătoare nu avem despre slujitori credincioși, care s-au sacrificat pentru stăpînii lor! Cît de frumos ne-a zugrăvit Shakespeare asemenea fapte! În cazul acesta, devotamentul este năzuința unui suflet nobil de a ajunge la înălțimea unuia mai mare decît el. Prin dragoste și printr-un atașament nezdruncinat, slujitorul devine egal cu stăpînul care, altfel, este în drept să-l trateze doar ca pe un sclav plătit. Ei bine, aceste virtuți sînt hărăzite numai celor de jos; ele sînt podoaba lor de care nu se pot lipsi. Cel ce se poate

elibera, ușor e ispitit să treacă și peste recunoștință. Da, în sensul acesta pot afirma că un potentat poate avea prieteni, dar că el nu poate fi prietenul nimănui.

Mignon se strîngea tot mai mult la pieptul lui.

— Foarte bine, răspunse unul dintre actori, nici n-avem ce face cu prietenia lor și n-am căutat-o niciodată. Numai că, dacă vor să protejeze artele, ar trebui să se priceapă cel puțin. Chiar cînd jucam excelent, nimeni nu ne asculta; era o adevărată cabală. Trebuia să fii favorit ca să placi, iar cel ce merita să placă nu era apreciat. Era îngrozitor să vezi cît de des prostia și lipsa de gust atrăgeau atenția și aplauzele.

— Dacă lăsăm la o parte ceea ce ar putea fi malițic și ironic, replică Wilhelm, cred că lucrurile se petrec în artă la fel ca în dragoste. Cum ar putea omul de lume, cu viața lui împrăștiată, să-și mențină fervoarea în care artistul trebuie să rămînă, dacă aspiră să creeze ceva perfect, stare ce nu trebuie să fie străină nici celui ce vrea să se intereseze de operă în felul cum dorește și pretinde artistul.

Credeți-mă, prieteni, cu talentele e ca și cu virtutea: trebuie să le iubești pentru ele însele, sau să renunți cu totul la ele. Și totuși, nu sînt recunoscute și răsplătite decît dacă sînt practicate în ascuns, ca o taină primejdioasă.[1]

— Dar între timp, pînă să ne descopere un cunoscător, putem muri de foame! strigă unul dintr-un colț.

— Nu chiar așa de repede, replică Wilhelm. Am observat că, atît timp cît cineva trăiește și se mișcă, își găsește totdeauna hrana, chiar dacă la început nu-i prea grozavă. Și de ce aveți a vă plînge, mă rog. N-am fost noi bine primiți și găzduiți, cînd ne așteptam mai puțin și cînd se părea că ne va merge cît se poate de prost? Iar acum, cînd nu ducem încă lipsă de nimic, de ce nu ne gîndim să facem ceva ca să ne perfecționăm talentul și să progresăm? Ne ocupăm de fleacuri și, ca niște școlari, îndepărtăm orice ne-ar putea aminti de lecții!

— Într-adevăr, zise Philine, e de neiertat. Să alegem o piesă și s-o jucăm imediat; fiecare să-și dea toată osteneala, ca și cum ar fi înaintea publicului celui mai pretențios.

N-au mai discutat mult; au ales piesa. Era o dramă dintre acelea care atunci aveau mult succes în Germania și care astăzi sînt date uitării. Cîțiva actori au fredonat o uvertură, fiecare s-a grăbit să-și compună rolul și piesa a fost jucată pînă la capăt cu cea mai mare atenție și, ce-i drept, mai bine decît era de așteptat. S-au aplaudat reciproc; rar se comportaseră atît de bine.

Cînd au isprăvit, toți au simțit o satisfacție deosebită, parte din pricina timpului bine întrebuințat, parte fiindcă puteau fi mulțumiți de ei înșiși. Wilhelm îi copleși cu laude și discuția urmă voioasă și senină.

— Ați vedea cît de departe am ajunge, spuse cu însuflețire prietenul nostru, dacă am continua să ne exersăm în felul acesta, fără să ne mărginim a învăța pe de rost, repetînd și jucînd mecanic, din datorie, sau pentru că asta ne este meseria. Cît de multe laude meritate primesc muzicienii, cîtă satisfacție au ei înșiși, cît de preciși sînt ei cînd repetă în ansamblu! Cîtă osteneală își dau pentru a-și acorda instrumentele, cît de exact țin tactul, cît de delicat știu ei să fortifice sau să modereze sunetul! Nici unul nu caută, în timpul solo-ului altuia, să iasă în evidență cu un acompaniament prea sonor. Fiecare urmărește să cînte în spiritul și intenția compozitorului și să-și execute bine partitura, fie ea mai mult sau mai puțin importantă. Ar trebui și noi să muncim cu tot atîta pricepere și inteligență, noi care practicăm o artă cu mult mai delicată decît orice fel de muzică, căci noi sîntem chemați să reprezentăm, cu gust și atractiv, manifestările omenești, și cele obișnuite și cele excepționale. Poate fi ceva mai detestabil decît să nu-ți dai nici o osteneală la repetiții și să te lași pe seama inspirației și a hazardului la spectacol? Toată fericirea și mulțumirea noastră ar trebui să constea în armonizarea comună a jocului nostru, pentru a ne plăcea reciproc; și să nu ținem seama de aplauzele publicului decît în măsura în care ni le-am fi cîștigat mai înainte unii față de ceilalți. De ce șeful de orchestră e mai sigur de ansamblul său decît directorul unui spectacol? Pentru că, în primul caz, fiecare muzician se rușinează de o greșeală ce ar zgîria urechea, dar rar am văzut un actor, care să-și recunoască greșelile, scuzabile sau nu, și să roșească de ele, deși pot răni în chip infam sufletul spectatorului. Aș vrea ca teatrul să fie tot atît de îngust ca frînghia unui acrobat, pentru ca nici un nepriceput să nu se încumete a păși în acest domeniu, nu ca astăzi cînd oricine se crede în stare să facă pe grozavul pe scenă.

Trupa nu se supără de această apostrofare; fiecare actor era convins că nu putea fi vorba de el, de vreme ce cu puțin înainte se descurcase atît de bine, alături de ceilalți. Ba chiar se înțeleseseră ca, în timpul călătoriei și chiar în viitor, dacă vor rămîne împreună, să-și păstreze obiceiul să lucreze în același spirit în care începuseră. Totuși, fiind vorba numai de bunăvoință și inițiativă liberă, socotiră că nu se cuvine să se amestece nici un director în asemenea lucru. Se mai admise ca de la sine înțeles că, între oameni de treabă, forma republicană este cea mai bună și decla-

rară că funcția de director va fi asumată de fiecare pe rînd, că el trebuie să fie ales de către întreaga trupă și asistat în permanență de un soi de mic senat. Această idee îi încîntă în așa măsură, încît voiră s-o pună imediat în aplicare.

— N-am nimic împotrivă, spuse Melina, dacă vreți să faceți o asemenea încercare în timpul călătoriei; voi suspenda bucuros directoratul meu, pînă ce ne stabilim iarăși într-un loc. Astfel, el spera să realizeze ceva economii și să treacă o seamă de cheltuieli pe seama micii republici sau asupra directorului interimar. Apoi începură să discute cu ardoare despre cea mai bună formă care trebuia dată acestui nou stat.

— E un imperiu nomad, spuse Laertes; cel puțin n-o să avem certuri în ce privește granițele.

Se așternură imediat pe treabă și Wilhelm fu ales primul director. Senatul fu și el constituit: femeile căpătară loc și drept la discuții; se propuseră legi, unele au fost respinse, altele adoptate. Timpul se scurgea pe nesimțite cu jocul acesta; dar deoarece îl petreceau în chip plăcut, socoteau că fac într-adevăr ceva folositor și că, prin această formă nouă, deschid o nouă eră pentru teatrul german.

Capitolul al treilea

Văzînd trupa într-o stare de spirit atît de bună, Wilhelm spera că va putea să discute cu ea și despre meritele poetice ale operelor dramatice.

— Nu e de ajuns, le spuse el, cînd se adunară a doua zi, ca actorul să cunoască superficial o piesă, să o judece după prima impresie și să declare că îi place sau nu, fără dovadă. Această atitudine e îngăduită spectatorului, care vrea să fie mișcat și să petreacă, dar nu să judece. Actorul, dimpotrivă, trebuie să poată da socoteală de piesă și de motivele pentru care o laudă sau o dezaprobă; și cum o va face dacă nu știe să intre în spiritul autorului, dacă nu pricepe intențiile acestuia? De curînd, am simțit și eu foarte puternic greșeala pe care o săvîrșești cînd judeci o piesă după rol, cînd nu privești rolul decît în el însuși și nu în legătură cu piesa, încît aș dori să povestesc exemplul meu, dacă sînteți dispuși să mă ascultați.

Îl cunoașteți pe incomparabilul *Hamlet* de Shakespeare de la o lectură care v-a făcut mare plăcere cînd ați ascultat-o la castel.

Ne propusesem să jucăm piesa aceasta și îmi asumasem rolul prințului, fără să fiu pe deplin conștient de ceea ce fac; credeam că-l studiez, începînd să învăț pe de rost pasajele principale, monoloagele și acele scene în care forța sufletească, elevația spirituală și pasiunea își dau frîu liber, în care sufletul emoționat se exprimă în cuvinte pline de simțire.

Credeam că pătrund cu adevărat în spiritul rolului cînd luam asupra mea povara acelei melancolii profunde și căutam, sub această apăsare, să-mi urmăresc modelul prin labirintul curios al atîtor toane și ciudățenii. Astfel memoram, mă exersam și credeam, încetul cu încetul, că mă identific cu eroul meu.

Dar cu cît mergeam mai departe, cu atît îmi era mai greu să-mi fac o idee de ansamblu și, pînă la urmă, mi se păru cu neputință să ajung la așa ceva. Atunci am parcurs piesa în întregime, fără întrerupere, dar și de data asta m-am lovit de o mulțime de piedici. Ba caracterele, ba expresiile mi se păreau că se contrazic și îmi pierdusem speranța că voi găsi tonul în care să-mi joc rolul în întregime cu toate contradicțiile și nuanțele lui. Multă vreme m-am zbătut zadarnic în labirintul acesta, pînă în clipa în care am văzut, în sfîrșit, că mă apropii de țintă pe o cale cu totul neașteptată.

Am început să caut toate indiciile despre caracterul lui Hamlet înainte de moartea tatălui său; am încercat să stabilesc cum se comportase el în afara acelui eveniment tragic și de teribilele întîmplări care i-au urmat și să-mi imaginez ce-ar fi devenit acest tînăr interesant dacă acele întîmplări n-ar fi avut loc.

Această floare regală, delicată și nobilă, creștea sub influența nemijlocită a majestății; noțiunea de dreptate și de demnitate princiară, sentimentul binelui și al echității se dezvoltaseră în el odată cu conștiința despre menirea sa. Era un prinț înnăscut și care dorea să domnească numai pentru ca cei buni să poată fi buni nestingheriți de nimeni. Plăcut la înfățișare, distins din fire, cu inimă generoasă, el trebuia să fie modelul tineretului și să devină bucuria lumii.

Fără a fi o pasiune ieșită din comun, iubirea lui pentru Ofelia era un presentiment tainic al unor dulci cerințe; gustul lui pentru exercițiile cavalerești nu era înnăscut; mai degrabă era nevoie, pentru a-l ascuți și a-l exalta, de laudele aduse altuia; curăția sentimentelor sale îl îndrepta spre ființele leale și știa să prețuiască liniștea pe care o fire sinceră o gustă lîngă inima unui prieten. Pînă la un oarecare punct învățase să recunoască și să asimileze ce e bun și frumos în arte și știință; lipsa de gust îl îngrozea și dacă

în sufletul său delicat putea să încolţească ura, era numai atît cît trebuia pentru a dispreţui pe curtenii schimbători şi prefăcuţi şi a-şi bate joc de ei. Liniştit din fire, simplu în purtări, nu se complăcea în lene, dar nici prea lacom de activitate nu era. Se pare că la curte îşi continua viaţa fără constrîngere din timpul studenţiei. Veselia îi venea mai mult dintr-o toană decît din inimă; era un tovarăş plăcut, îngăduitor, discret, atent cu ceilalţi; ştia să ierte şi să uite o ofensă, dar îi era cu neputinţă să fie de acord cu cei ce depăşesc limitele dreptăţii, bunătăţii şi cuviinţei.

Dacă am reciti piesa împreună, aţi putea judeca dacă mă aflu pe calea cea bună. Cel puţin sper că voi putea să-mi justific părerile prin citate.

Expunerea fu aplaudată cu putere; socoteau că toată comportarea lui Hamlet devenise acum explicabilă şi se bucurau de modul acesta de a pătrunde în spiritul scriitorului. Fiecare îşi propuse să studieze în acest chip o piesă oarecare de teatru şi să dezvolte gîndirea autorului.

Capitolul al patrulea

Trupa urma să rămînă numai cîteva zile în acea localitate, dar pentru unii dintre membrii ei au avut loc, deîndată, aventuri destul de plăcute; în primul rînd Laertes a fost ţinta asiduităţilor unei doamne care avea un domeniu în vecinătate; însă tînărul nostru s-a arătat foarte rece, ba chiar nepoliticos faţă de acea doamnă şi din pricina asta a încasat tot felul de zeflemele din partea Philinei. Ea a folosit acest prilej ca să-i povestească lui Wilhelm istoria nefericită de dragoste care-l făcuse pe bietul Laertes să devină un duşman al tuturor femeilor.

— Cine ar putea să-i ia în nume de rău, comenta ea, că urăşte sexul care l-a tratat atît de crunt, dîndu-i să înghită deodată, într-o duşcă foarte concentrată, toate relele de care bărbaţii au a se teme din partea femeilor? Gîndeşte-te numai: în decurs de douăzeci şi patru de ore, Laertes a fost pretendent, logodnic, soţ, încornorat, rănit şi văduv! Nu ştiu cum s-ar putea face cuiva mai mult rău!

Laertes ieşi din cameră, pe jumătate rîzînd, pe jumătate supărat şi Philine începu să povestească în felul ei foarte hazliu cum Laertes — tînăr de optsprezece ani, proaspăt angajat într-o

companie teatrală, a întîlnit o frumoasă fată de paisprezece ani, tocmai în clipa cînd aceasta se pregătea să plece cu tatăl ei, care se certase cu directorul trupei. Laertes s-a îndrăgostit dintr-o dată, pe viață și pe moarte, a încercat în toate felurile să-l convingă pe tată să rămînă și, pînă la urmă, a făgăduit s-o ia pe fată de soție. După cîteva ceasuri plăcute de logodnă, s-a căsătorit și a petrecut o noapte fericită ca soț; a doua zi, pe cînd era la repetiție, soția sa îl cinstea, după noul lui rang, cu o pereche de coarne; dar cum, din prea mare iubire, el s-a grăbit și a ajuns acasă mult prea devreme, a dat, din păcate, peste amantul mai vechi, care-i luase locul. Înnebunit de furie, a lovit în dreapta și-n stînga, a provocat la duel pe tată și pe amant și s-a ales cu o rană, destul de ușoară de altfel. Tatăl și fata au plecat chiar în noaptea aceea, iar bietul băiat a rămas acolo, rănit în două feluri. Nenorocul lui l-a dus la cel mai prost felcer cu putință și sărmanul a ieșit din această aventură ca vai de lume.

— Merită să fie compătimit, căci e cel mai de treabă tînăr care trăiește sub soare. Mai ales mie îmi pare rău că de atunci bietul nătărău urăște femeile; dar cum oare poate trăi cineva dacă urăște femeile?

Melina îi întrerupse cu vestea că toate erau pregătite pentru plecare și că vor porni la drum a doua zi dis-de-dimineață. Le dădu un plan, hotărît de el, în privința transportului.

— Dacă un prieten bun mă va lua pe genunchi, n-am să mă plîng că vom sta îngrămădiți într-o trăsură mizerabilă, afirmă Philine; de altfel mi-e absolut indiferent.

— N-are nici o importanță! zise și Laertes, care tocmai intra.

— Ba e foarte neplăcut! exclamă Wilhelm și plecă repede. Plătind din banii săi, el mai găsi o trăsură foarte încăpătoare pe care Melina o refuzase. Se făcu o nouă repartiție a locurilor și toți se bucurau că vor putea călători comod cînd primiră o veste ce le dădu de gîndit; că pe drumul pe unde aveau s-o ia, se arătase o trupă de franctirori, de la care nu era nimic bun de așteptat.

Chiar și în localitate lumea era impresionată de această știre, oricît de vagă și îndoielnică ar fi fost. După poziția armatelor, se părea că e imposibil ca o trupă inamică să fi pătruns atît de aproape, sau ca una prietenă să fi rămas atît de în urmă. Fiecare se grăbea să descrie actorilor noștri primejdiile care-i așteptau și să-i sfătuiască să apuce pe alt drum.

Cei mai mulți erau neliniștiți și înfricoșați; și cînd, după noua formă republicană, au fost convocați la un loc toți membrii statului, pentru a delibera asupra acestui caz excepțional, au fost aproape

cu toții de părere să nu înfrunte primejdia și să rămînă în localitate sau să o evite, alegînd alt drum.

Numai Wilhelm, care nu se speriase, susținea că e rușinos să renunțe la un plan, adoptat după multă gîndire, numai din pricina unui simplu zvon. El le insuflă curaj prin argumentele lui bărbătești și convingătoare.

— Deocamdată, nu e decît un zvon, le spuse el, și cîte zvonuri nu circulă în timp de război! Cei care se pricep spun că lucrul e de necrezut, aproape imposibil. Și atunci, într-o treabă atît de importantă, se cade să ne luăm după niște vorbe lipsite de certitudine? Calea ce ne-a fost indicată de domnul conte și care-i trecută în pașaportul nostru, este cea mai scurtă și cea mai bună. Ea ne duce la orașul unde nădăjduiți să găsiți cunoscuți, prieteni și o bună primire. Ocolul ne duce tot în același loc; dar pe ce drumuri proaste și cît trebuie să înconjurăm! Putem oare spera să ieșim cu bine la capăt, cînd vremea e atît de înaintată? Și gîndiți-vă cît timp și ce bani vom irosi! Wilhelm le-a mai spus încă multe altele și le-a prezentat lucrul sub atîtea aspecte avantajoase, încît teama a început să le scadă și au prins din nou curaj. Atît de mult le-a lăudat disciplina trupelor regulate și le-a arătat că dezertorii și vagabonzii n-au nici o importanță, atît de atrăgător și nostim le-a descris chiar primejdia, încît s-au înveselit cu toții.

Laertes a fost din primul moment de partea lui Wilhelm, încredințîndu-l că nu șovăie și nu va ceda. Bătrînul cel rău de gură găsi cîteva expresii de-ale lui prin care își dădu asentimentul. Philine rîdea de toți; iar Madame Melina care, cu toate că sta să nască nu-și pierduse bravura obișnuită, găsi că proiectul este eroic, așa că Melina, sperînd să realizeze economii însemnate dacă urmează calea cea mai scurtă, pentru care făcuse pregătirile, nu se mai opuse, și propunerea a fost adoptată din toată inima.

Pentru orice împrejurare însă, au început să-și pregătească apărarea. Au cumpărat cuțite mari de vînătoare, pe care și le-au trecut pe umeri, atîrnate de curele frumos împletite. Wilhelm și-a mai pus în centură și o pereche de pistoale; Laertes avea în plus o pușcă bună, așa că s-au așternut la drum într-o dispoziție excelentă.

A doua zi, vizitiii, care cunoșteau bine ținutul, propuseră să se facă un popas la vremea amiezii pe un platou împădurit, pentru că satul era departe și, pe vreme bună, calea aceasta era de preferat.

Vremea era frumoasă, așa că toți se declarară de acord. Wilhelm plecă înainte, pe jos, și toți cei ce-l întîlneau se opreau uimiți de apariția aceasta neobișnuită. Dar el pășea grăbit și mulțumit

în sus, spre pădure, iar Laertes venea din urmă, fluierînd; numai femeile se lăsară cărate în trăsură. Mignon alerga și ea pe lîngă dînșii, mîndră de cuțitul pe care n-au putut să i-l refuze cînd toată trupa se înarmase; în jurul pălăriei își pusese șiragul de perle, pe care Wilhelm îl păstrase printre relicvele Marianei; Friedrich cel blond ducea pușca lui Laertes. Harpistul avea înfățișarea cea mai pașnică: își prinsese în brîu poalele lungi ale hainei și mergea astfel mai slobod, sprijinindu-se într-un toiag noduros; harpa și-o lăsase în trăsură.

Cînd ajunseră, cu destulă osteneală, pe creasta muntelui, recunoscură îndată locul după fagii frumoși care-i făceau umbră. O poiană întinsă, ce cobora ușor la vale, te îndemna să zăbovești acolo; un izvor, înconjurat de verdeață, îți oferea cea mai înviorătoare băutură și, de cealaltă parte, printr-un defileu împădurit, se arăta în depărtare o priveliște plină de farmec și făgăduințe. Sate și mori erau așezate pe văi, mici orășele în cîmpii; iar mai departe, alt șir de munți se profila într-o linie plină de dulceață, dînd și mai mult farmec perspectivei.

Primii sosiți puseră stăpînire pe poiană, se întinseră la umbră, aprinseră un foc și așteptară restul trupei, găsindu-și de lucru și cîntînd; ceilalți sosiră pe rînd și toți ca unul salutară acele locuri, timpul minunat și frumusețea de nedescris a peisajului.

Capitolul al cincilea

Dacă petrecuseră adesea împreună multe ceasuri bune și vesele între patru pereți, era firesc să fie și mai însuflețiți aici, unde se părea că cerul liber și frumusețea ținutului limpezeau inimile tuturor. Se simțeau mai aproape unii de alții și toți ar fi dorit să trăiască întreaga viață într-un loc atît de plăcut. Îi invidiau pe vînători, pe cărbunari, pe tăietorii de lemne, oameni pe care meseria îi lega de asemenea așezări încîntătoare; și, mai presus de orice, slăveau viața neasemuită a unei șatre de țigani. Îi invidiau pe acei nomazi minunați care, într-o divină trîndăvie, au putința să guste toate farmecele neprevăzute ale naturii; se bucurau că și ei le seamănă întrucîtva.

În vremea asta, femeile începură să fiarbă cartofi, să despachteze și să pregătească mîncarea ce și-o luaseră cu ei. Au fost puse la foc cîteva oale și călătorii, grupuri-grupuri, s-au așezat pe sub

copaci și tufișuri. Originalitatea costumelor și varietatea armelor le dădea o înfățișare oarecum bizară. Caii fuseseră duși să pască mai la o parte și dacă le-ar fi trecut prin minte să ascundă trăsurile, aspectul acestei mici hoarde ar fi fost cum nu se poate mai romantic.

Wilhelm simțea o plăcere pe care n-o încercase încă niciodată. Își putea imagina că se află în prezența unei colonii nomade al cărei șef ar fi dînsul. În această postură stătea de vorbă cu ceilalți, poetizînd cît mai mult iluzia clipei. Sentimentele tuturor se exaltau din ce în ce: toți mîncau, beau și jubilau, repetînd mereu că niciodată nu trăiseră clipe mai frumoase.

Nu trecu mult și bucuria crescîndă trezi în cei tineri nevoia de activitate. Wilhelm și Laertes își luară floretele și-și începură exercițiile, însă de data aceasta cu intenția de a face o demonstrație teatrală; voiau să reprezinte duelul în care Hamlet și adversarul său își găsesc un sfîrșit atît de tragic. Cei doi prieteni erau convinși că, în scena aceasta importantă, nu-i de ajuns să lovești cu stîngăcie, unde se nimerește, așa cum se vede de obicei la teatru; ei doreau să dea un exemplu cum se poate ca în timpul reprezentației, spectacolul să satisfacă și pe un cunoscător în materie de scrimă. În jurul lor se făcu un cerc; amîndoi luptau cu ardoare și iscusință; interesul privitorilor creștea cu fiecare asalt.

Deodată, într-un tufiș apropiat, răsună o detunătură apoi imediat încă una; oamenii noștri fugiră înspăimîntați, care încotro. Îndată se iviră niște indivizi înarmați, care se repeziră spre locul unde pășteau caii, nu departe de trăsurile cu bagaje.

Femeile începură să țipe, eroii noștri își aruncară floretele, apucară pistoalele, se avîntară în calea banditilor și, cu amenințări pline de curaj, le cerură socoteală pentru atacul lor.

Dar, pentru că li se răspunse laconic cu două focuri de muschetă, Wilhelm își descărcă pistolul asupra unuia cu părul creț, care se urcase pe o trăsură și tăia sforile ce legau bagajele. Atins, omul se prăbuși imediat. Laertes își nimeri și el ținta, așa că cei doi prieteni, prinzînd și mai mult curaj, apucară cuțitele de la șold; atunci o parte din bandă se năpusti cu înjurături și urlete spre ei, trăgînd mai multe focuri de armă și întîmpinîndu-le îndrăzneala cu săbiile scoase. Tinerii noștri eroi se purtară brav; chemară și pe ceilalți tovarăși în ajutor, îndemnîndu-i la o apărare comună. Dar curînd Wilhelm nu mai văzu nimic înaintea ochilor și-și pierdu cunoștința. Amețit de o împușcătură care îl rănise între piept și brațul stîng, și de o lovitură de sabie care-i spintecase pălăria și ajunsese aproape pînă la țeastă, el căzu jos și nu mai află despre sfîrșitul nefericit al atacului decît mai tîrziu, din povestirea celorlalți.

Cînd deschise din nou ochii, se văzu în situația cea mai stranie. Zări întîi, ca printr-o ceață deasă, chipul Philinei aplecat asupra lui. Se simțea fără putere și cînd vru să facă o mișcare ca să se ridice, observă că se află în poala Philinei, unde căzu din nou. Ea ședea pe iarbă; strîngea ușor la piept capul tînărului întins la pămînt și căuta să-i facă, pe cît putea, un culcuș comod în brațele sale. Mignon, cu părul răvășit și ud de sînge, îngenunchease la picioarele lui, îmbrățișîndu-i-le și plîngînd fără oprire.

Cînd Wilhelm își văzu hainele pline de sînge, întrebă cu glas stins unde se găsește și ce s-a întîmplat cu el și cu ceilalți. Philine îl rugă să stea liniștit. Ceilalți, îl informă ea, sînt cu toții în siguranță și nimeni nu-i rănit, afară de dînsul și de Laertes. Mai multe nu voia să-i spună și-l ruga stăruitor să stea liniștit, căci rănile îi fuseseră pansate prost și în grabă. Wilhelm întinse mîna spre Mignon și întrebă ce e cu buclele pline de sînge ale copilei, bănuind că și ea fusese rănită.

Pentru a-l liniști, Philine îi povesti că ființa aceea devotată, văzîndu-și prietenul rănit și neștiind în grabă cu ce să-i oprească sîngele, își apucase pletele ce-i fluturau în jurul capului, străduindu-se să tamponeze rănile, dar că trebuise să renunțe repede la acea încercare zadarnică. Apoi îl pansaseră cu iască și mușchi, iar Philine își sacrificase eșarfa pentru această operație.

Wilhelm observă că Philine stătea cu spatele rezemat de cufărul ei, ce părea încă bine închis și neatins. O întrebă dacă și ceilalți au fost atît de norocoși să-și scape avutul. Ea îi răspunse dînd din umeri și aruncînd o privire asupra poienei în care zăceau ici și colo lăzi sfărîmate, cufere desfundate, boccele tăiate bucăți și o mulțime de mărunțișuri împrăștiate. Nu se mai vedea nimeni și grupul lor bizar se găsea acolo părăsit în singurătate.

Wilhelm afla mereu lucruri pe care ar fi fost bucuros să nu le știe; ceilalți bărbați, care ar fi putut opune rezistență, se înspăimîntaseră și fuseseră îndată înfrînți; unii fugiseră, alții asistaseră îngroziți la dezastru. Vizitiii, care se împotriviseră cu mai multă încăpățînare, de teamă să nu-și piardă caii, fuseseră culcați la pămînt și legați; în cîteva clipe totul fusese prădat. Călătorii terorizați, de îndată ce nu le-a mai fost teamă pentru viața lor, începuseră să se vaiete de pagubele suferite; apoi alergaseră spre satul apropiat, luînd cu dînșii pe Laertes, ușor rănit, și cele cîteva rămășițe din avutul lor. Harpistul își rezemase de un copac harpa sfărîmată și se grăbise și el spre sat ca să caute un chirurg și să-l ajute, pe cît era cu putință, pe binefăcătorul său, lăsat aproape mort.

Capitolul al şaselea

Cele trei victime din poiană mai rămaseră totuşi o bucată de vreme în starea lor ciudată; nimeni nu le venea în ajutor. Se înserase şi noaptea nu era departe. Calmul Philinei începu să se prefacă în nelinişte; Mignon alerga de colo-colo şi nerăbdarea copilei creştea cu fiecare clipă; dar cînd, în sfîrşit, dorinţa li s-a îndeplinit şi s-au apropiat nişte oameni, o nouă spaimă i-a cuprins. Auzeau destul de limpede cum o trupă de călăreţi urcă pe drumul pe care veniseră şi ei şi se temeau să nu fie iar un grup de oaspeţi nepoftiţi, doritori să cerceteze cîmpul de bătaie şi să culeagă ce mai rămăsese.

Dar cît de plăcută le-a fost surpriza cînd din tufişuri s-a ivit o tînără, călare pe un cal alb, însoţită de un domn în vîrstă şi de cîţiva tineri; după ei veneau feluriţi slujitori şi o ceată de husari.

La această apariţie, Philine făcuse ochii mari şi era gata să strige şi să implore ajutorul frumoasei amazoane, cînd aceasta, întorcîndu-şi mirată privirea spre grupul acela straniu, îşi îndreptă imediat calul într-acolo şi se opri lîngă victime. Tînăra doamnă întrebă cu mult interes de starea rănitului, a cărui poziţie în poala samaritencei frivole păru că o surprinde cît se poate de mult.

— E soţul dumitale? o întrebă ea pe Philine.

— Nu e decît un prieten foarte bun, răspunse fata, cu un ton care-l supără foarte mult pe Wilhelm. El stătea cu ochii aţintiţi la chipul blînd, nobil, calm şi compătimitor al necunoscutei; i se părea că niciodată nu văzuse ceva mai distins şi mai încîntător. O mantie largă bărbătească o acoperea în întregime: o împrumutase, după cum se părea, de la unul dintre însoţitori, pentru a se apăra de răcoarea serii.

Călăreţii se apropiară şi ei; unii descălecară; doamna făcu la fel şi se interesă compătimitoare de toate amănuntele nenorocirii care-i lovise pe călători, dar mai ales despre rănile tînărului întins la pămînt. Apoi se depărtă repede, îndreptîndu-se, în tovărăşia domnului în vîrstă, spre trăsurile ce urcaseră încet povîrnişul şi făcuseră popas în poiană.

Tînăra doamnă se opri puţin la portiera unei trăsuri şi vorbi cu noii sosiţi; apoi un domn, cam scurt şi îndesat, coborî din trăsură şi doamna îl conduse la rănitul nostru. După caseta ce-o avea în mînă şi după sacul de piele, plin cu instrumente, se văzu îndată că era chirurg. Felul lui de a fi nu era prea amabil, dar mîna îi era uşoară şi ajutorul binevenit.

După o cercetare amănunțită, el declară că nici una dintre răni nu era primejdioasă; le va pansa pe loc și, după aceea, bolnavul putea fi dus în satul cel mai apropiat.

Neliniștea tinerei doamne părea că sporește. Umblă cîtva timp agitată, apoi îl aduse din nou pe domnul cel bătrîn lîngă rănit.

— Uite, spuse ea, uite cum l-au maltratat. Oare nu suferă din pricina noastră? Wilhelm auzi aceste vorbe, dar nu le înțelese. Ea umbla neliniștită încolo și încoace; părea că nu se poate stăpîni să nu se uite la rănit și că se teme totodată să nu calce regulile bunei-cuviințe rămînînd locului, în timp ce începeau, cu destulă greutate, să-l dezbrace. Chirurgul tocmai tăia mîneca stîngă, cînd domnul cel bătrîn se apropie de frumoasa amazoană și-i spuse pe un ton foarte serios că trebuie neapărat să-și continue călătoria. Wilhelm își înălțase ochii spre dînsa și era atît de captivat de privirile ei, că abia simțea ce se petrecea cu dînsul.

Philine se ridicase, pentru a săruta mîna nobilei doamne. Privindu-le așa, una lîngă alta, prietenul nostru își dădea seama că nu văzuse niciodată un asemenea contrast. Niciodată Philine nu-i apăruse într-o lumină atît de defavorabilă. N-ar fi trebuit, după părerea lui, să se apropie de o ființă atît de nobilă și, cu atît mai puțin, s-o atingă.

Doamna puse cîteva întrebări Philinei, însă în șoaptă. În sfîrșit, se întoarse către domnul cel bătrîn care stătea mereu țeapăn lîngă ea, și-i spuse:

— Dragă unchiule, îmi dai voie să fiu generoasă pe socoteala dumitale? Și îndată își scoase mantia; intenția de a o dărui rănitului, prea ușor îmbrăcat, era vădită.

Wilhelm, care pînă atunci fusese captivat numai de privirea ochilor ei dătători de viață, era uimit acum și de frumusețea staturii. Ea se apropie și-l acoperi delicat cu haina. În clipa cînd vru să deschidă gura și să rostească măcar o vorbă de mulțumire, impresia puternică a prezenței ei îi tulbură atît de mult simțurile, și așa destul de zdruncinate, încît i se păru deodată că vede o aureolă de raze apărînd în jurul capului ei și o lumină strălucitoare învăluindu-i treptat întreaga făptură. Dar tot atunci, chirurgul, care încerca să extragă glonțul rămas în rană, îl atinse cu mai puțină blîndețe. Sfînta dispăru din ochii rănitului, care își pierdu cu totul cunoștința; cînd își reveni, călăreții, trăsurile, frumoasa cu suita sa, toate dispăruseră.

Capitolul al şaptelea

După ce prietenul nostru fu pansat şi îmbrăcat, chirurgul plecă, chiar în clipa cînd harpistul se întorcea însoţit de cîţiva ţărani. Ei pregătiră iute o targă din ramuri şi crengi împletite, întinseră deasupra pe rănit şi-l coborîră încet la vale, sub conducerea unui valet călare, pe care salvatorii lor necunoscuţi îl lăsaseră anume acolo. Harpistul, tăcut şi cufundat în gînduri, îşi ducea instrumentul sfărîmat; cîţiva ţărani cărau cufărul Philinei, ce păşea rar după ei cu o legăturică în mînă; Mignon alerga cînd înainte, cînd în lături, prin tufişuri şi pădure şi-şi arunca mereu privirile neliniştite spre protectorul ei bolnav.

Acesta, învelit călduros cu mantia, zăcea liniştit pe targă. I se părea că din stofa fină îi trecea o căldură de natură electrică în tot trupul; o stare de beatitudine îl cuprinse. Frumoasa stăpînă a veşmîntului îl impresionase adînc. Vedea din nou cum îi cade haina de pe umeri; făptura-i nobilă, înconjurată de raze, plutea înaintea lui, şi sufletul său zbura peste creste şi prin codri în urma celei dispărute.

Convoiul ajunse în sat abia cînd începuse să se înnopteze şi se opri în faţa hanului, unde trăsese şi restul trupei, care se jeluia deznădăjduită de pierderile ireparabile ce suferise. Singura încăpere a casei era mică şi înţesată de oameni; unii se culcaseră pe paie, alţii puseseră stăpînire pe nişte bănci; cîţiva se îngrămădiseră după sobă şi, într-o cămăruţă alăturată, Madame Melina aştepta înfricoşată să nască. Spaima îi grăbise sorocul, iar ajutorul hangiţei, femeie tînără şi fără experienţă, nu-i putea fi de mare folos.

Cînd noii sosiţi cerură voie să intre, se ridică un protest general. Toţi susţineau că numai din pricina sfatului dat de Wilhelm şi numai datorită iniţiativei lui porniseră pe drumul acela primejdios şi se expuseseră la asemenea nenorocire. El era vinovat de sfîrşitul acesta nefast, aşa că se împotriviră să-l lase înăuntru: n-avea decît să caute loc aiurea! Philine a fost întîmpinată încă şi mai grosolan; harpistul şi Mignon avură şi ei partea lor de ocări.

Valetul, căruia frumoasa lui stăpînă îi poruncise cu străşnicie să aibă grijă de cei părăsiţi în poiană, nu îndură multă vreme cearta; se repezi la actori, înjurînd şi ameninţînd şi le porunci să se strîngă cum vor şti şi să facă loc noilor veniţi. Atunci se mai potoliră. Valetul pregăti lui Wilhelm un culcuş pe o masă, pe care o împinse într-un colţ; Philine îşi trase cufărul alături şi se aşeză pe el. Fiecare se strînse cît putu şi valetul plecă să vadă dacă nu găseşte o locuinţă mai confortabilă pentru tînăra pereche.

Nici nu plecase bine şi nemulţumirea izbucni din nou, iar reproşurile începură să curgă unul după altul. Fiecare îşi număra şi-şi exagera pierderile, blestemînd îndrăzneala care le pricinuise atîtea, ba chiar nu-şi ascundeau o satisfacţie răutăcioasă văzîndu-l rănit pe prietenul nostru; îşi băteau joc de Philine, socotind drept crimă felul cum îşi salvase cufărul. Din tot soiul de vorbe în doi peri şi din sarcasmele lor, s-ar fi putut înţelege că, în timpul jafului şi prăpădului, ea se străduise să obţină favoarea şefului bandei, pe care-l convinsese, cine ştie prin ce iscusinţă şi cu ce amabilităţi, să-i dea înapoi cufărul neatins. Pretindeau că se făcuse nevăzută o bună bucată de vreme. Philine nu răspundea nimic şi se mulţumea să ţăcănească în cufăr cu lacătele mari ce-l încuiau, ca să-i convingă pe invidioşi că îl avea lîngă ea şi astfel să sporească disperarea gloatei cu propria ei fericire.

Capitolul al optulea

Wilhelm, deşi slăbit de cît sînge pierduse şi înclinat spre calm şi îngăduinţă de la dispariţia acelui înger salvator, nu putu să-şi mai stăpînească indignarea auzind vorbele tari şi nedrepte, pe care actorii nemulţumiţi, încurajaţi de tăcerea lui, le repetau mereu. În sfîrşit, se simţi destul de în putere ca să se ridice puţin şi să le reproşeze necuviinţele cu care îşi tulbură prietenul şi conducătorul. Îşi înălţă capul bandajat şi, sprijinindu-se anevoie de zid, începu lsă le vorbească astfel:

— Pun pe seama durerii, simţită de fiecare din cauza pierderior, faptul că mă jigniţi cînd s-ar cuveni să mă plîngeţi; că sînteţi împotriva mea şi mă alungaţi în clipa cînd aş putea aştepta ajutor de la voi. Pentru serviciile ce vi le-am adus, pentru bunăvoinţa mea faţă de voi, m-am socotit pînă acum destul de răsplătit cu recunoştinţa şi purtarea voastră prietenească. Să nu mă îndemnaţi, să nu mă siliţi să mă gîndesc la trecut şi să număr toate cîte le-am făcut pentru voi; socoteala aceasta mi-ar fi prea penibilă. Întîmplarea v-a scos în calea mea; împrejurările şi o înclinare lăuntrică m-au îndemnat să rămîn cu voi; am luat parte la munca şi la bucuriile voastre; mi-am pus puţinele mele cunoştinţe în slujba voastră. Dacă acum îmi imputaţi cu atîta asprime nenorocirea care ne-a lovit, înseamnă că nu vă aduceţi aminte că întîia propunere de a lua drumul acesta vine de la oameni străini, că aţi examinat-o cu toţii şi că aţi aprobat-o fiecare dintre voi, ca şi mine. Dacă lucrurile

ar fi mers bine, fiecare s-ar lăuda c-a avut buna idee să recomande drumul ăsta şi să-l prefere; fiecare şi-ar aduce aminte cu încîntare de discuţiile noastre şi de votul său. Dar acum mă faceţi răspunzător numai pe mine; îmi reproşaţi o greşeală pe care nu m-aş da în lături s-o recunosc, dacă n-aş fi absolvit de către conştiinţa mea curată şi dacă n-aş putea face apel la conştiinţa voastră. Dacă aveţi ceva de spus împotriva mea, spuneţi-o limpede şi în ordine; voi şti să mă apăr. Dacă n-aveţi nimic temeinic de spus atunci tăceţi şi nu mă mai chinuiţi acum cînd am atîta nevoie de linişte.

În loc de răspuns, femeile începură iarăşi să plîngă şi să înşire cu de-amănuntul tot ce pierduseră. Melina era ca ieşit din minţi. Căci, ce e drept, pierduse cu mult mai mult decît toţi ceilalţi, chiar mai mult decît am putea crede. El măsura în lung şi-n lat sala strîmtă în care se aflau, se poticnea de toate lucrurile, se dădea cu capul de pereţi ca un nebun, blestema şi înjura necuviincios şi cînd hangiţa ieşi din cămăruţa de-alături cu vestea că soţia sa a născut un copil mort, izbucni în cele mai cumplite invective şi cu el urlau, strigau, bombăneau, zbierau şi toţi ceilalţi.

Wilhelm, tulburat pînă în adîncul sufletului de milă pentru starea în care se aflau, dar şi de indignare faţă de josnicia caracterului lor, simţi că-i renaşte toată puterea spiritului, deşi era cu trupul sleit.

— Ar trebui să vă dispreţuiesc, spuse el, oricît aţi fi de vrednici de compătimire. Nenorocirea nu dă nimănui dreptul să copleşească cu reproşuri pe un nevinovat; dacă port o parte din vină în ce priveşte pasul ăsta greşit, am şi partea mea de pagubă. Zac aici rănit şi dacă trupa a avut pierderi, eu pierd cel mai mult. Ce-a fost furat din garderoba teatrului, cîte decoruri au fost distruse, toate erau ale mele; căci, dumneata, domnule Melina, încă nu mi-ai dat nici un ban şi-ţi declar aici că te-am iertat de datorii.

— Îţi convine să dăruieşti, strigă Melina, ceea ce nimeni n-o să vadă niciodată. Banii erau în cufărul soţiei mele şi din cauza dumitale i-ai pierdut. Dar vai, dac-ar fi numai asta! Şi începu din nou să se agite prin sală, să drăcuiască şi să urle. Fiecare îşi aducea aminte de hainele frumoase din garderoba contelui, de cataramele, ceasornicele, tabacherele şi pălăriile pe care Melina le cumpărase de la camerier pe un preţ de nimic. Şi prin comparaţie cu acestea fiecare îşi reaminti de comorile proprii, oricît de sărace erau ele. Toţi se uitau cu necaz la cufărul Philinei şi dădeau a înţelege lui Wilhelm că într-adevăr nu făcuse rău că se întovărăşise cu frumuseţea aceea de fată căci, datorită norocului ei, îşi salvase şi el avutul.

— Credeţi cumva, se răsti Wilhelm în cele din urmă, că am să păstrez vreun lucru de-al meu, cît timp voi sînteţi lipsiţi de cele

trebuincioase?! E prima dată oare că împart cinstit cu voi totul cînd sînteți la strîmtoare? Să se deschidă cufărul și ce-i al meu îl dau pentru nevoile tuturor.

— E cufărul *meu*, zise Philine, și n-am să-l deschid decît cînd o să am poftă. Cele cîteva fleacuri, pe care mi le-ai dat să ți le păstrez, nu pot aduce mare lucru, chiar dacă le-ai vinde celui mai cinstit ovrei din lume. Mai bine gîndește-te la dumneata, cît te va cost boala și ce poate să ți se întîmple într-un loc străin.

— Philine, replică Wilhelm, n-ai să-mi ții nimic cu de-a sila din ce e al meu, și puținul ăsta ne va scoate din primele nevoi. Dar omul mai posedă încă multe altele, cu care poate veni în ajutorul prietenilor, chiar și în afară de bani sunători. Trebuie să-mi consacru toate puterile nenorociților ăstora care, desigur, se vor rușina de purtarea lor de acum, cînd își vor veni în fire. Da, urmă el, îmi dau seama că sînteți în mare nevoie și voi face pentru voi tot ce-am să pot; încredeți-vă din nou în mine, liniștiți-vă și primiți cu inimă bună ce vă făgăduiesc. Cine vrea să-mi primească cuvîntul în numele tuturor?

La vorbele acestea, întinse mîna și rosti cu glas tare: Făgăduiesc să nu mă despart de voi, să nu vă părăsesc pînă cînd nu-și va vedea fiecare pierderea recîștigată dublu, triplu, pînă cînd nu veți fi uitat cu totul starea în care vă aflați, indiferent din vina cui, și n-o veți fi schimbat cu alta mai fericită.

Stătea mereu cu mîna întinsă și nimeni nu voia să i-o strîngă.

— Făgăduiesc încă o dată, strigă el lăsîndu-și capul pe pernă. Toți stăteau nemișcați; erau umiliți, dar nu consolați, iar Philine, stînd pe cufăr, sfărîma niște nuci, pe care le găsise în buzunar.

Capitolul al nouălea

Valetul se întoarse cu cîțiva țărani și pregăti transportarea rănitului. El convinsese pe pastorul satului să-i găzduiască pe cei doi tineri; țăranii luară și cufărul Philinei; ea venea în urmă cu aerul cel mai natural din lume, iar Mignon porni repede înainte. Cînd bolnavul ajunse la locuința pastorului, i se dădu un încăpător pat conjugal, pregătit de multă vreme pentru înalți oaspeți. Abia atunci se văzu că rana se deschisese și sîngerase foarte tare. A fost nevoie de un nou pansament. Bolnavul fu cuprins de friguri; Philine îl îngriji cu devotament și cînd oboseala o doborî, harpistul

o înlocui; Mignon, ferm hotărîtă să-l vegheze şi ea, adormise într-un ungher.

A doua zi dimineaţa, după ce Wilhelm îşi mai reveni puţin, află de la valet că stăpînii lui, care-i dăduseră ajutor în ajun, îşi părăsiseră cu puţin înainte moşia ca să scape de mişcările trupelor în luptă şi să se retragă într-un ţinut mai liniştit pînă se va face pace. Valetul îi spuse numele domnului bătrîn şi al nepoatei sale, îi indică localitatea unde se duceau şi-i relată cum i-a poruncit domnişoara să aibă grijă de călătorii părăsiţi.

Mulţumirile fierbinţi, pe care Wilhelm începuse a le adresa valetului, au fost întrerupte de intrarea în cameră a chirurgului; acesta făcu o descriere amănunţită a rănilor, dînd asigurări că se vor vindeca uşor dacă pacientul va sta liniştit şi se va îngriji.

După plecarea valetului, Philine îi istorisi lui Wilhelm că ea a primit de la omul acela o pungă cu douăzeci de ludovici de aur, iar pastorul, un dar pentru găzduire şi bani pentru plata chirurgului. Îi mai spuse că toţi o consideră soţia lui Wilhelm, că va rămîne definitiv lîngă el în această calitate şi că nu va îngădui să caute pe altcineva care să-l îngrijească.

— Philine, replică Wilhelm, nenorocirea ce ne-a lovit m-a şi încărcat cu o mare datorie de recunoştinţă faţă de dumneata şi n-aş dori s-o văd sporită cu încă alte obligaţii. Cît timp vei sta lîngă mine, voi fi neliniştit, căci nu ştiu cum aş putea să-ţi răsplătesc osteneala. Dă-mi din cufăr lucrurile pe care le-ai salvat, întoarce-te la ceilalţi din trupă, caută-ţi o altă gazdă, primeşte mulţumirile mele şi ceasul meu de aur, ca un mic semn de recunoştinţă, dar lasă-mă; prezenţa dumitale mă tulbură mai mult decît crezi.

Cînd el isprăvi vorba, Philine îi rîse în nas.

— Eşti nebun; n-ai să ai mai multă minte niciodată. Ştiu eu mai bine ce-ţi prieşte! Am să rămîn, n-am să mă mişc de-aici. Nu m-am bizuit niciodată pe recunoştinţa bărbaţilor, deci nici pe a ta; şi dacă te iubesc, ce te priveşte?

Rămase şi îndată intră în graţiile pastorului şi ale familiei sale, căci era mereu veselă, făcea tuturor daruri şi ştia să vorbească fiecăruia, aşa ca să-i fie pe plac; în acelaşi timp, îşi impunea întotdeauna voinţa. Lui Wilhelm nu-i mergea prost; chirurgul care nu avea prea multă ştiinţă, dar era îndemînatic, lăsă să lucreze natura, aşa că pacientul fu repede pe cale de vindecare. Acesta dorea cu ardoare să se vadă restabilit, ca să-şi poată urmări planurile şi dorinţele sale.

Evoca fără încetare împrejurările acelei întîlniri care-i lăsase în suflet o impresie de neşters. Vedea pe frumoasa amazoană apărînd călare din tufişuri, apropiindu-se, coborînd de pe cal, umblînd

în juru-i și ostenindu-se pentru el. Vedea căzîndu-i de pe umeri mantia ce-o înfășura, apoi îi vedea fața și întreaga făptură topindu-se în strălucire. Toate visurile lui din adolescență se legau acum de această imagine. Credea că o văzuse cu adevărat pe eroica, pe nobila Clorinda; își amintea iarăși de fiul bolnav al regelui și de frumoasa principesă ce se apropia compătimitoare de patul lui, tăcută și modestă.

De ce, se întreba adesea în gînd, de ce în adolescență n-ar pluti în jurul nostru, ca în vis, imagini prevestitoare ale sorții ce ne așteaptă și n-ar deveni vizibile ochilor noștri inocenți? De ce sămînța lucrurilor ce ni se vor întîmpla în viitor n-ar fi împrăștiată cu mult înainte de către mîna destinului și de ce n-ar fi cu putință să avem anticipat un gust al fructelor ce nădăjduim că le vom culege cîndva?

Deoarece zăcea în pat, avu timp să-și rememoreze de mii de ori scena din pădure. De mii de ori își rechemă în auz sunetul acelei voci blînde, invidiind-o pe Philine că sărutase mîna ce le dăduse ajutor. Adesea întreaga întîmplare îi apărea ca un vis și ar fi socotit-o drept o poveste de nu i-ar fi rămas haina, care-i dovedea realitatea apariției.

La grija extremă ce o avea pentru veșmîntul acela, se adăuga o dorință nepotolită de a-l îmbrăca. De îndată ce a fost în stare să umble, el și l-a pus pe umeri și toată ziua s-a temut că ar putea să-l atingă de ceva și să-l păteze.

Capitolul al zecelea

Laertes veni să-și vadă prietenul. El nu fusese de față la scena violentă de la han, căci dormise într-o cămăruță de sus. Cît despre paguba ce o suferise, era pe deplin consolat, mulțumită obișnuitului său refren: Ce importanță are? Îi istorisi lui Wilhelm diferite trăsături ridicole ale trupei; o acuza mai ales pe Madame Melina că nu plîngea pierderea fetiței sale decît fiindcă nu mai putea avea satisfacția germanică să o boteze Mechthilde. Cît despre soț, se descoperi acum că posedase o sumă mare de bani și că nu avusese deloc nevoie de avansul ce-l storsese de la Wilhelm. Melina voia să plece cu diligența următoare și avea de gînd să-i ceară lui Wilhelm o scrisoare de recomandare către prietenul său, directorul Serlo, în trupa căruia nădăjduia să intre deoarece propria sa închegare se năruise.

Mignon era de cîteva zile foarte tăcută și cînd o întrebară mai îndeaproape, mărturisi că-și scrîntise brațul drept.

— Asta-i datorită îndrăznelii tale nebune, zise Philine și istorisi că, în timpul învălmășelii, copila trăsese cuțitul de vînătoare și, cînd își văzuse prietenul în primejdie, începuse să dea voinicește în bandiți. Pînă la urmă, unul dintre ei o apucase de umăr și o aruncase cît colo. Mignon fu dojenită că pînă atunci nu spusese nimic despre braț, dar se văzu bine că se rușinase de chirurg, care o luase drept băiat. Căutară s-o vindece și o siliră să-și poarte brațul într-o legătură. Nici asta nu-i plăcea, deoarece trebuia să lase pe seama Philinei cea mai mare parte din îngrijirile și paza lui Wilhelm, și păcătoasa aceea drăguță se arăta acum și mai activă și mai atentă.

Într-o dimineață, cînd Wilhelm se deșteptă, se văzu pe neștiute alături de Philine. În timpul somnului agitat, lunecase spre cealaltă latură a patului foarte larg. Philine era întinsă de-a curmezișul, la margine. Pesemne că adormise, stînd pe pat și citind. Cartea îi căzuse din mînă; ea se lăsase pe spate, cu capul lîngă pieptul lui Wilhelm, pe care se împrăștiaseră buclele blonde ale părului ei desfăcut. Dezordinea somnului îi sporea farmecul, mai mult decît arta și dresurile; o pace surîzătoare și copilărească îi plutea pe chip. Wilhelm se uită cîtva timp la dînsa și păru că se dojenește de plăcerea ce-o simțea privind-o și nu știm dacă binecuvînta sau blestema starea în care se afla și care îl obliga la liniște și cumpătare. O mai privi o vreme stăruitor, pînă ce ea începu să se miște. Wilhelm își închise încet ochii, dar nu putu să nu-i întredeschidă și să n-o urmărească pe cînd se dichisea și pleca să ceară micul dejun.

Unii după alții, toți actorii se prezentară la Wilhelm și, cu mai multă sau mai puțină necuviință și brutalitate, îi cerură scrisori de recomandare și bani de drum, ceea ce obținură, cu toată împotrivirea Philinei. În zadar îi spunea prietenului că valetul le lăsase și oamenilor acelora o sumă importantă și că acum ei își băteau joc de dînsul; pînă la urmă se certară zdravăn și Wilhelm îi declară, o dată pentru totdeauna, că ar face bine să se alăture restului trupei și să-și caute norocul la Serlo.

Philine nu-și pierdu cumpătul decît vreo cîteva clipe; apoi, venindu-și repede în fire, declară:

— Dacă mi-aș putea regăsi blondinul, puțin mi-ar păsa de voi toți. Vorbea de Friedrich, care dispăruse atunci, în poiană, și nu se mai arătase.

A doua zi de dimineață, Mignon aduse lui Wilhelm vestea că Philine plecase în timpul nopții și că-i lăsase toate lucrurile ce-i aparțineau în camera alăturată, așezate în cea mai desăvîrșită

ordine. Wilhelm îi simţi lipsa; pierduse o îngrijitoare devotată, o tovarăşă veselă; nu mai era deprins să fie singur. Dar golul lăsat fu împlinit îndată de Mignon.

De cînd frumoasa frivolă începuse să-l înconjoare pe rănit cu grija ei prietenească, fetiţa se retrăsese pe încetul şi stătuse tăcută la o parte; acum însă, găsind din nou cîmp liber, reapăru atentă şi plină de dragoste, gata să-l slujească cu rîvnă şi să-l distreze cu vioiciunea ei.

Capitolul al unsprezecelea

Însănătoşirea bolnavului înainta cu paşi repezi; el nădăjduia să-şi poată relua călătoria în cîteva zile. Nu mai voia să continue o viaţă hoinară şi fără scop; pe viitor drumul său trebuia să fie marcat de paşi făcuţi numai cu un plan anumit. Mai întîi voia să găsească pe nobilii săi binefăcători, ca să le exprime recunoştinţa ce-l copleşea, apoi să se ducă repede la prietenul său, directorul, pentru a se îngriji cît mai bine de interesele trupei ghinioniste; în acelaşi timp avea să-i viziteze pe prietenii comercianţi, cărora le fusese recomandat, şi va încheia cu ei afacerile care i se dăduseră în seamă. Spera că norocul îl va ajuta şi pe viitor ca şi în trecut şi că-i va da prilejul printr-o afacere bună să-şi recupereze pierderile şi să-şi acopere golurile din buzunare.

Dorinţa de a-şi revedea salvatoarea creştea din zi în zi. Pentru a-şi fixa itinerarul, se sfătui cu pastorul, care avea cunoştinţe întinse de geografie şi statistică şi poseda o frumoasă colecţie de lucrări şi hărţi. Căutară locul pe care-l alesese nobila familie ca aşezare pe timpul războiului, căutară informaţii despre ea însăşi; dar locul nu se găsea în nici un atlas geografic şi pe nici o hartă, iar tratatele genealogice nu spuneau nimic despre o asemenea familie.

Wilhelm fu cuprins de nelinişte şi cînd îşi dădu pe faţă necazul, harpistul îi mărturisi că avea motive să creadă că valetul, din cine ştie ce pricină, ascunsese adevăratul nume.

Wilhelm, care totuşi presupunea că frumoasa trebuie să fie în apropiere, nădăjdui să obţină unele informaţii trimiţîndu-l pe harpist; dar şi această speranţă a fost spulberată. Oricît a cercetat bătrînul, n-a putut găsi nici o urmă. În zilele acelea, se petrecuseră în ţinut multe mişcări de trupe şi marşuri neprevăzute; nimeni nu dăduse o atenţie deosebită unor călători; aşa că trimisul lui Wilhelm, ca să nu fie luat drept evreu care slujeşte ca iscoadă, se în-

toarse înapoi și se arătă în fața stăpînului și prietenului său fără ramura de măslin. El dădu socoteală amănunțit de felul cum a căutat să se achite de misiunea sa, silindu-se să înlăture orice bănuială că ar fi fost neglijent. Încercă în fel și chip să-i aline lui Wilhelm mîhnirea; își aduse aminte tot ce știa de la valet și făcu fel de fel de presupuneri, dintre care în sfîrșit apăru una, care-i îngădui lui Wilhelm să descopere înțelesul cîtorva vorbe enigmatice rostite de frumoasa dispărută.

Banda de tîlhari nu pîndise trupa de actori, ci pe acei oameni de vază, la care credeau, pe drept, să găsească mulți bani și lucruri de preț și despre drumul cărora avuseseră de bună seamă informații precise. Nu se știe dacă faptul trebuia pus pe seama unui corp de franctirori ori pe seama unor vagabonzi sau bandiți. Destul că, spre norocul caravanei de nobili și bogați, au sosit mai întîi la locul hotărît niște oameni simpli și sărmani, care au avut de pătimit ceea ce le era hărăzit celorlalți. La asta se refereau vorbele doamnei tinere, de care Wilhelm își aducea perfect aminte. Dacă putea fi satisfăcut și fericit că un duh prevăzător l-a ales pe el ca jertfă pentru a salva pe o muritoare atît de desăvîrșită, în schimb se simțea aproape de disperare la gîndul că orice nădejde de a o regăsi, de a o revedea era, cel puțin deocamdată, vană.

Ceea ce-i sporea agitația era asemănarea, pe care credea că o descoperise între contesă și frumoasa necunoscută. Ele semănau ca două surori, dintre care nici una nu putea fi socotită mai mare sau mai mică, căci păreau gemene.

Amintirea amabilei contese îi era nespus de dulce. Îi rechema mereu chipul în memorie. Dar figura nobilei amazoane acoperea îndată imaginea contesei, o apariție se schimba în alta, fără ca el să fie în stare să țină în loc numai pe una sau pe cealaltă.

Cît de ciudată i s-a părut și asemănarea scrisului lor! Căci păstra în mapa sa un cîntec fermecător, copiat de mîna contesei, și găsise în buzunarul mantiei un bilețel în care se cereau, cu o grijă afectuoasă, vești despre sănătatea unui unchi.

Wilhelm era convins că biletul fusese scris de salvatoarea lui care, în timpul călătoriei, pesemne pe cînd se aflau la han, îl trimisese dintr-o cameră în alta, și unchiul îl pusese în buzunar. El compară cele două scrisuri; deși pînă atunci îi plăcuseră atît de mult literele grațioase ale contesei, găsi în cele ale necunoscutei — asemănătoare, dar cu trăsături mai libere — o indescriptibilă armonie fluidă. Biletul nu conținea nimic deosebit; îl exalta numai scrisul, așa cum nu demult îl exaltase prezența acelei ființe frumoase.

Căzu într-o stare de reverie nostalgică. Cît de puternic răspundea sentimentelor lui liedul pe care Mignon și cu harpistul îl cîntau chiar atunci, într-un fel de duet, plin de simțire.

Doar cine-a suferit
Chinul îmi știe!
Netrebnic și lipsit
De bucurie,
Privesc încremenit
Cerul cu stele.
Ah! cine m-a iubit
E printre ele.
Mă sfîșie cumplit
O gheară vie.
Doar cine-a suferit
Chinul îmi știe![27]

Capitolul al doisprezecelea

Seducția dulce a acelui iubit înger păzitor, în loc să-l îndrume pe prietenul nostru pe-o cale oarecare, nu făcea decît să-i hrănească și să-i sporească neliniștea, pe care o simțise pînă atunci. O văpaie tainică i se strecura în vine; cînd limpezi, cînd nelămurite, o mulțime de imagini i se perindau în suflet și-i trezeau dorințe nesfîrșite. Cîteodată ar fi vrut să aibă un cal, cîteodată aripi și, cu toate că i se părea cu neputință să rămînă pe loc, încă nu știa încotro anume ar fi vrut să plece.

Ițele destinului i se încurcaseră atît de ciudat! Dorea să vadă descîlcite sau tăiate nodurile acelea stranii. Adesea, cînd auzea un cal tropăind sau uruitul unei trăsuri, se uita repede pe fereastră, cu speranța că va fi venit cineva să-l caute și, cel puțin din întîmplare, să-i aducă vești, certitudine și bucurie. Își imagina diferite întîlniri: cum prietenul său Werner trecea prin ținut și venea pe neașteptate să-l vadă; cum se ivea, poate, Mariana. Sunetul de corn al fiecărui poștalion îl făcea să tresară. Își închipuia că vine Melina să-i dea vești despre soarta lui, ori, mai degrabă, că se întoarce valetul să-l poftească la ființa adorată.

Din păcate, nu se întîmpla nimic din toate acestea și, pînă la urmă, rămînea singur cu gîndurile lui; dar cînd își reamintea cele petrecute, o anumită împrejurare îi devenea tot mai penibilă

şi mai nesuferită, pe măsură ce reflecta şi căuta s-o aprofundeze: anume, nereuşita lui la conducerea trupei, la care nu se putea gîndi fără amărăciune; căci deşi în seara zilei aceleia blestemate se justificase faţă de ceilalţi, totuşi, în sinea lui, nu putea să-şi nege vina; ba, în clipele de deprimare, se socotea singurul vinovat pentru toată nenorocirea.

Amorul propriu ne face să considerăm atît calităţile cît şi defectele noastre mult mai importante decît sînt în realitate. Wilhelm îşi cîştigase încrederea celorlalţi, le dirijase voinţa şi se avîntase înainte, dus de lipsa de experienţă şi cutezanţă; dar cu toţii dăduseră de o primejdie pentru care nu erau pregătiţi. Acum el era urmărit de remuşcări — uneori mai vii, alteori mai surde — şi deoarece după necazul suferit făgăduise actorilor să nu-i părăsească pînă nu le va restitui cu dobîndă tot ce pierduseră, avea a se mustra şi de această nouă nesocotinţă, căci se încumetase să ia asupră-şi paguba tuturor şi a fiecăruia în parte. Uneori se căia că-şi dăduse cuvîntul, în exaltarea clipei şi sub apăsarea ei; alteori simţea din nou că gestul împăciuitor de a-şi întinde mîna, pe care nimeni nu binevoise s-o ia, nu era decît o simplă formalitate, faţă de legămîntul pe care-l făcuse inima sa. Wilhelm reflectă cum ar putea să le fie de ajutor şi folos şi găsi toate motivele să-şi grăbească vizita la Serlo. Îşi strînse lucrurile şi, fără să aştepte vindecarea completă, fără să asculte de sfaturile pastorului şi chirurgului, plecă în tovărăşia ciudată a sărmanei Mignon şi a harpistului, pentru a fugi de inactivitatea în care soarta îl ţinuse atîta vreme.

Capitolul al treisprezecelea

Serlo îl primi cu braţele deschise, exclamînd:

— Chiar dumneata eşti? Să văd cum arăţi! Nu te-ai schimbat aproape deloc. Dragostea pentru cea mai nobilă artă ţi-e tot atît de puternică şi vie? Mă bucur atît de mult să te întîlnesc, încît mi-a trecut neîncrederea ce mi-o treziseră ultimele dumitale scrisori.

Surprins, Wilhelm ceru lămuriri.

— Nu te-ai purtat faţă de mine ca un vechi prieten, răspunse Serlo, m-ai tratat ca pe un mare senior, căruia poţi să-i recomanzi, cu bună ştiinţă, oameni cu totul nepricepuţi. Soarta noastră atîrnă de părerea publicului şi mi-e teamă că domnul Melina al dumitale şi cu toţi ai săi, cu greu ar putea fi acceptaţi la noi.

Wilhelm vru să spună ceva în favoarea lor, dar Serlo începu să-i descrie atît de nemilos pe fiecare, încît prietenul nostru a fost foarte bucuros cînd a intrat în cameră o doamnă, întrerupînd discuţia. Serlo a prezentat-o drept sora sa, Aurelia. Ea l-a salutat nespus de prietenos şi convorbirea cu dînsa a fost atît de plăcută, încît Wilhelm nici n-a observat semnele vizibile ale unei melancolii, ce-i făcea şi mai interesant chipul plin de fineţe.

Pentru întîia oară după atîta vreme, prietenul nostru era iar în elementul său. Pînă atunci interlocutorii lui nu-l ascultaseră decît din complezenţă, pe cînd acum avea norocul să stea de vorbă cu artişti şi cunoscători, care nu numai că-l înţelegeau perfect, dar îi dădeau şi răspunsuri din care se putea învăţa ceva. Cu ce repeziciune au trecut în revistă cele mai noi piese! Cu cîtă siguranţă le-au judecat! Cum ştiau să cîntărească şi să aprecieze verdictele publicului şi cît de iute se înţelegeau între ei!

Dat fiind cultul lui Wilhelm pentru Shakespeare, discuţia trebuia neapărat să se abată spre acest scriitor. El îşi manifestă încrederea nezdruncinată că acele piese admirabile vor face epocă în Germania şi, bineînţeles, pomeni îndată de *Hamlet*, care-l preocupase în atît de mare măsură.

Serlo declară că ar fi montat piesa de mult, dacă ar fi fost cu putinţă, şi că ar fi luat bucuros asupră-şi rolul lui Polonius. Apoi adăugă, rîzînd:

— S-ar găsi şi Ofelii, dacă am avea mai întîi pe prinţ.

Wilhelm nu observă că Aureliei nu-i plăcuse această glumă a lui Serlo; el începu să expună, în felul său prolix şi didactic, în ce spirit ar vrea să-l vadă jucat pe *Hamlet* şi le prezentă pe larg rezultatele studiului, cu care l-am văzut ocupîndu-se. Îşi dădu toată osteneala să-i convingă, oricîte îndoieli ridica Serlo împotriva ipotezei sale.

— Bine, se învoi acesta la urmă, să zicem că e aşa cum afirmi; dar ce vrei să demonstrezi cu asta mai departe?

— Mult, totul, răspunse Wilhelm. Închipuieşte-ţi un prinţ, aşa cum l-am descris, al cărui tată moare pe neaşteptate. Ambiţia şi pofta de domnie nu sînt pasiunile ce-l însufleţesc; îi era de ajuns că e fiu de rege; dar acum este silit pentru întîia oară să observe mai atent distanţa care desparte pe un rege de supuşii săi. Dreptul la coroană nu era ereditar, dar dacă regele ar fi trăit mai mult, pretenţiile fiului său unic ar fi fost mai întărite şi speranţa de a ajunge la tron mai asigurată. În schimb, se vede îndepărtat, şi poate pentru totdeauna, de către unchiul său, cu toate pretinsele făgăduieli ale acestuia; el se simte atunci despuiat de onoruri, de avuţii şi înstrăinat de acele lucruri pe care, încă din copilărie, le

considerase drept un bun al lui. De aici începe melancolia spiritului său. El își dă seama că nu e decît un nobil oarecare, ba nici atît; se consideră servitorul oricui; nu e nici politicos, nici îngăduitor, ci decăzut și sărman.

La starea lui trecută se uită ca la un vis spulberat. Zadarnic încearcă unchiul său să-l încurajeze, să-i înfățișeze situația din alt punct de vedere; sentimentul nimicniciei sale nu-l părăsește nici o clipă.

A doua lovitură îl rănește mai adînc, îl încovoaie și mai mult. E căsătoria mamei sale. Lui, fiu credincios și iubitor, la moartea tatălui său îi rămăsese mama: spera să cinstească figura eroică a acelui mare dispărut în tovărășia nobilei ființe acum stingheră. Dar și pe această mamă o pierde și e mai rău decît dacă i-ar fi răpit-o moartea. Imaginea pe care orice copil și-o făurește cu atîta încîntare despre părinții săi, imagine ce trebuie să-i dea încredere, lui i se spulberă. În cel mort nu poate găsi nici un ajutor, și la cea vie nici un sprijin. E femeie și, ca atare, supusă slăbiciunii, ca toată stirpea ei.

Atunci se simte cu adevărat înjosit, atunci se simte orfan și nici o fericire din lume nu-i poate înlocui ce-a pierdut. Cum nu era nici trist și nici visător din fire, tristețea și visarea îi vor fi o povară grea. Așa îl vedem apărînd. Sînt sigur că nu adaug nimic la piesă și că nu exagerez nici o trăsătură.

Serlo se uită la sora sa și-i spuse:

— Ei, ți l-am descris greșit pe amicul nostru? A început bine și ne va mai vorbi despre multe, căutînd să-și impună părerile. Wilhelm se jură pe toți sfinții că nu voia să-și impună părerile, ci să-i convingă și le mai ceru o clipă de atenție.

— Închipuiți-vi-l cu toată puterea imaginației pe acest tînăr, pe acest fiu de rege, continuă el aprins; amintiți-vă care e situația sa și observați-l în clipa cînd află că s-ar fi arătat umbra tatălui său; fiți lîngă el în noaptea aceea înspăimîntătoare, cînd spectrul venerabil vine spre el. O groază cumplită îl cuprinde; el se adresează apariției aceleia miraculoase, vede că îi face semn, o urmează și o ascultă. Și urechile-i aud cea mai înfiorătoare acuzare împotriva unchiului său, chemarea la răzbunare și rugămintea stăruitoare, repetată de mai multe ori: „Adio, și să nu mă uiți — adio!“

Și cînd spectrul dispare, pe cine vedem înaintea noastră? Pe un tînăr erou, însetat de răzbunare? Pe un prinț legitim, ce se simte fericit că e îndemnat să lupte împotriva uzurpatorului coroanei sale? Nu! Uimirea și melancolia pun stăpînire pe cel pără-

sit; se umple de amărăciune cînd se gîndește la chipurile zîmbitoare ale nelegiuiților, jură să nu uite pe cel dispărut și încheie cu vorbele dureroase și semnificative: „Vremea e scoasă din țîțîni. Ah, ce blestem că eu n-am fost născut ca s-o întrem."

În vorbele acestea mi se pare că se găsește cheia întregii comportări a lui Hamlet și pentru mine e limpede că Shakespeare a vrut să zugrăvească aici o faptă importantă, impusă unui suflet ce nu e la înălțimea ei. Și găsesc că întreaga piesă e construită pe această idee. Aici un stejar a fost plantat într-o vază prețioasă, care n-ar fi trebuit să cuprindă în sînul său decît flori delicate; rădăcinile cresc și vaza se sfărîmă.

O făptură frumoasă, pură, nobilă, de o mare elevație morală, dar fără tăria fizică ce-l desemnează pe erou, ajunge să fie doborîtă de povara pe care n-o poate nici duce, nici lepăda: orice datorie îi este sfîntă, dar aceasta e prea grea. I se cere imposibilul, nu imposibilul în sine, dar ceea ce îi e lui cu neputință. Cum se zbate, se răsucește, se chinuie, se avîntă și dă înapoi, amintindu-i-se mereu de țintă, aducîndu-și singur aminte de ea și, pînă la urmă, aproape pierzînd-o din vedere, fără ca vreodată să-și mai găsească liniștea.

Capitolul al paisprezecelea

Mai multe persoane intrară întrerupînd discuția. Erau muzicieni, obișnuiți să se întrunească săptămînal la Serlo pentru un mic concert. Acestuia îi plăcea foarte mult muzica și pretindea că, fără dragoste pentru muzică, un actor nu poate ajunge la intuirea, la înțelegerea limpede a propriei sale arte. Așa cum te miști mai lesne și mai sigur, cînd gesturile îți sînt întovărășite și conduse de o melodie, tot astfel actorul trebuie să-și compună rolul, chiar dacă e în proză, în asemenea mod, încît să nu-l debiteze monoton, cum e obișnuit să vorbească, ci să-l trateze cu modulațiile potrivite, în ritm și măsură.

Aurelia părea că participă prea puțin la cele ce se petreceau în jur; ea îl luă, după o bucată de vreme, pe prietenul nostru într-o cameră alăturată și, pe cînd se apropia de fereastră, privind cerul înstelat, îi spuse:

– Ne-ai rămas dator cu încă multe lucruri despre Hamlet; e drept că n-aș vrea să fiu prea pripită și doresc să asculte și fratele meu cele ce mai ai a ne spune; dar aș vrea să aud, totuși, ce gîndești despre Ofelia.

— Despre ea, nu sînt prea multe de spus, răspunse Wilhelm, deoarece caracterul ei e zugrăvit magistral numai din cîteva trăsături. Toată făptura Ofeliei plutește într-o dulce și matură senzualitate. Înclinarea ei spre un prinț, la mîna căruia poate pretinde, pornește din izvorul acesta și inima sa curată se lasă atît de mult în voia pasiunii, încît și tatăl și fratele se tem amîndoi, îi atrag atenția de-a dreptul și fără discreție. Buna-cuviință, întocmai ca vălul subțire de pe piept, nu-i poate ascunde tulburarea inimii, mai curînd îi trădează agitația. Imaginația îi e aprinsă, candoarea ei timidă respiră dorința de dragoste și dacă ocazia, zeitate foarte binevoitoare, ar scutura pomișorul, fructul ar cădea imediat.

— Și atunci, zise Aurelia, cînd se vede părăsită, respinsă și disprețuită, cînd în sufletul iubitului ei cu mințile rătăcite măreția se transformă în prăbușire și cînd, în locul cupei dulci a dragostei, îi întinde potirul amar al suferinței...

— Inima i se sfărîmă, adăugă Wilhelm, toată structura ființei sale se năruie; moartea tatălui ei se abate ca un trăsnet și frumosul edificiu se prăbușește.

Wilhelm nu observase accentul pe care Aurelia îl pusese în ultimele ei vorbe. Ocupat numai de opera de artă, de coerența și perfecțiunea ei, nu simțea că prietena lui era cu totul altfel impresionată, nu bănuia că aceste siluete dramatice trezeau în ea o durere proprie, foarte adîncă.

Aurelia stătea mereu cu capul sprijinit în mîini și cu ochii plini de lacrimi îndreptați spre cer. În sfîrșit, nu-și mai putu stăpîni durerea ascunsă și cuprinzînd mîinile prietenului care o privea mirat, strigă:

— Iartă, iartă o inimă chinuită; tovărășia oamenilor mă paralizează și mă apasă; de fratele meu nemilos caut să mă ascund; dar acum, prezența dumitale mi-a dezlegat toate lanțurile! Prietene, continuă ea, ne cunoaștem numai de cîteva clipe și văd că-mi vei deveni confident.

Abia putu rosti cuvintele și lăsă să-i cadă capul pe umărul lui.

— Nu mă judeca aspru, spuse ea, hohotind de plîns, că mă destăinuiesc atît de repede, că mă vezi atît de slabă. Fii prietenul meu, rămîi prietenul meu, o merit!

Wilhelm îi vorbi afectuos; însă zadarnic! Lacrimile-i curgeau continuu și-i înăbușeau cuvintele.

În clipa aceea foarte nepotrivită, Serlo intră în cameră, de mînă cu Philine.

— Iată-l pe prietenul dumitale, îi zise el; va fi foarte bucuros să te vadă.

— Cum?! exclamă Wilhelm, aici te regăsesc? Cu un aer modest şi cuviincios, Philine se apropie de el, îi ură bun sosit şi-i lăudă generozitatea lui Serlo, care o primise în excelenta lui trupă, nu pentru meritele ei, ci numai cu speranţa că se va putea forma. Se arătă prietenoasă faţă de Wilhelm, păstrînd însă o distanţă respectuoasă.

Comedia asta n-a durat însă decît pînă au rămas singuri. Căci îndată ce Aurelia s-a dus să-şi ascundă durerea, iar Serlo a fost chemat de cineva, Philine, care mai întîi cercetase uşile ca să ştie dacă cei doi plecaseră cu adevărat, a început să ţopăie ca o nebună prin cameră şi s-a aşezat pe podea, înăbuşindu-se de rîs şi chicoteală. Apoi a sărit şi a alergat să-l mîngîie pe prietenul nostru, arătîndu-şi bucuria nemărginită că a fost deşteaptă şi a luat-o înaintea celorlalţi, pentru a recunoaşte terenul şi a-şi face un cuib.

— Aici, începu ea să povestească, e vesel de tot, întocmai cum îmi convine mie. Aurelia a avut o dragoste nefericită cu un nobil, care trebuie să fie un om splendid şi pe care aş dori să-l văd şi eu o dată. I-a lăsat o amintire. Sînt sigură că nu mă înşel. Aleargă pe aici un băieţaş, cam de trei ani, frumos ca soarele; tatăl trebuie să fie încîntător. Pînă acum nu puteam suferi copiii, dar ăsta îmi place grozav. Am făcut eu socoteala. Moartea soţului, noua cunoştinţă, vîrsta copilului, totul se potriveşte.

Acum, prietenul a dispărut; nu l-a mai văzut de un an. De aceea e disperată şi nemîngîiată. Nebuna! Fratele are în trupă o dansatoare, căreia îi face curte, o mică actriţă, cu care se are bine, iar în oraş, cîteva femeiuşte cărora le poartă de grijă; acum sînt şi eu pe listă. Nebunul! Cît despre ceilalţi, îţi spun eu mîine. Şi acum, încă o vorbuliţă despre Philine pe care o cunoşti; arhinebuna e îndrăgostită de tine.

Porni să jure că e adevărat, apoi susţinu că nu era decît o glumă. Îl îndemnă stăruitor pe Wilhelm să se îndrăgostească de Aurelia; de abia atunci vînătoarea va avea haz.

— Ea va alerga după infidelul ei, tu după ea, eu după tine şi fratele ei după mine. Dacă asta nu ne dă o distracţie pentru o jumătate de an, atunci să mor la primul episod care se va adăuga la romanul acesta cu intrigi împătrită!

Philine îl mai rugă să nu-i strice socotelile şi să-i arate consideraţia pe care se silea să şi-o cîştige prin comportarea ei în public.

Capitolul al cincisprezecelea

În dimineaţa următoare, Wilhelm se gîndi să-i facă o vizită doamnei Melina; nu o găsi acasă; întrebă de ceilalţi membri ai trupei ambulante şi află că Philine îi poftise la o gustare. Din curiozitate, se grăbi să se ducă acolo şi-i găsi pe toţi împăcaţi cu situaţia şi foarte bine dispuşi. Creatura aceea isteaţă îi adunase acolo, le oferise o ceaşcă de ciocolată şi le dăduse să înţeleagă că nu li se spulberaseră toate şansele, căci spera să-l convingă personal pe director cît de mare folos ar avea să primească în trupa sa nişte oameni atît de valoroşi. Ei o ascultau cu atenţie, sorbeau ciocolata ceaşcă după ceaşcă, găseau că fata era simpatică şi-şi propuneau s-o vorbească numai de bine.

— Crezi deci, întrebă Wilhelm cînd rămase numai cu Philine, că Serlo se va hotărî să-i păstreze pe oamenii noştri?

— Da de unde! răspunse Philine; nici nu mi-ar conveni cîtuşi de puţin. Cu cît vor pleca mai repede, cu atît mai bine! N-aş dori să rămînă decît Laertes; de ceilalţi o să ne descotorosim noi, încetul cu încetul.

Apoi îi spuse prietenului nostru că era încredinţată că nici el nu-şi va mai lăsa talentul îngropat, şi că va intra în teatru, sub direcţia unui om ca Serlo. Philine nu avea cuvinte ca să ridice îndeajuns în slăvi ordinea, bunul gust şi spiritul ce domneau acolo; apoi îi vorbi atît de măgulitor lui Wilhelm şi-i lăudă atît de mult talentele, încît inima şi imaginaţia lui începură să-l apropie de acest proiect, în aceeaşi măsură în care judecata şi raţiunea îl îndepărtau. Îşi ascunse înclinarea, şi lui însăşi şi faţă de Philine, şi petrecu o zi neliniştită, în care nu se putu hotărî să se ducă la corespondenţii lui comerciali, ca să-şi ridice scrisorile ce-l aşteptau, probabil, acolo. Căci, deşi îşi putea închipui neliniştea celor de-acasă în răstimpul cît nu le scrisese, nu prea voia să afle în amănunt grijile şi dojenile lor, mai ales că aştepta să aibă în seara aceea cea mai pură desfătare: reprezentarea unei piese noi.

Serlo refuzase să-l primească la repetiţii, spunîndu-i:

— Trebuie să ne cunoşti întîi în lumina cea mai favorabilă, înainte de a-ţi îngădui să te uiţi în cărţile noastre de joc.

În seara spectacolului, prietenul nostru asistă deci la reprezentaţie cu o neasemuită încîntare. Pentru întîia oară vedea un teatru atît de perfect. Toţi actorii păreau să aibă însuşiri şi dispoziţii admirabile şi o idee înaltă şi clară despre arta lor; totuşi nu erau toţi de aceeaşi forţă; dar se susţineau reciproc, se înflăcărau unii pe alţii şi erau foarte siguri şi precişi în tot jocul lor. Se

simțea imediat că Serlo e sufletul ansamblului, el însuși distingîndu-se foarte mult ca actor. Verva lui comică, vioiciunea neexagerată, simțul precis al măsurii și marele lui dar de imitație încîntau pe spectatori de cum intra în scenă, de cum deschidea gura. Farmecul înnăscut al ființei lui se comunica întregii săli și felul inteligent în care exprima cele mai mici nuanțe ale rolului, simplu și atrăgător, producea cu atît mai multă plăcere cu cît știa să-și ascundă meșteșugul pe care și-l însușise prin exerciții perseverente.

Sora sa Aurelia nu-i era mai prejos și obținea succese și mai mari, mișcînd inimile oamenilor pe care el se pricepea să-i încînte și să-i înveselească.

După cîteva zile, petrecute în chip plăcut, Aurelia dori să-l vadă pe Wilhelm. Prietenul nostru se duse imediat la ea și o găsi întinsă pe canapea; părea c-o doare capul și nu-și poate ascunde o agitație febrilă ce-i stăpînea toată făptura. Ochii i se luminară, cînd îl văzu intrînd.

— Iartă-mă, îi zise ea; încrederea ce mi-ai inspirat-o m-a făcut slabă. Pînă acum, eram în stare să stau de vorbă în tăcere cu suferințele mele; ele îmi dădeau putere și mîngîiere; acum însă, nu știu cum s-a întîmplat, dumneata m-ai eliberat de lanțurile tăcerii și de azi înainte vei lua parte, vrînd-nevrînd, la lupta pe care o dau cu mine însămi.

Wilhelm îi răspunse cu prietenie și afectuos. O încredință că imaginea și durerea ei nu-l părăsiseră nici o clipă și o rugă să aibă încredere într-însul, făgăduindu-i că-i va fi un prieten devotat.

În timp ce vorbea astfel, privirile i-au fost atrase de băiețelul ce stătea pe covor și arunca tot felul de jucării unele peste altele. Putea să aibă vreo trei ani, așa cum spusese Philine, și Wilhelm înțelese abia acum de ce ușuratica fată, care întrebuința rar expresii poetice, îl asemuise pe copil cu soarele. Într-adevăr, în jurul ochilor mari și căprui și a feței bucălate se încîrlionțau cele mai splendide bucle aurii, sub fruntea de o albeață sclipitoare i se arcuiau sprîncene fine, castanii, iar obrajii îi străluceau de culorile vii ale sănătății.

— Așază-te lîngă mine, îl rugă Aurelia. Văd că te uiți cu uimire la copilul acesta fericit; da, l-am primit în brațe cu bucurie și-l păzesc ca ochii din cap; dar tot el mă face să măsor gradul suferințelor mele, care deseori mă împiedică să simt valoarea unui asemenea dar.

Îngăduie-mi, urmă ea, să-ți vorbesc acum despre mine și destinul meu, căci țin foarte mult să nu mă cunoști greșit. Credeam că voi avea cîteva clipe de liniște, de aceea te-am chemat. Și acum cînd ești aici, mi-am pierdut din nou firul gîndurilor.

Încă o ființă părăsită pe lume! vei spune. Ești bărbat, sigur că te gîndești: cît se mai zbate, nebuna, din pricina unui rău fatal, care pîndește pe-o femeie mai sigur decît moartea; cît se mai zbate din pricina necredinței unui bărbat! — Ah, prietene, dacă soarta mea ar fi obișnuită, aș îndura ușor o nefericire obișnuită: dar soarta mea e atît de extraordinară! De ce nu ți-o pot arăta într-o oglindă, de ce nu pot lăsa în seama altcuiva să ți-o povestească! Vai, dacă aș fi fost ademenită, luată prin surprindere și apoi părăsită, aș mai găsi oarecare consolare în deznădejde. Dar situația mea e cu mult mai rea: eu singură m-am înșelat, pe mine însămi m-am păcălit, fără să-mi dau seama, și acest lucru nu mi-l voi putea ierta niciodată.

— Cu ideile nobile pe care le ai, replică Wilhelm, nu poți fi cu desăvîrșire nenorocită.

— Dar știi cui datoresc ideile mele nobile? întrebă Aurelia: celei mai proaste educații cu care o fată putea fi pervertită, celui mai rău exemplu, făcut anume să-i rătăcească simțurile și înclinările.

După moartea timpurie a mamei, mi-am petrecut cei mai frumoși ani, anii în care se dezvoltă trupul și spiritul, la o mătușă, care-și făcuse o lege din a brava legile onoarei. Se lăsa orbește în voia oricărei slăbiciuni, fie că-și domina obiectul pasiunii sale, fie că-i era sclavă, numai să se uite pe sine, în dezlănțuirea sălbatică a plăcerii.

Ce păreri puteam să ne formăm noi, copiii, cu privirea pură și limpede a inocenței, despre tagma bărbaților? Cît erau de stupizi, de insistenți și grosolani cei pe care-i atrăgea mătușă-mea la dînsa! În schimb, cît erau de indiferenți, insolenți și dezgustați de îndată ce-și potoleau poftele! Ani de zile am văzut-o pe femeia aceea înjosindu-se astfel, la discreția celor mai groaznici oameni. Cîte n-a avut de îndurat și cu ce curaj se resemnase la asemenea soartă, cu ce curaj își purta lanțurile acelea infame!

Iată, dragă prietene, cum am învățat să vă cunosc pe voi bărbații; vă uram cu atît mai mult cu cît băgasem de seamă că și oamenii cumsecade, cînd se găsesc în relații cu noi, par să uite de orice sentiment uman cu care natura, totuși, i-a înzestrat.

Din păcate, în asemenea împrejurări, a trebuit să trag destule concluzii triste și despre noi femeile; și, crede-mă, la șaisprezece ani știam mai multe despre viață decît știu acum, cînd aproape nu mă mai înțeleg pe mine însămi. De ce sîntem atît de înțelepți cînd sîntem tineri, atît de înțelepți, ca să devenim apoi tot mai necugetați?

Copilul făcea gălăgie; Aurelia își pierdu răbdarea și sună. O femeie bătrînă intră ca să-l ia pe băiat cu dînsa.

— Te mai dor dinții? o întrebă Aurelia pe bătrînă, care avea falca legată.

— Mă dor groaznic, răspunse ea cu voce înăbușită; apoi luă în brațe copilul care păru bucuros să plece cu ea.

Îndată ce băiețelul n-a mai fost de față, Aurelia începu să plîngă în hohote.

— Nu știu nimic altceva decît să plîng și să mă jelesc, zise ea, și mi-e rușine că stau în fața dumitale ca un biet vierme. Acum toate gîndurile mi-s împrăștiate și nu mai pot istorisi nimic. Își curmă vorba și rămase tăcută. Wilhelm, care nu voia să spună ceva banal, dar nici nu găsea vreun cuvînt mai deosebit, se mărgini să-i strîngă mîna, privind-o îndelung. În sfîrșit, ca să iasă din încurcătură, luă o carte de pe măsuța din fața lui; era un volum de Shakespeare, deschis la *Hamlet*.

Serlo intră tocmai atunci pe ușă, se interesă de sănătatea Aureliei, privi cartea pe care prietenul nostru o ținea în mînă și exclamă:

— Iar te găsesc cu *Hamlet* al dumitale! Cu atît mai bine! Căci m-au cuprins unele îndoieli care par să micșoreze destul de mult autoritatea canonică pe care o dai cu atîta încîntare acestei opere. Înșiși englezii au recunoscut că interesul principal al piesei încetează cu actul al treilea și că ultimele două acte se leagă slab cu întregul. E foarte adevărat: spre sfîrșit, piesa lîncezește.

— Se prea poate, replică Wilhelm, ca vreo cîțiva membri ai unei națiuni, care a produs atîtea capodopere, să ajungă, datorită prejudecăților și îngustimii lor de vederi, la judecăți false; dar asta nu poate să ne împiedice pe noi de a privi cu ochii proprii și de a fi drepți. Eu sînt departe de a critica planul acestei piese; dimpotrivă, cred că niciodată n-a fost conceput ceva mai grandios; la drept vorbind, nici n-a fost conceput; e însăși realitatea.

— Cum vei demonstra acest lucru? întrebă Serlo.

— Nu voi demonstra nimic, răspunse Wilhelm; vă voi expune doar ce gîndesc. Aurelia își înălță capul de pe pernă, se sprijini într-un cot și rămase privind la prietenul nostru care, pe deplin convins că are dreptate, continuă să vorbească astfel: Cît de mult ne place și ce măguliți sîntem cînd vedem un erou care acționează cum vrea el, care iubește și urăște cînd îi poruncește inima, care întreprinde o acțiune, o duce la capăt și atinge o țintă importantă, înlăturînd toate piedicile. Istoricii și poeții ar vrea să ne convingă că omul poate avea parte de-o soartă atît de glorioasă. Însă aici învățăm altceva; eroul n-are nici un plan, dar piesa e perfect plănuită. Aici criminalul nu-i pedepsit printr-o răzbunare îndelung

chibzuită, cu îndîrjire şi încăpăţînare; nu, aici se săvîrşeşte un act monstruos, ce se rostogoleşte cu consecinţele lui, trăgînd cu el şi pe nevinovaţi; ucigaşul pare că poate evita prăpastia ce-i este hărăzită, şi totuşi cade în ea, chiar în clipa în care socotea că-şi va urma calea în deplină linişte. Căci aceasta e caracteristica faptelor odioase: întind răul şi asupra celor nevinovaţi, după cum faptele bune fac să se întindă foloasele şi asupra celor ce nu sînt vrednici de ele, adesea fără ca autorul lor să fie pedepsit sau răsplătit. Ce ciudat lucru aici, în piesa noastră! Purgatoriul îşi trimite spectrul şi cere răzbunare; zadarnic! Toate împrejurările se reunesc şi împing spre răzbunare; zadarnic! Nici puterile pămîntene, nici cele subpămîntene nu vor putea îndeplini ceea ce e dat numai destinului. Vine ceasul judecăţii. Cel rău cade împreună cu cel bun. O generaţie dispare, alta înmugureşte.

După o pauză, în care se priviră unii pe alţii, Serlo luă cuvîntul:

— Nu-i faci providenţei un compliment prea deosebit glorificîndu-l pe poet; şi mi se pare că din respect faţă de el, ca alţii din respect pentru providenţă, îi atribui poetului dumitale un scop final şi un plan la care nici nu s-a gîndit.

Capitolul al şaisprezecelea

— Dă-mi voie, zise Aurelia, să-ţi mai pun acum o întrebare. Am recitit rolul Ofeliei; îmi place şi sînt încredinţată că l-aş putea juca, în anumite condiţii. Dar spune-mi, n-ar fi putut poetul să găsească alte cîntece pentru nebuna sa? Nu s-ar putea alege nişte fragmente de balade melancolice? De ce neroziile acelea lascive şi cu două înţelesuri, în gura unei fete nobile?

— Scumpă prietenă, răspunse Wilhelm, nici aici nu pot ceda o iotă. Şi în aceste ciudăţenii şi în această necuviinţă aparentă se găseşte un tîlc adînc. Ştim, de la începutul piesei, ce preocupă inima acestei copile. Ducea o viaţă liniştită, dar nu-şi putea ascunde năzuinţa, dorinţele. În sufletul ei, senzualitatea striga înăbuşit, şi de cîte ori n-o fi încercat, la fel ca o doică nechibzuită, să-şi adoarmă simţurile cu cîntece, care nu puteau decît să i le ţină şi mai treze. La urmă, cînd orice stăpînire de sine o părăseşte, cînd inima îi flutură pe buze, aceste buze o trădează, şi în nevinovăţia minţii ei rătăcite fredonează înaintea regelui şi reginei îndrăgitele ei cîntece uşuratice: despre fata ce a gustat desfătările dragostei, despre fata care se furişase lîngă iubit şi aşa mai departe.

Wilhelm nu-și isprăvise bine vorba, cînd văzu deodată desfășurîndu-se sub ochii săi o scenă ciudată, pe care nu și-o putea explica în nici un fel.

Serlo se plimbase de cîteva ori în lung și-n lat prin încăpere, fără a da de bănuit că ar avea ceva de gînd. Deodată, se apropie de masa de toaletă a Aureliei, luă repede un obiect ce se găsea acolo și se îndreptă grăbit spre ușă. De cum observă gestul, Aurelia îi sări înainte, îl prinse cu o forță de necrezut și izbuti să apuce un capăt al obiectului furat. Se luptau cu încăpățînare, își suceau mîinile și se învîrteau îndîrjiți: Serlo rîdea, ea se aprindea tot mai tare și cînd Wilhelm alergă să-i despartă și să-i domolească, o văzu pe Aurelia sărind în lături cu un pumnal în mînă, pe cînd Serlo, înfuriat, arunca pe jos teaca. Wilhelm se trase uimit îndărăt și mirarea lui mută părea a întreba care-i cauza ce-a putut provoca între ei o luptă fără noimă pentru acel obiect straniu.

— Fii arbitrul nostru, vorbi Serlo. La ce îi trebuie oțelul ăsta tăios? Să ți-l arate! Asemenea pumnal nu-i pentru o actriță; e subțire ca un ac și ascuțit ca un brici! Ce rost are capriciul ăsta? Violentă cum e dînsa, poate să-și facă un rău din întîmplare. Urăsc asemenea excentricități; pentru o minte sănătoasă, asta e curată nebunie, și o jucărie atît de primejdioasă e absurdă.

— E al meu din nou! strigă Aurelia, ținînd ridicată lama strălucitoare; de acum înainte am să-mi păzesc mai bine prietenul credincios. Iartă-mă, exclamă ea sărutînd oțelul, că te-am lăsat în părăsire!

Serlo păru că se supără cu adevărat.

— Ia-o cum vrei, frate, continuă ea; de unde știi că nu mi-a fost dăruit un talisman prețios sub forma aceasta? Și că nu găsesc în el ajutor și sfat pentru vreo clipă rea? Tot ce pare primejdios trebuie să fie neapărat vătămător?

Un asemenea limbaj lipsit de sens mă poate înnebuni, zise Serlo și părăsi încăperea, înăbușindu-și mînia.

Aurelia vîrî cu grijă pumnalul în teacă și-l păstră asupra ei.

— Să continuăm discuția pe care ne-a tulburat-o fratele ăsta nenorocit, propuse ea, cînd Wilhelm încercă să pună întrebări asupra certei lor curioase. Admit felul în care o descrii pe Ofelia, urmă ea, și țin seama și de intenția autorului; numai că simt pentru ea mai degrabă compătimire, decît simpatie. Acum însă, îngăduie-mi o observație, pe care mi-ai dat de multe ori prilejul să o fac în timpul scurt de cînd ne cunoaștem. Cu uimire remarc la dumneata privirea adîncă și justă cu care judeci poezia, și mai ales poezia dramatică; intențiile cele mai profunde ale invenției artistice nu-ți rămîn ascunse și sesizezi cele mai subtile trăsături ale execuției.

Fără a fi privit vreodată lucrurile în natură, recunoşti adevărul lor cînd sînt zugrăvite; se pare că în dumneata se află o preştiinţă a lumii întregi, care se trezeşte şi se dezvoltă prin contactul armonic cu poezia. Căci, într-adevăr, continuă ea, nimic din lumea din afară nu te pătrunde. Rar am văzut pe cineva care să-i cunoască atît de puţin pe oamenii alături de care trăieşte, să-i cunoască atît de greşit ca dumneata. Dă-mi voie să-ţi spun: cînd te aude cineva explicînd pe Shakespeare al dumitale, ar putea crede că chiar atunci ai venit de la sfatul zeilor şi că i-ai auzit discutînd cum să-i alcătuiască pe oameni; în schimb, cînd ai de-a face cu lumea, parcă ai fi primul născut al creaţiei, care contemplă cu o uimire extraordinară şi cu o bunăvoinţă nemărginită leii şi maimuţele, mieii şi elefanţii, şi le vorbeşte cu bună-credinţă ca unor semeni, pentru că sînt şi ei pe pămînt şi se mişcă alături de dînsul.

— Scumpă prietenă, răspunse Wilhelm, adesea mă apasă teama că felul meu de a fi e şcolăresc şi ţi-aş fi recunoscător dacă ai vrea să-mi dai ajutor ca să văd şi eu lumea mai limpede. Din copilărie, mi-am îndreptat ochii spiritului mai mult înăuntrul meu decît în afară şi, de aceea, e cît se poate de firesc să fi ajuns a cunoaşte într-o oarecare măsură omul fără a putea cîtuşi de puţin înţelege şi aprecia oamenii.

— E adevărat, zise Aurelia, la început te-am bănuit c-ai vrut să-ţi baţi joc de noi cînd ai lăudat atîta persoanele trimise fratelui meu şi am comparat scrisoarea dumitale cu meritele lor.

Observaţia Aureliei, oricît ar fi fost de adevărată şi oricît de dispus era Wilhelm să-şi recunoască asemenea lipsă, avea totuşi în ea ceva apăsător, ba chiar jignitor, încît rămase tăcut şi pe gînduri, pe de o parte ca să nu i se vadă susceptibilitatea, pe de altă parte ca să cerceteze în sine însuşi dacă reproşul nu e meritat.

— Nu trebuie să fii necăjit de asta, continuă Aurelia, la lumina raţiunii putem oricum să ajungem cîndva, dar bogăţia inimii nu ne-o poate da nimeni. Dacă eşti făcut să fii artist, trebuie să păstrezi cît mai îndelung această orbire şi candoare; ele formează învelişul ce apără mugurele tînăr. Vai de noi, dacă ne dezvoltăm prea devreme! Desigur, e bine să nu cunoaştem totdeauna pe cei pentru care ne ostenim.

Ah, şi eu am fost odată în starea aceasta fericită, cînd păşeam pe scenă cu cea mai înaltă idee despre mine şi despre compatrioţii mei. Ce nu erau germanii în imaginaţia mea, ce nu puteau să fie? Acestei naţiuni îi vorbeam: deasupra ei mă ridica o mică estradă; de ea mă despărţea un şir de lămpi, a căror lumină şi fum mă împiedicau să disting îndeajuns de limpede cele ce se aflau înaintea

mea. Cît de bine venit era pentru mine tumultul aplauzelor, care se ridica din mulţime; cu cîtă recunoştinţă primeam darul ce mi-era făcut de către atîtea mîini, într-un elan unanim! Multă vreme m-am lăsat astfel legănată; aşa cum influenţam mulţimea, şi ea mă influenţa la rîndul ei; eram în cele mai bune relaţii cu publicul meu: credeam că simt o armonie desăvîrşită şi că necontenit văd înaintea mea elementele cele mai bune şi mai nobile ale naţiunii.

Din nefericire, iubitorii de teatru nu se interesau numai de actriţă, cu talentul şi cu felul ei natural de a fi; aveau şi pretenţii asupra femeii tinere şi pline de viaţă. Mi-au dat a înţelege foarte limpede că datoria mea era să împart şi personal cu dînşii sentimentele ce le trezeam în ei. Din păcate, aceasta nu era în vederile mele. Doream să le înalţ sufletele; dar faţă de ceea ce ei numeau inima lor, n-aveam nici cea mai mică pretenţie. Şi atunci, toţi mi-au devenit o povară, unii după alţii, indiferent de stare, vîrstă şi caracter, şi nimic nu-mi era mai penibil decît faptul că nu puteam, ca orice altă fată cinstită, să mă încui în cameră şi astfel să scap de plictiseli.

Bărbaţii se arătau de cele mai multe ori aşa cum fusesem obişnuită să-i văd la mătuşa mea; şi mi-ar fi provocat şi acum numai dezgust, dacă nu m-ar fi distrat ciudăţeniile şi neroziile lor. Deoarece nu-i puteam evita, nici la teatru, nici în locurile publice sau acasă, mi-am propus să-i studiez pe toţi, şi fratele meu m-a ajutat grozav în privinţa asta. Şi dacă te gîndeşti că de la vînzătorul de prăvălie plin de vioiciune şi de la fiul de negustor înfumurat pînă la omul de lume abil şi prudent, la soldatul îndrăzneţ şi la prinţul expeditiv, toţi au trecut, rînd pe rînd, prin faţa mea, cu intenţia să-şi urzească romanul în felul propriu, vei înţelege de ce pretind că-mi cunosc destul de bine naţiunea.

Studentul cu ţinută extravagantă, savantul stîngaci, umil şi mîndru în acelaşi timp, canonicul modest, cu mersul şovăielnic, nobilul de ţară necioplit, curteanul amabil şi plicticos, tînărul cleric rătăcit pe căi greşite, negustorul paşnic ori activ şi speculant, pe toţi i-am văzut agitîndu-se şi, cerul mi-e martor! puţini dintre ei ar fi fost în stare să-mi inspire un cît de mic interes, chiar vulgar; dimpotrivă, pentru mine era un chin să înregistrez izolat laudele greoaie şi plicticoase ale acelor nebuni, laude care îmi erau atît de plăcute şi mi le însuşeam bucuroasă dacă mi se aduceau de un grup întreg.

Cînd aşteptam un compliment inteligent asupra jocului meu, cînd speram că vor lăuda vreun autor pe care eu îl preţuiam în chip deosebit, ei făceau observaţii neroade asupra altor lucruri şi

pomeneau de o piesă proastă în care ar fi dorit să mă vadă jucînd. Dacă pîndeam în societate ecoul unei trăsături de caracter nobile, spirituale sau hazlii, care să fie citată la momentul potrivit, rar puteam descoperi vreo urmă de așa ceva. În schimb, o greșeală, un actor care s-a bîlbîit, sau căruia i-a scăpat vreo expresie în dialect, acestea erau momentele importante la care se opreau și la care reveneau mereu. Pînă la urmă, nu mai știam ce-i de făcut; ei se socoteau prea deștepți ca să se lase amuzați și credeau că mă amuză grozav cu gesturile lor îndrăznețe. Am început să-i dispreţuiesc pe toţi din tot sufletul şi mi se părea că întreaga naţiune şi-a pus în gînd să se prostitueze prin trimișii ei pe lîngă mine. Îmi apăreau în general atît de stîngaci, atît de prost crescuți, atît de puţin instruiți, atît de lipsiți de farmec şi de gust! Adesea spuneam: Nu se găseşte oare nici un german capabil să încheie catarama unui pantof, dacă n-a învățat asta de la o națiune străină?

Vezi cît eram de orbită şi nedreaptă pînă la neurastenie; cu cît trecea timpul, boala mi se agrava. Îmi venea să mă sinucid, dar am căzut în cealaltă extremă: m-am măritat, sau, mai degrabă, m-am lăsat măritată. Fratele meu, care luase teatrul pe seama sa, dorea foarte mult să aibă un ajutor. Alegerea lui căzu asupra unui tînăr, care nu-mi era antipatic, însă căruia îi lipsea tot ce avea fratele meu: geniu, viață, spirit, temperament; în schimb, în el se găsea tot ce lipsea celuilalt: dragoste de ordine, hărnicie, un talent neprețuit de a gospodări şi a mînui banii.

A devenit soțul meu, fără să știu cum; am trăit împreună, fără să ştiu bine de ce. Destul că treburile noastre mergeau bine. Cîștigam mult, datorită activității fratelui meu; o duceam bine, datorită soțului meu. Nu mă mai gîndeam la lume şi la compatrioţi. Cu lumea, n-aveam nimic de împărţit şi pierdusem sentimentul național. Jucam teatru ca să trăiesc; nu deschideam gura, decît fiindcă nu trebuia să tac, căci de asta apăream pe scenă, ca să vorbesc.

Totuşi, nu vreau să înfăţişez situaţia prea în negru; de fapt, adoptasem concepţiile fratelui meu, pe care nu-l interesau decît succesul şi banii căci, între noi fie zis, îi place să fie lăudat și cheltuieşte mult. Nu mai jucam după cum simțeam, după convingerile mele, ci după cum îmi indica el şi, cînd reuşam să-i fac pe voie, eram mulţumită. El ţinea seamă de toate slăbiciunile publicului; banii curgeau, puteam trăi după plac şi am dus-o bine împreună.

Dar, în vremea asta, căzusem într-o rutină de meşteşugar mediocru. Îmi petreceam zilele fără bucurie şi fără nici un interes; căsătoria nu mi-a adus copii, n-a durat decît puțin timp. Soțul mi s-a îmbolnăvit, puterile îi scădeau văzînd cu ochii și grija față de el a pus capăt stării mele de apatie. În zilele acelea, am făcut o

cunoştinţă şi a început pentru mine o viaţă nouă, nouă şi încă şi mai scurtă, căci în curînd urma să se termine.

Aurelia rămase tăcută un timp, apoi adăugă: Iată că nu mai am chef de vorbă şi nici putere să mai deschid gura. Lasă-mă să mă odihnesc puţin; nu trebuie să pleci fără să afli cu de-amănuntul toată nenorocirea mea. Pînă atunci, cheam-o pe Mignon şi vezi ce doreşte.

Copila intrase în cameră de cîteva ori în timp ce Aurelia povestea. Dar fiindcă, de îndată ce se arăta, se vorbea în şoaptă, ea se retrăsese în salonul de alături, aşteptînd liniştită. Cînd fu chemată din nou, apăru cu un volum care, după formă şi legătură, se vedea îndată că e un mic atlas geografic. Cu mare uimire văzuse ea pentru întîia oară, la pastor, hărţi geografice; îi pusese acestuia o mulţime de întrebări şi învăţase de la el atîta cît putuse. Datorită noilor cunoştinţe căpătate, se părea că dorinţa ei de a învăţa devenise şi mai vie. Acuma îl ruga stăruitor pe Wilhelm să-i cumpere atlasul. Îşi amanetase la vînzătorul de gravuri cataramele mari de argint şi voia să şi le scoată a doua zi dimineaţa pentru că în seara aceea era prea tîrziu. I se făgădui acest lucru şi ea începu să spună tot ce ştia, amestecînd, ca de obicei, cele mai năstruşnice întrebări. Wilhelm observă şi de data aceasta că deşi îşi încorda mult atenţia, fetiţa nu înţelegea decît greu şi cu multă osteneală. Aşa era şi cu scrisul, care-i dădea multă bătaie de cap. Mai vorbea încă o germană foarte stricată şi doar cînd deschidea gura să cînte, cînd atingea coardele ţiterei, părea că stăpîneşte singurul organ prin care-şi putea exprima şi împărtăşi celorlalţi ce avea pe suflet.

Deoarece vorbim de ea, să amintim de încurcătura în care, de cîtva timp, îl punea adesea pe prietenul nostru. Cînd venea sau pleca, cînd îi spunea bună dimineaţa sau bună seara, îl strîngea atît de tare în braţe, îl săruta cu atîta ardoare, încît impetuozitatea acestei naturi în dezvoltare îl nelinştea şi-l îngrijora pe Wilhelm. Vioiciunea ei convulsivă părea că sporeşte zilnic şi întreaga-i făptură fremăta în tăcere, fără oprire. Nu putea sta fără să nu depene o sfoară pe degete, să nu răsucească o batistă în mîini, să nu mestece o bucăţică de hîrtie sau o aşchie de lemn. Toate jocurile ei păreau că nu fac altceva decît să abată o puternică emoţie interioară. Singurul lucru ce părea că-i dă oarecare voioşie era tovărăşia micului Felix cu care ştia să se poarte foarte drăguţ.

Aurelia care, după o scurtă odihnă, era dispusă în sfîrşit să-i vorbească lămurit prietenului ei despre un subiect ce-i apăsa atît de mult inima, îşi pierdu de data aceasta răbdarea faţă de stăruinţa fetiţei; îi dădu să înţeleagă că ar trebui să plece, dar, pentru că

îndemnul nu folosi la nimic, pînă la urmă trebui să i se poruncească limpede să se ducă, împotriva voinței ei.

— Acum sau niciodată, zise Aurelia, trebuie să-ți istorisesc restul poveștii mele. Dacă nedreptul și atît de multiubitul meu prieten ar fi la numai cîteva mile de aici, ți-aş spune să încaleci, să cauți a face cunoștință cu el într-un fel oarecare, și cînd te vei întoarce desigur că mă vei ierta și mă vei plînge din inimă. Dar așa, nu am alt mijloc decît vorbele pentru a-ți spune cît era de vrednic să fie iubit și cît mi-a fost de drag.

L-am cunoscut tocmai în zilele grele, cînd mi-era teamă pentru viața soțului meu. Abia se întorsese din America, unde slujise cu multă destoinicie, în tovărășia cîtorva francezi, sub drapelul Statelor Unite.

A venit spre mine cu o bună-cuviință și o amabilitate sinceră; mi-a vorbit despre mine, despre situația mea, despre jocul meu, ca o veche cunoștință, cu atîta simpatie și așa de clar, încît puteam să mă bucur pentru întîia oară, recunoscîndu-mă atît de limpede într-o altă ființă. Aprecierile lui erau juste, fără nimic sever în ele, pătrunzătoare, fără a fi răutăcioase. Nu arăta nici un fel de asprime și chiar ironiile lui erau amabile. Părea deprins să aibă succes la femei; asta m-a făcut să fiu cu băgare de seamă; dar nu era deloc lingușitor și insistent; asta m-a liniștit.

În oraș vedea puțină lume; mergea aproape totdeauna călare, vizita pe mulți cunoscuți din împrejurimi și se ocupa de afacerile familiei lui. Cînd se întorcea, trăgea la mine și se ocupa cu multă grijă de soțul meu, veșnic bolnav; i-a adus oarecare alinare, chemînd un medic priceput; deoarece se interesa de tot ce mă privea, m-a făcut să mă interesez și eu de soarta lui. Mi-a povestit despre campaniile sale, despre înclinarea lui irezistibilă pentru cariera militară, despre relațiile lui de familie și despre ocupațiile lui prezente. Într-un cuvînt, nu avea nici un secret față de mine; și-a deschis sufletul și am ajuns să-i cunosc cele mai tainice ascunzișuri ale inimii; am aflat ce talente și ce pasiuni are. Pentru întîia oară în viață, mă bucuram de relații sufletești și spirituale. Am fost atrasă, cucerită de el, înainte de a-mi da singură seama ce se întîmpla cu mine.

În acel timp, mi-am pierdut bărbatul, cam tot așa cum l-am căpătat. Atunci, toată povara gospodăririi teatrului a căzut numai pe umerii mei. Fratele meu, neîntrecut pe scenă, nu era de nici un folos în administrație; mă îngrijeam de toate și, pe lîngă aceasta, îmi studiam rolurile cu mai multă silință decît oricînd. Jucam iarăși ca înainte, dar cu altă putere și cu o viață nouă, datorită lui

şi de dragul lui; totuşi nu reuşeam totdeauna la perfecţie, cînd ştiam că nobilul meu prieten e în sală; dar uneori mă asculta fără ştirea mea, şi poţi să-ţi închipui cît de plăcut mă surprindeau laudele sale neaşteptate.

Desigur, sînt o ființă ciudată. În fiecare rol pe care-l jucam, simţeam că nu vorbesc decît pentru a-l lăuda şi preamări pe el; căci asta era starea inimii mele, iar sensul cuvintelor pe care le rosteam îmi era indiferent. Dacă îl ştiam printre spectatori, nu mă încumetam să vorbesc cu toată puterea, ca şi cum n-aş fi vrut să-i pun cu sila în faţă dragostea şi admiraţia mea; dacă lipsea, atunci jocul mi-era liber, mă comportam excelent, cu o linişte şi o plăcere de nedescris. Aplauzele mă bucurau din nou şi cînd publicul era încîntat îmi venea totdeauna să strig de sus, de pe scenă: Lui să-i mulţumiţi!

Da, relaţiile mele cu publicul, cu naţiunea întreagă, se schimbaseră ca prin minune. Ea îmi apărea iar în lumina cea mai favorabilă şi mă miram c-am putut fi atît de orbită pînă atunci.

Cît am fost de neînţelegătoare, îmi spuneam adesea, criticînd o naţiune, tocmai pentru că e o naţiune. Oare oamenii luaţi individual pot, trebuie numaidecît să fie interesanţi? Nicidecum! Întrebarea este dacă, în marea mulţime, nu sînt distribuite dispoziţii, forţe şi aptitudini care pot fi dezvoltate în condiţii favorabile şi îndrumate de către oameni eminenţi spre un scop final, comun tuturora. Acum mă bucuram că găseam atît de puţină originalitate printre compatrioţii mei; mă bucuram că nu se sfiau să primească o directivă din străinătate; mă bucuram că găsisem o călăuză.

Lothar — lasă-mă să-mi numesc prietenul cu numele său drag — mi i-a prezentat totdeauna pe germani din punctul de vedere al vitejiei lor; mi-a arătat că nu se găseşte în lume nici o altă naţiune mai curajoasă cînd e bine condusă; eram ruşinată că nu mă gîndisem niciodată la calitatea principală a unui popor. El cunoştea istoria şi era în relaţii cu cea mai mare parte dintre oamenii de merit ai timpului. Oricît era de tînăr, nu pierdea din vedere tineretul patriei, ce se dezvoltă plin de făgăduinţe; nu pierdea din vedere munca tăcută a atîtor oameni activi, ocupaţi în diferite domenii. Mi-a oferit o privire de ansamblu asupra Germaniei, ce este şi ce ar putea să fie, şi mi-a fost ruşine că judecasem o naţiune după mulţimea obscură, ce se poate îngrămădi între culise. El mi-a arătat că am datoria să fiu şi în activitatea mea sinceră, spirituală şi înviorătoare. Şi, de atunci, de cîte ori intram în scenă, mi se părea că sînt inspirată. Nişte pasaje mediocre deveneau sublime în gura mea şi dacă în vremea aceea m-ar fi ajutat cum se cuvine un poet, aş fi realizat efecte uimitoare.

Așa am trăit ca tînără văduvă luni de zile. El nu se putea lipsi de mine, iar eu eram cît se poate de nefericită cînd zăbovea în altă parte. Îmi arăta scrisorile rudelor și ale bunelor sale surori. Lua parte la cele mai neînsemnate evenimente ale existenței mele; nu se poate concepe o unire mai intimă, mai desăvîrșită. Cuvîntul iubire nu era niciodată rostit. El pleca și venea; venea și pleca — și acum, prietene, a venit vremea să pleci și dumneata.

Capitolul al șaptesprezecelea

Wilhelm nu mai putea amîna vizita la partenerii săi comerciali. Se duse la ei cu oarecare neliniște, deoarece știa că trebuie să găsească scrisori de la ai săi. Se temea de dojenile pe care, de bună seamă, le conțineau; probabil că și cei de la casa de comerț fuseseră informați de neliniștea în care se găsea familia în privința lui. Se temea că, după atîtea aventuri de gen cavaleresc, va apărea ca un școlar vinovat și își propuse să se arate îndrăzneț, și astfel să-și ascundă jena.

Dar, spre marea lui uimire și satisfacție, toate au mers foarte bine. În marele contoar comercial, agitat și activ, abia dacă au avut timp să-i caute scrisorile; despre tăcerea lui îndelungată, nu s-a pomenit decît în treacăt. Și cînd a deschis scrisorile tatălui său și ale prietenului său Werner, a găsit că aveau un conținut foarte moderat. Bătrînul, în nădejdea că va primi jurnalul amănunțit, a cărui redactare i-o recomandase stăruitor fiului la plecare și pentru care îi dăduse un plan schematic, părea a fi destul de liniștit în ce privește tăcerea din prima perioadă; se plîngea numai de aspectul enigmatic al primei și singurei scrisori, trimisă de la castelul contelui. Werner se mulțumea să glumească în felul lui, povestea întîmplări vesele din oraș și se ruga să-i comunice noutăți despre prietenii și cunoscuții pe care Wilhelm îi va fi întîlnit adesea în marele oraș comercial. Prietenul nostru, foarte bucuros că scăpase atît de ieftin, răspunse imediat prin cîteva scrisori cît se poate de vioaie și-i făgădui tatălui un jurnal de călătorie amănunțit, cu toate observațiile pe care le dorea: geografice, statistice și comerciale. Văzuse multe în călătoria sa și socotea că va avea cu ce să umple un caiet grosuț. Nu-și dădea seama că se afla cam în aceeași situație ca atunci cînd aprinsese luminări și poftise pe spectatori să vadă o piesă, care nici nu era scrisă și cu atît mai puțin învățată pe de

rost. De aceea, cînd începu cu adevărat să lucreze la compoziția sa, văzu că ar fi putut vorbi și istorisi multe despre impresiile și gîndurile lui, despre numeroase experiențe ale inimii și spiritului, dar nimic despre obiectele exterioare, cărora abia atunci băgă de seamă că nu le dăduse nici cea mai mică atenție.

În această situație încurcată, i-au venit în ajutor cunoștințele prietenului său Laertes. Oricît erau de diferiți, obișnuința îi apropiase pe acești doi tineri, și Laertes, cu toate cusururile și ciudățeniile sale, era într-adevăr un om foarte interesant. Înzestrat cu o natură veselă și fericită ar fi putut să îmbătrînească fără să-și facă nici un fel de gînduri. Dar nefericirea și boala îi răpiseră sentimentul senin al tinereții și-i deschiseseră ochii asupra instabilității, asupra fragilității existenței umane. De aici îi venea felul său capricios și ironic de a gîndi, sau mai degrabă de a-și exprima impresiile imediate despre lucruri. Nu-i plăcea să fie singur, bătea toate cafenelele, toate locandele și, cînd totuși rămînea acasă, nu citea decît descrieri de călătorie. Plăcerea aceasta și-o putea împlini după poftă, deoarece găsise o mare bibliotecă de împrumut, și astfel aproape o jumătate din glob se îngrămădea în memoria lui excelentă.

Astfel, i-a fost ușor să-i insufle curaj prietenului său cînd acesta îi mărturisi totala lipsă de material pentru acea relatare făgăduită atît de solemn.

— Lasă, i-a spus, că facem noi o capodoperă, ce nu va avea pereche. N-a fost Germania parcursă, traversată, străbătută, cercetată, și pe încetul și la repezeală, dintr-un capăt în celălalt? Și n-are orice călător german avantajul grozav de-a face publicul să-i restituie cheltuielile mari sau mici? Dă-mi numai itinerarul pe care l-ai urmat pînă a veni la noi; restul îl știu eu. Îți voi căuta izvoarele și materialele necesare pentru lucrare. Nu trebuie să lipsească din ea suprafețele ce n-au fost măsurate niciodată, și nici cifra populației care n-a fost nicicînd numărată. Cît despre veniturile statelor, le vom lua din almanahuri și statistici care, după cum fiecare știe, sînt documente demne de încredere. Pe acestea ne vom sprijini raționamentele noastre politice; nu trebuie să lipsească nici unele observații despre guvernăminte. Vom descrie vreo doi principi, ca pe niște părinți ai țărilor pe care le conduc, ca să fim cu atît mai crezuți cînd îi vom critica pe alții; și dacă nu călătorim chiar prin orașul de reședință al unor oameni celebri, îi putem întîlni la un han, și-i putem face să ne spună confidențial toate neroziile. Mai ales să nu uităm a broda drăgălaș o poveste de dragoste cu vreo fetiță naivă și va ieși o lucrare care nu numai că va umple de încîntare pe tata și pe mama, dar ți-ar cumpăra-o bucuros orice editor.

Au pornit la lucru şi amîndoi prietenii se amuzau mult cu munca aceasta. În acelaşi timp Wilhelm găsea o mare satisfacţie în spectacolele de teatru şi în relaţiile cu Serlo şi cu Aurelia: ideile sale se lărgeau din zi în zi, după ce se învîrtiseră prea mult timp într-un cerc îngust.

Capitolul al optsprezecelea

Wilhelm a aflat cu foarte mult interes unele episoade din viaţa lui Serlo, deoarece acest om ciudat nu avea obiceiul să facă confidenţe şi nici să vorbească despre ceva cu şir. Se născuse şi fusese alăptat, am putea spune, pe scenă. Chiar de copil, pe cînd nu ştia să vorbească, emoţiona spectatorii numai prin prezenţa sa, căci autorii cunoşteau încă de pe atunci acest procedeu natural şi nevinovat, iar primii săi „tată" şi „mamă" i-au adus cele mai mari triumfuri în piesele de succes, înainte chiar de a fi ştiut semnificaţia aplauzelor. De multe ori coborîse tremurînd din înălţimea frizei, în chip de amoraş; ieşise dintr-un ou, costumat ca arlechin, iar ca mic coşar făcuse o mulţime de năzbîtii drăgălaşe.

Din păcate, în timpul zilei, trebuia să plătească foarte scump succesele pe care le obţinea în serile acelea strălucitoare. Tatăl său, convins că numai prin lovituri poate fi trezită şi fixată atenţia copilului, îl bătea de cîte ori băiatul avea de studiat un rol nou, nu pentru că ar fi fost nepriceput, ci ca să joace mai sigur şi mai convins. Tot aşa, pe vremuri, cînd se aşeza o piatră de hotar, copiii din jur încasau palme zdravene, iar cînd ajungeau bătrîni îşi mai aduceau aminte cu precizie de locul cu pricina. Serlo crescuse dovedind extraordinare calităţi ale minţii şi remarcabile aptitudini corporale; pe lîngă acestea, poseda o mare supleţe, atît în felul de a gîndi cît şi în maniere şi gesturi. Darul lui de a imita întrecea orice închipuire. De pe cînd era copil, mima diferite persoane în aşa fel, încît credeai că le vezi, deşi ca statură, vîrstă şi fel de a fi erau cu totul deosebite de el. Pe lîngă aceasta, avea talentul de a se purta frumos în lume şi, de îndată ce a devenit întrucîtva conştient de puterile sale, n-a găsit nimic mai firesc decît să fugă de tatăl său care, văzînd că mintea băieţaşului se dezvoltă şi că iscusinţa îi sporeşte, găsea că e necesar să-l mai ajute, tratîndu-l cu asprime.

Cît de fericit s-a simţit băiatul cînd s-a văzut liber în lumea largă mai ales că, datorită şolticăriilor sale, era bine primit pretutindeni. Steaua lui cea bună l-a îndrumat, în vremea carnava-

lului, la o mănăstire, unde monahul care trebuia să se ocupe de procesiune şi să-şi desfete enoriaşii cu scene biblice tocmai murise, aşa că Serlo a fost primit ca un înger salvator. De altfel şi-a luat îndată rolul arhanghelului Gabriel în scena Bunavestirii şi n-a displăcut fetei drăguţe care, în chip de Fecioara Maria, i-a primit drăgălaş salutul graţios, cu umilinţă vizibilă şi mîndrie ascunsă. Apoi a jucat, unul după altul, rolurile cele mai importante din mistere şi a fost foarte încîntat cînd, la urmă, a ajuns Mîntuitorul lumii, huiduit, bătut şi ţintuit pe cruce.

Cu acest prilej, cîţiva soldaţi şi-au jucat rolul cam prea natural: ca să se răzbune pe ei cît mai potrivit, cu prilejul Judecăţii-de-Apoi i-a îmbrăcat în cele mai straşnice costume de împăraţi şi regi, iar cînd aceştia, foarte satisfăcuţi de rolurile lor, căutau să treacă înaintea celorlalţi pentru a fi primii şi în cer, le-a tăiat calea în chip de drac şi, spre adînca mulţumire a tuturor privitorilor şi a cerşetorilor, a început să-i snopească în bătaie cu furca, împingîndu-i neîndurător înapoi în groapă, unde s-au pomenit cît se poate de rău primiţi de flăcările ce izbucneau din ea.

Băiatul era destul de deştept ca să priceapă că fapta lui îndrăzneaţă nu va fi bine văzută de capetele încoronate şi că nu vor avea nici un respect faţă de privilegiile slujbei lui de acuzator şi executor; de aceea, fără să mai aştepte împărăţia de o mie de ani, a fugit pe ascuns de acolo şi a fost primit cu braţele deschise, într-un oraş vecin, de către o societate ce se numea Copiii veseliei. Erau nişte oameni inteligenţi, spirituali, plini de viaţă, care vedeau bine că suma existenţei noastre, divizată prin raţiune, nu dă niciodată un rezultat întreg, ci că rămîne totdeauna o fracţiune ciudată. De această fracţiune neplăcută şi chiar primejdioasă cînd e distribuită în întreaga masă, căutau, la date fixe, să scape în mod deliberat. O zi pe săptămînă, erau cu totul nebuni şi atunci se pedepseau reciproc prin reprezentarea alegorică a nebuniilor pe care le remarcaseră unii la alţii în zilele precedente. Metoda aceasta era mai grosolană decît educarea continuă pe care şi-o fac oamenii cumsecade, observîndu-se, avertizîndu-se şi pedepsindu-se zilnic, în schimb era mai veselă şi mai sigură, căci se îngăduia o oarecare doză de nebunie, dar era privită numai ca atare; pe cînd, prin metoda cealaltă, cu ajutorul propriei orbiri, nebunia deseori ajunge să domnească în casă şi să constrîngă raţiunea la o sclavie ascunsă, de care crezuse că a scăpat de mult. Masca de nebun circula în societate şi fiecare avea dreptul, în ziua cînd îi venea rîndul, s-o împodobească cu atribute străine sau personale. În timpul carnavalului domnea libertatea cea mai mare şi se pornea o întrecere cu clerul, care făcea toate eforturile să desfete şi să atragă mulţimea. Proce-

siunile alegorice reprezentînd virtuţile şi viciile, artele şi ştiinţele, continentele şi anotimpurile, personificau pentru popor o sumă de noţiuni şi-i dădeau cunoştinţe despre ţinuturi îndepărtate, aşa că aceste glume nu erau fără folos; pe cînd, dimpotrivă, mascaradele religioase nu făceau decît să întărească mai mult o superstiţie absurdă.

Şi aici tînărul Serlo se găsea în elementul său; imaginaţie proprie nu avea; în schimb era foarte iscusit să întrebuinţeze ceea ce găsea la îndemînă, să le potrivească pe toate şi să le pună în valoare. Şotiile lui, darul de a imita, ba chiar şi glumele-i muşcătoare, cărora le putea da curs liber cel puţin o dată pe săptămînă chiar împotriva binefăcătorilor săi, au făcut din el un element preţios, ba chiar indispensabil întregii societăţi.

Totuşi, neastîmpărul lui l-a împins curînd să părăsească această poziţie avantajoasă şi să ia drumul spre alte ţinuturi ale patriei sale, unde a trebuit să treacă iarăşi printr-o nouă şcoală. A ajuns în acea parte, cultivată, dar lipsită de imagini[28], a Germaniei, unde pentru a cinsti binele şi frumosul nu lipsea sinceritatea ci spiritul. Aşa că Serlo nu se mai putea bizui pe mascaradele sale; a trebuit să caute un mod de a mişca inimile. Nu a rămas decît puţin timp în unele trupe mai mari sau mai mici de acolo şi, cu acest prilej, a observat cu atenţie particularităţile pieselor şi ale actorilor. Monotonia ce domnea atunci în teatrul german, ritmul şi sonoritatea neroadă a alexandrinului[29], dialogul plat şi alambicat, banalitatea şi vulgaritatea moralizatorilor ce ţineau predici oricui şi oricînd, pe toate le-a prins repede şi a văzut ce poate să placă şi să mişte.

Memoriza cu uşurinţă nu numai vreun rol din piesele la modă, ci piesele întregi şi, în acelaşi timp, tonul particular al actorului care jucase în ele cu succes. De-a lungul peregrinărilor sale, deoarece îşi cheltuise toţi banii, i-a venit ideea să reprezinte el singur piese în întregime, în castele şi prin sate, şi să-şi facă astfel rost de hrană şi adăpost pentru noapte. Îşi înjgheba repede teatrul în orice cîrciumă, în orice încăpere sau grădină; se prefăcea foarte serios şi, cu un entuziasm aparent, se pricepea să cîştige imaginaţia spectatorilor, să le zăpăcească simţurile şi, sub ochii lor uimiţi, să prefacă un dulap vechi într-un castel şi un evantai într-un pumnal. Căldura tinereţii lui înlocuia lipsa unui sentiment adînc; violenţa îi ţinea loc de putere şi linguşirile treceau drept delicateţe. Celor ce cunoscuseră teatrul le amintea tot ce mai văzuseră şi auziseră, iar celorlalţi le trezea presimţirea unor lucruri minunate şi dorinţa de a le cunoaşte mai de aproape. Ceea ce fusese de efect într-un loc avea grijă să repete şi în altul şi simţea o plăcere drăcească atunci

cînd reușea să-i păcălească pe toți oamenii, în același chip, cu improvizațiile lui.

Vioiciunea și libertatea spiritului său care nu se lăsa stingherit de nimic l-au ajutat să se perfecționeze repede, tot repetînd aceleași roluri și aceleași piese. În curînd ajunse a declama și juca mai aproape de spiritul piesei decît modelele pe care la început numai le imitase. Astfel a izbutit, încetul cu încetul, să joace natural, fără să fie sincer. Părea că e copleșit de rol, dar pîndea efectul ce-l producea, și cea mai mare mîndrie a lui era să-și emoționeze gradat spectatorii. Însă tocmai meșteșugul acesta extraordinar pe care-l practica l-a obligat curînd să procedeze cu oarecare măsură și astfel a învățat, în parte silit, în parte din instinct, un lucru de care se pare că puțini actori au idee: să fii econom cu vocea și gesturile tale.

Așa a reușit să-și atragă chiar oameni aspri și neprietenoși și să-i facă să se intereseze de soarta lui. Deoarece pretutindeni se arăta mulțumit de hrana și adăpostul ce i se oferea, primea cu recunoștință orice dar și uneori chiar refuza bani, cînd socotea că avea de ajuns, toți îl trimiteau mai departe cu scrisori de recomandare și astfel un timp a călătorit de la un castel la altul, prilejuind tuturor desfătare; petrecea și el, căci nu pierdea ocazia unor aventuri foarte nostime și plăcute.

Cu răceala înnăscută a sufletului său, nu iubea de fapt pe nimeni; iar cu luciditatea privirii sale, nu putea stima pe nimeni, căci vedea totdeauna numai particularitățile exterioare ale oamenilor, pe care le trecea la colecția lui de mimă. În schimb, amorul lui propriu era extrem de rănit dacă nu plăcea tuturor și dacă nu stîrnea aplauzele tuturor. Studiase atît de amănunțit mijloacele de a realiza acest lucru și-și ascuțise într-atît spiritul, încît nu numai în jocul lui pe scenă, dar și în viața de toate zilele nu putea face altfel decît să încînte pe cei din jur. Temperamentul, talentul și felul său de trai se influențaseră reciproc în asemenea măsură că devenise pe nesimțite un actor desăvîrșit. Efectiv, printr-o acțiune și reacțiune ciudate în aparență dar foarte naturale, dicția, declamația și jocul său ajungeau, datorită gîndirii și exercițiului, la un înalt grad de adevăr, de naturalețe și sinceritate, în timp ce în viața și în relațiile obișnuite părea că devine tot mai ascuns, mai artificial, ba chiar prefăcut și neliniștit.

Despre soarta și aventurile lui vom vorbi poate într-alt loc; aici vom mai spune numai că, mai tîrziu, fiind om în toată puterea cuvîntului, avînd un nume cunoscut și o situație destul de bună, deși nu stabilă, se obișnuise în conversație să facă pe sofistul într-un mod fin, pe jumătate ironic, pe jumătate glumeț, și să zădăr-

niceească astfel orice schimb serios de idei. Mai ales față de Wilhelm avea acest obicei de îndată ce prietenul nostru voia să înceapă o dezbatere despre probleme teoretice generale, ceea ce i se întîmpla adesea. Cu toate acestea, erau foarte bucuroși să se vadă, căci felul lor deosebit de a gîndi făcea ca discuția să fie mai însuflețită. Wilhelm voia să deducă totul din noțiunile pe care le intuise și să cuprindă arta într-un sistem coerent. Căuta să stabilească reguli precise, să definească ce e drept, frumos și bun și ce merită să aibă succes; pe scurt, el trata toate cît se poate de serios. Serlo, dimpotrivă, lua lucrurile foarte ușor și, fără să răspundă vreodată direct la o întrebare, știa, printr-o istorioară sau o glumă, să dea explicația cea mai nostimă și mai mulțumitoare și să instruiască pe cei de față, amuzîndu-i în același timp.

Capitolul al nouăsprezecelea

Pe cînd Wilhelm petrecea în felul acesta ceasuri foarte plăcute, Melina și ceilalți se găseau într-o situație din ce în ce mai penibilă. Uneori îi apăreau prietenului nostru ca niște duhuri rele și îl făceau să treacă prin clipe apăsătoare, nu numai datorită prezenței lor, dar și din pricina expresiei lor posomorîte și a amărăciunii cu care vorbeau. Serlo nu le dăduse nici măcar roluri întîmplătoare și cu atît mai puțin vreo speranță de angajare; totuși, încetul cu încetul, ajunsese să cunoască posibilitățile fiecăruia. De cîte ori se adunau actorii la el, îi punea să citească și adesea citea la rîndul lui. Alegea piese care urmau să fie jucate mai tîrziu, sau nu fuseseră jucate de mult, cel mai adesea numai fragmente dintr-acestea. După o primă lectură, îi punea să repete pasajele asupra cărora avea ceva de spus și astfel sporea perspicacitatea actorilor și siguranța de a accentua punctul just. Și cum o inteligență mijlocie dar sănătoasă poate satisface mai mult decît un geniu haotic și confuz, el ridicase acele talente mediocre, prin luciditatea ce le-o formase treptat, la o stăpînire remarcabilă a meșteșugului. La asta contribuise mult faptul că-i punea să citească și versuri, întreținînd astfel în ei sentimentul acelui farmec ce-l trezește în sufletul nostru o declamație perfect ritmată, pe cînd celelalte trupe începuseră pe atunci să dea piese în proză, pe care oricine e în stare să o rostească.

Cu aceste prilejuri ajunsese să cunoască pe toți actorii nou sosiți, să cîntărească ce erau și ce puteau deveni și să se hotărască

în taină să profite de talentele lor, dacă va izbucni răzmerița ce mocnea în trupa sa. O bucată de vreme lăsă lucrurile în suspensie, dînd din umeri la toate intervențiile lui Wilhelm în favoarea lor, pînă ce, socotind că a venit momentul, îi propuse cu totul pe neașteptate tînărului său prieten să intre el însuși în trupa lui și, numai cu aceastä condiție, să-i angajeze și pe ceilalți.

— Prin urmare, replică Wilhelm, oamenii aceștia nu sînt atît de inutilizabili pe cît ai susținut pînă acum, dacă astăzi poți să-i primești așa, deodată, pe toți; și-mi închipui că, și fără mine, talentele lor rămîn aceleași.

Atunci Serlo îi mărturisi în secret situația: primul-amorez din trupa lui părea că vrea să-și mărească pretențiile la reînnoirea contractului și el nu avea de gînd să-i facă pe plac, mai ales că nu se mai bucura în aceeași măsură de favoarea publicului. Dacă-l lăsa pe prim-amorez să plece, atunci toată șleahta lui îl va urma și trupa va pierde astfel cîțiva actori buni, dar și cîteva elemente mediocre. Apoi îi arătă lui Wilhelm ce spera în schimb să realizeze cu el, cu Laertes, cu bătrînul rău de gură și chiar cu Madame Melina. Ba făgădui să obțină și bietului pedant un mare succes, utilizîndu-l ca evreu, ministru și mai ales ca scelerat.

Wilhelm rămase uluit; propunerea îl tulbură și, numai ca să spună ceva, răspunse, după ce oftă adînc:

— Dumneata vorbești foarte amabil numai despre lucrurile bune pe care le găsești la noi și pe care le aștepți de pe urma noastră; dar ce se întîmplă cu părțile noastre slabe, care desigur n-au scăpat spiritului ascuțit ce-l ai?

— Părțile slabe, răspunse Serlo, le vom face repede să devină tari, prin sîrguință, exercițiu și reflecție. Deși acum nu sînteți decît niște copii nevinovați ai naturii și cîrpaci în meserie, nu e printre voi nici unul de la care nu se mai poate nădăjdui nimic, căci, pe cît pot eu judeca, nu se află printre voi nici un buștean, și numai buștenii nu pot fi fasonați, fie că sînt înțepeniți și lipsiți de mlădiere, fie din înfumurare, din prostie sau idei fixe.

După aceasta, Serlo îi spuse lui Wilhelm în cîteva cuvinte condițiile pe care putea și voia să le fixeze, rugîndu-l să se hotărască repede, și plecă lăsîndu-l foarte agitat.

Lucrînd cu Laertes la acea ciudată descriere de călătorie, cu totul imaginară și începută numai în glumă, Wilhelm devenise mai atent la evenimentele și viața zilnică a lumii reale. Acum înțelegea, în sfîrșit, intenția tatălui său, cînd îi recomandase cu atîta

căldură să-și redacteze jurnalul. Pentru întîia oară simțea cît poate fi de plăcut și folositor să faci din persoana ta centrul atîtor meșteșuguri și cerințe și să contribui la răspîndirea vieții și activității pînă în văgăunile munților și pădurilor de pe întregul continent. Orașul comercial plin de viață în care se găsea și pe care-l străbătea în toate direcțiile, tras de neastîmpăratul Laertes, îi dădea noțiunea cea mai palpabilă a unui centru imens, de unde totul pornește și către care totul se reîntoarce, și pentru întîia oară spiritul său se desfăta cu adevărat la vederea unei asemenea activități. În această stare se afla cînd îi făcu Serlo propunerea de angajare, trezindu-i iarăși dorințele, înclinarea, încrederea în talentul său înnăscut și îndatoririle sale față de trupa rămasă fără nici un sprijin.

Acum, își spunea el, mă aflu iar la răspîntie, între cele două chipuri de femei, ce mi-au apărut în adolescență. Una nu-mi mai pare atît de ponosită ca pe vremuri, și nici cealaltă atît de strălucitoare. Simți un fel de îndemn interior să urmezi și pe una și pe alta și, de amîndouă părțile, motivele obiective sînt destul de temeinice; îți pare cu neputință să te hotărăști. Ai dori ca vreo putere precumpănitoare, străină de tine, să-ți determine alegerea și totuși, dacă te examinezi cum trebuie, vezi că numai împrejurări obiective ți-au inspirat gustul de afaceri, de cîștig și de avere; dar năzuința ta cea mai adîncă îți hrănește dorința de a dezvolta și perfecționa mereu dispozițiile trupești și sufletești spre ce e bine și frumos. Și n-ar trebui oare să preamăresc soarta care, fără nici un ajutor din partea mea, m-a condus la țelul tuturor dorințelor mele? Tot ce-am visat și plănuit altădată nu mi se îndeplinește astăzi, cu totul întîmplător și fără concursul meu? Cît e de ciudat! S-ar zice că omul nu poate cunoaște cu adevărat decît speranțele și dorințele proprii, pe care le-a nutrit și păstrat multă vreme în inimă; și totuși, cînd le întîlnește, cînd i se impun oarecum, nu le mai recunoaște și dă înapoi în fața lor. Tot ce nu era în mine decît vis, din noaptea aceea nefericită care m-a îndepărtat de Mariana, stă acum în fața mea și mi se dăruiește de la sine. Aici voiam să mă refugiez și iată că aici am fost îndrumat pe nesimțite; la Serlo aș fi vrut să caut un angajament și tocmai el mă caută acum și-mi oferă condiții la care nu puteam să mă aștept ca începător. Oare numai dragostea pentru Mariana mă lega de teatru? Sau dragostea de artă mă legase atît de strîns de biata fată? Înclinația aceea spre o carieră teatrală nu era oare decît fapta unui om dezordonat și neliniștit, ce dorea să ducă o viață pe care nu i-o îngăduiau condițiile lumii burgheze, sau era cu totul altceva, cu mult mai pur,

cu mult mai nobil? Şi ce te-ar putea determina să-ţi schimbi părerile de altădată? De fapt, ţi-ai urmat pînă acum planul, fără să-ţi dai seama. N-ar trebui oare să aprobi şi ultimul pas ce-l mai ai de făcut, cu atît mai mult cu cît nu e în joc nici un considerent de alt ordin şi cu atît mai mult cu cît prin aceasta poţi să-ţi ţii cuvîntul dat solemn şi să te eliberezi în chip nobil de o răspundere grea?

Toate se învălmăşeau acum violent în inima şi în imaginaţia lui. Faptul că putea s-o păstreze pe Mignon şi că nu era obligat să se despartă de harpist trăgea greu în balanţa care, totuşi, continua să oscileze în timp ce se ducea, ca de obicei, s-o viziteze pe prietena sa Aurelia.

Capitolul al douăzecilea

O găsi întinsă pe canapea; părea liniştită.

— Crezi că vei putea să joci mîine? o întrebă Wilhelm.

— O, da, răspunse Aurelia cu vioiciune. Ştii, nimic nu mă poate împiedica. Numai dacă aş cunoaşte vreun mijloc să evit aplauzele parterului; oamenii ăştia au cele mai bune intenţii, dar mă vor omorî. Alaltăieri am crezut că inima n-are să-mi mai reziste. Pe vremuri suportam uşor aplauzele, dacă eram mulţumită de mine: dacă studiasem îndelung şi eram bine pregătită, mă bucuram să aud răsunînd din toate colţurile sălii acel semn al reuşitei mele. Acum, nu mai pot exprima nici ce vreau şi nici cum vreau. Mă avînt, mă zăpăcesc, şi felul acesta de a juca impresionează mai mult. Aplauzele sînt mai răsunătoare, în timp ce eu îmi spun: Dacă aţi şti ce vă încîntă! Accentele acestea sumbre, violente, confuze vă mişcă, vă uimesc şi nu simţiţi că sînt doar strigătele de durere ale nefericitei căreia îi dăruiţi admiraţia voastră.

Azi de dimineaţă am învăţat un rol; acum îl repet şi-l încerc. Sînt obosită, zdrobită şi mîine trebuie s-o iau de la capăt. Mîine seară va trebui să joc. Aşa mă tîrăsc de colo-colo; n-am chef să mă scol şi e un chin să mă culc. Toate se învîrt în mine ca o morişcă. Dacă îmi apar nesuferitele consolări, îndată le resping şi le blestem. Nu vreau să mă predau, să capitulez în faţa a ceea ce e necesar. De ce ar fi necesar ceea ce mă doboară? Nu s-ar putea să fie altfel? Trebuie să ispăşesc faptul că sînt germană; aşa e caracterul german: să apese peste toate şi toate să-l apese greu.

— Ah, prietenă, o întrerupse Wilhelm, încetează o dată să-ți ascuți singură pumnalul cu care te rănești mereu! Oare nu ți-a mai rămas nimic? Tinerețea, frumusețea dumitale, sănătatea, talentul pe care-l ai nu înseamnă nimic? Pentru că ai pierdut, fără vină, ceva de preț, trebuie să renunți la tot ce-ți mai rămîne? Este și asta necesar?

Ea tăcu cîteva clipe, apoi urmă, aprinsă:

— Știu eu bine că e timp pierdut, că iubirea nu e altceva decît timp pierdut! Cîte n-aș fi putut face? Cîte n-ar fi trebuit să fac? Acum totul e pierdut. Sînt o biată făptură îndrăgostită, nimic alta decît o îndrăgostită! Fie-ți milă de mine! Crede-mă, sînt o biată ființă foarte nenorocită!

Rămase cîteva clipe tăcută, apoi strigă cu putere:

— Voi sînteți obișnuiți să le vedeți pe toate că vi se agață de gît. Nu, nu puteți simți, nici un bărbat nu e în stare să simtă valoarea unei femei care se poartă cinstit. Pe toți îngerii din cer, pe toate întruchipările fericirii pe care le poate imagina o inimă curată, jur că nu e nimic mai dumnezeiesc decît o ființă ce se dăruiește bărbatului iubit. Noi sîntem reci, mîndre, orgolioase, lucide, înțelepte, cînd sîntem cu adevărat femei, și toate aceste calități vi le punem la picioare, îndată ce iubim, îndată ce nădăjduim să cîștigăm în schimb dragostea voastră. Vai, cum de mi-am putut irosi întreaga existență așa, cu bună știință și de bunăvoie! Dar acum, vreau să mă las pradă deznădejdii, doresc să fiu deznădăjduită. Să nu fie în mine nici o picătură de sînge nepedepsită, nici o fibră nechinuită. N-ai decît să rîzi de această izbucnire teatrală a pasiunii mele!

Prietenul nostru era departe de asemenea intenție. Starea înspăimîntătoare, pe jumătate naturală, pe jumătate artificială, în care se afla prietena sa, îl mîhnea prea mult. Simțea împreună cu ea chinurile acelei surescitări teribile; mintea i se tulbura, sîngele îi clocotea în vine.

Aurelia se sculă și începu să umble de colo-colo prin cameră.

— Îmi repet mereu, mărturisi ea, motivele pentru care n-ar fi trebuit să-l iubesc; știu bine că nu e vrednic de asemenea dragoste; încerc să-mi abat interesul cînd spre un lucru, cînd spre altul; mă ocup de orice îmi iese în cale. Ba învăț un rol, chiar dacă nu trebuie să-l joc; ba repet altele vechi, pe care le știu de la un capăt la altul; le revăd în toate amănuntele, îmi dau osteneală, tot mai multă osteneală, și repet, repet mereu. Prietene dragă, dumneata, care-mi ești confident, știi oare ce caznă teribilă e să te îndepărtezi cu sila

de tine însuţi? Îmi pierd minţile, creierul mi-e veşnic încordat. Ca să nu înnebunesc, mă las iarăşi în voia sentimentului meu. Îl iubesc! Da, îl iubesc, îl iubesc, striga ea, plîngînd în hohote, îl iubesc şi aşa vreau să mor!

Wilhelm o luă de mînă şi o imploră să nu se tortureze astfel.

— Ah, zise el, cît e de straniu că omului îi sînt refuzate nu numai atîtea lucruri imposibile, dar chiar şi cele posibile. N-ai fost sortită să găseşti o inimă credincioasă, care ţi-ar fi dat toată fericirea. Iar eu am fost sortit să-mi leg mîntuirea vieţii mele întregi de o nefericită, pe care povara fidelităţii mele a încovoiat-o la pămînt, ca pe o trestie, şi poate a şi frînt-o.

El îi mărturisise Aureliei aventura sa cu Mariana şi putea să-i pomenească acum de ea. Tînăra femeie îl privi drept în ochi şi-l întrebă:

—Poţi afirma că n-ai înşelat pînă acum nici o femeie, că n-ai încercat să cîştigi favorurile nici uneia prin galanterii frivole, prin declaraţii perfide, prin jurăminte care să înşele inimile?

— Pot să afirm acest lucru, fără fanfaronadă; căci viaţa mea a fost nespus de simplă şi rareori am fost ispitit să ispitesc pe cineva. Iar acum, starea tristă în care te afli, nobilă şi frumoasă prietenă, e un teribil avertisment pentru mine! Îţi fac o făgăduială solemnă, pe măsura inimii mele, făgăduială care se formulează în mine sub emoţia ce mi-ai trezit-o şi care e sfinţită de această clipă: mă voi împotrivi oricărei înclinări trecătoare şi chiar pasiunile serioase le voi ţine ascunse în sufletul meu; nici o femeie nu va auzi de pe buzele mele o mărturisire de dragoste, dacă nu-i voi putea închina întreaga mea viaţă.

Aurelia îl privi cu o indiferenţă sălbatică şi se trase cîţiva paşi îndărăt, cînd Wilhelm îi întinse mîna.

— Asta n-are importanţă! strigă ea. Cîteva lacrimi de femeie în plus sau în minus n-or să sporească marea. Totuşi, continuă ea, dacă e salvată măcar *una* dintr-o mie, tot e ceva; dacă, dintr-o mie, *unul* este leal, nu e de dispreţuit. Îţi dai seama ce făgăduieşti?

— Da, răspunse Wilhelm zîmbind, şi-i întinse mîna.

— Primesc! răspunse ea şi făcu o mişcare cu dreapta, încît Wilhelm crezu că-i răspunde; dar ea vîrî repede mîna în buzunar, scoase fulgerător pumnalul şi-i brăzdă cu tăişul palma întinsă. El şi-o trase repede îndărăt, dar sîngele începuse să curgă.

— Pe voi bărbaţii trebuie să vă însemnăm adînc, ca să luaţi aminte, strigă ea cu o sălbatică veselie, care se transformă îndată într-o activitate înfrigurată. Îşi luă batista şi-i înfăşură mîna ca să oprească primul val de sînge. Iartă o fiinţă cu minţile pe jumătate

rătăcite, spuse ea, şi nu regreta picăturile acestea de sînge. Mă simt împăcată, mi-am revenit. Vreau să-ţi cer iertare în genunchi. Lasă-mi mîngîierea să te vindec.

Alergă apoi la un dulap, luă nişte pînză de in şi alte cîteva lucruri, opri sîngele şi examină rana cu grijă. Tăietura mergea de-a curmezişul palmei, începînd chiar de sub degetul cel mare, împărţea linia vieţii şi ajungea pînă la degetul mic. Ea îl pansă tăcută, gravă, cufundată în gînduri. Wilhelm o întrebă de cîteva ori:

— Draga mea, cum de-ai putut să-ţi răneşti prietenul?

— Taci, şopti ea, punînd un deget pe buze, taci!

Cartea a cincea

Capitolul întîi

ASTFEL, WILHELM avea acum, pe lîngă cele două răni abia vindecate, una nouă care îl stingherea destul de mult. Aurelia se opunea ca prietenul nostru să cheme un chirurg; ea singură îl pansa cu un fel de ceremonial de vorbe și sentințe ciudate, care-l puneau pe Wilhelm într-o situație foarte neplăcută. De altfel nu numai el suferea din pricina agitației și ciudățeniilor ei, ci și toate persoanele care se aflau în preajmă și mai ales micul Felix. Copilul acesta vioi devenise cît se poate de agitat sub constrîngerea Aureliei și cu cît ea îl dojenea și-l corija mai cu asprime, cu atît el se arăta mai neascultător.

Băiatul avea unele ciudățenii, numite îndeobște obiceiuri proaste, pe care Aurelia nu voia să i le treacă niciodată cu vederea. De pildă, îi plăcea să bea din sticlă, nu din pahar și era vădit că mîncarea din castron i se părea mai gustoasă decît cea servită în farfurie. O asemenea necuviință nu-i era răbdată; iar cînd trîntea ori lăsa ușile deschise, sau cînd i se dădea un ordin la care ori nu se mișca din loc, ori se repezea ca o furtună, trebuia să asculte o predică lungă, fără să se vadă apoi măcar o urmă de îmbunătățire. Dimpotrivă, se părea că afecțiunea lui pentru Aurelia scade din zi în zi; cînd spunea „mamă", în voce nu i se simțea nici o duioșie; în schimb, era legat pătimaș de bătrîna lui doică, fiindcă ea îl lăsa, binețeles, în voia lui.

Dar doica era de cîtva timp atît de rău bolnavă încît trebuiseră s-o mute din casă într-un cartier mai liniștit, și Felix ar fi rămas cu totul singur dacă Mignon n-ar fi fost și pentru el un înger păzitor plin de dragoste. Amîndoi copiii se înțelegeau de minune; ea îl învăța unele cîntecele și el, avînd o memorie foarte bună, le recita adesea, spre uimirea ascultătorilor. Mignon voia să-i explice și hărțile geografice pe care ea le studia mereu, cu stăruință, dar nu după metoda cea mai potrivită. Căci pe ea n-o interesa să afle decît dacă țările erau călduroase sau friguroase. Știa să vorbească foarte bine despre regiunile polare, despre ghețurile înspăimîntătoare și despre căldura care sporește cu cît te depărtezi de ele. Cînd pleca cineva în călătorie, întreba numai dacă se duce spre nord sau spre sud și se căznea să găsească drumurile pe hărțile ei mici. Era foarte atentă, mai ales cînd Wilhelm vorbea despre călătorii și totdeauna se în-

trista de îndată ce convorbirea trecea la alt subiect. Nu putea fi convinsă de ceilalți să învețe vreun rol sau măcar să meargă la teatru; în schimb învăța cu mare plăcere ode și lieduri pe de rost, și toți rămîneau uimiți cînd, pe neașteptate, ca și cînd ar fi improvizat, începea să declame, serios și solemn, vreuna din poeziile învățate.

Serlo, obișnuit să observe orice urmă de talent gata să încolțească, căuta s-o încurajeze. Îl cucerise îndeosebi felul ei grațios, variat și uneori chiar vesel de a cînta; pentru același motiv îi cîștigase și harpistul favoarea.

Fără să aibă geniu muzical, fără să cînte el însuși la vreun instrument, Serlo știa să aprecieze valoarea muzicii și avea grijă să-și procure cît mai des cu putință această plăcere neasemuită. În fiecare săptămînă organiza un concert la el acasă; iar acum, cu Mignon, cu harpistul și cu Laertes, care era un violonist destul de bun, înjghebase o mică formație de muzică de cameră, foarte originală.

Avea obiceiul să spună: „Omul e atît de înclinat să se ocupe de lucruri vulgare, spiritul și simțurile i se tocesc atît de ușor față de impresiile de frumusețe și perfecțiune, încît trebuie să-și păstreze prin toate mijloacele facultatea de a le simți. Căci nimeni nu se poate lipsi cu totul de o asemenea desfătare și doar din neobișnuința de a gusta ceva de calitate atîția oameni se mulțumesc cu nerozii și lucruri sarbede, numai să fie ceva nou. În fiecare zi ar trebui, spunea el, să ascultăm cel puțin o arie, să citim o poezie bună, să contemplăm un tablou de valoare și, dacă ar fi cu putință, să rostim cîteva cuvinte înțelepte."

Datorită acestor păreri ale lui Serlo, în mare măsură sincere, persoanele care îl înconjurau nu duceau lipsă de distracții. În mijlocul acestei existențe plăcute, lui Wilhelm i s-a înmînat într-o zi o scrisoare cu peceți negre. Sigiliul lui Werner prevestea o știre dureroasă și spaima prietenului nostru a fost mare cînd a citit vestea morții tatălui său, anunțată numai în cîteva cuvinte. După o boală scurtă și neprevăzută, bătrînul părăsise lumea, lăsînd treburile familiale în cea mai bună rînduială.

Această veste neașteptată l-a lovit pe Wilhelm pînă în adîncul sufletului. Simțea profund ce indiferenți sîntem adesea față de prieteni și rude cît timp se bucură cu noi de acest lăcaș pămîntesc și cum regretăm nepăsarea noastră atunci cînd frumoasa legătură cu ei e ruptă pentru un timp. Durerea pentru moartea prea timpurie a acestui om de treabă putea fi alinată doar de sentimentul că el iubise foarte puțin lumea aceasta și de convingerea că nu se bucurase îndeajuns de viață.

Gîndurile lui Wilhelm se întoarseră spre propriile sale preocupări și o mare neliniște îl copleși; căci omul se găsește în starea cea mai primejdioasă cînd împrejurări dinafară îi schimbă cu totul situația, fără ca felul său de a simți și de a gîndi să fi fost pregătit dinainte. E un punct de cotitură neîmplinit, care dă naștere unei contradicții, cu atît mai mari, cu cît omul înțelege mai puțin că nu e încă adaptat la noua situație.

Wilhelm se vedea liber într-un moment în care nu putea fi încă în armonie cu sine însuși. Concepțiile sale erau nobile, intențiile curate și proiectele ce și le făcuse nu păreau de disprețuit. Toate acestea și le putea mărturisi cu încredere; dar avusese destule ocazii să-și dea seama că-i lipsea experiența și de aceea acorda o valoare exagerată concluziilor pe care alții le deduceau cu convingere din experiența lor, ceea ce pe el îl cufunda și mai adînc în eroare. Crezuse la început că ar putea să-și însușească ce-i lipsea, reținînd și adunînd metodic tot ce întîlnea mai remarcabil în cărți și discuții. Transcria astfel păreri și idei de-ale altora și de-ale sale, uneori chiar convorbiri întregi, care îl interesau; din păcate, el fixa prin acest procedeu și ce era fals, și ce era adevărat; rămînea prea multă vreme legat de o idee, de o sentință, ca să spun așa, și pierdea astfel felul său propriu de a gîndi și de a acționa, luînd adesea lumini străine drept stele călăuzitoare. Amărăciunea Aureliei și disprețul rece al prietenului său Laertes față de oameni îi influențau adesea judecata mai mult decît s-ar fi cuvenit; nimeni însă nu-i fusese mai dăunător ca Jarno, omul acela a cărui inteligență clară cumpănea drept și strict evenimentele prezente, dar care avea defectul de a da judecăților sale particulare un aspect de generalitate, deși sentințele rațiunii n-au valoare decît o singură dată și într-un caz perfect determinat și devin false cînd sînt aplicate cazurilor oarecum asemănătoare.

Astfel Wilhelm, căutînd să fie în armonie cu sine, se depărta, în realitate, tocmai de acea armonie salutară; datorită acestei confuzii, pasiunile sale puteau să utilizeze cu ușurință, în folosul lor, acel material pregătitor, zăpăcindu-l și mai mult cînd trebuia să hotărască ce avea de făcut.

Serlo se folosi de vestea funebră pentru interesele lui. Ce-i drept, avea în fiecare zi tot mai multe motive să se gîndească la o reorganizare a teatrului. Trebuia ori să reînnoiască vechile contracte, lucru care nu-i prea convenea, deoarece unii membri ai trupei, socotindu-se de neînlocuit, deveneau din zi în zi mai nesuferiți, ori să dea trupei o nouă alcătuire, ceea ce i se părea mult mai potrivit.

Fără să stăruiască el însuși pe lîngă Wilhelm, le îndemnase la asta pe Aurelia și pe Philine; ceilalți actori, care așteptau cu nerăbdare un angajament, nu-l mai slăbeau nici ei pe prietenul nostru, așa că acesta stătea, destul de încurcat, la un fel de răspîntie. Cine ar fi crezut că scrisoarea lui Werner, care-l îndruma într-un sens cu totul opus, îl va sili să se hotărască în sfîrșit. Lăsînd deoparte introducerea, redăm mai jos textul scrisorii, cu foarte puține schimbări.

Capitolul al doilea

„Așa a fost totdeauna și fără îndoială că așa e și bine, ca în orice împrejurare fiecare să se preocupe de interesele lui și să arate ce este capabil. Bunul tău tată de-abia se stinsese că, din primul sfert de ceas, chiar toate se petreceau în casă altfel ca înainte. Se îngrămădeau prieteni, cunoștințe și rude, dar mai ales tot felul de oameni care au ceva de cîștigat în asemenea împrejurări. Unii aduceau și cărau lucruri de care era nevoie, alții plăteau, scriau și calculau; unii alergau după vin și prăjituri, alții beau și mîncau; însă n-am văzut pe nimeni să fie mai ocupat decît femeile, care-și alegeau hainele de doliu.

Așa că mă vei ierta, dragul meu, că în această împrejurare m-am gîndit și eu la interesul meu, că m-am arătat cît se poate de zelos și îndatoritor față de sora ta și că, îndată ce a fost oarecum momentul mai potrivit, i-am dat să înțeleagă că ar fi de datoria noastră să grăbim o legătură, pe care părinții noștri au întîrziat-o pînă acum din prea multă grijă pentru amănunte.

Să nu crezi însă că ne-am gîndit să ne facem stăpîni pe casa cea mare și pustie. Sîntem mai modești și mai rezonabili; ascultă ce plan avem. Îndată după căsătorie, sora ta se va muta în casa noastră împreună cu mama ta.

Cum e cu putință? vei spune; voi înșivă abia dacă încăpeți în locuința aceea. Tocmai aici e toată arta, prietene! Printr-o împărțire făcută cu pricepere, totul e cu putință și nici nu-ți închipui cît loc găsești, cînd n-ai nevoie de mult spațiu. Casa cea mare o vom vinde; s-a și ivit o ocazie bună: banii ce-i vom scoate de pe ea vor aduce o dobîndă însutită.

Sper că ești de acord și că n-ai moștenit maniile sterpe ale tătălui și bunicului tău. Unul socotea că suprema fericire e să posezi o grămadă de opere de artă neînsemnate, pe care nimeni, să-ți spun

drept, nimeni nu le putea gusta împreună cu el; celălalt trăia într-un cadru luxos, de care nu lăsa pe nimeni să se bucure. Noi vrem să facem altfel şi nădăjduiesc că ne vei aproba.

E adevărat că, în ce mă priveşte, n-am în toată casa alt loc decît cel de la pupitrul meu şi încă nu văd unde s-ar putea aşeza un leagăn, în viitor: dar, în schimb, e atît de mult spaţiu în afara casei: cafenele şi cluburi pentru soţ, plimbări pe jos şi în trăsură pentru soţie şi atîtea locuri frumoase de petrecere la ţară pentru amîndoi. Cel mai mare avantaj în aceste împrejurări e că masa noastră rotundă va fi complet ocupată şi tatei îi va fi cu neputinţă să vadă în jurul ei prieteni care flecăresc pe seama lui cu atît mai uşuratic cu cît el îşi dă mai multă osteneală să-i primească bine.

În casă, nimic de prisos! nici multe mobile şi obiecte de gospodărie, nici trăsură şi cai. Nimic alta decît bani; şi în fiecare zi vom face cu socoteală ceea ce ne va plăcea. Nici o garderobă: vom purta totdeauna costumul cel mai nou şi mai bun; bărbatul n-are decît să-şi uzeze haina şi nevasta să şi-o vîndă, îndată ce nu mai e la modă. Nimic nu mi-e mai nesuferit decît o grămadă de vechituri. Dacă mi s-ar dărui cea mai scumpă piatră preţioasă, cu condiţia s-o port în fiecare zi pe deget, n-aş primi-o; ce plăcere poate fi să posezi un capital mort? Iată deci vesela mea profesiune de credinţă: fă-ţi afacerile, cîştigă bani, distrează-te cu ai tăi şi nu te ocupa de restul lumii decît în măsura în care poţi trage un profit.

Dar acum vei spune: bine, dar ce-aţi prevăzut pentru mine în planul vostru frumos? Unde voi locui, dacă vindeţi casa părintească şi dacă nu mai rămîne nici un locşor într-a voastră?

Ce-i drept, acesta-i punctul principal, frăţioare, şi asupra lui te voi lămuri îndată ce mă voi achita de laudele cuvenite pentru felul admirabil cum ţi-ai întrebuinţat timpul.

Dar spune-mi, rogu-te, cum ai făcut de-ai ajuns în atît de puţine săptămîni un cunoscător al atîtor lucruri utile şi interesante? Oricîte aptitudini îţi ştiam, nu te-aş fi crezut capabil de atîta atenţie şi atîta sîrguinţă. Jurnalul tău ne-a dovedit ce mult folos ai tras din călătoria întreprinsă; descrierea forjelor de fier şi cupru este excelentă şi denotă o mare perspicacitate în materie. Le-am vizitat şi eu altădată; dar relatarea mea, dacă o confrunt cu a ta, pare tare săracă. Întreaga scrisoare despre fabricarea pînzei este instructivă şi observaţia asupra concurenţei foarte justă. Ici şi colo, ţi-au scăpat unele greşeli de adunare, de altfel foarte scuzabile.

Dar ceea ce ne face o deosebit de mare plăcere, mie şi tatei, sînt vederile tale solide asupra administrării şi ameliorării bunurilor funciare. Avem intenţia să cumpărăm, într-o regiune foarte fertilă, un domeniu, care acum se găseşte sub sechestru. Vom investi în

el din banii ce-i vom lua de pe casa părintească; o parte va fi împrumutată iar restul ne rămîne; şi ne bizuim pe tine că te vei stabili acolo, că vei supraveghea lucrările de ameliorare şi astfel, fără să exagerăm, putem nădăjdui că în cîţiva ani pămîntul îşi va tripla valoarea. Îl vom revinde, vom căuta unul mai întins, îl vom ameliora şi-l vom neguţa iarăşi, iar tu eşti omul cel mai potrivit pentru asta. În acest timp, acasă, condeiele noastre nu vor fi leneşe şi în curînd ne vom afla într-o situaţie de invidiat.

Acum, rămîi cu bine! Bucură-te de viaţă în călătoria ta şi porneşte-o încotro crezi că e plăcut şi folositor. Încă o jumătate de an nu avem nevoie de tine; aşa că poţi să te plimbi prin lume după pofta inimii; căci un om deştept se formează cel mai bine călătorind. Rămîi cu bine! Mă bucur, eu care sînt atît de legat de tine, că de aci înainte vom fi uniţi şi în spiritul muncii."

Oricît era de bine întocmită şi oricît de multe adevăruri practice conţinea, scrisoarea aceasta i-a displăcut lui Wilhelm în foarte multe privinţe. Lauda primită pentru cunoştinţele sale imaginare în materie de statistică, tehnică şi economie rurală conţinea pentru el o dojană mută; iar idealul descris de cumnatul său despre viaţa burgheză nu-l încînta deloc; dimpotrivă, un tainic spirit de contradicţie îl împingea cu violenţă în partea opusă. Convins că numai în teatru va putea să-şi desăvîrşească dezvoltarea la care năzuia, se simţi cu atît mai întărit în hotărîrea sa cu cît Werner îi devenise, fără să ştie, adversarul cel mai înflăcărat. Îşi adună toate argumentele şi se îndîrji în părerile sale, cu atît mai mult cu cît credea că trebuie să le prezinte înţeleptului Werner într-o lumină favorabilă; în felul acesta fu conceput răspunsul, pe care-l inserăm de asemenea aici.

Capitolul al treilea

„Scrisoarea ta e atît de bine întocmită, atît de judicios şi înţelept gîndită, încît nu mai rămîne nimic de adăugat. Să mă ierţi însă dacă îţi spun că cineva poate să creadă, să afirme şi să procedeze exact în sens contrar, şi totuşi să aibă de asemenea dreptate. Felul tău de a fi şi a gîndi merge spre o avuţie nelimitată, spre o viaţă uşoară şi veselă, dar n-am nevoie să-ţi mai spun că eu nu găsesc în asta nimic ce m-ar putea atrage.

Mai întîi trebuie să-ţi mărturisesc că jurnalul meu a fost compus de nevoie, pentru a face plăcere tatii, extrăgînd materialele din

mai multe cărți, cu ajutorul unui prieten; știu, ce e drept, lucrurile care sînt scrise în ele, și încă multe altele, dar nu le înțeleg și nici nu vreau să am de-a face cu ele. La ce-mi folosește să fabric fier excelent, dacă sufletul mi-e plin de zgură? Şi la ce bun să pun rînduială pe o moșie, cînd mă aflu în dezacord cu mine însumi?

Hai să-ți spun toate într-un cuvînt: încă din tinerețe am avut vag dorința și intenția să mă formez așa cum îmi este natura. Şi acum hrănesc exact aceleași intenții, numai că mijloacele de realizare îmi sînt ceva mai limpezi. Am văzut mai multă lume decît crezi și am tras mai multe foloase decît gîndești. De aceea acordă atenție celor ce-ți voi spune, chiar dacă ele n-ar fi întru totul potrivite cu părerile tale.

Dacă aș fi un nobil, discuția noastră s-ar încheia repede: dar, cum nu sînt decît un burghez, trebuie să iau o cale proprie și doresc să mă înțelegi bine. Nu știu cum stau lucrurile în alte țări, dar în Germania numai nobilul are posibilitatea să-și cîștige o cultură generală și, dacă pot să spun așa, o cultură personală. Un burghez poate să-și cîștige merite și cel mult să-și cultive spiritul; dar orice ar face, personalitatea lui se pierde. Pe cînd un nobil, care e în contact cu oamenii cei mai distinși, e dator să-și dea lui însuși o distincție care devine o formă personală, întrucît lui nu-i este închisă nici o ușă și nici o poartă și întrucît, fie la curte, fie în armată, trebuie să corespundă cu întreaga sa persoană și prezență, astfel că are motive să facă mare caz de sine însuși și să arate că face acest lucru. O anumită grație solemnă în împrejurările obișnuite, un fel de eleganță nepăsătoare în treburile grave și importante îi stau bine, căci toate acestea lasă să se vadă în el un perfect echilibru. El e o persoană publică și, cu cît are mai multă eleganță în mișcări, cu cît îi e vocea mai sonoră, cu cît ființa lui arată mai multă stăpînire și măsură cu atît e mai desăvîrșit. Dacă rămîne mereu același, cu cei mari și cu cei de jos, cu prieteni și rude, atunci nu mai e nimic de adăugat, nu-l poți dori altfel. Să fie rece, dar înțelegător; ascuns, dar înțelept. Dacă în fiecare clipă a vieții sale știe să-și domine manifestările exterioare, atunci nimeni nu-i mai poate cere nimic altceva și tot ce mai are în el sau în jurul său — aptitudini, talente, bogăție — toate par a fi numai accesorii.

Acum, închipuie-ți un burghez căruia i-ar trece prin minte să ridice oarecare pretenții la asemenea calități; desigur că nu va reuși și că se va simți cu atît mai nefericit cu cît natura îi va fi dat posibilități și năzuințe pentru acest fel de a fi.

Pentru că nobilul nu cunoaște nici o limită în viața obișnuită, pentru că din el se pot face regi și alte fețe tot așa de alese, poate păși oricînd cu încredere și liniște în fața celor egali cu dînsul; lui

îi este permis să pătrundă oriunde și s-o ia înainte, pe cînd unui burghez nimic nu-i stă mai bine decît sentimentul clar și modest al liniei de demarcație ce i-a fost trasată. Nu se cuvine ca el să întrebe: Ce ești tu?, ci numai: Ce ai tu, cîtă pricepere, ce cunoștințe, ce aptitudini, cîtă avere? Dacă nobilul dă tot numai prezentîndu-și persoana, burghezul nu dă nimic prin personalitatea sa și nici nu este chemat să dea. Primul poate și trebuie să pară: cel de al doilea trebuie numai să fie și ceea ce ar dori să pară e ridicol și absurd. Unul trebuie să acționeze, celălalt să producă și să muncească; ca să fie folositor, burghezul trebuie să-și dezvolte numai unele aptitudini, și de la început e clar că în ființa lui nu e armonie, și nici nu trebuie să fie, căci, pentru a se face util într-o anumită ramură, e obligat să neglijeze tot restul.

De această deosebire nu e vinovată nici înfumurarea nobilului, nici spiritul concesiv al burghezilor, ci însăși structura societății; puțin îmi pasă dacă va fi cîndva vreo schimbare și ce se va schimba; destul că, așa cum stau acum lucrurile, trebuie să mă gîndesc la mine însumi și cum să mă salvez pe mine, cum să ajung la ceea ce, pentru mine, este absolut necesar.

Acesta e adevărul: simt o atracție irezistibilă spre acea dezvoltare armonioasă a ființei mele, care mi-e interzisă prin naștere. De cînd te-am părăsit, am cîștigat mult prin exerciții corporale; am pierdut în mare parte stîngăcia mea obișnuită și acum mă prezint destul de bine. Tot așa mi-am perfecționat vocea și felul de a vorbi și trebuie să spun, fără vanitate, că nu fac figură proastă în societate. Nu-ți voi ascunde că pornirea mea de a ajunge un personaj public devine din zi în zi tot mai de neînvins și că doresc să am un cerc tot mai vast în care să plac și să activez. Se mai adaugă și înclinarea mea spre arta poetică și spre toate cîte au legătură cu ea, precum și nevoia de a-mi forma spiritul și gustul pentru a ajunge, încetul cu încetul, la desfătarea de care nu mă pot lipsi, să nu socot că e bun decît ce e cu adevărat bun, și frumos ce e frumos. Vezi bine că numai teatrul poate să-mi dea toate acestea; numai în acest element pot să mă mișc și să mă dezvolt după cum doresc. Pe scenă, omul cultivat apare cu personalitatea lui strălucitoare, ca și în clasele înalte; acolo spiritul și trupul țin același pas în orice acțiune și voi fi și voi putea să par tot atît de bun ca oriunde în alt domeniu. Dacă voi mai căuta și alte ocupații, există acolo destule munci fizice ca să-mi încerc în fiecare zi răbdarea.

Nu discuta cu mine despre lucrurile acestea; căci, înainte de a-mi scrie tu, pasul va fi făcut. Ținînd seama de prejudecățile ce domnesc, îmi voi schimba numele; chiar și fără asta aș roși să mă

prezint ca Meister[30]. Rămîi cu bine. Averea noastră e în mîini atît de bune, că n-am nici o grijă; dacă voi avea nevoie de ceva, îți voi cere la timp; nu vor fi sume mari, căci sper că arta mea mă va hrăni."

Îndată ce expedie scrisoarea, Wilhelm își ținu cuvîntul și, spre marea surpriză a lui Serlo și a celorlalți, declară că se dedică actoriei și că e gata să semneze un contract în condiții convenabile. Căzură de acord repede, căci Serlo își spusese cuvîntul încă de mult, așa fel ca Wilhelm și ceilalți să fie pe deplin mulțumiți. Întreaga trupă nefericită, cu care am avut de a face atîta vreme, a fost acceptată în bloc, fără ca vreunul să se arate recunoscător lui Wilhelm, afară doar de Laertes. Așa cum au pretins un contract fără să creadă că-l vor obține, tot așa l-au primit, fără recunoștință. Cei mai mulți au preferat să atribuie angajarea lor influenței Philinei și și-au îndreptat mulțumirile spre ea. În vremea aceasta, contractele au fost redactate și semnate; printr-o inexplicabilă asociație de idei, în clipa cînd Wilhelm iscălea cu pseudonimul său, i se ivi în minte poiana unde zăcuse rănit pe genunchii Philinei. Călare pe un cal alb, fermecătoarea amazoană se ivi dintre tufișuri, se apropie de el și descălecă. Cuprinsă de compătimire, se agita în toate părțile; în fine, se opri în fața lui. Haina îi căzu de pe umeri; făptura ei întreagă începu să strălucească, apoi dispăru. Wilhelm își scrise mecanic numele, fără să știe ce face și abia după asta își dădu seama că Mignon era lîngă el, că îl ținea de braț și că încercase să-i îndepărteze încet mîna.

Capitolul al patrulea

Una dintre condițiile pe care Wilhelm le pusese pentru a se consacra teatrului fusese primită de Serlo cu destule rezerve. Wilhelm cerea ca *Hamlet* să fie jucat în întregime și fără tăieturi; Serlo nu vroia să consimtă la acestă ciudată pretenție decît în măsura în care ar fi fost *posibil*. Avuseseră și pînă atunci o mulțime de discuții asupra acestui subiect; căci despre ce e posibil și ce nu, despre ce poate fi scos din piesă fără a o dezmembra, aveau părerile cele mai diferite.

Wilhelm se afla încă la vîrsta fericită, cînd nu poți crede că ființa iubită sau că autorul venerat ar putea avea vreun cusur. Impresia pe care ne-o fac e atît de globală, concordă într-atît cu

noi înșine, încît presupunem și în ei o armonie la fel de perfectă. Serlo, în schimb, cîntărea și separa cu plăcere, mergînd chiar prea departe; inteligența lui ascuțită nu vedea de obicei într-o operă de artă decît un tot, mai mult sau mai puțin imperfect. El credea că, așa cum sînt piesele, avem puține motive să le tratăm cu prea multe scrupule și de aceea și Shakespeare, și mai ales *Hamlet* al său, au avut destul de suferit.

Wilhelm nici nu voia să audă cînd celălalt vorbea de bob și pleavă.

— Nu e un amestec de boabe și pleavă, striga el, este un trunchi cu ramuri, crengi, frunze, muguri, flori și fructe! Nu formează fiecare element o unitate cu celelalte și prin celelalte?

Serlo declara că nu se aduce pomul întreg la masă; că artistul trebuie să servească invitaților săi mere de aur în tipsii de argint. Amîndoi se istoveau făcînd comparații și ideile lor părea că se despart din ce în ce mai tare.

Prietenul nostru era gata să-și iasă din fire cînd Serlo, după o controversă lungă, îi propuse mijlocul cel mai simplu de a sfîrși mai repede: să pună mîna pe condei și să taie din dramă ceea ce nu merge și nu poate să meargă, și să unească mai multe personaje *într-unul* singur; și dacă nu era încă destul de abil pentru o asemenea operație, sau n-avea curaj să se apuce de ea, să i-o lase lui în seamă și totul va fi repede gata.

— Asta nu e conform convenției noastre, ripostă Wilhelm. Cum poți fi atît de ușuratic cînd ai atîta gust?

— Dragă prietene, exclamă Serlo, ai să devii și dumneata la fel! Văd foarte bine partea odioasă a acestui procedeu, care poate n-a fost încă aplicat în nici un teatru din lume. Dar unde se mai găsește un teatru atît de părăsit ca al nostru? La aceste mutilări respingătoare ne constrîng autorii, iar publicul le îngăduie. Mă rog, cîte piese avem care să nu depășească posibilitățile personalului, decorurilor, mașinilor, fără să mai vorbim de timp, de lungimea dialogurilor și de puterea fizică a actorilor? Și totuși, trebuie să jucăm, să tot jucăm, mereu să jucăm. Ei, oare nu trebuie să ne gîndim la interesul nostru, dacă o scoatem tot atît de bine la capăt cu piesele îmbucătățite ca și cu cele întregi? Însuși publicul ne dă acest drept. Puțini germani, și probabil numai puțini oameni aparținînd națiunilor moderne, au înțelegerea unui întreg estetic; laudele ca și criticile lor se referă numai la pasaje izolate și, tot așa, se entuziasmează numai pe alocuri; cel mai fericit de acest lucru este actorul, căci teatrul rămîne mereu ceva cîrpăcit și îmbucătățit.

— Așa e acum! replică Wilhelm; dar *trebuie* să și rămînă astfel? Trebuie să rămînă toate așa cum sînt? Nu încerca să mă convingi

că ai dreptate, căci nici o putere din lume nu mă va putea determina să respect un contract pe care l-am încheiat numai printr-o eroare grosolană.

Serlo dădu incidentului o întorsătură glumeață și-l rugă pe Wilhelm să se mai gîndească o dată la desele lor discuții despre *Hamlet* și să descopere singur mijlocul de a ajunge la o prelucrare reușită.

După cîteva zile petrecute în singurătate, Wilhelm se întoarse cu un aer vesel.

— Ori mă înșel foarte tare, exclamă el, ori am găsit mijlocul s-o scot la capăt; sînt convins că și Shakespeare ar fi făcut la fel, dacă geniul său n-ar fi fost îndreptat exclusiv asupra esențialului și dacă n-ar fi fost probabil antrenat de povestirile după care lucra.

— Să auzim, zise Serlo, așezîndu-se grav pe canapea; voi asculta liniștit, dar voi judeca cu atît mai sever.

Wilhelm răspunse:

— Nu mi-e teamă; ascultă! După analiza cea mai strictă, după chibzuiala cea mai temeinică, disting două laturi deosebite în compoziția acestei piese: în prima, văd marile raporturi intime ale personajelor și evenimentelor, efectele puternice care se nasc din caracterele și acțiunile figurilor principale și aceste efecte, privite izolat, sînt excelente, iar succesiunea în care sînt expuse n-ar mai putea fi perfecționată. Oricum le-ai mînui, n-ai izbuti să le distrugi, ori măcar să le desfigurezi. Ele sînt de speța acelora pe care oricine dorește să le vadă, de care nimeni nu îndrăznește să se atingă, care se întipăresc adînc în suflete și care, după cum aud, au fost reprezentate aproape toate pe scenele germane. Dar cred că s-a făcut o greșeală socotindu-se cu totul fără importanță latura a doua ce se poate observa la piesa noastră, înțeleg prin aceasta relațiile exterioare ale personajelor, prin care sînt duse dintr-un loc în altul sau sînt legate în cutare sau cutare mod, datorită unor evenimente întîmplătoare; despre aceste relații nu se vorbește decît în treacăt, sau sînt cu totul neglijate. E drept că firele acestea sînt subțirele și slab legate, dar ele străbat întreaga piesă și țin laolaltă tot ceea ce altfel s-ar dezmembra și, de fapt, se și dezmembrează cînd firele de care vorbesc sînt tăiate și cînd socoți că ai făcut tot ce trebuia, dacă le-ai lăsat extremitățile neatinse.

Printre aceste relații externe consider tulburările din Norvegia, războiul cu tînărul Fortinbras, solia pe lîngă unchiul bătrîn, vrajba împăcată, expediția tînărului Fortinbras în Polonia și întoarcerea lui la sfîrșit; de asemeni, întoarcerea lui Horatio de la Wittenberg; dorința lui Hamlet de a se duce și el acolo; călătoria lui Laertes în Franța și întoarcerea lui; trimiterea lui Hamlet în Anglia, captivi-

tatea lui la pirați, moartea celor doi curteni la sosirea scrisorii funeste: toate acestea sînt situații și evenimente care pot îmbogăți un roman în toate sensurile, dar aici sînt foarte greșite și strică unității acestei piese, unde mai ales eroul nu-i construit după nici un plan.

— Ei, acum te ascult în sfîrșit cu plăcere! exclamă Serlo.

— Nu mă întrerupe, ripostă Wilhelm, s-ar putea să nu mă lauzi pînă la urmă. Aceste cusururi sînt ca schelăria mobilă a unei clădiri, pe care nu poți s-o dai la o parte pînă n-ai construit mai întîi un zid puternic. Propun deci să nu mă ating deloc de marile situații pe care le-am indicat întîi, ci să le respect cît mai strict, atît în întreg cît și în parte; dar în ce privește motivele exterioare, izolate, împrăștiate și împrăștiind unitatea, sînt de părere să le dau o dată pentru totdeauna la o parte și să le substitui numai unul singur.

— Și care ar fi acel motiv? întrebă Serlo, ridicîndu-se de pe canapeaua pe care se odihnea.

— Se găsește și el în piesă, răspunse Wilhelm, dar îi dau întrebuințarea cuvenită. E vorba de tulburările din Norvegia. Iată planul meu; îl vei cîntări:

După moartea tatălui lui Hamlet, norvegienii proaspăt cuceriți se răscoală. Guvernatorul de acolo trimite în Danemarca pe fiul său Horatio, fost camarad de școală cu Hamlet, și care îi întrecuse pe toți în bravură și înțelepciune, cu misiunea de a grăbi echiparea flotei, ce se făcea cu prea multă tărăgăneală sub noul rege dedat petrecerilor. Horatio îl cunoscuse pe bătrînul rege; fusese alături de el în ultimele bătălii, se bucurase de favorurile sale și, prin aceasta, prima scenă cu spectrul nu are nimic de pierdut. Noul rege aprobă cererea lui Horatio și-l trimite pe Laertes în Norvegia cu vestea că flota va sosi repede, iar Horatio este însărcinat să grăbească înarmarea ei; dar mama se opune dorinței lui Hamlet de a pleca pe mare împreună cu Horatio.

— Slavă Domnului! strigă Serlo; așa, scăpăm de Wittenberg și de universitate, care mi-au fost totdeauna niște obstacole supărătoare. Găsesc că ideile dumitale sînt foarte bune; căci, în afară de aceste două tablouri îndepărtate, Norvegia și flota, spectatorul nu are nimic *de imaginat;* celelalte *le vede*, îi trec pe dinaintea ochilor, pe cînd altfel, imaginația lui trebuie să alerge de la un capăt la altul al lumii.

— Acum îți dai seama ușor, reluă vorba prietenul nostru, cum voi putea să leg și restul. Cînd Hamlet îi dezvăluie lui Horatio fapta mîrșavă a tatălui său vitreg, prietenul său îl sfătuiește să plece cu el în Norvegia, să se asigure de credința armatei și să se întoarcă

în țară cu armele în mînă. Doarece Hamlet devine prea primejdios pentru rege și regină, ei n-au alt mijloc mai la îndemînă pentru a-l îndepărta decît trimițîndu-l cu flota, dîndu-i ca supraveghetori pe Rosencrantz și Guildenstern; și cum în vremea aceasta Laertes se întorsese, tînărul exaltat pînă la crimă va fi trimis pe urmele prințului. Vînturile potrivnice împiedică flota să plece; Hamlet se întoarce; iar vizita sa la cimitir poate fi bine motivată; întîlnirea cu Laertes la mormîntul Ofeliei e un element de primă importanță, care nu se poate neglija. Acum regele se va gîndi că ar fi mai bine să scape imediat de Hamlet; serbarea înainte de plecare, împăcarea aparentă cu Laertes sînt celebrate solemn, cu jocuri cavalerești în care se întrec Hamlet și Laertes. Nu pot încheia piesa fără cele patru cadavre; nimeni nu trebuie să rămînă în viață. Și deoarece dreptul poporului la alegere este restabilit, Hamlet dă, în clipa morții, mandatul său lui Horatio.

— Hai repede, zise Serlo; așază-te la lucru! Ideea are toată aprobarea mea; numai să nu-ți treacă entuziasmul.

Capitolul al cincilea

Wilhelm se îndeletnicise încă de mult cu o traducere a lui *Hamlet;* folosise pentru ea inteligenta lucrare a lui Wieland[31] prin care îl cunoscuse pentru prima oară pe Shakespeare. El adăugase ceea ce se omisese în acea traducere și astfel se găsea în posesia unui text integral în clipa în care se înțelesese oarecum cu Serlo asupra modificării piesei. Începu deci, după planul său, să taie și să introducă, să separe și să reunească, să schimbe și adesea să refacă lucrurile cum au fost; căci, oricît era de mulțumit de ideea sa, i se părea mereu, cînd o punea în aplicare, că strica originalul.

De îndată ce isprăvi, el făcu o lectură în fața lui Serlo și a celorlalți actori. Toți se arătară foarte mulțumiți și mai ales Serlo avu o mulțime de remarci elogioase.

— Ai intuit foarte bine, a spus el printre altele, că împrejurări exterioare întovărășesc piesa, dar că acestea trebuie să fie mai simple decît ni le-a dat marele poet. Ceea ce se petrece dincolo de scenă, ceea ce spectatorul nu vede și trebuie să-și imagineze, este ca un fundal în fața căruia se mișcă personajele. Perspectiva simplă și generală asupra flotei și a Norvegiei va fi foarte folositoare piesei; dacă am suprima-o, n-am mai avea de-a face decît cu o scenă de familie, iar ideea importantă că o întreagă casă regală se

prăbuşeşte din pricina crimei săvîrşite în sînul ei şi a dezordinii, n-ar mai fi înfăţişată cu toată măreţia. Dar dacă acest fundal ar fi şi el divers, schimbător şi confuz, ar slăbi impresia ce trebuie s-o facă personajele.

Wilhelm luă iarăşi apărarea lui Shakespeare, arătînd că el scrisese pentru insulari, pentru englezi, obişnuiţi să aibă ca fundal corăbii şi călătorii marine, să vadă coastele Franţei şi corsari şi că ceea ce pentru ei nu sînt decît lucruri obişnuite pe noi ne zăpăceşte şi ne tulbură.

Serlo i-a dat dreptate şi amîndoi au fost de acord că piesa, fiind acum destinată teatrului german, cu un fundal mai grav şi mai simplu se potriveşte mai bine înţelegerii acestui public.

Rolurile fuseseră distribuite încă dinainte; Serlo luă pe al lui Polonius, Aurelia pe al Ofeliei, Laertes era indicat chiar prin numele său; un tînăr de curînd sosit, bondoc şi vioi, obţinu rolul lui Horatio; se aflau în încurcătură numai în ce privea rolul regelui şi al spectrului. Nu aveau la îndemînă decît pe bătrînul rău de gură. Serlo propuse ca pedantul să joace rolul regelui, dar Wilhelm protestă din răsputeri. Nu era chip să se ia o hotărîre.

Apoi Wilhelm păstrase în piesa lui pe Rozencrantz şi Guildenstern.

— De ce nu i-ai uni într-unul singur? întrebă Serlo; această prescurtare e uşor de făcut.

— Dumnezeu să mă ferească de asemenea prescurtări, care suprimă în acelaşi timp şi sensul şi efectul! răspunse Wilhelm. Ce sînt şi fac aceşti doi oameni nu poate fi prezentat numai de *unul* singur. În aceste detalii se arată măreţia lui Shakespeare. Comportarea mieroasă, ploconelile şi reverenţele, acest obicei de a nu avea decît pe „da" în gură, periind şi linguşind, acea abilitate, acel gudurat, acel spirit pretenţios şi găunos, ticăloşia, incapacitatea, cum să exprimi toate acestea printr-*un singur* om? Ar trebui cel puţin o duzină, dacă i-am putea avea; căci ei nu reprezintă ceva decît în societate, sînt însăşi societatea, şi Shakespeare a fost modest şi înţelept că n-a pus să apară decît doi reprezentanţi ai ei. De altfel, am nevoie în adaptarea mea de această pereche, pentru a contrasta cu *unicul*, bunul, excelentul Horatio.

— Te înţeleg, zise Serlo, şi o să ne descurcăm. Vom da unul dintre roluri Elmirei (aşa se numea fiica cea mai mare a bătrînului rău de gură); cu atît mai bine dacă vor fi atrăgători; ai să vezi ce frumos am să-mi împodobesc păpuşile şi cum am să le dresez!

Philine se bucura grozav că urma să joace ca pe regina din piesă.

— Am să arăt cu toată naturalețea, exclamă fata, cum te măriți la iuțeală, după ce ți-ai iubit nebunește primul soț. Sper că voi avea mare succes și fiecare bărbat va dori să devină al treilea.

La această glumă, Aurelia se posomorî; aversiunea ei față de Philine creștea din zi în zi.

— Ce păcat, zise Serlo, că nu avem un balet; ai fi dansat un *pas de deux*[32] cu primul și cu al doilea soț, iar bătrînul ar fi adormit în tact; ce drăgălaș ar fi arătat piciorușele și pulpișoarele dumitale, acolo, pe scena mititică, din fund.

— Despre pulpișoarele mele nu știi dumneata mare lucru, răspuse Philine cu impertinență; iar cît privește piciorușele mele, strigă ea, aplecîndu-se iute sub masă pentru a-și scoate pantofii, pe care-i puse unul lîngă altul înaintea lui Serlo, uite-mi cataligele, și te desfid să găsești altele mai nostime!

— Așa e, spuse Serlo, privind eleganții pantofi decoltați.

Într-adevăr, cu greu se putea vedea ceva mai drăgălaș.

Erau lucrați la Paris. Philine îi primise în dar de la contesă, o doamnă al cărei picior frumos era celebru.

— Ce lucru fermecător! exclamă Serlo; îmi bate inima cînd mă uit la ei.

— Ce extaz! rîse Philine.

— Nimic nu întrece o pereche de pantofiori lucrați atît de fin și de frumos, declară Serlo; și totuși e mai fermecător să-i auzi decît să-i vezi. El îi ridică și-i lăsă să cadă de cîteva ori pe masă, unul după altul.

— Mi-e îngăduit, oare, să spun, replică el cu o modestie prefăcută și cu o seriozitate plină de haz, că pentru noi, holteii, care noaptea sîntem de obicei singuri și ne e frică, așa ca fiecărui om, și suspinăm în întuneric după o tovărășie, mai ales în hanuri și locuri necunoscute, unde nu te simți în siguranță, pentru noi e o mare consolare cînd o fetiță cu inimă bună vine să ne țină de urît și să ne fie de ajutor. E noapte, stai întins în pat, auzi un zgomot ușor, tresari, ușa se deschide, recunoști șoapta unui glăscior drăgălaș, cineva se strecoară lîngă tine, perdelele foșnesc, clip! clap! pantofii cad și gata, nu mai ești singur. Ah, sunetul acesta adorabil, unic, pe care-l fac tocurile pe podea! Cu cît sînt mai fine, cu atît sună mai drăgălaș. Poate să mi se tot vorbească de filomele[33], de izvoare susurătoare, de suspinele vîntului și de toate cîte au fost murmurate și fluierate, că eu rămîn la clip! clap! — Clip! clap! e cea mai frumoasă temă pentru un *rondeau*[34] pe care ai dori mereu să-l asculți și să-l tot asculți.

Philine îi luă pantofii din mînă și zise:

— Vai, cum i-am scîlciat! Acum îmi sînt prea largi! Apoi începu să se joace cu ei, frecînd tălpile una de alta. Cum s-au încălzit de tare! exclamă ea, lipind una din tălpi de obraz, apoi le frecă iar și le întinse spre Serlo. El fu atît de naiv, încît încercă să le simtă căldura; clip! clap! strigă Philine, dîndu-i o lovitură atît de zdravănă cu tocul peste mînă, că Serlo și-o trase înapoi, țipînd. Am să te învăț eu să ai și altfel de gînduri despre pantofii mei! spuse Philine rîzînd.

— Și eu am să te învăț să nu mai tratezi oamenii în toată firea ca pe copii! ripostă Serlo. Sări repede în picioare, o cuprinse cu putere și-i furá cîteva sărutări, la care fata se lăsă constrînsă foarte abil, deși opunea o rezistență serioasă. În timpul luptei, părul ei lung se despleti, înfășurîndu-se în jurul lor, scaunul se răsturnă la pămînt și Aurelia, adînc jignită de aceste necuviințe, plecă indignată.

Capitolul al șaselea

Deși din noua prelucrare a lui *Hamlet* dispăruseră mai multe personaje, numărul lor era încă destul de mare și trupa aproape că nu putea face față.

— Dacă merge tot așa, zise Serlo, va trebui să iasă și sufleurul nostru din cușcă, să se amestece printre noi și să devină un personaj.

— De multe ori l-am admirat cum își îndeplinește meseria, replică Wilhelm.

— Nu cred că se află un sufleur mai perfect, spuse Serlo. Nici un spectator nu-l va auzi vreodată, iar noi, de pe scenă, înțelegem fiecare silabă. Ai zice că și-a format pentru asta un glas special și e ca un spirit ce ne șoptește cu claritate, atunci cînd sîntem la anaghie. El simte care parte a rolului o stăpînește perfect actorul și ghicește cu mult înainte unde îl va lăsa memoria. În unele cazuri, cînd abia avusesem vreme să parcurg rolul, el mi l-a suflat cuvînt cu cuvînt și am putut juca foarte bine; numai că are unele ciudățenii care n-ar putea fi îngăduite altuia; pune atîta inimă la suflatul pieselor, încît atunci cînd ajunge la pasajele patetice, le rostește cu prea multă emoție. Obiceiul ăsta prost m-a indus de multe ori în eroare.

— Așa cum pe mine, spuse Aurelia, m-a lăsat în încurcătură odată cu o altă ciudățenie de-a lui, tocmai la un pasaj foarte important.

— Cum se poate dacă e atît de atent? întrebă Wilhelm.

— E atît de mişcat la anumite pasaje, răspunse Aurelia, că plînge cu lacrimi fierbinți şi-şi pierde cu totul cumpătul pentru cîteva clipe; şi nu aşa-numitele pasaje emoționante îl aduc în asemenea stare ei, dacă mă exprim limpede, pasajele *frumoase*, acelea în care geniul poetului se iveşte pur, ca în nişte ochi mari şi luminoşi, pasaje care nouă, celorlalți, în cel mai bun caz ne fac plăcere, iar mulți alții nici nu le observă.

— Şi de ce nu joacă teatru, dacă are un suflet atît de sensibil?

— Vocea-i răguşită şi ținuta țeapănă îl împiedică să apară pe scenă, iar firea lui ursuză îl face să fugă de lume, răspunse Serlo. Cîtă osteneală nu mi-am dat să mi-l apropii, dar a fost zadarnic! Citeşte admirabil, cum n-am mai auzit pe altul citind; nimeni nu ştie ca el să respecte granița dintre declamație şi recitare pasionată.

— Am găsit! strigă Wilhelm. Am găsit! Ce descoperire fericită! Avem acum actorul care să recite pasajul *crîncenului Pyrrhus*[35].

— Trebuie să aibă cineva pasiunea dumitale, replică Serlo, ca să folosească toate pentru scopul lui final.

— Desigur, eram foarte îngrijorat că va trebui, poate, să las la o parte acest pasaj şi că, din pricina asta, întreaga piesă va fi schilodită.

— Nu văd de ce, ripostă Aurelia.

— Sper că ai să fii deîndată de părerea mea, zise Wilhelm. Shakespeare introduce cu un scop dublu pe actorii ambulanți. În primul rînd, omul care declamă moartea lui Priam cu atîta emoție personală produce o impresie profundă asupra prințului însuşi; el încordează conştiința şovăitorului tînăr şi astfel, această scenă devine preludiul celeilalte, în care micul spectacol produce un atît de puternic efect asupra regelui. Hamlet se simțea ruşinat şi umilit de actorul care participă atît de profund la dureri străine şi imaginare; îndată îi vine ideea să facă în acelaşi fel o încercare asupra conştiinței tatălui său vitreg. Ce splendid monolog încheie actul al doilea! Cît de mult îmi place să-l recit!

„O, ce ticălos, ce sclav nemernic sînt! Au nu-i cumplit: acest actor, cu numai al minții joc, un vis al suferinței, atît s-a întrupat în plăsmuirea-i încît frămîntul i-a pălit obrajii... Lacrimi în ochi, privire rătăcită, glas spart, şi ființa-ntreagă pe potriva închipuirii? Totul pe degeaba! Pentru Hecuba! Ce-i Hecuba lui sau el Hecubei de-o jeluie!“

— Numai de-am putea să-l aducem pe omul nostru pe scenă! spuse Aurelia.

— Trebuie să-l atragem încetul cu încetul, propuse Serlo. La repetiții, să citească el pasajul; iar noi să-i spunem că așteptăm pe un actor care trebuie să joace rolul și astfel vom vedea cum e de procedat cu el mai departe.

După ce s-au înțeles asupra acestui punct, au ajuns la problema fantomei. Wilhelm nu se putea hotărî să lase pedantului rolul regelui în viață, ca bătrînul zurbagiu să poată juca pe cel al fantomei; prefera să mai aștepte cîtăva vreme, deoarece se mai anunțaseră cîțiva actori și s-ar fi putut să se găsească printre ei omul potrivit.

Așa că ne putem închipui cît de uimit a fost Wilhelm găsind seara la el pe masă următorul bilet, scris și pecetluit în chip bizar și adresat pe numele ce și-l luase în teatru:

„Știm, tinere original, că ești în mare încurcătură! Pentru *Hamletul* tău abia dacă găsești oameni, cu atît mai puțin fantome. Zelul tău merită un miracol; miracole nu putem face, dar ceva miraculos se va întîmpla. Dacă ai încredere, fantoma va apărea la timp. Ai curaj și așteaptă liniștit! Nu-i nevoie de nici un răspuns; hotărîrea ta ne va fi cunoscută."

Cu foaia asta ciudată Wilhelm alergă la Serlo care o citi și o reciti, iar la urmă declară, cu o față îngrijorată, că lucrul era grav; că trebuie să reflecteze dacă se poate accepta asemenea risc. Au discutat mult, în fel și chip; Aurelia tăcea, zîmbind numai din cînd în cînd, iar peste cîteva zile, cînd a venit iar vorba despre biletul misterios, ea dădu a înțelege destul de limpede că îl socotea o glumă de-a lui Serlo. Apoi îl rugă pe Wilhelm să n-aibă nici o grijă și să aștepte răbdător fantoma.

Serlo era într-o dispoziție excelentă, căci actorii care urmau să plece își dădeau toată osteneala să joace cît mai bine spre a fi regretați; în același timp aștepta și încasări foarte bune de pe urma curiozității stîrnite de trupa cea nouă.

Chiar și tovărășia cu Wilhelm avusese oarecare înrîurire asupra lui. Acum vorbea mai des despre artă; la urma urmei era german și neamul acesta de oameni reflectează cu plăcere la ceea ce fac. Wilhelm își nota multe din acele convorbiri; dar deoarece aici nu avem voie să întrerupem prea des povestirea, aceste studii de dramaturgie le vom înfățișa altă dată cititorilor noștri care se interesează de asemenea probleme.

Serlo se arătă cu deosebire vesel într-o seară, pe cînd vorbea de rolul lui Polonius și de felul cum avea de gînd să-l creeze.

— Făgăduiesc, zise el, să înfățișez de data asta un om plin de merite; voi juca cu finețe, acolo unde se cere, calmul și siguranța

de sine, nimicnicia și înfumurarea, bună-cuviința și platitudinea, nepăsarea și atenția mereu trează, șiretenia naivă și sinceritatea prefăcută. Vreau să joc și să înfățișez cît se poate de veridic pe acest netrebnic bătrîn, stăruitor, răbdător și oportunist, și la asta voi fi ajutat de trăsăturile de penel cam aspre și grosolane ale autorului nostru. Voi vorbi ca din carte, cînd voi fi pregătit anume, și ca un nătărău, cînd voi fi bine dispus. Voi fi insipid, ca să mă potrivesc cu fiecare și atît de abil încît să nu bag niciodată de seamă că oamenii mă iau peste picior. Rar am avut un rol pe care să-l pregătesc cu atîta plăcere și maliție.

— Ce bine-ar fi dacă aș putea aștepta și de la al meu tot atît de multă satisfacție, zise Aurelia. Eu nu am nici destulă tinerețe, nici destulă gingășie pentru a mă simți bine în rolul acesta. Din păcate, nu știu decît un singur lucru: că sentimentul ce o face pe Ofelia să-și piardă mințile nu mă va mai părăsi niciodată.

— Să nu luăm lucrurile chiar atît de scrupulos, zise Wilhelm, căci, în ce mă privește, dorința de a-l juca pe Hamlet m-a înșelat grozav, cu toate că am studiat piesa atît de mult. Cu cît adîncesc rolul, cu atît îmi dau seama că în toată înfățișarea mea nu se găsește nici o trăsătură fizionomică din cele pe care Shakespeare le atribuie lui Hamlet. Cînd reflectez serios și înțeleg cu cîtă precizie se leagă toate în acest personaj, aproape nu mai pot crede că voi izbuti să scot un efect oarecare.

— Dumneata îți începi cariera cu foarte multă conștiinciozitate, zise Serlo. Actorul se dă după rol cum poate, iar rolul se modelează după actor, cum e necesar. Dar spune-mi cum l-a zugrăvit Shakespeare pe Hamlet? Este atît de deosebit de dumneata?

— Mai întîi de toate, Hamlet e blond, răspunse Wilhelm.

— Iată ce înseamnă să cauți nod în papură, spuse Aurelia. De unde scoți asta?

— Ca danez, ca nordic, e blond de felul lui și are ochi albaștri.

— Crezi că Shakespeare s-a gîndit la așa ceva?

— N-am găsit o indicație precisă, dar, dacă pun în legătură unele pasaje, lucrul mi se pare indiscutabil. Duelul îl obosește, sudoarea îi curge pe față și regina spune că e gras, are respirația scurtă. Deci, ai putea să ți-l închipui altfel decît blond și greoi? Căci oamenii bruni sînt rareori astfel în tinerețe. Apoi melancolia lui șovăitoare, tristețea blîndă, nehotărîrea agitată se potrivesc mai bine cu un asemenea fizic decît cu un tînăr cu bucle brune și subțirel, de la care te aștepți la mai multă hotărîre și promptitudine.

— Îmi distrugi iluziile, strigă Aurelia; lasă-mă cu Hamletul dumitale gras! Nu mi-l mai arăta pe prințul dumitale dolofan. Dă-ne mai bine vreun *qui pro quo*, care să ne farmece, să ne miște. Ținem mai mult la plăcerea noastră decît la intențiile autorului și avem nevoie de o încîntare pe potriva gusturilor noastre.

Capitolul al șaptelea

Într-o seară, societatea discuta despre roman și dramă și se întreba care gen merită să fie preferat. Serlo declară că discuția era zadarnică și întrebarea greșit formulată; amîndouă pot fi excelente în felul lor, numai că și una și alta trebuie să se mențină în limitele genului propriu.

— În ce mă privește, nu-s bine lămurit asupra problemei, replică Wilhelm.

— Parcă este cineva? zise Serlo; și totuși, lucrul ar merita osteneala să-l cercetăm mai adînc.

Au vorbit în fel și chip și, pînă la urmă, cam acesta a fost rezultatul discuției:

În roman, ca și în dramă, vedem natura și acțiunile oamenilor. Deosebirea dintre aceste genuri literare nu stă numai în forma lor exterioară, în faptul că într-unul personajele vorbesc, iar în celălalt de obicei se povestește despre ele. Din păcate, multe drame nu sînt decît romane dialogate și n-ar fi imposibil să se scrie o dramă în scrisori.

În roman, trebuie să ni se prezinte mai cu seamă sentimente și întîmplări; în dramă, caractere și acțiuni. E necesar ca romanul să evolueze lent, iar sentimentele personajului principal trebuie, pe orice cale, să țină în loc desfășurarea evenimentelor. Drama e datoare să meargă repede, iar caracterul eroului trebuie să împingă spre final, luptînd cu obstacolele. Eroul romanului trebuie să fie pasiv sau, cel puțin, să nu fie activ într-un grad înalt; de la eroul unei drame se cere acțiune și fapte. Grandison, Clarissa, Pamela[36], vicarul din Wakefield[37], chiar Tom Jones[38] sînt personaje dacă nu pasive, cel puțin cu o înrîurire încetinitoare și toate împrejurările se modelează, oarecum, după felul lor de-a fi. În dramă, eroul nu modelează nimic după el; toate i se împotrivesc și el dă la o parte obstacolele și le sfărîmă sau este doborît de ele.

Au mai căzut de acord şi asupra faptului că în roman poate fi permis jocul hazardului; dar romanul trebuie totdeauna să fie condus şi îndrumat de sentimentele personajelor. În schimb, destinul care împinge pe oameni spre o catastrofă neprevăzută, fără intervenţia lor şi datorită împrejurărilor exterioare incoerente, nu-şi poate găsi locul decît în dramă; hazardul poate aduce situaţii patetice, dar niciodată tragice; pe cînd destinul trebuie să fie totdeauna groaznic şi atinge culmea tragicului cînd leagă într-un lanţ nefericit atît fapte culpabile cît şi nevinovate, ce nu au nimic comun între ele.

Aceste consideraţii au readus în discuţie pe ciudatul Hamlet şi particularităţile acestei opere. Eroul dramei, se spunea, nu are, la drept vorbind, decît sentimente; numai fapte exterioare îl mînă şi de aceea piesa are în dezvoltarea ei ceva care aminteşte de roman; dar din pricină că destinul a alcătuit planul, că piesa decurge dintr-o faptă groaznică şi eroul e mereu împins înainte spre o faptă groaznică, piesa este cît se poate de tragică şi nu admite nici un alt deznodămînt decît unul tragic.

Acum trebuia să aibă loc lectura rolurilor, fapt pe care Wilhelm îl considera drept o sărbătoare. El verificase din timp rolurile, deci în privinţa asta nu putea fi nici o încurcătură. Toţi actorii cunoşteau piesa, aşa că înainte de a începe, se mărgini numai să-i convingă de importanţa lecturii de probă. Aşa cum se cere oricărui muzician să poată cînta la prima vedere pînă la un anumit punct, tot astfel orice actor, ba chiar orice om cultivat, trebuie să se exerseze să citească la prima vedere, intuind imediat atmosfera unei drame, a unei poezii, sau a unei povestiri şi redînd-o fără greutate. Memorizarea nu ajută la nimic atîta timp cît actorul n-a pătruns spiritul şi intenţia unui scriitor de valoare; litera textului nu poate produce nici un efect.

Serlo afirmă că e gata să treacă multe cu vederea la celelalte repetiţii, chiar şi la repetiţia generală, dacă această primă lectură a rolurilor i-ar da satisfacţie, căci, de obicei, adăugă Serlo, nimic nu-i mai hazliu decît să-i auzi pe actori vorbind despre studiu; îmi fac aceeaşi impresie ca francmasonii cînd vorbesc despre muncă.

Repetiţia a decurs perfect şi se poate spune că faima şi veniturile trupei s-au bazat pe aceste cîteva ore bine întrebuinţate.

— Ai făcut bine, dragă prietene, zise Serlo după ce au rămas iarăşi singuri, că le-ai vorbit atît de serios colaboratorilor noştri, deşi mă tem că îţi vor îndeplini cu greu dorinţele.

— Cum aşa? întrebă Wilhelm.

— Am băgat de seamă, spuse Serlo, că pe cît e de uşor să pui în mişcare imaginaţia oamenilor şi pe cît de dispuşi sînt ei să asculte

povești, pe atît e de greu să găsești la dînșii imaginație productivă. La actori, lucrul e bătător la ochi. Fiecare e foarte fericit să joace un rol frumos, important și strălucitor; dar foarte rar se întîmplă să facă altceva decît să se așeze, satisfăcut de sine, în locul eroului, fără să se preocupe cîtuși de puțin dacă îl va lua cineva ca atare. Să cerceteze însă cu ardoare ce a vrut autorul cînd a scris piesa, să știe ce trebuie să înlăture din individualitatea sa proprie pentru a fi la înălțimea unui rol, cum ajunge, fiind el însuși convins, să convingă și pe spectator că este alt om, cum izbutește, prin sinceritatea lăuntrică a puterii lui de reprezentare, să transforme scîndurile în templu și cartoanele în păduri, toate acestea nu le știu decît foarte puțini actori. Cîți au vreo idee despre această tărie lăuntrică a spiritului, singura prin care se creează iluzia spectatorului, sau despre adevărul fictiv, singurul care produce efect și singurul care dă naștere iluziei?

De aceea să nu insistăm prea mult asupra spiritului și simțirii. Calea cea mai sigură este să le explicăm în liniște prietenilor noștri mai întîi sensul lucrurilor scrise și să le deschidem calea spre înțelegere. Cel care are aptitudini va găsi singur expresia inteligentă și sensibilă; iar cel ce nu are, măcar nu va juca și nu va declama niciodată cu totul fals. Căci la actori, ca la toată lumea de altfel, nu găsesc nimic mai detestabil decît pretenția de a ajunge la spirit, înainte de a le fi limpede litera textului.

Capitolul al optulea

Wilhelm sosi foarte devreme la întîia repetiție pe scenă, așa că se afla singur pe podium. Sala îl uimi, trezindu-i cele mai încîntătoare amintiri. Decorul de pădure și sat era la fel cu decorul de pe scena teatrului din orașul său, cînd într-o dimineață, tot la o repetiție, Mariana i-a mărturisit cu înflăcărare dragostea ei și i-a făgăduit prima noapte de fericire. Casele țărănești se aseamănă toate între ele și la teatru, și la țară; soarele autentic al dimineții pătrundea printr-o fereastră cu oblonul pe jumătate deschis, luminînd în parte o bancă dărăpănată de lîngă ușă; dar, vai, nu încălzea, ca atunci, genunchii și pieptul Marianei! Wilhelm se așeză, gîndindu-se la această coincidență ciudată și i se păru că presimte revederea apropiată cu ea, poate chiar în acel loc. Ah, nu era decît împrejurarea că decorul servea la o piesă într-un act ce se dădea

la finele spectacolului și care se juca foarte des atunci pe scenele germane!

Din aceste gînduri l-a tulburat sosirea celorlalți actori, întovărășiți de doi amatori, prieteni ai teatrului și ai culiselor, care îl salutară pe Wilhelm cu entuziasm. Unul era oarecum în suita doamnei Melina; celălalt, în schimb, era un adevărat amator de teatru; dar amîndoi puteau fi doriți ca prieteni de către orice trupă bună. Era greu de spus dacă se pricepeau la teatru, sau mai ales îl iubeau. Îl iubeau prea mult, ca să-l înțeleagă cu adevărat; dar îl pricepeau de ajuns pentru a prețui ce e bun și a respinge ce e rău. Însă, datorită acestei pasiuni, mediocritatea le era și ea suportabilă, iar plăcerea neasemuită cu care gustau un spectacol bun, și înainte și după reprezentație, nu se poate exprima. Partea tehnică îi amuza, partea intelectuală îi încînta, și pasiunea lor era atît de mare, că și la o repetiție îmbucătățită reușeau să se iluzioneze. Defectele li se părea că dispar de fiecare dată în depărtare, iar ceea ce era bun îi impresiona ca un lucru apropiat. Într-un cuvînt, erau amatorii pe care orice artist ar dori să-i întîlnească în specialitatea lui. Plimbarea lor favorită era de la parter între culise și din culise la parter; locul preferat, foaierul; ocupația lor cea mai asiduă era să corijeze un pic atitudinea, costumul, dicția și declamația actorilor; discuția lor cea mai însuflețită se referea la efectele obținute, iar grija lor permanentă era să-i mențină pe actori atenți, activi și exacți, să le fie folositori sau agreabili și, fără să fie risipitori, să procure trupei unele plăceri. Numai ei doi obținuseră dreptul de a asista, în culise, la repetiții și reprezentații. În ceea ce privește punerea în scenă a lui *Hamlet*, ei nu erau întru totul de acord cu Wilhelm; ici și colo, acesta le dădu dreptate, dar de cele mai multe ori rămase la părerile sale; însă, în general, acest schimb de opinii i-a folosit mult la formarea gustului. Wilhelm n-a ascuns celor doi prieteni cît de mult îi prețuia, iar ei, în schimb, preziceau nici mai mult nici mai puțin că din strădaniile lor reunite se va naște o eră nouă pentru teatrul german.

Prezența acestora doi era foarte folositoare la repetiții. În special, ei izbutiră să-i convingă pe actorii noștri că, în timpul repetițiilor, sînt obligați să-și pună necontenit în concordanță atitudinea și mișcarea cu vorba, exact în felul cum socoteau s-o facă la reprezentație și să se deprindă a îmbina totul în chip mecanic. Mai ales nu se cuvenea să facă gesturi vulgare cu mîinile cînd repetau o tragedie; un tragedian, care priza tutun în timpul repetiției, îi înspăimînta; căci era foarte probabil că la reprezentație, cînd va ajunge la același pasaj, priza îi va lipsi. Ba mai susțineau

că nu trebuia să repete niciodată în cizme[39], cînd rolul trebuia jucat în pantofi. Dar nimic nu-i mîhnea mai mult, ziceau ei, decît să vadă la repetiții cum femeile își ascundeau mîinile în faldurile fustei.

În afară de aceasta, sfaturile celor doi prieteni au mai avut încă un efect bun; anume, toți bărbații au început să învețe mînuirea armelor. Deoarece rolurile de militari sînt atît de numeroase astăzi, spuneau ei, nu-i nimic mai jalnic decît să vezi niște bărbați care n-au nici o ținută, bălăbănindu-se încoace și încolo pe scenă, în uniforme de căpitani și maiori.

Wilhelm și Laertes au fost cei dintîi care s-au supus învățăturii unui subofițer și și-au continuat exercițiile lor de scrimă cu mare ardoare.

În felul acesta se osteneau cei doi amatori de teatru să perfecționeze o trupă ce se grupase în chip atît de fericit. Ei pregăteau satisfacția viitoare a publicului, dar publicul critica deseori patima lor înverșunată. Lumea nu știa cîte motive ar fi avut să le fie recunoscătoare, mai ales pentru că nu încetau să atragă mereu atenția actorilor că erau datori să vorbească tare și răspicat. Dar în această direcție au întîlnit mai multă rezistență și rea-voință decît crezuseră la început. Cei mai mulți voiau să fie auziți așa cum vorbeau și puțini și-au dat osteneala să vorbească astfel încît să fie auziți. Unii aruncau vina pe construcția sălii, alții susțineau că nu se cuvine să strigi cînd ai de spus ceva natural, tainic sau duios.

Amatorii noștri, care aveau o răbdare fără margini, au încercat toate mijloacele pentru a risipi această eroare și a le învinge încăpățînarea. N-au cruțat nici argumente, nici măguliri și pînă la urmă și-au atins scopul, lucru la care au fost ajutați îndeosebi de exemplul bun dat de Wilhelm. El i-a rugat să se așeze în timpul repetițiilor în colțurile cele mai îndepărtate și, de îndată ce nu-l vor auzi perfect, să lovească banca din față cu o cheie. Wilhelm articula bine, vorbea măsurat, ridica tonul treptat și nu forța deloc vocea la pasajele violente. Pocnetele cheii s-au auzit din ce în ce mai rar cu fiecare repetiție; încetul cu încetul și ceilalți actori s-au supus la această experiență și amatorii sperau că, pînă la urmă, piesa va fi înțeleasă de către fiecare, din orice colț al sălii.

Din acest exemplu, se poate vedea cît de mult sînt înclinați oamenii să facă toate numai după capul lor, cîtă osteneală trebuie să-ți dai pentru ca ei să priceapă ceea ce e de la sine înțeles, și cît e de greu să-l convingi pe cel ce dorește să realizeze ceva să adopte primele condiții care îl pot face să-și ajungă ținta.

Capitolul al nouălea

Se continuau pregătirile pentru decoruri şi costume şi pentru cele ce mai erau necesare. Asupra unor scene şi pasaje, Wilhelm avea anumite idei personale pe care Serlo le accepta, în parte datorită contractului, în parte din convingere şi din nădejdea că-l va cîştiga pe Wilhelm prin această atitudine binevoitoare, ca mai tîrziu să-l poată dirija cu atît mai uşor după intenţiile sale.

Astfel, de pildă, la prima audienţă, regele şi regina aveau să apară stînd pe tron, curtenii pe de lături şi Hamlet amestecat printre ei.

— Hamlet, spunea Wilhelm, trebuie să rămînă liniştit; costumul lui negru îl deosebeşte îndeajuns de ceilalţi. Trebuie mai degrabă ca el să se ascundă decît să iasă în evidenţă; dar cînd audienţa s-a terminat, cînd regele îi vorbeşte ca unui fiu, atunci poate să păşească înainte şi scena să-şi urmeze cursul.

O altă dificultate s-a iscat din pricina celor două picturi pomenite atît de vehement de Hamlet în scena în care se înfruntă cu mama sa.

— Îmi trebuie, spunea Wilhelm, amîndouă tablourile în mărime naturală, vizibile clar în fundul încăperii, alături de uşa principală: portretul regelui bătrîn, în armură completă, va fi aşezat chiar în partea în care spectrul trebuie să se arate la fel îmbrăcat. Doresc să aibă dreapta întinsă ca pentru un ordin, să stea puţin întors, privind peste umăr, ca să semene cu fantoma, cînd aceasta se îndreaptă spre uşă. Va fi de un mare efect, dacă în clipa aceea Hamlet va privi apariţia, iar regina tabloul. Tatăl vitreg va putea fi reprezentat cu podoabe regeşti, dar mai puţin strălucit decît primul.

Au mai fost şi alte diferite puncte, despre care vom avea poate prilejul să vorbim.

— Tot neînduplecat eşti în privinţa morţii lui Hamlet, la sfîrşitul piesei? întrebă Serlo.

— Cum aş putea să-l ţin în viaţă, spuse Wilhelm, cînd toată piesa îl împinge la pieire? Am vorbit destul de mult despre asta pînă acum.

— Dar publicul îl doreşte viu.

— Sînt gata să-i fiu pe plac în orice altă privinţă, dar aici e cu neputinţă. La fel, dorim să se prelungească viaţa unui om de treabă şi folositor, care moare de-o boală cronică. Familia plînge şi-l imploră pe medic, care nu-l poate salva; şi, după cum medicul nu poate porunci fatalităţii naturale, nici noi nu ne putem împotrivi unei evidente necesităţi artistice. Ar însemna să facem o concesie

falsă mulțimii dacă am trezi într-însa sentimentele ce le *dorește* și nu pe cele ce *trebuie* să le aibă.

— Cel ce plătește poate pretinde o marfă pe gustul lui.

— Numai într-o oarecare măsură; dar un public mare merită să fie respectat, nu să fie tratat ca un copil căruia vrei să-i iei banii. Să fie deprins încetul cu încetul să aprecieze ce e bun, prin educarea sentimentelor și a gustului, și el își va da banii cu o dublă satisfacție, căci nici inteligența și nici chiar rațiunea nu-l vor dojeni pentru această cheltuială. Poți să-l lingușești ca pe un copilaș iubit, dar numai spre a-l corija, spre a-i lumina mintea pentru viitor, nu așa cum măgulești pe omul puternic și avut ca să-i prelungești eroarea și să profiți de urmările ei.

Au mai discutat ei și de multe altele, și mai ales despre ce ar mai putea fi schimbat în piesă și ce ar trebui să rămînă neatins. Noi nu vom intra acum în amănunte, dar poate că în viitor vom prezenta această prelucrare a lui *Hamlet* acelora dintre cititorii noștri pe care asemenea lucruri i-ar putea interesa.

Capitolul al zecelea

Repetiția generală se sfîrșise; dar durase peste măsură de mult. Serlo și Wilhelm mai găseau încă multe de făcut; căci, cu tot timpul îndelungat ce fusese consacrat pregătirilor, unele măsuri foarte necesare fuseseră amînate pînă în ultima clipă.

Așa, de pildă, portretele celor doi regi nu erau încă gata și scena dintre Hamlet și mama sa, de la care se aștepta un efect atît de puternic, arăta încă sărăcăcioasă, deoarece nici fantoma, nici imaginea sa nu erau prezente. Despre asta, Serlo glumea, spunînd:

— O să fim rău păcăliți dacă fantoma nu va apărea; garda se va lupta cu văzduhul, și sufleurul nostru va trebui să-l înlocuiască din culise, spunîndu-i textul.

— Să nu-l intimidăm pe misteriosul nostru prieten, arătîndu-ne neîncrezători, ripostă Wilhelm; va veni sigur la timp și ne va surprinde și pe noi, ca și pe spectatori.

— Sigur este, strigă Serlo, că voi fi tare bucuros mîine, după ce piesa se va termina; ne dă mai multă bătaie de cap decît crezusem.

— Cea mai bucuroasă voi fi eu, mîine, după ce va fi jucată piesa, interveni Philine, cu toate că pentru rolul meu nu-mi fac griji.

Dar nu mai pot să aud mereu vorbindu-se de unul și același lucru, din care nu va ieși nimic altceva decît o reprezentație ce va fi uitată ca atîtea alte sute de spectacole. Pentru numele lui Dumnezeu, nu mai faceți atîtea mofturi! Musafirii, cînd se scoală de la masă, au totdeauna de spus ceva împotriva felurilor de mîncare; ba, cînd îi auzi vorbind acasă la ei, ai crede că nici nu pot înțelege cum de-au suportat asemenea chin.

— Dă-mi voie, frumoasă copilă, ripostă Wilhelm, să-ți întorc comparația în avantajul meu. Gîndește-te cît a trebuit să conlucreze natura și arta, comerțul, meșteșugul și industria pentru ca să se poată da un ospăț. Cîți ani trebuie să hălăduiască o căprioară în pădure și peștele în rîu sau mare, pînă ce aceste vietăți să fie demne de-a împodobi masa noastră, și cîte lucruri n-au de făcut la bucătărie stăpîna casei și bucătăreasa! Cu cîtă nepăsare sorbim la desert grijile viticultorului de departe, ale navigatorului și ale pivnicerului, ca și cum ele n-ar însemna nimic. Și ar trebui oare ca toți oamenii aceștia să nu lucreze, să nu cultive și să nu producă, trebuie oare ca stăpînul casei să nu adune și să nu păstreze cu grijă toate, numai pentru că, în definitiv, plăcerea e trecătoare? Dar nici o plăcere nu e trecătoare, căci impresia pe care o lasă e durabilă și ceea ce e făcut cu sîrguință și din toate puterile comunică spectatorului o forță ascunsă, al cărei efect nu poți ști cît de departe va acționa.

— Toate astea îmi sînt indiferente, ripostă Philine, dar văd și de data aceasta că bărbații sînt totdeauna în contradicție cu ei înșiși. Oricîtă grijă ați avut să nu-l mutilați pe marele autor, ați lăsat pe dinafară cea mai frumoasă cugetare din piesă.

— Cea mai frumoasă? strigă Wilhelm.

— Desigur, cea mai frumoasă și de care Hamlet însuși este foarte încîntat.

— Și care ar fi? întrebă Serlo.

— Dacă ai purta perucă, răspunse Philine, ți-aș scoate-o frumușel de pe cap, fiindcă mi se pare că-i nevoie să ți se deschidă mintea.

Ceilalți începură să cugete și convorbirea se curmă. Se ridicară de pe scaune, se făcuse tîrziu, părea că erau gata să se despartă. Și cum stăteau așa, nehotărîți, Philine începu un cîntecel, pe o melodie foarte delicată și plăcută:

Nu cînta în tonuri triste
Despre nopțile pustii,
Cînd știi bine că ni-s date
Ca alăturea să-mi fii.

Cum Adam are pe Eva
A creației cunună —
Noaptea-i jumătatea vieții,
Jumătatea cea mai bună.

Și de ce să-ți placă ziua
Care bucuria-ți curmă?
Ziua-i doar pentru distracții,
De altceva, nici o urmă.

Dar în ceas tîrziu de noapte,
Cînd doar candela lucește
Și o gură ce-i aproape
Dulci nimicuri povestește,

Cînd copilul cel zburdalnic,
De la jocu-i zvăpăiat
Se oprește dintr-o dată
Pentr-un dar neînsemnat,

Cînd privighetori îngînă
Triluri dulci, pentru iubiți,
Care sună-atît de jalnic
Pentru cei nenorociți:

Ah, cum inima-ți tresare
Ascultînd bătaia lină
Ce vestește miezul nopții
Și neliniștea-ți alină!

Deci, ia seama, preaiubito,
Că te-așteaptă, ca și ieri,
Ziua cu-ale ei necazuri,
Noaptea, cu-ale ei plăceri.

Cînd sfîrși, Philine făcu o ușoară reverență, iar Serlo îi strigă un bravo răsunător. Fata făcu un salt spre ușă, după care dispăru rîzînd. O auzeau cum coboară scara cîntînd și clămpănind cu tocurile.

Serlo trecu în camera alăturată; Aurelia mai zăbovi cîteva clipe în fața lui Wilhelm, care voia să-i ureze noapte bună, și spuse:

— Nu pot s-o sufăr! Mi-e nesuferită pînă în cele mai mici amănunte. Nu pot să-i văd genele negre, în contrast cu părul blond;

numai fratele meu le poate găsi fermecătoare: şi cicatricea aceea de pe frunte mi se pare atît de respingătoare, atît de vulgară, încît totdeauna îmi vine să mă dau cu zece paşi înapoi. De curînd ne povestea, ca o glumă, că tatăl ei i-a aruncat, pe cînd era copilă, o farfurie în cap şi că de atunci i-a rămas semnul acela. Zău, e destul de însemnată şi la ochi şi la frunte, ca să te păzeşti de ea.

Wilhelm nu răspunse nimic şi Aurelia continuă cu şi mai multă îndîrjire:

— Mi-e aproape cu neputinţă să-i spun o vorbă prietenească sau politicoasă, atît de mult o urăsc! Şi cum ştie să se vîre pe sub pielea tuturor! Aş vrea să scăpăm de ea. Chiar şi dumneata, prietene, ai ca o slăbiciune pentru această creatură, te porţi cu ea într-un fel care mă răneşte pînă în adîncul sufletului şi-i dai o atenţie care seamănă a preţuire, de care, zău, că nu e vrednică.

— Oricum o fi, eu îi datorez recunoştinţă, răspunse Wilhelm; aş putea să-i reproşez purtarea, dar în ce priveşte caracterul, nu pot să nu i-l recunosc.

— Caracterul! strigă Aurelia. Crezi că o asemenea creatură are caracter? Ah, voi, bărbaţii, cît de bine vă cunosc! Astea-s femeile pe care le meritaţi!

— Mă bănuieşti cumva, dragă prietenă? Pot da socoteală de fiecare clipă petrecută cu ea.

— Bine, bine, replică Aurelia, acum e tîrziu, să nu ne certăm. Toţi ca unul, unul ca toţi! Noapte bună, prietene. Noapte bună, drăgălaşă pasăre a paradisului!

Wilhelm întrebă cum a ajuns la titlul acesta de cinste.

— Altă dată, răspunse Aurelia, altă dată am să-ţi spun. Se zice că n-au picioare, plutesc în văzduh şi se hrănesc cu aer. Însă asta e o poveste, continuă ea, o ficţiune poetică. Noapte bună! Visează ceva frumos, dacă poţi.

Ea intră în odaia ei, lăsîndu-l singur; Wilhelm se grăbi să se retragă la el.

Destul de nemulţumit, se plimbă cîtva timp prin cameră. Tonul glumeţ, dar categoric al Aureliei îl rănise; simţea adînc cît era de nedreaptă în ce-l privea. Nu putea să se poarte necuviincios şi ostil faţă de Philine; doar nu-i făcuse nici un rău; şi, de altfel, se simţea atît de departe de orice slăbiciune faţă de ea că putea afirma cu mîndrie şi fermitate acest lucru faţă de sine însuşi.

Era gata să se dezbrace, să se ducă spre culcuş şi să dea la o parte perdelele, cînd, cu nespusă uimire, văzu înaintea patului o pereche de pantofi femeieşti; unul căzuse pe o parte, celălalt

stătea drept. Erau pantofii Philinei, îi recunoștea prea bine; i se păru că și perdelele nu stăteau la locul lor, ba chiar că se și mișcau; se opri cu privirea ațintită.

O nouă emoție, ce-o socoti drept indignare, îi tăie respirația; abia după cîteva clipe, cînd își veni în fire, strigă hotărît:

— Scoală-te, Philine! Ce vrea să zică asta? Unde ți-e cumințenia, buna-cuviință? Vrei să fim mîine de rîsul tuturor?

Dar nimic nu se mișca.

— Nu glumesc, urmă el, șotiile astea n-au trecere la mine.

Nici un sunet! Nici o mișcare!

Hotărît și enervat, se duse în sfîrșit la pat și dădu perdelele la o parte.

— Scoală-te, spuse el iar, altfel trebuie să-ți las dumitale camera pentru noaptea asta.

Dar spre marea lui uimire găsi patul gol, pernele și cuvertura în perfectă ordine. Se uită în toate părțile, căută, răscoli, dar nu găsi nimic, nici o urmă a fetei poznașe; cercetă îndărătul patului, după sobă și dulap, zadarnic; căută înainte, mereu mai îndîrjit: un observator răutăcios ar fi putut crede că tot căuta, doar-doar va găsi-o.

Nu-i mai era somn; așeză pantofii pe masă și începu a se plimba în lung și în lat, oprindu-se din cînd în cînd în fața mesei. Un spiriduș, care-l pîndea, a pretins că Wilhelm s-a ocupat o bună parte din noapte cu pantofiorii aceia adorabili; că i-a privit și i-a cercetat cu mult interes, că s-a jucat cu ei și că, abia spre dimineață, s-a aruncat pe pat fără să se dezbrace, adormind împresurat de cele mai ciudate vedenii.

Și într-adevăr, încă mai dormea cînd Serlo intră strigînd:

— Unde ești? Încă în pat? Nu se poate! Te-am căutat la teatru unde mai sînt atîtea de făcut!

Capitolul al unsprezecelea

Dimineața și după-amiaza trecură repede. Sala se și umpluse și Wilhelm se grăbi să se îmbrace. Dar nu i-a mers cu aceeași ușurință ca prima oară cînd și-a încercat costumul; și-l trase însă pe el, ca să fie gata. Cînd a ajuns în foaierul actorilor, femeile strigară în cor că nimic nu-i stătea cum se cuvine; frumosul panaș era strîmb, catarama nu se închidea; începură să desfacă, să coasă,

să povestească. Orchestra începu uvertura. Philine găsea ceva de obiectat la gulerul de dantelă, iar Aureliei nu-i plăcea mantia.

— Lăsați-mă, copii, strigă Wilhelm, ținuta asta neglijentă va face din mine un adevărat Hamlet!

Femeile însă nu-i dădură pace și continuară să-l dichisească. Uvertura se sfîrșise și începuse piesa. Wilhelm se privi în oglindă, își trase pălăria mai pe ochi și-și corectă grima.

În clipa aceea, cineva se năpusti înăuntru strigînd:

— Fantoma, fantoma!

Pînă atunci, Wilhelm nu avusese timp să se mai frămînte dacă fantoma va veni. Acum scăpase de această grijă și aștepta apariția miraculosului actor străin. Regizorul veni să-l întrebe diferite lucruri; Wilhelm nu mai avu cînd să vadă cine e spectrul, ci alergă să se așeze lîngă tron, unde regele și regina, înconjurați de curte, străluceau în toată splendoarea lor: auzi doar ultimele cuvinte ale lui Horatio, care vorbea foarte tulburat de apariția fantomei și părea că aproape își uitase rolul.

Cortina se ridică și Wilhelm văzu sala plină în fața sa. Horatio, după ce termină ce-avea de spus și fu concediat de rege, se apropie de Hamlet, ca și cum ar fi vrut să se prezinte prințului și-i șopti:

— Sub armură se ascunde dracul. Ne-a băgat pe toți în răcori.

În vremea asta, în culise puteau fi văzuți doi oameni cu mantale și glugi albe; Wilhelm socoti că ratase primul monolog, atît de distrat, agitat și nesigur se simțise, deși ieșirea din scenă îi fusese însoțită de aplauze însuflețite; intră foarte stingherit în scena ce înfățișa teribila și dramatica noapte de iarnă. Totuși își reveni și, cînd ajunse la pasajul atît de bine compus, despre chefurile și bețivănia celor din nord, îl rosti cu calmul cuvenit, așa că, la fel ca și spectatorii, uitase de fantomă, iar cînd Horatio strigă: „Uite-l, doamne, vine!" se înspăimîntă cu adevărat. Se întoarse iute; statura nobilă și înaltă a spectrului, mersul lin și neauzit, mișcările ce le făcea cu ușurință în armura care părea grea îl impresionară pe Wilhelm atît de puternic, încît rămase împietrit și nu putu rosti decît cu vocea gîtuită: „Ne-ajute îngeri păstrători de har!" Continua să privească țintă spectrul, își trase de cîteva ori răsuflarea și i se adresă atît de tulburat, de fără șir și gîfîind, cum nici cea mai înaltă artă n-ar fi putut s-o facă mai perfect.

Traducerea acestui pasaj, făcută de el, i-a fost de mare folos. Se ținuse cît mai aproape de original, a cărui topică i se păruse că

exprimă cum nu se poate mai bine starea unui suflet cuprins de uimire, spaimă și groază.

„De ești duh bun sau osîndit, de aduci zefir din cer sau vijelii din iad, de-ți este gîndul rău sau milostiv, prin chipul tău mă-ndemni să-ntreb atîtea, încît am să-ți vorbesc, spunîndu-ți: Hamlet, domn, tată, rege-al Daniei — răspunde-mi!"

Se simțea că publicul era foarte impresionat. Spectrul făcu un semn și prințul îl urmă, acoperit de aplauze răsunătoare.

Scena se schimbă și, cînd ajunseră într-un loc retras, spectrul se opri pe neașteptate și se întoarse, astfel că Hamlet se află puțin cam prea aproape de el. Ațîțat și plin de curiozitate, Wilhelm privi prin deschizătura vizierei coborîte, dar nu putu zări decît niște ochi înfundați în orbite și un nas vulturesc. Rămase în fața spectrului, spionîndu-l cu teamă. Numai cînd primele vorbe răzbătură de sub cască, cînd o voce cu timbru plăcut, deși puțin cam aspru, pronunță cuvintele: „Sînt duhul tatălui tău!", Wilhelm, tremurînd, se dădu cîțiva pași înapoi și prin toată sala trecu un fior. Vocea păru fiecăruia cunoscută și lui Wilhelm îi aminti de vocea tatălui său. Aceste impresii și asemănări ciudate, curiozitatea de a descoperi cine e prietenul acela extraordinar și grija de a nu-l jigni, chiar și greșeala care ar fi comis-o ca actor, dacă în acea situație dramatică s-ar fi apropiat prea mult de el, îl siliră pe Wilhelm să facă mișcări foarte contradictorii. În timpul lungii povestiri a fantomei, își schimbă atît de des locul, păru atît de nehotărît și de încurcat, atît de atent și de distrat în același timp, încît jocul lui trezi o admirație generală, așa cum fantoma produsese o groază generală. Spectrul vorbea cu un sentiment mai degrabă de adîncă amărăciune decît de durere, dar cu o amărăciune a gîndului, o amărăciune potolită și nemărginită. Era descurajarea unui suflet mare, care e despărțit de toate cele lumești și care e totuși biruit de suferințe nesfîrșite. La urmă, fantoma dispăru, dar într-un mod neobișnuit: un văl cenușiu, ușor și transparent, ce părea că se înalță ca un abur dintr-o genune, îl cuprinse și-l trase cu el în adîncuri.

Atunci prietenii lui Hamlet se întoarseră și jurară pe sabie. Dar cîrtița bătrînă din adîncuri era atît de stăruitoare, că le striga mereu de sub orice loc unde se aflau: „Jurați!" și ei alergau de colo-colo, ca și cum pămîntul ar fi ars sub dînșii. Acolo unde se opreau, izbucnea din pămînt o flăcăruie ce sporea efectul și producea asupra tuturor spectatorilor o impresie extraordinară.

Pe urmă piesa își urmă cursul fără nici un incident: toate au mers perfect; publicul își arăta satisfacția, iar bucuria și curajul actorilor păreau că sporesc cu fiecare scenă.

Capitolul al doisprezecelea

Se lăsă cortina și din toate colțurile sălii răsunară aplauze înflăcărate. Cele patru cadavre princiare săriră sprinten în picioare și se îmbrățișară de bucurie. Polonius și Ofelia veniră și ei din mormintele lor și auziră cu o vie satisfacție aplauzele puternice care l-au întîmpinat pe Horatio cînd s-a apropiat de rampă pentru a face comunicări. Publicul nu voia să-l lase să anunțe altă piesă, cerînd zgomotos repetarea spectacolului abia văzut.

— Ei, am cîștigat bătălia, exclamă Serlo; în seara asta să nu se mai discute nimic. Toate depind de prima impresie. Nu trebuie să ții de rău pe nici un actor dacă la debut are trac și e nervos.

Veni și casierul care-i înmînă rețeta importantă a spectacolului.

— Am debutat strașnic, strigă el, și ăsta-i semn că ne va merge bine! Unde-i supeul care ni s-a făgăduit? Astăzi putem să benchetuim!

Se înțeleseseră să rămînă în costumele de teatru și să petreacă între ei. Wilhelm se oferise să se ocupe de-o încăpere potrivită, iar Madame Melina de cele necesare pentru masă.

O cameră, care servea de atelier pictorilor, a fost pregătită și împodobită cu tot soiul de mici decoruri care o făceau să semene jumătate cu o grădină și jumătate cu o colonadă. Cînd au intrat, actorii au fost orbiți de lumina lumînărilor care, prin fumul celor mai plăcute substanțe aromate, arse din belșug, răspîndeau o strălucire sărbătorească pe masa întinsă, foarte frumos aranjată. Cu exclamări zgomotoase de laudă pentru toate, trupa a luat loc în mod ceremonios, ca și cum o familie regală s-ar fi adunat în împărăția duhurilor. Wilhelm se afla între Aurelia și Madame Melina, Serlo între Philine și Elmira; toți erau mulțumiți de ei înșiși și de locul pe care-l ocupau.

Cei doi amatori, care se găseau și ei de față, sporeau încîntarea adunării. În timpul reprezentației, se urcaseră de cîteva ori pe scenă, nemaicontenind să-și exprime satisfacția și să vorbească de entuziasmul publicului; acum trecură la amănunte și aduseră cu dărnicie laude fiecărui actor pentru partea sa de contribuție la spectacol.

Au fost amintite, pe rînd, cu o însuflețire de necrezut, meritele tuturor, ca și ale tuturor pasajelor. Sufleurul, ce stătea modest la capătul mesei, a fost viu felicitat pentru felul cum a jucat pe asprul Pyrrhus; duelul lui Hamlet cu Laertes era mereu elogiat; tristețea Ofeliei fusese admirabilă, sublimă, deasupra oricărei expresii; cît despre jocul lui Polonius, nici nu mai aveai ce să spui;

toți cei de față se simțeau lăudați și prin elogiile ce se aduceau fiecăruia în parte.

Chiar și spectrul absent avu partea sa de laude și admirație. Își rostise rolul cu o voce foarte potrivită și cu înțeles adînc, dar mai ales era de mirare că știa atît de bine tot ce se petrecea în sînul trupei. Semăna perfect cu portretul, ca și cum ar fi pozat în fața pictorului, și cei doi amatori nu puteau să laude îndeajuns cît fusese de înfiorătoare clipa cînd apăruse alături de tablou și trecuse apoi prin fața imaginii sale. Realitatea și iluzia se confundaseră atunci atît de admirabil, încît erai într-adevăr convins că regina nu vedea decît una dintre figuri. Cu această ocazie, Madame Meline a fost foarte lăudată că în pasajul acela și-a ridicat privirea în sus, spre portret, pe cînd Hamlet îi arăta fantoma.

Toți se întrebau cum de a putut stafia să se strecoare în teatru, și aflară de la regizor că doi inși, în mantii și glugi albe, pe care nu-i puteai deosebi unul de altul, intraseră pe o ușă dosnică, de obicei ascunsă de decoruri, dar care în seara aceea era liberă, pentru că folosiseră sala gotică, și probabil că tot pe acea ușă plecaseră după actul al treilea.

Serlo lăuda mai ales faptul că spectrul nu gemuse proștește și că, la urmă, pentru a-l înflăcăra pe fiul său, adăugase un pasaj mai potrivit cu măreția eroului. Wilhelm avea pasajul în memorie și făgădui să-l treacă în manuscris.

În veselia banchetului, nu observaseră lipsa copiilor și a harpistului; dar curînd ei își făcură o apariție dintre cele mai amuzante. Intrară împreună, costumați foarte bizar; Felix bătea în trianglu, Mignon în tamburină și bătrînul își atîrnase harpa grea pe umăr și cînta, purtînd-o înaintea sa. Toți trei făcură înconjurul mesei, cîntînd felurite arii. Li s-a dat de mîncare și mesenii crezură că arată multă bunăvoință copiilor îmbiindu-i să bea vin dulce cît pofteau; căci actorii noștri n-au cruțat sticlele de vin scump, aduse în seara aceea în cîteva coșuri, ca dar, de către cei doi amatori. Copiii țopăiau și cîntau în gura mare, dar mai ales Mignon era dezlănțuită, cum nu mai fusese niciodată. Bătea în tamburină cu foarte multă grație și vioiciune, cînd lunecîndu-și repede degetele, cînd lovind în ea cu dosul mîinii sau cu falangele, cînd pocnind de genunchi sau de cap pergamentul, în ritmuri variate; uneori dădea glas numai clopoțeilor, și astfel, dintr-un instrument atît de simplu, ea ajungea să scoată sonoritățile cele mai diferite. După ce făcură larmă multă vreme, se așezară într-un jilț gol, ce se afla chiar în fața lui Wilhelm.

— Ștergeți-o de-acolo! le strigă Serlo; e pregătit pentru spectru; dacă vine, s-ar putea s-o pățiți.

— Nu mi-e teamă de el, strigă Mignon; dacă vine, ne sculăm noi atunci! E unchiul meu, n-o să-mi facă nici un rău. Vorbele acestea n-au fost înțelese decît de cei ce știau că pe așa-zisul ei tată îl poreclise Dracul cel mare.

Actorii se uitară unii la alții, convinși tot mai mult că Serlo cunoștea taina apariției spectrului. Ei continuară să pălăvrăgească și să bea, dar fetele aruncau din cînd în cînd cîte o privire înfricoșată spre ușă.

Copiii, stînd în jilțul cel mare, ajungeau cu capul peste tăblia mesei, doar atît cît niște păpuși din cutia păpușarului. Ei începură să joace o mică scenetă la fel ca ele. Mignon le imita foarte bine vocea fonfăită și amîndoi copiii își loveau capetele unul de altul sau de marginea mesei, atît de tare, cum n-ar fi putut îndura decît niște marionete de lemn. Mignon era de o veselie turbată și comesenii, oricît rîseseră la început de această glumă, trebuiră să-i pună capăt. Dar vorbele nu ajutară la nimic; copila sări din jilț și începu să alerge în jurul mesei cu tamburina în mînă. Părul îi flutura și cînd își dădea capul pe spate zvîrlindu-și oarecum mîinile și picioarele în aer, părea una din acele menade care și azi ne mai uimese, pe monumentele vechi, cu atitudinile lor sălbatice și aproape imposibile.

Ațîțați de larma și fantezia copiilor, toți încercară să contribuie cu ceva la amuzamentul societății. Femeile cîntară cîteva canoane, Laertes imită privighetoarea și pedantul dădu un concert pianissimo din drîmbă. În vremea asta, vecinii jucau cu vecinele de masă tot felul de jocuri și mîinile se întîlneau și se prindeau și multe perechi găsiră prilej să-și mărturisească o afecțiune plină de speranțe. Mai ales Madame Melina părea că nu-și ascunde o vie înclinație pentru Wilhelm. Era foarte tîrziu și Aurelia, singura care mai era stăpînă pe sine, se ridică și-i făcu pe ceilalți să înțeleagă că e timpul să se despartă.

Serlo mai oferi la despărțire un joc de artificii imitînd din gură, în chip uimitor, zgomotul rachetelor, pocnitorilor și al roților de foc. Trebuia numai să închizi ochii și iluzia era desăvîrșită. Cît dură asta, bărbații se sculaseră, oferind brațul doamnelor, pentru a le conduce acasă. Wilhelm plecă cel din urmă, cu Aurelia. Pe scări, îl întîlniră pe regizor, care le spuse:

— Iată vălul în care a dispărut fantoma. A rămas agățat de trapă: chiar acum l-am găsit.

— Ce relicvă minunată! exclamă Wilhelm, luîndu-l.

În clipa aceea, se simți apucat de brațul stîng și totodată îl încercă o durere ascuțită. Mignon se ascunsese în spatele lui, îi apucase și-i mușcase brațul. Apoi ea coborî iute scara și dispăru.

Cînd trupa ajunse în aer liber, toți își dădură seama că se cam întrecuseră cu cheful. Fără să-și mai ia rămas bun, își văzu fiecare de drum.

Cum ajunse în cameră, Wilhelm își aruncă hainele de pe el și, stingînd luminarea, se grăbi să se culce. Somnul era gata să-l toropească, dar un zgomot, ce părea că vine de după sobă, îi atrase atenția. Prin imaginația înfierbîntată îi trecu chipul regelui în armură: se sculă în capul oaselor, pentru a-i vorbi spectrului cînd se simți cuprins de două brațe gingașe: sărutări focoase îi închiseră gura și un sîn, pe care nu avu curajul să-l respingă, se lipi de pieptul lui.

Capitolul al treisprezecelea

A doua zi dimineață, Wilhelm se trezi cam mahmur și găsi patul gol. Capul îi era greu de aburii beției încă nerisipiți pe deplin, iar amintirea enigmaticei vizite noturne îl neliniștea. Prima lui bănuială căzu asupra Philinei și totuși i se părea că adorabilul trup pe care-l strînsese în brațe nu fusese al ei. Prietenul nostru adormise în dezmierdări aprinse, alături de vizitatoarea ciudată și tăcută, iar acum nu mai avea cum să descopere vreo urmă de-a acesteia. Sări din pat și, pe cînd se îmbrăca, găsi întredeschisă ușa, pe care avea obiceiul s-o zăvorască, dar nu fu în stare să-și amintească dacă seara o închisese.

Însă cel mai mult îl surprinse vălul fantomei, pe care-l găsi pe pat. Îl adusese cu el și probabil că-l aruncase acolo. Era o muselină cenușie ce avea pe margine o inscripție brodată cu litere negre. Wilhelm o întinse și citi cuvintele: *Pentru întîia și ultima dată! Fugi, tinere, fugi!* Era uimit și nu știa ce să creadă.

În clipa aceea Mignon intră în cameră și îi aduse micul dejun. Wilhelm se miră de înfățișarea copilei, mai bine zis se înspăimîntă. Părea că peste noapte crescuse; copila păși în fața lui dreaptă și mîndră și-l privi atît de sever în ochi, că Wilhelm nu-i putu suporta privirea. Nu se apropie de dînsul, ca mai înainte; ea, care avea obiceiul să-i strîngă mîna și să-i sărute obrazul, gura, brațul sau umărul, de data asta se retrase tăcută după ce-i puse lucrurile în ordine.

Sosi ora hotărîtă pentru o repetiție cu text, se adunară cu toții, dar erau mahmuri de pe urma petrecerii din ziua precedentă. Wil-

helm își încordă puterile cît putu mai bine ca să nu-și contrazică chiar de la început principiile atît de energic propovăduite. Dar numeroasele exerciții anterioare i-au fost de mare ajutor, căci exercițiul și obișnuința trebuie, în toate artele, să umple golurile pe care adesea le lasă geniul sau capriciul momentului.

Îndeosebi s-a putut verifica, în această împrejurare, adevărul observației că nu trebuie să inaugurezi printr-o solemnitate o stare ce trebuie să dureze mai mult timp, ba chiar să devină o profesie, ori un mod de a trăi. Să se sărbătorească numai ce s-a încheiat cu bine; toate ceremoniile făcute la început istovesc vioiciunea și puterea, care dau naștere elanului și sprijină un efort ce trebuie continuat. Dintre solemnități, ceremonia căsătoriei este cea mai nepotrivită, căci aceasta se cade, mai mult decît oricare, să se petreacă în liniște, umilință și nădejde.

Astfel, ziua se tîra încet și lui Wilhelm i se părea că nu mai trăise o alta atît de monotonă. Seara, în locul discuțiilor obișnuite, lumea începu să caște; interesul pentru *Hamlet* se stinsese și găseau că e plicticos să-l mai joace a doua oară în ziua următoare. Wilhelm le arătă vălul fantomei. Traseră concluzia că personajul nu se va mai întoarce. Mai ales Serlo era de această părere; arăta a fi foarte informat despre intențiile actorului misterios; în schimb, nu știau cum să interpreteze cuvintele: Fugi,tinere, fugi! Cum putea Serlo să fie de acord cu cineva care părea că are intenția să îndepărteze de trupă pe cel mai bun actor?

Așa că a fost necesar să se încredințeze bătrînului ursuz rolul fantomei, iar pedantului pe acel al regelui. Amîndoi declarară că le-au și studiat și lucrul nu era de mirare, căci cu atîtea repetiții și cu atîtea discuții nesfîrșite, toți actorii cunoșteau așa de bine piesa, că ar fi putut foarte ușor să-și schimbe rolurile între ei. Repetară totuși, pe fugă, unele pasaje; cînd se despărțiră, destul de tîrziu, Philine îi spuse în șoaptă lui Wilhelm, pe cînd îi ura noapte bună:

— Trebuie să-mi iau pantofii; n-ai să tragi zăvorul, nu-i așa?

Aceste vorbe îl puseră într-o mare încurcătură după ce ajunse în camera sa; bănuiala că Philine fusese vizitatoarea din noaptea trecută era astfel întărită, și sîntem și noi nevoiți să avem aceeași părere, cu atît mai mult cu cît nu putem descoperi motivele ce-l făceau să se îndoiască și care îi trezeau o altă bănuială, cu mult mai ciudată. Se plimbă agitat o bucată de vreme și, ce e drept, nu se hotăra să pună zăvorul.

Deodată, Mignon se năpusti în cameră, îl cuprinse în brațe și începu să strige:

— Meister, salvează casa, arde!
Wilhelm alergă la ușă, dar un fum gros, ce venea din susul scării, îl opri. Din uliță se și striga „foc!"; bătrînul, cu harpa în mînă, cobora scara, sufocat de fum. Aurelia țîșni din camera sa și-l aruncă pe micul Felix în brațele lui Wilhelm.
— Salvează copilul, strigă ea, ne vom ocupa pe urmă de ceilalți!
Wilhelm, care nu socotea primejdia atît de mare, se gîndi mai întîi să pătrundă pînă la sursa incendiului, ca să-l înăbușe, dacă se poate, în locul unde începuse. Încredință bătrînului pe Felix, poruncindu-i să coboare repede pe scara de piatră în spirală, ce dădea în grădină printr-un pasaj boltit și să rămînă afară cu copiii. Mignon luă un sfeșnic, pentru a-i lumina calea. Wilhelm o rugă pe Aurelia să-și salveze lucrurile pe aceeași cale; cît despre el, se avîntă către catul de sus, prin valurile de fum, dar degeaba se expunea primejdiei. Flăcările păreau că vin de la casa învecinată și cuprinseseră toată schelăria de lemn a podului și o scară; ceilalți, care alergaseră într-ajutor, erau și ei opriți de fum și de foc. Dar Wilhelm îi încuraja și striga după apă; îi ruga să nu dea înapoi în fața flăcărilor decît pas cu pas, le făgădui să rămînă împreună cu ei. În clipa aceea, Mignon îi sări înainte, strigîndu-i:
— Meister! Salvează-ți-l pe Felix! Bătrînul e turbat! Îl ucide! Wilhelm, fără să mai stea pe gînduri, coborî scara în fugă, cu Mignon după el.
Cînd ajunse pe ultimele trepte ce duceau în bolta din grădină, se opri înspăimîntat. Niște legături mari de paie și nuiele, îngrămădite acolo, ardeau cu flăcări luminoase; Felix zăcea la pămînt și țipa; bătrînul, cu capul plecat, se sprijinea cu un umăr de zid.
— Ce faci acolo, nenorocitule? strigă Wilhelm.
Bătrînul tăcea. Mignon îl ridicase pe Felix și-l tîra cu greutate în grădină, pe cînd Wilhelm se căznea să împrăștie focul și să-l înăbușe, dar nu izbuti decît să întețească puterea și violența flăcărilor. Pînă la urmă, trebui să fugă și el în grădină, cu părul și genele arse, trăgînd printre flăcări și pe bătrîn, care, cu barba în bună parte pîrlită, îl urmă mai mult cu de-a sila.
Wilhelm se grăbi să caute copiii în grădină. Îi găsi pe pragul unui mic pavilion mai îndepărtat; Mignon făcea tot ce era în stare ca să-l liniștească pe băiețel. Wilhelm îl luă pe genunchi, îl întrebă, îl pipăi, dar nu putu să scoată nimic pe înțeles de la cei doi copii.
În acest timp, focul se întinsese cu putere la mai multe case și ilumina toate împrejurimile. Wilhelm examină copilul la pîlpîirea roșiatică a flăcărilor; nu descoperi nici o rană, nici urmă de sînge și nici urmă de vînătaie. Îl pipăi peste tot, fără ca băiatul să se plîn-

gă de vreo durere; dimpotrivă, copilul se liniști încetul cu încetul și începu să admire flăcările, ba chiar să se bucure, ca la o iluminație, cînd se aprindeau rînd pe rînd alte grinzi și alți căpriori.

Wilhelm nu se gîndea la haine și la ce mai putea să se fi pierdut; simțea cu tărie numai cît îi erau de scumpe cele două făpturi pe care le vedea scăpate de la o atît de mare primejdie. Îl strîngea pe băiețel la piept, cu un sentiment cu totul nou, și dădea s-o îmbrățișeze plin de bucurie și pe Mignon, dar ea se feri ușurel, îi luă mîna și i-o ținu strîns.

— Meister, zise ea (niciodată pînă în seara aceea nu-i spusese așa, căci la început obișnuia să-i spună domnule și, mai tîrziu, tată), Meister! am scăpat de la o mare primejdie: Felix al tău era să moară.

Tot întrebînd-o, Wilhelm izbuti să afle că harpistul, cînd au ajuns sub boltă, i-a smuls sfeșnicul din mînă și a dat iute foc paielor. Apoi l-a așezat jos pe Felix și, cu gesturi ciudate, și-a pus mîinile pe capul copilului, iar apoi a scos un cuțit, ca și cum ar fi vroit să-l jertfească. Ea s-a repezit și i-a smuls cuțitul din mînă: a strigat și i-a sărit în ajutor cineva din casă, care venise în grădină să adăpostească niște lucruri salvate; dar în zăpăceala aceea, firește că a plecat din nou, lăsîndu-l pe bătrîn singur cu copilul.

Două sau trei case erau în întregime cuprinse de flăcări. Nimeni nu se putuse refugia în grădină din pricina focului de sub boltă. Wilhelm era cu gîndul la prieteni și mult mai puțin la lucrurile sale. Nu se încumeta să-i părăsească pe copii și vedea cum dezastrul se întindea mereu.

Petrecu cîteva ceasuri într-o stare de mare îngrijorare. Felix îi adormise în brațe; Mignon se așezase lîngă el, ținîndu-l strîns de mînă. În sfîrșit, datorită măsurilor luate, incendiul a putut fi înăbușit. Casele arse se prăbușeau, dimineața se apropia, copiii începură să tremure de frig, și chiar el, îmbrăcat ușor cum era, nu mai putea răbda roua ce-l pătrundea. Îi duse pe copii aproape de mormanele caselor prăbușite și găsiră, lîngă o grămadă de tăciuni și de cenușă, o căldură binefăcătoare.

Cînd s-a crăpat de ziuă, s-au adunat pe rînd prietenii și cunoștințele. Toți scăpaseră și nimeni nu pierduse prea mult.

Cufărul lui Wilhelm fu găsit și el, iar către ora zece, Serlo le ceru să repete *Hamlet*, cel puțin scenele în care jucau actorii noi. Pe deasupra mai avu și unele discuții cu poliția. Clerul cerea ca, după o asemenea pedeapsă de la Dumnezeu, teatrul să rămînă închis; Serlo însă susținea că reprezentarea unei piese atît de interesante nu a fost niciodată mai la locul său, pe de o parte ca o despăgubire pentru pierderile ce-a avut de suferit în noaptea aceea, pe de altă parte ca o înseninare a inimilor înfricoșate. Această ultimă

părere a fost precumpănitoare și sala a fost plină. Actorii au jucat cu o înflăcărare neobișnuită și cu mai multă pasiune sinceră decît întîia dată. Spectatorii, cu sensibilitatea exaltată de scena înspăimîntătoare din timpul nopții și doritori de o distracție interesantă după plictiseala unei zile împrăștiate și pierdute, erau mai receptivi la întîmplările extraordinare de pe scenă. Cea mai mare parte dintre ei erau spectatori noi, atrași de faima piesei, și nu puteau face nici o comparație cu prima seară. Bătrînul cel ursuz jucă cu totul în spiritul actorului necunoscut, iar pedantul de asemenea fusese atent la jocul predecesorului său; îi veni în ajutor și înfățișarea lui mizerabilă; așa că, de data aceasta, Hamlet putea să-i spună pe drept „rege de zdrențe cîrpite", cu toată mantia sa de purpură și guleru-i de hermină.

Niciodată nu s-a așezat pe tron un ins mai ciudat și cu toate că ceilalți camarazi, și mai ales Philine, își băteau joc pe față de noua sa demnitate, el ținu să remarce că un cunoscător atît de priceput cum era contele i-a prezis încă și mai mult, de cum l-a văzut. Însă Philine îl îndemna să fie mai umil, spunîndu-i că, la nevoie, i-ar putea pudra mînecile ca să-și amintească de noaptea aceea nefericită din castel și să-și poarte coroana cu modestie.

Capitolul al paisprezecelea

Actorii își căutară în grabă alte locuințe și, din această pricină, trupa se împrăștie. Lui Wilhelm îi devenise drag pavilionul din grădină, pe pragul căruia își petrecuse noaptea; el obținu cu ușurință cheia și se mută acolo; cum însă Aurelia era foarte strîmtorată în noua sa locuință, fu nevoit să-l mai țină pe Felix, iar Mignon nu voia să-l părăsească pe băiat.

Copiii primiră o cameră drăguță la primul cat, iar Wilhelm se instală în sala de jos. Copiii dormiră bine, însă el nu putu să-și găsească liniștea.

Alături de grădina fermecătoare, scăldată în lumina lunii pline care tocmai răsărea, se ridicau ruinele jalnice și din ele se mai înălța ici și colo cîte o pală de fum; aerul era plăcut și noaptea de o frumusețe neasemuită. La ieșirea din teatru, Philine îl atinsese cu cotul pe Wilhelm și-i șoptise cîteva cuvinte, pe care el însă nu le înțelesese. Era tulburat și nemulțumit, neștiind ce să aștepte și ce să facă. De cîteva zile, Philine îl evita și numai în seara aceea îi dăduse

iar un semn. Din nefericire, ușa pe care nu trebuia s-o zăvorască era acum arsă și pantofiorii se făcuseră scrum. Cum ar fi putut veni frumoasa în grădină, dacă asta i-ar fi fost intenția? Nu știa. Nu dorea s-o vadă și totuși ar fi fost bucuros să aibă o explicație cu ea.

Dar ceea ce îi apăsa încă mai greu inima, era soarta harpistului, pe care nimeni nu-l mai văzuse. Wilhelm se temea că-l vor găsi mort sub dărîmături cînd se va curăți terenul. Față de toată lumea, el ascunsese bănuiala ce-l frămînta, că bătrînul ar fi fost vinovat de incendiu. Căci dînsul îi ieșise întîi în cale din podul plin de foc și de fum, iar disperarea ce-l cuprinsese lîngă bolta din grădină părea a fi urmarea unei asemenea întîmplări nefericite. Totuși, la cercetările făcute imediat de poliție, se dovedise că focul nu izbucnise în casa în care locuiau actorii, ci cu trei clădiri mai departe, de unde se întinsese pe sub acoperișuri.

Wilhelm se gîndea la toate acestea stînd sub o boltă de viță cînd auzi pe cineva furișîndu-se pe o alee apropiată. După glasul ce intona un cîntec trist, îl cunoscu îndată pe harpist. Cuvintele, pe care le putea înțelege foarte bine, exprimau consolarea unui nefericit ce se simte în pragul nebuniei. Din păcate, lui Wilhelm nu i-a rămas în minte decît ultima strofă:

Pe la uși tăcut voi trece,
Umilit voi aștepta
Un colțuc de pîine rece,
Apoi iarăși voi pleca.
Și n-oi ști de ce, din cale,
Unii s-or opri în loc,
Și privindu-mă cu jale,
Vor gîndi că au noroc.

Cu aceste cuvinte, bătrînul ajunse la poarta grădinii ce dădea într-o stradă lăturalnică; găsind-o închisă, vru să sară peste uluci; dar Wilhelm îl ținu pe loc și începu să-i vorbească cu blîndețe. Bătrînul îl rugă să deschidă poarta, căci voia să fugă, trebuia să fugă. Wilhelm îi arătă că ar putea ieși din grădină, dar nu și din oraș, și-i demonstră că, făcînd un asemenea pas, ar deveni foarte suspect; dar în zadar. Bătrînul stăruia în hotărîrea lui. Wilhelm nu cedă și, în cele din urmă, îl duse aproape cu sila în pavilion, se închise cu el acolo și avură amîndoi o convorbire ciudată pe care preferăm însă s-o trecem sub tăcere, pentru a nu obosi pe cititorii noștri cu idei incoerente și simțăminte de anxietate.

Capitolul al cincisprezecelea

Chiar în aceeași dimineață, Laertes îl scoase pe Wilhelm din încurcătura grozavă în care se găsea, neștiind ce-i de făcut cu nefericitul bătrîn care dădea semne atît de vădite de nebunie. Laertes, umblînd pretutindeni, după vechiul său obicei, întîlnise la cafenea un om care suferise, cu cîtăva vreme în urmă, de crize violente de melancolie. Fusese dat în grija unui preot de la țară, care-și făcuse o specialitate din tratarea bolilor de acest fel. Reușise și de data aceasta: preotul era încă în oraş şi familia celui restabilit îi arăta foarte multă considerație.

Wilhelm porni imediat în căutarea acelui om, îi expuse cazul și se înțelese cu el. Apoi izbuti, sub un pretext oarecare, să-i încredințeze pe bătrîn. Plecarea lui l-a durut adînc pe Wilhelm, și numai speranța că-l va vedea însănătoşit făcea despărțirea întrucîtva mai suportabilă, atît era de obișnuit să-l vadă pe harpist lîngă el și să-i audă cîntecele pline de inspirație și simțire. Harpa arsese; au căutat alta și i-au dat-o cînd a plecat.

Focul mistuise și mica garderobă ce-o avusese Mignon și, cînd a fost vorba să i se facă ceva nou, Aurelia a propus s-o îmbrace, în sfîrșit, ca pe-o fată.

— Nu vreau! a strigat Mignon și a stăruit din răsputeri să rămînă la costumul ei dinainte; și vrînd-nevrînd au trebuit să-i împlinească voia.

Trupa n-avea mult timp la dispoziție ca să-și facă gînduri: reprezentațiile își urmau cursul.

Wilhelm trăgea adesea cu urechea la cele ce spunea publicul, și numai rareori auzea ce ar fi dorit să audă: ba chiar mai desprindea vorbe care-l tulburau sau îl jigneau. Așa, de pildă, îndată după întîia reprezentație a lui *Hamlet*, un tînăr povestea foarte aprins cît a fost de încîntat în seara aceea la teatru. Wilhelm ciuli urechea și auzi, spre marea lui consternare, că tînărul, pentru a-i necăji pe cei așezați în spate, a stat cu pălăria pe cap și s-a încăpățînat să nu și-o scoată tot timpul cît a ținut reprezentația, fapt glorios de care-și aducea aminte cu cea mai mare satisfacție.

Altul afirma că Wilhelm jucase foarte bine rolul lui Laertes: în schimb, nu putea fi mulțumit de actorul care-l interpretase pe Hamlet. Confuzia aceasta nu era cu totul nefirească, deoarece Wilhelm și Laertes semănau întrucîtva.

Al treilea îi lăuda entuziasmat jocul, mai cu seamă în scena cu mama; regreta însă faptul că tocmai în clipa cea mai înflăcărată

i se văzuse actorului o fîșie albă sub vestă, ceea ce distrusese cu totul iluzia.

În acest răstimp, în sînul trupei se petrecură diferite schimbări. Din seara care a urmat incendiului, Philine nu-i mai dăduse lui Wilhelm nici un semn că ar dori o apropiere. Închiriase anume, după cum se părea, o locuință într-un cartier destul de îndepărtat, se împrietenise cu Elmira și venea rar la Serlo, lucru de care Aurelia era foarte mulțumită. Serlo, care-i era binevoitor, o vizita uneori, mai ales fiindcă spera s-o găsească acolo pe Elmira; într-o seară îl luă cu el și pe Wilhelm. Cînd au intrat, au fost foarte surprinși amîndoi văzînd-o pe Philine, în cealaltă cameră, în brațele unui ofițer tînăr, care purta o uniformă roșie și pantaloni albi, dar a cărui față n-au putut s-o vadă, căci ofițerul stătea cu spatele. Philine veni în întîmpinarea vizitatorilor, în antreu, și încuie ușa celeilalte încăperi.

— Mă surprindeți într-o aventură extraordinară! exclamă ea.

— Nu-i chiar atît de extraordinară, zise Serlo. Lasă-ne să-l vedem pe amicul ăsta frumușel, tînăr și vrednic de invidiat; ne-ai dresat atît de bine că nu putem fi geloși.

— Ar trebui să vă mai las cîtva timp în neștiință, zise Philine, glumind; totuși, pot să vă asigur că nu e decît o bună prietenă care vrea să rămînă la mine cîteva zile, necunoscută. Mai tîrziu veți afla povestea ei, ba poate o veți și cunoaște pe această fată interesantă și atunci voi avea, probabil, motive să-mi arăt modestia și indulgența; într-adevăr, mi-e teamă că domnii își vor uita vechea prietenă, făcînd această nouă cunoștință.

Wilhelm rămăsese împietrit, deoarece, chiar de la întîia privire, uniforma roșie îi adusese aminte de costumul atît de iubit al Marianei; era statura ei, părul ei blond; doar că ofițerul de acum părea ceva mai înalt.

— Pentru Dumnezeu! exclamă el, spune-ne ceva mai mult despre prietena dumitale, lasă-ne s-o vedem pe fata asta deghizată. Acum sîntem părtași la secret; făgăduim, jurăm pe orice, dar lasă-ne să vedem fata!

— O, cît e de înflăcărat, exclamă Philine; fii calm, ai răbdare! Astăzi nu vei afla nimic mai mult.

— Spune-mi măcar numele! strigă Wilhelm.

— Strașnic secret ar mai fi atunci, răspunse Philine.

— Măcar prenumele.

— Dacă-l ghicești, fie! Ai voie să încerci de trei ori, dar nu mai mult; altfel ești în stare să mă porți prin tot calendarul.

— Bine, spuse Wilhelm, Cecilia?

— Nici o Cecilie!

— Henriette?

— Aș! Bagă de seamă. Curiozitatea are să-ți rămînă nesatisfăcută.

Wilhelm șovăia și tremura; voia să deschidă gura, dar nu avea glas.

— Mariana? bîigui el, în sfîrșit. Mariana?

— Bravo! exclamă Philine, ai nimerit. Și, după obiceiul ei, făcu o piruetă pe un călcîi.

Wilhelm nu putea scoate nici o vorbă, iar Serlo, care nu observase starea lui sufletească, continua s-o roage pe Philine să deschidă ușa.

Cît s-au mirat amîndoi cînd Wilhelm i-a oprit din glumele lor și s-a aruncat la picioarele Philinei, rugînd-o și implorînd-o cu expresia celei mai vii pasiuni.

— Lasă-mă să văd fata, striga el, e a mea, e Mariana mea, căreia i-am dus dorul în toate zilele vieții mele! Ființa care pentru mine e deasupra tuturor femeilor din lume! Cel puțin du-te la ea și spune-i că sînt aici, că e aici omul care și-a legat de ea întîia sa dragoste și toată fericirea tinereții. Că acel om vrea să-i explice de ce a părăsit-o atît de crud, că vrea să-i ceară iertare și s-o ierte, la rîndul lui, dacă s-a făcut, poate, vinovată față de el; spune-i că e gata să renunțe la orice pretenție, numai s-o poată vedea încă o singură dată; numai să poată vedea că trăiește și e fericită.

Philine clătină din cap și zise:

— Prietene, vorbește mai încet! Să nu ne înșelăm cumva; și dacă femeia aceea e într-adevăr prietena dumitale, trebuie s-o cruțăm, căci nu se așteaptă deloc să te vadă aici. Cu totul alte împrejurări au adus-o în acest oraș și știi prea bine că de multe ori ai prefera să întîlnești o stafie decît pe un fost îndrăgostit, la vreme nepotrivită. O voi întreba, o voi pregăti și vom chibzui ce e de făcut. Mîine îți voi scrie un bilet la ce oră poți veni, dacă e cazul să vii; să faci exact cum îți voi scrie, căci jur că nimeni n-o va vedea pe această făptură încîntătoare decît cu voia mea și a ei. Voi încuia mai cu grijă ușa și cred că n-ai să vii în vizită cu topor și secure.

Wilhelm o imploră, Serlo încercă s-o convingă, dar zadarnic, pînă la urmă, cei doi prieteni au fost nevoiți să părăsească și camera și casa.

Oricine își poate închipui ce noapte agitată a petrecut Wilhelm. E ușor de înțeles cît de încet au trecut ceasurile zilei în care el aștepta biletul Philinei. Din nefericire trebuia în seara aceea să joace; niciodată nu îndurase chin mai mare. Cînd piesa s-a terminat, a fugit la Philine, fără măcar să se întrebe dacă a fost poftit. A găsit

ușa încuiată și oamenii din casă îi spuseră că domnișoara a plecat în dimineața aceea, foarte devreme, cu un tînăr ofițer; lăsase vorbă, e drept, că se va întoarce în cîteva zile, dar lor nu le venea a crede, deoarece plătise totul și-și luase lucrurile.

La această veste, Wilhelm își ieși din fire. Alergă la Laertes și-i propuse s-o caute pe Philine împreună și, oricît l-ar costa, să afle adevărul în privința însoțitorului ei. Laertes însă îl mustră pe prietenul nostru pentru aprinderea-i pătimașă și pentru credulitatea lui.

— Pun rămășag, zise el, că nu-i altul decît Friedrich. Tînărul e de familie bună, știu asta foarte bine; e îndrăgostit nebunește de Philine și probabil că a stors destul de mulți bani de la rude ca să poată trăi iarăși cîtva timp cu ea.

Aceste explicații nu l-au convins pe Wilhelm, dar l-au făcut să șovăie. Laertes i-a arătat cît de neverosimilă era povestea cu care Philine încercase să-i adoarmă; că, după înfățișare și păr, se putea foarte bine să fie Friedrich, că nu va fi ușor să-i ajungă, cînd au un avans de douăsprezece ore, dar, mai cu seamă, că Serlo nu se putea lipsi de ei doi la teatru.

Toate aceste argumente l-au convins pînă la urmă pe Wilhelm să renunțe de a mai face urmărirea el însuși. Laertes găsi chiar în noaptea aceea un om iscusit căruia i se putea încredința această treabă. Era un bărbat așezat, care slujise în multe părți drept călăuză și curier și care tocmai atunci era fără ocupație. I-au dat bani, l-au informat despre ce-i vorba, și l-au angajat să-i caute și să-i ajungă din urmă pe fugari, să nu-i piardă din ochi și, oriunde și oricum i-ar găsi, să-i înștiințeze îndată pe cei doi prieteni. Chiar în ceasul acela omul a încălecat pe cal zburînd în urmărirea perechii dubioase; iar Wilhelm s-a simțit, în felul acesta, într-o oarecare măsură, mai liniștit.

Capitolul al șaisprezecelea

Absența Philinei n-a făcut mare senzație, nici la teatru, nici în public. În toate era prea puțin serioasă: în general, femeile o urau, iar bărbații ar fi văzut-o mai bucuros între patru ochi decît pe scenă; și astfel, talentul ei frumos, atît de potrivit pentru teatru, s-a pierdut. Ceilalți membri ai trupei și-au dat și mai multă osteneală: în special Madame Melina s-a evidențiat prin zel și atenție. Observa, ca și înainte, principiile lui Wilhelm; se conducea după

teoria și exemplul lui și, de atunci, a apărut în comportarea ei un nu știu ce care o făcea mai interesantă. Curînd a ajuns să joace foarte corect, însușindu-și perfect tonul natural al dialogului și, pînă la un punct, și cel al sentimentelor. A știut să se adapteze capriciilor lui Serlo și, pentru a-i fi pe plac, s-a apucat să studieze canto, reușind destul de repede să-și utilizeze talentul în societate.

Cu angajarea cîtorva noi actori, trupa s-a mai completat și, deoarece Wilhelm și Serlo se ocupau fiecare în felul său, unul punînd accentul asupra sensului și tonului fiecărei piese luată în întregime, celălalt lucrînd conștiincios diferite pasaje, un zel vrednic de laudă îi însuflețea pe actori, iar publicul le arăta un interes din ce în ce mai viu.

— Sîntem pe un drum bun, zise odată Serlo, și dacă vom urma tot așa, curînd va merge și publicul pe această cale. Poți foarte ușor să-i derutezi pe oameni cu spectacole absurde și grosolane, dar dacă le prezinți în mod atrăgător ceea ce e rațional și decent, atunci vor fi cu siguranță captivați.

Defectul principal al teatrului nostru, de care nu-și dau seama nici actorii, nici spectatorii, e că orice spectacol în ansamblu e prea pestriț și că nu găsești nicăieri limita pe care să-ți sprijini judecata. Nu mi se pare un avantaj că am dezvoltat teatrul nostru într-atît încît a devenit o reprezentare neîngrădită a naturii; acum, nici un director și nici un actor nu poate să se restrîngă, afară doar dacă gustul națiunii nu va indica el însuși, mai tîrziu, limitele ce nu trebuie depășite. Orice societate bine organizată există numai în anumite condiții, tot astfel și un teatru bun. Anumite maniere, un anumit fel de a vorbi, anumite obiecte și anumite moduri de comportare trebuie excluse. Nu devii mai sărac dacă îți restrîngi gospodăria.

Asupra acestor lucruri nu erau în toate privințele de acord. Wilhelm și cei mai mulți țineau cu teatrul englez, Serlo și alți cîțiva erau de partea celui francez.

Se înțeleseseră ca în orele libere, care, din păcate, nu le lipsesc actorilor, să treacă împreună în revistă piesele celebre ale celor două teatre și să releve ce e mai bun în ele și mai demn de a fi imitat. Într-adevăr, s-a făcut începutul cu cîteva piese franțuzești. Dar, de cîte ori treceau la lectură, Aurelia pleca. Întîi, au crezut că nu se simte bine; într-o zi însă Wilhelm, intrigat, i-a cerut o explicație.

— N-am să asist niciodată la o asemenea lectură, spuse ea; cum aș putea asculta și judeca, cînd inima mi-e sfîșiată? Urăsc limba franceză din tot sufletul.

— Cum poți urî o limbă căreia îi datorezi cea mai mare parte a educației proprii și căreia îi vom mai datora încă mult, pînă să ne formăm personalitatea?

— Nu-i o prejudecată! răspunse Aurelia. O impresie nefericită, o amintire odioasă despre prietenul meu perfid a făcut să-mi piară gustul ce-l aveam pentru limba asta frumoasă și cultivată. Acum o urăsc din toată inima! Pe vremea cînd legătura noastră era foarte intimă, îmi scria în germană, și ce germană cordială, sinceră și energică! Apoi, cînd a vrut să scape de mine, a început să-mi scrie franțuzește, lucru pe care înainte îl făcea cîteodată, dar numai în glumă. Am simțit, mi-am dat seama ce însemna asta. Ceea ce se rușina să spună în limba sa maternă putea să aștearnă pe hîrtie în franțuzește, cu conștiința împăcată. Căci, în ce privește reticențele, lucrurile spuse pe jumătate și minciunile, este o limbă perfectă; e o limbă perfidă! Nu găsesc, slavă Domnului, nici un cuvînt german care să exprime noțiunea de *perfid* în tot cuprinsul ei. Băiatul nostru *necredincios* e pe lîngă cuvîntul *perfid* un copil nevinovat. Perfid înseamnă necredincios cu satisfacție, cu insolență și cu bucuria de a face rău. O, e de invidiat civilizația unei națiuni care poate exprima nuanțe atît de fine într-*un singur* cuvînt! Franceza e pe drept limba de societate, merită să devină limbă universală, ca toți să se poată înșela și minți unii pe alții! Scrisorile lui în franțuzește erau totdeauna plăcute la citit. Dacă voiai să te iluzionezi, sunau cu căldură și chiar cu pasiune, dar privite mai de-aproape, nu erau decît fraze, fraze blestemate. El mi-a distrus orice plăcere care ar fi putut să mi-o facă limba, literatura franceză, chiar și expresia frumoasă și prețioasă a atîtor suflete nobile în acest grai; mă înfior cînd aud o vorbă franțuzească.

Ea putea să continue în felul acesta ceasuri întregi, arătîndu-și nemulțumirea și întrerupînd sau tulburînd orice altă discuție. Mai devreme sau mai tîrziu, Serlo punea capăt cu oarecare asprime acestor mărturisiri amare; dar de obicei cheful de vorbă se strica pentru seara aceea.

În genere, tot ce trebuie îndeplinit de mai mulți oameni împreună și în condiții multiple nu poate dura multă vreme în stare desăvîrșită. Fie că e vorba de o trupă teatrală sau de un imperiu, de un cerc de prieteni sau de o armată, de obicei se poate preciza clipa cînd e atins cel mai înalt grad de perfecțiune, de înțelegere reciprocă, de mulțumire și de activitate; dar adesea echipa se schimbă, vin oameni noi, ei nu se mai adaptează la împrejurări și nici împrejurările nu se mai dau după oameni; toate încep să meargă altfel și ceea ce mai înainte era unit, foarte curînd se dezbină. Astfel se putea spune că trupa lui Serlo a fost un timp tot atît de desăvîr-

şită ca oricare altă trupă germană. Mai toţi actorii erau pe locurile lor: fiecare avea destul de lucru şi toţi lucrau cu plăcere. Raporturile lor personale erau destul de bune şi fiecare părea că va ajunge departe în arta sa, fiindcă făcea primii paşi cu ardoare şi avînt. Curînd însă s-a văzut că parte dintre ei nu erau totuşi decît automate, care nu puteau realiza decît ceea ce se realizează fără sensibilitate deosebită; curînd au început să se amestece pasiunile, care stau de obicei în calea oricărei bune organizări şi destramă cu atîta uşurinţă ceea ce oamenii înţelepţi şi bine intenţionaţi vor să menţină.

Plecarea Philinei nu era chiar fără importanţă, cum crezuseră la început. Ea se pricepuse să-l distreze cu multă iscusinţă pe Serlo şi să-i încînte mai mult ori mai puţin pe ceilalţi; suporta cu multă răbdare izbucnirile Aureliei şi mai ales avea grijă să-l măgulească pe Wilhelm. Fusese deci un element de legătură între toţi şi pierderea ei se făcu degrabă simţită.

Serlo nu putea trăi fără o mică aventură amoroasă. Elmira, care crescuse repede şi putea fi socotită chiar frumoasă, îi trezise de mult atenţia, iar Philine fusese destul de deşteaptă ca să favorizeze această pasiune, pe care o observase. Trebuie să te ocupi din vreme cu codoşlîcurile, avea ca obiceiul să spună, căci altceva nu ne mai rămîne cînd îmbătrînim. Astfel, Serlo şi Elmira se apropiaseră într-atît încît, după plecarea Philinei, s-au înţeles repede şi acest mic roman îi interesa pe amîndoi cu atît mai mult cu cît aveau toate motivele să-l ascundă faţă de tatăl fetei, care n-ar fi înţeles de glumă cînd era vorba de asemenea abatere de la morală. Sora Elmirei le era complice şi, din această cauză, Serlo era obligat să le treacă multe cu vederea celor două fete. Unul din defectele lor cele mai mari era o lăcomie nemăsurată sau, dacă vreţi, o voracitate insuportabilă. În această privinţă, nu se asemănau deloc cu Philine care, printre alte farmece, avea şi acela că trăia parcă numai cu aer, mîncînd foarte puţin şi sorbind foarte graţios doar spuma unei cupe de şampanie.

Dar acum, cînd voia să fie pe plac iubitei sale, Serlo trebuia să unească micul dejun cu prînzul şi pe acesta să-l lege de cină cu o altă gustare. Pe lîngă asta, Serlo avea un plan a cărui execuţie îl preocupa foarte mult. I se părea că descoperise o oarecare atracţie între Wilhelm şi Aurelia şi dorea foarte mult ca acest sentiment să devină serios. Ar fi vrut să-i încredinţeze lui Wilhelm toată partea tehnică a administraţiei teatrului şi să găsească în el un instrument credincios şi harnic, aşa cum fusese primul său cumnat. Încetul cu încetul, trecuse în seama lui cea mai mare parte a acestor treburi: Aurelia ţinea casa şi Serlo trăia din nou ca pe vremuri, după placul lui. Totuşi era ceva care-l mîhnea într-ascuns, ca şi pe sora sa.

Publicul are un fel anume de a se purta față de oamenii cu merit recunoscut; încetul cu încetul, devine indiferent față de ei și favorizează talente mult mai modeste, dar noi; față de primii are exigențe nemăsurate, iar celorlalți le trece toate cu vederea.

Serlo și Aurelia avuseseră destul de des ocazia să observe acest lucru. Noii veniți, mai ales cei tineri și bine făcuți, atrăgeau toată atenția, tot succesul și, de cele mai multe ori, fratele și sora, după ce-și dăduseră toată osteneala, erau nevoiți să se retragă fără de tumultul binevenit al aplauzelor. Ce e drept, mai erau și alte cauze speciale. Orgoliul Aureliei era prea evident și mulți spectatori cunoșteau disprețul ei față de public; iar Serlo măgulea pe fiecare în parte, dar vorbele lui ascuțite despre toți, în general, erau și ele adesea colportate de cei din jur și repetate. În schimb, actorii noi erau parte străini și necunoscuți, parte tineri, amabili, fără sprijin, și de aceea cu toții își găsiseră protectori.

Pe de altă parte, în mijlocul trupei s-au ivit curînd tulburări și diferite nemulțumiri: căci, de îndată ce actorii au văzut că Wilhelm a preluat funcția de regizor, cei mai mulți dintre ei s-au arătat cu atît mai nedisciplinați cu cît, după obiceiul său, el dorea să introducă ceva mai multă ordine și exactitate în teatru și, mai ales, cerea ca întreaga parte tehnică să se execute punctual și în bune condițiuni.

În curînd bunele relații, care într-adevăr se menținuseră în chip aproape ideal o bucată de vreme, deveniră tot atît de vulgare ca în orice teatru ambulant. Și, din nefericire, chiar în momentul cînd Wilhelm, care prin munca, zelul și strădaniile sale, ajunsese să se familiarizeze cu toate exigențele meseriei, modelîndu-și perfect după ea atît persoana cît și facultățile, descoperi, în ceasuri de amărăciune, că această meserie merită mai puțin decît oricare alta să-i consacri atîta timp și atîta energie. Munca era istovitoare și răsplata neînsemnată. Ar fi preferat orice altă activitate, care i-ar fi dat totuși posibilitatea ca, odată încheiată, să se poată bucura de liniște sufletească, în locul acestei meserii care, după toate ostenelile materiale, îți impune și cea mai mare încordare a spiritului și a simțirii, pentru a ajunge la realizarea scopului propus. Trebuia să asculte lamentările Aureliei privitoare la risipa ce-o făcea fratele său; trebuia să se prefacă a nu înțelege insinuările lui Serlo, care căuta de departe să-l îndrume spre o căsătorie cu sora sa. Trebuia să-și mai ascundă și durerea ce-l apăsa adînc, căci omul trimis pe urmele presupusului ofițer nu se mai întorcea și nu dădea nici un semn de viață, așa că prietenul nostru se temea că a pierdut-o pe Mariana pentru a doua oară.

Tocmai în vremea aceea, din pricina unui doliu general, teatrul a trebuit să fie închis pentru cîteva săptămîni. Wilhelm se folosi de acest răgaz ca să-l viziteze pe pastorul la care harpistul era în pensiune. Ajunse într-o regiune fermecătoare; prima persoană pe care o întîlni în curtea parohială fu bătrînul, care dădea o lecție de harpă unui băiețel. El arătă multă bucurie văzîndu-l pe Wilhelm; se ridică, îl întinse mîna, și-i spuse:

— Vedeți că mai sînt încă bun la ceva pe lumea asta; îmi dați voie să continui, căci orele sînt strict împărțite.

Pastorul îl salută pe Wilhelm cît se poate de amical și-i istorisi că bătrînul se comporta foarte bine și că se putea spera în vindecarea lui deplină.

Firește, discuția lor a avut ca subiect metoda de a-i trata pe alienați.

— În afară de tulburările fizice, spuse pastorul, tulburări care adesea ne pun în cale greutăți de neînvins și pentru care consult pe un medic înțelept, socot că mijloacele de a vindeca nebunia sînt foarte simple. Sînt tocmai acelea cu care îi împiedici pe oamenii sănătoși să ajungă nebuni. Să le stimulezi activitatea personală, să-i obișnuiești cu ordinea, să-i faci să priceapă că starea și soarta lor sînt la fel cu a multor altora, că un talent excepțional, o foarte mare fericire sau o foarte mare nenorocire nu sînt decît devieri ușoare de la cursul obișnuit al lucrurilor, și atunci nebunia nu va găsi unde să se strecoare, iar dacă s-a instalat va dispărea încetul cu încetul. Bătrînului i-am împărțit timpul; învață pe cîțiva copii să cînte la harpă, dă ajutor la grădină și acum e mult mai înseninat. Dorește să mănînce din varza pe care a sădit-o, iar pe fiul meu, căruia vrea să-i lase harpa cînd va muri, îl învață cu sîrguință, pentru ca băiatul să fie în stare să folosească instrumentul la rîndul lui. Ca pastor, caut să nu-i vorbesc despre remușcările lui ciudate; dar o viață activă aduce atîtea evenimente, încît își va da seama în curînd că numai prin activitate va putea scăpa de orice fel de îndoieli. Procedez cu răbdare; dacă voi izbuti să-l determin să-și lepede barba și mantia, înseamnă că am cîștigat mult, căci nimic nu ne duce mai aproape de nebunie decît cînd ne singularizăm în comparație cu ceilalți și nimic nu menține mai sigur rațiunea decît trăind între ceilalți oameni conform concepției obișnuite. Din păcate, multe elemente din educația și instituțiile noastre burgheze ne predispun, pe noi și pe copiii noștri, la nebunie!

Wilhelm rămase cîteva zile la acest om cu bun-simț și află unele întîmplări foarte interesante, nu numai despre nebuni, dar și despre unii oameni care obișnuit sînt socotiți ageri la minte, ba chiar înțelepți, dar ale căror ciudățenii se învecinează cu nebunia.

Însă convorbirea a fost de trei ori mai însuflețită în ziua cînd a sosit medicul, care venea des să-l vadă pe prietenul său, pastorul, și obișnuia să-l ajute în opera sa filantropică. Era un bărbat în vîrstă care, deși avea o sănătate șubredă, își închinase mulți ani exercitării celor mai nobile îndatoriri. Era un mare iubitor al vieții cîmpenești și nu putea trăi decît în aer liber. Pe lîngă asta, era foarte sociabil și activ și de mulți ani avea o înclinare deosebită să lege prietenie cu toți pastorii de la țară. De îndată ce afla că vreunul dintre ei are o ocupație utilă căuta să-l ajute în toate chipurile; altora, pe care-i vedea încă șovăind, încerca să le inspire pasiunea pentru o activitate oarecare și pentru că se afla în relații cu nobilii, cu funcționarii oficiali și cu judecătorii, contribuise timp de douăzeci de ani, fără mare zgomot, la dezvoltarea multor ramuri ale agriculturii; făcuse să fie utilizat tot ce e prielnic pămîntului, animalelor și oamenilor, promovînd astfel civilizația cea mai sănătoasă.

— Pentru oameni, spunea el, nu este altă nenorocire mai mare decît să fie stăpîniți de vreo idee care nu are legătură cu viața activă sau care-i îndepărtează cu totul de viața activă. Am tocmai acuma un asemenea caz; e vorba de o pereche care face parte din lumea celor sus-puși și avuți și față de care toată știința mea n-a dat nici un rezultat pînă acum; cazul acesta este mai degrabă de specialitatea dumitale, dragă pastore, și tînărul de față cred că nu-l va povesti mai departe.

Pe cînd un bărbat de vază lipsea de acasă, un tinerel i-a îmbrăcat halatul, o glumă destul de proastă, după cum vedeți. În felul acesta, soția trebuia să fie indusă în eroare și, cu toate că se afirmă că era doar o farsă, mă tem că ea a fost făcută cu intenția de a abate de la drumul drept o nobilă și admirabilă doamnă. Soțul s-a întors pe neașteptate, a intrat în camera sa, a crezut că se vede pe sine însuși și de atunci a căzut într-o stare de melancolie, întreținută mereu de convingerea că va muri curînd.

Acum e sub influența unor persoane care-l momesc cu idei religioase și nu văd cum mai poate fi împiedicat să nu se alăture, împreună cu soția sa, comunității de la Herrnhut[40], lipsindu-și astfel rudele de cea mai mare parte a averii sale, întrucît nu are copii.

— Cu soția? strigă Wilhelm cu violență, căci povestirea aceasta îl înspăimîntase peste fire.

— Și din nenorocire, continuă medicul care nu vedea în exclamația lui Wilhelm decît dovada unei compătimiri, din nenorocire această doamnă este apăsată de o durere și mai profundă, care o face să nu refuze îndepărtarea ei de lume. În clipa în care acel tînăr și-a luat rămas bun de la dînsa, ea n-a fost destul de prudentă ca să ascundă afecțiunea ce-i încolțise în suflet; tînărul a devenit

îndrăzneț, a cuprins-o în brațe și, fără voie, i-a apăsat puternic pe piept portretul soțului ei, o miniatură împodobită cu briliante. Doamna a simțit atunci o durere violentă, care s-a potolit încetul cu încetul, lăsînd mai întîi o ușoară roșeață și dispărînd apoi fără nici o urmă. Ca om, sînt încredințat că nu are nimic altceva să-și reproșeze; ca medic, sînt sigur că această apăsare nu poate să aibă urmări supărătoare; dar nimeni n-o poate convinge că n-are acolo o andurație, iar cînd vrei să-i alungi ideea fixă palpînd-o, pretinde că numai în clipa aceea nu se simte nimic; i-a intrat în minte că răul acela va deveni pînă la urmă un cancer, și deci tinerețea și farmecul ei sînt pierdute și pentru ea și pentru ceilalți.

— Nenorocitul de mine! strigă Wilhelm, lovindu-și fruntea cu pumnii și fugind peste cîmp. Niciodată nu se mai aflase într-o asemenea stare.

Medicul și preotul, foarte uimiți de această descoperire neașteptată, au avut mult de lucru cu el ca să-l liniștească, cînd s-a întors seara și le-a mărturisit amănuntele acelei întîmplări, acuzîndu-se cu violență. Cei doi prieteni i-au arătat toată compătimirea, mai ales după ce le-a zugrăvit mai departe situația lui, în culorile negre ale dispoziției sufletești din acel moment.

A doua zi, medicul nu s-a lăsat rugat prea mult ca să meargă cu el în oraș, să-i țină tovărășie și să vadă de nu-i poate da ajutor Aureliei, pe care Wilhelm o lăsase într-o stare îngrijorătoare.

Au găsit-o mai rău decît bănuiseră. Avea un fel de febră intermitentă, cu atît mai greu de tratat cu cît bolnava, după obiceiul ei, întreținea și agrava accesele, cu premeditare. Străinul n-a fost recomandat ca medic și s-a comportat foarte delicat și prudent. Au vorbit despre starea fizică și sufletească a bolnavei și noul prieten a povestit diferite istorii despre persoane care, cu toată starea lor șubredă, au putut ajunge la vîrste foarte înaintate; bineînțeles că, în asemenea cazuri, nimic nu este mai dăunător decît reînnoirea intenționată a unor stări sufletești exaltate. Medicul i-a mai mărturisit Aureliei că i s-au părut foarte fericite acele persoane care, neputînd fi cu totul vindecate de starea lor bolnăvicioasă, s-au lăsat pătrunse sincer de sentimente religioase. Spunea lucrurile acestea în mod foarte rezervat, oarecum numai cu titlu informativ și făgădui în același timp noilor săi prieteni să le procure pentru lectură un foarte interesant manuscris, primit din mîinile unei prietene minunate, care nu mai era în viață.

— Lucrarea mi-e nespus de prețioasă și vă încredințez chiar originalul, spuse el. Numai titlul e de mîna mea: *Mărturisirile unui suflet frumos.*

În ce privește tratamentul dietetic și medical al nefericitei Aurelia, medicul i-a dat lui Wilhelm cele mai bune sfaturi, făgăduind să scrie și chiar să vină din nou, dacă va putea.

În răstimp, se petrecuse în teatru o schimbare la care Wilhelm nu se așteptase. De cînd luase asupra lui regia, el tratase totul cu o anumită libertate și liberalitate, fiind atent mai ales ca recuzita și toate costumele și decorurile să fie bogate și elegante; de asemeni, pentru a menține buna dispoziție a actorilor, le măgulise interesele personale, deoarece nu-i putea stimula cu ceva mai nobil; era cu atît mai îndreptățit să procedeze astfel cu cît Serlo însuși nu pretindea că el ar fi un administrator mai priceput; în afară de asta, Serlo se bucura că i se laudă strălucirea teatrului său și era încîntat că Aurelia, care ținea toată contabilitatea, îl asigura că, scăzînd cheltuielile, nu are nici o restanță și-i mai dădea și lui cît era necesar ca să-și plătească datoriile personale, făcute dintr-o extrem de mare dărnicie față de iubitele lui, sau cine știe în ce alt chip.

În vremea aceasta, Melina se ocupase de garderobă, dar calculat și ascuns cum era, chibzui lucrurile în sinea lui și, profitînd de plecarea lui Wilhelm și de boala tot mai înaintată a Aureliei, îi demonstră lui Serlo că ar putea să încaseze mai mult, cu mai puțină cheltuială, și astfel să pună ceva deoparte, sau să ducă o viață și mai veselă, dacă preferă. Serlo îl ascultă cu interes și Melina se încumetă să-i expună planul său.

— Nu vreau să afirm, zise el, că vreunul dintre actori ar avea astăzi un salariu prea mare; sînt oameni capabili și ar fi bine primiți oriunde; numai că, în raport cu încasările pe care le procură, primesc totuși prea mult. Propunerea mea ar fi să montăm o operă, iar în ce privește teatrul, află că dumneata ești în stare să susții singur un spectacol. Doar îți dai seama că acum nu ți se recunosc meritele, nu-i așa? Și nu pentru că ceilalți ar fi excelenți, ci pentru că sînt destul de bunișori, talentul dumitale extraordinar nu mai este prețuit cum se cuvine.

Prezintă-te singur, așa cum, fără îndoială, făceai altădată; caută să atragi oameni mediocri, aș spune chiar proști, cărora să le dai lefuri mici, și dresează-i din punct de vedere tehnic, lucru la care te pricepi foarte bine; ocupă-te în restul timpului numai de operă și vei vedea cum, cu aceeași osteneală și cu aceleași cheltuieli, vei avea un succes mai mare și vei cîștiga cu mult mai mulți bani decît pînă acum.

Serlo era prea măgulit ca să-și mai susțină cu tărie obiecțiile. Îi mărturisi lui Melina că de multă vreme dragostea lui pentru muzică îl îndeamnă la așa ceva; totuși își dă bine seama că, în felul acesta,

înclinarea publicului se va abate și mai mult de pe făgașul cel bun și că un spectacol amestecat, nici piesă de teatru, nici operă adevărată, va ucide cu siguranță orice rămășiță de gust pentru un spectacol de artă desăvîrșită.

Melina își bătu joc cu destulă grosolănie de aceste idealuri pedante ale lui Wilhelm și de pretenția de a forma publicul în loc de a se lăsa format de către public; amîndoi căzură de acord, cu multă convingere, că trebuie să cîștige neapărat bani, să se îmbogățească sau să ducă o viață veselă, și nu-și prea ascunseră dorință de a scăpa cu osebire de acele persoane care ar sta în calea planului lor. Melina deplîngea că starea de slăbiciune a Aureliei nu-i făgăduia o viață lungă, dar în ascuns se bucura. Serlo părea a regreta că Wilhelm nu e cîntăreț și dădea astfel să se înțeleagă că-l considera aproape nefolositor. Melina îi prezentă o listă întreagă de economii realizabile și Serlo văzu în el un om de trei ori mai valoros decît fusese primul său cumnat. Simțiră bineînțeles că trebuie să-și facă făgăduieli reciproce în ce privește secretul acestei convorbiri, lucru care îi legă și mai mult, și-și luară obiceiul să discute în taină despre toate cîte se întîmplau, să dezaprobe tot ce făcea Aurelia sau Wilhelm și să mediteze tot mai mult la noul proiect.

Oricît au fost de discreți în legătură cu planul lor și atenți să nu se trădeze cîtuși de puțin prin vreo vorbă, totuși n-au fost destul de iscusiți să-și ascundă sentimentele în comportarea lor. Melina se împotrivea în multe probleme care erau de resortul lui Wilhelm, iar Serlo, care niciodată nu fusese prea indulgent cu sora lui, devenea tot mai aspru pe măsură ce boala se agrava și cu cît stările ei sufletești, schimbătoare și exaltate, ar fi meritat mai multă cruțare.

Tocmai în vremea aceea se monta *Emilia Galotti*[11]. Piesa avea o distribuție fericită și fiecare putea să-și etaleze, în cadrul restrîns al acestei tragedii, întreaga gamă a talentului. Serlo era cît se poate de potrivit în Marinelli. Odoardo a fost redat excelent, Madame Melina o înfățișa pe mamă cu multă pricepere; rolul Emiliei o avantaja pe Elmira, Laertes realiza un Appiani cu foarte multă distincție, iar Wilhelm studiase cîteva luni rolul prințului. Cu această ocazie meditase și discutase adesea cu Serlo și cu Aurelia despre diferența ce există între purtările nobile și cele distinse, și pînă la ce punct purtările nobile trebuie să fie cuprinse în acestea din urmă, și nu ultimele în cele dintîi.

Serlo, care prezenta în Marinelli pe adevăratul curtean, fără a-l caricaturiza, își exprimase asupra acestui punct mai multe opinii foarte juste.

— Distincția ținutei, zicea el, e greu de imitat, căci în fond e negativă și presupune o practică lungă și perseverentă. Nu trebuie să arăți în purtare ceva ce ar aduce a măreție, fiindcă prin aceasta poți cădea lesne în înțepenirea unui orgoliu formal, mai degrabă trebuie să eviți tot ce e nedemn și vulgar; trebuie să te supraveghezi, să fii mereu atent la tine și la alții, să nu te compromiți, să nu faci pentru alții nici prea mult, nici prea puțin, să nu pari mișcat de nimic, să nu te emoționezi de nimic, să nu te grăbești niciodată, să știi să te stăpînești în orice clipă și astfel să-ți menții un echilibru exterior, oricîtă furtună ar fi în sufletul tău. Omul nobil poate în unele momente să nu se supravegheze; cel distins, niciodată. E ca un om foarte bine îmbrăcat; nu se reazemă de nimic și fiecare se păzește să nu-l atingă; se deosebește de ceilalți și totuși nu trebuie să rămînă singur; deoarece, ca în orice artă, și aici, pînă la urmă, ceea ce e dificil se cere să fie executat cu ușurință; astfel omul distins, cu toată izolarea sa, trebuie să pară mereu legat de ceilalți, în nici o împrejurare să nu fie țeapăn, ci pretutindeni în largul său; totdeauna să apară în frunte, dar niciodată să nu se impună el ca atare.

Deci, e clar că pentru a părea distins, trebuie să fii așa cu adevărat; se înțelege de ce femeile au în genere mai multă ușurință decît bărbații să-și dea aerul acesta și de ce curtenii și militarii ajung cel mai repede la o astfel de comportare.

După această discuție, Wilhelm fu aproape disperat de rolul său; dar Serlo îl ajută iarăși, împărtășindu-i unele observații foarte fine asupra detaliilor; el îl pregăti atît de bine, încît la spectacol Wilhelm izbuti să înfățișeze, cel puțin în ochii mulțimii, un principe desăvîrșit.

Serlo îi făgăduise ca, după reprezentație, să-i împărtășească observațiile pe care eventual le-ar mai avea de făcut asupra jocului său, dar o ceartă neplăcută între frate și soră a împiedicat orice discuție critică. Aurelia jucase rolul Orsinei[42] într-un fel care poate că nu se va mai vedea niciodată. Știa rolul foarte bine și la repetiții îl rostise cu indiferență; dar la reprezentație rupsese, ca să spunem așa, toate zăgazurile propriei sale dureri și, datorită acestui fapt, realizase o interpretare cum n-ar fi putut s-o viseze nici un poet în primul foc al emoției creatoare. Aplauzele nemăsurat de puternice ale publicului îi răsplătiră sforțările dureroase, dar cînd, după reprezentație, se duseră s-o caute, o găsiră pe jumătate leșinată într-un fotoliu.

Serlo își arătase și mai înainte dezaprobarea pentru jocul ei excesiv, cum îl numea el, și pentru tendința de a-și dezvălui astfel

ascunzișurile inimii în fața publicului, care cunoștea mai mult sau mai puțin aventura ei fatală; și ca de obicei cînd era furios, Serlo începu să scrîșnească din dinți și să bată din picior:

— Lăsați-o! strigă el, cînd o găsi în fotoliu, înconjurată de ceilalți; n-o să treacă mult și o s-o vedeți intrînd goală pe scenă și abia atunci succesul ei va fi desăvîrșit.

— Nerecunoscătorule! exclamă ea, om fără suflet! Curînd am să fiu goală într-un loc unde aplauzele nu ne mai ajung la urechi!

Cu aceste vorbe, sări din fotoliu și ieși în grabă pe ușă. Servitoarea uitase să-i aducă haina; cupeul nu era acolo; plouase și un vînt aspru bătea pe străzi. Zadarnic încercară s-o împiedice, căci era peste măsură de înfierbîntată; mergea anume încet și lăuda răcoarea, pe care se părea că o aspiră cu lăcomie. Cînd ajunse acasă, abia mai putea vorbi din pricina răgușelii; nu mărturisi că i-a înțepenit ceafa și spatele. Peste puțin timp o cuprinse un fel de paralizie a limbii, în așa fel că rostea un cuvînt în locul altuia; o puseră în pat: prin leacuri des aplicate, cîte o durere dispărea, dar se ivea alta. Febra era în creștere și starea tot mai primejdioasă.

În dimineața următoare, avu un ceas mai liniștit. Ceru să fie chemat Wilhelm și-i dădu o scrisoare:

— Iată o hîrtie, spuse ea, care așteaptă de mult clipa aceasta. Simt că mi se apropie sfîrșitul; făgăduiește-mi că te vei duce să dai chiar dumneata scrisoarea și că, prin cîteva cuvinte adresate acelui prieten necredincios, mă vei răzbuna de toate suferințele. Nu e un om insensibil și moartea mea îl va îndurera cel puțin o clipă.

Wilhelm luă scrisoarea, căutînd să-i alunge Aureliei gîndurile în legătură cu moartea și s-o îmbărbăteze.

— Nu, replică ea, nu-mi lua nădejdea cea din urmă. Aștept de mult moartea și o voi îmbrățișa cu bucurie.

Puțin după aceea sosi manuscrisul făgăduit de medic. Aurelia îl rugă pe Wilhelm să-i citească din el și cititorii vor putea judeca mai bine efectul datorat lecturii cînd vor avea în mîini cartea următoare. Violența și orgoliul bietei noastre prietene se potoliră deodată. Ea luă înapoi scrisoarea și scrise o alta, într-o stare sufletească mai blîndă, după cum se pare; îl rugă pe Wilhelm să-l consoleze pe prietenul ei, dacă vestea morții sale l-ar mîhni cumva și să-l încredințeze că-l iertase și că-i dorea tot binele.

Din acea clipă, bolnava rămase foarte calmă și părea că nu e preocupată decît de unele idei cuprinse în manuscris, pe care căuta să și le însușească, cerîndu-i lui Wilhelm să-i citească din cînd în cînd cîte un pasaj. Nu se vedea că-i slăbesc puterile și, cu totul pe

neaşteptate, într-o dimineaţă cînd Wilhelm veni s-o viziteze, o găsi moartă.

Stima ce i-o purta Aureliei, obişnuinţa de a trăi în preajma ei, l-au făcut să simtă foarte dureros această pierdere. Ea fusese singura fiinţă care se purtase afectuos cu dînsul; cît despre răceala lui Serlo, o simţise îndeajuns în ultimul timp. De aceea, se grăbi să îndeplinească misiunea ce-i fusese dată, dornic să se îndepărteze pentru cîtva timp de locul acela. Pe de altă parte, absenţa lui Wilhelm îi convenea lui Melina, căci prin corespondenţa întinsă ce o întreţinea angajase un cîntăreţ şi o cîntăreaţă care, cu interludiile lor, urmau să pregătească deocamdată publicul pentru viitorul spectacol de operă. Pierderea Aureliei şi absenţa lui Wilhelm puteau astfel să treacă neobservate o bucată de vreme, iar prietenul nostru era mulţumit de orice propunere care putea să-i înlesnească un concediu de cîteva săptămîni.

El îşi făcu o idee exagerată despre misiunea lui. Moartea prietenei sale îl tulburase adînc şi, văzînd-o dispărînd atît de timpuriu de pe scena lumii, era firesc să fie înverşunat împotriva acelui om care-i scurtase viaţa şi i-o făcuse atît de amară.

Neţinînd seama de ultimele cuvinte împăciuitoare ale muribundei, îşi propunea ca, odată cu înmînarea scrisorii, să-i facă prietenului necredincios un aspru rechizitoriu şi, nevoind să se lase în voia inspiraţiei momentului, alcătui o cuvîntare care, în cursul prelucrării, deveni mai patetică decît s-ar fi cuvenit. După ce se convinse pe deplin de calitatea compoziţiei sale, o învăţă pe de rost, în timp ce se pregătea de călătorie. Mignon era de faţă pe cînd Wilhelm îşi împacheta lucrurile şi-l întrebă dacă pleca spre miazăzi sau spre miazănoapte şi cînd află că se îndreaptă spre nord, îi spuse:

— Atunci am să te aştept aici. Îl rugă apoi să-i dea şiragul de perle al Marianei, pe care Wilhelm nu-l putu refuza acestei făpturi dragi; ea mai avea şi fularul Marianei. În schimb, Mignon îi puse printre haine vălul fantomei, deşi Wilhelm îi spusese că ţesătura aceea nu-i va fi de nici un folos.

Melina luă asupra lui regia, şi soţia sa făgădui să vegheze asupra celor doi copii, de care Wilhelm se despărţea cu greu. La plecare, Felix era foarte vesel şi, întrebat de Wilhelm ce vrea să-i aducă la întoarcere, răspunse:

— Ascultă, adu-mi un tată! Mignon luă mîna călătorului şi, înălţîndu-se în vîrful picioarelor, îl sărută pe gură sincer şi aprins, dar fără duioşie, apoi spuse:

— Meister, nu ne uita şi întoarce-te repede!

Și acum, să-l lăsăm pe prietenul nostru să pornească la drum întovărășit de un noian de gînduri și sentimente și să mai transcriem aici, ca încheiere, o poezie pe care Mignon o recitase de cîteva ori foarte expresiv și pe care, din pricina îngrămădirii atîtor întîmplări neobișnuite, n-am avut răgaz s-o facem cunoscută pînă acum:

Nu-mi cere să vorbesc, cere-mi să tac!
Căci taina-i pentru mine datorie;
De soarta mi-ar îngădui s-o fac,
Ți-aș spune dorul meu, cu bucurie.

Cînd vine ceasul, bezna se ridică
Gonită de biruitorul soare;
Iar stîncile adîncul și-l despică
Dînd la iveală tainice izvoare.

Un suflet zbuciumat, pe-acest pămînt,
Lîng-un prieten drag găsește pace.
Ci gura mea-i legată-n jurămînt
Și doar un zeu o va putea desface.

Cartea a şasea

Mărturisirile unui suflet frumos[43]

PÎNĂ LA OPT ANI, am fost un copil foarte sănătos, dar despre vremurile acelea îmi aduc aminte tot aşa de puţin ca despre ziua naşterii mele. La începutul celui de-al optulea an am avut o hemoragie; din clipa aceea sufletul mi-a fost numai sensibilitate şi memorie. Cele mai neînsemnate împrejurări ale acelui accident îmi stau încă înaintea ochilor, ca şi cum s-ar fi petrecut ieri.

În răstimpul celor nouă luni de boală, pe care le-am îndurat cu răbdare, s-a statornicit, cred eu, temelia întregului meu fel de a gîndi, prin faptul că spiritul meu căpăta primele mijloace de a se dezvolta în felul său propriu.

Sufeream şi iubeam: aceasta era structura specifică a inimii mele. În cele mai năprasnice accese de tuse şi de febră istovitoare, stăteam liniştită ca un melc retras în căsuţa lui; dar îndată ce aveam o clipă de răgaz, doream o senzaţie plăcută şi, deoarece alte plăceri îmi erau oprite, căutam să fiu despăgubită prin văz şi auz. Mi se aduceau păpuşi, cărţi ilustrate — şi oricine voia să stea lîngă patul meu trebuia să-mi povestească ceva.

De la mama ascultam cu drag istorisiri din Biblie, iar tata îmi povestea despre lucrurile din natură. Avea o colecţie foarte interesantă de ştiinţe naturale. De acolo îmi aducea uneori sertar după sertar, îmi arăta obiectele şi îmi dădea explicaţii foarte exacte. Plante uscate şi insecte, tot soiul de preparate anatomice, piele de om, oase, mumii şi altele de felul acesta ajungeau pe patul copilului bolnav; păsările şi animalele doborîte de tata la vînătoare îmi erau de asemeni arătate, înainte de-a ajunge la bucătărie; şi, pentru ca regele creaţiunii să nu lipsească nici el de la această adunare, mătuşa mea îmi înşira isprăvi de dragoste şi poveşti cu zîne. Toate erau primite şi toate prindeau rădăcină. Aveam ceasuri cînd stăteam de vorbă aievea cu fiinţe nevăzute; mai ştiu şi acum cîteva versuri, pe care i le-am dictat pe atunci mamei.

Deseori îi povesteam din nou tatei ce învăţasem de la el. Nu luam nici un medicament fără să întreb: unde cresc plantele din care e făcut? cum arată? cum se numesc? Dar nici poveştile mătuşii mele nu cădeau pe piatră seacă. Mă vedeam în veşminte alese, întîlnind

prinţi încîntători, care nu aveau linişte şi pace pînă nu aflau cine e frumoasa necunoscută. O asemenea aventură cu un îngeraş fermecător, care avea veşmînt alb şi aripi aurii şi care era foarte bun cu mine, am prelungit-o atît de mult încît imaginaţia mea ajunsese să-l prefacă aproape într-o viziune.

După un an eram aproape vindecată; dar din vioiciunea copilăriei nu-mi mai rămăsese nimic. Nu mai puteam să mă joc cu păpuşile; tînjeam după fiinţe care să-mi răspundă la dragoste. Cîinii, pisicile şi păsările de toate soiurile, pe care tata le ţinea pe lîngă casă, îmi plăceau foarte mult; însă ce n-aş fi dat să am fiinţa aceea care juca un rol atît de însemnat într-o poveste de-a mătuşii mele! Era mieluşelul găsit într-o pădure şi hrănit de o ţărăncuţă, dar în acel animal drăgălaş se ascundea un prinţ vrăjit care, pînă la urmă, se arăta iarăşi ca un tînăr frumos şi o răsplătea pe binefăcătoarea lui, luînd-o de soţie. Un asemenea mieluşel aş fi dorit să am şi eu.

Numai că nu se găsea nici unul şi, cum vedeam că în jurul meu toate se petrec în chip firesc, a trebuit să renunţ încetul cu încetul la nădejdea de a descoperi o comoară atît de preţioasă. Dar mă mîngîiam citind cărţi în care erau descrise întîmplări miraculoase. Cel mai mult îmi plăcea faimosul *Hercule creştino-german*[14]: acea istorie pioasă de dragoste îmi mergea la inimă. Orice i s-ar fi întîmplat iubitei sale Valiska, şi i se întîmplau lucruri teribile, eroul, înainte de a-i alerga în ajutor se ruga, şi rugăciunile se găseau toate în carte. Cît de mult mă fermecau! Dragostea mea pentru Cel invizibil, a cărui prezenţă o simţeam mereu în chip vag, nu făcea decît să sporească; căci trebuia să sosească şi ziua în care Dumnezeu să devină pentru totdeauna confidentul meu.

După ce am crescut, am început să citesc de toate, la întîmplare. Dar *Octavia romană* avea întîietate în ce priveşte preferinţele. Persecutarea primilor creştini înfăţişată sub formă de roman trezea în mine cel mai viu interes.

Mama începu să mă certe din pricina cititului necontenit; ca să-i facă pe plac, tata îmi lua într-o zi cărţile cu o mînă şi mi le înapoia a doua zi cu cealaltă. Mama era destul de înţeleaptă ca să înţeleagă că nu era nimic altceva de făcut decît să mă silească să citesc tot cu atîta sîrguinţă şi Biblia. Dar nici la asta n-a fost nevoie să fiu împinsă şi am citit Sfînta Scriptură cu multă pasiune. În acelaşi timp, mama avea mereu grijă să nu-mi cadă în mîini vreo carte nepotrivită; eu însămi aş fi aruncat orice scriere imorală, căci prinţesele şi prinţii mei erau cu toţii deosebit de virtuoşi. De altfel, ştiam despre istoria naturală a speciei umane mult mai mult decît lăsam să se vadă, şi cea mai mare parte o învăţasem din

Biblie. Puneam în legătură pasajele îndoielnice cu vorbele și lecturile ce-mi treceau pe dinaintea ochilor şi descopeream adevărul datorită setei mele de cunoaştere şi darului meu de a combina faptele. Dacă aş fi auzit vorbindu-se despre vrăjitoare, m-aş fi apucat să studiez numaidecît şi vrăjitoria.

Datorită mamei şi setei mele de cunoaştere am învățat chiar şi să gătesc, cu toată patima ce o aveam pentru cărţi; căci în bucătărie erau lucruri noi de aflat. Să desfaci în bucăți o pasăre, un purcel de lapte, era pentru mine ceva pasionant. Îi duceam tatei măruntaiele și dînsul mi le explica de parcă aş fi fost un tînăr student; adesea îmi spunea, cu o bucurie ascunsă, că sînt băiatul lui nereuşit.

Trecusem de doisprezece ani. Învățam franceza, dansul şi desenul și primeam instrucția religioasă obişnuită. Aceasta din urmă mi-a trezit o seamă de sentimente şi gînduri, care însă nu aveau nici o legătură cu starea mea sufletească. Îmi plăcea să aud vorbindu-se despre Dumnezeu şi eram mîndră că pot discuta despre el mai bine decît fetele de vîrsta mea; citeam cu înflăcărare unele cărți, care mi-au dat putința să pălăvrăgesc despre religie; dar nicicînd nu mi-a trecut prin minte să mă întreb ce se întîmplă cu mine, dacă și sufletul mi-e format, dacă e ca o oglindă ce poate să reflecteze soarele veşnic; toate acestea le admisesem demult, odată pentru totdeauna.

Franceza o învățam cu multă ardoare. Profesorul meu era un om admirabil. Nu era nici un simplu practician uşuratec, nici un fanatic al gramaticii; era foarte cultivat şi călătorise mult. În timp ce mă învăța limba, îmi satisfăcea şi dorința de a mă instrui în felurite chipuri. Îl iubeam atît de mult, încît totdeauna îi aşteptam sosirea cu bătăi de inimă. Desenul nu mi se părea greu şi l-aş fi dus mai departe, dacă maestrul meu ar fi avut cap şi cunoştinţe; dar n-avea decît mîini şi rutină.

La început, dansul n-a fost o desfătare pentru mine; trupul îmi era prea delicat şi învățam numai în tovărășia surorilor mele. Însă, datorită ideii maestrului nostru de dans de a da un bal în cinstea elevilor şi elevelor, plăcerea pentru acest exercițiu mi-a fost trezită în chip cu totul deosebit.

În mulțimea de băieți și fete se distingeau cei doi fii ai mareşalului curţii: cel mai mic avea vîrsta mea, celălalt cu doi ani mai mult. Erau atît de frumoși încît, după părerea unanimă, întreceau pe toți copiii frumoşi care s-au văzut vreodată. Şi eu, de cum i-am zărit, n-am mai avut ochi pentru altcineva din toată adunarea. Imediat am început să dansez cu atenție și cît mai elegant. Nu știu cum s-a întîmplat că băieții mareşalului m-au remarcat şi ei pe mine dintre toți ceilalți; pe scurt, din primele ceasuri am devenit

cei mai buni prieteni din lume şi, înainte încă de a se sfîrşi mica petrecere, noi şi hotărîsem să ne revedem curînd. Ce bucurie pe mine! Şi ce încîntată am fost a doua zi dimineaţă, cînd fiecare în parte mi-a trimis cîte un buchet de flori, însoţit de un bilet curtenitor, în care se interesa de sănătatea mea. Nu voi mai simţi niciodată ce-am simţit atunci. La atenţii s-a răspuns cu atenţii şi la scrisorele cu scrisorele. Biserica şi plimbările au devenit prilejuri de întîlnire; cunoscuţii noştri tineri ne invitau totdeauna împreună; dar eram destul de vicleni să ne purtăm în aşa fel ca părinţii noştri să nu vadă mai mult decît socoteam noi că e bine.

Deci căpătasem dintr-o dată doi adoratori. Nu mă hotărîsem pentru nici unul; amîndoi îmi plăceau şi ne înţelegeam cît se poate de bine împreună. Deodată cel mai mare s-a îmbolnăvit grav; fusesem şi eu de atîtea ori în această stare şi ştiam cum poţi să-i faci plăcere unui suferind, trimiţîndu-i o seamă de nimicuri drăguţe ori bunătăţi îngăduite unui bolnav. Părinţii săi mi-au mulţumit pentru atenţii şi, dînd ascultare rugăminţii fiului iubit, m-au invitat, împreună cu surorile mele, de îndată ce el a părăsit patul. Duioşia cu care m-a primit nu avea nimic copilăresc; din ziua aceea, m-am hotărît pentru el. Mi-a atras atenţia de îndată să păstrăm secretul faţă de fratele său; dar focul nu mai era de ascuns şi gelozia mezinului a întregit romanul. Punea la cale tot felul de farse, se bucura să ne tulbure plăcerile şi astfel sporea pasiunea pe care încerca s-o nimicească.

Prin urmare, găsisem un adevărat miel fermecat din poveste şi această pasiune, ca odinioară boala, a avut drept efect că m-a făcut tăcută şi m-a îndepărtat de bucuriile zgomotoase. Eram singuratică şi tulburată, şi gîndurile mi s-au îndreptat iarăşi spre Dumnezeu. El îmi rămăsese singurul confident şi îmi amintesc cu ce lacrimi îl rugam pentru băiatul ce se însănătoşea cu greu.

Oricît de copilăroasă a fost aventura aceea, ea a contribuit mult la modelarea inimii mele. În loc de traducerile obişnuite pînă atunci, în fiecare zi trebuia să-i scriem profesorului de franceză epistole născocite de noi. Am dat în vileag, sub numele de *Phylis şi Damon*[45], propria noastră poveste de dragoste. Bătrînul a înţeles repede şi pentru a mă face să fiu sinceră, îmi lăuda foarte mult munca. Am devenit din ce în ce mai îndrăzneaţă, îmi dezvăluiam inima şi eram credincioasă adevărului, pînă şi în amănunte. Nu mai ştiu cu privire la care pasaj, profesorul a găsit cu cale să-mi spună: „Cît e de drăguţ, cît e de natural! Dar buna Phylis ar trebui să se păzească; toate acestea ar putea să devină repede serioase."

Am fost jignită că nu socotea încă serioasă dragostea aceasta şi l-am întrebat înţepată ce înţelege el prin serios? N-a aşteptat

să fie întrebat de două ori şi mi-a explicat atît de clar că de abia am putut să-mi ascund spaima. Dar îndată am fost cuprinsă de mînie şi i-am luat în nume de rău că poate să aibă asemenea gînduri; dar m-am stăpînit şi, vrînd să-mi apăr eroina, i-am răspuns cu obrajii arzînd: „Dar, domnule, Phylis e o fată cinstită!"

Auzindu-mi spusele, a fost destul de răutăcios cu mine, zeflemisindu-mă cu privire la cinstea eroinei mele şi, deoarece vorbea franţuzeşte, a sucit în fel şi chip cuvîntul „*honnête*" pentru a-i înşira înţelesurile referitoare la cinstea tinerei Phylis. Am simţit ridicolul şi m-am tulburat nespus de mult. Dar el, care nu voia să mă sperie, s-a oprit; însă, în alte ocazii, a adus din nou vorba despre acelaşi subiect. Piesele şi micile istorisiri, pe care le citeam şi le traduceam în faţa lui, i-au dat adesea prilejul să-mi arate ce slabă apărare e aşa-zisa virtute faţă de imboldurile unui sentiment. Nu-i mai ripostam nimic, dar, într-ascuns, eram din ce în ce mai supărată şi observaţile lui deveniseră apăsătoare.

Încetul cu încetul, şi relaţiile mele cu bunul Damon încetară. Şicanele mezinului au făcut ca legăturile noastre să se rupă. Nu mult după aceea, aceşti doi tineri înfloritori au murit. Am fost îndurerată, dar i-am uitat destul de curînd.

Acum Phylis creştea repede, era pe deplin sănătoasă şi începea să iasă în lume. Prinţul moştenitor se căsători şi, îndată după moartea tatălui său, luă conducerea ţării. Curtea şi oraşul erau în mare fierbere. Curiozitatea mea avea acum cu ce se hrăni. Se dădeau reprezentaţii teatrale, baluri şi tot felul de petreceri şi, cu toate că părinţii ne ţineau deoparte pe cît era posibil, trebuia totuşi să ne arătăm la curte, unde fusesem prezentată. Soseau străini de pretutindeni, în toate casele era lume; chiar şi noi am primit cîţiva gentilomi, care ne-au fost recomandaţi sau prezentaţi, iar la unchiul meu puteai întîlni persoane de toate naţionalităţile.

Bunul meu mentor continua să-mi atragă atenţia, discret şi totuşi precis, însă eu îi purtam mereu pică într-ascuns. Nu eram de fel convinsă de adevărul afirmaţiilor sale şi poate că aveam şi eu dreptate; poate că greşea el, socotind femeile atît de slabe în orice împrejurare; dar vorbea atît de categoric, încît într-o zi mi-a fost teamă că s-ar putea să aibă dreptate şi i-am spus cu multă însufleţire: „Deoarece primejdia e atît de mare şi inima omului atît de slabă, voi ruga pe Dumnezeu să mă păzească."

Răspunsul acesta naiv a părut să-l bucure şi mi-a lăudat hotărîrea luată. Dar la mine lucrurile acestea nu erau serioase, ci numai cuvinte goale, căci simţămintele mele faţă de Cel nevăzut erau atunci aproape cu totul stinse. Societatea numeroasă ce mă înconjura mă distra şi mă ducea înainte, asemenea unui torent puternic.

Au fost anii cei mai sterpi din viața mea. Să trăncănești cît e ziua de lungă despre nimicuri, să nu ai nici o idee sănătoasă și s-o duci tot într-o petrecere, asta era ocupația mea. Nici măcar la cărțile mele iubite nu mă mai gîndeam. Oamenii de care eram înconjurată habar n-aveau de științe; erau curteni germani, și această clasă n-avea pe atunci nici cea mai simplă cultură.

S-ar putea crede că o asemenea societate era făcută să mă ducă aproape de pierzanie. Trăiam bucurîndu-mă numai de ceea ce-mi ofereau simțurile; nu meditam, nu mă rugam, nu mă gîndeam nici la mine, nici la Dumnezeu; dar consider ca o providență faptul că nici unul dintre acești oameni frumoși, bogați și eleganți nu mi-a plăcut. Erau libertini și nu o ascundeau, și asta mă respingea; vorbele lor erau cu două înțelesuri, lucru care mă jignea și mă făcea să mă port cu răceală; necuviințele lor întreceau uneori tot ce se poate închipui, și-mi îngăduiam atunci să fiu chiar nepoliticoasă.

Pe deasupra, bătrînul meu profesor mi-a explicat odată, confidențial, că majoritatea acestor tineri nesuferiți erau o primejdie nu numai pentru virtutea unei fete, ci și pentru sănătatea ei. De atunci a început să-mi fie groază și eram foarte îngrijorată cînd vreunul dintre ei se apropia de mine în vreun fel oarecare. Mă feream de ceștile și paharele pe care le atinseseră, sau de scaunele de pe care se ridicaseră. În felul acesta, eram sufletește și trupește foarte izolată, iar complimentele ce mi se adresau le primeam mîndră, ca și cum ar fi fost o tămîiere ce mi se cuvenea.

Printre străinii stabiliți atunci în orașul nostru se distingea mai ales un bărbat tînăr, pe care, în glumă, îl numeam Narcis. Își cîștigase o bună reputație în cariera diplomatică și spera că, datorită diferitelor schimbări de la noua noastră curte, va găsi un post avantajos. Curînd a făcut cunoștință cu tata; cultura și manierele lui i-au deschis calea spre o societate restrînsă, compusă din oamenii cei mai de vază. Tata vorbea mult despre el lăudîndu-l, și figura lui frumoasă ar fi făcut și mai multă impresie, dacă întreaga lui ființă n-ar fi trădat un soi de îngîmfare. Îl văzusem, aveam o bună părere despre el, dar nu ne adresasem încă nici o vorbă.

La un bal unde se afla și el, am dansat împreună un menuet, fără să ne cunoaștem mai îndeaproape. Cînd a venit rîndul dansurilor repezi, pe care le evitam de dragul tatei, preocupat de sănătatea mea, am trecut într-o încăpere alăturată, întreținîndu-mă cu prietene mai în vîrstă, care se așezaseră la un joc de cărți.

Narcis, după ce mai dansă o bucată de vreme, intră și el deodată în camera în care mă aflam și, după ce-și opri sîngele ce începuse să-i curgă din nas în timpul dansului, începu să stea de vorbă cu

mine. După o jumătate de oră, conversaţia deveni atît de interesantă, deşi nu se amesteca în ea nici o urmă de afecţiune, că amîndoi nu ne-am mai gîndit la dans. Îndată am început să fim ironizaţi de ceilalţi, fără ca lucrul acesta să ne supere. În seara următoare, am putut să ne reluăm discuţia, evitînd astfel oboseala dansului.

Acum cunoştinţa era făcută. Narcis ne-a vizitat, pe mine şi pe surorile mele, şi abia atunci am început să fiu din nou conştientă de tot ce ştiam, tot ce gîndeam, ce simţeam şi ce puteam exprima într-o conversaţie. Noul meu prieten frecventase totdeauna cea mai bună societate; în afară de faptul că stăpînea foarte bine istoria şi politica, avea cunoştinţe foarte întinse în materie de literatură şi nu-i scăpa nimic din ceea ce apărea nou, mai ales în Franţa. El mi-a adus şi mi-a trimis multe cărţi plăcute şi folositoare, dar faptul acesta trebuia ţinut mai secret decît o dragoste neîngăduită. Femeile savante fuseseră ridiculizate şi nu erau suportate nici măcar cele instruite; pesemne fiindcă se socotea că n-ar fi fost politicos să-i faci de ruşine pe atîţia bărbaţi ignoranţi. Chiar tatăl meu, care era foarte încîntat că aveam un nou prilej de a-mi cultiva şi mai mult spiritul a cerut cu tot dinadinsul ca această preocupare literară să rămînă secretă.

Astfel relaţiile noastre au durat mai mult de un an, însă n-aş fi putut spune că Narcis vădea în vreun fel dragoste sau tandreţe faţă de mine. Era amabil şi prietenos, dar nu arăta nici un sentiment; mai degrabă se părea că farmecul surorii mele mai mici, pe atunci nespus de frumoasă, nu-l lăsa indiferent. El îi dădea în glumă tot soiul de nume drăgălaşe, luate din limbi străine, pe care le vorbea foarte bine şi ale căror întorsături caracteristice îi plăcea să le amestece în conversaţia făcută în germană. Sora mea nu-i prea răspundea la drăgălăşenii, inima îi era prinsă de altul, şi cum era foarte impulsivă, iar el foarte susceptibil, de multe ori se certau pentru fleacuri. Faţă de mama şi de mătuşile mele s-a comportat foarte bine, aşa că, pe încetul, a devenit un membru al familiei.

Cine ştie cît am mai fi dus-o în felul acesta, dacă o întîmplare neaşteptată n-ar fi schimbat dintr-o dată raporturile noastre. Fusesem invitată, împreună cu surorile mele, într-o anumită casă, unde nu-mi plăcea să merg. Societatea era prea amestecată; adesea întîlneai acolo oameni, dacă nu necioplіţi, în tot cazul dintre cei mai anoşti. De data aceasta era invitat şi Narcis şi, datorită acestui fapt, eram şi eu înclinată să mă duc, ştiind că voi găsi pe cineva cu care să pot vorbi după placul meu. Chiar în timpul mesei am avut multe de suportat, căci unii bărbaţi băuseră peste măsură; după masă, a trebuit să jucăm gajuri. Jocul a fost foarte zgomotos şi

însufleţit. Narcis avea de răscumpărat un gaj; i s-a cerut să spună tuturor cîte ceva plăcut la ureche. Poate că a rămas cam mult lîngă vecina mea, soţia unui căpitan. Deodată, căpitanul i-a tras lui Narcis o palmă, de i-a zburat pudra din perucă pînă în ochii mei, care mă aflam alături. Cînd mi i-am şters şi mi-am mai venit în fire din spaimă, i-am văzut pe amîndoi cu spadele în mîini. Lui Narcis îi curgea sînge, iar căpitanul, scos din fire de băutură, supărare şi gelozie, abia putea fi stăpînit de cei de faţă. L-am luat pe Narcis de braţ, l-am îndepărtat din cameră şi l-am condus pe scară, sus, într-o altă încăpere; şi, pentru că nu-mi socoteam prietenul la adăpost de adversarul său înnebunit, am zăvorît imediat uşa.

Credeam amîndoi că rana nu-i gravă, căci nu vedeam decît o zgîrietură uşoară deasupra mîinii dar curînd am observat un val de sînge curgîndu-i de-a lungul spatelui şi am descoperit că avea o rană serioasă la cap. Atunci m-am speriat. Am alergat în capul scării să cer ajutor; nu se vedea însă nimeni, căci toţi rămăseseră jos, să-l potolească pe căpitanul furios. În sfîrşit, una dintre fetele gazdei sui în goană pe scară şi veselia ei m-a enervat grozav, căci murea de rîs din pricina acelui spectacol nebunesc şi a comediei afurisite. Am rugat-o stăruitor să trimită după un chirurg şi fata, cu felul său vioi, coborî în fugă scara să-l aducă chiar ea.

M-am întors la rănit, i-am legat mîna cu batista mea, iar capul cu un prosop ce atîrna la uşă. Sîngera mereu din plin, se făcea tot mai palid şi părea gata să leşine. Nu venea nici un chirurg; în apropiere nu era nimeni care să mă ajute; fără nici o stinghereală, l-am luat în braţe, căutînd să-l îmbărbătez cu mîngîieri şi vorbe bune. Se pare că acest lucru a avut efectul unui leac de natură spirituală; a rămas conştient, dar era palid ca un mort.

În sfîrşit, a sosit stăpîna casei şi bineînţeles că s-a speriat grozav cînd mi-a văzut prietenul în asemenea stare, zăcînd în braţele mele şi amîndoi plini de sînge, căci nimeni nu-şi închipuise că Narcis ar fi fost rănit; toţi credeau că l-am scos teafăr din cameră.

I s-a adus îndată vin, esenţe aromate şi tot ce poate înviora şi răcori; a venit şi chirurgul şi aş fi putut foarte bine să mă retrag; dar Narcis mă ţinea strîns de mînă; de altfel, aş fi rămas şi fără să fiu reţinută. În timp ce îl pansau, am continuat să-l frec cu vin, fără să-mi pese că întreaga societate stătea în jurul nostru. După ce chirurgul a sfîrşit, rănitul s-a despărţit de mine printr-o privire recunoscătoare, fără a scoate un cuvînt şi apoi a fost transportat la locuinţa sa.

Stăpîna casei m-a luat cu ea în dormitor; a trebuit să mă dezbrace din cap pînă în picioare, şi nu pot ascunde că, în timp ce mi

se spăla sîngele de pe corp, am observat întîmplător și pentru întîia oară, uitîndu-mă în oglindă, că puteam să mă socot frumoasă, chiar și fără nici un veșmînt. Nu puteam să mai pun pe mine nimic din îmbrăcămintea mea și, cum toate persoanele de acolo erau ori mai mici, ori mai voinice, am ajuns acasă îmbrăcată foarte ciudat, spre marea uimire a părinților mei. Au fost tulburați la culme de spaima ce-am tras-o, de rănirea prietenului nostru, de nebunia căpitanului, într-un cuvînt de întreaga întîmplare. Puțin a lipsit ca tata să nu se ducă să-l provoace pe căpitan, pentru a-și răzbuna imediat prietenul. Era indignat că bărbații care fuseseră de față nu sancționaseră pe loc un asemenea atac mișelesc; deoarece era clar că, imediat după ce-l pălmuise, căpitanul trăsese spada și-l rănise pe Narcis pe la spate; zgîrietura de la mînă o căpătase numai cînd apucase spada și Narcis. Nu pot descrie cît eram de zdruncinată, de afectată, sau nu știu cum aș mai putea spune; fapt este că sentimentul ce zăcea ascuns în adîncul inimii mele țîșnise deodată, ca o flacără ațîțată de vînt. Și dacă bucuria și plăcerea sînt foarte potrivite, la început, să trezească dragostea și s-o nutrească în taină, acest simțămînt, care e curajos prin natura lui, e și mai lesne împins, datorită primejdiei, să se hotărască și să se declare. Mi s-a dat un medicament și am fost culcată în pat. A doua zi, dis-de-dimineață, tata s-a grăbit să-l viziteze pe prietenul rănit, care zăcea doborît de o febră puternică.

Tata mi-a istorisit prea puțin din cele ce-a vorbit cu el și a încercat să mă liniștească în ceea ce privește urmările pe care putea să le aibă acel incident. Întrebarea era dacă ar fi putut să se mulțumească primind scuze, sau dacă pricina trebuia să ajungă în fața justiției, cu toate consecințele ei. Îl cunoșteam prea bine pe tata ca să cred că ar dori să vadă conflictul încheiat fără duel; dar am tăcut, căci învățasem de mult de la dînsul că femeile n-au a se amesteca în asemenea treburi. În afară de asta, nu mi s-a părut că ceea ce s-ar fi petrecut între cei doi prieteni m-ar privi pe mine; dar curînd, tata i-a mărturisit mamei restul convorbirii. Îi relată că Narcis a fost extraordinar de mișcat de îngrijirile pe care i le dădusem, că l-a îmbrățișat și s-a declarat îndatorat față de mine pe toată viața; i-a jurat că nu dorea nici o fericire, dacă n-ar fi împărtășit-o cu mine; apoi i-a cerut îngăduința să-l socotească drept tată. Mama mi-a repetat tot, de-a fir a păr; dar a adăugat, cu cele mai bune intenții, că nu trebuie să iau prea mult în seamă cele spuse într-un moment de emoție. „Da, bineînțeles“, am răspuns eu cu răceală prefăcută; dar numai Dumnezeu știe ce era în inima mea.

Narcis a zăcut bolnav două luni de zile; nu putea scrie, din pricina rănii de la mîna dreaptă; însă, în tot acest timp, prin atenții

foarte delicate, mi-a dovedit că se gîndește la mine. Acele atenții, care depășeau politețea obișnuită, le puneam în legătură cu cele spuse de mama și capul îmi era plin de iluzii. Tot orașul se ocupa de această întîmplare. Față de mine se vorbea cu un anume ton și se trăgeau concluzii care, oricît încercam să le resping, mă priveau foarte de aproape. Ceea ce pînă atunci nu fusese decît o trecere de vreme plăcută și o obișnuință devenise un lucru serios, o afecțiune. Neliniștea în care trăiam era cu atît mai violentă cu cît căutam s-o ascund cu grijă față de ceilalți. Gîndul că aș putea să-l pierd mă înspăimînta, și posibilitatea unei legături mai strînse mă făcea să tremur. Noțiunea de căsătorie are desigur ceva înspăimîntător pentru o fată pe jumătate avertizată.

Zguduirile acestea m-au făcut să mă regăsesc. Imaginile învălmășite ale vieții de societate, care înainte mi se perindau zi și noapte prin fața ochilor, s-au spulberat dintr-o dată. Sufletul a început să se trezească din amorțire. Dar, după o asemenea întrerupere, n-a fost chiar atît de ușor să reiau legăturile cu prietenul absent. Am rămas încă destul de departe unul de altul; era iarăși ceva, însă foarte diferit de ceea ce fusese înainte.

A avut loc un duel, în care căpitanul a fost grav rănit, dar mie nu mi s-a spus nimic. Opinia publică era, din toate punctele de vedere, de partea iubitului meu care, în sfîrșit, a apărut iarăși în lume. Înainte de toate, a cerut să fie adus la noi, cu capul încă legat și cu mîna bandajată. Cum îmi mai bătea inima cît a durat vizita! Toată familia era de față; și unii și alții ne-am mărginit la amabilități și cuvinte de mulțumire; totuși, el a găsit prilejul să-mi dea unele semne de afecțiune, care mi-au sporit și mai mult neliniștea. După ce s-a însănătoșit deplin, ne-a vizitat în tot timpul iernii, la fel ca mai înainte și, cu toate semnele discrete despre sentimentele și dragostea lui, lucrurile n-au fost limpezite.

În acest chip, mă simțeam mereu ca pe jeratic. Nu puteam să mă spovedesc nici unui om și eram prea îndepărtată de Dumnezeu, pe care îl uitasem cu desăvîrșire în răstimpul celor patru ani petrecuți în vîrtejul vieții; acum mă gîndeam iarăși din cînd în cînd la El; dar raporturile erau reci; erau numai vizite de ceremonie și cum totdeauna apăream în fața Lui în veșminte frumoase, prezentîndu-i satisfăcută virtutea, cinstea și superioritatea ce socoteam că o am față de alții, se părea că nici nu mă bagă în seamă sub atîtea podoabe.

Un curtean ar fi tare neliniștit dacă prințul său, de la care își așteaptă norocul, s-ar purta în felul acesta cu el; dar eu nu mă simțeam prost. Aveam ceea ce îmi trebuia: sănătate și avere;

dacă Dumnezeu voia să-mi primească închinăciunea, foarte bine; dacă nu, socoteam că datoria totuși mi-o făcusem.

Ce e drept, pe atunci nu gîndeam despre mine în acest fel; însă așa era, totuși, adevărata înfățișare a sufletului meu. Dar încă de pe atunci se pregăteau unele evenimente care aveau să-mi schimbe şi să-mi limpezească vederile.

Primăvara sosise; Narcis veni să mă viziteze, fără să se anunțe, într-o zi cînd eram singură acasă. S-a înfățişat ca un îndrăgostit şi m-a întrebat dacă vreau să-i dăruiesc inima, iar cînd va obține un post onorabil şi bine plătit, să-i dau şi mîna.

Într-adevăr, fusese primit într-unul din serviciile noastre; dar, la început, fiindcă se temeau de ambiția lui, era ținut pe loc, fără să-l avanseze şi cu un salariu mic, căci avea oarecare avere proprie.

Cu toată înclinarea ce-o aveam pentru el, ştiam că nu e omul cu care să poți discuta direct. De aceea, m-am stăpînit şi i-am spus să se adreseze tatei; părea că de consimțămîntul lui nu se îndoieşte, dar ținea să se înțeleagă mai întîi cu mine. Pînă la urmă, i-am spus „da", cu condiția să capăt asentimentul părinților mei. Abia după aceea a vorbit formal cu dînșii; ei și-au arătat mulțumirea şi şi-au dat cuvîntul, în aşteptarea avansării sperate. Surorile şi mătuşile au fost încunoştințate, dar li s-a cerut să păstreze secretul cel mai strict.

Îndrăgostitul devenise acum logodnic. Deosebirea între aceste două ipostaze se dovedi foarte mare. Dacă cineva ar putea schimba pe adoratorii tuturor fetelor de treabă în logodnici, ar fi o mare binefacere pentru sexul nostru, chiar dacă această legătură n-ar fi urmată de căsătorie. Dragostea celor două persoane nu scade prin asta, dar devine mai rezonabilă. Dispar îndată o sumedenie de nebunii, de cochetării și capricii. Dacă logodnicul declară că îi place mai mult boneta de dimineață decît coafura cea mai frumoasă, orice fată cuminte va privi cu indiferență coafatul; de altfel e foarte natural ca viitorul soț să aibă gînduri serioase și să dorească să-şi formeze o gospodină, nu o păpuşă pentru ochii lumii. Şi la fel se petrec lucrurile și în celelalte domenii.

Dacă o astfel de fată are norocul ca logodnicul ei să fie inteligent și instruit, va învăța mai mult de la el decît la școlile înalte sau în călătorii prin țări străine. Nu numai că acceptă toate lecțiile pe care el i le dă, dar caută să se perfecționeze pe această cale. Dragostea face posibile multe lucruri imposibile; pînă la urmă, prinde să încolțească și supunerea atît de necesară și care le stă atît de bine femeilor; logodnicul nu poruncește ca soțul; el numai roagă şi iubita sa caută să-i ghicească dorința, pentru a-i îndeplini rugămintea, înainte de a fi formulată.

Astfel am învățat din experiență ceea ce n-aș fi vrut să ignorez pentru nimic în lume. Eram fericită, cu adevărat fericită, așa cum se poate pe lumea aceasta, adică pentru scurt timp.

Trecu o vară, plină de bucurii calme. Narcis nu-mi dădea nici cel mai mic prilej să-i reproșez ceva; îmi era din ce în ce mai drag, întregul meu suflet îi aparținea; era convins de acest lucru și știa să-l prețuiască. Totuși, un șir de fapte, în aparență neînsemnate, au produs încetul cu încetul o schimbare în raporturile noastre.

Narcis se purta cu mine ca un logodnic și n-a încercat niciodată să-mi ceară ceea ce ne era încă oprit. Dar aveam păreri foarte deosebite în privința limitelor virtuții și decenței. Voiam să merg pe drum sigur și nu-i îngăduiam decît libertățile pe care putea să le afle toată lumea. El, deprins cu delicatese, găsea că această dietă e foarte strictă și de aici se nășteau contradicții fără sfîrșit; îmi lăuda purtarea, dar căuta să-mi dărîme hotărîrea.

Mi-a venit în minte *seriozitatea* despre care îmi vorbea bătrînul meu profesor de franceză și, în același timp, remediul pe care-l menționasem atunci.

De Dumnezeu eram iarăși întrucîtva mai aproape. Îmi dăduse un logodnic atît de încîntător, încît îi eram recunoscătoare. Iubirea pămîntească făcea să-mi concentrez spiritul și îl punea în mișcare, iar raporturile mele cu Dumnezeu nu erau în contradicție cu această dragoste. Mă tînguiam lui, în chip firesc, de ceea ce mă înfricoșa și nu-mi dădeam seama că tînjeam și doream tocmai ceea ce mă înfricoșa. Mă socoteam foarte tare și nu spuneam în rugile mele: ferește-mă de ispită, căci, în gîndurile mele, eram cu totul deasupra ispitei. Cu aceste podoabe ieftine și false ale propriei mele virtuți aveam îndrăzneala să mă înfățișez înaintea lui Dumnezeu; și Domnul nu mă îndepărta de la dînsul; cea mai ușoară mișcare ce mă apropia de el îmi picura în suflet o dulce senzație, care mă făcea să mă întorc și să-l caut mereu.

În afară de Narcis, toată lumea era ca moartă pentru mine; nimic, în afară de el, nu mă mai atrăgea. Chiar și dragostea mea pentru podoabe nu avea alt scop decît să-i plac lui; dacă știam că n-are să mă vadă, nu-mi dădeam nici o osteneală să mă gătesc. Dansam cu plăcere; dar dacă nu era și el, mi se părea că nu pot suporta mișcarea. Pentru o petrecere strălucitoare la care nu lua parte nu eram în stare să-mi fac o toaletă nouă sau să transform, după modă, una mai veche. Fiecare bărbat îmi plăcea ca oricare altul sau, mai bine zis, fiecare mă plictisea ca oricare altul. Socoteam că petrecusem bine o seară dacă izbuteam să joc cărți cu persoane în vîrstă, ceea ce altădată nu mi-ar fi făcut nici o plăcere;

şi dacă vreun prieten vechi mă lua uşurel în rîs din această pricină, surîdeam, poate pentru întîia oară în seara aceea. La fel se întîmpla cu plimbările şi cu toate celelalte distracţii obişnuite în societate.

E singurul ales din cei ce-am cunoscut,
Şi cred că pentru el anume m-am născut;
Iar alta nu doresc, decît să-i fiu pe plac.

Astfel, adesea eram singură în mijlocul mulţimii şi, de cele mai multe ori, preferam singurătatea desăvîrşită. Dar spiritul meu preocupat nu putea nici să adoarmă, nici să viseze; simţeam, reflectam şi, încetul cu încetul, am cîştigat uşurinţa de a vorbi cu Dumnezeu despre simţămintele şi gîndurile mele. Atunci s-au dezvoltat în sufletul meu alte sentimente, care nu le contraziceau pe cele dintîi. Căci dragostea mea pentru Narcis corespundea planului creaţiunii şi nu se împotrivea cu nimic îndatoririlor mele. Ele nu se contraziceau şi erau totuşi nemăsurat de deosebite. Narcis era singurul chip ce plutea înaintea ochilor mei şi de el era legată toată dragostea mea; dar celălalt simţămînt nu era legat de nici o imagine şi era nespus de plăcut. L-am pierdut şi nu pot să mi-l mai dăruiesc.

Iubitul meu care, altfel, îmi cunoştea toate tainele, n-a aflat nimic despre asta. Curînd am observat că nu gîndea ca mine; adesea îmi dădea cărţi, care combăteau cu arme uşuratice ori greoaie tot ceea ce se poate numi relaţiile cu spiritul nevăzut. Citeam cărţile, fiindcă îmi veneau de la el; dar la urmă, nu mai ştiam nici un cuvînt din ceea ce cuprindeau.

Despre ştiinţe şi instrucţie de asemenea nu puteam să discutăm fără a ne contrazice; ca toţi bărbaţii, îşi bătea joc de femeile savante, dar îmi dădea lecţii fără încetare. Avea obiceiul să-mi vorbească despre toate subiectele, în afară de ştiinţele juridice şi, în ciuda faptului că îmi aducea mereu scrieri de toate soiurile, adesea îmi repeta îndoielnica maximă că o femeie trebuie să-şi ţină ascunsă ştiinţa, aşa cum un calvinist îşi ascunde credinţa într-o ţară catolică: şi deoarece într-adevăr, în chip firesc, n-aveam obiceiul să mă arăt în lume mai deşteaptă şi mai instruită decît înainte, el era cel dintîi care nu putea rezista vanităţii de a vorbi despre meritele mele.

Un om de lume cunoscut şi foarte preţuit pe atunci din pricina influenţei sale, a talentului şi a spiritului său, a găsit la curtea noastră o primire excepţională. El l-a remarcat în chip deosebit

pe Narcis și-l avea mereu pe lîngă dînsul. Într-o zi, au discutat despre virtutea femeilor. Narcis mi-a relatat convorbirea lor în amănunt. Eu n-am vrut să mă las mai prejos și mi-am spus părerile, iar prietenul meu m-a rugat să le aștern în scris. Scriam franțuzește destul de curgător; bătrînul meu profesor îmi dăduse o bază solidă. Corespondența cu prietenul meu era dusă în această limbă, căci, pe vremea aceea, nu puteai să dobîndești o cultură mai aleasă decît din cărți franțuzești. Expunerea mea i-a plăcut contelui; a trebuit să-i trimit și cîteva poezioare de-ale mele, compuse de curînd. Într-un cuvînt, se părea că Narcis se mîndrea pe față cu iubita sa, și povestea s-a terminat, spre marea lui satisfacție, cu o epistolă spirituală în versuri franțuzești, pe care contele i-a adresat-o la plecare; acolo îi amintea de disputa lor amicală și-l felicita pe prietenul meu că, după atîtea îndoieli și erori, va putea să învețe cu siguranță ce e virtutea, în brațele unei soții încîntătoare și virtuoase.

Versurile acestea mi-au fost arătate mai întîi mie, iar apoi aproape tuturor celorlalți, și fiecare putea să gîndească ce voia despre ele. Așa s-a întîmplat și în alte împrejurări și așa s-a făcut că toți străinii pe care Narcis îi prețuia ajungeau să fie cunoscuți în casa noastră.

Familia unui conte a stat în orașul nostru cîtva timp, pentru a consulta un medic iscusit de la noi. În casa contelui, Narcis a fost tratat de asemeni ca un fiu; m-a condus și pe mine acolo; găseai, în contact cu acele persoane distinse, o hrană plăcută spiritului și inimii și chiar jocurile de societate obișnuite nu păreau atît de frivole în această casă cum erau în alte părți. Toți știau raporturile dintre noi doi, dar eram tratați așa cum cereau împrejurările, fără să se pomenească de principala relație. Menționez aici cunoștința cu aceste persoane, pentru că mai tîrziu ele au avut o mare influență asupra mea.

Trecuse aproape un an de cînd dura legătura noastră, și cu el trecuse și primăvara noastră. Sosi vara și toate deveniră mai serioase și mai arzătoare.

Datorită unor decese neașteptate, rămaseră vacante unele funcții la care Narcis putea să ridice pretenții. Se apropia clipa în care trebuia să se hotărască întregul meu destin și, pe cînd Narcis și prietenii săi își dădeau osteneala să șteargă unele impresii defavorabile la curte și să-i obțină locul dorit, eu îmi întorceam fața și rugile către prietenul nevăzut. Am fost întîmpinată cu atîta bunăvoință, încît mi-am reînnoit cererea. Mi-am exprimat fără sfială dorința ca Narcis să obțină acel post; dar implorarea mea nu era

impetuoasă și nu ceream ca ea să se îndeplinească numai și numai datorită rugilor mele.

Locul a fost ocupat de un concurent cu mult mai puțin înzestrat. Vestea aceasta m-a înspăimîntat foarte tare și am fugit în camera mea, unde m-am zăvorît. Durerea pe care am simțit-o la început s-a potolit în lacrimi; apoi m-am gîndit: totuși, faptul nu s-a întîmplat fără rost, și îndată am luat hotărîrea de a mă împăca fără murmur cu situația, căci această nenorocire aparentă se va întoarce spre binele meu. Atunci mi s-au îngrămădit în suflet senzațiile cele mai suave, împrăștiindu-mi toți norii suferinței; simțeam că, datorită unui asemenea ajutor, voi putea suporta orice. M-am dus senină la masă, spre uimirea întregii familii.

Narcis avea mai puțină forță decît mine și a trebuit să-l consolez. Și în familia sa a întîmpinat dificultăți, care l-au deprimat foarte mult; datorită încrederii ce domnea între noi, mi le-a mărturisit pe toate. Încercările pe care le-a făcut spre a obține un post în străinătate n-au fost mai fericite; toate acestea le resimțeam adînc și pentru el și pentru mine, și pe toate le-am dus, pînă la urmă, la locul unde rugămințile îmi fuseseră atît de bine primite.

Cu cît mai dulci erau aceste experiențe cu atît mai des încercam să le repet și-mi căutam mereu mîngîiere acolo unde o găsisem adesea; dar nu o găseam totdeauna; eram ca un om care vrea să se încălzească la soare și căruia ceva îi stă în cale, făcîndu-i umbră. Ce-i asta? mă întrebam eu însămi. Căutam cu înfrigurare să înțeleg ce se întîmplă și mi-am dat seama limpede că toate țineau de starea mea sufletească; dacă sufletul nu-mi era îndreptat direct și absolut spre Dumnezeu, rămîneam insensibilă; nu-i simțeam reacția și nu-i puteam prinde răspunsul. Apoi urma cealaltă întrebare: Ce se opune acestei orientări spre Dumnezeu? Aici, cîmpul era vast și m-am încurcat într-o cercetare care a durat aproape tot timpul celui de-al doilea an al legăturii noastre. Aș fi putut sfîrși mai devreme, căci dădusem curînd de urma răspunsului; dar nu voiam să mi-o mărturisesc și căutam tot felul de pretexte.

Am descoperit foarte repede că direcția adevărată a sufletului mi-era deviată de o împrăștiere nesocotită și de o mulțime de preocupări, al căror obiect era lipsit de valoare; curînd la întrebările ce și cum puteam răspunde cu claritate. Dar cum s-o scoți la capăt într-o lume unde nu există altceva decît indiferență sau nebunie? Aș fi dorit să las lucrurile așa cum erau și să trăiesc la întîmplare, ca și alți oameni, pe care-i vedeam mulțumiți; dar nu puteam; sufletul mi se împotrivea prea adesea. Nu era cu putință nici să mă retrag din lume și să-mi schimb relațiile. Hotărît, eram închisă ca într-un cerc; nu puteam rupe anumite legături și, în

jurul lucrului ce-mi era atît de prețios, vedeam cum se îngrămădesc fatalități apăsătoare. Adesea mă culcam plîngînd și, după o noapte fără somn, mă sculam în aceeași stare. Aveam nevoie de un sprijin puternic, și Dumnezeu nu mi-l dădea atît timp cît umblam de colo-colo, cu tichia mea de bufon.

Atunci am început să-mi cîntăresc fiecare faptă în parte; dansul și jocul de cărți au fost cele dintîi puse în cumpănă. Toate cele ce s-au spus, s-au scris sau au fost gîndite în favoarea sau împotriva acestor distracții le-am examinat, discutat, citit, judecat, le-am exagerat și le-am respins, chinuindu-mă nespus de mult. Eram încredințată că dacă aș fi renunțat la aceste lucruri, l-aș fi mîhnit pe Narcis, care se temea mai mult ca de orice de ridicolul ce-l provoacă în ochii lumii aparența unei scrupulozități fricoase. Și deoarece, din dragoste pentru el, nu din plăcere, continuam să fac ceea ce socoteam o nerozie, o nerozie primejdioasă, toate mă apăsau cumplit de greu.

N-aș putea, fără lungimi neplăcute și fără repetări, să descriu mijloacele istovitoare pe care le-am folosit pentru ca inima mea să nu ia parte la aceste activități ce mă distrăgeau și-mi tulburau pacea lăuntrică, ci să rămînă deschisă la influența făpturii nevăzute; dar cu cîtă durere a trebuit să-mi dau seama că lupta nu putea fi cîștigată în felul acesta! Căci, de îndată ce îmbrăcam veșmîntul neroziei, nu rămîneam numai cu masca, ci nebunia îmi cuprindea, dintr-o dată, întreaga ființă.

Mi-e îngăduit oare să trec peste regulile unei narațiuni strict istorice și să fac cîteva considerații privitoare la ceea ce se petrecea în sufletul meu? Ce a putut oare să-mi schimbe gustul și felul de a gîndi în asemenea măsură încît la douăzeci și doi de ani, ba chiar mai devreme, să nu mai găsesc nici o plăcere în lucrurile cu care se distrau foarte nevinovat ființe de aceeași vîrstă? De ce, pentru mine, petrecerile acestea erau vinovate? Trebuie să răspund: tocmai din pricină că, pentru mine, ele nu erau nevinovate: pentru că nu-mi ignoram sufletul, asemenea celor de-o seamă cu mine. Nu! Știam din experiențele pe care le căpătasem din întîmplare, că există impresii de un ordin mult mai înalt, care ne dau o adevărată mulțumire sufletească, pe care în zadar ai căuta-o în distracții, și că în bucuriile acestea superioare se ascunde o comoară tainică, ce-ți dă tărie în nenorocire.

Dar desigur că plăcerile mondene și distracțiile tinereții aveau totuși pentru mine un farmec puternic, căci nu-mi era cu putință să mă d' dau lor cu indiferență. Cîte n-aș putea face azi cu cea mai mare răceală, dacă as vrea, lucruri care altădată mă zăpăceau, ba

chiar amenințau să mă subjuge! Nu puteam urma o cale de mijloc: trebuia să mă lipsesc ori de plăcerile atrăgătoare, ori de senzațiile sufletești, dătătoare de viață.

Dar în sufletul meu conflictul se și lichidase fără să-mi dau seama. Deși mai era ceva în mine gata să mă împingă spre plăcerile simțurilor, nu mă mai puteam bucura de ele. Oricît i-ar plăcea cuiva vinul, îi va pieri pofta de băutură dacă se găsește într-o pivniță plină de butoaie, unde aerul viciat amenință să-l înăbușe. Aerul curat e mai bun decît vinul, o simțeam cu tărie; și, chiar de la început, n-ar fi trebuit să stau prea mult pe gînduri, ca să dau întîietate la ce e bun față de ce e atrăgător, dacă nu m-ar fi împiedicat teama să nu pierd dragostea lui Narcis. Dar pînă la urmă, cînd, după nenumăratele conflicte interioare, am chibzuit și am examinat cu atenție legătura ce mă ținea lîngă el, am descoperit că era slabă și că se va destrăma. Mi-am dat seama deodată că nu era decît un clopot de sticlă, care mă închidea într-un spațiu lipsit de aer; e de ajuns să ai puterea să-l spargi, și ești salvată!

Zis și făcut! Am aruncat masca și m-am purtat în toate împrejurările după cum mă îndemna inima. Pe Narcis continuam să-l iubesc cu duioșie; dar termometrul care fusese cufundat în apă fierbinte, era acum expus la aer; nu putea urca mai sus decît atît cît era temperatura atmosferei.

Din nefericire, atmosfera s-a răcit mult. Narcis a început să se retragă și să se poarte ca un străin; era liber s-o facă; dar pe măsură ce el se îndepărta, și termometrul meu cobora. Familia a observat ce se întîmplă; m-au întrebat și toți au rămas surprinși. Cu o îndrăzneală de bărbat am declarat că mă sacrificasem îndeajuns pînă atunci, că eram gata să împart mai departe cu logodnicul meu toate greutățile, pînă la sfîrșitul vieții, dar că pretindeam o libertate totală pentru faptele mele și că toată activitatea mea trebuie să depindă de convingerile mele; că, totuși, nu mă voi încăpățîna niciodată în ceea ce privește aceste convingeri ci, dimpotrivă, sînt gata să ascult orice argument; dar, deoarece e vorba de propria mea fericire, hotărîrea trebuia să depindă de mine și că nu voi răbda nici un fel de constrîngere. Așa cum raționamentul celui mai mare medic nu mă va convinge să înghit un aliment, foarte sănătos și foarte apreciat de mulți, dacă experiența proprie mi-a dovedit că mie nu-mi priește, de pildă cafeaua, tot așa, ba încă și mai puțin, mă voi lăsa convinsă că o acțiune care m-a făcut să rătăcesc poate să-mi fie folositoare din punct de vedere moral.

Deoarece mă pregătisem de atîta vreme în tăcere, dezbaterile care au urmat mi-au fost mai degrabă plăcute decît penibile. Mi-am răcorit inima și am simțit ce mare preț avea hotărîrea pe care o

luasem. N-am cedat nici cît un fir de păr și nici nu stăteam de vorbă cu cei cărora nu le datoram respect filial. La noi în casă, am învins repede. Mama avusese în tinerețe înclinații asemănătoare, numai că la ea n-au ajuns să se dezvolte; nici o forță n-a constrîns-o și nu i-a dat curajul să-și impună convingerile. Acum se bucura văzînd că prin mine se realizau dorințele ei secrete. Sora mea cea mai mică părea că e de partea mea; cea de a doua asculta și tăcea. Mătușa noastră avea cele mai multe obiecții. Argumentele pe care ea le aducea i se păreau de nezdruncinat și chiar așa și erau, fiind cu totul obișnuite. Pînă la urmă, am fost nevoită să-i arăt că nu are nici o cădere să se amestece în lucrurile acestea; s-a mărginit atunci să lase să se vadă din cînd în cînd că rămîne la părerea ei. De altfel, era singura persoană care a asistat de aproape la această întîmplare fără să fie deloc emoționată. Nu exagerez dacă spun că mătușa mea n-avea pic de inimă și că era foarte mărginită la minte.

Tata s-a purtat întocmai după caracterul său. Mi-a vorbit adesea, dar pe scurt, despre lucrurile care mă priveau; argumentele lui erau de înțeles și, deoarece veneau *de la el*, rămîneau fără replică; numai sentimentul profund că aveam dreptate mi-a dat tăria să-i rezist. Dar curînd scenele s-au schimbat și a trebuit să fac apel la inima sa. Constrînsă de logica lui, am apelat la răspunsuri pasionate. Am dat frîu liber vorbelor și lacrimilor. I-am arătat cît de mult îl iubeam pe Narcis și ce constrîngere mi-am impus de doi ani, cît eram de sigură că fac bine, că eram gata să-mi pecetluiesc această certitudine cu pierderea logodnicului iubit și a fericirii aparente și, dacă e necesar, chiar a bunurilor materiale ce mi s-ar cuveni; că mai bine mi-aș părăsi patria, părinții și prietenii și mi-aș agonisi pîinea în țări străine decît să trăiesc împotriva vederilor mele. El și-a ascuns emoția, a rămas tăcut cîtăva vreme și, la urmă, a declarat deschis că e de partea mea.

De atunci Narcis ne ocolea casa, iar tata nu s-a mai dus în societatea unde-l întîlnea săptămînal. Lucrul a făcut senzație la curte și în oraș. S-a vorbit destul de mult, ca de obicei în asemenea cazuri, de care publicul se interesează cu înflăcărare, fiindcă e deprins să aibă oarecare influență asupra hotărîrilor unor ființe slabe. Cunoșteam destul de bine lumea și știam că adesea ești condamnat pentru o anume acțiune tocmai de către persoanele care te-au sfătuit s-o faci; dar și așa alcătuirea mea sufletească mă determina să nu țin deloc seama de părerile acestea trecătoare.

În schimb nu-mi renegam dragostea ce mă lega de Narcis. Nu-l mai vedeam, dar inima mea nu se schimbase în ce-l privea. Îl iubeam cu duioșie, parcă într-un fel nou și mai profund ca înainte.

Dacă ar fi consimţit să nu-mi tulbure convingerile, aş fi fost a lui; dar fără această condiţie nu m-aş fi împăcat nici pentru o împărăţie. Timp de cîteva luni m-am luptat cu aceste gînduri şi sentimente şi cînd, în sfîrşit, m-am simţit destul de calmă şi puternică pentru a trece la acţiune în chip liniştit şi cumpătat, i-am scris un bilet politicos şi rece, întrebîndu-l de ce nu mai vine pe la mine.

Deoarece ştiam că n-are obiceiul să dea explicaţii nici în lucrurile cele mai lipsite de importanţă şi face totdeauna numai ceea ce i se pare lui că se cuvine, anume l-am încolţit de data aceasta. Am primit un răspuns lung şi, după părerea mea, absurd, într-un stil dezlînat, plin de fraze banale: că fără o slujbă mai bună nu şi-ar putea înjgheba un cămin şi n-ar putea să-mi ofere mîna; că ştiu foarte bine cîte piedici a întîmpinat pînă acum; că e încredinţat că o legătură atît de îndelungată şi fără rezultate ar putea să dăuneze reputaţiei mele şi prin urmare să-i îngădui să rămînă, ca şi pînă acum, la distanţă; iar îndată ce va fi în stare să mă facă fericită, cuvîntul pe care mi l-a dat va fi sfînt pentru el.

I-am răspuns pe loc: că, deoarece lucrul era cunoscut de toată lumea, grija de a-mi menaja reputaţia s-ar putea să fie cam tardivă, dar că garanţii mei cei mai siguri sînt conştiinţa şi nevinovăţia mea; că-i dau înapoi cuvîntul fără şovăire şi că-i urez să fie fericit. În aceeaşi oră, am primit un răspuns scurt, care era în esenţă la fel cu cel dinainte. Rămînea la cele afirmate, anume că de îndată ce va obţine postul, va veni să mă întrebe dacă vreau să-mi împart soarta cu el.

Pentru mine asta era ca şi cum n-ar fi spus nimic. Am declarat rudelor şi cunoştinţelor că totul s-a sfîrşit, şi aşa a şi fost în realitate. Căci după nouă luni Narcis fiind avansat peste aşteptări, mi-a oferit încă o dată mîna, dar bineînţeles cu condiţia ca, în calitate de soţie a unui bărbat ce trebuie să aibă o casă deschisă, să-mi schimb felul de a gîndi. I-am mulţumit politicos şi mi-am îndepărtat repede inima şi mintea de la această poveste, aşa cum ieşi dintr-un teatru, după ce a căzut cortina. Şi deoarece la puţină vreme după aceea a găsit o partidă bogată şi strălucită, ceea ce acum îi era foarte uşor, m-am simţit cu totul liniştită, ştiindu-l fericit în felul său.

Nu pot trece sub tăcere că, înainte ca Narcis să obţină un serviciu, şi chiar după aceea, mi s-au făcut de mai multe ori propuneri avantajoase de căsătorie pe care le-am refuzat fără şovăire, deşi tata şi mama ar fi dorit să mă vadă mai puţin intransigentă.

Acum, după un martie şi un aprilie în care furtunile nu se mai sfîrşeau, mi s-a părut că domneşte cea mai frumoasă lună mai. Mă bucuram de o bună sănătate şi, în plus, de o linişte sufletească de nedescris; oricum aş fi privit lucrurile, vedeam că, pierzînd, cîşti-

gasem. Tînără şi plină de simţire cum eram, natura mi se părea de o mie de ori mai frumoasă decît înainte, cînd aveam nevoie de societate şi de jocuri, pentru ca timpul petrecut în grădina noastră să nu-mi pară prea lung. Aşa cum nu m-am ruşinat niciodată de pietatea mea, tot astfel am avut curajul să nu-mi ascund dragostea pentru arte şi ştiinţe. Desenam, pictam, citeam şi găseam destui oameni care să mă încurajeze; în locul societăţii înalte, pe care o părăsisem, sau mai degrabă, care mă părăsise, s-a format în jurul meu o alta mai mică, cu mult mai preţioasă şi interesantă. Aveam o înclinaţie spre viaţa în societate şi nu tăgăduiesc că, atunci cînd renunţasem la vechile mele cunoştinţe, îmi fusese teamă de singurătate. Acum mă socoteam destul de despăgubită, poate chiar prea mult. Abia în vremea asta mi-am creat relaţii întinse, nu numai cu compatrioţi al căror fel de a gîndi se potrivea cu al meu, ci şi cu străini. Povestea mea devenise notorie şi s-au găsit mulţi oameni doritori să vadă fata care-l preţuia mai mult pe Dumnezeu decît pe logodnicul ei. De altfel, în Germania se manifesta atunci o anumită tendinţă religioasă. În mai multe case de principi şi conţi grija pentru salvarea sufletului era foarte vie. Mulţi nobili aveau această preocupare şi chiar în clasele inferioare se răspîndiseră aceleaşi sentimente.

Familia contelui, mai sus-pomenită, m-a atras atunci şi mai mult. În răstimp se mai adăugaseră cîteva rude care se stabiliseră în oraşul nostru. Aceste persoane, demne de preţuire, îmi căutau tovărăşia, aşa cum o căutam şi eu pe a lor. Aveau rude importante, şi în casa lor am cunoscut o mare parte din principii, conţii şi nobilii imperiului. Vederile mele nu erau un secret pentru nimeni şi, fie că erau preţuite sau numai cruţate, eu îmi ajunsesem scopul şi nu mai aveam de luptat.

Dar şi pe altă cale a trebuit să mă întorc iarăşi în lume. În aceeaşi epocă un frate vitreg al tatei, care pînă atunci nu ne vizitase decît în treacăt, s-a stabilit pentru cîtăva vreme la noi. El părăsise serviciul la curte, unde era onorat şi influent, deoarece nu mergeau toate după ideile sale. Avea o inteligenţă autentică şi un caracter sever; prin asta semăna foarte mult cu tatăl meu; dar avea în plus o oarecare doză de supleţe, care-i îngăduia să cedeze mai uşor în afaceri şi, fără a face ceva împotriva convingerilor sale, să lase lucrurile în voia lor şi să aştepte să-i treacă nemulţumirea, fie ţinînd-o numai pentru el, fie împărtăşind-o în taină familiei sale. Unchiul meu era cu mult mai tînăr decît tata şi independenţa lui era întărită de o frumoasă situaţie materială. Avusese o mamă foarte bogată şi mai aştepta o mare avere de la rudele ei apropiate

sau mai îndepărtate; n-avea nevoie de nici un ajutor străin, pe cînd tata, cu averea sa modestă, era legat de slujbă din nevoia de a fi retribuit.

Unchiul meu devenise și mai inflexibil datorită nenorocirilor casnice. Pierduse înainte de vreme o soție admirabilă și un fiu foarte înzestrat și de atunci părea că vrea să se detașeze de tot ce nu atîrna de voința lui proprie.

În familie, se şoptea uneori, cu o oarecare satisfacție, că probabil unchiul nu se va mai căsători și că noi, copiii, puteam să ne socotim moştenitorii marii lui averi. Eu nu-mi băteam capul; dar purtarea celorlalți era mult influențată de aceste speranțe. Cu tot caracterul său dîrz, unchiul meu se obișnuise să nu contrazică pe nimeni în cursul unei discuții ci, dimpotrivă, să asculte cu bunăvoință părerea fiecăruia și chiar să confirme prin argumente și exemple felul de a gîndi al interlocutorului. Cine nu-l cunoștea, credea totdeauna că unchiul e de acord cu dînsul, căci mintea lui înțelegătoare putea să privească lucrurile din toate punctele de vedere. Cu mine nu-i reușea tot atît de bine, căci acum era vorba de sentimente despre care n-avea nici o idee și, oricît căuta să mă cruțe și să fie înțelegător discutîndu-mi principiile, îmi era limpede că nu înțelegea deloc mobilul lăuntric al acțiunilor mele.

Oricît era el de ascuns, am descoperit după cîtva timp scopul șederii lui neobișnuite la noi. Alesese, după cum s-a putut vedea pînă la urmă, pe cea mai tînără sora a noastră ca s-o mărite după gustul lui și s-o facă fericită; e adevărat că, înzestrată cum era cu daruri fizice și spirituale, putea să aibă pretenții la partide de frunte, mai ales dacă se mai adăuga în balanță și o avere considerabilă. Intențiile lui față de mine și le-a dovedit fără vorbe, procurîndu-mi un post de superioară a unui așezămînt canonic, de la care am început să primesc îndată și venituri.

Sora mea n-a fost tot atît de încîntată ca mine de grija unchiului nostru și nici la fel de recunoscătoare. Ea mi-a mărturisit o legătură de dragoste, pe care pînă atunci o ținuse ascunsă, căci îi era teamă — ceea ce în realitate s-a și întîmplat — să nu dezaprob pe toate căile atașamentul față de un bărbat nedemn de afecțiunea ei. Am făcut tot ce-am putut și am izbutit. Planurile unchiului nostru erau prea serioase și importante, iar pentru sora mea, căreia îi plăcea lumea, perspectivele erau mult prea ispititoare ca să nu găsească puterea de a renunța la o înclinare respinsă de propria-i rațiune.

Deoarece acum ea nu se mai ferea de îndrumările afectuoase ale unchiului, acesta a putut crea repede o bază pentru proiectul lui. Sora mea a fost numită doamnă de onoare la o casă princiară

învecinată, unde unchiul nostru a pus-o sub supravegherea şi grija unei prietene de-a lui care se bucura de mare trecere ca maestră de ceremonii a curţii. Am însoţit-o şi eu pînă la noua ei reşedinţă. Amîndouă am fost încîntate de felul cum am fost primite şi cîteodată îmi venea să zîmbesc în sinea mea, văzîndu-mă cum joc în lume rolul de superioară a unui aşezămînt canonic, o superioară tînără şi pioasă.

O asemenea împrejurare m-ar fi tulburat foarte mult altădată, poate chiar mi-ar fi zăpăcit minţile; acum însă eram nepăsătoare la tot ce se petrecea în jurul meu. Foarte liniştită, m-am lăsat coafată ceasuri întregi şi m-am gătit, socotind că, în situaţia mea, eram datoare să port o livrea de gală. În saloanele pline de lume am stat de vorbă cu toţi şi cu fiecare, fără ca vreo figură sau vreo personalitate să-mi fi făcut o impresie mai puternică. Cînd m-am întors acasă, singura senzaţie pe care am adus-o cu mine era durerea de picioare. Dar pentru intelectul meu, mulţimea de oameni pe care i-am văzut mi-a fost de folos; iar cîteva doamne, şi îndeosebi maestra de ceremonii sub îndrumarea căreia sora mea avea norocul să-şi desăvîrşească educaţia, mi-au apărut ca modele ale tuturor virtuţilor omeneşti şi ale unei comportări demne şi nobile.

Totuşi, la înapoiere, am simţit că urmările călătoriei n-au fost prea fericite pentru sănătatea mea. Cu toată cumpătarea şi dieta foarte strictă pe care m-am silit s-o păstrez, acolo nu fusesem stăpînă, ca de obicei, pe timpul şi puterile mele. Hrana, mişcarea, sculatul şi culcatul, îmbrăcatul şi plimbările nu depinseseră de voinţa şi dispoziţia mea, ca acasă. În desfăşurarea activităţii unui cerc social nu poţi să te opreşti fără să fii nepoliticos; şi m-am achitat cu voie bună de tot ce era obligaţie, pentru că socotisem că e o datorie şi ştiam că se va sfîrşi repede; iar în ce priveşte sănătatea, mă simţisem mai bine ca oricînd. Cu toate acestea, modul de viaţă străin şi agitat a avut un efect mai puternic asupra mea decît mi-am dat seama atunci. Căci, deîndată ce-am ajuns acasă şi i-am bucurat pe părinţi cu istorisirea călătoriei, am avut o hemoragie care, deşi n-a fost chiar primejdioasă şi a trecut repede, m-a lăsat totuşi multă vreme foarte slăbită.

Aceasta a fost o nouă lecţie pentru mine. Am primit-o cu bucurie. Nimic nu mă lega de lume şi eram convinsă că în contact cu ea nu voi găsi niciodată adevărul. Aşa că eram în cea mai senină şi liniştită stare sufletească: renunţînd la viaţă, îmi păstram viaţa.

Dar curînd a trebuit să fac faţă unei noi încercări: mama a fost lovită de o infirmitate grea, pe care a suportat-o încă cinci ani, pînă ce şi-a plătit datoria faţă de natură. În acea epocă am avut mult de îndurat. Adesea, cînd neliniştea îi devenea prea puternică,

mama ne chema noaptea pe toți lîngă patul ei, ca prin prezența noastră să mai uite cel puțin de suferință, dacă nu se putea să și-o aline. Povara a devenit și mai apăsătoare, ba chiar aproape insuportabilă, cînd și tata a început să se simtă rău. Încă din tinerețe, avea adesea dureri violente de cap, dar care nu țineau decît cel mult treizeci și șase de ore. Acum însă nu-i mai treceau și, cînd ajungeau la paroxism, mi se rupea inima de jale. În aceste zbuciumări, am regretat mai mult ca oricînd lipsa mea de putere care mă împiedica să-mi îndeplinesc cele mai sfinte și mai scumpe îndatoriri, sau mă făcea să le duc cu prea mare greutate la bun sfîrșit.

În sfîrșit, puteam să mă analizez, pentru a ști dacă drumul pe care pornisem era cel al adevărului sau al închipuirii, dacă mă luasem numai după gîndurile altora, sau dacă obiectul credinței mele avea un temei real. Găseam întotdeauna că ultima alternativă e cea adevărată și asta îmi dădea curaj. Căutasem și aflasem calea inimii mele spre Dumnezeu, legătura directă cu *the beloved ones*[46], și acest fapt îmi ușura povara. Cum caută călătorul umbra, așa alerga sufletul meu spre acest refugiu cînd cele dinafară mă apăsau; și niciodată nu m-am întors dezamăgită.

În ultimul timp, unii apologeți ai religiei[47], care se pare că au pentru ea mai mult zel decît sentiment, au cerut coreligionarilor să dea la lumină exemple autentice de împlinire a rugilor lor, probabil fiindcă doreau să obțină documentele și pecețile cu care să-și atace adversarii după toate regulile diplomatice și juridice. Cît de necunoscut le era adevăratul sentiment religios și cît de puține experiențe veritabile trebuie să fi avut ei înșiși!

Pot să afirm că n-am rămas niciodată fără sprijin, ori de cîte ori m-am îndreptat spre Dumnezeu, copleșită de tristețe. Asta spune infinit de mult și nu pot, și nici nu trebuie să spun mai mult. Pe cît de importantă era pentru mine fiecare experiență în momentul critic, pe atît de ștearsă, de neînsemnată și neverosimilă ar fi povestirea mea dacă aș căuta să expun cazuri izolate. Cît eram de fericită cînd sute de mici întîmplări se adunau ca să-mi demonstreze, tot așa de sigur cum mi-ar fi demonstrat că respirația e semnul vieții, că nu mă aflu pe lume fără Dumnezeu. Era aproape de mine, mă aflam în prezența lui. Iată ce pot mărturisi cu adevărat, dîndu-mi într-adins osteneala să evit orice terminologie a vreunui sistem[21] teologic.

Cît de mult aș fi dorit să mă fi găsit și atunci fără nici un sistem! Dar cine e atît de fericit să ajungă dintr-o dată la cunoașterea propriului său eu, fără forme, printr-o pură intuiție? Mă ocupam de mîntuirea sufletului meu cu seriozitate. Modestă, mă încre-

deam în concepțiile altora: mă devotasem cu totul sistemului de convertire din Halle[48], deși întreaga mea ființă refuza să-l adopte.

După această doctrină, transformarea inimii trebuie să înceapă cu oroarea adîncă față de păcat; în această stare, inima trebuie să cunoască, uneori mai limpede, alteori mai puțin, pedeapsa ce-o așteaptă și să-și dea seama că gustul iadului îi amărăște plăcerea păcatului. În sfîrșit, trebuia să simți o încredere desăvîrșită în iertarea divină, care se ascunde adesea de-a lungul acestei evoluții, rămînînd s-o cauți iarăși cu ardoare.

Toate acestea nu se potriveau cu mine, nici într-un fel. Dacă-l căutam cu adevărat pe Dumnezeu, îl găseam, și el nu mă dojenea pentru faptele din trecut. În cele din urmă, vedeam foarte bine în ce împrejurare fusesem vinovată și știam și în ce măsură mai sînt; dar îmi recunoșteam păcatele fără teamă. Nici o clipă n-am fost cuprinsă de frica iadului; ideea unui spirit rău și a unui loc de pedeapsă și tortură după moarte nu-și putea găsi loc în sfera ideilor mele. Găseam că oamenii care trăiesc fără Dumnezeu, cu inimile închise pentru încrederea și dragostea față de ființa nevăzută, sînt atît de nefericiți, că iadul și niște pedepse fizice sînt mai degrabă o îndulcire a pedepsei decît o înăsprire a ei. În lumea asta mi-a fost dat să văd oameni care făceau loc în sufletul lor numai sentimentelor de ură, care erau nesimțitori la bine sub toate formele și căutau să impună răul, atît altora, cît și lor înșiși, preferînd să stea ziua cu ochii închiși, numai ca să poată afirma că soarele nu se ivește. Oamenii aceștia mi se părea că sînt nespus de nefericiți! Cine ar fi putut să creeze un iad care să le înrăutățească starea în care se aflau?

În această stare de spirit am rămas zi de zi, timp de zece ani. Ea s-a menținut în toate încercările prin care am trecut, și chiar lîngă patul de suferință și moarte al iubitei mele mame. Am avut sinceritatea ca în această împrejurare să nu-mi ascund seninătatea sufletească față de persoane pioase, dar cu totul formaliste, și astfel am fost nevoită să îndur unele mustrări prietenești. Voiau să mă prevină din timp, să-mi arate de cîtă seriozitate e nevoie pentru a-ți clădi un fundament solid în zile bune.

Nu voiam deloc să păcătuiesc în ce privește seriozitatea. M-am lăsat pentru moment convinsă și mi-aș fi dat viața ca să fiu tristă și plină de spaimă. Dar cît am fost de uimită cînd am constatat că nu mi-e cu putință! Cînd mă gîndeam la Dumnezeu, eram senină și mulțumită! Chiar și atunci cînd a venit sfîrșitul dureros al iubitei mele mame, nu m-am îngrozit în fața morții. Și totuși, în aceste ceasuri grave, am învățat multe lucruri, însă altele decît cele la care se gîndeau dascălii mei nechemați.

Încetul cu încetul, am prins a mă îndoi de opiniile unor persoane foarte prețuite, dar aceste păreri le păstram numai pentru mine. O anumită prietenă, căreia îi acordasem prea mare încredere, voia să se amestece mereu în treburile mele; de aceea am fost nevoită să mă despart de ea; o dată i-am spus foarte hotărît să nu-și mai dea osteneală, căci n-am nevoie de sfaturile ei; că pe Dumnezeul meu îl cunosc și numai pe el îl vreau drept călăuză. Prietena mea s-a simțit foarte jignită și cred că nu m-a iertat niciodată pe deplin.

Această hotărîre de a mă sustrage de la sfaturile și înrîurirea prietenilor mei în probleme religioase a avut drept urmare că am dobîndit curajul de a-mi urma propriul meu drum și în relațiile exterioare. Fără asistența credinciosului meu îndrumător nevăzut aș fi putut fi rău sfătuită și încă și azi trebuie să admir drumul înțelept și fericit pe care l-am luat. La drept vorbind, nimeni nu știa ce mi s-ar fi potrivit și n-o știam nici eu.

Lucrul, lucrul acela rău, ce n-a fost pînă acum niciodată lămurit, ce ne desparte de ființa căreia îi datorăm viața, de ființa care întreține tot ceea ce trebuie numit viață, lucrul ce se cheamă păcat, eu nu-l cunoșteam încă.

În relațiile mele cu prietenul nevăzut simțeam cea mai dulce desfătare a tuturor forțelor mele vitale. Dorința de a gusta mereu această fericire era atît de mare, încît părăseam bucuroasă tot ce tulbura această legătură și, în privința aceasta, experiența îmi era cel mai bun învățător. Dar s-a întîmplat cu mine la fel ca și cu acei bolnavi care nu iau nici un medicament și caută să se îngrijească numai ținînd regim. Face și regimul ceva, dar după un timp nu mai e suficient.

În singurătate nu puteam să rămîn mereu, deși găseam în ea cel mai bun leac împotriva împrăștierii gîndurilor. Dacă intram iarăși în vîrtejul lumii, mă copleșea o impresie cu atît mai puternică. Singurul meu avantaj consta în faptul că dragostea de liniște mă domina și că, pînă la urmă, eram iarăși atrasă în sînul ei. Recunoșteam într-un fel nedeslușit mizeria și slăbiciunea mea și căutam să mă vindec de ele, cruțîndu-mă, evitînd să mă expun.

Timp de șapte ani, m-am constrîns la această dietă prudentă. Nu mă simțeam rău și găseam că starea în care mă aflam era de invidiat. Fără unele împrejurări și relații neașteptate, aș fi rămas pe loc și numai pe o cale ciudată am depășit această etapă. Împotriva sfatului tuturor prietenilor mei, am legat o nouă cunoștință. Obiecțiile lor m-au făcut la început să ezit. Atunci m-am îndreptat spre îndrumătorul meu nevăzut și, cum el mi-a dat dreptate, mi-am urmat calea mai departe, fără temeri.

Un om de duh, de inimă și foarte talentat cumpărase un domeniu în apropiere. Printre străinii pe care-i cunoscusem se număra și el și familia sa. Ne potriveam mult în ce privește moravurile, tradițiile și obiceiurile, de aceea am putut să ne apropiem repede.

Philo, astfel îl voi numi, era un om matur, și tatăl meu, căruia începuseră să-i scadă puterile, a fost ajutat foarte mult de el în unele afaceri. Curînd a devenit prietenul intim al casei. În mine găsea, așa cum spunea, o persoană care nu avea nici frivolitatea și goliciunea sufletească obișnuite în societatea înaltă, nici uscăciunea și timiditatea provincială; așa că am legat repede o strînsă prietenie. Mi-era foarte agreabil și foarte util.

Deși nu aveam nici cea mai mică dispoziție și nici o înclinare să mă amestec în problemele lumești și să caut să le înrîuresc în vreun fel, îmi plăcea totuși să aud vorbindu-se și să aflu ce se mai întîmplă în jurul nostru sau în locuri îndepărtate. În privința treburilor din lume, îmi plăcea să-mi formez idei lipsite de orice sentiment: sensibilitate, intimitate, afecțiune, toate acestea le păstram pentru Dumnezeul meu, pentru familia și prietenii mei.

Aceștia din urmă erau, dacă pot spune astfel, geloși de noua mea legătură cu Philo, și aveau dreptate în multe privințe cînd mă preveneau asupra urmărilor. Sufeream mult în inima mea, căci nu puteam socoti obiecțiile lor drept lipsite de orice valoare sau interesate. Eram de mult obișnuită să-mi trec propriile păreri pe planul al doilea, dar de data aceasta convingerea mea nu s-a clintit. L-am implorat pe Dumnezeu să mă prevină și în această împrejurare, să mă oprească, să mă îndrume și, deoarece inima mea a rămas aceeași, mi-am urmat calea, plină de încredere.

Philo avea în general o oarecare asemănare cu Narcis; dar o educație pioasă îl făcea să aibă o simțire mai adîncă și mai vie. Era mai puțin vanitos și avea mai mult caracter; și dacă Narcis era abil, precis, perseverent și neobosit în relațiile cu lumea, Philo era lucid, ascuțit, rapid, muncind cu o ușurință de necrezut. De la el am aflat amănuntele cele mai intime despre aproape toate persoanele importante pe care, sub aspect exterior, le cunoscusem în societate și eram bucuroasă că pot privi din postul meu de observație pînă departe în vălmășagul acesta omenesc. Philo nu mai putea să-mi ascundă nimic; încetul cu încetul mi-a mărturisit legăturile sale sociale și cele intime. Mi-a fost teamă pentru el, căci prevedeam anumite situații și încurcături, și nenorocirea s-a ivit mai iute decît credeam. Philo se ferise totdeauna să-mi facă anumite mărturisiri și chiar la urmă nu mi-a dezvăluit decît atît cît a fost suficient pentru a bănui ce era mai rău.

Ce puternică impresie a făcut acest lucru asupra inimii mele! Erau experiențe cu totul noi pentru mine. Vedeam cu o mîhnire de nedescris un Agathon[49] crescut în dumbrava de la Delphi, ce datora încă prețul învățăturii sale, iar acum îl plătea cu dobînzi grele; și acest Agathon era tocmai prietenul meu, de care mă simțeam atît de legată! Compătimirea mea a fost vie și deplină; am suferit cu el și ne găseam amîndoi în cea mai ciudată situație.

După ce m-am ocupat multă vreme de starea lui sufletească, mi-am îndreptat atenția și asupra mea. Gîndul că nu sînt mai bună decît el s-a ridicat înaintea mea ca un nouraș, care apoi s-a tot întins puțin cîte puțin, pînă ce mi-a întunecat tot sufletul.

Acum nu numai că mă gîndeam că nu-s mai bună decît el, dar simțeam acest lucru în așa fel, încît n-aș vrea să mai încerc vreodată o asemenea stare. Și n-a fost ceva trecător. Mai bine de un an, nu mi-a ieșit din minte că, dacă nu m-ar fi păzit o mînă nevăzută, aș fi putut deveni un Girard[50], un Cartouche, un Damiens[51] sau oricare alt monstru. Simțeam limpede că în inima mea se găseau predispoziții pentru a ajunge la fel cu ei. Doamne, ce descoperire!

Dacă pînă atunci nu putusem constata din experiență realitatea păcatului, existentă în mine, acum îi presimțeam posibilitatea cu o evidență înspăimîntătoare; și totuși nu cunoșteam răul, mi-era numai teamă de el; simțeam că aș putea deveni vinovată și nu mă puteam acuza de nimic.

Pe cît eram de convinsă că o astfel de predispoziție sufletească, pe care trebuia să recunosc că o am, nu putea năzui la unirea cu Ființa supremă, în care speram după moarte, tot atît de puțin mi-era teamă că voi ajunge la o asemenea despărțire. Cu tot răul pe care-l descopeream în mine, îl iubeam pe El, prietenul nevăzut, și uram ceea ce simțeam în mine, uram din răsputeri și n-aveam decît o dorință: să scap de această boală și de această predispoziție la îmbolnăvire; eram sigură că marele medic nu mă va lăsa fără ajutor.

Singura întrebare era: cum puteam lecui acest rău? Prin practicile virtuoase? La ele nu mă mai puteam gîndi, căci timp de zece ani practicasem mai mult decît simpla virtute și totuși ticăloșiile astăzi descoperite stătuseră ascunse în adîncul sufletului meu. N-ar fi putut izbucni ca la David, cînd a zărit-o pe Batșeba, și David n-a fost și el un prieten al lui Dumnezeu? Nu eram și eu convinsă în adîncul sufletului că Dumnezeu mi-e prieten?

Este oare acest rău o slăbiciune de neînlăturat a omenirii? Trebuie oare să ne resemnăm ca într-o zi să ne simțim dominați de pornirile noastre și, oricît ne-am sili, să nu ne rămînă nimic

altceva decît să ne disprețuim căderea și să cădem din nou, cînd se ivește o împrejurare asemănătoare?

În legile morale nu puteam găsi nici o mîngîiere. Nici severitatea cu care ele încearcă să ne stăpînească pornirile, nici străduința de a transforma înclinările noastre în virtuți nu puteau să mă mulțumească. Principiile pe care mi le inspiraseră relațiile mele cu prietenul nevăzut aveau pentru mine o valoare mult mai hotărîtoare.

Într-o zi, studiind psalmii compuși de David după prăbușirea lui odioasă, m-a izbit faptul că deslușise răul ce zăcea într-însul chiar în substanța din care era alcătuită ființa lui; dar simțea nevoia să fie purificat și implora cu stăruință o inimă curată.

Însă cum să ajungi la asta? Răspunsul din cărțile simbolice îl cunoșteam foarte bine; și pentru mine era un adevăr biblic că sîngele lui Isus Hristos ne purifică de orice păcat. Însă acum îmi dădeam seama pentru întîia oară că nu înțelesesem niciodată maxima aceasta, atît de des repetată. Ce înseamnă ea? Cum se poate întîmpla așa ceva? Întrebările acestea mă frămîntau zi și noapte. În sfîrșit, mi s-a părut că văd, ca într-o licărire, că ceea ce căutam eu trebuie să se găsească în întruparea cuvîntului veșnic prin care toate, și noi înșine, am fost creați. Cel dintru început s-a coborît odată în genunea noastră, pe care o străfulgeră și o cuprinde în întregime dintr-o privire, și a urmat treaptă cu treaptă toată existența omenească, de la concepere și naștere pînă la mormînt; că prin acest ocol miraculos s-a ridicat din nou în înălțimile luminoase, unde ar trebui să sălășluim și noi pentru a fi fericiți; toate acestea mi-au fost revelate ca într-un amurg îndepărtat.

O, de ce cînd trebuie să vorbim despre asemenea lucruri sîntem nevoiți să întrebuințăm imagini care nu exprimă decît stări exterioare? Dinaintea Celui atotputernic există înălțime sau prăpastie, întunecime sau lumină? Numai pentru noi există ceva sus sau jos, există zi sau noapte. Și de aceea s-a făcut el asemenea nouă, căci altfel n-am fi avut nici un mijloc de a-l înțelege.

Dar cum putem avea parte de această neprețuită binefacere? Prin credință, ne răspunde Scriptura. Dar ce e credința? La ce-mi folosește să cred că-i adevărată istorisirea unei întîmplări? E necesar să-mi pot însuși efectele, urmările. Această credință însușită trebuie să fie o stare sufletească aparte, neobișnuită la omul natural.

Atunci, Atotputernice, dăruiește-mi credința! l-am implorat odată, cînd inima îmi era nespus de grea. M-am aplecat pe măsuța dinaintea căreia ședeam și mi-am ascuns în mîini fața scăldată în lacrimi. Eram în acea stare în care trebuie să ne aflăm pentru

ca Dumnezeu să ia în seamă ruga noastră, stare în care ne găsim foarte rar.

Cine ar putea descrie ce am simțit atunci? Un avînt mi-a purtat inima spre crucea pe care expiase cîndva Isus; un avînt, nu-i găsesc alt nume, asemănător celui ce ne duce sufletul spre iubitul absent, comparație, fără îndoială, cu mult mai adevărată și mai reală decît bănuim. Astfel mi s-a apropiat sufletul de Cel ce s-a întrupat om și a murit pe cruce; în clipa aceea am știut ce e credința.

Asta e credința! am strigat, sărind în picioare, pe jumătate înspăimîntată. Am căutat atunci să mă încredințez de senzația mea, de intuiția mea, și repede m-am convins că spiritul meu căpătase o facultate de elevație pe care n-o cunoscuse pînă atunci.

În fața unor asemenea senzații cuvintele ne părăsesc. Puteam să le deosebesc clar de orice produs al fanteziei; erau cu totul lipsite de iluzionare, de imagine concretă, dînd totuși despre obiectul la care se raportau exact aceeași certitudine ca și imaginația cînd zugrăvește trăsăturile unui prieten absent.

După ce a trecut primul extaz am înțeles că această stare sufletească o mai cunoscusem, dar niciodată n-o simțisem cu o asemenea intensitate. Nu fusesem în stare niciodată s-o mențin, să mi-o însușesc pe deplin. Cred, de altfel, că fiecare suflet omenesc a simțit ceva asemănător într-o clipă sau alta a vieții. Fără îndoială, e starea care arată oricui că Dumnezeu există.

Pînă atunci mă mulțumisem cu această forță care mă cuprindea numai din cînd în cînd; și dacă, datorită unui destin deosebit, n-aș fi avut de suferit an de an calamități neașteptate, dacă datorită acestora nu mi-aș fi pierdut încrederea în puterea și capacitățile mele, poate că m-aș fi mulțumit totdeauna cu acea stare.

Dar din acea clipă sublimă, am căpătat aripi. Acum puteam pluti peste ceea ce altădată mă amenința; eram ca o pasăre ce zboară cîntînd neobosită deasupra celui mai impetuos torent, în fața căruia un cățeluș se oprește și latră înfricoșat.

Bucuria mea era nespusă și, cu toate că nu mărturisisem nimănui nimic, totuși ai mei au observat la mine o seninătate neobișnuită, fără să poată pricepe cauza mulțumirii mele. Ce bine ar fi fost să fi tăcut mereu și să fi căutat să păstrez în suflet puritatea acelei stări! Să nu mă fi lăsat influențată de împrejurări și să nu-mi fi dezvăluit taina! Atunci aș fi putut încă o dată să fiu scutită de un mare ocol.

Deoarece în ultimii zece ani de viață creștinească forța aceasta necesară nu se aflase în sufletul meu, fusesem în situația altor

oameni de bună-credință: mă susținusem umplîndu-mi închipuirea cu imagini ce aveau legătură cu Dumnezeu, ceea ce e într-adevăr folositor, căci gîndurile păcătoase și relele lor urmări sînt astfel ținute în frîu. Și apoi, sufletul nostru se agață adesea de una sau alta dintre aceste imagini spirituale și cu ajutorul lor se avîntă puțin spre înălțimi, așa cum un pui de pasăre zboară de pe o ramură pe alta. Atîta timp cît n-ai ceva mai bun, practica aceasta nu e cu totul de lepădat.

Imaginile și impresiile ce năzuiesc spre Dumnezeu le găsim în ceremoniile bisericești, în clopote, orgă și cîntări, dar mai cu seamă în predicile învățătorilor noștri. Eram însetată de ele, nespus de mult; nici vremea rea, nici sănătatea șubredă nu mă puteau opri de a mă duce la biserică, și clopotele de duminică îmi provocau o oarecare nerăbdare cînd mă aflam țintuită în pat de boală. Îmi făcea o deosebită plăcere să ascult pe marele predicator al curții, care era un om remarcabil; îi prețuiam și pe colegii săi și știam că găsesc merele de aur ale cuvîntului divin, chiar dacă erau amestecate cu alte poame lipsite de preț și puse pe tipsii de lut. La practicile publice, adăugam tot soiul de edificări particulare, cum li se spune, și prin ele nu făceam, iarăși, decît să-mi nutresc imaginația și o senzualitate mai rafinată. Eram atît de obișnuită cu asemenea practici, le prețuiam atît de mult, încît și acum mi se părea că nimic nu le poate întrece. Căci sufletul meu avea numai antene, ochi nu. Pipăia numai, și nu vedea. Ah, de-ar fi avut ochi și de-ar fi putut privi!

Am continuat să mă duc cu aceeași rîvnă la predici; dar, vai, ce se întîmpla cu mine? Nu mai găseam ceea ce găsisem înainte. Predicatorii aceștia își toceau dinții, rozînd scoarța, pe cînd eu savuram miezul. Curînd am ostenit ascultîndu-i; dar eram și prea pretențioasă ca să mă mulțumesc numai cu ceea ce izbutisem să descopăr. Aveam nevoie de imagini, de impresii exterioare, și credeam că simt o năzuință pură, spirituală.

Părinții lui Philo avuseseră legături cu comunitatea de la Herrnhut. În biblioteca lui se mai găseau multe scrieri de-ale contelui Ludwig von Zinzendorf[52]. El îmi vorbise de cîteva ori foarte limpede și favorabil despre ele și mă rugase să răsfoiesc unele dintre acele lucrări, măcar spre a cunoaște un fenomen psihologic. Eu îl consideram pe conte drept un eretic prea înrăit; de aceea n-am deschis nici cartea de cîntece de la Ebersdorf[53], pe care prietenul meu mă silise, în același scop, s-o iau cu mine.

Lipsită cu desăvîrșire de orice mijloc exterior de încurajare, am luat din întîmplare această carte și, spre uimirea mea, am găsit într-adevăr în ea imnuri care, ce e drept, sub forme ciudate, mi

s-au părut că se potrivesc cu ce simțeam eu; originalitatea și naivitatea impresiilor mă atrăgeau. Sentimentele acestea proprii erau exprimate cu mijloace proprii; nici o terminologie scolastică, aducînd a ceva afectat sau banal. Mă convinsesem că oamenii aceștia simțiseră ce simțeam și eu și eram foarte fericită să-mi fixez în memorie cîte un verset și, timp de cîteva zile, să fiu preocupată de el.

Din clipa în care mi-a fost dăruit adevărul s-au scurs în felul acesta aproape trei luni de zile. În sfîrșit, am luat hotărîrea să-i mărturisesc prietenului meu Philo totul și să-l rog să-mi facă și mie cunoscute acele scrieri, pe care acum eram peste măsură de dornică a le cunoaște. Așa am și procedat într-adevăr, deși ceva în inima mea se împotrivea cu tărie.

I-am istorisit lui Philo toate în chip amănunțit; și cum el însuși avea un rol principal, căci povestirea mea conținea și un îndemn sever la pocăință ce-i era adresat, prietenul meu a fost deosebit de mișcat și tulburat. A izbucnit în plîns. M-am bucurat și am crezut că și în sufletul lui se produsese o schimbare totală.

Mi-a adus toate scrierile pe care i le-am cerut și astfel am avut din belșug cu ce să-mi hrănesc imaginația. Am făcut progrese mari în cunoașterea felului de a gîndi și de a vorbi al lui Zinzendorf. Să nu se creadă că în prezent am încetat să prețuiesc comportarea contelui; sînt gata să-i dau dreptate; nu e deloc un om cu o fantezie stearpă; vorbește despre adevăruri mari, de cele mai multe ori într-un avînt îndrăzneț al imaginației, iar cei ce l-au bîrfit n-au știut nici să-i prețuiască însușirile, nici să i le recunoască.

Mie mi-a dvenit nespus de drag. Dacă aș fi fost stăpînă pe faptele mele, desigur că mi-aș fi părăsit țara și prietenii și m-aș fi dus la el; desigur că ne-am fi înțeles, însă ne-am fi răbdat cu greu multă vreme.

Lăudat fie ocrotitorul meu nevăzut, care mă ținea atunci atît de legată de treburile casnice! Pentru mine era o adevărată călătorie cînd puteam să mă duc pînă în grădina casei. Îngrijirile pe care le cerea vîrsta și slăbiciunea tatălui meu îmi dădeau destul de lucru și, în ceasurile de răgaz, acea nobilă fantezie era cel mai plăcut mijloc de a-mi trece timpul. Singurul om pe care-l vedeam era Philo, căci tata îl iubea mult; relațiile lui cu mine însă, pînă atunci foarte sincere, avuseseră întrucîtva de suferit după ultimele mele mărturisiri. La el emoția nu pătrunsese prea adînc și, cum încercările lui de a vorbi pe limba mea nu i-au prea reușit, a evitat acel domeniu, cu atît mai lesne cu cît, datorită cunoștințelor sale întinse, putea să aducă în discuție mereu subiecte noi.

Așadar, devenisem soră pietistă din proprie pornire și trebuia să-mi ascund noua orientare a sufletului și a sentimentelor mele mai ales față de marele predicator al curții; căci aveam motive să-l prețuiesc fiindu-mi confesor, iar meritele lui excepționale nu erau nici acum micșorate în ochii mei de faptul că avea o aversiune extremă față de pietiști. Din păcate, omul acesta venerabil a trebuit să îndure multe necazuri de pe urma mea și a altora.

Cu cîțiva ani în urmă, cunoscuse prin alte părți un gentilom, care i se păruse a fi un om leal și foarte pios. Rămăsese cu el în corespondență continuă, convins că acel prieten caută cu toată rîvna pe Dumnezeu. Ce mare a fost însă durerea predicatorului cînd, mai tîrziu, gentilomul s-a alăturat comunității de la Herrnhut și a trăit multă vreme printre frații acesteia! În schimb, cît de mult s-a bucurat cînd acel prieten s-a rupt totuși de comunitate și s-a hotărît să se stabilească în apropierea îndrumătorului său, părînd că se supune iarăși cu totul conducerii lui!

Noul venit a fost prezentat oarecum în triumf tuturor oițelor iubite ale marelui păstor. Numai în casa noastră n-a fost adus, căci tata nu mai obișnuia să primească pe nimeni. Gentilomul a fost întîmpinat pretutindeni cu mare simpatie; el avea politețea curții și purtările plăcute ale comunității, îmbinate cu multe și frumoase însușiri înnăscute, astfel că toți cei care l-au cunoscut au început a-l privi ca pe un mare sfînt, lucru de care se bucura la culme îndrumătorul lui spiritual. Din păcate, gentilomul nu se certase cu comunitatea decît în probleme mărunte și, cu inima, era tot frate pietist. E drept că se simțea legat de fondul doctrinei, totuși îi conveneau și zorzoanele pe care le adăugase contele. Se deprinsese cu acel fel de a gîndi și de a se exprima și, cu cît trebuia să se ascundă mai cu grijă de bătrînul său prieten, cu atît mai mult simțea nevoia, de îndată ce avea în jur cîteva persoane de încredere, să se întoarcă la versetele, litaniile și la iconițele lui, găsind totdeauna, bineînțeles, deplină aprobare.

Nu știam nimic despre toate acestea și trăiam mai departe în visările mele obișnuite. Multă vreme nu ne-am cunoscut.

Într-o zi, avînd un ceas liber, m-am dus să-mi văd o prietenă bolnavă. Acolo am întîlnit mai mulți cunoscuți, însă mi-am dat seama îndată că i-am întrerupt în mijlocul unei discuții. M-am făcut că nu observ nimic, dar, spre marea mea uimire, am zărit pe un perete cîteva icoane de-ale fraților pietiști, încadrate foarte frumos. Am înțeles îndată ce se întîmplase de cînd nu mai fusesem în casa aceea și am salutat noua apariție cu cîteva versete potrivite cu împrejurarea.

E lesne de închipuit mirarea prietenelor mele. Ne-am lămurit, şi pe loc am devenit unite şi apropiate.

De atunci am început să caut mai des prilejul de a ieşi din casă. Din nefericire nu-l puteam avea decît la trei sau patru săptămîni; l-am cunoscut pe nobilul apostol şi, rînd pe rînd, pe toţi cei ce făceau parte din comunitatea secretă. Luam parte cînd puteam la adunările lor şi, cu felul meu sociabil de a fi, mi-era nespus de plăcut să ascult de la ceilalţi şi să împărtăşesc şi cu altora ceea ce, pînă atunci, nu elaborasem decît în sinea mea şi cu mine însămi.

Nu eram însă atît de absorbită încît să nu observ cît de puţini erau acei ce simţeau înţelesul cuvintelor şi al acelor expresii atît de gingaşe şi să nu-mi dau seama că ele nu le erau mai de folos decît, altădată, vorbirea simbolică a bisericii. Cu toate acestea, continuam să merg cu ei şi aveam grijă să nu mă rătăcesc. Mă gîndeam că nu sînt chemată să cercetez inimile şi să le pun la încercare. Oare nu fusesem şi eu pregătită pentru o viaţă sufletească superioară prin o seamă de practici naive? Luam parte la toate şi, cînd vorbeam, stăruiam asupra sensului care, în subiecte atît de delicate, e mai mult ascuns de cuvinte decît limpezit, şi încolo lăsam pe fiecare să se comporte în felul său, cu o îngăduinţă deplină.

Acestei epoci liniştite, de tainică dsfătare în comun, i-a urmat îndată furtuna certurilor şi a antagonismelor publice, care au iscat la curte şi în oraş tulburări mari, ba, pot spune, chiar unele scandaluri. Venise momentul în care marele nostru predicator, adversar îndîrjit al comunităţii pietiste, avea să descopere, spre marea lui umilire, că ascultătorii lui cei mai buni şi mai fideli de odinioară erau cu toţii de partea comunităţii. Foarte jignit, în primele clipe a pierdut orice măsură, aşa că mai tîrziu, chiar dacă ar fi vrut, n-ar mai fi putut da înapoi. Au urmat dezbateri violente, în care, din fericire, numele meu n-a fost rostit, căci nu participasem decît ocazional la acele adunări, socotite atît de odioase, iar îndrumătorul nostru zelos nu se putea lipsi de tatăl şi de prietenul meu în treburile cetăţeneşti. M-am menţinut în neutralitate, cu o satisfacţie ascunsă; căci îmi displăcea de cîtăva vreme să mai discut despre asemenea sentimente şi subiecte chiar cu persoane binevoitoare, dacă ele nu puteau prinde sensul adînc al acelor probleme şi rămîneau numai la suprafaţă. Iar acum mi se părea zadarnic şi chiar primejdios să discut în contradictoriu cu adversari păreri asupra cărora abia de ne înţelegeam între prieteni. Şi în curînd mi-a fost dat să văd că oameni cinstiţi şi nobili, care în acest caz n-au putut să-şi ferească inima de ură şi aversiune, au

devenit repede nedrepți și, pentru a apăra o formă exterioară, au ajuns aproape să nimicească tot ce aveau mai bun în ei.

Oricît de nedrept ar fi fost în cazul de față acel om venerabil și oricît au încercat unii să mă incite și pe mine împotriva lui, n-am putut niciodată să nu-i acord, din toată inima, considerație. Îl cunoșteam bine; puteam, cu nepărtinire, să privesc toate aceste probleme din punctul lui de vedere. N-am văzut niciodată un om fără slăbiciuni; numai că ele sînt mai evidente la oamenii de seamă. Noi dorim și vrem, în definitiv, ca ființele privilegiate să nu plătească nici un tribut, nici o dare. Îl stimam pe bătrînul predicator ca pe un om de mare valoare și speram să folosesc influența neutralității mele tacite pentru a ajunge, dacă nu la pace, măcar la armistițiu. Nu știu ce-aș fi izbîndit; dar Dumnezeu a curmat toate dintr-o dată, chemîndu-l la el. La mormîntul său au plîns toți cei care, cu puțin înainte, se certaseră cu el pentru niște cuvinte. De fapt nimeni nu se îndoise vreodată de cinstea și de pietatea lui.

Cam în același timp, a trebuit și eu să las din mîini marionetele mele care, după atîtea controverse, mi-au apărut întrucîtva în altă lumină. Unchiul nostru își continuase în tăcere planul privitor la sora mea. I-a propus ca logodnic un tînăr bogat și de rang înalt și a înzestrat-o cu generozitate, așa cum era de așteptat din partea lui. Tata și-a dat consimțămîntul cu bucurie; sora mea era liberă și pregătită să-și schimbe situația. Căsătoria urma să se celebreze la castelul unchiului, unde au fost invitați rudele și prietenii; ne-am dus cu toții plini de voie bună.

Pentru întîia oară în viață, intrînd într-o casă m-am simțit plină de admirație. Ce-i drept, auzisem adesea vorbindu-se despre gustul rafinat al unchiului meu, despre arhitectul lui italian, despre colecțiile și biblioteca sa; toate acestea le comparasem însă cu ceea ce mai văzusem și-mi făcusem în minte o imagine foarte confuză. De aceea, am rămas uluită de impresia puternică și armonioasă pe care am simțit-o pătrunzînd în casă, impresie ce se întărea cu fiecare sală, cu fiecare încăpere! Pînă atunci, luxul și ornamentația unui interior nu izbutiseră decît să mă distreze; aici însă simțeam un fel de reculegere și concentrare interioară. De asemeni, toate pregătirile pentru solemnități și petreceri îmi trezeau o satisfacție profundă prin strălucirea și noblețea lor, și nu pricepeam cum a fost în stare *un singur* om să conceapă și să organizeze toate și nici cum au putut să se înțeleagă între ei mai mulți oameni pentru a lucra în același spirit măreț. Și cu toate acestea, gazda și cei din jurul lui erau plini de naturalețe; nu puteai observa nici urmă de rigiditate sau convenționalism.

Însăşi cununia s-a desfăşurat în chip neaşteptat de mişcător; am avut surpriza unei excelente muzici corale şi pastorul a ştiut să dea ceremoniei toată solemnitatea cerută de acest act. Stăteam alături de Philo care, în loc să mă felicite, îmi spuse cu un oftat adînc: „Oh, cînd ţi-am văzut sora întinzînd mîna mi s-a părut că mă opăreşte cineva cu apă clocotită." „De ce?" l-am întrebat. „Asta simt totdeauna cînd văd doi inşi că se cunună," îmi răspunse el. Am rîs, dar după aceea, am avut destul de des prilejul să mă gîndesc la vorbele lui.

Veselia adunării, în care se afla mult tineret, părea cu atît mai strălucitoare cu cît în jur erau numai lucruri respectabile şi serioase. Mobilierul, lenjeria, tacîmurile, serviciile de masă şi fructierele se armonizau cu restul şi, dacă pînă atunci mi se păruse că arhitecţii proveneau din *aceeaşi* şcoală ca şi cofetarii, de data aceasta, cofetarul şi majordomul fuseseră la şcoala arhitectului.

Deoarece trebuia să rămînem mai multe zile împreună, unchiul, inteligent şi priceput, se îngrijise de cele mai variate distracţii pentru invitaţi. Aici n-am avut de îndurat iarăşi trista experienţă pe care o făcusem atît de des în viaţa mea, şi anume, cît de prost se simte o societate numeroasă şi amestecată cînd, lăsată în voia ei, trebuie să recurgă la cele mai vulgare şi insipide mijloace ca să-şi treacă timpul, astfel că fiinţele mai delicate simt mai mult decît celelalte lipsa distracţiilor.

Cu totul altfel pregătise unchiul lucrurile. El angajase vreo doi sau trei mareşali, dacă pot să-i numesc astfel; unul dintre ei avea în grijă plăcerile tineretului: dansuri, plimbări, excursii, jocuri distractive, toate le organiza şi le conducea el, şi deoarece tinerilor le place să petreacă în aer liber şi nu se tem de înrîurirea temperaturii, le-au fost puse la dispoziţie grădina şi veranda cea mare, la care au mai fost adăugate, în acelaşi scop, încă vreo cîteva galerii şi pavilioane, ridicate atunci, doar din scînduri şi pînză, dar la proporţii atît de nobile că ai fi spus că sînt de piatră şi marmură.

Cît sînt de rare serbările la care cel ce-i reuneşte pe oaspeţi simte şi îndatorirea de a se ocupa în toate chipurile de dorinţele şi plăcerile lor!

Pentru persoane mai în vîrstă au fost pregătite partide de vînătoare, jocuri de cărţi, scurte plimbări şi colţuri izolate pentru convorbiri intime; iar cine obişnuia să se culce mai devreme, era găzduit cît mai departe de orice larmă.

Datorită acestei organizări perfecte, spaţiul în care ne aflam părea un mic univers; totuşi, dacă te uitai mai de aproape, vedeai

că acel castel nu era mare şi, fără o cunoaştere precisă a resurselor lui şi fără inteligenţa stăpînului, ar fi fost foarte greu să fie găzduită atîta lume şi fiecare să fie tratat după gustul lui personal.

Aşa cum ne încîntă înfăţişarea unui om bine făcut, tot aşa ne încîntă şi o locuinţă care dovedeşte prezenţa unei fiinţe pricepute şi înţelepte. E o plăcere să intri într-o casă curată, chiar dacă a fost construită şi împodobită fără gust, căci ea ne face să simţim prezenţa unor oameni cultivaţi, cel puţin dintr-un *singur* punct de vedere. Dar plăcerea noastră este dublă cînd întîlnim într-o aşezare omenească spiritul unei civilizaţii superioare, chiar dacă această civilizaţie nu e decît de ordin material.

Lucrul acesta mi-a apărut cu atît mai evident la castelul unchiului. Auzisem şi citisem multe despre artă; Philo era mare amator de tablouri şi avea o colecţie frumoasă; eu însămi desenasem mult; dar, în parte, fusesem prea preocupată de sentimentele mele, aspirînd să clarific un singur lucru necesar mie şi, în parte, mi se păruse că toate lucrurile pe care le vedeam nu făceau decît să mă distreze, ca şi celelalte ocupaţii mondene. Acum, pentru întîia oară, eram readusă la mine însămi de ceva dinafară, şi am început să înţeleg, spre marea mea uimire, diferenţa dintre admirabilul cîntec natural al privighetorii şi un aleluia pe patru voci, cîntat de glasuri omeneşti pline de simţire.

N-am ascuns unchiului meu bucuria acestui fel nou de a vedea lucrurile; el obişnuia, de îndată ce avea răgaz, să discute cu mine. Vorbea cu multă modestie despre ceea ce poseda şi despre ceea ce realizase şi cu multă siguranţă despre spiritul în care colecţionase şi expusese atîtea opere de artă; dar puteam să observ foarte bine că vorbea căutînd să mă cruţe, după vechiul lui obicei, subordonînd bunurile peste care se considera domn şi stăpîn celor care, după convingerea sa, reprezentau adevărul şi binele.

„Dacă putem admite, îmi spuse el o dată, că însuşi creatorul lumii a luat înfăţişarea creaturii sale şi că s-a aflat o vreme pe pămînt în aceleaşi condiţii, înseamnă că trebuie să privim făptura creată ca absolut perfectă, deoarece creatorul s-a putut uni cu ea atît de intim. De aceea în conceptul de om nu poate să se găsească nici o contradicţie cu conceptul de divinitate; şi dacă adesea ne dăm seama de diferenţa şi depărtarea pînă la ea, avem cu atît mai mult datoria să nu privim mereu, cum face avocatul diavolului[54], numai la ticăloşia şi slăbiciunea naturii noastre, ci să căutăm tot ce e desăvîrşit în noi, tot ce poate îndreptăţi pretenţiile noastre la asemănarea cu Dumnezeu."

I-am răspuns zîmbind: „Mă copleşeşti prea mult, dragă unchiule, cu bunăvoinţa de a vorbi în limbajul meu. Ceea ce ai a-mi spune

este pentru mine de o importanță atît de mare, că aș vrea să te aud exprimîndu-te în termenii dumitale proprii și voi încerca apoi să traduc pentru mine ceea ce nu-mi va fi destul de clar."

„Aș putea continua, zise el atunci, și în forma cea mai personală mie, fără să schimb tonul. Fără îndoială că meritul cel mai mare al omului este să determine cît mai mult cu putință împrejurările și să se lase determinat de ele cît mai puțin. Universul întreg stă în fața noastră ca o carieră de piatră în fața arhitectului, care nu-și merită numele decît numai cînd din materialul brut și întîmplător execută prototipul născut în spiritul său, conform unui anumit scop, cu economie și soliditate extremă. Tot ce e în afară de noi se află în stare elementară, ba chiar și tot ce e în noi; dar în adîncul nostru există acea forță creatoare care tinde să plăsmuiască ceea ce e necesar să fie, și care nu ne dă liniște și pace pînă ce, într-un fel sau altul, n-am ajuns să-l înfăptuim, în afara noastră sau în noi înșine. Dumneata, iubită nepoată, ai ales poate partea cea mai bună; ai căutat să pui ființa dumitale morală, adînca dumitale natură afectuoasă, în acord cu dumneata însăți și cu ființa supremă; dar nici noi, ceilalți, nu sîntem de blamat cînd căutăm să cunoaștem sub toate laturile omul și simțurile lui și să stabilim o armonie în acțiunile sale."

Prin astfel de convorbiri, ne-am apropiat din ce în ce mai mult și l-am rugat stăruitor să-mi vorbească fără condescendență, ca și cum ar vorbi cu sine însuși. „Să nu crezi, îmi spuse unchiul, că te măgulesc, cînd îți laud felul de a gîndi și de a trăi. Respect pe omul care știe limpede ce vrea, care pășește neobosit înainte, care cunoaște mijloacele necesare spre a-și ajunge scopul și știe să pună stăpînire pe acele mijloace și să le folosească. Dacă scopul e mare sau mic, dacă merită să fie lăudat sau criticat, acestea sînt probleme secundare pentru mine. Crede-mă, scumpa mea, că, în mare parte, nefericirea și ceea ce lumea numește rău se iscă din pricină că oamenii sînt prea nepăsători și nu caută să-și cunoască bine țelurile pe care le au în viață, iar cînd le află, nu se apucă serios de muncă. Ca și cum cineva, care știe că poate și trebuie să clădească un turn, n-ar folosi, totuși, pentru temelie, mai multă piatră și muncă decît s-ar cuveni pentru un bordei. Dacă dumneata, dragă prietenă, care simți o nevoie imperioasă să vezi clar în adîncul naturii dumitale morale, ai fi recurs, în locul abnegației mari și îndrăznețe, la o familie, la un logodnic sau poate la un soț, ai fi fost, desigur, într-o neîncetată contradicție cu propria-ți conștiință și niciodată n-ai fi gustat o clipă de mulțumire."

„Dumneata, l-am întrerupt eu, întrebuințezi cuvîntul abnegație, iar eu de multe ori m-am gîndit că jertfim unui scop superior,

ca unei divinități, ceea ce iubim, dar totuși prețuim mai puțin, așa cum am duce la altar un miel drag și l-am jertfi bucuroși pentru sănătatea unui tată venerat."

„Oricare ar fi imboldul, replică el, fie rațiunea, fie sentimentul, care ne face să părăsim un lucru pentru altul, sau să alegem un lucru în locul altuia, eu susțin că însușirile cele mai de admirat ale omului sînt hotărîrea și perseverența. Nu poți avea în același timp și marfa și banii, și acela care poftește mereu marfa, fără a avea inima să se despartă de bani, e tot atît de nefericit ca acela care regretă cumpărătura făcută, cînd are marfa în mînă. Dar nici nu mă gîndesc să-i învinuiesc pe oameni din pricina asta, căci propriu-zis nu sînt ei vinovați, ci situația încurcată în care se află și în care nu știu cum să reacționeze. Așa, de pildă, vei găsi în medie mai puțini proști gospodari la țară decît la oraș, și în orașele mici mai puțini decît în cele mari; și pentru ce? Pentru că omul e făcut să trăiască în condiții limitate; el nu e în stare să conceapă decît scopuri simple, apropiate, precise și se deprinde să se folosească de mijloacele care-i sînt la îndemînă; însă, îndată ce ajunge într-un mediu mai larg, nu mai știe ce vrea și nici ce ar trebui să vrea, indiferent dacă e descumpănit de mulțimea obiectelor sau de grandoarea și maiestatea lor. Omul se simte totdeauna nenorocit atunci cînd e îndemnat să năzuiască la ceva, de care nu poate fi legat printr-o activitate proprie și continuă.

Într-adevăr, urmă unchiul, nimic nu-i cu putință în lume fără seriozitate, și printre cei pe care-i numim oameni cultivați, găsești puțini care să fie serioși; ei pornesc spre treburile și afacerile lor, spre artele de care se ocupă și chiar spre plăceri cu un soi de autoapărare; trăiesc așa cum citesc un teanc de ziare, numai ca să scape de ele; asta îmi aduce aminte de un englez tînăr, la Roma, care într-o seară, la o reuniune, istorisea cu satisfacție că și în ziua aceea dăduse gata șase biserici și două galerii de artă. Vrem să știm și să cunoaștem o mulțime de lucruri, și tocmai acelea care ne privesc mai puțin, dar nu ne dăm seama că foamea nu poate fi potolită sorbind aer. Cînd fac cunoștință cu un om întreb îndată: cu ce se ocupă? și în ce fel? și cu ce urmări? și răspunsul la întrebare hotărăște pentru toată viața dacă omul mă interesează sau nu."

„Dragă unchiule, i-am replicat, poate că ești prea sever; în felul acesta poate că renunți să dai o mînă de ajutor unor oameni de treabă cărora ai putea să le fii de folos."

„Se poate oare să mi se facă mie un astfel de reproș, răspunse el, tocmai mie, care am lucrat atîta vreme zadarnic pentru ei și în folosul lor? Cît de mult suferim, în tinerețe, din pricina acestor

oameni, ce cred că ne invită la o petrecere plăcută cînd ne făgăduiesc tovărăşia danaidelor[55] sau a lui Sisif[56]! Slavă Domnului, am scăpat de ei! Şi dacă, din nefericire, vine vreunul în preajma mea, caut să-l evit cît mai politicos; deoarece tocmai de la oamenii aceştia auzi lamentările cele mai amare că toate treburile din lume merg prost, că ştiinţele sînt superficiale, că artiştii sînt uşuratici, că poeţii sînt nulităţi şi cîte şi mai cîte. Nici nu le trece prin minte că nici ei, nici atîţia alţii asemenea lor, nu vor citi tocmai cartea care ar fi scrisă aşa cum cer dînşii; că adevărata poezie le este străină; ba chiar că o operă de artă valoroasă nu va putea obţine aprobarea lor decît datorită unei prejudecăţi ce i-ar influenţa. Dar, să lăsăm asta; acum nu e momentul nici să mustrăm, nici să ne plîngem."

Mi-a atras atenţia asupra diferitelor picturi atîrnate pe perete; ochii mi s-au oprit la acelea al căror aspect era fermecător sau al căror subiect era important; m-a lăsat o bucată de vreme să privesc, apoi mi-a spus: „Acum, gîndeşte-te şi la geniul care a creat aceste opere. Sufletele alese văd în natură mîna lui Dumnezeu! De ce n-am acorda oarecare consideraţie şi mîinii imitatorului său?" Apoi, mi-a atras luarea-aminte asupra unor tablouri ce mi se păreau neînsemnate, şi a încercat să mă facă să pricep că numai istoria artelor ne poate transmite sentimentul valorii şi însemnătăţii unei opere de artă; că, mai întîi, trebuie să cunoaştem treptele anevoioase ale meşteşugului, pe care omul talentat le-a urcat timp de secole, pentru ca să înţelegem cum e cu putinţă ca geniul să se mişte nestingherit şi senin pe culmi la vederea cărora noi sîntem cuprinşi de ameţeală.

În spiritul acesta şi-a adunat el o serie de tablouri frumoase şi, în timp ce mi le arăta, nu m-am putut împiedica să văd înaintea mea, ca într-o parabolă, cultura morală. Cînd i-am comunicat gîndurile mele, mi-a răspuns: „Ai perfectă dreptate, şi asta dovedeşte că nu facem bine dacă ne ocupăm numai de etica limitată la ea însăşi; mai degrabă trebuie să admitem că acel om al cărui spirit năzuieşte spre perfecţionarea morală are toate motivele să-şi formeze în acelaşi timp şi o sensibilitate aleasă, pentru a nu fi în primejdie să alunece din înălţimea sa etică, cedînd ispitelor unei fantezii dezordonate şi să-şi degradeze natura lui nobilă, mulţumindu-se cu nerozii lipsite de gust, dacă nu cu ceva mai rău."

Nu-l bănuiam că face aluzie la mine, dar m-am simţit atinsă, gîndindu-mă că printre cîntecele care mă înălţau sufleteşte multe erau foarte insipide, iar iconiţele legate de ideile mele religioase cu greu ar fi găsit preţuire în ochii unchiului meu.

Philo, care stătuse între timp mai mult în bibliotecă, m-a condus și pe mine acolo. Am admirat alegerea și numărul mare al cărților. Toate fuseseră colecționate în spiritul expus mai sus: nu găseai între ele decît lucrări prin care dobîndeai cunoștințe clare sau te îndrumau spre o gîndire disciplinată, procurîndu-ți un material judicios sau convingîndu-te de unitatea spiritului omenesc.

Citisem foarte mult în viața mea și, în unele domenii, aproape că nu era carte pe care să n-o cunosc; cu atît mai plăcut mi-a fost aici să vorbesc despre perspectiva întregului și să remarc lipsuri, acolo unde altădată n-aș fi văzut decît o oarecare confuzie sau o extindere nemăsurată.

Tot atunci am făcut cunoștință cu un om foarte interesant și foarte modest. Era medic și naturalist și părea că face parte mai mult dintre penați[57] decît dintre locuitorii casei. Ne-a arătat cabinetul de științe naturale care, la fel ca și biblioteca, avea vitrine îngropate, ceea ce era o podoabă pentru pereții camerelor și un mijloc de a înnobila spațiul, fără a-l micșora. Acolo mi-am adus aminte cu bucurie de copilăria mea și i-am arătat tatei multe obiecte, pe care le adusese cîndva la patul de suferință al copilei sale, aproape neștiutoare de cele ce sînt pe lume. În această împrejurare, ca și în convorbirile următoare, medicul n-a încercat să ascundă că părerile sale religioase se apropiau de ale mele, lăudîndu-l deosebit de mult pe unchiul meu pentru toleranța sa și prețuirea ce-o avea față de tot ce vădește și favorizează armonia naturii omenești; dar, ce e drept, cerea ca și ceilalți oameni să se poarte la fel și nu condamna și nu fugea de nimic altceva decît de înfumurarea personală și de îngustimea de spirit netolerantă.

De la căsătoria surorii mele, ochii unchiului nostru străluceau de bucurie și îmi vorbea adesea despre ceea ce își propunea să facă pentru ea și pentru copiii ei. El avea proprietăți frumoase, pe care le administra singur și pe care spera să le treacă nepoților în cea mai bună stare. Cu privire la mica moșie pe care ne aflam, se părea că nutrea gînduri deosebite. „Am s-o las, îmi spuse el o dată, numai unei persoane care va ști să cunoască, să prețuiască și să se bucure de ceea ce conține și care să-și dea seama cîtă dreptate are un om bogat și de gust să întocmească o colecție exemplară, mai ales în Germania."

Cea mai mare parte dintre invitați își luaseră zborul unul după altul; ne pregăteam și noi de plecare și credeam că asistasem la ultima scenă a festivităților, cînd ne-a uimit din nou grija unchiului nostru de a ne oferi încă o plăcere nobilă. Nu i-am putut ascunde încîntarea pe care am simțit-o auzind la cununia surorii mele un cor de voci bărbătești, neacompaniat de vreun instrument. Atunci

i-am dat a înțelege foarte clar că am dori să ne mai prilejuiască o dată plăcerea aceasta, dar unchiul s-a prefăcut că nu ia aminte. Cu atît mai surprinși am fost într-o seară cînd ne-a spus: „Orchestra de dans a plecat, tinerii prieteni pasageri ne-au părăsit, pînă și perechea căsătorită e mai serioasă decît acum cîteva zile; într-un asemenea moment, gîndul că ne despărțim pentru a nu ne mai vedea, poate, niciodată sau, în tot cazul, pentru a ne revedea schimbați, creează o stare de spirit solemnă ce n-o pot întreține mai nobil decît prin muzica pe care mi s-a părut că doreați s-o mai ascultați."

Corul, care în răstimp se întărise cu glasuri noi și exersase în secret, a executat mai multe cîntece pe patru și opt voci, care pot spune că ne-au făcut să gustăm aproape beatitudinea. Pînă atunci nu cunoscusem decît cîntecele bisericești, prin care suflete bune, adesea cu gîtlejuri aspre ca ale unor păsări de pădure, credeau că slăvesc pe Dumnezeu, numai pentru că-și prilejuiau lor înșele un sentiment plăcut; apoi ascultasem muzica pretențioasă de concerte, la care poți cîteodată admira un talent, dar rareori încerci o mulțumire, fie și trecătoare. Iar acum, auzeam o muzică ce izvora din simțirea cea mai înaltă a firilor omenești alese, adresîndu-se, cu voci pure și exersate, celor mai adînci și mai nobile sentimente ale omului, făcîndu-l să se simtă, în acele clipe, asemenea lui Dumnezeu. Toate erau cîntări bisericești în limba latină, cîntări care-mi păreau asemenea unor pietre prețioase pe inelul de aur al unei lumi civilizate și care, fără să pretindă că sînt ceea ce se numește edificare, mă înălțau sufletește și mă făceau fericită.

La plecare, toți am fost încărcați cu daruri. Eu am primit crucea ordinului meu canonic, lucrată mai artistic și smălțuită mai fin decît se vede de obicei. Crucea atîrna de un briliant mare prins de panglică, și unchiul m-a rugat să-l privesc ca pe cea mai nobilă piatră din colecția sa.

Sora mea a plecat cu soțul ei la moșie; noi, ceilalți, ne-am întors la casele noastre și ni se părea, în ceea ce privește condițiile materiale de trai, că ne-am întors la o viață foarte comună. Parcă am fi fost scoși dintr-un castel fermecat și așezați pe pămînt obișnuit, revenind la obiceiurile și ocupațiile noastre de totdeauna.

Experiențele cu totul deosebite pe care le făcusem în cercul acela nou mi-au lăsat o minunată impresie care, totuși, nu și-a păstrat aceeași vigoare multă vreme, deși unchiul căuta s-o întrețină și s-o reînnoiască trimițîndu-mi din cînd în cînd cele mai de valoare și mai plăcute opere de artă ale sale, pe care le înlocuia cu altele, după ce mă bucurasem de ele destul de multă vreme.

Eram prea obișnuită să mă ocup de mine însămi, punîndu-mi în bună rînduială treburile sufletului și ale spiritului și discutînd

despre aceste probleme cu persoane avînd acelaşi fel de a gîndi, ca să mai pot privi cu atenție o operă de artă fără a mă întoarce îndată iar la mine. Eram obişnuită să mă uit la un tablou sau la o gravură ca la literele unei cărți. O carte frumoasă place mult, dar cine ar lua în mînă o carte din pricina tipăriturii? La fel şi o reprezentare plastică trebuia să-mi spună ceva, trebuia să mă învețe, să mă miște, să mă facă mai bună; şi putea să-mi explice unchiul orice ar fi vrut în scrisorile în care comenta operele lui de artă, că eu rămîneam tot la vechiul meu fel de a vedea lucrurile.

Mai mult decît propria mea fire, unele împrejurări exterioare și unele schimbări petrecute în familie m-au îndepărtat de la asemenea meditații, ba o bucată de vreme și de mine însămi; a trebuit să îndur și să activez mai mult decît s-ar fi părut că sînt în stare cu slabele mele puteri.

Sora mea nemăritată fusese pînă atunci brațul meu drept; sănătoasă, voinică şi nespus de bună, își luase asupra sa gospodăria, în timp ce eu mă ocupam cu îngrijirea personală a bătrînului nostru tată. Ea s-a îmbolnăvit de un catar ce a degenerat într-o boală de piept, şi peste trei săptămîni zăcea pe catafalc; moartea ei mi-a lăsat o rană adîncă, a cărei cicatrice mă doare și azi.

Zăceam bolnavă în pat, încă dinainte de înmormîntarea ei; vechea mea boală de piept părea că revenise; tușeam năprasnic şi eram atît de răgușită, că nu puteam scoate nici un sunet.

Sora mea măritată născu înainte de termen, din pricina spaimei și supărării. Tata se temea că-şi va pierde dintr-o dată şi copiii și nădejdea de-a avea urmași; lacrimile lui îndreptățite îmi sporeau durerea; îl imploram pe Dumnezeu să-mi dea puțină sănătate și să-mi prelungească viața numai pînă la moartea tatei. M-am vindecat și eram destul de bine în felul meu; puteam din nou să-mi îndeplinesc îndatoririle, deşi în mod lamentabil.

Sora mea aștepta din nou un copil. Îmi împărtăşi o mulţime de griji pe care, în asemenea cazuri, le mărturiseşti numai mamei; nu trăia destul de fericită cu soțul ei, și acest lucru trebuia ascuns față de tata. Am ajuns să fiu arbitru între sora şi cumnatul meu, lucru ce-l puteam face cu atît mai ușor cu cît el avea încredere în mine și cu cît amîndoi erau oameni buni; numai că în loc să cedeze unul față de altul, discutau susținîndu-și dreptatea și, din dorința de a trăi împreună în perfectă armonie, nu izbuteau niciodată să fie de acord. Acum învățam să iau în serios și lucrurile pămîntești şi să pun în practică ceea ce pînă atunci numai cîntasem.

Sora mea născu un băiat; starea proastă a sănătății nu l-a împiedicat pe tata să se ducă la ea. La vederea copilului, a fost nespus

de voios şi mulţumit, iar în timpul botezului, contrar felului său de a fi, mi s-a părut chiar că e într-o stare de exaltare; da, aş putea spune că era ca un spirit cu două feţe. Cu una privea înainte, spre acele regiuni în care nădăjduia să ajungă curînd, iar cu cealaltă se uita la noua viaţă pămîntească, plină de speranţe, ce izvorîse în copilul acela, care se trăgea din el. La întoarcere, în timpul călătoriei, nu mai contenea vorbindu-mi de copil, de constituţia lui, de sănătatea lui şi de dorinţa ca predispoziţiile acestui nou cetăţean al lumii să se dezvolte în chip fericit. Reflecţiile tatei asupra acestor lucruri au continuat şi după ce am ajuns acasă; abia după cîteva zile s-a observat la dînsul un soi de febră, fără friguri, care se manifesta după-masa printr-un fel de moleşeală. Totuşi nu s-a pus la pat, iar dimineaţa pleca şi-şi vedea conştiincios de slujbă pînă ce au început a-l stînjeni unele simptome persistente şi grave.

Niciodată nu voi uita liniştea sufletească, claritatea şi luciditatea cu care a pus în ordine treburile casei şi a dat dispoziţii pentru propria-i înmormîntare, ca şi cum ar fi fost vorba de altcineva.

Cu o voioşie care pînă atunci nu-i stătuse în fire şi care se înălţă pînă la bucuria cea mai vie, îmi spunea: „Unde s-a dus frica de moarte, pe care o simţeam atît de tare mai înainte? Să-mi fie frică de moarte? Am un Dumnezeu milostiv; mormîntul nu-mi trezeşte nici un fel de groază; am o viaţă veşnică."

Reamintirea împrejurărilor morţii sale, care a urmat curînd, este, în singurătatea mea, cea mai reconfortantă meditaţie şi nimeni nu va izbuti să mă convingă că aici n-a fost înrîurirea evidentă a unei puteri superioare.

Moartea iubitului meu tată mi-a schimbat felul de viaţă. De la supunerea cea mai strictă, de la cea mai mare îngrădire am trecut la libertatea totală, şi o savuram ca pe o mîncare de care fusesem multă vreme lipsită. Înainte, rar dacă rămîneam mai mult de două ore în afara casei; acuma nu-mi mai petreceam aproape nici o zi întreagă la mine în cameră. Prietenii mei, cărora nu le putusem face pînă atunci decît vizite pe fugă, voiau să se bucure mereu de tovărăşia mea, cum o doream de altfel şi eu pe a lor; de multe ori eram invitată la masă; apoi veneau plimbările cu trăsura sau mici excursii de plăcere, de la care nu lipseam niciodată. Dar cînd ciclul acesta a fost parcurs în întregime, am văzut că nepreţuita fericire a libertăţii nu consta în a face tot ce doreşti şi tot ce-ţi oferă împrejurările, ci în putinţa de a face, pe drumul cel drept, fără piedici şi oprelişti, ceea ce socoţi că e just şi că se cuvine; şi eram destul de matură pentru a ajunge la această frumoasă convingere, fără să mai am nevoie de ucenicie.

Nu mi-am putut refuza, de îndată ce mi-a fost cu putință, să reiau și să leg mai strîns relațiile cu membrii comunității pietiste și m-am grăbit să vizitez organizațiile lor cele mai apropiate; dar nici acolo n-am găsit nimic din ceea ce îmi imaginasem. Am avut lealitatea să nu-mi ascund părerea; ei însă au căutat să mă convingă că acea organizație nu se putea compara cu o comunitate alcătuită după toate regulile. Am acceptat explicația, deși eram încredințată că adevăratul spirit trebuie să se vădească și într-o organizație mică la fel ca și în una mare.

Unul dintre episcopii lor, ce se afla de față, un discipol direct al contelui s-a ocupat mult de mine; vorbea perfect englezește și pentru că înțelegeam puțin această limbă, pretindea că ar fi un semn al afinității noastre. Eu însă nu eram de această părere și nu-mi plăcea nicidecum să am de-a face cu el. Meseria lui era să fabrice cuțite, se născuse în Moravia și felul lui de a gîndi nu-i dezmințea meșteșugul. M-am înțeles ceva mai bine cu domnul de L*, fost maior în serviciul Franței; dar niciodată nu m-am simțit capabilă de supunerea umilă pe care-o arăta față de superiori; ba pentru mine era ca și cum mi s-ar fi tras o palmă, cînd vedeam pe soția maiorului și pe alte femei, de mai multă sau mai puțină vază, sărutînd mîna episcopului. În vremea asta se puse la cale o călătorie în Olanda, care însă nu s-a făcut niciodată, desigur spre norocul meu.

Sora mea născuse o fetiță, și a fost rîndul nostru, al femeilor, să ne bucurăm și să ne gîndim s-o creștem așa ca să semene cîndva cu noi. În schimb, cumnatul meu a fost tare nemulțumit cînd, după un an, a urmat iarăși o fată. El dorea să vadă în jurul său băieți care mai tîrziu să-l poată ajuta la administrarea marilor lui moșii.

Din pricina sănătății mele șubrede trăiam liniștită și cu felul acesta de viață îmi păstram oarecum echilibrul; nu-mi era teamă de moarte, ba chiar o doream; dar simțeam în adîncul meu că Dumnezeu îmi va da zile pentru a-mi îngriji sufletul și a mă apropia tot mai mult de El. În numeroasele mele nopți de insomnie, mai ales, aveam o stare pe care nici n-o pot descrie limpede.

Era ca și cînd sufletul meu ar fi gîndit, fără tovărășia trupului; privea trupul drept ceva străin de el, ca și cum s-ar fi uitat la o haină. Cu o vioiciune extraordinară, revedea vremurile și întîmplările trecute și presimțea ce va urma. Toate aceste vremuri au trecut; cele ce vor urma vor trece și ele; trupul va fi sfîșiat ca o haină; dar eu, acest eu pe care-l cunosc foarte bine, eu exist!

Un nobil prieten, care se atașase tot mai mult de mine, m-a sfătuit să mă las cît mai puțin cu putință în voia acestui sentiment puternic, înălțător și plin de mîngîiere; era medicul pe care-l întîl-

nisem în casa unchiului meu și care cunoștea foarte bine constituția mea fizică și sufletească; el mi-a arătat cît de mult ne pustiesc și cum ne surpă temelia existenței aceste sentimente, cînd le nutrim în noi înșine, fără să corespundă nici unui obiectiv exterior. „Principala menire a omului, îmi spunea el, este să fie activ și toate răstimpurile în care e obligat să se odihnească ar trebui să le întrebuințeze pentru a ajunge la cunoașterea clară a lucrurilor dinafară, ceea ce mai apoi i-ar înlesni activitatea."

Prietenul meu îmi cunoștea deprinderea ce-o aveam de a-mi privi trupul ca pe un obiect exterior; știa că îmi cunoșteam întrucîtva constituția și boala, ca și mijloacele medicale potrivite și că, văzînd propriile mele suferințe și ale altora, devenisem pe jumătate medic; de aceea mi-a îndreptat atenția, de la cunoașterea trupului omenesc și a diverselor leacuri, spre celelalte obiecte apropiate ale creației. M-a condus ca în paradis și, dacă mi-e îngăduit să continui comparația, numai la urmă m-a făcut să-l intuiesc în depărtare pe creator, umblînd prin grădină, în răcoarea serii.

Cît de bucuroasă îl vedeam acum pe Dumnezeu în natură, de cînd eram atît de sigură că-l port în inimă; cît de mult mă interesa opera mîinilor sale și cît îi eram de recunoscătoare că a vrut să-mi dea viață cu suflarea gurii sale!

Din nou speram cu toții că sora mea va naște un băiat, pe care cumnatul meu îl aștepta cu atîta ardoare, dar a cărui venire pe lume, din nefericire, n-a mai apucat-o. Acest om de treabă a murit de pe urma unei căderi nenorocite de pe cal, iar sora mea l-a urmat, după ce a dat naștere unui băiat frumos. Nu puteam să mă uit decît cu jale la cei patru copii rămași orfani. Atîtea persoane sănătoase s-au dus înaintea mea, cea bolnavă; nu cumva voi vedea doborîtă și vreuna dintre florile acestea pline de făgăduieli? Cunoșteam îndeajuns lumea pentru a ști cîte primejdii pîndesc un copil în creștere, mai ales în clasele de sus, și mi se părea că aceste primejdii sporiseră acum față de vremea copilăriei mele. Simțeam, din pricina stării mele de slăbiciune, că nu voi fi în stare să fac decît foarte puțin sau nimic pentru copii; cu atît mai îmbucurătoare mi s-a părut hotărîrea unchiului nostru, pornită firește din felul său de a gîndi, de a-și consacra întreaga atenție educației acestor făpturi drăgălașe. Desigur că o meritau pe deplin, căci erau copii frumoși și promiteau, cu toate deosebirile dintre ei, să devină toți oameni de treabă și înțelepți.

De cînd bunul meu medic mă învățase să observ, îmi plăcea să studiez asemănările de familie la copii și rude. Tata păstrase cu grijă portretele înaintașilor și pusese să se picteze portretul său și ale copiilor săi de către unii maeștri destul de buni; de ase-

menea n-a fost uitată mama și rudele sale. Cunoșteam perfect caracterele întregii familii și, deoarece adesea le comparasem între ele, am căutat la copii analogii fizice și psihice. Băiatul cel mai mare al surorii mele părea să semene cu bunicul său după tată, al cărui portret din tinerețe, foarte bine pictat, se găsea în colecția unchiului; ca și bunicului, care se dovedise totdeauna un brav ofițer, copilului îi plăceau, mai mult decît orice, armele, cu care se distra mereu, ori de cîte ori venea la mine. Căci tata lăsase o panoplie frumoasă de arme și băiatul n-a avut liniște pînă nu i-am dat o pereche de pistoale și o pușcă de vînătoare și pînă n-a aflat cum se trag afară oțelele unei puști germane. Altfel, în purtări și în toată ființa lui, nu se vădea asprime ci, mai degrabă, blîndețe și cumințenie.

Fetița cea mai mare îmi cîștigase toată dragostea, și poate acest lucru se datora faptului că îmi semăna și pentru că, dintre toți patru, ea ținea cel mai mult la mine. Dar pot spune că, în vreme ce creștea, cu cît o observam mai atent, cu atît mă impresiona mai mult și n-o puteam privi decît cu uimire, ba chiar, aș putea spune, cu venerație. Cu greu ai fi găsit o ființă cu o înfățișare mai nobilă, cu un temperament mai liniștit și cu o activitate totdeauna egală, care nu se dădea îndărăt de la nimic. Nu stătea nici o clipă degeaba și orice făcea devenea în mîinile ei o lucrare importantă. Orice muncă îi plăcea, dacă putea s-o facă la momentul și locul potrivit; și tot așa, putea sta liniștită, fără să-și piardă răbdarea, dacă nu găsea nici o ocupație. N-am mai văzut niciodată în viață asemenea activitate gratuită. Încă de cînd era copilă, purtarea ei față de nevoiași, față de cei lipsiți era uimitoare. Mărturisesc că n-am avut niciodată talentul să mă ocup cu binefacerile. Nu eram zgîrcită cu săracii, ba le dădeam adesea prea mult față de mijloacele mele, dar, într-o măsură, numai pentru a scăpa de ei; ca să-mi arăt grija față de cineva, trebuia să fie de un sînge cu mine. Însă pe nepoata mea o laud fiindcă se comporta tocmai dimpotrivă. N-am văzut-o niciodată dînd bani unui sărac, și tot ce căpăta de la mine în acest scop transforma îndată în lucruri de primă necesitate. Mai dragă ca oricînd îmi era cînd o prindeam prădîndu-mi dulapurile de haine și de rufărie; totdeauna găsea un lucru, pe care nu-l mai purtam și de care nu mai aveam nevoie; și cea mai mare fericire a ei era să croiască lucrurile acelea vechi și să le potrivească pentru vreun copil zdrențăros.

Sora ei arăta de pe atunci cu totul alte înclinări. Îi semăna mult maică-sii și încă de mică promitea să devină grațioasă și fermecătoare și se părea că-și va ține făgăduiala; se ocupa mult de înfățișarea ei și, de cînd era de-o șchioapă, știa să se gătească și

să se poarte astfel ca să atragă privirile. Îmi amintesc și acum cu cîtă încîntare, copilă fiind, s-a privit în oglindă, cînd într-o zi am fost nevoită să-i pun la gît colierul de perle ce mi-l lăsase mama și pe care ea îl descoperise întîmplător la mine.

Cînd observam aceste porniri deosebite, mi-era plăcut să mă gîndesc cum, după moartea mea, lucrurile mele mai de preț se vor împărți între ei și vor prinde iarăși viață. Vedeam puștile de vînătoare ale tatei străbătînd iarăși cîmpiile pe umărul nepoțelului și din tolbă atîrnînd iarăși vînat; îmi vedeam toată garderoba, potrivită pe fetițe mici de tot, ce ieșeau din biserică, de la slujba de Paști, vedeam o modestă fiică de burghezi, în ziua nunții, împodobită cu cele mai bune țesături ale mele; căci Natalici îi plăcea cu deosebire să înzestreze asemenea copii și pe fetele sărace și cinstite, deși, trebuie s-o spun aici, nu arăta nici un fel de dragoste și, la drept vorbind, nici un fel de nevoie de a se atașa de o ființă văzută sau nevăzută, nevoie care s-a manifestat atît de viu la mine, încă din copilărie.

Iar cînd mă gîndeam că, în același timp, nepoata cea mai mică va purta perlele și bijuteriile mele la curte, îmi priveam cu liniște bunurile, cum îmi priveam și trupul ce urma să fie redat elementelor.

Copiii au crescut și, spre mulțumirea mea, sînt sănătoși, frumoși și destoinici. Îndur cu răbdare faptul că unchiul îi ține departe de mine și că-i văd rar, chiar și atunci cînd se află în apropiere sau în oraș.

Un om minunat, considerat cleric al bisericii franceze, fără a i se cunoaște bine proveniența, îi are sub oblăduirea lui pe toți copiii, care sînt crescuți în locuri diferite și sînt ținuți în pensiune cînd ici, cînd colo.

La început nu puteam vedea nici un plan în felul acesta de educație, pînă ce, în sfîrșit, m-a lămurit medicul: unchiul se lăsase convins de abate că, dacă vrei să ajungi la un rezultat în ce privește educația oamenilor, trebuie să vezi întîi încotro se îndreaptă înclinările și dorințele lor. Apoi trebuie să-i pui în situația de-a și le satisface pe unele și de-a le realiza pe altele, cît mai curînd cu putință pentru ca omul să-și descopere din vreme eroarea, de s-a înșelat cumva, iar dacă a găsit ce-i convine, să depună și mai mult zel și să se dezvolte cu și mai multă sîrguință. Doresc ca această încercare ciudată să reușească; cu firi atît de bune, cred că lucrul e cu putință.

Dar ceea ce nu pot aproba la acești educatori e că încearcă să îndepărteze pe copii de tot ce-i poate pune în legătură cu ei înșiși și cu Cel nevăzut, singurul prieten credincios. Da, sînt adesea mîh-

nită că, din această pricină, unchiul meu mă socoate primejdioasă pentru copii. În practică nici un om nu e tolerant! Chiar și acela care pretinde că lasă pe fiecare să trăiască în felul lui, caută să excludă de la orice activitate pe cei ce nu gîndesc la fel cu dînsul.

Modul acesta de a îndepărta copiii de mine mă îndurerează cu atît mai mult cu cît sînt tot mai convinsă de temeiul credinței mele. De ce n-ar avea această credință o origine divină și un obiect real, cînd în practică se dovedește atît de eficientă? Deoarece numai prin practică ajungem la certitudinea propriei noastre existențe, de ce n-am putea căpăta prin același mijloc și certitudinea existenței acelei ființe care ne întinde mîna la orice acțiune bună?

Faptul că merg mereu înainte, niciodată înapoi, că faptele mele se potrivesc tot mai mult cu ideea ce mi-am făcut-o despre perfecțiune, că din zi în zi săvîrșesc tot mai lesne ceea ce socot că e drept, cu toată slăbiciunea trupului, care-mi refuză atît de multe servicii, toate acestea pot oare să se explice prin natura omenească, a cărei corupție am văzut-o atît de adînc? În ce mă privește, n-am să cred asta niciodată.

Abia dacă-mi mai amintesc de vreuna din cele zece porunci; nimic nu-mi apare în chip de lege; sînt îndrumată de un instinct, care mă duce totdeauna pe calea cea dreaptă; îmi urmez nestingherită simțămintele și nu știu ce e constrîngerea ori căința. Mulțumescu-ți ție, Doamne, că știu cui datoresc această fericire și că nu mă gîndesc la aceste privilegii decît cu umilință. Căci nu voi ajunge niciodată în primejdie de a mă mîndri cu puterile și aptitudinile mele, deoarece am deslușit limpede ce monstru se poate naște și crește în inima oricărui om cînd nu-l apără o putere mai înaltă.

Cartea a şaptea

Capitolul întîi

PRIMĂVARA apăruse în toată splendoarea ei; o furtună timpurie, care amenințase toată ziua să se dezlănțuie, se năpusti din munți, apoi ploaia coborî la cîmp, soarele se arătă din nou în toată strălucirea şi pe fondul încă cenuşiu al cerului se ivi un curcubeu minunat. Wilhelm mergea călare cu fața spre curcubeu, contemplîndu-l cu melancolie. Vai, îşi spunea el în sine, de ce culorile cele mai frumoase ale vieții apar numai pe fond întunecat? De ce trebuie să curgă lacrimi, pentru a cunoaşte ce e încîntarea? O zi senină e la fel cu una posomorîtă, dacă o privim fără nici o emoție, şi ce ne-ar putea emoționa în afară de speranța că năzuința ascunsă în inima noastră nu va rămîne fără obiect? Ne mişcă povestirea oricărei fapte bune, ne mişcă înfățişarea oricărui lucru armonios; simțim atunci că nu ne aflăm într-un ținut cu totul străin; ne închipuim că sîntem mai aproape de o patrie spre care aspiră cu nerăbdare tot ce e mai bun, ce e mai adînc în noi înşine.

Curînd, un drumeț îl ajunse pe Wilhelm din urmă şi i se alătură, mergînd voiniceşte pentru a se ține în pas cu calul. După cîteva vorbe neînsemnate, străinul spuse călărețului:

— Dacă nu mă înşel, te-am mai văzut undeva.

— Şi eu îmi aduc aminte de dumneata, răspunse Wilhelm; n-am făcut împreună o călătorie veselă cu barca?

— Aşa-i! confirmă drumețul.

Wilhelm îl cercetă mai cu băgare de seamă şi, după o clipă de tăcere, zise:

— Nu ştiu ce schimbare s-a petrecut în dumneata; atunci te-am luat drept un pastor luteran de țară şi acum mai degrabă mi se pare că semeni cu un preot catolic.

— În tot cazul astăzi nu te înşeli, răspunse străinul scoțîndu-şi pălăria şi arătîndu-şi tonsura. Dar unde sînt tovarăşii dumitale? Ați mai rămas multă vreme împreună?

— Mai mult decît ar fi trebuit; căci, din păcate, cînd mă întorc cu gîndul la vremea pe care mi-am petrecut-o cu dînşii, mi se pare că văd un gol nemăsurat; nu mi-a rămas nimic din tovărăşia cu ei.

— Aici greşeşti! Tot ce ni se întîmplă lasă urme, toate contribuie pe nesimțite la formarea noastră; dar e primejdios să cauți a-ți da seama de acest lucru. Am deveni sau încrezuți și nepăsători, sau abătuți și lipsiți de curaj, iar urmările sînt la fel de supărătoare în amîndouă cazurile. Mai prudent e să faci totdeauna ce e necesar pentru moment; și acum, încheie străinul zîmbind, mai necesar decît orice e să ne grăbim să ajungem la o gazdă.

Wilhelm îl întrebă cît mai este pînă la domeniul lui Lothario. Preotul răspunse că domeniul se afla dincolo de munți.

— Poate că te voi întîlni acolo, continuă el; mai am ceva de dus la bun sfîrșit în vecinătate. Pînă atunci, rămîi cu bine. Și cu vorbele acestea, apucă pe un drum pieptiș, ce părea că duce mai iute peste munte.

Desigur că are dreptate! își spuse Wilhelm, pe cînd călărea înainte; trebuie să te gîndești la ceea ce te așteaptă foarte curînd și, pentru mine, nimic nu-i mai apropiat decît misiunea tristă pe care trebuie s-o îndeplinesc. Să văd dacă-mi amintesc bine discursul, ce trebuie să-l rușineze pe acel prieten crud.

Wilhelm începu să-și recite capodopera; nu lipsea nici o silabă, și cu cît mai mult îi venea memoria în ajutor, cu atît îi sporea pasiunea și înflăcărarea. Suferințele și moartea Aureliei erau prezente în sufletul lui, cu toată puterea.

Duh al prietenei mele! exclamă el; vino-mi în preajmă și, dacă e cu putință, dă-mi un semn că te-ai liniştit, că ești împăcată.

Cu aceste vorbe și gînduri, ajunse în piscul muntelui; de pe celălalt povîrniș, văzu în partea opusă o construcție ciudată și presupuse imediat că e locuința lui Lothario. Un castel vechi, zidit asimetric, cu cîteva turnuri și frontoane, părea să fi fost prima așezare; dar și mai asimetrice erau clădirile mai noi, ce fuseseră ridicate, unele alături, altele ceva mai departe, și legate de corpul principal prin galerii și coridoare acoperite. Orice simetrie exterioară, orice considerație de ordin arhitectonic părea să fi fost sacrificată confortului interior. Nici urmă de șanț şi de zid de apărare; nici urmă de alei largi sau grădini de agrement. O livadă și straturi de legume se întindeau pînă aproape de clădiri, iar în spațiile dintre ele se aflau grădinițe cu plante folositoare. La oarecare distanță, se vedea un sat mic și plăcut, ale cărui ogoare şi grădini păreau cît se poate de bine îngrijite.

Cufundat în gîndurile lui amare, Wilhelm călări mai departe fără să reflecteze prea mult la cele ce vedea; își lăsă calul la un han și, cu destulă emoție, se grăbi spre castel.

Un servitor bătrîn îl întîmpină la ușă și-i spuse cu multă bunăvoință că în ziua aceea va fi foarte greu să-l vadă cineva pe stăpî-

nul său; avea de scris mai multe scrisori și a refuzat a-i primi chiar și pe unii dintre oamenii săi de afaceri. Wilhelm stărui și, pînă la urmă, bătrînul fu nevoit să se ducă să-l anunțe. Se întoarse și-l conduse pe Wilhelm într-o încăpere vastă, în stilul de odinioară. Acolo, îl rugă să aibă răbdare căci stăpînul său va mai lipsi poate încă multă vreme. Wilhelm începu să se plimbe neliniștit în lung și-n lat, privind din cînd în cînd la cavalerii și doamnele ale căror portrete vechi atîrnau de jur împrejur pe pereți; își repetă începutul discursului, care i se păru tocmai ceea ce trebuia, mai ales în prezența atîtor armuri și gulere de pe vremuri. De cîte ori auzea vreo mișcare, își lua atitudinea potrivită ca să-și înfrunte adversarul cu demnitate, să-i predea întîi scrisoarea și apoi să-l atace cu armele mustrării.

Se înșelă de mai multe ori și începuse cu adevărat să-și piardă răbdarea și să se indispună, cînd apăru în sfîrșit pe o ușă laterală un bărbat bine făcut, purtînd botfori și un gheroc simplu.

— Ce vești bune îmi aduci? îl întrebă el pe Wilhelm, cu glas prietenos. Iartă-mă că te-am făcut să aștepți.

În timp ce rostea aceste cuvinte, împături o scrisoare pe care o avea în mînă. Wilhelm, destul de încurcat, îi dădu misiva Aureliei și spuse:

— Vă aduc ultimele cuvinte ale unei prietene; nu le veți citi fără emoție.

Lothario luă scrisoarea și se retrase îndată în camera lui, unde mai pecetlui cîteva plicuri și le puse adresa, așa cum Wilhelm putea să vadă foarte bine prin ușa deschisă, apoi desfăcu misiva Aureliei și începu s-o citească. Părea că o recitește de mai multe ori și Wilhelm, deși simțea că discursul lui patetic nu se mai potrivea după o primire atît de firească, își încordă puterile, se apropie de prag și vru să-și înceapă pledoaria, cînd o ușă capitonată a cabinetului se deschise și intră clericul.

— Am primit cea mai ciudată scrisoare din lume! strigă Lothario, întîmpinîndu-l. Apoi, întorcîndu-se spre Wilhelm, continuă: Iartă-mă, dacă acum nu mă simt în stare să stau mai mult de vorbă cu dumneata. Noaptea asta rămîi la noi! Și dumneata, abate, ocupă-te de oaspetele nostru, să nu-i lipsească nimic.

Cu aceste vorbe, se înclină spre Wilhelm. Abatele îl luă de mînă pe prietenul nostru, care îl urmă oarecum în silă.

Străbătură tăcuți fel de fel de coridoare ciudate și ajunseră, în sfîrșit, dinaintea unei încăperi deosebit de plăcute. Clericul îl conduse pe Wilhelm înăuntru și-l părăsi fără alte cuvinte de scuză. Îndată după aceea apăru un băiat dezghețat, care se prezentă drept slujitorul lui personal, îi aduse cina și, în timp ce-l servea, îi puse

la curent cu obiceiurile casei: cînd anume se lua gustarea de dimineață, cînd se dejuna, care erau ocupațiile și distracțiile la castel și îi istorisi o mulțime de lucruri, mai toate spre slava lui Lothario.

Oricît de simpatic era băiatul, Wilhelm căută să scape repede de el. Dorea să fie singur, căci se simțea abătut și cu inima strînsă. Își făcea mustrări că-și urmase atît de prost planul și-și îndeplinise numai pe jumătate misiunea; rînd pe rînd, își propunea ca în dimineața următoare să-și îndrepte greșeala, apoi își dădea seama că prezența lui Lothario îi inspira cu totul altfel de sentimente. Casa în care se găsea i se părea și ea atît de ciudată, că nu-și putea veni în fire. Vru să se dezbrace și-și desfăcu sacul de călătorie; odată cu cele trebuincioase pentru noapte, scoase la iveală și vălul spectrului pe care Mignon îl împachetase cu celelalte lucruri. Văzîndu-l, tristețea lui spori și mai mult. „Fugi, tinere, fugi! Ce poate să însemne acest cuvînt mistic? exclamă el. De cine să fug? Încotro să fug? Mai bine stafia mi-ar fi strigat: Întoarce-te înapoi în tine însuți!“ Privi apoi gravurile englezești, ce atîrnau înrămate pe pereți: trecea destul de indiferent cu privirea peste cele mai multe, dar la urmă găsi una înfățișînd o corabie avariată: un tată, cu frumoasele lui fiice, aștepta moartea de la valurile ce năvăleau înăuntru. Lui Wilhelm i se păru că una dintre femei seamănă cu amazoana din pădure; o compătimire nespusă îl cuprinse; simți o nestăpînită nevoie de a-și ușura inima; lacrimi îi țîșniră din ochi și nu se putu liniști pînă ce nu-l doborî somnul.

Spre dimineață, avu visuri ciudate. Se făcea că se găsește într-o grădină, pe care, copil fiind, o cutreierase adesea, și acum vedea cu bucurie aleile cunoscute, gardurile vii și straturile de flori. Mariana îi ieși în cale; el îi vorbi drăgăstos, fără a-i aminti despre vreo neînțelegere trecută. Îndată după asta, se apropie tatăl său în haină de casă; cu un aer familiar, ce nu-i era obișnuit, îi spuse lui Wilhelm să aducă două scaune din pavilion, o luă pe Mariana de mînă și o duse spre o boltă de verdeață.

Wilhelm alergă spre pavilion, dar îl găsi gol; o văzu numai pe Aurelia, care stătea în picioare la fereastra din față. Se îndreptă spre ea, vrînd să-i vorbească, dar Aurelia nu se întoarse și cu toate că se afla aproape de dînsa, nu-i putea vedea fața. Se uită pe fereastră și văzu într-o grădină străină adunați mai mulți oameni; îi recunoscu îndată pe cîțiva dintre ei. Doamna Melina stătea sub un copac și flutura un trandafir, pe care-l ținea în mînă; Laertes stătea lîngă ea și număra niște bani de aur, trecîndu-i dintr-o mînă în alta. Mignon și Felix erau întinși pe iarbă, ea pe spate, băiețelul cu fața în jos. Philine apăru și ea și bătu din palme deasupra copii-

lor. Mignon rămase nemişcată. Felix însă sări în sus şi o luă la fugă. La început fugea rîzînd, urmărit de Philine, apoi începu să urle îngrozit, văzînd că harpistul îl ajunge din urmă cu paşi mari. Copilul alerga drept spre un iaz; Wilhelm se repezi după el, dar ajunse prea tîrziu: băiețelul era în apă! Wilhelm rămase pe loc, ca împietrit. Apoi văzu, de cealaltă parte a iazului, pe frumoasa amazoană mergînd de-a lungul malului şi întinzînd spre copil mîna dreaptă. Felix străbătu apa în direcția pe care o arăta degetul ei, urmînd-o; pînă la urmă, amazoana îi întinse mîna şi-l scoase din iaz. În acest răstimp, Wilhelm se apropiase; copilul era în flăcări şi de pe el curgeau stropi de foc. Wilhelm privea speriat, dar amazoana îşi scoase iute un văl alb de pe cap şi acoperi cu el copilul. Focul se stinse numaidecît. Cînd amazoana ridică vălul, săriră de sub el doi copilaşi, care începură să se joace cu multă zburdălnicie în timp ce Wilhelm străbătea grădina mînă în mînă cu amazoana; în depărtare, o vedea pe Mariana şi pe tatăl său plimbîndu-se pe o alee cu arbori înalți, care părea că înconjoară tot parcul. Wilhelm, împreună cu frumoasa lui tovarăşă, se îndreptă spre cei doi, tăind grădina de-a curmezişul, cînd deodată le ieşi în cale Friedrich cel blond, rîzînd în hohote şi ținîndu-i pe loc cu fel de fel de glume. Cu toate acestea, ei voiau să-şi urmeze drumul; atunci Friedrich se întoarse alergînd spre cealaltă pereche; se părea că tatăl şi Mariana fug de el, dar băiatul alerga şi mai repede şi Wilhelm îi văzu plutind în zbor parcă, pe alee. Firea sa şi dragostea îi porunceau să le vină în ajutor, dar mîna amazoanei îl ținea pe loc. Fără nici o împotrivire se lăsă oprit! Cu această impresie confuză se trezi şi-şi găsi camera luminată de un soare strălucitor.

Capitolul al doilea

Băiatul îl invită pe Wilhelm la gustare; el îl găsi în sala de mîncare pe abate, care-i spuse că Lothario plecase călare; abatele nu era prea vorbăreț şi părea îngîndurat; întrebă despre moartea Aureliei şi ascultă cu interes povestirea lui Wilhelm.

— Ah! oftă el, cel ce pricepe clar cît de multe operații trebuie să facă natura şi arta pînă să formeze un om, cel ce participă el însuşi din toate puterile la educația semenilor, acela poate fi cuprins de deznădejde, cînd vede ce des se distruge omul pe sine însuşi, în chip nelegiuit şi ce des ajunge să fie distrus, cu sau fără vina lui. Cînd mă gîndesc la toate acestea, viața însăşi mi se pare un bun

atît de întîmplător, că îmi vine să laud pe cei ce n-o prețuiesc mai mult decît se cuvine.

De-abia isprăvise de vorbit, cînd ușa fu smulsă în lături cu putere și o femeie tînără se năpusti înăuntru împingînd la o parte pe servitorul cel bătrîn, care-i stătea în cale. Ea alergă direct la abate, îl apucă de braț și, printre lacrimi și suspine, abia putu scoate cîteva cuvinte:

— Unde e? Unde s-a dus? E o trădare înspăimîntătoare! Mărturisește-mi! Știu cu ce se petrece! Plec după el! Vreau să știu unde e!

— Liniștește-te, copila mea, spuse abatele, cu stăpînire prefăcută; întoarce-te în camera dumitale; vei afla toate, dar trebuie să fii în stare să mă asculți, cînd îți voi povesti despre ce este vorba. Și îi întinse mîna, cu gîndul s-o scoată pe ușă.

— Nu mă duc la mine în cameră! strigă ea. Urăsc zidurile astea, în care mă ții de-atîta vreme prizonieră. Și, de altfel, știu tot: l-a provocat colonelul; a plecat să-l întîlnească pe adversar și poate că în clipa asta chiar — de cîteva ori mi s-a părut că aud împușcături. Pune să înhame și vino cu mine, altfel umplu casa, umplu satul de țipetele mele.

Apoi alergă la fereastră hohotind de plîns; abatele o trăgea înapoi și căuta zadarnic s-o potolească.

Se auzi o trăsură și ea deschise repede ferestrele.

— E mort, strigă dînsa, uite că-l aduc.

— Coboară din trăsură! spuse abatele. Vezi că trăiește.

— E rănit, replică tînăra aprig, altfel ar fi venit călare. Îl duc pe brațe! E rănit grav! Ieși ca vîntul pe ușă, coborînd scara în fugă; abatele alergă după ea, iar Wilhelm îl urmă și văzu cum frumoasa fată își primea iubitul.

Lothario se sprijinea de însoțitorul lui, în care Wilhelm recunoscu pe Jarno, fostul său protector. Rănitul îi vorbi foarte drăguț și binevoitor femeii deznădăjduite și, susținut de ea, urcă încet scara, îl salută pe prietenul nostru și intră în camera lui.

Curînd, Jarno se întoarse și se apropie de Wilhelm spunînd:

— Pe cît se pare, dumneata ești predestinat să găsești pretutindeni teatru și actori; tocmai am intrat într-o dramă, care nu-i deloc veselă.

— Mă bucur, replică Wilhelm, că vă regăsesc în acest moment neobișnuit; sînt surprins, înspăimîntat, dar simt că prezența dumneavoastră îmi redă calmul și stăpînirea. Spuneți-mi, e vreo primejdie? Baronul e rănit grav?

— Cred că nu, răspunse Jarno.

După cîtva timp, chirurgul cel tînăr ieși din cameră.

— Ei, ce părere ai? îl întrebă Jarno.

— Cred că starea e foarte primejdioasă, răspunse chirurgul, și începu să-și așeze unele instrumente în trusa de piele.

Wilhelm se uită la panglica ce atîrna din trusă și i se păru că o recunoaște. Culori vii în tonuri contrastante, un model neobișnuit, broderii ciudate în aur și argint, toate făceau ca panglica aceea să se deosebească de oricare alta din lume. Wilhelm era încredințat că vede înaintea sa trusa de instrumente a medicului bătrîn, care-l pansase în pădure, iar speranța că, după atîta vreme, va mai găsi urma amazoanei sale îi străbătu ca o flacără întreaga ființă.

— De unde ai dumneata trusa asta? exclamă el. Cui îi aparținea înainte? Te rog tare mult, spune-mi.

— Am cumpărat-o de ocazie, răspunse medicul. Ce-mi pasă mie a cui a fost?

Cu aceste vorbe el se depărtă și Jarno spuse:

— Parcă acestui tînăr i-a ieșit vreodată o singură vorbă adevărată din gură!

— Atunci nu-i adevărat că a cumpărat trusa de ocazie? întrebă Wilhelm.

— Tot atît de puțin cît e și Lothario în primejdie, răspunse Jarno.

Wilhelm era cufundat în gînduri încîlcite, cînd Jarno îl întrebă ce s-a mai întîmplat cu el, de cînd nu s-au văzut. Wilhelm îi relată povestea vieții sale în linii mari și cînd, la urmă, îi vorbi despre moartea Aureliei și de mesajul ei, Jarno exclamă:

— Ciudat, foarte ciudat!

Abatele ieși din camera lui Lothario, îi făcu semn lui Jarno să-i țină locul lîngă bolnav, iar lui Wilhelm îi spuse:

— Baronul te roagă să rămîi aici cîteva zile, ca societatea din castel să fie mai numeroasă și să contribui și dumneata la distracția lui, în aceste împrejurări. Dacă ai ceva important de comunicat familiei, scrisoarea dumitale va fi expediată fără întîrziere; și, ca să înțelegi întîmplarea aceasta ciudată, la care ești martor ocular, trebuie să-ți povestesc un secret care, de altfel, nu-i un secret. Baronul a avut o mică aventură cu o doamnă și lucrul a făcut mai multă vîlvă decît s-ar fi cuvenit, deoarece doamna voia să guste prea zgomotos triumful de a-l fi smuls pe baron unei rivale. Din păcate, după cîtva timp, Lothario n-a mai găsit la ea aceeași atracție și a început s-o ocolească. Dar doamna, avînd un caracter pasionat, n-a putut să-și îndure soarta cu sînge rece. La un bal, ruptura a devenit oficială; doamna s-a socotit grav jignită și a dorit să fie

răzbunată. Dar nu s-a găsit nici un cavaler care să i se devoteze, pînă ce, în sfîrşit, bărbatul ei, de care se despărţise de mult, a aflat de cele petrecute şi s-a hotărît să-l provoace pe baron; astăzi el l-a rănit; însă după cîte aud, colonelul a păţit-o şi mai rău.

Din acel moment, Wilhelm a fost tratat în casă ca şi cum ar fi făcut parte din familie.

Capitolul al treilea

De cîteva ori bolnavul ceruse să i se citească, şi Wilhelm îi făcuse cu plăcere acest mic serviciu. Lydia nu se mişca de lîngă pat şi grija ce-o avea de rănit îi absorbea toată atenţia; într-o zi Lothario păru şi el atît de preocupat, încît ceru să nu i se continue lectura.

— Astăzi îmi dau seama prea bine, zise el, ce nebuneşte lasă omul să-i treacă timpul! Cîte planuri n-am făcut, cîte n-am chibzuit şi cît tărăgănez chiar cînd e vorba de hotărîrile cele mai bune! Am citit proiectul de modificări pe care vreau să le fac pe domeniile mele şi pot spune că tocmai din pricina aceasta mă bucur că glontele n-a luat un drum mai periculos.

Lydia îl privi duios, cu lacrimi în ochi chiar, ca şi cum ar fi vrut să-l întrebe dacă ea, dacă prietenii lui, n-aveau şi ei dreptul să-şi ceară partea cuvenită la bucuria că trăieşte. Dar Jarno replică:

— Schimbări ca acelea pe care le proiectezi, se cuvine întîi să fie chibzuite sub toate aspectele, înainte de a hotărî executarea lor.

— Prea multă chibzuială, răspunse Lothario, arată de obicei că nu vezi clar lucrurile despre care e vorba, iar activitatea pripită arată că nu le cunoşti deloc. Văd foarte limpede că în multe privinţe nu mă pot lipsi de serviciile ţăranilor mei la exploatarea moşiilor şi că trebuie să-mi apăr cu dinţii anumite drepturi; dar mai văd că alte privilegii, cu toate că am avantaje de pe urma lor, nu-mi sînt cu totul necesare, aşa că pot ceda o parte din ele oamenilor mei. Nu totdeauna pierzi, cînd te lipseşti de ceva. Oare nu mă folosesc eu de moşii mult mai bine decît tata? Nu voi face să-mi crească venitul şi mai mult? Şi trebuie oare să mă bucur numai eu de avantajul ăsta, ce sporeşte mereu? Nu se cuvine să-i dau şi celui care munceşte cu mine şi pentru mine o parte din binefacerile ce ni le oferă cunoştinţele mai întinse şi progresele din vremea noastră?

— Aşa e făcut omul! strigă Jarno; şi nu mă mustru deloc cînd mă surprind că am şi eu această înclinare; omul doreşte să acapareze toate, ca să poată dispune şi porunci după bunul lui plac; banii pe care nu-i cheltuieşte el însuşi, rar îi par bine folosiţi.

— Aşa-i! replică Lothario. Am putea să ne lipsim de o parte din capital, dacă am folosi dobînda cu mai multă socoteală.

— Singurul lucru pe care trebuie să ţi-l amintesc şi din pricina căruia nu te pot sfătui să faci acum aceste modificări, păgubitoare, cel puţin pentru moment, e faptul că mai ai datorii a căror achitare te strîmtorează. Te-aş sfătui să-ţi amîni planul, pînă ce vei scăpa cu totul de ele.

— Şi pînă atunci să las în seama unui glonte sau a unei ţigle să nimicească pentru totdeauna rezultatele vieţii şi muncii mele? Vai, prietene, asta e greşeala capitală a oamenilor cultivaţi: se pot dedica întru totul unei idei, dar prea puţin sau deloc unui obiect! De ce-am făcut datorii? De ce m-am despărţit de unchiul meu, de ce mi-am părăsit fraţii şi surorile atîta vreme lăsîndu-i în voia sorţii, dacă nu de dragul unei idei? Credeam că voi realiza ceva în America, credeam că, dincolo de ocean, voi fi folositor şi necesar: dacă o acţiune nu era însoţită de mii de primejdii mi se părea că e neînsemnată, că nu e demnă de mine. Cît de diferit văd astăzi lucrurile şi cît mi-a devenit de preţios, de scump, ceea ce mi-e aproape!

— Îmi aduc foarte bine aminte de scrisoarea pe care mi-ai trimis-o de peste ocean, replică Jarno. Îmi scriai: Mă voi întoarce şi, în casa mea, în livada mea, printre ai mei, voi spune: *America e aici sau nicăieri altundeva!*[58]

— Da, prietene, şi repet şi acum acest lucru, reproşîndu-mi în acelaşi timp că nu sînt tot atît de activ ca acolo. Pentru o existenţă banală, asigurată, durabilă n-avem nevoie decît de raţiune, şi ajungem atît de raţionali, că nu ne mai dăm seama de sforţările excepţionale pe care le pretinde de la noi fiecare zi obişnuită, iar cînd ne dăm seama, găsim totuşi o mie de scuze ca să nu le facem. Un om raţional înseamnă mult pentru el însuşi, dar puţin pentru societate.

— Să nu atacăm raţiunea prea mult, zise Jarno, şi să recunoaştem că acţiunile excepţionale sînt aproape totdeauna nebuneşti.

— E-adevărat, dar asta tocmai din pricină că oamenii înfăptuiesc lucrurile excepţionale în afara logicii. Astfel, cumnatul meu îşi dăruieşte comunităţii pietiste de la Herrnhut averea, atîta cît o poate înstrăina, şi crede că în acest fel îşi cîştigă mîntuirea sufletului. Dacă şi-ar fi sacrificat numai o mică parte din venit, ar fi putut aduce fericire multor oameni şi ar fi putut făuri un rai pe pămînt pentru el şi pentru atîţia alţii. Sacrificiile noastre sînt rareori fecunde; ne dezinteresăm îndată de ceea ce dăruim altora.

Nu cu hotărîre, ci cu disperare ne despărțim de ceea ce posedăm. Mărturisesc că, de cîteva zile, îl am mereu pe conte înaintea ochilor și sînt ferm hotărît să fac din convingere, ceea ce el face de spaima unei închipuiri. Nu voi aștepta să mă însănătoșesc. Aici am hîrtiile, trebuie numai trecute pe curat. Adă-l pe notar, oaspetele nostru te va ajuta și el; știi tot atît de bine ca și mine despre e ce vorba, iar eu, fie că mă fac sănătos, fie că mor, nu-mi schimb părerea și strig: *Herrnhut e aici sau nicăieri altundeva!*[59]

Cînd Lydia își auzi prietenul vorbind despre moarte, se prăbuși lîngă pat, se agăță de brațele lui și începu să plîngă în hohote. Chirurgul intră; Jarno îi dădu lui Wilhelm hîrtiile și o sili pe Lydia să se îndepărteze.

— Pentru numele lui Dumnezeu, ce e povestea asta cu contele? exclamă Wilhelm, de îndată ce se aflară singuri în sală. Care conte se retrage printre frații pietiști?

— Acela pe care-l cunoști foarte bine, răspunse Jarno. Dumneata ești fantoma care l-a aruncat în brațele bigotismului; dumneata ești nelegiuitul care a pus-o pe virtuoasa lui soție în asemenea situație, încît găsește că e potrivit să-și urmeze bărbatul.

— Și e sora lui Lothario? strigă Wilhelm.

— Da, e sora lui.

— Și Lothario știe că...?

— Știe tot.

— O, lăsați-mă să fug de-aici! strigă Wilhelm. Cum să mă mai arăt înaintea lui? Ce va spune?

— Că nimeni nu trebuie să ridice piatra asupra altuia și că nimeni n-ar trebui să compună discursuri lungi pentru a-i rușina pe oameni, afară doar dacă le-ar rosti în fața oglinzii.

— Și asta o știți?

— Ca și multe altele, răspunse Jarno zîmbind. Totuși, de data asta, urmă el, n-o să te mai las să pleci atît de ușor ca data trecută și nici nu mai ai a te teme de activitatea mea de recrutor. Nu mai sînt militar și, chiar ca militar, nu s-ar fi cuvenit să-ți inspir asemenea bănuială. De cînd nu te-am mai văzut, s-au schimbat multe. După moartea prințului, singurul meu prieten și binefăcător, m-am retras din lume și am rupt toate relațiile mondene. Încurajam ceea ce era rezonabil; nu tăceam cînd găseam că ceva e absurd; se vorbea mereu de neastîmpărul meu și de gura mea rea. Turma omenească nu se teme de nimic mai mult decît de rațiune; de prostie ar trebui să se teamă, dacă ar pricepe ce e primejdios. Dar rațiunea îi stînjenește pe oameni și trebuie s-o dea la o parte; prostia e numai dăunătoare și de aceea mai poate fi lăsată în pace. Ei, merge și așa! Mai am de trăit, și despre planurile mele vei afla

mai tîrziu. Vei putea lua parte și dumneata la ele, dacă dorești. Dar spune-mi acum ce ți s-a mai întîmplat? Văd, simt, că și dumneata te-ai schimbat. Cum stai cu gărgăunii dumitale de pe vremuri, cînd voiai să clădești ceva frumos și bun în tovărășia unor țigani?

— Sînt destul de pedepsit! exclamă Wilhelm. Nu-mi mai aduceți aminte de unde vin și unde mă duc. Se vorbește mult de teatru, dar cine n-a făcut parte din el, nu-și poate închipui cu adevărat ce e scena. E de necrezut: oamenii aceștia nu se cunosc deloc pe ei înșiși, își fac meseria fără să reflecteze asupra ei, însă au pretenții nemăsurate. Nu numai că fiecare vrea să fie cel dintîi, dar vrea să fie și unicul; fiecare i-ar înlătura bucuros pe toți ceilalți și nu-și dă seama că nu ajunge la ceva decît împreună cu ceilalți; fiecare se crede grozav de original, dar cînd îl scoți din rutină, e incapabil să se descurce; în același timp e într-o agitație perpetuă în căutarea noutății. Și cu cîtă îndîrjire se sapă unul pe altul! Numai din cel mai meschin amor propriu și din mărunte interese personale se leagă între ei. Despre un sprijin reciproc nici nu poate fi vorba; o veșnică neîncredere este întreținută prin răutăți săvîrșite pe ascuns și prin bîrfeli; pentru ei, cine nu e desfrînat e prost. Fiecare are pretenția să i se dea o atenție fără margini și e sensibil la cea mai neînsemnată critică. Fiecare știe toate mai bine decît oricare altul. Dar atunci, te întrebi, de ce le fac pe toate pe dos? Mereu lipsiți de mijloace și mereu fără încredere, parcă de nimic nu se tem ei mai mult decît de ce e rațional și de bun-gust și la nimic nu țin mai mult, decît la dreptul suveran al bunului lor plac.

Wilhelm trase aer în piept, ca să-și continue litania, cînd Jarno îl întrerupse, cu o izbucnire grozavă de rîs.

— Bieții actori! exclamă el, aruncîndu-se într-un fotoliu și continuînd să rîdă: Bieții, bunii actori! Să știi, prietene, urmă el cînd se mai potoli, să știi că nu mi-ai descris teatrul, ci lumea; și aș putea să-ți găsesc în toate clasele sociale destule chipuri și fapte pentru asprele dumitale trăsături de penel. Iartă-mă, îmi vine iar să rîd, gîndindu-mă că poți crede că aceste frumoase însușiri nu se ivesc decît pe scenă.

Wilhelm se stăpîni, căci rîsul dezlănțuit și nepotrivit al lui Jarno îl supărase cu adevărat.

— Mi se pare că nu vă puteți ascunde bine ura față de oameni, dacă susțineți că aceste lipsuri sînt generale, zise el.

— Iar dumneata îți arăți ignoranța în materie de lume, dacă socotești că fenomenele acestea se întîlnesc numai în teatru. La drept vorbind, eu îi iert actorului păcatele provenite din autoînșelare și din nevoia de a plăcea; căci dacă un actor nu pare în ochii

lui și ai altora cineva, atunci înseamnă că nu e nimic. Aparența este menirea lui și trebuie să facă mare caz de succesul de moment, fiindcă nu are altă recompensă; e obligat să caute a străluci, căci pentru asta e acolo.

— Îmi veți îngădui ca, la rîndul meu, cel puțin să surîd, replică Wilhelm. N-aș fi crezut niciodată că puteți fi atît de echitabil, atît de indulgent.

— Dumnezeule, jur că asta-i părerea mea sinceră și bine gîndită! Actorului îi iert toate defectele omenești, dar omului nu-i iert nici un defect al actorului. Hai să nu-mi mai încep lamentările asupra acestui subiect; ar răsuna mai violent decît ale dumitale.

Chirurgul cel tînăr ieși din odaia lui Lothario și, întrebat cum se mai simte bolnavul, afirmă cu o amabilitate plină de vioiciune:

— E cît se poate de bine; nădăjduiesc să-l văd în curînd complet restabilit. Apoi părăsi repede sala, fără să mai aștepte întrebarea lui Wilhelm, care tocmai deschisese gura să se informeze din nou și mai precis asupra trusei. Dorința de a afla cît de cît ceva despre amazoana sa îl îndemnă să se spovedească lui Jarno; îi dezvălui întîmplarea și-l rugă să-i vină în ajutor.

— Dumneavoastră știți atîtea lucruri, oftă el; oare n-ați putea afla și asta?

Jarno rămase o clipă pe gînduri, apoi răspunse tînărului său prieten:

— Fii liniștit și nu lăsa să se observe nimic nici de aici înainte; vom da noi de urma frumoasei. Acum mă îngrijorează numai starea lui Lothario. Cazul e grav; judec asta după veselia și asigurările chirurgului. Aș fi vrut de mult s-o trimit undeva pe Lydia, căci nu e de nici un folos aici, dar nu știu cum să fac. Sper că în seara asta va veni medicul nostru cel bătrîn și atunci ne vom sfătui.

Capitolul al patrulea

Medicul veni; era doctorul acela bătrîn și mărunțel pe care l-am mai cunoscut și căruia îi datorăm comunicarea interesantului manuscris. Înainte de toate îl consultă pe bolnav și păru foarte nemulțumit de starea în care îl găsise. De aceea, avu o lungă convorbire cu Jarno; dar seara, cînd veniră la masă, nu se putea citi nimic pe chipurile lor.

Wilhelm îl salută cu multă prietenie și se interesă de harpistul său.

— Mai avem nădejde să-l salvăm pe nenorocit, răspunse medicul.

— Omul acest era un trist adaos la viața dumitale limitată și bizară, spuse Jarno. Cum i-a mers mai departe? Spune-mi, sînt curios să aflu.

După ce Wilhelm i-a satisfăcut curiozitatea lui Jarno, medicul urmă:

— N-am văzut niciodată un suflet într-o stare atît de neobișnuită. De ani de zile, n-a luat cîtuși de puțin parte la cele ce se petreceau în jurul lui, nici n-a băgat de seamă aproape nimic; cufundat numai în sine, și-a contemplat eul pustiit și gol, care-i apărea ca un abis nemăsurat. Ce impresionat era cînd vorbea de starea asta atît de tristă! „Nu văd nimic în fața mea, nimic în urma mea, striga el; nimic decît o noapte fără margini unde mă găsesc în cea mai înspăimîntătoare singurătate; nu simt nimic decît sentimentul păcatului meu și nici acest lucru nu-mi apare decît ca un soi de fantomă depărtată în trecut. În bezna asta nu e nici sus, nici jos, nici înainte, nici înapoi; nici un cuvînt nu poate exprima această stare veșnic neschimbată. Uneori, deznădăjduit de asemenea nepăsare împietrită, strig din toate puterile: veșnic, veșnic! Și vorba asta, ciudată și fără sens, e luminoasă și limpede față de bezna în care mă aflu. Nici o rază a dumnezeirii nu pătrunde în acest întuneric și lacrimile-mi curg numai pentru mine și numai de mila mea. Nimic nu mă înspăimîntă mai mult, decît prietenia și dragostea; căci ele mă ispitesc să doresc ca nălucirile din jurul meu să fie adevărate. Dar și cele două stafii se ivesc din abis numai pentru a mă chinui și a-mi răpi pînă la urmă chiar și neprețuita conștiință a acestei existențe monstruoase."

Aș vrea să-l auziți, continuă medicul, cum își ușurează sufletul în felul acesta, în ceasurile cînd e mai încrezător! L-am ascultat de cîteva ori cu nespusă emoție. Iar cînd vreo împrejurare îl silește să recunoască o clipă că vremea s-a scurs, pare uluit și îndată după aceea neagă iarăși că lucrurile se schimbă, afirmînd că totul nu e decît o înșelăciune a simțurilor. Într-o seară, a cîntat un cîntec despre părul lui cărunt; stăteam cu toții în jur și plîngeam.

— Procură-mi și mie cîntecul! exclamă Wilhelm.

— Dar n-ați descoperit încă nimic despre ceea ce el numește păcatul său? întrebă Jarno. N-ați aflat cauza îmbrăcămintei lui ciudate, motivul purtării lui în timpul incendiului și a mîniei lui împotriva copilului?

— Numai prin presupuneri putem să-i înțelegem întrucîtva soarta; ar fi împotriva principiilor noastre să-l întrebăm direct.

Dar pentru că am băgat de seamă că a fost crescut în credința catolică, ne-am gîndit că spovedania i-ar aduce ușurare; însă de cîte ori încercăm să-l apropiem de un preot, se îndepărtează într-un fel curios. Totuși, pentru a nu vă lăsa cu totul neîmplinită dorința dumneavoastră de a ști ceva despre el, vă voi dezvălui cel puțin presupunerile noastre. Tinerețea și-a petrecut-o în slujba bisericii; poate că de-aceea ține să-și păstreze barba și haina lungă pînă la pămînt. Multă vreme, n-a cunoscut bucuriile dragostei. Tîrziu abia se pare că o legătură vinovată cu o rudă foarte de aproape și probabil moartea acelei femei, care a dat naștere unei ființe nefericite, i-au zdruncinat cu totul mințile.

Cea mai mare rătăcire a lui e credința că aduce nenorocire pretutindeni și că moartea îi va veni de la un băiat nevinovat. Întîi s-a temut de Mignon, pînă ce a aflat că e fată; apoi a fost înspăimîntat de Felix și cum, cu toată nenorocirea lui, ține grozav de mult la viață, se pare că de aici s-a născut ura lui față de copil.

— Atunci, ce speranțe aveți că se va însănătoși totuși? întrebă Wilhelm.

— Progresele sînt încete, dar se mențin, răspunse medicul. Își vede mai departe de îndeletnicirile lui și l-am obișnuit să citească ziarele, pe care acum le așteaptă cu deosebită nerăbdare.

— Sînt curios să-i aud cîntecele, zise Jarno.

— Voi putea să vă dau cîteva din ele, răspunse medicul. Fiul cel mai mare al pastorului a transcris unele strofe, fără ca bătrînul să bage de seamă și astfel, încetul cu încetul, a reconstituit mai multe cîntece.

În dimineața următoare, Jarno veni la Wilhelm și-i spuse:

— Te rog să ne faci un bine; Lydia trebuie îndepărtată pentru o bucată de vreme. Dragostea ei violentă și, aș putea zice, stînjenitoare împiedică vindecarea baronului. Rana lui cere odihnă și liniște chiar dacă nu e primejdioasă pentru un organism atît de viguros. Ai văzut și dumneata cum îl sîcîie cu îngrijirile e impetuoase, cu neliniștea ei nestăpînită și cu lacrimile-i nesecate. Pe scurt, continuă după o pauză Jarno zîmbind, doctorul cere răspicat ca Lydia să plece de acasă o bucată de vreme. Noi am făcut-o să creadă că o foarte bună prietenă a ei se află undeva în apropiere, că dorește s-o vadă și că o așteaptă din clipă în clipă. Am convins-o să plece cu trăsura pînă la notar, care locuiește la o depărtare de numai două ore. Notarul este prevenit, așa că va regreta din toată inima că domnișoara Therese a plecat cu puțin timp înainte și o va încredința pe Lydia că poate să-și ajungă prietena din urmă; Lydia va porni degrabă după dînsa și, cu puțin noroc, va fi mereu

dusă dintr-un loc în altul. Iar la urmă, dacă va stărui să se întoarcă să nu fie contrazisă; veți profita de noapte; vizitiul e un flăcău dezghețat, cu care trebuie să mai stăm de vorbă. Dumneata te așezi lîngă ea în trăsură, o ții de vorbă și dirijezi aventura.

— Îmi dați o misiune neobişnuită şi delicată, protestă Wilhelm; e atît de penibil să fii martorul unei iubiri credincioase și înșelate! Şi tocmai eu să fiu unealta? E întîia oară în viață că aș păcăli pe cineva în acest fel, căci totdeauna am fost de părere că poți ajunge mult prea departe cînd începi să înşeli, chiar dacă o faci de dragul unei cauze drepte și folositoare.

— Și totuși nu-i poți educa pe copii decît în felul acesta, replică Jarno.

— Cînd e vorba de copii, mai merge, zise Wilhelm, pentru că îi iubim atît de tare şi vrem să-i cruțăm. Însă pentru cei de-o seamă metoda poate fi adesea primejdioasă. Totuşi, urmă el după cîteva clipe de gîndire, să nu credeți că din pricina asta voi refuza misiunea. Respectul ce-l am pentru inteligența dumneavoastră, afecțiunea ce-o simt față de minunatul dumneavoastră prieten și dorința vie de a contribui şi eu, prin orice mijloc, la însănătoşirea lui, mă fac să trec fără să şovăi peste părerile mele proprii. Nu-i de-ajuns să-ți pui viața în primejdie pentru un prieten; trebuie ca, la nevoie, să-ți renegi pentru el și convingerile; sîntem datori să-i sacrificăm pasiunile noastre cele mai scumpe, dorințele noastre cele mai arzătoare. Primesc însărcinarea, deși prevăd de pe acum chinurile pe care le voi avea de îndurat de pe urma disperării și lacrimilor Lydiei.

— În schimb, vei fi răsplătit făcînd cunoștință cu domnișoara Therese, o ființă cum puține se află pe lume; întrece sute de bărbați și e o amazoană adevărată, nu ca celelalte femei care, în costumul ăsta echivoc, par doar niște hermafrodiți drăguți.

Wilhelm rămase foarte tulburat; spera să regăsească în persoana Theresei pe amazoana sa, cu atît mai mult cu cît Jarno, de la care ceruse unele informații, încheiase scurt vorba și plecase.

Nădejdea că în curînd va revedea acel chip încîntător și adorat îi provoca o emoție ciudată. Acum socotea că misiunea ce-i fusese încredințată era opera vădită a providenței, iar gîndul că el era gata să îndepărteze cu perfidie pe-o biată fată de obiectul dragostei ei sincere și aprinse îi apărea numai în treacăt, așa cum zboară umbra unei păsări peste cîmpul însorit.

Trăsura aștepta în fața ușii. Lydia mai șovăi o clipă înainte de a se urca.

— Salută-l încă o dată pe stăpînul dumitale, strigă ea bătrînului servitor; pînă diseară sînt înapoi. Era cu ochii în lacrimi cînd,

din mersul trăsurii, își mai aruncă o dată privirea îndărăt. Apoi, stăpînindu-se, se întoarse spre Wilhelm și zise: Vei găsi în persoana domnișoarei Therese o ființă foarte interesantă. Mă mir că se întoarce în ținutul nostru, căci, după cum vei afla și dumneata, baronul și Therese s-au iubit cu pasiune. Cu toată depărtarea, Lothario venea foarte des s-o vadă; pe atunci eu locuiam cu dînsa; se părea că amîndoi nu trăiau decît unul pentru celălalt. Însă, într-o zi, legătura s-a rupt, fără ca vreun om să poată înțelege de ce. Baronul mă cunoscuse; nu tăgăduiesc că o invidiam grozav pe Therese; nu-mi ascundeam simpatia față de Lothario și nu l-am respins atunci cînd, fără veste, s-a dovedit că mă preferă pe mine. Therese s-a purtat cum nu se poate mai frumos în ce mă privește, deși aproape se părea că eu i-am furat iubitul. Dar cîte lacrimi și cîtă suferință nu m-a costat iubirea asta! La început nu ne vedeam decît rar, pe ascuns și în locuri străine, însă n-am putut suporta multă vreme o astfel de viață; numai alături de el eram fericită, pe deplin fericită! Cînd Lothario era departe, aveam pulsul agitat și ochii mereu în lacrimi. Odată n-a venit mai multe zile; eram disperată, am pornit la drum și am ajuns aici la castel pe neașteptate. Lothario m-a primit cu afecțiune și dacă nu s-ar fi ivit întîmplarea asta nenorocită aș fi dus o viață minunată; nici nu mai spun ce îndur eu de cînd Lothario suferă și e în primejdie; în clipa asta îmi fac remușcări amare că am putut să plec de lîngă el, chiar pentru o singură zi.

Wilhelm tocmai voia să ceară amănunte despre Therese, cînd ajunseră în fața casei notarului, care veni pînă la trăsură exprimîndu-și din inimă regretele că prietena Lydiei plecase de curînd. Îi invită pe călători la o gustare, spunîndu-le în același timp că trăsura ar putea fi ajunsă din urmă în satul apropiat. Se hotărîră să călătorească mai departe pe urmele Theresei și vizitiul nu mai zăbovi; dar lăsară în urmă cîteva sate fără să întîlnească pe nimeni. Lydia stăruia să se întoarcă, însă vizitiul mîna înainte ca și cum n-ar fi înțeles ce i se spune. În sfîrșit, ea îi porunci cu energie să se întoarcă și Wilhelm strigă și el, făcîndu-i însă semnul cuvenit. Vizitiul răspunse:

— Nu-i nevoie să ne întoarcem pe același drum; știu eu unul mai scurt, și care-i cu mult mai bun. Apoi apucă printr-o pădure lăturalnică și prin pășuni întinse. Pînă la urmă, cum nu se arăta nici un loc cunoscut, vizitiul mărturisi că, din păcate, s-a rătăcit, dar că se va descurca, deoarece vede mai încolo un sat. Se înnopta și vizitiul își juca rolul cu atîta îndemînare, că întreba pretutindeni de drum, dar n-aștepta răspuns nicăieri. Așa au călătorit toată noaptea; Lydia n-a închis ochii nici o clipă; la lumina lunii, locurile îi păreau familiare, dar dispăreau repede; iar dimineața văzu că

ţinutul îi este cunoscut, lucru la care nu se aştepta deloc. Trăsura se opri înaintea unei încîntătoare vile de ţară; o femeie ieşi pe uşă şi deschise portiera trăsurii. Lydia se uită ţintă la ea, se uită în jur, o privi din nou şi căzu leşinată în braţele lui Wilhelm.

Capitolul al cincilea

Wilhelm a fost condus într-o cămăruţă de la mansardă; casa era nouă şi foarte mică, însă cît se poate de curată şi bine orînduită. Cît despre Therese, care-l primise pe el şi pe Lydia la trăsură, nu era amazoana lui, ci o altă persoană, o altă fiinţă, care se deosebea de cealaltă precum cerul de pămînt. Bine făcută, fără a fi înaltă, se mişca cu multă vioiciune şi frumoşii ei ochi albaştri şi mari păreau că văd tot, că nu le scapă nimic din ce se petrece în jur.

Therese intră în camera lui Wilhelm şi-l întrebă dacă are nevoie de ceva.

— Iartă-mă, zise ea, dacă ţi-am dat o odaie pe care mirosul de ulei o face încă neplăcută; căsuţa mea de abia a fost terminată şi dumneata inaugurezi cămăruţa destinată oaspeţilor. Păcat că nu te afli aici în împrejurări mai plăcute! Biata Lydia! O să ne chinuiască îngrozitor şi va trebui să fii îngăduitor; bucătăreasa mea m-a părăsit la vremea cea mai nepotrivită şi unul dintre servitori şi-a strivit o mînă. Cînd e nevoie, fac singură toate şi, la urma urmelor, dacă te organizezi, trebuie să meargă. Cu nimeni n-ai mai multe necazuri, decît cu servitorii: nu vor să slujească pe nimeni şi nici chiar pe ei.

Gazda mai atinse diferite subiecte, dînd impresia că-i place să vorbească. Wilhelm se interesă de Lydia şi întrebă dacă s-ar putea s-o vadă pe biata fată, ca să-i ceară iertare.

— Asta n-ar avea nici un efect acum asupra ei, răspunse Therese. Timpul iartă, după cum tot timpul consolează; în amîndouă cazurile, vorbele au prea puţină putere. Lydia nu vrea să vă vadă. „Să nu-l laşi să mi se arate înaintea ochilor, mi-a strigat ea, cînd am părăsit-o; nu mai cred în oameni! un chip atît de cinstit, purtări atît de sincere şi perfidia asta ascunsă!“ Lothario e scuzat în ochii ei, căci îi spune într-o scrisoare, pe care i-a trimis-o: Prietenii mei m-au sfătuit, prietenii mei m-au silit! Printre aceştia, Lydia te numără şi pe dumneata şi vă blestemă pe toţi la un loc.

— Îmi acordă prea multă cinste, blestemîndu-mă, răspunse Wilhelm. Nu pot avea nici o pretenţie la prietenia acestui om minu-

nat şi, în cazul de faţă, nu sînt decît o unealtă nevinovată; nu vreau să-mi laud fapta; e destul că am putut s-o fac. Era vorba de sănătatea, de viaţa unui om, pe care-l preţuiesc mai mult decît pe oricare altul dintre cei ce mi-a fost hărăzit să cunosc pînă acum. O! Ce om e, domnişoară! Şi ce oameni are în jur! În societatea aceasta, pot spune că, pentru întîia oară, am avut o discuţie adevărată; pentru întîia oară mi-a revenit în auz, prin gura altuia, sensul intim al vorbelor mele, mai îmbogăţit, mai complet şi mai cuprinzător; ceea ce numai presimţisem mi-a devenit clar şi am învăţat cum să dau o formă precisă gîndurilor mele. Din nefericire, plăcerea asta a fost întreruptă de tot soiul de griji şi sîcîieli, iar apoi de misiunea aceasta neplăcută. Am acceptat-o cu devotament, căci am socotit că e de datoria mea să sprijin acel grup de oameni valoroşi, chiar cu sacrificiul sentimentelor mele.

Auzind aceste vorbe, Therese îşi privi oaspetele cu multă prietenie.

— Cît e de plăcut să-ţi auzi propria ta convingere, exprimată de o altă gură! exclamă ea. Nu devenim cu adevărat noi înşine decît atunci cînd un altul ne dă dreptate deplină. Şi eu am exact aceeaşi părere despre Lothario; mulţi îl judecă greşit; dar cei ce-l cunosc de aproape sînt cuceriţi de el. Nici simţămîntul dureros, care se amestecă în inima mea cu amintirea lui, nu mă poate împiedica să nu mă gîndesc la el în fiecare zi. Vorbind astfel, un suspin îi umflă pieptul şi o lacrimă frumoasă străluci în ochiul ei drept. Să nu crezi, urmă Therese, că sînt o fiinţă slabă şi pot fi uşor mişcată! Nu plînge decît ochiul. Aveam un neg pe pleoapa inferioară; mi-a fost ligaturat şi am scăpat de el; dar de atunci ochiul mi-a rămas slăbit şi la cel mai neînsemnat prilej îmi apare o lacrimă. Negul a fost aici; nu se mai vede urma.

Wilhelm nu remarcă nici o urmă, dar o privi drept în ochi: erau limpezi cum e cristalul şi i se păru că vede pînă în adîncul sufletului ei.

— Am rostit deviza prieteniei noastre, spuse Therese; acum, să ne cunoaştem cît se poate mai repede şi mai bine unul pe altul! Povestea vieţii unui om e aidoma caracterului său. Eu îţi voi istorisi cele ce mi s-au întîmplat; dăruieşte-mi şi dumneata puţină încredere; să rămînem legaţi unul de altul, chiar fiind departe. Lumea e atît de goală, dacă n-o umpli decît cu munţi, rîuri şi oraşe! Dar cînd ştii că ici sau colo se află cineva care gîndeşte la fel cu tine, care, deşi departe, continuă să trăiască parcă alături de tine, abia atunci globul pămîntesc devine o grădină locuită.

Apoi Therese ieşi în fugă, făgăduindu-i că-l va chema îndată la plimbare. Prezenţa ei îl impresionase pe Wilhelm foarte plăcut,

și acum dorea să-i cunoască legătura cu Lothario. Se auzi apoi strigat și Therese îi ieși în întîmpinare din camera ei.

Pe cînd mergeau unul în urma celuilalt pe scara îngustă și aproape dreaptă, ea îi spuse:

— Toate ar fi putut fi mai spațioase, dacă aș fi vrut să primesc oferta generosului dumitale prieten; dar, pentru a-i păstra stima, a trebuit să rămîn așa cum eram cînd i-am cîștigat-o. Unde-i intendentul? strigă ea cînd ajunse jos. Să nu-ți închipui că sînt atît de bogată încît să am nevoie de un intendent, zise Therese întorcîndu-se către Wilhelm. Pot să-mi cultiv foarte bine și singură puținele ogoare ale micii mele proprietăți. Intendentul e al noului meu vecin, care a cumpărat o moșie frumoasă, iar eu o cunosc în amănunțime; acest bătrîn de treabă zace bolnav de podagră; oamenii lui sînt noi în ținutul acesta și sînt bucuroși că-i pot ajuta să se instaleze.

Făcură o plimbare printre ogoare, pășuni și cîteva livezi. Therese îl încunoștință pe intendent despre toate. Putea să-i dea lămuriri despre orice amănunt și Wilhelm avu necontenit prilejul să se minuneze de cunoștințele ei, de priceperea și iscusința cu care știa să indice mijlocul potrivit pentru fiecare caz în parte. Nu zăbovea, trecea iute la punctele cele mai importante și astfel toate au fost repede soluționate.

— Salută-l din partea mea pe stăpînul dumitale, spuse dînsa, cînd se despărți de intendent, am să-l vizitez cît de curînd și-i urez însănătoșire deplină. Apoi, după ce omul plecă, spuse zîmbind: Ei, și în cazul ăsta aș putea să mă îmbogățesc și să trăiesc în belșug, căci bunul meu vecin ar fi gata să-mi ofere mîna.

— Bătrînul cu podagra? se indignă Wilhelm; nu știu cum ai putea, la vîrsta dumitale, să ajungi la o hotărîre atît de disperată.

— Nici nu sînt ispitită! rîse Therese. Bogat e cel ce știe să administreze bine ceea ce posedă; dar să fii bogat e o povară, dacă nu te pricepi ce să faci cu averea.

Wilhelm își arătă admirația față de cunoștințele ei în domeniul gospodăriei.

— Înclinația deosebită, ocazia timpurie, imboldul dinafară și activitatea practică necurmată fac cu putință încă și mai multe lucruri pe lume, replică Therese; iar cînd ai să afli ce m-a determinat să iau calea aceasta, n-ai să te mai minunezi de talentul meu care îți apare atît de excepțional.

Ajungînd acasă, îl lăsă în grădiniță unde Wilhelm abia se putea învîrti, atît erau de înguste cărările și atît de dese plantațiile. Cînd trecu prin curte îi veni să zîmbească: lemnele de foc erau atît de perfect tăiate, despicate și rînduite, încît părea că fac corp cu clădirea și că trebuiau să rămînă acolo așa, pe veci. Toate vasele, străluci-

toare de curățenie, stăteau la locul lor; căsuța era vopsită în alb și roșu, foarte plăcută la vedere. În acest loc părea că se îmbinase tot ce poate produce meșteșugul, care nu știe de nici un fel de legi ale proporțiilor, ci lucrează pentru folos, trăinicie și înveselirea ochiului. Lui Wilhelm i se aduse mîncarea în cameră și el avu destul timp să facă o seamă de considerații. Îl impresiona mai ales faptul că iarăși cunoscuse o persoană deosebit de interesantă, care fusese în relații atît de apropiate cu Lothario. E firesc, își spunea el, ca un om atît de remarcabil să atragă suflete de femei remarcabile! Cît de departe se întinde înrîurirea bărbăției și a demnității! Măcar dacă ceilalți n-ar rămîne atît de mult în urmă! Hai, mărturisește-ți teama! Dacă vreodată îți vei mai întîlni amazoana, acea făptură mai presus de oricare alta, ai s-o găsești, în ciuda speranțelor și visurilor tale, spre rușinea și umilința ta, ai s-o găsești, pînă la urmă, logodită cu Lothario.

Capitolul al șaselea

Wilhelm petrecuse o după-amiază neliniștită și oarecum plictisitoare, cînd, spre seară, un vînător tînăr și drăguț intră pe ușă salutînd.

— Mergem la plimbare? întrebă tînărul și, în aceeași clipă, Wilhelm o recunoscu pe Therese, după ochii ei frumoși.

— Iartă-mi această îmbrăcăminte care, din păcate, acum nu e decît o costumație, zise ea. Dar, dacă tot trebuie să-ți povestesc despre un timp în care îmi plăcea să mă văd în haina aceasta, am vrut să readuc vremurile acelea prin toate mijloacele. Vino! Chiar și locul unde ne odihneam atît de des, după vînătorile și plimbările noastre, ne va fi de ajutor.

Plecară și, pe drum, Therese îi spuse însoțitorului ei:

— Nu-i drept să mă lași numai pe mine să vorbesc; acum știi destule în privința mea, pe cînd eu nu știu încă nimic despre dumneata; povestește-mi cîte ceva, ca să prind curaj să-ți spun și eu istoria vieții mele și împrejurările în care s-a desfășurat.

— Din nefericire, răspunse Wilhelm, n-am nimic de povestit decît despre greșeli peste greșeli și despre rătăciri peste rătăciri; și nu știu cui aș dori să-i ascund mai mult decît dumitale încurcăturile în care m-am aflat și mă mai aflu încă. Privirea dumitale și tot ce te înconjoară, persoana și felul dumitale de a fi îmi arată că te poți bucura de viața trecută, că ai mers pe un drum curat și fru-

mos, cu pași siguri, că nu ți-ai pierdut niciodată timpul, că nu ai nimic a-ți reproșa.

Therese îi răspunse zîmbind:

— Să așteptăm pînă vei auzi povestea vieții mele și atunci vom vedea dacă ai să mai gîndești astfel. Mergeau înainte și, în mijlocul unei discuții fără însemnătate, Therese întrebă: Ești liber?

— Cred că sînt, răspunse Wilhelm, dar aș dori să nu fiu.

— Bine, replică ea, asta înseamnă că e vorba de un roman complicat și-mi arată că și dumneata ai ceva de povestit.

Vorbind astfel, urcară o colină și se opriră sub un stejar mare, care își întindea umbra pînă departe împrejur.

— Aici, spuse Therese, sub acest copac german[60], îți voi istorisi povestea unei fete germane; ascultă-mă cu răbdare.

Tatăl meu era un nobil bogat din această provincie, un om vesel, cu mintea limpede, activ, brav, un tată duios, un prieten leal, o gazdă desăvîrșită; nu-i cunoșteam decît un singur cusur: era prea indulgent cu o femeie, care nu știa să-l prețuiască. Din nefericire, trebuie să spun acest lucru chiar despre mama mea. Felul ei de a fi era cu totul opus temperamentului tatei. Era repezită, nestatornică, fără nici un interes pentru casă și pentru mine, singurul ei copil; risipitoare, dar frumoasă, spirituală, plină de talente; idolul unui cerc de prieteni, pe care știuse să-i adune în jurul ei. Ce e drept, societatea sa nu era niciodată numeroasă, sau nu rămînea numeroasă multă vreme. Cercul acesta era format mai ales din bărbați, căci nici o femeie nu se simțea bine lîngă dînsa și nici ea nu putea suferi succesele altei femei. Eu semănam cu tata la înfățișare și temperament. Așa cum o rățușcă, de cum a ieșit din ou, caută apa, tot așa, din fragedă copilărie, bucătăria, oficiul, hambarele și podurile au fost elementul meu. Ordinea și curățenia casei, chiar pe vremea cînd mă mai jucam, păreau să fie singurul meu instinct, singura mea țintă. Tata se bucura de acest lucru și treptat oferi străduinței mele copilărești acele ocupații care mi se potriveau mai bine. În schimb, mama nu mă iubea deloc și nu ascundea nici o clipă acest lucru.

Creșteam și, an cu an, sporea și activitatea mea, odată cu dragostea tatei față de mine. Cînd eram singuri, fie că ne duceam la cîmp, fie că-l ajutam să-și revadă socotelile, puteam simți cu adevărat cît era de fericit. Cînd îl priveam în ochi, era ca și cînd aș fi privit în adîncul sufletului meu, căci tocmai ochii ne făceau să semănăm atît de mult unul cu altul. Dar, în prezența mamei, nu mai avea nici curaj, nici aceeași expresie; cînd ea mă certa violent și pe nedrept, el mă apăra timid; îmi ținea partea, nu ca și cum ar fi

vrut să mă ocrotească, ci parcă numai spre a-mi scuza calitățile. Nu s-a împotrivit nici unei înclinări a ei; așa, mama a început să se ocupe pătimaș de spectacole teatrale; i s-a clădit o sală de teatru: nu ducea lipsă de bărbați de toate vîrstele și înfățișările, care să apară alături de ea pe scenă, însă adesea lipseau femeile. Lydia, o fată drăguță, care fusese crescută laolaltă cu mine și care, încă din fragedă copilărie, făgăduia să devină încîntătoare, trebui să joace rolurile secundare; iar o cameristă bătrînă pe cele de mame și mătuși, pe cînd maică-mea își rezerva rolurile de primă-amoreză și de tot felul de eroine și păstorițe. Nici nu-ți pot spune cît mi se părea de ridicol cînd vedeam niște oameni, pe care-i cunoșteam foarte bine, cum se urcau costumați pe scenă vrînd să fie luați drept altceva decît ceea ce erau. Întotdeauna vedeam în ei numai pe mama și pe Lydia, pe cutare baron și cutare secretar, oricît s-ar fi străduit să pară prinți, conți sau țărani, și nu puteam înțelege cum voiau să mă convingă că sînt fericiți sau nenorociți, îndrăgostiți sau indiferenți, zgîrciți sau risipitori, cînd, de cele mai multe ori, știam despre ei exact contrariul. De aceea, rareori rămîneam printre spectatori; curățam luminările, ca să am ceva de făcut, mă îngrijeam de masa de seară, iar dimineața următoare, în timp ce toți mai dormeau încă, eu le puneam în ordine costumele, pe care seara le lăsau de obicei claie peste grămadă.

Mamei părea că-i convine această activitate, dar nu izbuteam să-i cîștig afecțiunea; mă disprețuia, și-mi aduc foarte bine aminte că repeta mereu cu amărăciune: „Dacă maternitatea ar fi tot atît de incertă ca paternitatea, cu greu s-ar putea crede că fetișoara asta e fiica mea.“ Mărturisesc că purtarea ei față de mine mă îndepărtase tot mai mult de dînsa; îi judecam faptele ca pe ale unei străine, și, cum eram obișnuită să supraveghez ca un șoim toată servitorimea — căci, în treacăt fie zis, pe asta se întemeiază conducerea unei gospodării — fireşte că nu mi-au scăpat nici relațiile mamei cu cei din jurul ei. Se putea observa foarte bine că nu-i privea pe toți bărbații cu aceeași ochi; am devenit mai atentă și am băgat de seamă destul de repede că Lydia îi era confidentă și, cu acest prilej, ea însăși se iniția în pasiunea pe care o jucase atît de des, încă din prima tinerețe. Le știam toate întîlnirile, însă tăceam și nu spuneam nimic, căci mă temeam să nu-l supăr pe tata; dar pînă la urmă am fost constrînsă. Multe lucruri nu le puteau face decît mituindu-i pe servitori. Aceștia începură să fie obraznici, să nu ție seamă de ordinele tatei și să nu îndeplinească poruncile mele. Nu mai puteam îndura neorînduielile ce se iscau din această pricină; am dezvăluit tatei tot ce știam.

Tata m-a ascultat liniştit şi la urmă mi-a spus zîmbind: „Draga mea, ştiu toate; fii calmă, îndură cu răbdare, căci numai de dragul tău suport această situaţie."

Nu eram calmă şi nu aveam răbdare. În sinea mea îl dezaprobam pe tata; nu vedeam nici un motiv pentru care ar fi trebuit să îndure aşa ceva; eu doream ordine şi eram hotărîtă să pun capăt acestei stări de lucruri, fie ce-o fi.

Mama avea averea ei, dar cheltuia mai mult decît îşi putea îngădui, şi acest fapt, după cum am băgat de seamă, dădea loc la unele discuţii între părinţii mei. Multă vreme lucrurile au mers aşa, pînă cînd pasiunile mamei au adus ele însele un soi de deznodămînt.

Primul-amorez fiindu-i infidel într-un mod răsunător, mamei i-au devenit nesuferite şi casa, şi ţinutul, şi toate relaţiile. A vrut să se mute la altă moşie, dar acolo era prea singură; a încercat la oraş, dar acolo n-a fost de-ajuns de remarcată. Nu ştiu ce s-o fi petrecut între ea şi tata; ştiu doar că el s-a hotărît să consimtă, în anumite condiţii pe care nu le-am aflat, la călătoria pe care dînsa dorea s-o facă în sudul Franţei.

Acum eram liberi şi trăiam ca în rai; sînt convinsă că tata n-a pierdut nimic cumpărîndu-i absenţa cu o sumă importantă. Toată servitorimea nefolositoare a fost concediată, şi se părea că norocul ne favorizează; am avut cîţiva ani foarte buni şi toate mergeau strună. Dar, din păcate, starea aceasta fericită n-a durat mult: cu totul pe neaşteptate, tata a fost lovit de un atac de apoplexie, care i-a paralizat partea dreaptă şi l-a lipsit de posibilitatea de a mai vorbi desluşit. Trebuia să ghiceşti tot ce dorea, căci nu putea pronunţa cuvîntul pe care-l avea în gînd. Atunci mi-au fost tare penibile unele clipe în care voia să rămînă singur, numai cu mine; arăta cu gesturi violente că dorea să plece toţi şi, cînd rămîneam singuri, nu era în stare să rostească vorbele potrivite. Nerăbdarea îi creştea peste măsură şi starea lui mă întrista pînă în adîncul sufletului. Atîta doar înţelegeam că voia să-mi mărturisească nişte lucruri care mă priveau pe mine în special. Cît aş fi dorit să ştiu despre ce era vorba! Altădată, ştiam tot privindu-l numai în ochi; dar acum era zadarnic; ochii lui nu mai spuneau nimic. Mi-era limpede numai atît: că nu voia nimic, că nu dorea nimic, că se străduia să-mi descopere un lucru care, din nefericire, mi-a rămas necunoscut. Atacul s-a repetat şi a doua oară şi tata a devenit cu totul infirm şi neputincios; nu mult după aceea a şi murit.

Nu mai ştiu cum de mi s-a înrădăcinat în minte gîndul că ascunsese undeva o comoară, pe care prefera să mi-o lase mie după moarte, decît să rămînă mamei; am făcut cercetări încă pe cînd trăia, dar

n-am găsit nimic. După moartea lui s-au sigilat toate. I-am scris mamei şi i-am propus să rămîn în casă ca administrator, dar ea a refuzat şi a trebuit să părăsesc domeniul. A apărut un testament reciproc, prin care ea intra în posesiunea şi folosința întregii averi, iar eu rămîneam dependentă de dînsa, cel puțin atîta timp cît trăia. Abia atunci am crezut că înțeleg cu adevărat semnele tatei; îl plîngeam că incapacitatea îl făcuse să fie nedrept cu mine, chiar şi după moarte. Ba unii dintre prietenii mei susțineau că n-aş fi fost într-o situație cu mult mai proastă dacă m-ar fi dezmoştenit şi mă sfătuiau să atac testamentul, lucru la care nu m-am putut hotărî. Veneram prea mult memoria tatălui meu, aşa că mi-am pus nădejdea în soartă, mi-am pus nădejdea în mine însămi.

Fusesem totdeauna în termeni foarte buni cu o doamnă care poseda mari proprietăți în vecinătate; ea a fost încîntată să mă primească, iar mie mi-a venit uşor să iau în curînd conducerea întregii gospodării. Doamna aceasta ducea o viață ordonată, ținea la rînduială în toate şi eu o ajutam cu credință în lupta cu intendentul şi cu slujitorii. Nu sînt nici rea, nici zgîrcită, dar noi femeile ne străduim mult mai mult decît bărbații ca nimic să nu se piardă. Nu putem suferi nici o fraudă; vrem ca fiecare să tragă numai foloasele la care este îndreptățit.

Acum mă aflam iarăşi în elementul meu şi plîngeam în tăcere moartea tatei. Protectoarea mea era mulțumită de mine; o singură întîmplare mi-a tulburat pacea: întoarcerea Lydiei. Mama a avut cruzimea s-o alunge pe biata fată, după ce o corupsese cu desăvîrşire. Învățase de la ea să privească pasiunile ca o predestinare şi se obişnuise să nu păstreze măsură în nimic. Cînd s-a ivit pe neaşteptate, binefăcătoarea mea a primit-o şi pe dînsa. Lydia a vrut la început să mă ajute, dar nu se pricepea la nimic.

La acea epocă rudele şi viitorii moştenitori ai protectoarei mele veneau des în vizită, organizînd partide de vînătoare. Uneori venea şi Lothario cu ei; foarte repede am remarcat cît de mult se distingea el printre ceilalți, dar fără să fac nici o legătură cu mine însămi. Era curtenitor cu toată lumea şi curînd s-a văzut că Lydia îi atrăgea atenția. Eu eram mereu ocupată şi rareori mă amestecam cu oaspeții; în prezența lui, vorbeam mai puțin decît de obicei; căci nu voi tăgădui că o discuție însuflețită a fost totdeauna pentru mine farmecul vieții. Cu tata îmi plăcuse să vorbesc despre tot ce se nimerea. Ceea ce nu îmbraci în cuvinte nu gîndeşti clar. Dar pe nici un om nu-l ascultasem vreodată cu mai multă plăcere ca pe Lothario cînd povestea despre călătoriile şi despre campaniile sale. Pentru el, lumea întreagă era tot atît de limpede cum era pentru mine domeniul pe care-l administram. De la el nu auzeam întîmplări

extraordinare de aventurier sau exagerările şi afirmaţiile îndoielnice, obişnuite la un călător cu mintea îngustă, ce-ţi arată mereu persoana sa, nu ţara pe care făgăduieşte să ţi-o descrie. Lothario nu istorisea, ci te ducea chiar la locul despre care vorbea; rar am simţit o plăcere mai deplină.

Dar satisfacţia mea a fost de nedescris, cînd l-am auzit într-o seară vorbind despre femei. Conversaţia ajunsese foarte natural la acest subiect; cîteva doamne din vecinătate veniseră în vizită şi ajunseseră la discuţia obişnuită despre educaţia femeilor. Lumea e nedreaptă cu sexul nostru, spuneau; bărbaţii vor să păstreze numai pentru ei cultura înaltă; nu ni se îngăduie să ajungem la nici o ştiinţă, ni se cere să fim numai păpuşi, sau gospodine. Lothario n-a prea luat parte la discuţie; dar, cînd lumea s-a mai rărit, şi-a spus foarte deschis părerea. „Cît e de ciudat, exclamă el, reproşul ce se face bărbatului că vrea să aşeze femeia în locul cel mai înalt pe care e capabilă să-l ocupe, căci există oare vreun loc mai înalt decît conducerea căminului? În timp ce bărbatul trudeşte la treburile dinafara casei, în timp ce caută să adune bunuri şi să le apere, în timp ce ia parte chiar la administrarea statului, supus mereu împrejurărilor neprevăzute, crezînd că guvernează dar, în realitate, neguvernînd nimic, obligat să se poarte cum cere politica, nu raţiunea, să fie prefăcut, deşi doreşte să fie sincer, fals, deşi vrea să fie cinstit, în timp ce pentru un ţel, pe care nu-l va atinge niciodată, trebuie să-şi sacrifice în fiecare clipă ţelul cel mai înalt, adică armonia cu sine însuşi — în tot acest timp, o gospodină înţeleaptă domneşte cu adevărat în interiorul casei dînd întregii familii posibilitatea de a fi activă şi fericită. Oare cea mai mare fericire a noastră nu e de-a îndeplini ceea ce socotim că e drept şi bun şi de a fi stăpîni pe mijloacele cu care putem să ne atingem scopul? Şi unde trebuie, unde poate să se afle scopul nostru cel mai apropiat, dacă nu înlăuntrul casei noastre? Unde oare aşteptăm, unde pretindem satisfacerea tuturor cerinţelor imperioase, care revin necontenit, dacă nu acolo unde ne sculăm şi unde ne culcăm, acolo unde bucătăria, pivniţa şi feluritele provizii trebuie să fie mereu pregătite pentru noi şi ai noştri? Cîtă activitate chibzuită nu se cere pentru ca această ordine, ce se reînnoieşte mereu, să poată fi îndeplinită într-un ritm viu şi stabil? Puţini sînt bărbaţii cărora le e dat să parcurgă un ciclu, revenind asemenea unui astru şi domnind asupra zilei ca şi asupra nopţii, să-şi facă singuri uneltele casnice, să sădească şi să culeagă, să păstreze şi să cheltuiască, străbătînd mereu întreg acest ciclu cu linişte, dragoste şi la timp potrivit. Dacă o femeie a luat în mîinile ei conducerea înlăuntrul casei, abia atunci îl face prin aceasta stăpîn pe bărbatul pe care îl iubeşte; ea îşi însuşeşte tot felul de cunoş-

țințe și știe să le folosească pe toate cu hărnicie. În felul acesta, femeia nu depinde de nimeni și, totodată, creează soțului ei adevărata independență: cea casnică, cea interioară; văzînd că avutul îi e asigurat și știind că ceea ce cîștigă va fi bine folosit, bărbatul poate să-și îndrepte energia spre lucruri mari și, dacă soarta îi este prielnică, să devină pentru stat ceea ce soția știe atît de bine să fie pentru casă."

Lothario a făcut apoi o descriere a femeii, așa cum și-ar dori-o el. M-am înroșit, căci mă descria pe mine, trăsătură cu trăsătură. Mă bucuram în taină de triumful meu, cu atît mai mult cu cît vedeam din toate amănuntele că nu se gîndea la mine și că, la drept vorbind, nici nu mă cunoștea. Nu-mi amintesc să fi avut în toată viața mea o senzație mai plăcută decît atunci cînd l-am auzit pe bărbatul pe care îl prețuiam atît de mult, acordînd preferință nu persoanei mele, ci felului meu înnăscut de a fi. Cît mă simțeam de răsplătită! Ce încurajare mi se dădea!

Cînd am rămas singure, nobila mea prietenă mi-a zis zîmbind: „Păcat că bărbații gîndesc și spun adesea ceea ce nu pun totuși în practică, altfel s-ar fi găsit o partidă admirabilă pentru iubita mea Therese". Am glumit pe seama celor spuse de ea și am adăugat că, ce-i drept, rațiunea bărbaților umblă după gospodine, dar inima și imaginația lor suspină după alte însușiri, iar noi, gospodinele, nu avem nici o șansă în concurență cu fetele adorabile și răpitoare. Aceste vorbe le-am spus ca să le audă Lydia, deoarece ea nu ascundea că Lothario îi făcea o puternică impresie fiindcă și el, la rîndul său, părea, la fiecare nouă vizită, că devenea tot mai atent cu dînsa. Lydia era săracă, nu aparținea înaltei societăți, așa că nu se putea gîndi la o căsătorie cu el; dar nu era în stare să se împotrivească voluptății de a fermeca și de a se lăsa fermecată. Eu nu iubisem niciodată și încă nu eram îndrăgostită; totuși nu vreau să tăgăduiesc că, deși îmi era nespus de plăcut să văd ce loc și ce valoare atribuie un astfel de om unei naturi ca a mea, nu eram întru totul mulțumită numai cu atît. Aș fi dorit să mă cunoască, să se intereseze personal de mine. Dorința aceasta s-a născut în sufletul meu fără un gînd precis despre ce ar putea să mai urmeze.

Cel mai mare serviciu pe care l-am făcut binefăcătoarei mele a fost faptul că m-am străduit să pun ordine în pădurile frumoase de pe domeniul său. În proprietățile acelea încîntătoare, a căror mare valoare sporea mereu datorită timpului și împrejurărilor, toate mergeau, din păcate, după vechiul tipic; nicăieri nu era plan și ordine, iar furturile și fraudele nu aveau sfîrșit. Multe culmi erau despădurite, iar copacii numai în tăieturile vechi aveau aceeași înălțime. Am început lucrul singură, cu un silvicultor priceput; am

dat dispoziţii să se măsoare pădurile, să se taie, să se însămînţeze, să se planteze, şi, în scurtă vreme, toate erau puse pe roate. Ca să pot călători mai uşor şi ca să nu fiu deloc stingherită cînd mergeam pe jos, mi-am făcut haine bărbăteşti; mă duceam unde nu gîndeai şi pretutindeni eram temută.

Auzisem că grupul prietenilor tineri, împreună cu Lothario, organizase iarăşi o vînătoare; pentru întîia oară în viaţă, mi-a venit în minte ideea să *par* sau, ca să nu fiu nedreaptă cu mine, să apar în ochii bărbatului aceluia remarcabil, aşa cum eram. Mi-am pus costumul bărbătesc, am luat puşca la spinare şi am pornit cu vînătorul nostru, ca să aşteptăm grupul la marginea pădurii. Tinerii sosiră şi Lothario nu m-a cunoscut la început; unul dintre nepoţii binefăcătoarei mele mă prezentă ca pe un pădurar iscusit, glumi pe socoteala tinereţii mele, continuînd jocul tot lăudîndu-mă, pînă ce Lothario m-a recunoscut. Nepotul îmi secunda intenţia, ca şi cum ne-am fi înţeles. El povesti cu amănunte şi cu recunoştinţă ce făcusem pentru proprietăţile mătuşii sale, deci şi pentru el.

Lothario asculta cu atenţie, discuta cu mine, mă întreba despre situaţia tuturor proprietăţilor şi a ţinutului, iar eu eram bucuroasă că pot să-mi desfăşor cunoştinţele în faţa lui. Am trecut foarte bine examenul; i-am cerut părerea asupra unor proiecte de îmbunătăţiri; Lothario le-a aprobat, mi-a înşirat cîteva exemple asemănătoare şi mi-a întărit astfel argumentele, dîndu-le coeziune. Satisfacţia îmi creştea cu fiecare clipă. Din fericire, voiam numai să fiu cunoscută, nu şi iubită; căci, întorcîndu-mă acasă, am observat mai bine decît altă dată că atenţia lui faţă de Lydia trăda o afecţiune ascunsă. Îmi ajunsesem scopul şi, totuşi, nu eram liniştită; din ziua aceea, Lothario mi-a arătat o preţuire adevărată şi o încredere deosebită; mi se adresa mereu, îmi cerea părerea şi lăsa impresia că, mai ales în treburile gospodăreşti, are în mine o încredere desăvîrşită, ca şi cum aş fi ştiut de toate. Interesul pe care-l manifesta faţă de mine mi-a dat un curaj extraordinar; chiar şi cînd era vorba de economia generală a ţării şi de finanţe, mă atrăgea în discuţie, aşa că în lipsa lui am căutat să-mi lărgesc cunoştinţele despre ţinut, ba chiar despre ţara întreagă. Mi-a fost uşor; căci se repetau, într-un cadru mare, lucruri pe care eu le ştiam atît de precis în mic.

De atunci a început să vină mai des în casa noastră. Pot spune că se vorbea despre toate; dar pînă la urmă convorbirea noastră se îndrepta tot mai mult spre problemele economice, chiar dacă numai în sens larg. Cel mai mult discutam despre realizările enorme la care poate ajunge omul prin întrebuinţarea raţională a forţelor sale, a timpului, a banilor săi, chiar cu mijloace reduse în aparenţă.

Nu mă împotriveam sentimentului care mă atrăgea spre el și am simțit, din păcate prea iute, cît de puternică, de adîncă, de pură și sinceră era dragostea mea; în același timp credeam că observ tot mai clar că desele sale vizite erau pentru Lydia, nu pentru mine. Ea, cel puțin, era absolut convinsă de acest lucru; m-a făcut confidenta ei și, datorită acestui lucru, am început să mă liniștesc în oarecare măsură, căci nu găseam că au vreo importanță semnele pe care le interpreta în avantajul ei. Nu se vedea nici o urmă de intenție cu privire la o legătură serioasă și trainică; însă cu atît mai clar vedeam dorința acestei fete pasionate de a fi a lui cu orice preț.

Astfel stăteau lucrurile cînd stăpîna casei mi-a făcut surpriza unei propuneri neașteptate. „Lothario, îmi spuse ea, îți oferă mîna și dorește să te aibă întreaga viață alături de el." A început să-mi enumere toate calitățile și mi-a spus, lucru pe care l-am auzit cu plăcere, că Lothario era convins a fi găsit în mine ființa pe care-o dorea de atîta vreme.

Atinsesem culmea fericirii: un om mă dorea, un om pe care-l prețuiam atît de mult, alături de care voi putea să-mi întrebuințez facultățile înnăscute și talentele cîștigate prin experiență, într-o activitate intensă, liberă, cuprinzătoare și utilă; mi se părea că suma întregii mele existențe sporise acum la infinit. Mi-am dat consimțămîntul, a venit și el, a vorbit singur numai cu mine, mi-a întins mîna, m-a privit în ochi, m-a cuprins în brațe și m-a sărutat pe buze. A fost întîia și ultima sărutare. Lothario mi-a mărturisit toată situația lui, cît l-a costat campania din America, ce datorii apăsau asupra proprietăților sale, cum, din pricina asta, legăturile cu fratele bunicului său se înrăutățiseră, cum acest om de treabă se gîndea să-i poarte de grijă, bineînțeles, în felul său: voia să-l însoare cu o femeie bogată, cînd știut este că unui bărbat cu mintea întreagă nu-i poate conveni decît o soție gospodină; nădăjduia însă că-l va convinge pe bătrîn prin sora lui. Apoi Lothario mi-a expus starea averii sale, planurile și perspectivele ce le avea și m-a rugat să-i dau sprijinul. Numai că lucrul trebuia să rămînă încă secret pînă la consimțămîntul unchiului.

Îndată ce-am rămas singură, Lydia s-a grăbit să mă întrebe dacă Lothario a discutat despre dînsa. I-am răspuns că nu și am adus vorba despre niște probleme economice, ceea ce a plictisit-o. Era foarte neliniștită și prost dispusă, iar felul cum s-a comportat Lothario cînd a venit din nou nu i-a îmbunătățit starea.

Dar văd că soarele se înclină spre asfințit. E spre norocul dumitale, prietene; altfel ar fi trebuit să asculți în întregime și în cele mai mici amănunte istoria aceasta, pe care îmi place atît de mult

să mi-o povestesc mie însămi. Hai s-o scurtez, căci se apropie de un eveniment asupra căruia nu e bine să zăbovesc.

Lothario mi-a făcut cunoștință cu încîntătoarea lui soră și ea s-a priceput să mă prezinte în mod abil unchiului lor; pe bătrîn am izbutit să-l cuceresc, astfel că s-a declarat de acord cu dorințele noastre și m-am întors la binefăcătoarea mea cu acea veste fericită. Lucrul nu mai era un secret în casă. Lydia a aflat, dar îi era cu neputință să creadă. Cînd, în sfîrșit, nu i-a mai rămas nici o îndoială, a dispărut într-o bună zi și nimeni n-a știut încotro a luat-o.

Ziua căsătoriei noastre se apropia. Îl rugasem de mai multe ori pe Lothario să-mi dăruiască portretul lui și tocmai în clipa cînd se pregătea să plece călare, i-am reamintit de această făgăduială. „Ai uitat, îmi spuse el, să-mi dai medalionul în care dorești să-l montezi.“ Iată despre ce era vorba: primisem de la o prietenă un dar la care țineam foarte mult. Din părul ei își țesuse inițialele și le fixase sub capacul de sticlă al unui medalion cu placă de fildeș înăuntru, pe care tocmai trebuia să i se picteze portretul cînd, din nefericire, prietena mea a murit. Dragostea lui Lothario s-a declarat în vremea cînd această pierdere era încă foarte dureroasă pentru mine și doream ca în locul rămas gol în medalion să pun portretul prietenului meu.

Am alergat în camera mea, am adus de acolo caseta cu bijuterii și am deschis-o în fața lui Lothario; aruncîndu-și privirea în casetă, a zărit un medalion cu un portret de femeie, l-a luat în mînă, s-a uitat la el cu atenție și m-a întrebat impetuos: „Cine-i în portretul acesta?“ — „Mama“, am răspuns eu. — „Aș fi jurat, a exclamat el, că-i portretul unei doamne de Saint-Alban, pe care-am întîlnit-o acum cîțiva ani în Elveția!“ — „E aceeași persoană, i-am răspuns zîmbind; așa că ți-ai cunoscut soacra, fără să știi. Saint-Alban e numele romantic, sub care călătorește mama; dînsa se află acum în Franța, sub același nume.“

„Sînt cel mai nenorocit om!“ strigă Lothario, aruncînd portretul în casetă și, acoperindu-și ochii cu palmele, fugi din cameră. S-a aruncat pe cal, eu am alergat în balcon și l-am strigat; el s-a întors o clipă cu mîna întinsă spre mine, apoi a plecat repede — și de atunci nu l-am mai văzut niciodată.

Soarele apunea; Therese stătea cu privirea ațintită spre văpaia de pe cer și ochii ei frumoși se umplură de lacrimi.

Tăcînd, își puse mîna pe mîinile noului său prieten; el i-o sărută cu compătimire; apoi Therese își șterse ochii și se ridică.

— Să ne întoarcem, spuse ea, să ne ocupăm de ai noștri.

Pe drum, convorbirea n-a fost însuflețită; au intrat pe portița grădinii și au văzut-o pe Lydia stînd pe-o bancă; ea se ridică și

intră în casă, pentru a nu-i întîlni; avea în mînă o hîrtie și cu dînsa mai erau două fetițe.

— Văd, spuse Therese, că umblă tot cu singura ei mîngîiere, o scrisoare de-a lui Lothario. Prietenul ei îi făgăduiește că, îndată ce se va simți bine, o va chema din nou lîngă el și o roagă ca, pînă atunci, să aștepte liniștită la mine. Lydia se agață de aceste cuvinte, se consolează cu rîndurile din scrisoare; dar, pentru ea, prietenii lui Lothario sînt rău încondeiați.

În vremea asta amîndoi copiii se apropiaseră; o salutară pe Therese și-i dădură socoteală despre toate cele ce se petrecuseră acasă în lipsa ei.

— Iată încă o parte a ocupațiilor mele spuse Therese Am făcut o asociație cu minunata soră a lui Lothario. Creștem în comun un număr de copii; eu formez gospodine vioaie și săritoare la treabă, iar ea și-a ales pe cele care arată un talent mai calm și mai delicat; căci se cade să te îngrijești în toate chipurile de fericirea bărbaților și a gospodăriei. Cînd o vei cunoaște pe nobila mea prietenă, vei începe o viață nouă; frumusețea și bunătatea ei o fac vrednică de a fi adorată de toată lumea.

Wilhelm nu s-a încumetat a-i mărturisi că, din nefericire, o cunoaște pe frumoasa contesă și că va suferi veșnic din pricina relațiilor trecătoare dintre ei. A fost foarte mulțumit că Therese n-a mai continuat vorba și că treburile au obligat-o să intre în casă. A rămas singur și nespus de întristat de ultima veste, că tînăra și frumoasa contesă era de asemenea nevoită să suplinească lipsa unei fericiri personale cu opere de binefacere. Simțea că la ea nu era decît nevoia de a-și abate gîndurile, înlocuind plăcerile vesele ale vieții cu speranța că va contribui la fericirea altora. Pe Therese o socotea mai fericită, căci, chiar după acea schimbare neașteptată și tragică, n-a fost nevoită să suporte o schimbare în ea însăși.

— Ferice de cel ce nu trebuie să-și renege viața de mai înainte, pentru a se pune pe sine însuși de acord cu destinul! exclamă el.

Therese intră în camera lui și-i ceru iertare că-l tulbură.

— Aici, în dulapul din perete, spuse ea, se află toată biblioteca mea; sînt mai curînd cărți pe care nu le arunc decît din cele la care aș ține cu grijă. Lydia dorește o carte religioasă, și trebuie să se găsească vreuna printre ele. Oamenii care sînt mondeni tot anul își închipuie că trebuie să fie religioși cînd dau de necazuri și consideră tot ce e bun și moral ca pe o doctorie, pe care o iei de nevoie, cînd ți-e rău; ei se uită la un preot sau la un moralist ca la un medic, de care nu știi cum să scapi mai repede, să nu-l mai vezi în casă. Cît despre mine, mărturisesc că privesc morala ca pe un soi de dietă,

dar care e dietă numai dacă o accept ca regulă de viață, numai dacă n-o pierd din ochi tot anul.

Căutară printre cărți și găsiră cîteva scrieri de edificare, cum li se spune.

— De la mama a învățat Lydia să recurgă la asemenea cărți, zise Therese. Spectacolele și romanele erau viața lor cît timp iubitul le era credincios; dispariția lui aducea îndată cărțile acestea la mare preț. De altfel, nu sînt în stare să înțeleg, continuă ea, cum poate crede cineva că Dumnezeu ne vorbește prin cărți și povești. Dacă lumea nu ne dezvăluie direct relațiile cu el, dacă inima nu ne spune care e datoria noastră față de el și de ceilalți, atunci va fi tare greu să aflăm ceva din cărți, care, la drept vorbind, nu sînt bune decît ca să dea un nume rătăcirilor noastre.

Îl lăsă pe Wilhelm singur și el își petrecu seara trecînd în revistă mica bibliotecă; erau, în adevăr, numai cărți adunate la întîmplare.

În cele cîteva zile în care Wilhelm a stat la ea, Therese a rămas mereu aceeași; i-a povestit, cu întreruperi, pe larg, urmarea întîmplărilor din viața ei. Își aducea aminte de toate zilele și ceasurile, de locuri și de nume, dar noi vom rezuma aici numai ceea ce e necesar pentru cititorii noștri.

Cauza plecării pripite a lui Lothario se explicase, din păcate, foarte simplu: el întîlnise în călătoriile sale pe mama Theresei. Farmecul ei îl atrăsese, ea nu se arătase indiferentă și acum această aventură nefericită și trecătoare îl împiedica să-și unească viața cu ființa pe care însăși natura părea că o crease anume pentru dînsul. Therese se menținuse în cercul strict al ocupațiilor și îndatoririlor ei. Aflase că Lydia se stabilise pe ascuns în vecinătate, fericită că nu se făcuse căsătoria, deși nu cunoștea motivele. Căutase să se apropie de Lothario și se pare că acesta răspunsese dorințelor ei, mai mult din disperare decît din dragoste, mai mult luat prin surprindere decît reflectînd, mai mult din plictiseală decît din hotărîre.

Pe Therese n-o tulburase acest lucru; ea nu mai avea nici o pretenție în ce-l privește pe Lothario și chiar de i-ar fi fost soție, probabil că ar fi avut destul curaj să îndure o legătură de acest fel, dacă nu i-ar fi stricat rînduiala casnică. În tot cazul, susținea adesea că o femeie care-și conduce bine gospodăria poate fi îngăduitoare cu micile fantezii ale soțului, fiind sigură că acesta se va reîntoarce totdeauna la ea.

Mama Theresei încurcase curînd toate treburile privitoare la propria-i avere; iar fiica fusese nevoită să sufere urmările, căci îi rămase foarte puțin de pe urma ei. Doamna cea bătrînă, protectoarea Theresei, muri și ea, lăsîndu-i mica proprietate și un capital frumușel. Therese se pricepuse îndată cum să-și organizeze viața

în acest cerc îngust; Lothario îi oferise o proprietate mai bună, Jarno mijlocise totul, dar ea refuzase, spunînd:

— Vreau să arăt, în mic, că aş fi fost vrednică să împart cu Lothario o situaţie importantă; însă dacă vreodată, întîmplător, din vina mea sau a altora, mă voi afla în încurcătură, îmi rezerv dreptul să recurg, fără şovăire, mai întîi la multpreţuitul meu prieten.

Dar o activitate practică nu rămîne niciodată ascunsă şi fără folos. De-abia îşi organizase Therese mica ei proprietate, că vecinii căutară s-o cunoască mai bine şi să-i ceară sfaturi, iar noul proprietar al moşiei vecine i-a dat foarte limpede a înţelege că nu depindea decît de dînsa ca el să-i ofere mîna şi s-o facă moştenitoarea celei mai mari părţi a averii sale. Therese îi pomenise lui Wilhelm despre această situaţie şi glumea uneori cu el asupra căsătoriilor potrivite şi nepotrivite.

— Oamenii, spunea ea, nu cheltuiesc niciodată atîtea vorbe ca atunci cînd se face o căsătorie care, după părerea lor, e o mezalianţă; şi totuşi, mezalianţele sînt mai frecvente decît căsătoriile potrivite căci, după scurtă vreme, aproape toate căsătoriile apar ca nepotrivite. Amestecul claselor prin căsătorie nu merită să fie numit mezalianţă decît dacă una dintre părţi nu poate participa la existenţa firească, obişnuită şi devenită, ca să spun aşa, necesară pentru cealaltă parte. Diferitele clase sociale au forme diferite de a trăi, care nu pot fi nici adoptate, nici schimbate între ele şi, din cauza aceasta, e mai bine ca asemenea legături să nu se facă; dar excepţii cu adevărat fericite sînt posibile. Astfel, căsătoria unei fete tinere cu un om în vîrstă e totdeauna nepotrivită, şi totuşi, am văzut unele foarte reuşite. Pentru mine nu cunosc decît o căsătorie nepotrivită: aceea care m-ar obliga la o viaţă de petreceri şi de paradă. Aş prefera să-mi dau mîna oricărui fecior de arendaş cinstit din vecini.

Wilhelm se gîndea să se întoarcă la Lothario şi o rugă pe noua sa prietenă să-i mijlocească posibilitatea de a-şi lua rămas bun de la Lydia. Fata aceasta pătimaşă se lăsă convinsă; Wilhelm îi adresă cîteva vorbe prieteneşti şi ea îi răspunse:

— Am trecut de prima durere; Lothario îmi va fi totdeauna drag: dar îi cunosc prietenii şi mă doare cînd văd cine-l înconjoară. Abatele ar fi în stare, din pricina unei închipuiri, să-i lase pe oameni în primejdie, sau chiar să-i împingă el însuşi în primejdie; doctorul ar vrea să echilibreze totul; Jarno n-are pic de inimă, iar dumneata — în orice caz, n-ai caracter! Întoarce-te la ei şi lasă-te întrebuinţat de aceşti trei oameni, drept unealtă; au să-ţi mai dea multe misiuni.

De multă vreme prezența mea îi stingherea, știu bine asta; n-am descoperit secretul lor, dar am observat că ascund o taină. De ce atîtea camere încuiate? de ce acele culoare ciudate? de ce mă țineau închisă în odaie ori de cîte ori puteau? Recunosc că gelozia m-a dus întîi la această descoperire; mi-era teamă ca vreo rivală fericită să nu fie ascunsă pe undeva. Acum nu mai cred acest lucru; sînt convinsă că Lothario mă iubește, că are gînduri cinstite față de mine; dar sînt tot atît de convinsă că e păcălit de prietenii lui vicleni și prefăcuți. Dacă vrei să-i fii de folos, dacă vrei să fii iertat pentru ceea ce mi-ai făcut, atunci eliberează-l din mîinile oamenilor acelora. Dar ce nădejde pot avea! Dă-i scrisoarea asta, repetă-i ceea ce cuprinde: anume, că-l voi iubi veșnic și că mă încred în cuvîntul lui. Ah, exclamă ea, ridicîndu-se și începînd să plîngă la pieptul Theresei, Lothario e înconjurat de dușmanii mei! Ei vor căuta să-l convingă că nu i-am sacrificat nimic — vai, chiar bărbatul cel mai bun e încîntat să i se spună că merită orice sacrificiu, fără să fie obligat la recunoștință pentru asta.

Despărțirea lui Wilhelm de Therese a fost mai veselă; ea și-a exprimat dorința să-l revadă curînd.

— Mă cunoști acum bine! spuse ea; m-ai lăsat să vorbesc întruna; data viitoare, va fi datoria dumitale să-mi răspunzi cu aceeași sinceritate.

În timpul călătoriei, Wilhelm avu destul timp să evoce în amintire această apariție nouă și luminoasă. Ce încredere îi insuflase! Se gîndea la Mignon și la Felix, cît de fericiți ar putea fi sub o asemenea supraveghere; apoi, gîndindu-se la sine însuși, își dădu seama ce încîntare ar fi pentru el să trăiască în preajma unei ființe atît de pure. Apropiindu-se de castel, fu mai impresionat decît prima oară de turnul cu galeriile numeroase și clădirile din jur; se hotărî ca, la prima ocazie, să-l incite la vorbă în această privință pe Jarno sau pe abate.

Capitolul al șaptelea

Cînd ajunse la castel, Wilhelm găsi pe nobilul Lothario pe calea deplinei însănătoșiri; medicul și abatele nu mai erau acolo; rămăsese numai Jarno. În scurtă vreme convalescentul începu să pornească iarăși călare, uneori singur, alteori cu prietenii săi. Vorba lui era serioasă și plăcută, iar discuțiile, instructive și atrăgătoare; adesea se observa la el dovada unei sensibilități gingașe, deși căuta să o

ascundă imediat și cînd totuși se arăta fără voia lui, părea că se silește să o dezmintă.

Așa, într-o seară, stătea la masă tăcut, deși părea foarte bine dispus.

— Azi ai avut desigur o aventură, vorbi în sfîrșit Jarno, și cred că una plăcută.

— Cît de bine îți cunoști oamenii! exclamă Lothario. Da, am avut o aventură foarte plăcută. Altă dată poate că nu mi s-ar fi părut atît de fermecătoare ca acum, cînd sînt deosebit de receptiv. Mergeam călare, spre seară, pe un drum bătut de mine adesea în anii tinereții, drum care duce de cealaltă parte a rîului, printre sate. Pesemne că suferința trupească m-a istovit mai tare decît crezusem; simțeam un fel de înduioșare și, datorită puterilor care se trezeau în mine, aveam senzația că renasc la o viață nouă. Toate din jurul meu se arătau în lumina în care le văzusem în tinerețe; toate erau atît de plăcute, de grațioase, de fermecătoare, cum nu-mi mai apăruseră de mult. Îmi dădeam bine seama că era o stare de slăbiciune; m-am lăsat însă cu totul în voia ei, călăream la pas și înțelegeam cum uneori putem să îndrăgim o boală dacă trezește în noi simțiri atît de dulci. Poate știi ce mă îndemna pe vremuri să umblu pe drumul acesta?

— Dacă-mi aduc aminte bine, răspunse Jarno, era o mică legătură de dragoste cu fata unui arendaș.

— S-ar putea numi o mare dragoste, căci ne-am iubit amîndoi foarte mult, a fost ceva serios și a ținut vreme îndelungată. Din întîmplare, astăzi se potriveau toate ca să-mi revină cu putere în minte începutul dragostei noastre. Copiii scuturau iarăși cărăbuși din copaci și frasinii erau tot atît de puțin înfrunziți ca în ziua cînd ne-am întîlnit întîia oară. Dar de mult n-o mai văzusem pe Margareta, căci s-a căsătorit departe de aici; am aflat însă, din întîmplare, că a venit acum cîteva săptămîni cu copiii, să-l viziteze pe taică-său.

— Atunci plimbarea asta n-a fost cu totul întîmplătoare?

— Mărturisesc, zise Lothario, că doream s-o întîlnesc. Cînd am ajuns destul de aproape de casa lor, l-am văzut pe arendaș așezat în poartă; un copil, cam de un an, stătea lîngă el. Pe cînd mă apropiam, o femeie a aruncat repede o privire pe fereastra de la catul de sus și, cînd am ajuns în fața porții, am auzit pe cineva coborînd scara în fugă. Eram sigur că e Margareta și, nu tăgăduiesc, eram măgulit că m-a recunoscut și că alerga să mă întîmpine. Dar cît m-am rușinat cînd am văzut-o că iese repede, îl înșfacă pe copilul de care se apropiaseră prea mult niște cai, și-l duce în casă. Am încercat un simțămînt foarte neplăcut, dar vanitatea mi-a fost

un pic mîngîiată căci mi s-a părut că observ, cînd intra în grabă pe ușă, cum i se roșesc ceafa și urechile descoperite.

Stăteam liniștit, vorbeam cu tatăl ei și mă tot uitam la ferestre, să văd dacă nu se arată iar, dar degeaba! Nu voiam nici să întreb, așa că m-am dus mai departe călare. Necazul meu era însă oarecum alinat de admirație, căci, deși îi zărisem abia în treacăt chipul, nu mi se păruse deloc schimbată; și doar zece ani înseamnă totuși o bună bucată de vreme! Ba mi se păruse chiar mai tînără, tot atît de subțirică, tot atît de sprintenă; gîtul părea parcă și mai grațios decît înainte; obrajii cuprinși ca și atunci de o roșeață ușoară; și, totodată, mamă a șase copii, poate chiar mai mulți! Apariția aceasta se potrivea atît de bine cu restul lumii fermecate care mă înconjura că am pornit mai departe cu inima întinerită și am făcut cale-ntoarsă abia lîngă pădure, cînd soarele era la asfințit. Roua ce cădea îmi aducea aminte de prescripțiile medicului, și ar fi fost mai cuminte să mă întorc de-a dreptul acasă, totuși am luat iarăși drumul spre fermă. Am băgat de seamă că în grădina înconjurată de un gard viu, se plimba încolo și-ncoace o femeie. Am pornit cu calul pe cărarea ce ducea spre gard și am ajuns aproape de ființa pe care doream atît de mult s-o revăd.

Cu toate că soarele, gata să apună, îmi bătea în ochi, am văzut totuși că femeia lucra ceva lîngă uluci, care n-o ascundeau decît puțin. Mi s-a părut c-o recunosc pe iubita mea de altădată. Cînd am ajuns lîngă ea, am stat locului cu oarecare emoție. Cîteva ramuri lungi de măcieș, pe care le tot mișca un vînt ușurel, mă împiedecau s-o văd limpede. Am început să-i vorbesc și am întrebat-o cum o duce. Mi-a răspuns cu jumătate de voce: foarte bine. Tot atunci am văzut după gard un copil culegînd flori, și am găsit prilejul s-o întreb unde-i sînt ceilalți copii.

„Nu-i copilul meu, zise ea; ar fi prea devreme". În clipa aceea, am putut să-i văd bine fața printre ramuri; dar nu știam ce să cred de asemenea apariție. Era iubita mea și totuși nu era ea; aproape mai tînără, mai frumoasă, decît o cunoscusem cu zece ani înainte. „Cum, nu ești fata arendașului?", am întrebat-o nedumerit. „Nu, sînt verișoara Margaretei."

„Dar semănați nemaipomenit de mult amîndouă."

„Așa spun toți cei care au cunoscut-o acum zece ani."

Am urmat s-o întreb de unele și altele. Eroarea mi-era plăcută, deși o descoperisem de îndată. Nu mă puteam despărți de chipul viu al fericirii trecute, pe care-l aveam acum în față. În acel timp, copilul se depărtase și pornise spre iaz, să caute flori. Ea mă salută și se grăbi să-l ajungă din urmă.

Totuși, aflasem că vechea mea dragoste se afla cu adevărat încă în casa tatălui ei și, pe cînd mă întorceam, făceam fel de fel de presupuneri, întrebîndu-mă dacă ea sau vara ei venise să ia copilul din fața cailor. Mi-am readus de cîteva ori în minte toată întîmplarea și n-aș putea spune că m-ar fi impresionat vreodată ceva mai plăcut. Dar îmi dau bine seama că sînt încă bolnav și-l voi ruga pe doctor să mă scape de rămășițele acestei sensibilități.

Cînd e vorba de confidențe despre întîmplări de dragoste, lucrurile se petrec la fel ca și în poveștile cu strigoi: e destul să istorisești una, și celelalte curg de la sine.

Mica noastră societate găsi printre amintirile timpurilor trecute o mulțime de subiecte de felul acesta. Lothario avea de povestit cel mai mult. Istorisirile lui Jarno dovedeau toate un caracter deosebit, iar cît despre Wilhelm, știm noi ce avea de mărturisit. Se temea tot timpul să nu i se aducă aminte de întîmplarea cu contesa; dar nimeni nu se gîndi la asta, nici măcar pe departe.

— E drept, spuse Lothario, că nu poate fi pe lume o simțire mai plăcută decît atunci cînd inima, după un răstimp de indiferență, e cuprinsă iarăși de dragoste pentru o ființă nouă; și totuși, aș fi dorit să renunț la fericirea aceasta pe toată viața, dacă soarta ar fi vrut să mă unesc cu Therese. Nu poți fi mereu tînăr și nu se cuvine să rămîi mereu copil. Omul care cunoaște lumea știe ce are de făcut, ce are de sperat și nu poate dori nimic mai mult decît să găsească o soție în stare să lucreze alături de el și care știe să-i pregătească toate, să ia pe seama ei lucrurile pe care soțul e nevoit să le neglijeze; hărnicia ei să se întindă în toate direcțiile, pe cînd activitatea bărbatului trebuie să se îndrepte pe o singură cale! Ce rai am visat că voi avea cu Therese! Nu raiul unei fericiri exaltate, ci raiul unei vieți sigure pe pămînt: armonie în fericire, curaj în nefericire, grijă de lucrurile cele mai mărunte și un suflet capabil să conceapă lucruri mari și apoi să renunțe la ele. Da, în ființa Theresei vedeam acele dispoziții a căror dezvoltare o admirăm în istoria lumii la atîtea femei, care ne apar cu mult deasupra tuturor bărbaților: acea luciditate față de întîmplările vieții, acea ușurință de adaptare în toate împrejurările, acea siguranță în situații particulare, care au totdeauna efect favorabil asupra întregului, fără ca vreodată să pară că ar fi vorba de aceste lucruri. Dumneata, continuă Lothario, în timp ce se întoarse zîmbind spre Wilhelm, dumneata ai putea să mă ierți că am părăsit-o pe Aurelia pentru Therese. Cu Therese puteam spera să am o viață senină; cu Aurelia nu mă puteam aștepta la nici o oră liniștită.

— Nu tăgăduiesc, răspunse Wilhelm, că am sosit aici cu multă amărăciune în suflet împotriva dumneavoastră și că mă hotărîsem să condamn foarte aspru purtarea pe care ați avut-o față de Aurelia.

— Chiar merită să fie condamnată purtarea mea, spuse Lothario; n-ar fi trebuit să confund prietenia ce-o aveam pentru ea cu sentimentul iubirii; n-ar fi trebuit ca în locul stimei pe care-o merita să-i provoc o afecțiune pe care ea n-o putea nici trezi și nici păstra. Ah, Aurelia nu era drăgălașă cînd iubea, și asta e cea mai mare nenorocire pentru o femeie.

— Asta înseamnă, răspunse Wilhelm, că nu putem evita totdeauna greșelile, că nu putem evita ca părerile și faptele noastre să se abată uneori în chip ciudat de pe drumul bun și firesc; dar nu trebuie să pierdem niciodată din vedere anumite datorii. Odihnească-se în pace cenușa prietenei noastre; să-i așternem compătimitori flori pe mormînt fără să ne certăm și fără s-o învinovățim. Dar, pe mormîntul în care zace mama nefericită, dați-mi voie să vă întreb de ce nu luați copilul? Un fiu, de care oricine s-ar bucura și de care dumneavoastră se pare că nu vreți să știți deloc. Cum puteți, cu puritatea și duioșia simțirii ce-o aveți, să nu găsiți în inima dumneavoastră nici un pic de dragoste paternă? În tot timpul cît am stat aici nu v-ați gîndit o clipă la această ființă scumpă, despre al cărui farmec ar fi atîtea de spus.

— Despre cine vorbești? întrebă Lothario. Nu pricep nimic.

— Despre cine altul decît de fiul dumneavoastră, fiul Aureliei, copilul acela frumos, căruia nu-i lipsește nimic spre a fi fericit decît un tată duios care să-l ia lîngă el.

— Te-nșeli amarnic, prietene, exclamă Lothario; Aurelia n-avea nici un fiu, cel puțin nici un fiu de la mine. Nu știu de nici un copil, altfel m-aș fi ocupat de el bucuros; dar și așa voi privi cu drag copilul ca pe o moștenire de la ea și mă voi ocupa de educația lui. Spune-mi, a dat vreodată să se înțeleagă că băiatul ar fi al ei, al meu?

— După cît îmi amintesc, n-am auzit de la ea vreun cuvînt explicativ; însă faptul părea admis de toată lumea și eu nu m-am îndoit de asta nici o clipă.

— Pot să dau eu unele lămuriri, interveni Jarno. O femeie bătrînă, pe care dumneata trebuie s-o fi văzut adesea, i-a adus Aureliei copilul și ea l-a primit cu toată inima, sperînd să-și potolească durerea prin prezența lui; într-adevăr, copilul i-a îndulcit multe clipe din viață.

Această descoperire l-a tulburat foarte mult pe Wilhelm; el se gîndi imediat la draga Mignon alături de frumosul Felix și își mani-

festă dorința de a-i scoate pe amîndoi copiii din situația în care se aflau.

— Asta o putem face repede, hotărî Lothario. Pe fetița aceea ciudată o vom da în grija Theresei; n-ar putea ajunge în mîini mai bune; în ce-l privește pe băiat, mă gîndesc să-l iei cu dumneata; căci dacă ne dedicăm lor, copiii completează ceea ce chiar femeile lasă în noi nedesăvîrșit.

— Oricum, interveni Jarno, sînt de părere să renunți o dată pentru totdeauna la teatru, pentru care nu ai nici un talent.

Wilhelm se simți descumpănit; a trebuit să se stăpînească, deoarece amorul său propriu fusese adînc rănit de cuvintele aspre ale lui Jarno.

— Dacă m-ați convinge, replică el cu un zîmbet silit, mi-ați face un mare serviciu, deși e un trist serviciu să-l smulgi pe cineva din visul lui preferat.

— Fără să vorbim mai mult despre asta, răspunse Jarno, aș vrea să te îndemn să-i aduci întîi pe copii; restul va veni de la sine.

— Sînt gata să-i aduc, zise Wilhelm; de-abia aștept să văd dacă nu pot afla ceva mai mult despre băiat; și mi-e dor de fetița aceea care s-a atașat de mine în chip atît de ciudat.

Toți au fost de părere că trebuie să plece îndată.

A doua zi, Wilhelm era gata de drum; înșeuase calul și nu-i mai rămînea decît să-și ia rămas bun de la Lothario. La amiază, toți s-au așezat ca de obicei la masă, fără să-l aștepte pe stăpînul casei, care sosi destul de tîrziu.

— Pot pune rămășag, zise Jarno, că și azi ți-ai pus la încercare inima dumitale duioasă. Nu te-ai putut împotrivi dorinței de a-ți revedea iubita de altădată.

— Ai ghicit! răspunse Lothario.

— Povestește-ne, cum s-au petrecut lucrurile? Sînt nespus de curios.

— Recunosc că aventura mă preocupa mai mult decît s-ar fi cuvenit; de aceea, m-am hotărît să mă mai reped o dată acolo și să privesc cu adevărat ființa al cărei chip întinerit îmi dăduse o iluzie atît de dulce. Am descălecat la oarecare distanță de casă și am dat poruncă să fie duși caii mai departe, spre a nu stingheri copiii ce se jucau în fața porții. Am intrat în curte și, din întîmplare, Margareta mi-a ieșit în cale; căci era chiar ea, și am recunoscut-o cu toate că se schimbase mult. Se îngrășase și părea mai înaltă; atitudinea ei, rezervată acum, avea aceeași grație, dar veselia de altădată se transformase într-o liniște visătoare. Capul, pe care odinioară îl purta atît de grațios și fără urmă de stînjeneală,

stătea acum puțin plecat, iar fruntea îi era brăzdată de cîteva ușoare încrețituri.

Cînd mă văzu, își plecă ochii, dar nici o roșeață nu trăda vreo tresărire a inimii. I-am întins mîna, mi-a dat-o și ea pe a ei; am întrebat-o de bărbat — era plecat; de copii — ea se duse la ușă și-i chemă; au venit cu toții și au înconjurat-o. Nimic nu-i mai fermecător decît o mamă cu un copil în brațe și nimic nu-ți impune mai mult respect decît o mamă înconjurată de mulți copii. Am întrebat cum îi cheamă, numai ca să spun ceva; ea m-a poftit să intru și să-l aștept pe taică-său; am primit. Margareta m-a condus în odaie, unde am găsit aproape toate lucrurile la locul lor de altădată și — ce ciudat! — verișoara cea frumoasă, aidoma ei, stătea pe același scăunaș, după vîrtelniță, în aceeași atitudine, în care o găseam odinioară atît de des pe iubita mea. O fetiță, care semăna leit cu maică-sa, se luase după noi și astfel, printr-o întîmplare foarte ciudată, m-am aflat între trecut și viitor, așa cum, într-o pădure de portocali trăiesc laolaltă, într-un spațiu restrîns, flori și fructe diferit dezvoltate. Verișoara ieși ca să aducă niște răcoritoare; i-am strîns mîna acelei făpturi, altădată atît de iubite, și i-am spus: „E o adevărată bucurie să te văd". — „Ești foarte bun cu mine, replică ea; dar și eu te pot asigura că simt o bucurie nespusă. De cîte ori n-am dorit să te mai văd, măcar o dată în viața mea; am dorit acest lucru în clipe pe care le socoteam a fi cele din urmă." Rostea aceste vorbe cu voce potolită, fără emoție, cu naturalețea aceea a ei, care mă fermeca odinioară atît de mult. Verișoara ei se întoarse, apoi sosi și tatăl Margaretei; vă puteți închipui cu ce inimă am stat acolo, și cu ce inimă am plecat.

Capitolul al optulea

Pe drumul spre oraș Wilhelm se gîndea la acele nobile făpturi feminine pe care le cunoștea și despre care auzise vorbindu-se; destinul lor ciudat, foarte sărac în întîmplări fericite, îi stăruia în minte și-l întrista. „Ah, exclamă el, sărmană Mariana! Ce voi mai afla oare despre tine? Și tu, amazoană divină, nobil înger păzitor căruia îi datorez atît de mult și pe care mereu sper să-l întîlnesc, dar din nefericire, nu-l găsesc nicăieri, cine știe în ce împrejurări dureroase te voi afla, dacă ne vom mai întîlni vreodată!"

În oraș, nu găsi acasă pe nimeni cunoscut; alergă la teatru, crezînd că va găsi pe actori la repetiție; peste tot era liniște; clădirea

părea goală, totuşi văzu un oblon deschis. Cînd ajunse pe scenă, o găsi pe bătrîna servitoare a Aureliei, ocupată cu însăilarea unor bucăţi de pînză pentru un decor nou; pe fereastră intra numai atîta lumină cît trebuia pentru lucru. Felix şi Mignon stăteau jos, lîngă dînsa; amîndoi ţineau o carte în mîini şi în timp ce Mignon citea cu glas tare, Felix repeta cuvînt cu cuvînt, ca şi cum ar fi cunoscut literele, ca şi cum ar fi ştiut şi el să citească.

Copiii îi săriră înainte; Wilhelm îi îmbrăţişă drăgăstos şi-i duse lîngă bătrînă, pe care o întrebă cu severitate:

— Tu i-ai adus Aureliei copilul ăsta?

Bătrîna îşi ridică ochii de pe lucru şi-şi întoarse faţa spre Wilhelm; el o văzu în plină lumină, se înspăimîntă, se trase cîţiva paşi îndărăt; era Barbara.

— Unde-i Mariana? strigă Wilhelm.

— Departe de-aici, răspunse bătrîna.

— Şi Felix?

— E copilul acelei fete nefericite şi prea iubitoare. Nu-ţi doresc să simţi vreodată chinul şi amarul pe care ni l-ai pricinuit atunci. De-ar putea comoara asta, pe care ţi-o încredinţez, să te facă pe atît de fericit pe cît de nefericite ne-a făcut pe noi!

Barbara dădu să plece, dar Wilhelm o ţinu strîns.

— N-am de gînd să fug, spuse ea. Vreau numai să-ţi aduc un document, care te va bucura şi te va îndurera. Ea plecă şi Wilhelm începu să se uite la băiat cu o bucurie plină de nelinişte; nu-l putea încă socoti al lui.

— E al tău! e al tău! strigă Mignon, împingîndu-l pe copil la genunchii lui Wilhelm.

Bătrîna se întoarse şi-i dădu o scrisoare.

— Acestea sînt ultimele cuvinte ale Marianei, zise ea.

— A murit! exclamă el.

— Da, a murit, oftă bătrîna; de-aş putea să te cruţ de toate mustrările!

Uimit şi tulburat, Wilhelm deschise scrisoarea, dar de la primele cuvinte fu copleşit de o durere amară; lăsă hîrtia să cadă, se prăbuşi pe o peluză de decor şi rămase aşa o bucată de vreme. Mignon încerca să-l mîngîie. În acest timp, Felix ridicase scrisoarea şi atît o trase pe tovarăşa sa de joacă, pînă ce fata îi făcu pe voie, îngenunche lîngă el şi se apucă să i-o citească. Felix repeta cuvintele şi Wilhelm fu nevoit să le asculte de două ori. „Dacă foaia aceasta ajunge vreodată la tine, atunci plînge-ţi iubita nefericită. Dragostea ta a omorît-o. Băieţaşul acesta, după naşterea căruia mai am de

trăit doar cîteva zile, este al tău; mor fiindu-ți credincioasă, oricît ar vorbi aparențele împotriva mea; cu tine am pierdut tot ce mă lega de viață. Mor mulțumită, căci m-au încredințat că băiatul e sănătos și că va trăi. Ascult-o pe bătrîna Barbara; iart-o, rămîi cu bine și nu mă da uitării."

Dureroasă scrisoare și, spre consolarea lui, destul de enigmatică! Nu i-a înțeles cu adevărat conținutul decît auzindu-i pe copii citind-o și recitind-o, cu opriri și silabisiri.

— Acum știi despre ce-i vorba, strigă bătrîna, fără a aștepta ca Wilhelm să-și vină în fire; mulțumește cerului că, după pierderea unei fete atît de bune îți rămîne totuși un copil așa de drăgălaș. Durerea îți va fi nemăsurată cînd ai să afli tot ce ți-a sacrificat biata fată, cum ți-a rămas credincioasă pînă la sfîrșit și cît a fost de nenorocită.

— Dă-mi să beau pînă la fund cupa durerii și a bucuriei! strigă Wilhelm; încredințează-mă, da, convinge-mă că a fost o fată cinstită, că merita stima și dragostea mea și, dacă e așa, lasă-mă pradă d. rerii că am pierdut-o pentru totdeauna.

— Nu-i vreme acum pentru așa ceva, răspunse bătrîna, am de lucru și n-aș vrea să fim găsiți împreună. Să rămînă o taină că Felix ți-e fiu. Mă pot aștepta la multă dojană din partea trupei că am ascuns acest lucru pînă acum. Mignon nu ne va da de gol; e bună și tăcută.

— Eu știam de mult și n-am spus nimic, replică Mignon.

— Cum se poate? exclamă bătrîna.

— De unde știai? interveni și Wilhelm.

— Mi-a spus-o spiritul.

— Cum? Unde?

— Sub boltă, cînd bătrînul a scos cuțitul, am auzit pe cineva strigîndu-mi: „Cheamă-l pe tatăl lui!" și m-am gîndit la tine.

— Dar cine-a strigat?

— Nu știu; am auzit în inimă, în cap; eram atît de înspăimîntată, tremuram, mă rugam; atunci a strigat și am înțeles.

Wilhelm o strînse la piept, îi dădu pe Felix în grijă și se îndepărtă. De-abia atunci observă că fetița era mai palidă și mai slabă decît înainte de plecarea lui. Madame Melina a fost cea dintîi cunoștință pe care a întîlnit-o. Ea l-a întîmpinat cît se poate de prietenos.

— O, ce bucuroasă aș fi, exclamă ea, să găsești la noi toate așa cum le dorești!

— De asta mă cam îndoiesc, zise Wilhelm; și nici nu mă aștept. Spune drept, așa-i că s-au luat toate măsurile ca teatrul să se poată lipsi de mine?

— Dar şi dumneata, de ce-ai plecat? replică prietena.

— Niciodată nu-i prea devreme să înveţi ce lesne se poate lipsi lumea de tine. Ne credem persoane importante! Socotim că noi dăm viaţa cercului în care activăm; ne închipuim că în lipsa noastră viaţa, hrana şi respiraţia se opresc — în realitate, golul pe care îl lăsăm abia e remarcat, atît de uşor e umplut, dacă nu cu ceva mai bun, măcar cu ceva mai plăcut.

— Dar de durerea prietenilor noştri nu ţinem socoteală?

— Chiar şi prietenii noştri fac foarte bine cînd se consolează repede, spunîndu-şi în gînd: Acolo unde te afli, acolo unde rămîi, fă şi tu ce poţi, fii activ şi agreabil şi bucură-te de viaţa pe care o duci.

Interesîndu-se mai de aproape, Wilhelm descoperi ceea ce bănuise: opera se şi instalase şi atrăgea toată atenţia publicului. Rolurile lui fuseseră susţinute, în lipsă, de Laertes şi Horatio, stîrnind amîndoi aplauze cu mult mai entuziaste decît obţinuse el vreodată.

Laertes intră în cameră şi Madame Melina exclamă:

— Priveşte-l pe omul ăsta fericit, care va ajunge curînd capitalist, sau Dumnezeu mai ştie ce! Wilhelm îl îmbrăţişă şi simţi că haina îi era de o stofă foarte fină; restul îmbrăcămintei era simplu, dar de cea mai bună calitate.

— Spune-mi, care e misterul? întrebă Wilhelm.

— Vei avea destul timp să afli, răspunse Laertes, că alergăturile mele îmi sînt acuma plătite, că patronul unei mari case de comerţ trage profit de pe urma neastîmpărului, a cunoştinţelor şi a relaţiilor mele şi că am şi eu parte la profitul său; însă, nu ştiu ce n-aş da să pot căpăta şi încredere în femei; căci în casă se află şi o nepoată foarte drăguţă şi văd eu bine că, dacă aş vrea, aş putea deveni curînd om cu stare.

— Desigur, nu ştii încă, spuse Madame Melina, că în lipsa dumitale s-a făcut şi o căsătorie printre noi. Serlo s-a însurat oficial cu frumoasa Elmira, căci tatăl ei nu vedea cu ochi buni legătura lor secretă.

Vorbiră aşa despre multe lucruri care se petrecuseră în lipsa lui; Wilhelm observă foarte bine că, în mintea şi inima trupei, el era socotit de multă vreme concediat.

Aştepta cu nerăbdare pe bătrînă, care-şi anunţase vizita ciudată pentru o oră tîrzie de noapte. Voia să vină cînd toţi vor dormi şi precauţiile pe care le cerea erau ca ale unei fete tinere, care ar vrea să se furişeze la iubitul ei. În vremea asta, Wilhelm citi scrisoarea

Marianei de o sută de ori; citi cu o încîntare de nespus cuvîntul *credincioasă*, scris de mîna ei iubită și, cu spaimă, prevestirea morții, de apropierea căreia se părea că nu-i fusese teamă.

Trecuse de miezul nopții, cînd auzi ceva mișcîndu-se lîngă ușa pe jumătate deschisă și bătrîna intră, cu un coșuleț în mînă.

— Trebuie să-ți povestesc istoria suferințelor noastre, începu ea; și nu m-ar mira să rămîi nesimțitor la ele, căci dumneata m-ai așteptat cu atîta nerăbdare numai ca să-ți potolești curiozitatea și ai să te învălui și acum în egoismul dumitale rece, ca și odinioară, cînd nouă ni se rupea inima de durere. Dar, uite aici! Așa am adus și în seara aceea fericită o sticlă de șampanie, am așezat trei pahare pe masă și ai început să ne încînți și să ne adormi cu poveștile dumitale drăgălașe și copilărești; astăzi însă eu am să te luminez cu adevăruri dureroase și am să te țin treaz.

Wilhelm nu știa ce trebuie să răspundă, cînd bătrîna făcu să sară dopul și umplu cele trei pahare.

— Bea! strigă ea, după ce goli repede paharul înspumat; bea, că altfel i se duce tăria. Al treilea pahar trebuie să rămînă neatins și să-și împrăștie spuma în amintirea nefericitei mele prietene. Cît de roșii îi erau buzele, atunci cînd a băut în sănătatea dumitale! Vai, acum sînt pentru totdeauna palide și reci!

— Sibilă! Furie! exclamă Wilhelm sărind în picioare și bătînd cu pumnul în masă, ce duh rău a pus stăpînire pe tine și te împinge să te porți așa? Drept cine mă iei, cînd îți închipui că simpla povestire a morții și a suferinței Marianei nu m-ar chinui destul, fără să mai ai nevoie și de tertipurile astea drăcești ca să-mi sporești tortura! Dacă bețivănia ta nesățioasă merge atît de departe, încît trebuie să te amețești și la praznicul pentru sufletul moartei, atunci bea și vorbește. Niciodată n-am putut să te sufăr și mi-e de ajuns să mă uit la tine, care ai trăit alături de Mariana, ca să n-o pot crede nevinovată!

— Domol, stimate domn! ripostă bătrîna. N-ai să mă scoți atît de ușor din sărite. Ne ești încă dator cu multe și nimeni nu se lasă batjocorit de un datornic. Dar ai dreptate, istorisirea cea mai simplă va fi pentru dumneata o pedeapsă îndestulătoare. Ascultă atunci lupta și izbînda Marianei ca să rămînă a dumitale.

— A mea? strigă Wilhelm; ce poveste vrei să mai începi?

— Nu mă întrerupe! urmă Barbara, ascultă-mă, și apoi n-ai decît să crezi ce poftești; oricum, astăzi e totuna. În ultima seară, cînd ai fost la noi, n-ai găsit un bilet și nu l-ai luat?

— N-am găsit biletul decît după ce l-am luat; era ascuns în eșarfa pe care am apucat-o din dragoste arzătoare și am vîrît-o în buzunar.

— Ce cuprindea biletul?

— Nădejdea ce-o avea un amant supărat ca, în noaptea următoare, să fie mai bine primit decît în ajun. Şi Mariana s-a ţinut de cuvînt: l-am văzut cu ochii mei cum s-a strecurat din casa voastră în zorii zilei.

— Îl vei fi văzut poate: dar ce s-a petrecut la noi, cît de tristă a fost noaptea aceea pentru Mariana şi cîte necazuri am avut eu, ai să afli abia acum. Am să fiu sinceră şi am să recunosc pe faţă că eu am sfătuit-o pe Mariana să se dea unui oarecare Norberg; ea m-a ascultat, mi s-a supus cu scîrbă, pot spune. Norberg era un om bogat, părea îndrăgostit şi nădăjduiam că va fi statornic. Îndată după aceea, a trebuit să facă o călătorie şi, în lipsa lui, Mariana te-a cunoscut. Cîte n-am avut atunci de îndurat! Cîte lucruri n-a trebuit să împiedic şi să rabd! „Vai şi iar vai! striga Mariana; dacă mi-ai fi cruţat tinereţea, dacă mi-ai fi cruţat nevinovăţia măcar încă patru săptămîni, aş fi găsit un om vrednic să-l iubesc şi aş fi fost şi eu vrednică de el; dragostea m-ar fi făcut să dăruiesc cu conştiinţa împăcată ceea ce am vîndut în silă." Mariana s-a lăsat în voia patimii ce-o stăpînea şi nu-i nevoie să te întreb dacă ai fost fericit. Eu aveam o putere fără margini asupra minţii ei, deoarece cunoşteam toate mijloacele de a-i împlini capriciile; dar n-aveam nici o putere asupra inimii ei, căci niciodată nu se învoia cu ce făceam pentru ea şi cu sfaturile pe care i le dădeam, dacă inima i se împotrivea; numai nevoile puteau s-o încovoaie, şi nevoile s-au arătat repede şi foarte apăsătoare. În primii ani ai tinereţii, ea nu dusese lipsă de nimic; familia ei îşi pierduse averea în nişte împrejurări încurcate; biata fată fusese obişnuită cu un anumit fel de viaţă şi în sufleţelul ei se întipăriseră o seamă de principii bune, care o neliniştteau, fără s-o ajute destul. Nu avea nici un pic de pricepere în treburile practice, era nevinovată, în înţelesul adevărat al cuvîntului; nici nu-i trecea prin minte că ai putea cumpăra, fără să plăteşti; de nimic nu se temea mai mult decît de datorii băneşti; totdeauna era mai bucuroasă să dea decît să primească, şi numai o situaţie ca asta a putut s-o constrîngă să se vîndă pe ea însăşi, pentru a scăpa de o mulţime de datorii mărunte.

— Şi tu, o întrerupse Wilhelm, n-ai putut s-o salvezi?

— Ba da, răspunse bătrîna, îndurînd foame şi mizerie, necazuri şi lipsuri; dar cu astea nu m-am împăcat niciodată.

— Codoaşă greţoasă şi josnică ce eşti! Aşa ai sacrificat-o tu pe fiinţa aceea nefericită? Ai jertfit-o pentru gîtlejul, pentru pîntecele tău nesăţios!

— Ai face mai bine să te stăpîneşti şi să-ţi ţii vorbele de ocară, răspunse bătrîna. Dacă vrei să azvîrli batjocuri, atunci du-te la

familiile voastre mari și nobile; acolo ai să găsești mame cumplit de grijulii să descopere pentru o fată drăgălașă, de o curăție cerească, pe cel mai ticălos dintre oameni, numai să fie și cel mai bogat. Cată să vezi pe sărmana făptură cum tremură și se frămîntă în fața sorții sale și cum nu va găsi mîngîiere nicăieri, pînă cînd vreo prietenă cu experiență o va face să înțeleagă că, prin căsătorie, a cîștigat dreptul să dispună pe viitor după cum vrea de inima și de persoana ei.

— Taci! răcni Wilhelm; ce, crezi că o crimă poate fi iertată prin alta? Povestește, fără comentarii.

— Atunci ascultă, fără să mă batjocorești. Mariana a fost a dumitale, împotriva voinței mele. Cel puțin în ce privește aventura asta eu n-am nici o vină. Norberg s-a întors, s-a grăbit s-o vadă pe Mariana, care l-a primit supărată și cu răceală: nu i-a îngăduit măcar o sărutare. Mi-am întrebuințat toată priceprea ca să-i scuz purtarea; i-am dat a înțelege că un duhovnic i-a trezit conștiința și că o conștiință trebuie respectată, atîta timp cît e trează. L-am hotărît să plece și i-am făgăduit să fac tot ce voi putea. Era bogat și cam din topor, dar avea suflet bun și o iubea grozav pe Mariana. Mi-a promis că va avea răbdare și am lucrat și mai stăruitor ca să nu-l pun la prea mare încercare. Am avut de dus cu Mariana o luptă aprigă; am convins-o, pot spune că am obligat-o, la urmă, sub amenințarea că am s-o părăsesc, să scrie amantului ei, să-i scrie și să-l poftească pentru noaptea aceea. Dar ai venit dumneata și ai pus mîna din întîmplare pe răspuns, odată cu eșarfa. Venirea dumitale neașteptată mi-a jucat o festă urîtă. De abia plecaseși, că a început necazul de la capăt; Mariana jura că nu poate să-ți fie necredincioasă și era atît de pătimașă, își ieșise într-atîta din fire, că mi-era milă de ea din toată inima. La urmă, i-am făgăduit că am să-l liniștesc pe Norberg și în noaptea aceea, și că am să-l îndepărtez sub un pretext oarecare. Am rugat-o să se culce, dar părea că nu are încredere în mine; a rămas îmbrăcată și, în sfîrșit, a adormit frămîntată și plînsă, așa cum era, cu hainele pe ea.

Norberg a venit; am încercat să-l domolesc; i-am înfățișat în culori întunecate mustrările ei de cuget și remușcările ei; el dorea numai s-o vadă și m-am dus în cameră s-o pregătesc pe Mariana; Norberg m-a urmat și am ajuns amîndoi în același timp lîngă patul ei. Mariana s-a trezit, a sărit furioasă din pat și s-a smuls din brațele noastre; ne implora și ne ruga; pînă la urmă, ne-a amenințat și ne-a declarat că nu va ceda. A fost destul de neprevăzătoare, lăsînd să-i scape cîteva vorbe despre adevărata ei pasiune, vorbe pe care bietul Norberg le-a luat în sens religios. În sfîrșit, i-a dat pace și ea s-a încuiat în cameră. L-am mai ținut cu mine multă vreme

și i-am vorbit despre starea ei, că e însărcinată și că trebuie s-o cruțe pe sărmana fată. El s-a simțit atît de mîndru că e tată, s-a bucurat atît de mult la gîndul că poate va avea un băiat, încît s-a învoit cu tot ceea ce îi cerea Mariana și a hotărît că e mai bine să călătorească o bucată de vreme decît să-și necăjească iubita și să-i facă rău cu asemenea emoții. Cu astfel de gînduri a plecat de la mine a doua zi în zori; iar dumitale, domnul meu, cînd făceai de gardă, nu ți-ar mai fi trebuit nimic, ca să fii fericit, decît să fi putut vedea în inima rivalului dumitale, a cărui apariție te-a dus la disperare, și pe care-l socoteai atît de favorizat, atît de fericit!

— Spui adevărat? întrebă Wilhelm.

— Tot atît de adevărat, pe cît sînt încredințată că am să te aduc la deznădejde.

Da, de bună seamă, ai să fii nenorocit dacă voi putea să-ți zugrăvesc exact tabloul dimineții ce a urmat. Cît de senină s-a trezit! Cît de prietenos m-a chemat înăuntru la ea! Ce fierbinte mi-a mulțumit! Cît de drăgăstos m-a strîns la piept! „Acum, spunea ea, îndreptîndu-se zîmbitoare spre oglindă, acum sînt iar stăpînă pe ființa mea, pot să mă bucur ca înainte de chipul meu, căci sînt iar a mea și a singurului meu iubit. Cît de dulce a triumful! Ce simțire dumnezeiască ai cînd urmezi calea inimii! Cît îți mulțumesc că ți-a fost milă de mine, că te-ai slujit o dată de iscusința, de deșteptăciunea ta și în folosul meu! Stai lîngă mine și gîndește-te la ce m-ar putea face cu totul fericită."

I-am împlinit voia, nu voiam s-o înfurii; i-am cîntat în strună și ea mă mîngîia cît putea mai drăgălaș. Dacă pleca o clipă de la fereastră, trebuia să stau de pază eu, căci urma să treci pe acolo și voia măcar să te vadă; toată ziua a petrecut-o așa, neliniștită. Noaptea, la ora obișnuită, te-am așteptat, încredințate că vei veni. Eu te pîndeam pe scară; dar mi s-a urît și m-am dus iar la dînsa în cameră. Spre mirarea mea, am găsit-o în costumul ei de ofițer: era neînchipuit de voioasă și fermecătoare. „Nu merit să apar astăzi în costum bărbătesc? mă întreba ea. Nu m-am purtat vitejește? Iubitul meu trebuie să mă vadă ca întîia oară; am să-l strîng la piept tot atît de duios și cu mai mult foc decît atunci; nu sînt oare astăzi cu mult mai mult a lui decît în ziua aceea, cînd nu luasem încă o hotărîre nobilă, care să mă elibereze? Dar, adăugă ea după oarecare gîndire, n-am cîștigat încă în întregime; trebuie mai întîi să risc tot, pentru a fi demnă de el, pentru a fi sigură că-i al meu; trebuie să-i mărturisesc, să-i destăinuiesc în întregime situația în care mă aflu și să-l las să hotărască dacă vrea să mă țină lîngă el ori să mă respingă. Iată scena pe care i-o pregătesc, pe care mi-o pregătesc și mie; și dacă simțirea lui va fi în stare să mă respingă,

atunci am să-mi aparțin iarăși numai mie; am să-mi găsesc mîngîiere în propria mea pedeapsă și voi îndura toate cu cîte mă va împovăra soarta."

Cu asemenea gînduri, cu asemenea nădejdi te aștepta, domnule, fata aceea încîntătoare: dar n-ai venit. O, cum să descriu starea ei de așteptare și speranță? Vai, o mai văd și acum în fața ochilor, cu ce dragoste, cu ce înflăcărare vorbea despre omul a cărui cruzime n-o cunoștea încă!

— Dragă Barbara, strigă Wilhelm, ridicîndu-se și apucînd mîna bătrînei, lasă prefăcătoria asta, lasă pregătirea. Tonul tău indiferent, liniștit, tonul tău de satisfacție te-a trădat. Dă-mi-o înapoi pe Mariana! Trăiește, e aici, aproape. N-ai ales degeaba ceasul ăsta tîrziu și singuratic, nu m-ai pregătit degeaba cu povestirea ta vrăjită. Unde e? Unde-ai ascuns-o? Cred toate cîte le spui, îți făgăduiesc să cred tot, dacă mi-o arăți, dacă mi-o redai. I-am văzut umbra plutind aici, lasă-mă s-o strîng iar în brațe! Am să-i stau în genunchi, am să-i cer iertare, am s-o felicit că s-a luptat, că s-a învins pe sine și te-a învins și pe tine, am să i-l aduc pe Felix al meu! Hai, spune, unde ai ascuns-o? N-o mai lăsa nici pe *ea*, și nu mă lăsa nici pe mine, în nesiguranță. Ți-ai ajuns scopul. Unde-ai ascuns-o? Vino, să-i luminez fața cu lumînarea asta; să-i văd iar chipul dulce.

Wilhelm o trase cu putere pe bătrînă de pe scaun: ea îl privi țintă: o podidiră lacrimile, copleșită de o durere adîncă.

— Ce rătăcire groaznică te face să mai nădăjduiești încă? strigă ea. Da, am ascuns-o, dar în pămînt, unde nici lumina soarelui, nici vreo lumînare obișnuită nu-i va mai lumina vreodată chipul dulce. Du-l pe Felix la mormînt și spune-i: Iată unde-ți zace măicuța, pe care tatăl tău a osîndit-o fără s-o asculte. Biata ei inimă nu mai bate ca odinioară de nerăbdare să te vadă; nici nu așteaptă în odaia de alături să vadă cum o scot la capăt cu poveștile mele; a înghițit-o cămara întunecată, unde nu pătrunde nici un logodnic, de unde nu mai ieși ca să întîmpini un iubit.

Barbara se prăbuși la pămînt, lîngă un scaun, plîngînd în hohote. Wilhelm se afla în starea cea mai jalnică: pentru întîia oară era deplin încredințat că Mariana murise. Bătrîna se ridică.

— Nu mai am nimic să-ți spun, rosti ea, aruncînd pe masă un pachet. Scrisorile acestea îți vor dovedi cît ai fost de crud, citește-le fără lacrimi, dacă ești în stare!

Pe nesimțite, Barbara se strecură pe ușă afară; iar Wilhelm n-avu în noaptea aceea tăria să deschidă mapa de scrisori; el însuși i-o dăruise Marianei și știa că ea păstra acolo, cu grijă, orice hîrtiuță

primită de la dînsul. A doua zi dimineață, învingîndu-și emoția, prietenul nostru desfăcu panglica și dădu de biletele scrise de mîna lui cu creionul; ele îi amintiră de toate împrejurările legăturii lor, din clipa încîntătoarei întîlniri cînd s-au cunoscut, pînă în ultima zi, aceea a crudei lor despărțiri. Dar cuprins de durerea cea mai sfîșietoare, n-a putut citi decît un mic număr din scrisorile ce-i fuseseră adresate și care, după cum înțelese din conținut, fuseseră trimise înapoi de către Werner.

*

„N-ai primit nici una din scrisorile mele; rugămințile, implorările mele n-au ajuns pînă la tine. Oare tu însuți ai dat porunca asta atît de crudă? Să nu te mai văd niciodată? Mai încerc și acum; te rog, vino, vino! Nu vreau să te țin lîngă mine, vreau numai să te mai pot strînge o dată la piept.“

„Cînd stăteam odinioară lîngă tine, cînd îți țineam mîinile și te priveam în ochi și, cu inima plină de dragoste și încredere, îți spuneam: iubitule, iubitule, omule bun! îți plăcea să auzi aceste cuvinte, și trebuia să ți le repet atît de des; ți le mai spun o dată acum: iubitule, iubitule, omule bun! fii bun, așa cum erai atunci, vino și nu mă lăsa pradă deznădejdii.“

„Mă socoți vinovată; e drept că sînt, dar nu așa cum crezi tu. Vino, ca să am măcar o singură mîngîiere: să mă cunoști cu adevărat; apoi, fie ce-o fi!“

„Nu numai pentru mine, dar și din grijă pentru tine te implor să vii. Simt durerea îngrozitoare pe care o încerci fugind de mine; vino, ca despărțirea noastră să nu fie atît de crudă! Poate că niciodată n-am fost mai demnă de tine decît în clipa în care m-ai respins aruncîndu-mă într-o disperare fără margini.“

„Pe tot ce e sfînt, pe tot ce poate mișca o inimă omenească, te implor să vii. E în joc un suflet, o viață, două vieți, dintre care una trebuie să-ți rămînă veșnic scumpă. Vei bănui poate că nu e adevărat; totuși și în ceasul morții voi mărturisi: copilul pe care-l

port la sîn e al tău. De cînd te iubesc, nimeni altul nu mi-a strîns măcar mîna. Vai, dacă dragostea ta, onestitatea ta, ar fi fost tovarăşele tinereţii mele!"

„Nu vrei să mă auzi? Atunci va trebui, pînă la urmă, să tac, dar aceste file nu trebuie să dispară; poate vor izbuti să-ţi mai vorbească, cînd giulgiul îmi va fi acoperit buzele şi cînd glasul remuşcării tale nu va mai putea ajunge la urechile mele. În toată viaţa mea tristă, pînă în ultima clipă, aceasta va fi singura mea mîngîiere, că n-am fost vinovată faţă de tine, chiar dacă nu mă pot numi nevinovată."

Wilhelm nu mai putu continua; se lăsă cu totul pradă durerii, dar îi veni şi mai greu cînd intră Laertes, faţă de care se străduia să-şi ascundă emoţia. Laertes scoase la iveală o pungă cu ducaţi, începu să-i numere, să facă socoteli şi îi declară lui Wilhelm că nimic nu e mai frumos pe lume decît să te afli pe cale de a deveni bogat, căci atunci, nimic nu te poate ţine în loc sau tulbura. Wilhelm îşi aduse aminte de visul lui şi zîmbi; dar, în acelaşi timp, se gîndi cu groază că, în acea viziune, Mariana îl părăsea pentru a urma pe tatăl său defunct şi că, la urmă, amîndoi se mişcau în jurul grădinii, plutind ca nişte duhuri.

Laertes îl smulse pe Wilhelm din gîndurile care-l copleşeau şi-l duse într-o cafenea, unde se adunară deîndată în jurul său mai multe persoane, care, mai înainte, îl văzuseră cu plăcere pe scenă; se bucurau mult de prezenţa lui, dar deplîngeau faptul că, după cum auziseră, voia să părăsească teatrul. Vorbeau cu atîta pricepere şi inteligenţă despre el şi jocul lui, despre talentu-i remarcabil şi despre speranţele pe care şi le puneau în el, încît Wilhelm exclamă la urmă, cu destulă emoţie:

— Ei, cît de preţioase mi-ar fi fost aceste mărturisiri de simpatie acum cîteva luni! Cît de instructive ar fi fost pentru mine şi ce bucurie mi-ar fi făcut! Niciodată nu mi-aş fi pierdut dragostea pentru scenă şi n-aş fi ajuns să mă exaspereze publicul în aşa măsură.

— Nu trebuia să ajungi aici în nici un caz, zise un om mai în vîrstă, care păşi în faţă; publicul e matur; adevărata pricepere şi adevărata sensibilitate nu sînt atît de rare pe cît se crede; dar artistul nu trebuie să ceară niciodată o aprobare fără rezerve pentru ceea ce realizează; căci aprobarea fără rezerve e cea mai puţin valoroasă; însă domnilor artişti nu le plac criticile. Ştiu foarte bine că în viaţă ca şi în artă trebuie să te sfătuieşti cu tine însuţi

cînd vrei să creezi și să faci ceva. Însă, după ce opera e creată și încheiată, trebuie să asculți atent multe păreri și, cu oarecare practică, ajungi ca dintr-atîtea voci să-ți formezi o judecată justă, căci acei care ar putea să ne scutească de asemenea osteneală, tac de cele mai multe ori.

— Tocmai asta n-ar trebui să facă! exclamă Wilhelm. De-atîtea ori i-am auzit chiar pe oamenii care nu spun o vorbă despre operele bune, acuzînd și deplîngînd această tăcere.

— De aceea, astăzi vom vorbi cu glas tare! strigă un tînăr. Trebuie să iei masa cu noi și ne vom achita de ceea ce v-am rămas datori, atît dumitale cît și, deseori, bietei Aurelia.

Wilhelm refuză invitația și se duse la Madame Melina, dorind să vorbească despre copii, întrucît avea de gînd să-i ia de la dînsa.

N-a fost în stare să păstreze cu grijă secretul bătrînei. Cînd l-a revăzut pe drăgălașul Felix, s-a trădat.

— O, copilul meu, dragul meu copil! a strigat el, ridicîndu-l și strîngîndu-l la piept.

— Ce mi-ai adus, tată? a întrebat băiatul. Mignon îi privea pe amîndoi, parcă voind să le atragă atenția să nu se trădeze.

— Ce înseamnă scena asta? întrebă Madame Melina. Pînă la urmă îndepărtară copiii, și Wilhelm, care nu se socotea dator să țină cu strășnicie secretul bătrînei, dezvălui prietenei sale toată întîmplarea. Madame Melina se uită la el, zîmbind: O, ce creduli sînt bărbații! exclamă ea; orice le iese în cale, le poate fi ușor pus în spinare. În schimb, altcori nu se uită nici la dreapta, nici la stînga și nu prețuiesc decît ce au marcat mai întîi cu pecetea unei pasiuni dominatoare. Doamna Melina nu izbuti să-și stăpînească un suspin; dacă Wilhelm n-ar fi fost cu desăvîrșire orb, ar fi putut recunoaște în purtarea ei o înclinare pe care niciodată nu și-o putuse învinge cu totul.

Wilhelm îi vorbi apoi de copii, de intenția lui de a-l lua pe Felix cu el și de a o trimite pe Mignon la țară. Doamna Melina, deși îi părea rău să se despartă de copii, găsi că proiectul e bun, ba chiar necesar. Felix se sălbăticea, iar Mignon părea că are nevoie de aer curat și de alte condiții: copila era suferindă și nu izbutea să se întremeze.

— Nu te tulbura că, fără să cuget, am arătat oarecare îndoială că băiatul e într-adevăr al dumitale, spuse Madame Melina. Ce-i drept, e greu să ai încredere în bătrîna aceea; totuși, cel ce născocește o minciună în propriul său interes poate cîteodată să spună și adevărul, dacă adevărul i se pare folositor. Bătrîna i-a vîrît în cap Aureliei că Felix e băiatul lui Lothario și noi, femeile, avem ciudățenia că iubim pe copiii amanților noștri, chiar dacă pe mame nu

vrem să le cunoaştem, sau le urîm din tot sufletul. Felix intră sărind într-un picior şi doamna Melina îl strînse la piept cu o însufleţire ce nu-i era obişnuită.

Wilhelm se grăbi să ajungă acasă şi trimise după Barbara, care însă făgădui să vină numai după ce se va înnopta; o primi supărat şi-i spuse:

— Nu-i nimic mai ticălos pe lume decît să-ţi faci o meserie din minciuni şi scorneli! Ai stîrnit destul rău cu asta, iar acum cînd vorba ta poate să hotărască fericirea vieţii mele, acum stau nedumerit şi nu îndrăznesc să strîng pe copil în braţe, cînd aş fi atît de fericit să ştiu sigur că-i al meu. Nu mă pot uita la tine decît cu ură şi dispreţ, creatură infamă ce eşti!

— Dacă mi-e îngăduit să vorbesc pe şleau, purtarea dumitale îmi pare cu totul nesuferită, replică bătrîna. Chiar dacă n-ar fi băiatul dumitale, nu-i oare cel mai frumos şi mai plăcut copil din lume, pentru care ai da orice, numai ca să-l ai totdeauna alături? Nu merită să-l iei sub ocrotire? Şi nu merit şi eu, pentru grija, pentru osteneala pe care mi-am dat-o cu el, nu merit un mic sprijin pentru viaţa mea de-acum înainte? Of! dumneavoastră, domnilor, cărora nu vă lipseşte nimic, vă vine uşor să vorbiţi despre adevăr şi cinste; dar despre o biată fiinţă care n-are cu ce face faţă lipsurilor, care le nevoie nu are nici prieten, nici sfat, nici ajutor, care trebuie să se strecoare printre oameni egoişti şi să îndure toate necazurile în tăcere — despre ea ar fi multe de spus, dacă aţi vrea s-o ascultaţi. Ai citit scrisorile Marianei? Sînt biletele pe care ţi le scria în vremea aceea nenorocită. În zadar am încercat să mă apropii de dumneata, în zadar am căutat să ajungă biletele acelea la dumneata; cumnatul dumitale a fost atît de crud şi te-a apărat în aşa fel că toată viclenia şi iscusinţa n-au folosit la nimic; la urmă, cînd ne-a ameninţat, pe mine şi pe Mariana cu închisoarea, a trebuit să-mi iau orice nădejde. Oare nu se potriveşte ce-ţi spun cu toate celelalte ce ţi le-am povestit? Şi scrisoarea lui Norberg nu îndepărtează orice îndoială?

— Ce scrisoare? întrebă Wilhelm.

— N-ai găsit-o în mapă?

— Nu le-am citit încă pe toate.

— Dă-mi mie mapa; pe documentul ăsta mă bizui. Scrisoarea aceea nefericită a lui Norberg a făcut toată încurcătura blestemată. Alta, tot de mîna lui, poate să dezlege nodul, dacă firul mai poate sluji la ceva! Ea scoase o foaie din mapă; Wilhelm recunoscu scrisul detestat, se stăpîni şi citi:

„Spune-mi, fată, numai atît: ce putere ai tu asupra mea? Doar eram sigur că nici chiar o zeiţă n-ar putea să mă prefacă în amorez suspinător. În loc să-mi alergi înainte cu braţele deschise, tu te tragi înapoi; s-ar putea crede că-ţi fac silă, după cum te porţi. S-a mai pomenit oare să fiu obligat să-mi petrec noaptea cu bătrîna Barbara pe un cufăr în camera ei? Şi doar două uşi să mă despartă de fata mea iubită! E prea de tot, atîta îţi spun! Am făgăduit să-ţi las cîtva timp de gîndire, să nu forţez lucrurile, dar fiecare sfert de oră pierdut mă înnebuneşte. Nu ţi-am dăruit ce m-am priceput şi cît mi-a stat în puteri? te mai îndoieşti de dragostea mea? ce vrei tu să ai? spune, căci vreau să nu duci lipsă de nimic! Ce-aş mai dori să muţească şi să orbească popa care ţi-a vîrît în cap asemenea prostii! Trebuia tocmai peste el să dai! Sînt atîţia alţii care ştiu să fie mai îngăduitori cu cei tineri! Destul, îţi spun; aşa nu mai merge; în cîteva zile, trebuie să am un răspuns, căci în curînd plec din nou şi, dacă nu eşti iarăşi prietenoasă şi înţelegătoare, n-ai să mă mai vezi..."

Scrisoarea continua în felul acesta încă multă vreme, se învîrtea mereu în jurul aceluiaşi punct, spre satisfacţia dureroasă a lui Wilhelm şi dovedea că povestea pe care i-o spusese Barbara era adevărată. O altă scrisoare dovedea clar că nici mai tîrziu Mariana nu cedase, şi din cuprinsul ei şi al altor scrisori Wilhelm afla acum, cu durere adîncă, istoria nenorocitei fete, pînă în clipa morţii.

Pe necioplitul de Norberg l-a îmblînzit Barbara încetul cu încetul, aducîndu-i la cunoştinţă moartea Marianei şi făcîndu-l să creadă că Felix ar fi copilul lui. El i-a trimis de cîteva ori bani, pe care bătrîna i-a păstrat pentru ea, întrucît o convinsese pe Aurelia să aibă grijă de creşterea băiatului. Dar, din păcate, ajutorul acesta secret n-a ţinut mult. Norberg şi-a risipit cea mai mare parte din avere într-o viaţă desfrînată şi numeroasele lui aventuri amoroase i-au împietrit inima faţă de pretinsul său fiu.

Oricît sunau de adevărate şi oricît de bine se potriveau toate împreună, Wilhelm nu îndrăznea încă să se lase în voia bucuriei; părea că se teme de acel dar, pe care i-l oferea un geniu rău.

— Numai timpul te va vindeca de îndoială, spuse bătrîna, care-i ghicise starea sufletească. Uită-te la copil ca la un străin şi fii cu toată băgarea de seamă! Ia aminte la însuşirile şi la felul lui de-a fi şi dacă n-ai să te recunoşti tot mai mult în el, înseamnă că n-ai ochi buni. Eu atîta pot să-ţi spun că, dacă aş fi bărbat, n-ar putea nimeni să mă prostească cu un copil; dar femeile au noroc că bărbaţii nu-s prea ageri la minte în asemenea cazuri.

În sfîrșit, după toate aceste vorbe, Wilhelm se despărți de bătrînă; el hotărîse ca Felix să rămînă cu dînsul, iar Barbara s-o ducă pe Mignon la Therese, și apoi să trăiască unde va vrea, din pensioara pe care i-o făgăduise.

O chemă pe Mignon, ca s-o pregătească pentru această schimbare.

— Meister, se rugă copila, ține-mă cu tine; asta are să-mi facă și bine și rău.

Wilhelm o lămuri că acuma era mare și deci trebuia să se îngrijească cineva de educația ei.

— Sînt educată de-ajuns ca să iubesc și să sufăr, replică Mignon.

El îi mai atrase atenția că sănătatea ei ar avea nevoie de o îngrijire continuă și de supravegherea unui medic iscusit.

— De ce atîta grijă de mine, îi spuse ea, cînd sînt atîtea alte lucruri de care trebuie să te îngrijești?

Degeaba s-a ostenit Wilhelm s-o convingă că acum n-o putea lua cu dînsul și că voia s-o ducă la niște persoane unde va veni adesea s-o vadă, copila părea că n-aude nimic din ce i se spune.

— Nu vrei să stau cu tine, nu-i așa? Atunci poate că e mai bine să mă trimiți la bătrînul harpist; e atît de singur, sărmanul!

Wilhelm căută s-o facă a înțelege că bătrînul e îngrijit cît se poate de bine.

— Mi-e dor mereu de el, stărui Mignon.

— Dar n-am băgat de seamă că ți-era atît de drag pe vremea cînd trăia cu noi.

— Îmi era frică de el, cînd era treaz; nu puteam să-i văd ochii; dar cînd dormea, mă așezam lîngă dînsul, îl apăram de muște și nu mă mai puteam sătura privindu-l. Ah, el m-a ajutat în niște clipe înspăimîntătoare, nimeni nu știe cît îi sînt de îndatorată! De mult aș fi alergat la el, dacă aș fi cunoscut drumul.

Wilhelm îi explică împrejurările în amănunt, adăugînd că o socoate un copil cu-atîta minte, încît era sigur că și de data aceasta îl va asculta.

— Mintea e crudă, răspunse ea; inima e mai bună. Mă voi duce unde vrei tu, dar lasă-mi-l pe Felix.

Oricît au mai discutat, Mignon rămase tot la ideea ei și, pînă la urmă, Wilhelm trebui să ia hotărîrea ca amîndoi copiii să fie încredințați Barbarei și trimiși împreună domnișoarei Therese. S-a hotărît cu atît mai ușor cu cît încă se temea să-l socotească pe frumosul Felix drept fiul său. Îl lua mereu în brațe și-l plimba prin casă; copilului îi plăcea să fie ridicat în fața oglinzii și Wilhelm, fără să-și mărturisească, se oprea bucuros și căuta să prindă ase-

mănări între el și băiat. Dacă pentru o clipă asemănarea i se părea vădită, îl strîngea pe copil la piept; dar, îndată, speriat la gîndul că poate se înșală, îl lăsa jos și-i dădea drumul să alerge.

— Vai, dacă mi-aș însuși comoara asta neprețuită și apoi mi-ar fi smulsă, aș fi cel mai nefericit om din lume! strigă el.

După expedierea copiilor, Wilhelm vru să-și ia oficial rămas bun de la teatru, dar își dădu seama că era de mult concediat și că nu-i mai rămînea decît să plece. Mariana nu mai era; cei doi îngeri păzitori se depărtaseră și gîndurile sale zburau pe urma lor. Băiețelul cel frumos plutea ca o vagă apariție încîntătoare pe dinaintea imaginației sale; îl vedea, cu Therese de mînă, alergînd pe cîmp și prin pădure, crescînd în aer liber, alături de o însoțitoare cu o fire deschisă și voioasă. Therese îi devenise și mai scumpă, de cînd îl știa pe copil în tovărășia ei. Chiar și ca spectator, la teatru, își aduse aminte de ea zîmbind; era aproape în aceeași situație cu Therese, căci reprezentațiile nu-i mai dădeau nici o iluzie.

Serlo și Melina s-au arătat deosebit de politicoși cu el, de îndată ce au văzut că nu avea nici o pretenție asupra locului ce-l deținuse. O parte din public dorea să-l mai vadă o dată apărînd pe scenă; dar lui Wilhelm i-ar fi fost cu neputință și nimeni din trupă nu dorea așa ceva, afară doar de doamna Melina.

De la această prietenă și-a luat în sfîrșit rămas bun; era mișcat și îi spuse:

— Ce bine ar fi dacă omul nu s-ar încumeta să facă făgăduieli pentru viitor! Căci nu-i în stare să-și țină cuvîntul nici în lucrurile mărunte, cu atît mai puțin cînd e vorba de ceva important. Ce mult mă rușinez gîndindu-mă la cîte v-am făgăduit tuturor în noaptea aceea nenorocită, cînd stăteam înghesuiți într-o cîrciumă jalnică, jefuiți, bolnavi, răniți și batjocoriți. Ce exaltat mi-era curajul din pricina nenorocirii și ce forță crezusem că pot găsi în voința mea de-a săvîrși binele! Și din toate nu s-a ales nimic, chiar nimic. Vă părăsesc rămînîndu-vă datornic și am noroc că făgăduiala nu mi-a fost luată în seamă mai mult decît merita și că nimeni nu mi-a mai amintit vreodată de ea.

— Nu fi nedrept cu dumneata însuți! replică doamna Melina; dacă ceilalți nu recunosc ce-ai făcut pentru noi, eu, cel puțin, n-am să uit niciodată că situația noastră ar fi fost cu totul alta dacă nu te-am fi avut pe dumneata. Cu planurile noastre se întîmplă la fel ca și cu dorințele noastre. După ce sînt îndeplinite, după ce sînt satisfăcute, par altfel, și credem că n-am realizat nimic și că n-am dobîndit nimic.

— Nu-mi poți liniști conștiința cu explicațiile dumitale prietenești și mă voi socoti totdeauna datornicul vostru, replică Wilhelm.

— Se prea poate să şi fii, replică Madame Melina, dar nu în felul în care crezi. Socotim că e ruşinos să nu ţinem o făgăduială exprimată prin cuvinte. O, prietene, un om de valoare făgăduieşte totdeauna mult prin prezenţa lui. Încrederea care i se acordă, afecţiunea ce-o inspiră, speranţele ce le trezeşte sînt infinite; el devine şi rămîne datornic, fără să ştie. Adio! Dacă situaţia noastră materială s-a restabilit în chip fericit sub îndrumarea ce ne-ai dat-o, în schimb plecarea dumitale îmi lasă în inimă un gol, care nu se va umple uşor.

Înainte de-a părăsi oraşul, Wilhelm îi scrise lui Werner o scrisoare lungă. Ce-i drept, mai schimbaseră între ei cîteva misive, dar cum nu aveau aceleaşi păreri, pînă la urmă încetaseră să-şi mai scrie. Acum însă Wilhelm se apropia iar de prietenul său; avea de gînd să facă ceea ce Werner dorea atît de mult, aşa că putea să-i spună: părăsesc teatrul şi intru în legătură cu oameni a căror frecventare mă va duce în toate privinţele la o activitate reală şi sigură. Apoi îi ceru amănunte cu privire la propria-i avere; i se părea ciudat că atîta vreme nu se interesase de acest lucru. Nu ştia că totdeauna oamenii preocupaţi de formarea lor sufletească neglijează cu totul realităţile exterioare. Wilhelm se aflase pînă atunci în asemenea stare; acum pentru întîia oară îşi dădea seama că are nevoie de resurse materiale pentru o activitate susţinută. Plecă în cu totul altă dispoziţie decît întîia dată; avea înainte perspective ademenitoare şi aştepta să i se întîmple pe drum numai lucruri plăcute.

Capitolul al nouălea

Întors la moşia lui Lothario, găsi acolo o mare schimbare. Jarno îl întîmpină cu vestea că unchiul murise şi că Lothario plecase să-şi ia în stăpînire bunurile moştenite.

— Ai sosit chiar la timp, zise el, ca să ne dai ajutor mie şi abatelui. Lothario ne-a încredinţat cumpărarea unor proprietăţi importante în vecinătate; totul era pregătit de multă vreme şi iată că acum dispunem de banii şi creditul de care aveam nevoie. Singurul lucru care ne punea pe gînduri e că o casă de comerţ din altă localitate îşi făcuse şi ea planuri de cumpărare; dar acum sîntem hotărîţi să acţionăm în comun şi să nu ne concurăm ridicînd preţul fără nici o nevoie şi fără chibzuială. Se pare că avem de-a face cu

un om înțelegător. Acum întocmim calcule și devize. Trebuie să reflectăm și cum putem împărți domeniile practic, așa ca fiecare dintre părtași să obțină o proprietate frumoasă.

I s-au înfățișat lui Wilhelm documentele; au inspectat cîmpul, pășunile și clădirile și cu toate că Jarno și abatele păreau că se pricep foarte bine, Wilhelm ar fi dorit totuși ca și domnișoara Therese să fie cu ei.

Le-a trebuit cîteva zile pentru munca aceasta și Wilhelm abia a avut vreme să le istorisească prietenilor despre aventura lui și despre paternitatea lui îndoielnică, lucru atît de important pentru el, dar pe care cei doi l-au tratat cu indiferență și ușurătate.

Wilhelm observase, adeseori, că în convorbirile lor amicale, la masă sau la plimbare, cei doi prieteni se opreau deodată și dădeau o altă întorsătură discuției, arătînd oarecum că aveau între ei multe subiecte care lui îi erau ascunse. Își aduse aminte de ce-i spusese Lydia și recunoscu că avusese dreptate, cu atît mai mult, cu cît o întreagă latură a castelului îi rămăsese și lui inaccesibilă. Pînă atunci căutase în zadar drumul și intrarea la anumite galerii și mai ales la turnul cel vechi, pe care îl cunoștea foarte bine pe dinafară.

Într-o seară, Jarno îi spuse:

— Acum te putem considera cu atîta încredere ca pe unul de-ai noștri, încît ar fi nedrept să nu fii inițiat mai adînc în tainele noastre. E bine ca omul, cînd pășește în lume, să se bizuie mult pe el, să dorească să dobîndească multe calități, să caute a realiza tot ce e cu putință. Dar cînd dezvoltarea lui a ajuns la un anume grad, atunci e bine să învețe a se pierde într-un grup mai mare de oameni, să învețe să trăiască pentru alții și să se uite pe sine însuși cu adevărat, căci numai prin activitate ne putem compara cu alții. În curînd vei afla ce grup trăiește în vecinătatea dumitale și cît de bine ești cunoscut în această lume restrînsă; mîine dimineață, înainte de răsăritul soarelui, să fii îmbrăcat și pregătit!

Jarno sosi la ceasul hotărît și-l conduse prin unele încăperi cunoscute și necunoscute ale castelului, apoi prin cîteva galerii, pînă ce ajunseră în fața unei uși mari și vechi, ferecată zdravăn cu fier. Jarno ciocăni, ușa se întredeschise așa ca un om abia să se poată strecura. Jarno îl împinse pe Wilhelm înăuntru, fără să-l urmeze. Prietenul nostru se găsi într-o încăpere întunecoasă și strîmtă; era beznă în jurul lui, și cînd vru să facă un pas înainte, trebui să se oprească. O voce, care nu-i era cu totul necunoscută, îi strigă: intră! și abia atunci observă că pereții laterali ai încăperii în care se afla erau numai niște draperii, prin care străbătea o lu-

mină slabă. Intră! i se strigă din nou; Wilhelm ridică draperia şi intră.

Sala în care se găsea acum părea că fusese cîndva o capelă; în locul altarului, se găsea o masă mare, înălţată pe cîteva trepte şi acoperită cu un covor verde; deasupra ei, o perdea părea că ascunde o pictură; pe laturi, se aflau nişte dulapuri frumos lucrate, închise cu gratii fine de sîrmă, cum se vede obişnuit la biblioteci; numai că în loc de cărţi, acolo se aflau nişte suluri. În sală nu era nimeni; razele soarelui care începea să răsară treceau prin ferestrele colorate şi cădeau asupra lui Wilhelm, salutîndu-l prietenos.

— Stai jos! strigă o voce, care părea că iese din altar.

Wilhelm se aşeză într-un mic jilţ, ce se afla lîngă perdeaua de la intrare; nu se mai găsea nici un alt scaun în toată încăperea, aşa că fu nevoit să se aşeze acolo, deşi soarele dimineţii îl orbea; jilţul era fix; nu putea face altceva decît să-şi ţină mîna în faţa ochilor.

În vremea asta, perdeaua de deasupra altarului se deschise cu un foşnet uşor şi lăsă să se vadă, în mijlocul unui cadru, un spaţiu întunecat şi gol pe unde apăru un om, îmbrăcat în haine obişnuite, care-l salută şi-i spuse:

— Nu mă recunoşti? Printre lucrurile pe care ai dori să le ştii, n-ai vrea oare să afli unde-i acum colecţia de tablouri a bunicului dumitale? Nu-ţi mai aduci aminte de tabloul care te încînta atît de mult? Unde tînjeşte oare acum fiul de rege? — Wilhelm recunoscu îndată pe străinul cu care stătuse de vorbă într-un han, atunci, în noaptea aceea atît de importantă pentru el. — Poate că acum, continuă străinul, ne vom înţelege mai uşor cu privire la soartă şi caracter.

Wilhelm tocmai voia să răspundă, cînd perdeaua fu iarăşi trasă repede. Ce ciudat! reflectă el; oare faptele întîmplătoare au o înlănţuire? Şi ceea ce numim destin nu-i decît simplu hazard? Unde o fi colecţia bunicului? Şi de ce mi se pomeneşte de ea într-o clipă atît de solemnă?

Nu mai avu timp să se gîndească, deoarece perdeaua se deschise iar şi în faţa ochilor săi se ivi un om, pe care-l recunoscu îndată; era preotul de ţară, care făcuse împreună cu el şi cu societatea aceea veselă, o plimbare cu barca: semăna cu abatele, deşi nu părea să fie aceeaşi persoană. Cu o faţă senină şi cu o expresie de demnitate, omul începu astfel:

— Datoria educatorului nu e să-i apere pe oameni de greşeli, ci să-l îndrumeze pe cel rătăcit; să-l lase chiar să bea pînă la fund din cupa rătăcirii, aceasta-i înţelepciunea învăţătorului. Cine

gustă numai din acea cupă, o păstrează multă vreme și se bucură de ea, ca de o fericire rară; dar cine soarbe din ea pînă la fund, va recunoaște că e rătăcire, dacă nu e nebun.

Perdeaua se închise din nou și Wilhelm avu timp să se gîndească la aceste vorbe. Oare despre ce greșeală vrea să vorbească omul ăsta? se întrebă el, dacă nu de aceea care m-a urmărit toată viața: anume că am căutat să mă formez în direcția unde nu era cu putință, că mi-am închipuit că pot dobîndi un talent pentru care nu aveam nici cea mai mică aptitudine.

Perdeaua se deschise cu și mai multă iuțeală și apăru un ofițer, care trecu, spunînd numai aceste cuvinte:

— Învață-te să cunoști oamenii în care te poți încrede!

Perdeaua se închise și lui Wilhelm nu-i trebui multă gîndire, ca să recunoască în ofițer pe cel care-l îmbrățișase în parcul contelui și datorită căruia îl luase pe Jarno drept un recrutor. Cine era acel ofițer și cum de ajunsese aici era pentru Wilhelm un adevărat mister: Dacă atîția oameni s-au interesat de tine, ți-au cunoscut drumul vieții și știau ce aveai de făcut, de ce nu te-au condus mai sever, mai serios? De ce ți-au favorizat capriciile, în loc să te îndepărteze de ele?

— Nu ne cere socoteală! strigă o voce. Ești salvat și te afli pe calea ce duce la țintă. N-ai să te căiești de nici una din nebuniile tale, nu vei regreta nimic; o soartă mai fericită nu poate avea un om. Perdeaua se deschise larg și, în încăpere, apăru bătrînul rege al Danemarcei, în armură completă.

— Eu sînt duhul tatălui tău, spuse apariția, și mă despart de tine împăcat, căci ceea ce ți-am dorit s-a înfăptuit, mai mult decît nădăjduiam eu însumi. Înălțimile nu se pot urca decît pe căi ocolite; drumurile drepte de la un loc la altul sînt numai în cîmpie. Rămîi cu bine și gîndește-te la mine, cînd vei gusta fericirea ce ți-am pregătit.

Wilhelm era tulburat la culme; i se părea că auzise vocea tatălui său, și totuși nu era vocea lui; prins astfel între prezent și amintirea trecutului, se găsea în cea mai mare nedumerire.

Dar nu avu mult timp să-și rumege gîndurile, căci intră abatele și se așeză îndărătul mesei verzi.

— Vino încoace! spuse el prietenului său uluit. Wilhelm se apropie și urcă treptele. Pe covorașul de pe masă se afla un sul mic.

— Aici e scrisoarea dumitale de ucenicie, zise abatele; pătrunde-i înțelesul, cuprinsul e important.

Wilhelm luă sulul, îl deschise și citi:

Scrisoare de ucenicie

Arta cere timp, viața e scurtă, judecata anevoioasă, prilejurile trecătoare. E ușor să acționezi, greu e să gîndești; să acționezi conform gîndirii e și mai greu. Orice început e atrăgător, pragul e locul unde trebuie să aștepți. Copilul se miră, impresia îi e imboldul, el învață jucîndu-se, seriozitatea îl sperie. Imitația e înnăscută în noi, ce e de imitat se recunoaște greu. Perfecțiunea se întîlnește rar și foarte rar e prețuită. Ne atrage înălțimea, nu și treptele care duc la ea; cu ochii la culmi, rătăcim cu plăcere în cîmpie. Numai o parte din artă poate fi învățată, artistul are nevoie de arta întreagă. Cine n-o cunoaște decît pe jumătate, greșește mereu și vorbește mult; cine o stăpînește în întregime, nu poate decît s-o practice și vorbește rar sau tîrziu. Primii n-au nici taine și nici forță; doctrina lor e ca pîinea coaptă: gustoasă și sățioasă, numai pentru o singură zi; dar nu poți semăna făină, și sămînța nu trebuie măcinată. Vorbele sînt bune, dar nu sînt bunul suprem. Bunul suprem nu se exprimă prin cuvinte. Spiritul care ne conduce în activitatea noastră este lucrul cel mai înalt. Acțiunea nu e înțeleasă și reprodusă decît de spirit. Nimeni nu știe ce face cînd acționează drept; dar despre ce e nedrept sîntem totdeauna conștienți; cine nu activează decît prin simboluri e un pedant, un ipocrit sau un cîrpaci. Sînt mulți asemenea oameni și se simt bine împreună. Flecăreala lor îl îndepărtează pe discipol și mediocritatea lor persistentă îi înspăimîntă pe cei mai buni. Doctrina artiștilor adevărați luminează spiritul; căci, acolo unde vorbele lipsesc, grăiește fapta. Discipolul adevărat învață să extragă necunoscutul din cunoscut, apropiindu-se astfel de dascăl.

— Destul! strigă abatele, restul, la timpul potrivit! Acum, cercetează dulapurile.

Wilhelm se apropie și citi inscripțiile de pe suluri. Găsi, spre mirarea sa, anii de ucenicie ai lui Lothario, anii de ucenicie ai lui Jarno și proprii săi ani de ucenicie așezați acolo, printre multe alte suluri, ale căror nume îi erau necunoscute.

— Pot spera că-mi va fi îngăduit să-mi arunc ochii pe aceste suluri?

— De acum înainte, nimic nu-ți mai este oprit în încăperea aceasta.

— Pot pune o întrebare?

— Fără nici o teamă; și te poți aștepta la răspunsuri precise, dacă e vorba de ceva care-ți stă pe suflet și se cuvine să-ți stea pe suflet.

— Bine atunci! Voi, oameni ciudaţi şi înţelepţi, a căror privire pătrunde în atîtea secrete, aţi putea oare să-mi spuneţi dacă Felix e cu adevărat fiul meu?

— Fii binecuvîntat că pui această întrebare! exclamă abatele, bătînd din palme de bucurie. Felix e fiul dumitale! Pe ce e mai sfînt în tainele pe care le păstrăm între noi, îţi jur că Felix e fiul dumitale şi că răposata lui mamă era vrednică de dumneata. Primeşte din mîinile noastre pe acest copil adorabil; întoarce-te şi ai curajul să fii fericit.

Wilhelm auzi un foşnet în spatele său, se întoarse şi văzu chipul unui copil, ce-l privea ştrengăreşte printre draperiile de la intrare: era Felix. De îndată ce fu văzut, băiatul se ascunse iute, în joacă.

— Vino încoace! strigă abatele. Copilul veni în fugă, tatăl său se repezi, îl luă în braţe şi-l strînse la piept.

— Da, rosti el, simt, simt că eşti al meu. Cît trebuie să mulţumesc prietenilor pentru acest dar ceresc! Cum de-ai venit, copile, chiar în clipa asta?

— Nu întreba, zîmbi abatele. Te salut, tinere! Anii tăi de ucenicie s-au încheiat; natura te-a absolvit.

Cartea a opta

Capitolul întîi

FELIX O LUASE LA FUGĂ în grădină, Wilhelm îl urmă cu bucurie, o dimineață superbă adăuga fiecărui lucru farmec nou și Wilhelm gusta din plin fericirea acelei clipe. Pentru Felix natura cu splendorile ei era aproape necunoscută și nici Wilhelm nu cunoștea mult mai bine lucrurile despre care copilul îl întreba mereu fără să obosească. Pînă la urmă l-au găsit pe grădinar și a trebuit ca acesta să le înșire numele și întrebuințarea multor plante. Wilhelm privea acum natura cu alt ochi, iar curiozitatea și nevoia de-a ști a băiatului îl făcură să-și dea seama ce slab interes avusese pînă atunci față de obiectele dinafară și ce puțin știa despre ele. În ziua aceea, cea mai plină de mulțumire din viață, i se părea că și propria lui educație abia începe: simțea nevoia de a se instrui, deoarece urma să instruiască pe altul.

Jarno și abatele nu se mai arătară; abia seara apărură aducînd cu ei un oaspete străin. Wilhelm îi ieși înainte uimit, necrezîndu-și ochilor: era Werner, care de asemenea șovăi o clipă, înainte de a-l recunoaște. Amîndoi se îmbrățișară foarte afectuos și amîndoi nu-și putură ascunde cît de schimbați se găseau unul pe altul. Werner pretindea că prietenul său devenise mai înalt, mai puternic, că mergea mai drept, că era mai distins ca înfățișare și cu maniere mai plăcute.

— Lipsește doar ceva din cordialitatea ta de altădată, adăugă el.

— Se va arăta din nou cînd ne vom reveni din cele dintîi clipe de emoție, spuse Wilhelm.

Werner însă nu-i făcuse nici pe departe o impresie tot atît de bună lui Wilhelm. Se părea că bietul om dăduse mai degrabă înapoi decît progresase. Era mult mai slab decît înainte, fața lui colțuroasă părea mai trasă, nasul mai lung; fruntea și creștetul i se pleșuviseră, vocea îi era ascuțită, puternică și stridentă; iar pieptul scofîlcit, umerii aduși înainte și obrajii palizi nu lăsau nici o îndoială că te aflai în fața unui om muncitor, cu sănătate șubredă.

Wilhelm fu destul de discret și nu vorbi decît în termeni foarte măsurați despre această transformare; în schimb, Werner dădu frîu liber bucuriei lui prietenești.

— Pe cuvîntul meu! strigă el, chiar dacă ți-ai folosit rău timpul și dacă, așa cum bănuiesc, n-ai cîștigat nimic, în schimb ai

devenit un personaj care poate și trebuie să ajungă departe. Să nu pierzi din vedere lucrul acesta: cu înfățișarea pe care o ai, trebuie să ne faci rost de o moștenire frumoasă și bogată.

— N-ai să-ți dezminți niciodată caracterul, zîmbi Wilhelm. Abia ți-ai regăsit după atîta timp prietenul și îl și privești ca pe-o marfă, ca pe-un obiect bun de speculat, cu care ai putea cîștiga ceva.

Jarno și abatele nu păreau deloc mirați de această întîlnire și îi lăsară pe amîndoi prietenii să discute în voie asupra trecutului și prezentului. Werner se învîrtea în jurul lui Wilhelm, îl cerceta din toate părțile, aproape stingherindu-l.

— Nu, nu! exclamă el, așa ceva n-am mai văzut în viața mea și totuși știu foarte bine că nu mă înșel. Privirea ta e mai adîncă, fruntea mai mare, nasul mai fin și gura a devenit mai grațioasă. Uită-te numai la el, ce ținută are! cît e de elegant și ce bine i se potrivesc toate! Se vede ce strașnic priește lenea! În schimb eu, bietul de mine — și Werner se uită în oglindă — dacă în acest răstimp n-aș fi cîștigat o mulțime de bani, n-ar fi chiar nimic de capul meu.

Werner nu primise ultima scrisoare a lui Wilhelm; el lucra pentru acea firmă străină, cu care Lothario avea intenția să cumpere în comun domeniile. Afacerea aceasta îl adusese pe Werner acolo și nici nu bănuise că-l va întîlni pe Wilhelm. Notarul sosi cu actele, și Werner, găsind că propunerile sînt acceptabile, le spuse:

— Dacă, după cum se pare, aveți intenții bune față de acest tînăr, atunci vă rog să aveți grijă chiar dumneavoastră ca partea noastră să nu fie micșorată; căci prietenul meu hotărăște dacă luăm aceste terenuri, investind pentru asta o parte din averea sa.

Jarno și abatele l-au asigurat că nu era nevoie să le aducă aminte de lucrul acesta. De îndată ce problemele au fost cercetate în linii generale, Werner dori să joace o partidă de *hombre*[61], ceea ce acceptară îndată și abatele și Jarno; Werner era atît de obișnuit cu această distracție, că nu putea trăi dacă nu juca seara.

Cînd, după-masă, cei doi prieteni rămaseră singuri, s-au întrebat și au discutat cu însuflețire despre toate cîte doreau să-și împărtășească. Wilhelm își lăuda situația și norocul să fie primit printre oameni atît de deosebiți. La aceasta, Werner zise clătinînd din cap:

— Iată că nu trebuie să crezi decît ce vezi cu ochii tăi. Mai mulți prieteni îndatoritori m-au încredințat că trăiești lîngă un tînăr nobil desfrînat, că-i aduci actrițe, că-l ajuți să-și toace banii și că tu ești vinovat că s-a certat cu toate rudele.

— Asta m-ar mîhni, replică Wilhelm, și pentru că e vorba de mine și pentru că e vorba de oameni atît de cumsecade: m-ar mîhni că sîntem nedreptățiți, dacă viața pe care am dus-o în teatru nu m-ar fi obișnuit cu tot felul de bîrfeli răutăcioase. Cum ar putea oamenii să ne judece faptele, cînd nu le apar decît izolate și în bucăți, așa că nu văd din ele decît foarte puțin? Căci binele și răul se petrec pe ascuns și numai latura indiferentă iese la iveală. Dacă actori și actrițe le înfățișează pe scenă, luminîndu-le din toate părțile, întreaga operă e jucată în cîteva ceasuri; totuși rar se întîmplă ca vreunul să știe cu adevărat despre ce a fost vorba.

Apoi au început întrebările despre familie, despre prieteni din copilărie și despre orașul natal. Cu grabă, Werner povestea de toate: ce s-a schimbat, ce mai rămăsese și ce s-a mai întîmplat.

— Acasă, povesti el, femeile sînt mulțumite și fericite; banii nu le lipsesc niciodată. O jumătate a timpului o petrec cu gătelile, iar în cealaltă jumătate își arată gătelile. Sînt gospodine atît cît trebuie. Copiii mei arată că vor deveni tineri isteți. Eu îi și văd în mintea mea stînd la birou, scriind și socotind, alergînd, vînzînd și neguțînd; fiecare dintre ei, de îndată ce va putea, va avea întreprinderea lui proprie; și, în ce privește averea noastră, ai să vezi ce mulțumit vei fi. Îndată ce încheiem contractul cu domeniile astea, trebuie să vii cu mine acasă; căci cred că acum te-ai putea ocupa cu destulă pricepere de afaceri, cum se cuvine unui bărbat. Trebuie să mulțumim noilor tăi prieteni că te-au adus pe calea cea bună. Sînt un biet neghiob și abia azi îmi dau seama ce mult te iubesc, căci nu mă mai pot sătura privindu-te cît de bine arăți. Ai cu totul altă înfățișare decît în portretul pe care l-ai trimis odată surorii tale și pentru care s-au iscat discuții grozave acasă. Mama și fiica găseau că tînărul domn e adorabil cu gîtul gol, cu pieptul pe jumătate descoperit, cu guler de dantelă, cu plete pe umeri, pălărie rotundă, vestă scurtă și pantaloni lungi și largi, pe cînd eu susțineam că asemenea costum e foarte aproape de al unei paiațe. Acum arăți și tu ca un om; te-aș ruga numai să-ți legi părul și să porți coadă; altfel ai să fii luat pe drum drept evreu și ți se va cere să plătești vamă și escortă.

În vremea asta, Felix intrase în odaie și, cum nu i se dădea atenție, se culcă pe canapea și adormi.

— Ce-i cu plodul ăsta? întrebă Werner.

Wilhelm nu avu în clipa aceea curajul să spună adevărul și nici poftă să istorisească o poveste, totuși îndoielnică, unui om care, din fire, numai credul nu era.

Toată lumea se duse să vadă domeniile şi să încheie afacerea. Wilhelm nu-l lăsa pe Felix de lîngă el şi, de dragul băiatului, se bucura din toată inima privindu-şi proprietatea. Lăcomia copilului pentru cireşe şi alte fructe care începea să se coacă îl făcu să-şi amintească de vremea copilăriei sale şi de multe îndatoriri ale unui tată, care trebuie să pregătească, să dobîndească şi să păstreze pentru ai săi ceea ce urmează să-i desfete. Cu ce interes privea pepinierele şi acareturile! Cu ce ardoare îşi propunea să repare ceea ce fusese lăsat în paragină şi să clădească din nou toate cîte se ruinaseră! Acum nu mai privea lumea ca pasărea călătoare, nu mai considera locuinţa ca un vremelnic adăpost de frunziş, ce se poate usca încă înainte de a-l părăsi. Tot ce se gîndea să facă trebuia să fie destinat copilului, şi tot ce voia să construiască să dureze cîteva generaţii. În acest sens, anii săi de ucenicie se încheiaseră şi, odată cu sentimentul de tată, cîştigase şi virtuţile unui cetăţean. Îşi dădea seama de aceasta şi bucuria lui era fără pereche. O, strictețe inutilă a moralei! exclamă el, oare natura nu ne formează aşa cum trebuie să fim şi nu o face în chipul cel mai plăcut? Ce pretenţie ciudată are societatea burgheză, care mai întîi ne zăpăceşte şi ne îndrumă prost şi apoi cere de la noi mai mult decît natura însăşi! Vai de acea educaţie, care distruge mijloacele eficiente ale adevăratei educaţii indicîndu-ne scopul de atins, în loc să ne facă fericiţi pe calea ce duce spre el!

Oricît de multe văzuse pînă atunci în viaţă, lui Wilhelm i se părea că abia acum, cînd îşi observa copilul, natura omenească i se arăta limpede. Pentru el, teatrul ca şi lumea nu fuseseră decît o grămadă de zaruri aruncate pe faţă, fiecare cu o cifră mai mică sau mai mare, cifre care, adunate, dau totuşi o anumită sumă. Dar acum copilul reprezenta pentru el un singur zar, pe ale cărui făţete erau săpate distinct calităţile şi defectele naturii omeneşti.

Dorinţa copilului de a deosebi lucrurile creştea cu fiecare zi. Odată ce a aflat că ele au nume, a vrut să cunoască denumirea fiecărui obiect; credea cu tărie că tatăl său ştie de toate; îl chinuia adesea cu întrebările şi-i dădea prilej să se informeze despre amănunte, cărora nu le acordase pînă atunci decît puţină atenţie. De asemenea la copil se arătă devreme şi nevoia înnăscută de a afla originea şi scopul lucrurilor. Cînd Felix întreba de unde vine vîntul şi încotro porneşte flacăra, abia atunci înţelegea Wilhelm propriile lui limite; ar fi vrut să ştie cît de departe poate ajunge omul cu gîndirea şi în ce măsură îi era îngăduit să spere că va izbuti vreodată să răspundă la propriile lui întrebări şi la întrebările altora. Impetuozitatea băiatului, cînd vedea că i se face nedreptate unei fiinţe vii, îl bucura mult pe tată, socotind-o ca semn al unei

simțiri alese. Într-o zi, copilul sărise s-o lovească plin de îndîrjire pe fata de la bucătărie, care tăiase cîțiva porumbei. Dar această bună părere n-a durat mult, căci Wilhelm îl găsi pe băiat strivind fără milă broaște și rupînd aripile fluturilor. Trăsătura aceasta îl făcu să se gîndească la atîția oameni, care par cît se poate de drepți cînd nu-s ei înșiși cuprinși de patimă și cînd privesc numai faptele altora.

Sentimentul plăcut pe care-l avea Wilhelm văzînd ce înrîurire bună și frumoasă exercită băiatul asupra existenței sale i-a fost tulburat o clipă, cînd și-a dat seama deodată că, în realitate, mai mult băiatul îl educa pe el, decît el pe băiat. Nu avea nimic de criticat la copil și nici nu era în stare să-i arate nici o cale, dacă băiatul n-o găsea el însuși; și astfel, se părea că apucăturile urîte cu care Aurelia se luptase atît de mult reintraseră în toate drepturile după moartea ei. Copilul nu închidea niciodată ușile, nici nu voia să mănînce din farfuria lui și nu simțea plăcere mai mare decît atunci cînd i se trecea cu vederea că ia îmbucătura de-a dreptul din farfuria de servit, ori că-și lasă paharul plin și bea din sticlă. Dar era nespus de drăgălaș cînd se așeza cu o carte într-un colț și spunea foarte serios: trebuie să-mi învăț lecția! deși nici pe departe nu putea și nici nu voia să cunoască literele.

Cînd Wilhelm se gîndea cît de puțin făcuse pînă atunci pentru copil, cît de puțin capabil era să facă ceva, atunci simțea în el o neliniște în stare să-i împrăștie toată fericirea. Oare noi, bărbații, sîntem atît de egoiști din fire, se întreba el, că nu putem să ducem grija unei ființe, în afară de noi înșine? Nu sînt oare cu băiatul pe același drum pe care m-am aflat cu Mignon? Am luat-o pe lîngă mine pe fetița aceea drăgălașă, prezența ei mă încînta și, în același timp, am neglijat-o cu cruzime. Ce-am făcut pentru educația ei, spre care năzuia atît de mult? Nimic! Am lăsat-o singură, în voia tuturor întîmplărilor la care putea fi expusă într-o societate lipsită de educație; și pe urmă, pentru băiatul acesta, pe care-l găseai atît de deosebit, înainte de a-ți deveni așa de drag, oare te-a îndemnat inima să faci vreodată cel mai mic lucru pentru el? Nu mai e vreme să risipești anii tăi și anii altora; adună-ți mințile și gîndește-te ce ai de făcut pentru tine și pentru ființele bune, de care natura și sentimentul te-au legat atît de puternic.

Propriu-zis, monologul acesta nu era decît o introducere, ca să-și dovedească sieși că s-a gîndit, s-a preocupat, a căutat și a hotărît; căci nu mai putea ezita să nu-și mărturisească lui însuși că după ce de atîtea ori fusese zadarnic îndurerat de pierderea Marianei simțea clar că trebuie să caute o mamă pentru băiat și că nu o va găsi decît în persoana Theresei. O cunoștea foarte bine pe

această femeie admirabilă. Era singura soție și tovarășă căreia i s-ar fi putut încrede și tot ei i-ar fi putut da în grijă pe Felix. Nobilul ei sentiment pentru Lothario nu-l neliniștea; ei fuseseră despărțiți pentru totdeauna de o soartă bizară; Therese se socotea liberă și vorbise de o viitoare căsătorie, ce e drept cu indiferență, dar ca de un lucru de la sine înțeles.

După ce chibzui multă vreme, se hotărî să-i povestească Theresei tot ce știa despre sine. Trebuia să-l cunoască și ea, așa cum o cunoștea la rîndul lui. Începu să-și repete în minte propria lui istorie; i se păru atît de săracă în evenimente și întreaga mărturisire atît de puțin spre folosul lui, încît de multe ori se pomenea gata să renunțe la acest proiect. În cele din urmă, se hotărî să ceară lui Jarno sulul cu anii săi de ucenicie, care se afla în turn; Jarno zise: îl ceri la timp și-i dădu pergamentul.

E o senzație teribilă pentru un om cu suflet ales să-și dea seama că e pe punctul de a fi lămurit asupra lui însuși. Toate tranzițiile sînt crize și o criză nu e oare o boală? Cu cîtă neplăcere te uiți în oglindă după o boală! Simți că ești mai bine și totuși nu vezi decît efectele răului ce a trecut. Wilhelm era însă destul de pregătit, împrejurările îi vorbiseră cu putere, prietenii nu-l cruțaseră și chiar dacă desfășura pergamentul cu oarecare înfrigurare, se liniștea tot mai mult pe măsură ce-l citea. Găsi în el istoria amănunțită a vieții lui, descrisă în trăsături mari, dar precise; nici fapte izolate, nici sentimente meschine nu i-au căzut sub ochi; erau numai observații generale și binevoitoare care-l mustrau fără să-l rușineze. Pentru întîia oară își vedea chipul în afara lui; ce e drept, nu așa cum te vezi în oglindă, tot tu însuți, ci ca un alt eu, într-un portret; nu te recunoști în toate trăsăturile, dar te bucuri că un spirit care a cugetat te-a înțeles astfel, că un mare talent a vrut să te înfățișeze astfel, că un portret despre ce ai fost mai există încă și că va dăinui mai mult decît tine însuți.

Acum cînd, datorită manuscrisului, toate împrejurările îi reveniseră în memorie, Wilhelm se apucă să aștearnă pe hîrtie istoria vieții sale pentru Therese. Aproape se rușina că, la marile ei virtuți, nu avea de pus nimic în cumpănă, care să dovedească o activitate practică din partea lui. Pe cît a fost de amănunțit în expunere, pe atît a fost de scurt în scrisoarea pe care i-a scris-o; îi cerea prietenia, îi cerea dragostea, dacă era cu putință; îi oferea mîna și o ruga să ia o hotărîre grabnică.

După oarecare șovăire, întrebîndu-se dacă în această problemă importantă trebuie să se sfătuiască întîi cu prietenii săi, Jarno și abatele, Wilhelm se hotărî să tacă. Era prea hotărît, pasul era prea însemnat pentru el, ca să-l supună judecății chiar și celui mai

bun şi mai înțelept om; ba luă şi precauția de a duce singur scrisoarea la poşta cea mai apropiată. Poate gîndul că în atîtea împrejurări din viața lui, în care crezuse că activează liber şi în taină, fusese observat ba chiar şi îndrumat, aşa cum apărea limpede din manuscris, îi provocase un sentiment cam neplăcut; acum voia să vorbească măcar cu Therese de la inimă la inimă şi soarta lui să nu depindă decît de concluzia şi hotărîrea ei; aşa că nu şi-a făcut nici un fel de mustrări de conştiinţă din faptul că în această problemă importantă s-a ferit de gardienii şi supraveghetorii săi.

Capitolul al doilea

De-abia apucase Wilhelm să expedieze scrisoarea, cînd Lothario se întoarse acasă. Fiecare se bucura că se căzuse la înțelegere în privința importantelor afaceri avute în vedere şi că urmau să se încheie curînd; Wilhelm aştepta cu nerăbdare să vadă cum se vor rupe atîtea fire vechi, cum se vor lega altele noi şi cum se va hotărî în viitor propria lui soartă. Lothario îi salută pe toți cu bucurie; era pe de-a-ntregul însănătoşit şi vesel; arăta ca un om care ştie ce are de făcut şi căruia nimic nu-i poate sta în cale.

Wilhelm însă nu-i răspunse la salut cu aceeaşi căldură. E prietenul, iubitul, logodnicul Theresei, îşi spunea el, şi vrei să te strecori în locul lui! Crezi că vei putea vreodată să stingi sau să înlături impresia pe care i-a lăsat-o? Dacă scrisoarea n-ar fi plecat, poate că n-ar fi avut curajul s-o mai trimită. Din fericire zarul fusese aruncat, poate că Therese se şi hotărîse şi numai depărtarea mai acoperea cu vălul ei o concluzie fericită. Curînd va şti dacă a cîştigat sau a pierdut. Căuta să se liniştească gîndind astfel, dar inima îi era totuşi înfierbîntată de emoție. Nu era în stare să acorde decît puțină atenție afacerii importante de care depindea oarecum soarta întregii sale averi. Ah, ce neînsemnat i se pare omului, atunci cînd e stăpînit de patimă, tot ce-l înconjoară, tot ce-i aparține!

Spre norocul său, Lothario trată lucrările cu generozitate, iar Werner nu făcu nici un fel de greutăţi. Pe lîngă pofta de cîştig, Werner încerca bucuria că un domeniu atît de frumos va fi al său, sau mai bine zis al prietenului său. Lothario însă părea preocupat de alte gînduri.

— Eu nu mă pot bucura atîta de o posesiune, spunea el, cît de legitimitatea ei.

— Ei, Doamne! exclamă Werner, oare posesiunea asta a noastră nu-i destul de legitimă?

— Nu prea! replică Lothario.

— N-o plătim cu bani peşin?

— Fără îndoială! Din pricina asta, ceea ce am eu de spus, vei socoti, probabil, că-i un scrupul neîntemeiat. După părerea mea, nici o posesiune nu-i cu totul legitimă, cu totul curată, dacă nu plăteşti o dare către stat.

— Cum, dumneata ai prefera ca bunurile pe care le-am cumpărat ca atare să fie impozabile?

— Da, pînă la un anumit punct; căci numai din această asemănare cu celelalte posesiuni se naşte siguranţa proprietăţii. În timpurile noastre, cînd atîtea noţiuni se clatină, ce motiv puternic are ţăranul să considere posesiunea nobilului mai puţin întemeiată decît a lui? Numai faptul că pe nobil dările nu-l apasă şi îl apasă pe ţăran.

— Dar ce se va întîmpla atunci cu dobînda capitalului nostru? replică Werner.

— Nu-i va fi deloc mai rău, răspunse Lothario, dacă statul, în schimbul unui impozit convenabil şi proporţional, ne-ar scuti de hocus-pocusul feudal[62] şi ne-ar îngădui să dispunem de bunurile noastre după poftă; să nu fim obligaţi a le concentra în suprafeţe atît de mari, să le putem împărţi mai egal între copiii noştri, ca toţi să-şi poată exercita o activitate liberă şi nestingherită, în loc să le lăsăm după noi numai nişte privilegii îngrădite şi îngrăditoare, de care nu ne putem bucura, fără să invocăm mereu duhul strămoşilor noştri. Cu cît ar fi mai fericiţi bărbaţii şi femeile, dacă s-ar uita în jurul lor cu priviri libere de orice alte considerente şi ar putea creşte, după alegerea lor, o fată plină de merite sau un tînăr de valoare. Statul ar avea mai mulţi cetăţeni, şi poate că mai buni, şi n-ar duce atît de des lipsă de capete şi braţe.

— Pot să vă asigur, zise Werner, că nu m-am gîndit în viaţa mea la stat; mi-am plătit dările, vama şi escorta, numai aşa, fiindcă e obiceiul.

— Ei, acum, spuse Lothario, sper să fac din dumneata şi un patriot adevărat, căci aşa cum un tată bun îi serveşte la masă întîi pe copiii săi, tot aşa şi un bun cetăţean trebuie să pună deoparte, înainte de orice altă cheltuială, partea pe care o datorează statului.

Aceste consideraţii generale n-au ţinut în loc afacerile lor importante, dimpotrivă le-au grăbit. Cînd toate au fost aproape gata, Lothario îi spuse lui Wilhelm:

— Trebuie să te trimit într-un loc, unde ești mai necesar decît aici; sora mea te roagă să te duci la ea cît mai grabnic. Biata Mignon pare că se prăpădește și toți cred că prezența dumitale ar putea, cine știe, să țină boala în loc. Sora mea mi-a trimis și biletul ăsta, din care poți vedea cît de mult dorește să vii. Lothario îi dădu o foaie de hîrtie.

Wilhelm, care îl ascultase foarte tulburat, recunoscu îndată scrisul contesei în rîndurile acelea aruncate grăbit cu creionul, și nu mai știu ce să răspundă.

— Ia-l și pe Felix cu dumneata, adăugă Lothario; copiii au să se distreze împreună. Ar trebui să plecați mîine dis-de-dimineață; trăsura contesei cu care au venit oamenii mei e încă aici; îți dau cai pînă la jumătatea drumului și mai departe ici poșta. Mergi sănătos și multe salutări tuturor din partea mea! Spune-i surorii mele că o voi vedea în curînd și că trebuie să se pregătească de musafiri. Prietenul unchiului nostru, marchizul Cipriani, va sosi curînd la noi, sperînd că-l mai găsește în viață pe bătrîn; doreau să petreacă împreună reamintindu-și întîmplările de altădată și discutînd despre artă, de care au fost pasionați amîndoi. Marchizul era cu mult mai tînăr decît unchiul meu și lui îi datorează cea mai mare parte din cultura sa; trebuie să facem tot ce ne stă în putință ca să umplem întrucîtva golul pe care-l va găsi și cel mai bun mijloc este să reunim o societate numeroasă.

După aceste cuvinte, Lothario se duse la el în cameră cu abatele; Jarno plecase încă mai înainte, călare; Wilhelm se grăbi să se retragă în odaia sa; n-avea pe nimeni cu cine să se sfătuiască; nimeni nu-l putea întoarce de la pasul care-l speria atît de tare. Servitorul cel tînăr veni și-l rugă să-și pregătească bagajele, ca să le încarce chiar în noaptea aceea, pentru a putea pleca la revărsatul zorilor. Wilhelm nu știa ce să facă, dar pînă la urmă își spuse: Deocamdată trebuie să plec din casa asta; pe drum am să mă gîndesc la ce e de făcut și, în orice caz, mă opresc la jumătatea drumului, trimit pe cineva îndărăt cu un bilet în care scriu ceea ce nu îndrăznesc să spun și apoi, întîmplă-se ce s-o întîmpla! Cu toată hotărîrea aceasta, prietenul nostru petrecu o noapte fără somn; singurul lucru ce-l mai înviora era să se uite la Felix, care dormea atît de liniștit.

— Cine știe ce încercări mă mai așteaptă! ofta el. Cine știe cît or să mă mai chinuiască greșelile din trecut și ce des îmi vor fi zădărnicite planurile de viitor, bune și înțelepte; dar cel puțin comoara asta, pe care o am în sfîrșit, lasă-mi-o, soartă îndurătoare sau neîndurătoare! Dacă s-ar întîmpla ca partea aceasta din mine

să fie distrusă, ca inimioara aceasta să-mi fie smulsă din inima mea, atunci rămas bun rațiune și înțelepciune, rămas bun grijă și prudență, n-am ce face cu instinctul de conservare! Să dispară tot ce ne deosebește de animale! Și dacă nu-i îngăduit să-ți pui singur capăt zilelor nefericite, atunci o demență timpurie să-mi stingă conștiința, înainte ca moartea, ce-o va distruge pentru totdeauna, să-și întindă noaptea fără de sfîrșit!

Wilhelm luă copilul în brațe, îl sărută și-l strînse la piept, scăldîndu-l în lacrimi. Băiatul se trezi; ochii lui luminoși și privirea lui drăgăstoasă îl mișcară pe tată pînă în adîncul sufletului.

— Ce scenă mă așteaptă, exclamă el, cînd te voi prezenta frumoasei și nefericitei contese, cînd dînsa te va strînge la pieptul ei, pe care tatăl tău l-a rănit atît de adînc! Să nu-mi fie oare teamă că te va alunga de lîngă dînsa cu un țipăt, cînd atingerea ta îi va trezi din nou durerea, adevărată sau închipuită?

Vizitiul nu-i lăsă vreme să reflecteze mai departe sau să ia altă hotărîre: îl pofti în trăsură înainte de-a se lumina de ziuă. Wilhelm îl înveli bine pe copil; dimineața era răcoroasă, dar senină; Felix vedea pentru întîia oară cum răsare soarele. Uimirea lui la vederea celor dintîi raze înflăcărate și a luminii care creștea tot mai puternic, bucuria și observațiile lui neașteptate îl încîntau pe tată, îngăduindu-i să arunce o privire în inimioara aceea, în fața căreia soarele se înălța și plutea, ca deasupra unei mări pure și calme.

Ajungînd într-un orășel, vizitiul deshămă și se întoarse cu caii acasă. Wilhelm luă imediat o cameră, întrebîndu-se dacă să rămînă acolo sau să meargă înainte. În starea aceasta de nehotărîre, îndrăzni să scoată din nou bilețelul pe care, pînă atunci, nu avusese curajul să-l recitească; scrisoarea conținea următoarele cuvinte: „Trimite-mi imediat pe tînărul tău prieten; de două zile starea lui Mignon s-a înrăutățit. Deși împrejurarea este foarte tristă, mă bucur totuși că îl voi cunoaște."

Întiia oară, Wilhelm nu remarcase aceste ultime cuvinte. Acum, speriat, se hotărî pe loc să nu se mai ducă: Va să zică, exclamă el, Lothario, care știe foarte bine întîmplarea, nu i-a spus cine sînt! Ea nu așteaptă cu inima calmă o cunoștință pe care ar prefera să n-o mai vadă, ci așteaptă un străin și cînd colo, sosesc eu! O văd dînd înapoi de spaimă, o văd roșind. Nu, mi-e cu neputință să fac față unei asemenea scene! În acest timp, caii fuseseră aduși și înhămați; Wilhelm se hotărî să descarce bagajele și să rămînă pe loc. Era extrem de agitat. Cînd auzi pe o fată de serviciu urcînd scara ca să-l anunțe că toate erau gata, căută repede un pretext care l-ar fi obligat să rămînă acolo și ochii îi căzură fără voie pe biletul pe care îl ținea în mînă.

— Pentru Dumnezeu! strigă el, ce-i asta? Nu-i scrisul contesei, e scrisul amazoanei!

Fata intră, îl pofti să coboare şi-l luă pe Felix cu dînsa. E cu putinţă? se întreba Wilhelm uimit e adevărat. Ce să fac? Să rămîn, să aştept, să cercetez? Ori să alerg? Să alerg cît mai repede spre un deznodămînt? Eşti în drum spre ea şi mai poţi să şovăi? Ai putinţa s-o vezi în astă seară şi vrei să intri de bunăvoie în închisoare? E mîna ei, fără îndoială! Mîna asta te cheamă; trăsura e gata să te ducă la dînsa. Acum misterul se lămureşte: Lothario are două surori. El ştie legătura mea cu una dintre ele, dar nu ştie cît de obligat sînt faţă de cealaltă. Şi nici ea nu ştie că vagabondul rănit, care îi datorează, dacă nu viaţa, cel puţin sănătatea, a fost primit atît de bine, fără să merite, în casa fratelui ei.

Felix, care se legăna jos în trăsură, strigă:

— Tată, vino! Vino să vezi ce nori frumoşi! Vai, ce culori frumoase!

— Da, vin! răspunse Wilhelm, coborînd scara; dar toate fenomenele cereşti, care te încîntă atît de mult, dragul meu copil, nu sînt nimic pe lîngă priveliştea ce-o aştept eu.

După ce se urcă în trăsură, eroul nostru îşi rechemă în minte toate împrejurările. Va să zică şi această Natalia e prietenă cu Therese! Ce descoperire! Ce nădejde şi ce perspective. Cît e de ciudat că teama de-a auzi vorbindu-se despre o soră, mi-a putut ascunde cu totul existenţa celeilalte! Se uita la Felix cu bucurie: nădăjduia cea mai bună primire atît pentru sine cît şi pentru copil.

Se înnopta, soarele apusese, drumul era destul de prost, vizitiul mîna încet; Felix adormise şi în sufletul prietenului nostru năvăleau alte griji şi alte îndoieli. Ce nebunie, ce gînduri nesăbuite au pus stăpînire pe tine? îşi spunea în sinea lui; o vagă asemănare a scrisului te face dintr-o dată sigur şi-ţi dă prilej să născoceşti povestea cea mai stranie! Scoase iar biletul şi, la lumina amurgului, i se păru iar că recunoaşte scrisul contesei; ochii săi nu voiau să regăsească în amănunte ceea ce inima îi spusese dintr-o dată, privind întreaga scrisoare: Deci, caii aceştia te duc spre o scenă teribilă! Cine ştie dacă în cîteva ceasuri nu te vor aduce înapoi? Măcar dacă ai găsi-o singură; dar probabil că e şi soţul ei acolo, poate că şi baroana! Ce schimbată trebuie să fie! O să pot oare să-i stau în faţă?

Printre aceste imagini apăsătoare, numai din cînd în cînd străbătea o slabă speranţă că drumul îl duce totuşi spre amazoana sa. Se înnoptase; trăsura durui pe caldarîmul unei curţi şi se opri în faţa castelului; un servitor, cu o făclie în mînă, ieşi de sub un portal măreţ şi coborî treptele largi pînă la trăsură.

— Sînteți așteptat de mult, zise el, desfăcînd coviltirul de piele al trăsurii. Wilhelm, după ce coborî, îl luă în brațe pe Felix care adormise; primul servitor strigă unui al doilea care stătea cu un sfeșnic în dreptul ușii: Condu îndată pe domnul la baroană!

Ca un fulger, îi trecu lui Wilhelm prin minte: Ce fericire! Fie întîmplător, fie într-adins, baroana e aici; pe ea o voi vedea întîi! Contesa probabil că doarme la ora asta. Voi, spirite protectoare, ajutați-mi să treacă ușor această clipă îngrozitoare!

Intră în casă și avu d'ntr-o dată impresia că se găsește în locul cel mai nobil, cel mai sfînt, în care pășise vreodată. Un felinar ce atîrna din tavan lumina puternic în fața lui o scară largă, ușor înclinată, care, la etaj, se despărțea în două. Pe piedestale și în firide, se aflau statui și busturi de marmură; unele i se păreau cunoscute. Impresiile d'n copilărie nu se sting, nici în cele mai mici amănunte. El recunoscu o muză, care aparținuse bunicului său, dar o recunoscu nu din pricina chipului și a valorii ei, ci pentru că avea un braț restaurat și cîteva bucăți adăugate la veșminte. Parcă ar fi trăit o poveste. Copilul era greu de purtat; Wilhelm se clătină pe trepte și se lăsă în genunchi, ca și cum ar fi vrut să-l cuprindă mai bine. De fapt însă, avea nevoie să-și vină o clipă în fire. Abia putu să se ridice din nou. Servitorul care-i lumina calea vru să ia el copilul, dar Wilhelm nu-l lăsă. Păși apoi în vestibul și, spre și mai marea lui uimire, văzu atîrnat pe perete binecunoscutul tablou cu fiul de rege bolnav. De-abia avu timp să arunce o privire asupra lui, că servitorul îl conduse mai departe, prin cîteva încăperi, pînă într-un cabinet. Acolo, după un paravan care o apăra de lumină, stătea, citind, o doamnă. O, dacă ar fi ea! oftă Wilhelm în sinea lui, în acea clipă hotărîtoare. Lăsă jos copilul, care părea că se trezise, și vru să se apropie, dar Felix, amețit de somn, căzu grămadă pe covor, iar doamna se sculă și păși în întîmpinarea lui Wilhelm. Era amazoana! El nu se mai putu stăpîni și i se aruncă la picioare strigînd: Ea e! apoi îi apucă mîna și i-o sărută cu o încîntare fără margini. Copilul dormea liniștit între ei doi, pe covor.

Îl duseră pe Felix pe o canapea; Natalia se așeză lîngă copil, rugîndu-l pe Wilhelm să ia loc pe un scăunaș ce se găsea alături. Apoi îi oferi niște răcoritoare, pe care el le refuză, deoarece era preocupat să se încredințeze că nu se înșală, să se uite cu atenție la trăsăturile ei umbrite de paravan și s-o recunoască deplin. Natalia istorisi în linii mari despre boala de care suferea Mignon; copila era tot mai mult măcinată de sentimentele ei adînci. Datorită sensibilității ei foarte vii, pe care o ascunde, suferă adesea de spasme violente și primejdioase la inimă; la emoții neașteptate se întîmplă

des ca acest organ atît de important să i se oprească brusc şi atunci nu se mai simte în pieptul bietei copile nici o adiere a unui suflu de viaţă. Dar îndată ce spasmul acela înspăimîntător trece, puterea naturii se manifestă din nou în pulsaţii violente şi copila suferă de data aceasta din pricina excesului, aşa cum înainte suferise de lipsa circulaţiei sîngelui.

Wilhelm îşi aminti de o scenă cînd se manifestase o criză asemănătoare şi Natalia se referi la medic, care avea de gînd să-i vorbească pe larg despre toate acestea şi să-i dea amănunte asupra motivului pentru care a fost chemat prietenul şi binefăcătorul copilei.

— Vei găsi la ea o schimbare ciudată, continuă Natalia: Mignon umblă acum în haine femeieşti, faţă de care altădată părea că are numai dispreţ.

— Cum aţi obţinut acest lucru? întrebă Wilhelm.

— Deşi doream mult această schimbare, n-o datorăm decît întîmplării. Iată cum s-au petrecut lucrurile. Poate că ştii că am mereu pe lîngă mine un număr de fete tinere pe care, cît timp cresc în preajma mea, doresc să le formez, îndrumîndu-le spre ce e bun şi drept. Ele nu aud din gura mea decît ceea ce socot eu însămi că e adevărat: totuşi, nu pot şi nici nu vreau să le opresc de a afla unele lucruri şi de la alţii, deşi nu sînt decît erori şi prejudecăţi, care circulă în lume. Dacă fetele mă întreabă, caut pe cît e cu putinţă să leg noţiunile acelea străine şi nepotrivite cu altele adevărate, pentru ca astfel să le fac, dacă nu folositoare, cel puţin inofensive. De mai multă vreme, fetele mele au auzit din gura copiilor din sat despre îngeri, despre Ruprecht argatul[63] şi despre sfîntul Christos care, la anumite epoci, apar în persoană, fac daruri copiilor buni şi-i pedepsesc pe cei răi. Ele bănuiesc că trebuie să fie persoane deghizate, părere pe care le-am şi întărit-o, şi, fără să intru în explicaţii mai largi, mi-am propus ca la întîiul prilej să le dau un asemenea spectacol. Prilejul l-am găsit repede, căci se apropia aniversarea a două surori gemene, care s-au purtat totdeauna foarte bine; le-am făgăduit că, de data asta, un înger le va aduce darurile pe care le meritau din plin. Aşteptau cu mare emoţie această apariţie. Pentru rol, am ales-o pe Mignon; în ziua hotărîtă era îmbrăcată aşa cum se cuvine, cu un veşmînt lung, uşor şi alb. Nu-i lipsea nici colanul de aur în jurul pieptului şi o diademă la fel în păr. La început am vrut să las la o parte aripile; dar femeile care o gătiseră îi făcuseră o pereche de aripi mari, aurite, la care au vrut să-şi arate tot meşteşugul şi au stăruit mult să i le pună. Aşa a păşit apariţia minunată în mijlocul fetelor, cu un crin într-o mînă şi cu un coşuleţ în cealaltă, uimindu-mă chiar şi pe mine. „A venit îngerul!“ am spus eu. Copiii

s-au tras cu toții înapoi; apoi au strigat: „E Mignon!“, dar nu îndrăzneau totuși să se apropie de chipul miraculos.

„Iată darurile voastre“, spuse ea și le întinse coșulețul. Fetele s-au adunat în jurul ei; o priveau, o pipăiau, îi puneau întrebări.

„Ești înger?“ o întrebă o fetiță.

„Aș vrea să fiu“, răspunse Mignon.

„De ce porți un crin?“

„Aș fi fericită, dacă inima mi-ar fi atît de curată și de deschisă.“

„Cum sînt aripile tale? Lasă-ne să vedem.“

„Ele înfățișează altele mai frumoase, care nu s-au deschis încă.“

Și astfel răspundea cu înțeles adînc la toate întrebările naive și simple. Cînd s-a potolit curiozitatea micii adunări și impresia acestei apariții începu să mai slăbească, am vrut să-i scoatem costumul. Ea s-a împotrivit, și-a luat țitera, s-a urcat aici pe masa asta înaltă și ne-a cîntat un lied, cu un farmec neînchipuit:

„Lăsați-mă să par, pîn-ce voi fi;
Nu-mi scoateți albul meu veșmînt!
Din raiul pămîntesc eu voi fugi
Spre locuința din pămînt.

Acolo mă voi odihni un pic,
Apoi vedere nouă-oi dobîndi,
Din ce-am avut nu voi păstra nimic,
Și haina albă o voi părăsi.

Și cînd voi întîlni făpturi cerești,
De-s fată sau băiat n-or întreba,
Lipsită de veșminte pămîntești
Trup de lumină voi avea.

E drept, în griji și muncă n-am trăit.
Dar sufletu-mi amar se chinuia.
De timpuriu tristețea m-a îmbătrînit.
Pe veci redați-mi tinerețea mea!“

Atunci m-am hotărît imediat, continuă Natalia, să-i las rochia și să-i mai fac și altele la fel, pe care acum le poartă și în care, după cum socot eu, ființa ei are cu totul altă înfățișare.

Deoarece era tîrziu, Natalia îl părăsi pe noul venit, care s-a despărțit de ea cu oarecare îngrijorare. E măritată sau nu? se întreba în sinea lui. De cîte ori auzise un zgomot, se temuse că se va deschi-

de o ușă și că va intra soțul ei. Servitorul, care-l conduse în camera lui, plecase repede, înainte de-a avea curajul să-l întrebe. Neliniștea îl mai ținu treaz încă o bucată de vreme, pe care și-o petrecu asemuind imaginea amazoanei și aceea a noii sale prietene. Dar nu voiau încă să se contopească; primul chip și-l făurise oarecum el singur, dar acesta de-acum părea aproape că vrea să-l refăurească.

Capitolul al treilea

A doua zi dimineață, pe cînd pretutindeni era încă liniște, Wilhelm ieși din cameră pentru a vizita locuința. Era cea mai pură, mai frumoasă și mai nobilă arhitectură pe care o văzuse vreodată. Arta adevărată e ca societatea aleasă, își zise el; ne silește în chipul cel mai plăcut să ne dăm seama de măsura după care și pentru care e formată natura noastră intimă. Impresia produsă de statuile și busturile care aparținuseră bunicului său i-a fost neînchipuit de plăcută. Plin de dor, se grăbi să se ducă la tabloul cu prințul bolnav și găsi că e la fel de fermecător și emoționant. Servitorul îi deschise și alte încăperi; Wilhelm dădu de o bibliotecă, de o colecție de istorie naturală, de un cabinet de fizică, dar se simți foarte străin de toate aceste lucruri. În răstimp, Felix se trezise și venise în fugă după dînsul; Wilhelm însă era îngrijorat, gîndindu-se cînd și unde va primi scrisoarea Theresei; se temea să dea ochii cu Mignon și, într-o măsură, chiar cu Natalia. Ce deosebire între starea lui de acum și acea clipă cînd sigilase scrisoarea către Therese și se dăruise în întregime, cu bucurie, unei ființe atît de nobile!

Natalia trimise pe cineva să-l poftească la micul dejun. Wilhelm intră într-o cameră unde mai multe fetițe, curat îmbrăcate și care toate păreau mai mici de zece ani, așezau masa, în timp ce o persoană mai în vîrstă aducea diferite feluri de băuturi.

Musafirul se uită cu atenție la un portret, atîrnat deasupra canapelei; recunoscu în el chipul Nataliei, deși realizarea nu-l mulțumea pe deplin. Natalia intră în cameră și asemănarea păru că dispare cu totul. Spre consolarea lui, personajul din tablou purta crucea unui ordin religios pe piept, și la Natalia vedea acum o cruce asemănătoare.

— Mă uit la acest portret, zise el, și mă minunez că un pictor poate fi în același timp atît de adevărat și atît de fals. Tabloul vă

seamănă perfect, ca să zic așa, și totuși nu are nici trăsăturile, nici expresia dumneavoastră.

— Mai degrabă e de mirare că e atît de asemănător; căci nu e portretul meu, ci al unei mătuși care semăna cu mine chiar și la vîrsta aceea pe cînd eu nu eram decît un copil. A fost pictat cînd avea cam vîrsta mea de acum și, la prima vedere, toată lumea crede că sînt eu. Păcat că n-ai cunoscut-o pe ființa asta extraordinară! Îi datorez atît de mult! O sănătate foarte șubredă, poate o preocupare prea mare de sine și, în același timp, o adîncă neliniște morală și religioasă nu i-au îngăduit să fie pentru lume ceea ce ar fi putut deveni în alte împrejurări și condiții. A fost o lumină care n-a strălucit decît pentru puțini prieteni și îndeosebi pentru mine.

— E cu putință, replică Wilhelm, după ce reflectă o clipă, în care timp îi apărură deodată în minte atîtea amănunte ce coincideau, e cu putință ca acel suflet frumos și nobil, ale cărei mărturisiri intime mi-au fost împărtășite și mie, să fie mătușa dumneavoastră?

— Ai citit caietul? întrebă Natalia.

— Da, răspunse Wilhelm, l-am citit cu cel mai mare interes și pot spune că mi-a influențat întreaga viață. Ceea ce m-a izbit îndeosebi citind acea scriere a fost, ca să spun așa, puritatea existenței, nu numai a ei personale, ci și a tot ce-o înconjura, acea independență a firii sale și refuzul de a admite ceva ce n-ar fi fost în armonie cu sentimentele ei nobile și afectuoase.

— Ești mai binevoitor, ar trebui să spun chiar că ești mai drept cu acest caracter frumos, decît mulți alții care i-au citit manuscrisul. Orice om cultivat știe cît are de luptat cu o anumită asprime, atît la el cît și la alții, cît de mult îl costă educarea sa și cum, totuși, în anumite ocazii, nu se gîndește decît la sine și uită ce datorează celorlalți. Ce des își fac reproșuri oamenii de treabă că nu s-au comportat destul de delicat; și totuși, cînd o asemenea natură delicată se autoeducă prea exigent, se supraeducă, dacă vrei, lumea nu are pentru ea nici îngăduință, nici respect. Dar oamenii de acest fel sînt, în afara noastră, ceea ce e idealul în sufletul nostru: modele, nu pentru a fi imitate, ci pentru a ne stimula. Rîdem de pasiunea pentru curățenie a olandezelor, dar ar mai fi oare prietena Therese ceea ce este, dacă un model asemănător nu i-ar flutura mereu înaintea ochilor, pe cînd se ocupă de treburile gospodărești?

— Așadar, zise Wilhelm, găsesc în prietena Theresei pe Natalia la care ținea atît de mult inima acelei mătuși neprețuite, pe Natalia, care din copilărie era atît de miloasă, atît de afectuoasă și săritoare? Numai din asemenea spiță putea să se nască o astfel de făptură! Ce perspectivă se deschide în fața mea cînd cuprind deodată cu pri-

virea pe toţi strămoşii dumneavoastră şi întregul cerc căruia aparţineţi!

— Adevărat, într-un anume sens, n-ai fi putut fi mai bine informat despre noi, decît prin povestirea mătuşii noastre; binecînţeles, dragostea ei faţă de mine a făcut-o să spună prea mult bine despre copilul ce eram atunci. Cînd vorbeşti de copii, nu exprimi realitatea, ci numai nădejdile pe care le ai.

Ascultînd-o, lui Wilhelm îi veni repede în minte că acum aflase şi despre originea lui Lothario şi despre copilăria lui; frumoasa contesă îi apăru ca fetiţă, cu perlele mătuşii la gît; fusese şi el aproape de acele perle, atunci cînd adorabilele şi gingaşele buze ale contesei se apropiaseră de ale sale. Wilhelm încercă să îndepărteze aceste amintiri frumoase cu ajutorul altor gînduri. Începu să treacă în revistă persoanele pe care le cunoscuse datorită acelui manuscris.

— Prin urmare, mă aflu în casa venerabilului unchi! Nu e o casă, e un templu, a cărui demnă preoteasă, al cărui geniu, sînteţi dumneavoastră. Îmi voi aduce aminte toată viaţa de impresia încercată aseară, cînd am intrat şi am avut din nou în faţa ochilor vechile opere de artă din copilăria mea. Mi-am amintit de statuile compătimitoare din cîntecul blîndei Mignon; dar statuile de aici nu aveau de ce să mă plîngă; ele mă priveau cu o mare seriozitate şi-mi legau nemijlocit vremea copilăriei cu clipa de faţă. Această veche comoară a familiei noastre, bucuria vieţii bunicului meu, o găsesc aici, aşezată printre atîtea opere de artă valoroase, iar eu, care datorită firii mele am fost favoritul acelui nepreţuit bătrîn, eu, nevrednicul, mă găsesc şi eu aici; o, Doamne, în ce împrejurări şi în ce tovărăşie!

Fetiţele plecaseră rînd pe rînd din cameră ducîndu-se la micile lor ocupaţii. Rămas singur cu Natalia, Wilhelm îi lămuri mai clar ultimele sale vorbe. Descoperirea că o parte însemnată din operele de artă expuse aparţinuse bunicului său îi crease o stare sufletească de bucurie şi apropiere. Datorită manuscrisului, cunoştea toată casa şi, înconjurat de acele obiecte de artă, i se părea că se găseşte iar printre ai săi. Acum dorea s-o vadă pe Mignon. Natalia îl rugă să aibă răbdare pînă se va întoarce medicul, care fusese chemat la cineva în apropiere. Se poate înţelege lesne că era acelaşi om mărunţel şi activ pe care îl cunoaştem de mult şi despre care se vorbeşte şi în *Mărturisirile unui suflet frumos*.

— Întrucît mă găsesc în mijlocul acelei familii, spuse Wilhelm, fără îndoială că abatele de care pomeneşte manuscrisul este omul distins şi misterios pe care l-am regăsit acum în casa fratelui dumneavoastră după întîmplările cele mai ciudate. Poate îmi veţi da unele lămuriri mai amănunţite despre el.

— Despre abate ar fi multe de spus, răspunse Natalia. Ce cunosc mai precis este influența pe care a avut-o asupra educației noastre. A fost convins, cel puțin o bucată de vreme, că educația trebuie legată numai de înclinațiile firești; ce mai gîndește acum, n-aş putea spune. El susţine că lucrul cel mai important pentru un om este activitatea și că nu poți face nimic fără dispoziția necesară, fără instinctul care ne împinge spre o anumită activitate. „Se afirmă, spunea el de obicei, că poeţii sînt născuţi; se afirmă același lucru și pentru celelalte arte; aceasta fiindcă aşa trebuie și pentru că amintitele activităţi ale naturii umane nu pot fi imitate ușor; dar privite cu atenţie, toate facultăţile noastre, chiar cele mai neînsemnate, sînt înnăscute; nu se află vreuna care să nu fie determinată de ceva. Numai educația noastră şovăitoare şi echivocă îl face pe om nesigur; ea trezeşte dorinţe în loc să dea viață vocaţiilor; și în loc să ajute dispoziţiilor reale, îndreaptă strădaniile către obiecte, care atît de des nu sînt în concordanță cu natura celui ce năzuieşte spre ele. Un copil, un tînăr care greşeşte mergînd pe calea ce și-a ales-o, e de preferat multora care merg drept pe un drum străin lor. Cînd prin el însuşi, ori prin îndrumări, găsește drumul drept, adică drumul potrivit cu natura lui, nu-l mai părăsește niciodată, pe cînd ceilalţi sînt mereu în primejdie să-și scuture jugul străin și să se lase în voia unei libertăţi fără frîu."

— E ciudat, zise Wilhelm, că omul acesta remarcabil s-a ocupat şi de mine şi se pare că, potrivit metodei lui, chiar dacă nu m-a îndrumat spre greşeli, o bucată de vreme m-a făcut totuşi să persist în ele. Trebuie să aștept cu răbdare să văd cum va răspunde mai tîrziu: că, în înţelegere cu alţii, şi-a cam bătut joc de mine.

— În ce mă priveşte, n-am a mă plînge de un asemenea capriciu, dacă o fi capriciu, zise Natalia, căci, dintre frați și surori, eu am fost cea mai avantajată. La fel, nu văd cum ar fi putut fi mai bine educat fratele meu Lothario; poate că numai buna mea soră, contesa, ar fi trebuit tratată altfel; poate s-ar fi putut insufla naturii sale mai multă gravitate şi tărie. Ce se va întîmpla însă cu fratele Friedrich, nu-i chip de ghicit; mi-e teamă că va deveni victima acestei experienţe pedagogice.

— Mai aveţi un frate? întrebă Wilhelm.

— Da, răspunse Natalia, un om cu caracter vesel și ușuratic, şi, cum n-a fost împiedicat să vînture lumea, nici nu ştiu ce se va alege de fiinţa aceasta voioasă şi neînfrînată. Nu l-am mai văzut de multă vreme. Singurul lucru care mă linişteşte e că abatele și mai ales cei din societatea fratelui meu sînt mereu informaţi unde se găseşte şi ce face.

Wilhelm se pregătea să ceară părerea Nataliei asupra acestui paradox, precum și amănunte despre societatea aceea secretă, cînd intră medicul și, după ce-i salută, începu îndată să vorbească despre starea în care se afla Mignon.

Natalia luă pe Felix de mînă, spunînd că se duce la Mignon, s-o pregătească pentru vizita prietenului ei.

Rămas singur cu Wilhelm, medicul continuă:

— Am să-ți povestesc lucruri extraordinare, pe care dumneata nici nu le bănuiești. Natalia ne-a lăsat ca să putem vorbi mai liber despre unele fapte pe care, deși le-am aflat de la ea, totuși nu se cuvine să le discutăm în prezența ei. Natura ciudată a bietei copile de care ne ocupăm acum constă numai dintr-o dorință adîncă; aș putea spune că dorul de a-și revedea patria și dorul de dumneata, dragă prietene, sînt tot ce se mai află pămîntesc în ea; amîndouă țintele se află la o depărtare infinită, amîndouă sînt de neatins pentru acest biet suflet. Se pare că e dintr-o familie din preajma Milanului și că, de copil, a fost răpită părinților săi de către o trupă de saltimbanci. Mai mult nu poți afla de la dînsa, în parte pentru că era prea mică pentru a putea indica locuri și nume, dar, mai ales, fiindcă a jurat să nu povestească ceva precis nici unui om despre casa și originea ei. Căci oamenii care au găsit-o rătăcită și cărora le-a descris foarte exact locuința, implorîndu-i s-o ducă acasă, au luat-o cu ei repede, iar noaptea, la han, crezînd că doarme, rîdeau că au făcut o captură bună, care nu-și va mai găsi drumul de întoarcere. Atunci biata făptură a fost cuprinsă de disperare cumplită, după care i s-a arătat Maica Domnului și a încredințat-o că va avea grijă de ea. De aceea și-a jurat cu legămînt sfînt ca, pe viitor, să nu se mai încreadă în nimeni, să nu povestească nimănui cele întîmplate cu ea și să trăiască numai cu nădejdea într-un ajutor dumnezeiesc și tot astfel să moară. Chiar și ce-ți povestesc eu acum n-a fost spus Nataliei în mod explicit; vrednica noastră prietenă a reconstituit totul din cîteva fraze izolate, din cîntece și vorbe scăpate copilărește, care trădează tocmai ce vor să ascundă.

Wilhelm putea acum să-și explice unele cîntece și unele vorbe ale copilei. Îl rugă foarte stăruitor pe medic să-i spună tot ce știa din ciudatele mărturisiri ale acelei ființe fără seamăn.

— Vai, oftă medicul, pregătește-te să asculți o mărturisire stranie, o întîmplare la care dumneata ai luat parte fără să știi, și care mă tem că e hotărîtoare pentru viața și moartea acestei biete făpturi.

— Vorbește! strigă Wilhelm; nu mai am răbdare.

— Îți aduci aminte, începu medicul, de o vizită tainică, la vremea nopții, pe care ți-a făcut-o o femeie după reprezentația cu *Hamlet*?

— Da, mi-aduc foarte bine aminte, răspunse Wilhelm înroșindu-se: dar nu credeam că în clipa asta mi s-ar putea aminti despre acea întîmplare.

— Știi cine era?

— Nu, dar mă înspăimînți! Pentru Dumnezeu, doar n-a fost Mignon? Cine era? Spune-mi!

— Nu știu nici eu.

— Deci, nu era Mignon?

— Nu, sigur că nu. Dar Mignon avea de gînd să se furișeze la dumneata în odaie și, ascunsă într-un ungher, a trebuit să vadă cu spaimă cum o rivală i-o lua înainte.

— O rivală; exclamă Wilhelm; vorbește mai departe. Mă zăpăcești cu totul.

— Fii bucuros că poți afla repede urmarea de la mine. Eu și Natalia, care nu dădeam decît o vagă importanță întîmplării, am fost destul de chinuiți pînă să înțelegem limpede starea de tulburare a sărmanei copile pe care doream s-o ajutăm. Philine și alte fete prin vorbe ușuratice și printr-un anume cîntec, ce i-a atras atenția, au făcut-o să găsească fermecătoare ideea de a petrece o noapte împreună cu omul iubit, fără să se gîndească la altceva decît la un somn încrezător și fericit. Afecțiunea pentru dumneata, prietene, era vie și violentă în inima ei tînără; în brațele dumitale, copila și-a potolit de multe ori unele dureri; își dorea acum fericirea asta, în plinătatea ei. Uneori se gîndea să-ți ceară acest lucru prietenește, dar o împiedica o frică tainică. În sfîrșit, seara aceea veselă, ațîțarea provocată de vinul gustat în multe rînduri i-au dat curaj să încerce fapta îndrăzneață și să se furișeze la dumneata, noaptea. Fugise înainte, ca să se ascundă în camera ce rămăsese deschisă; dar cînd a ajuns sus, în capul scărilor, a auzit un zgomot înăbușit, s-a pitit undeva și a văzut o femeie îmbrăcată în alb, strecurîndu-se în cameră. Dumneata ai venit imediat după aceea și Mignon a auzit cum ai tras zăvorul ușii.

Copila a cunoscut atunci niște chinuri de neînchipuit; toate simțirile impetuoase ale unei gelozii pătimașe se împleteau cu elanurile necunoscute ale unei năzuințe vagi, punînd stăpînire cu toată puterea asupra ființei sale, încă nedezvoltate. Inima, care pînă atunci îi bătuse vioi de dor și așteptare, s-a oprit deodată, apăsîndu-i pieptul ca o bucată de plumb; nu mai putea respira, nu știa ce să facă; a auzit harpa bătrînului, a alergat la el în mansardă și și-a petrecut noaptea la picioarele lui, în convulsii înfiorătoare.

Medicul se opri o clipă, dar cum Wilhelm tăcea, își urmă istorisirea: Natalia mi-a spus că în viața ei n-a văzut ceva mai înspăimîntător ca starea copilei, în timp ce vorbea despre asta; ba chiar nobila noastră prietenă își făcea reproșuri că prin întrebările și îndemnurile ei i-a smuls această mărturisire și că, datorită amintirii, a reînnoit cu atîta cruzime durerea vie a sărmanei fete. „Biata făptură, îmi spunea Natalia, de-abia ajunsese la această parte a istorisirii sale, sau mai degrabă a răspunsurilor la întrebările mele insistente și deodată a căzut jos apăsîndu-și mîna pe piept și plîngîndu-se că i-a revenit durerea acelei nopți înfiorătoare. Se zvîrcolea pe jos ca un vierme și a trebuit să-mi adun toate puterile spre a mă gîndi la mijloacele potrivite în asemenea cazuri, ca să-i liniștesc sufletul și trupul."

— Mă pui într-o situație cumplită! strigă Wilhelm; tocmai în clipa cînd trebuie s-o revăd pe ființa aceasta dragă, dumneata mă faci să simt atît de aprig cît rău i-am făcut. Dacă trebuie s-o văd, de ce-mi tai curajul de a mă apropia nestingherit de ea? Și-ți mărturisesc că, dacă aceasta e starea ei sufletească, nu-mi dau seama cum ar putea-o ajuta prezența mea. Dacă ești convins, ca medic, că cele două dorințe ale ei i-au zdruncinat atît de tare sănătatea încît e în primejdie să-și piardă viața, de ce să-i stîrnesc durerea prin prezența mea și poate să-i grăbesc sfîrșitul?

— Dragă prietene, replică medicul, cînd nu putem vindeca, sîntem datori să alinăm; adesea prezența celui iubit înlătură puterea nimicitoare a imaginației și transformă dorul pătimaș într-o contemplație potolită, după cum dovedesc exemple foarte concludente. Dar toate cu măsură și potrivit scopului! Căci prezența poate tot atît de bine să ațîțe o pasiune ce se stinge. Du-te s-o vezi pe biata copilă, poartă-te prietenește cu ea și să așteptăm cu răbdare rezultatul.

Natalia se întoarse chiar atunci cerîndu-i lui Wilhelm s-o urmeze la Mignon.

— Pare tare fericită că e împreună cu Felix, zise ea, și sper că-l va primi bine și pe prieten. Wilhelm o urmă cu oarecare șovăire; era foarte tulburat de cele aflate și se temea de o scenă pasională. Dar cînd intră, lucrurile se petrecură cu totul altfel.

Mignon, în veșmîntul ei alb și lung, cu bogatul ei păr castaniu, în parte împletit, în parte făcut bucle, ținea pe Felix în brațe, strîngîndu-l la piept; ea arăta cu adevărat ca un spirit despărțit de trup, iar băiețelul ca însăși viața: ai fi zis că cerul și pămîntul se îmbrățișau. Mignon îi întinse lui Wilhelm mîna zîmbind, și-i șopti:

— Îți mulțumesc că mi-ai adus copilul; mi l-au răpit, Dumnezeu știe cum, și nu mai puteam trăi fără el. Atîta vreme cît inima mea

va mai avea nevoie de ceva pe pămînt, numai el va putea să umple golul dintr-însa.

Liniştea cu care Mignon şi-a primit prietenul i-a bucurat pe toţi. Medicul recomandă ca Wilhelm s-o vadă pe copilă cît mai des şi le dădu în grijă să fie ţinută în echilibru trupesc şi sufletesc. Apoi plecă făgăduind să se întoarcă în curînd.

Acum Wilhelm putea s-o observe în voie pe Natalia în cercul ei; nimeni n-ar fi putut să-şi dorească ceva mai bun decît să trăiască alături de ea. Prezenţa ei avea o influenţă binefăcătoare asupra tinerelor fete şi a femeilor de diferite vîrste care trăiau în casa ei ori în vecinătate, de unde veneau destul de des s-o vadă.

— Cursul vieţii dumneavoastră a fost desigur totdeauna la fel, îi spuse Wilhelm într-o zi; căci, dacă nu mă înşel, descrierea făcută de mătuşa dumneavoastră pe vremea cînd eraţi copilă vi se potriveşte şi acum. Se vede bine că niciodată nu v-aţi rătăcit; n-aţi fost niciodată nevoită să faceţi un pas îndărăt.

— Asta o datorez unchiului meu şi abatelui care s-au priceput atît de bine să-mi preţuiască însuşirile înnăscute. Nu-mi amintesc din copilărie aproape nimic altceva decît că vedeam pretutindeni mizeria oamenilor şi că simţeam dorinţa nestăvilită de a-i ajuta. Un copil care nu sta încă pe picioarele lui, un bătrîn neputincios, dorul unei familii bogate de-a avea copii, chinul alteia sărace de-ai creşte pe ai săi, o năzuinţă tainică pentru o meserie, imboldul de-a cultiva un talent, predispoziţiile pentru sute de mici meşteşuguri folositoare — toate le descopereau ochii mei, făcuţi parcă anume pentru asta. Le vedeam acolo, unde nimeni nu-mi atrăgea atenţia să le caut şi se părea că m-am născut numai pentru a le remarca. Farmecele naturii neînsufleţite, pentru care atîţia oameni sînt deosebit de sensibili, nu-mi făceau nici o impresie; farmecele artei, încă şi mai puţin. Pentru mine, cea mai plăcută senzaţie era, şi este încă, de a găsi repede în minte un leac, un mijloc de a îndrepta, un ajutor pentru vreo nevoie ori o lipsă ce întîlneam în cale.

Dacă vedeam un cerşetor în zdrenţe, îmi aduceam aminte de hainele nefolosite pe care le ştiam atîrnate în dulapurile alor mei; dacă vedeam nişte copii istoviţi din lipsă de îngrijire şi de hrană, îmi aduceam aminte de cutare doamnă, care se plictisea în mijlocul bogăţiei şi trîndăviei; dacă vedeam pe unii oameni prea îngrămădiţi într-un spaţiu restrîns, mă gîndeam că ar trebui găzduiţi în încăperile cele mari din atîtea case şi palate. Felul acesta de a vedea era la mine cu totul natural, independent de orice judecată, aşa că, pe cînd eram copilă, din pricina asta făceam ispràvile cele mai năstruşnice şi de multe ori puneam oamenii în încurcătură cu propunerile mele neobişnuite. Am mai avut o ciudăţenie: numai cu

greu şi foarte tîrziu am ajuns să privesc banii ca pe un mijloc de-a obţine cele de trebuinţă; toate binefacerile mele erau daruri în natură şi ştiu că ai mei au rîs adesea de mine în această privinţă. Numai abatele părea că mă înţelege: era totdeauna îngăduitor, mă ajuta să mă cunosc pe mine însămi, să-mi cunosc dorinţele şi înclinaţiile şi să le împlinesc cu măsură.

— Aşadar, întrebă Wilhelm, la educarea fetiţelor aţi adăugat principiile acelor oameni ciudaţi? Lăsaţi pe fiecare să se dezvolte după natura sa? Lăsaţi copiii să caute şi să rătăcească, să greşească, să ajungă în mod fericit la ţintă ori să se piardă în chip nenorocit în eroarea lor?

— Nu, spuse Natalia, felul acesta de a proceda cu oamenii e cu totul împotriva vederilor mele! Cine nu ajută în clipa în care e nevoie, înseamnă că nu ajută: cine nu dă sfat pe loc, înseamnă că nu sfătuieşte. Tot aşa de necesar mi se pare să stabileşti anumite reguli şi să le insufli copiilor, pentru a le da o anumită ţinută în viaţă. Da, aş putea susţine că e mai bine să greşim ţinîndu-ne de reguli, decît să greşim, mînaţi cînd ici, cînd colo, de capriciile naturii noastre. Şi, după cum văd eu oamenii, mi se pare că în firea lor rămîne totdeauna un gol, ce nu poate fi umplut decît de o lege bine definită.

— Deci metoda dumneavoastră e cu totul deosebită de cea practicată de prietenii noştri?

— Da, răspunse Natalia; dar din asta poţi vedea ce toleranţi sînt acei oameni care nu mă împiedică să-mi urmez drumul, tocmai pentru că e al meu, ci dimpotrivă, caută să-mi vină în ajutor în tot ce doresc.

Ne rezervăm dreptul să relatăm amănunţit cu alt prilej cum proceda Natalia cu copiii ei.

Mignon dorea ades să vadă lume, lucru ce i se îngăduia cu atît mai mult cu cît părea că se deprinde iarăşi încetul cu încetul să-şi deschidă inima faţă de Wilhelm şi că devenea mai veselă şi mai însufleţită. La plimbare, deoarece obosea repede, se sprijinea de braţul lui.

— Acum, zicea ea, Mignon nu se mai caţără şi nu mai sare şi totuşi simte încă mereu dorinţa de a trece de pe un vîrf de munte pe altul, de pe o casă pe alta, dintr-un copac în altul. Cît pizmuiesc păsările, mai ales cînd îşi clădesc cuiburile cu atîta iscusinţă şi încredere!

Curînd Mignon şi-a luat obiceiul să-şi poftească prietenul tot mai des în grădină. Dacă era ocupat, sau dacă nu-l găsea, trebuia să-i ţină locul Felix; şi dacă în unele clipe biata fată părea cu totul

desprinsă de pămînt, alteori se agăța cu putere de toată și fiu și părea că de nimic nu-i este mai teamă decît de a fi despărțită de ei.

Natalia părea îngîndurată.

— Noi am dorit, zise ea, ca prin prezența dumitale să-i înviorăm din nou sărmana-i inimă; dar nu știu dacă am făcut bine. Tăcu și așteptă ca Wilhelm să spună ceva. Și Wilhelm se gîndea că, în starea de acum, Mignon ar suferi groaznic dacă ar afla de legăturile lui cu Therese; și nici nu putea vorbi despre proiectul său, atîta vreme cît se afla în nesiguranță; nu bănuia că Natalia era informată despre toate.

Tot așa, nu putu să asculte fără strîngere de inimă pe nobila sa prietenă cînd îi vorbi despre sora sa, lăudîndu-i însușirile și deplîngîndu-i situația. Fu însă și mai tulburat cînd Natalia îl vesti că, foarte curînd, o va vedea acolo pe contesă.

— Soțul ei, povesti Natalia, nu mai are alt gînd decît să-l înlocuiască pe răposatul conte Zinzendorf în comunitatea pietistă, să susțină și, prin priceperea și activitatea sa, să dezvolte mai departe această mare instituție. Vine cu soția, ca să-și ia oarecum rămas bun: apoi va vizita diferite locuri, unde s-a stabilit comunitatea; e lăsat să facă ce vrea și aproape îmi vine să cred că va întreprinde cu sărmana mea soră o călătorie în America, pentru a fi absolut la fel cu predecesorul său. Și, deoarece e aproape convins că nu-i lipsește mult ca să fie un sfînt, se prea poate ca, în adîncul sufletului, să-i încolțească dorința de a străluci, pînă la urmă, și ca martir.

Capitolul al patrulea

Se vorbise destul de des despre domnișoara Therese, se pomenise destul de des despre ea și aproape de fiecare dată Wilhelm fusese pe cale să-i mărturisească noii sale prietene că-și oferise mîna și inima acelei femei admirabile. Dar un sentiment, pe care nu și-l putea explica, îl oprea: a tot șovăit pînă cînd Natalia, cu zîmbetul ei îngeresc, modest și senin, cu care se obișnuiseră toți s-o vadă, îi spuse:

— La urma urmei trebuie să rup cu tăcerea și să pătrund cu de-a sila în tainele dumitale. De ce-mi ascunzi, prietene, un eveniment care pentru dumneata e atît de important și care mă privește și pe mine foarte de aproape? Ți-ai oferit mîna prietenei mele; să știi că nu mă amestec nechemată, în această chestiune; iată legitimația mea: scrisoarea pe care ți-o trimite Therese prin mine.

— O scrisoare de la Therese! exclamă Wilhelm.

— Da, domnule! și soarta dumitale e hotărîtă. Ești un om fericit. Dă-mi voie să vă felicit, și pe dumneata și pe prietena mea.

Wilhelm amuțise cu ochii ațintiți în gol. Natalia îl privi mai cu atenție: observă că se făcuse palid.

— Bucuria ți-e atît de puternică, continuă ea, încît ia înfățișarea spaimei și-ți răpește glasul. Particip și eu la bucurie din toată inima, deși nu mi-am pierdut graiul. Sper că-mi vei fi recunoscător, căci trebuie să-ți spun că înrîurirea mea asupra hotărîrii Theresei n-a fost mică; mi-a cerut sfatul și, printr-o întîmplare curioasă, dumneata tocmai te aflai aici, așa că am putut să înving unele îndoieli care o mai rețineau pe prietena mea; curierii au alergat repede de la un loc la altul și iată hotărîrea ei, iată deznodămîntul! Acum trebuie să-i citești toate scrisorile; trebuie să privești nestingherit și clar în inima atît de frumoasă a logodnicei dumitale.

Wilhelm despături hîrtia, pe care Natalia i-o înmînă cu pecețile rupte; scrisoarea conținea următoarele cuvinte prietenești:

„Sînt a dumitale așa cum sînt și cum mă cunoști. Te numesc al meu așa cum ești și cum te cunosc. Schimbărilor pe care căsnicia le va aduce în ființa noastră și în relațiile noastre, vom ști să le facem față cu înțelepciune, curaj și voie bună. Deoarece nu vom fi legați prin pasiune, ci prin afecțiune și încredere, vom risca mai puțin decît mulți alții. Mă vei ierta, desigur, că-mi voi aduce aminte uneori de prietenul meu de odinioară; în schimb voi strînge la piept pe fiul dumitale ca o adevărată mamă. Dacă vrei să împarți cu mine de îndată căsuța în care stau, consideră-te domn și stăpîn; în vremea aceasta, vom încheia cumpărarea domeniului. Aș dori să nu se facă acolo nici o schimbare fără mine, ca să arăt imediat că merit încrederea ce mi-o acorzi. Rămîi cu bine, dragă, dragă prietene, logodnic iubit, soț venerat! Therese te îmbrățișează cu speranță și bucurie. Prietena mea îți va spune mai multe decît mine, îți va spune tot."

Wilhelm, pe care această scrisoare îl făcuse să simtă din nou prezența Theresei sale, își veni pe deplin în fire. Pe cînd citea, îi trecură repede prin minte fel de fel de gînduri. Găsi cu spaimă în inima sa semne evidente de afecțiune pentru Natalia; se învinovăți, își spuse că asemenea gînduri sînt o nebunie, căută să și-o închipuie pe Therese în toată perfecțiunea ei, citi din nou scrisoarea, deveni mai calm, sau mai degrabă deveni destul de stăpîn pe sine ca să poată părea calm. Natalia îi înfățișă scrisorile, pe care le schimbase cu Therese; vom extrage din ele cîteva pasaje.

După ce își descrisese logodnicul, așa cum îl vedea ea, Therese continua:

„Așa cred că e bărbatul care mi-a cerut acum mîna. Ce gîndește despre el însuși, vei afla mai tîrziu din paginile în care se descrie cu toată sinceritatea; sînt convinsă că voi fi fericită cu el.“

„În ceea ce privește condiția socială, știi foarte bine ce-am gîndit totdeauna despre această problemă. Unor oameni le este groază de mezalianțele sociale și nu pot să le suporte. Eu nu vreau să conving pe nimeni, dar vreau să mă comport după convingerile mele. Nu mă gîndesc să-ți dau nici un exemplu, deși am destule la îndemînă. Pe mine mă sperie numai mezalianțele sufletești: un vas, care nu se potrivește cu conținutul, mult lux și prea puțină plăcere; bogăție și zgîrcenie, titlu nobiliar și purtare grosolană; tinerețe și pedanterie, mizerie și ostentație; acest fel de legături m-ar putea omorî; lumea n-are decît să le califice și să le prețuiască așa cum vrea.“

„Nădăjduiesc că ne vom înțelege, bizuindu-mă mai cu seamă pe faptul că-ți seamănă ție, iubită Natalia, ție, pe care te prețuiesc și te stimez neînchipuit de mult. Da, ca și tine nutrește aceeași aspirație nobilă de a descoperi perfecțiunea, ceea ce are ca rezultat că binele pe care credem că-l găsim, îl creem chiar noi înșine. De cîte ori nu te-am certat în gînd că te-ai purtat cu cutare sau cutare om altfel decît mine, că într-o împrejurare sau alta, te-ai comportat altfel decît m-aș fi comportat eu; și, totuși, de cele mai multe ori, rezultatul a arătat că tu ai avut dreptate. Dacă luăm oamenii așa cum sînt, spuneai tu, atunci îi facem și mai răi; dacă ne purtăm cu ei de parcă ar fi cum s-ar cuveni să fie, atunci îi ducem pe calea pe care e bine să meargă. Îmi dau seama că eu nu pot vedea lucrurile așa și nici nu mă pot purta în felul acesta. Priceperea, ordinea, disciplina, autoritatea, iată ce mă interesează. Îmi mai amintesc de vorbele lui Jarno: Therese își dresează elevele, Natalia le formează. Da, el a mers atît de departe, încît o dată mi-a negat cu totul cele trei frumoase însușiri: credința, iubirea și speranța. În loc de credință, a spus el, Therese are inteligență; în loc de iubire, stăruință și în loc de speranță, încredere. Pot să-ți mărturisesc că, înainte de a te cunoaște, găseam că nimic nu-i mai presus pe lume în afară de claritate și înțelepciune; numai prezența ta m-a convins, m-a însuflețit, m-a subjugat și acum dau întîietate sufletului tău frumos și nobil. În același sens îl prețuiesc și pe prietenul meu; povestea vieții lui este o continuă căutare și negăsire; dar nu o căutare stearpă, ci una minunată și plină de candoare; își închipuie că i s-ar putea da ceea

ce nu poate veni decît din el. Astfel, draga mea, perspicacitatea nu-mi va strica nici de data aceasta; îmi cunosc soțul cu mult mai bine decît se cunoaște el însuși și îl prețuiesc cu atît mai mult. Îl văd clar, dar nu în totalitatea lui, și toată priceperea mea nu mă poate face să bănuiesc ce e în stare să realizeze. Cînd mă gîndesc la el, chipul lui se amestecă mereu cu al tău și nu știu dacă merit să aparțin unor asemenea oameni. Dar vreau să fiu demnă de voi, făcîndu-mi datoria, îndeplinind tot ce se poate aștepta și spera de la mine."

„Dacă mă gîndesc la Lothario? Zilnic și din tot sufletul. Nu mă pot lipsi de el nici o clipă în societatea care mă înconjoară spiritual. O, cît îl plîng pe omul acesta minunat, care a devenit rudă cu mine printr-o greșeală de tinerețe și pe care natura l-a făcut să fie atît de apropiat de *tine*. De fapt, o ființă ca tine ar fi mai vrednică de el decît mine. Numai ție aș fi putut, ar fi trebuit să ți-l cedez. Să fim ale lui pe cît se poate, pînă va găsi o soție vrednică, și chiar atunci să fim și să rămînem împreună!"

— Dar ce vor spune acum prietenii noștri? începu Natalia.

— Fratele dumneavoastră nu știe încă nimic?

— Nu, tot atît de puțin cît și rudele dumitale; lucrurile au fost tratate de data aceasta numai între noi, femeile. Nu știu ce gărgăuni i-a vîrît Lydia în cap Theresei; se pare că nu mai are încredere în abate și în Jarno. În tot cazul, Lydia i-a trezit oarecare bănuială cu privire la anumite legături și planuri secrete pe care, bineînțeles, eu le cunosc în mare, însă în care nu m-am gîndit niciodată să pătrund; și acum, cînd e vorba de pasul acesta hotărîtor în viața ei, Therese nu vrea să accepte nici o altă influență decît pe a mea; cu Lothario s-a înțeles încă de mult doar să-și anunțe reciproc căsătoria, fără să se mai sfătuiască în legătură cu asta.

Natalia scrise apoi o scrisoare fratelui ei; îl invită pe Wilhelm să adauge cîteva cuvinte, după cum o rugase Therese. Erau gata să sigileze scrisoarea, cînd Jarno se anunță pe neașteptate. A fost primit cu bucurie; părea vesel și glumeț și, în sfîrșit, nu se mai putu stăpîni și le spuse.

— Am venit aici anume ca să vă aduc o veste foarte ciudată, dar plăcută; o veste care o privește pe Therese a noastră. Adesea ne-ai certat, scumpă Natalia, că ne ocupăm de prea multe lucruri, dar acum vei vedea ce bine e să ai spioni pretutindeni. Ghicește despre ce e vorba, să-ți vedem spiritul de pătrundere!

Aerul de satisfacție cu care rosti aceste cuvinte, privirea ștrengărească ce-o aruncă Nataliei și lui Wilhelm îi convinse pe amîndoi că secretul lor era descoperit. Natalia răspunse zîmbind:

— Sîntem mai abili decît crezi; am așternut pe hîrtie dezlegarea enigmei, înainte de a ne fi fost propusă.

Cu aceste vorbe îi întinse scrisoarea adresată lui Lothario, încîntată că preîntîmpină în felul acesta mica surpriză și umilință pe care Jarno se gîndise să i-o producă. Acesta luă hîrtia cu oarecare mirare, își aruncă numai ochii pe ea, o scăpă din mînă și se uită la amîndoi cu ochi mari, cu o expresie de surpriză și chiar de spaimă, neobișnuită pe chipul său. Nu scoase nici un cuvînt.

Wilhelm și Natalia erau foarte nedumeriți. Jarno se plimba neliniștit prin cameră.

— Să spun sau să nu spun? rosti el. Totuși nu poate rămîne secret; încurcătura nu poate fi evitată. Atunci, secret pentru secret! Surpriză pentru surpriză! Therese nu-i fiica mamei sale! Piedica e înlăturată. Am venit aici ca să vă rog s-o pregătiți pe această nobilă fată pentru căsătoria cu Lothario.

Jarno văzu consternarea celor doi prieteni, care stăteau cu ochii în pămînt.

— Situația aceasta, zise el, e una dintre acelea care se îndură cel mai greu împreună. Fiecare se gîndește mai bine în singurătate la cele ce are a se gîndi; eu, cel puțin, vă cer îngăduința să mă retrag o oră.

Jarno se duse în grădină, unde Wilhelm îl urmă mașinal, dar la oarecare distanță.

După o oră, se aflau iarăși împreună. Wilhelm luă cuvîntul și spuse:

— Înainte, cînd trăiam fără scop și fără plan, ușor, ba chiar ușuratic, prietenia, dragostea, simpatia, încrederea îmi ieșeau în cale cu brațele deschise, ba chiar mă împresurau din toate părțile; acum, cînd am devenit serios, văd că soarta se poartă altfel cu mine. Hotărîrea de a oferi Theresei mîna mea e poate prima decizie care pornește numai de la mine. Mi-am alcătuit planul cu chibzuință, rațiunea mea era cu totul de acord și prin consimțămîntul acestei fete admirabile, toate dorințele îmi erau realizate. Însă întîmplarea cea mai neașteptată dă la o parte mîna mea întinsă. Therese îmi întinde mîna ei din depărtare, ca într-un vis, dar nu i-o pot primi și această viziune frumoasă mă părăsește pentru totdeauna. Așadar, adio viziune încîntătoare! Adio, închipuiri ale fericirii desăvîrșite, adunate în jurul ei.

Rămase o clipă tăcut, cu ochii pierduți în gol; Jarno vru să vorbească.

— Lăsați-mă să vă mai spun ceva, interveni Wilhelm, căci de data asta se joacă soarta întregii mele vieți. În clipa aceasta nu sînt susținut decît de impresia pe care mi-a făcut-o Lothario prima dată cînd l-am cunoscut, impresie care mi s-a întipărit adînc în minte și mi-a rămas neștearsă. Omul acesta merită toată afecțiunea și prietenia, și fără jertfă nu se poate concepe o prietenie. Pentru el mi-a fost lesne să înșel o biată fată; pentru el, trebuie să-mi fie cu putință să renunț la logodnica cea mai prețuită. Duceți-vă la Lothario, istorisiți-i întîmplarea aceasta atît de ciudată și spuneți-i în ce fel sînt gata să procedez.

— În asemenea cazuri, răspunse Jarno, sînt de părere că lucrurile își găsesc dezlegarea dacă nu ne pripim. Să nu facem nici un pas fără consimțămîntul lui Lothario. Mă duc la el; așteptați în liniște întoarcerea mea, sau o scrisoare de la dînsul.

Plecă și-i lăsă pe amîndoi prietenii într-o stare de mare tristețe. Avură destul timp să reexamineze întîmplarea pe toate fețele și să-și spună părerile. Abia atunci le-a venit în minte că au primit atît de simplu de la Jarno revelația aceea extraordinară și că n-au întrebat de nici un amănunt. Ba, Wilhelm începu să aibă și unele îndoieli; dar mirarea, s-ar putea spune chiar tulburarea, le-a ajuns la culme, cînd, a doua zi, sosi un trimis al Theresei, aducînd Nataliei următoarea scrisoare ciudată:

„Oricît de curios ar părea, sînt nevoită totuși să-ți expediez, după scrisoarea mea anterioară, o alta, pentru a-ți cere să-mi trimiți cît se poate de repede logodnicul. Trebuie să-mi devină soț, indiferent ce planuri fac alții pentru a mi-l răpi. Dă-i scrisoarea alăturată! Dar fără martor, oricare ar fi el."

Scrisoarea către Wilhelm conținea următoarele: „Ce vei gîndi despre Therese a ta, că grăbește deodată, cu ardoare, o legătură ce părea că fusese pusă la cale cu rațiunea cea mai calmă? Nu te lăsa împiedicat de nimic, pornește la drum îndată ce primești această scrisoare. Vino dragă, dragă prietene, de trei ori mai iubit acum, cînd oamenii vor să mi te răpească, sau cel puțin să-mi îngreuneze drumul spre fericire."

— Ce-i de făcut? întrebă Wilhelm după ce citi scrisoarea.

— Niciodată inima și rațiunea nu mi-au fost atît de neputincioase ca acum, răspunse Natalia, după oarecare gîndire; nu știu ce-i de făcut, după cum nu știu nici ce să te sfătuiesc.

— Ar fi oare cu putință, strigă cu violență Wilhelm, ca nici Lothario însuși să nu știe nimic sau, dacă știe ceva, să fie totuși, ca și noi, jucăria unor planuri ascunse? Nu cumva povestea aceea a fost născocită la repezeală de Jarno, cînd a văzut scrisoarea noastră?

Nu ne-ar fi spus altceva dacă n-am fi fost atît de pripiți? Ce-or fi urmărind? Ce intenții pot avea? La ce fel de plan se poate gîndi Therese? Da, nu rămîne nici o îndoială, Lothario e înconjurat de influențe și legături secrete; am aflat și eu că ei cercetează în anumit sens faptele și viața multor oameni și că se pricep să-i împingă pe o cale sau alta. Nu înțeleg deloc scopul final al acestor mistere; dar ultima lor intenție o văd foarte limpede: să mi-o răpească pe Therese. Pe de o parte mi se descrie, poate numai de formă, că fericirea posibilă a lui Lothario depinde de mine, pe de altă parte, iubita mea, nobila mea logodnică mă cheamă lîngă inima ei. Ce trebuie să fac? La ce să renunț?

— Puțină răbdare! zise Natalia; să ne gîndim un pic. În toată această încurcătură stranie, știu numai atît, că nu trebuie să grăbim ce e irevocabil. Împotriva unei născociri, împotriva unui plan iscusit, avem de partea noastră perseverența și înțelepciunea; în curînd se va vedea dacă lucrul e adevărat sau scornit. Dacă fratele meu are într-adevăr nădejde că s-ar putea uni cu Therese, ar fi crud să-i răpești pentru totdeauna fericirea, tocmai în clipa în care i se arată binevoitoare. Să așteptăm să ne spună dacă știe ceva despre toate acestea, dacă el însuși e convins, dacă el însuși nădăjduiește.

Din fericire, o scrisoare a lui Lothario veni în sprijinul raționamentelor Nataliei. „Nu-ți trimit înapoi pe Jarno, scria el; pentru tine, un rînd așternut de mîna mea e mai mult decît amănuntele care ți le-ar putea da un altul. Sînt convins că Therese nu e fiica mamei sale și nu pot renunța la gîndul că va fi a mea pînă nu se va convinge și ea și nu va alege cu judecată calmă între mine și prietenul nostru. Te rog nu-l lăsa să plece de lîngă tine. E în joc fericirea, viața unui frate. Îți făgăduiesc că această nesiguranță nu va dura mult."

— Vezi cum stau lucrurile, spuse afectuos Natalia. Dă-mi cuvîntul de onoare că nu vei pleca din casa aceasta.

— Îl dau! exclamă Wilhelm, întinzîndu-i mîna; nu voi părăsi casa fără voia dumneavoastră. Mulțumesc lui Dumnezeu și duhului meu protector că, de data aceasta, am fost călăuzit, și chiar de dumneavoastră.

Natalia îi scrise Theresei, relatîndu-i toată întîmplarea și declarîndu-i că nu-i dă voie prietenului s-o părăsească; în același timp îi trimise și scrisoarea lui Lothario.

Therese răspunse: „Sînt foarte mirată că și Lothario e convins, căci altfel, față de sora sa, nu s-ar preface în asemenea măsură.

Sînt necăjită, foarte necăjită. Mai bine să nu-ți spun mai mult. Cel mai potrivit ar fi să vin la tine, după ce mai întîi voi găsi un cuib pentru biata Lydia, cu care toți se poartă crud. Mi-e teamă că sîntem păcăliți cu toții și încă în așa fel, ca să nu mai ajungem să vedem limpede ce se întîmplă cu noi. Dacă prietenul meu ar gîndi la fel, ar căuta să-ți scape din mînă și s-ar arunca în brațele Theresei sale, pe care nimeni nu i-ar mai putea-o răpi; dar mi-e teamă că va trebui să-l pierd și că nu-l voi recîștiga nici pe Lothario. Lui îi este răpită Lydia, trezindu-i-se speranța că mă va putea avea. Nu vreau să mai spun nimic; încurcătura ar deveni și mai mare. Timpul va arăta dacă cele mai frumoase legături nu vor fi destrămate, subminate și zdruncinate în așa fel, încît chiar cînd se vor limpezi toate n-o să putem face nimic pentru a le restabili. Dacă prietenul meu nu se smulge de acolo, voi sosi eu peste cîteva zile, pentru a-l căuta la tine și a mi-l păstra. Te miri, desigur, cum a pus stăpînire această pasiune pe Therese a ta. Nu e pasiune, e convingerea că, deoarece Lothario nu poate fi al meu, prietenul acesta nou va fi fericirea vieții mele. Spune-i asta din partea băiatului care stătea cu el sub stejar și care era atît de fericit de interesul ce i-l arăta. Spune-i asta din partea Theresei, care i-a primit propunerea cu inima deschisă. Primul vis al meu, cum aș fi trăit cu Lothario, mi-a fugit departe din suflet; visul, cum mă gîndisem să trăiesc cu noul meu prieten, îl am și acum prezent în fața ochilor. Oare mi se acordă atît de puțină considerație încît se crede că mi-e ușor să-l schimb iarăși pe unul cu celălalt, așa, pe negîndite?"

— Mă încred în dumneata, îi spuse Natalia lui Wilhelm, dîndu-i scrisoarea Theresei; știu că n-ai să fugi. Gîndește-te că ții în mîinile dumitale fericirea vieții mele. Existența mea e atît de strîns legată de existența fratelui meu, că nu se poate ca el să simtă vreo durere pe care să n-o resimt și eu, nici o bucurie, care să nu mă fericească și pe mine. Pot spune chiar că numai prin Lothario am aflat că inima poate fi mișcată și înălțată, că în lume e cu putință bucuria, dragostea, că poate exista un sentiment care ne satisface mai presus de orice.

Natalia se opri. Wilhelm îi luă mîna, rostind cu glas tare:

— O, continuați! A venit vremea să ne mărturisim unul altuia cu adevărat; acum avem mai multă nevoie decît oricînd să ne cunoaștem mai bine.

— Da, prietene, zise Natalia zîmbind cu o demnitate calmă și blîndă, neasemuită; poate că nu-i nepotrivit să-ți spun acum că tot ceea ce se descrie în atîtea cărți, tot ceea ce lumea înfățișează

sub numele de iubire, mie mi s-a părut totdeauna a fi numai un basm.

— Cum, n-ați iubit niciodată? exclamă Wilhelm.

— Niciodată sau totdeauna, răspunse Natalia.

Capitolul al cincilea

Discutînd astfel, se plimbaseră amîndoi prin grădină; Natalia culegea felurite flori cu înfățișări neobișnuite și cu totul necunoscute lui Wilhelm, care întreba mereu de numele lor.

— Desigur, spuse Natalia că nu bănuiești pentru cine culeg buchetul acesta. E destinat unchiului meu, căruia îi vom face o vizită. Soarele strălucește acum puternic în Sala trecutului; e clipa cînd trebuie să te conduc acolo și eu nu intru niciodată fără să nu duc cîteva din florile care îi plăceau cu deosebire unchiului meu. Era un om original, în stare să facă cea mai ciudată impresie. Pentru anumite plante și animale, pentru anumiți oameni și anumite țări, chiar și pentru anumite feluri de pietre avea o preferință marcată, rareori explicabilă. Obișnuia să spună adesea: „Dacă din tinerețe nu m-aș fi împotrivit atît de mult mie însumi, dacă nu m-aș fi străduit să-mi aplic inteligența pe o arie cît mai mare și să mă ridic spre ceea ce este general, aș fi devenit omul cel mai mărginit și nesuferit din lume; căci nimic nu e mai insuportabil decît o originalitate singularizată la un om de la care poți cere o activitate adevărată, necesară." Și totuși, trebuia să recunoască singur că și-ar fi pierdut sufletul și viața dacă, din timp în timp, nu și-ar fi dat frîu liber și nu și-ar fi îngăduit să guste cu pasiune din plăceri, pe care nu putea totdeauna să le laude sau să le scuze. „Nu-i vina mea, spunea el, dacă n-am reușit să-mi pun cu totul de acord impulsurile cu rațiunea." În asemenea împrejurări, avea obiceiul să glumească de multe ori pe socoteala mea, spunînd: „Natalia poate fi socotită fericită în această viață, căci natura ei nu-i cere decît ceea ce lumea dorește și practică în mod curent."

Vorbind astfel, Wilhelm și Natalia ajunseră din nou la corpul principal al clădirii. Ea îl conduse printr-o galerie largă la o ușă păzită de doi sfincși de granit. Chiar și ușa era în stil egiptean, ceva mai îngustă sus decît la bază, și canaturile ei de bronz îți prevesteau o priveliște gravă, chiar înfricoșătoare. În schimb, cît de plăcut erai surprins, cînd așteptarea aceasta se prefăcea în seninătatea cea mai deplină de îndată ce intrai în incintă, unde arta

şi viaţa alungau orice amintire a morţii şi a mormîntului. În zid erau scobite arcade simetrice, în care se aflau sarcofage mari; în interiorul coloanelor se vedeau ocniţe mai mici, împodobite cu vase şi urne funerare; restul suprafeţei zidurilor şi al bolţii era proporţionat împărţit în spaţii unde erau pictate diferite personaje importante şi senine, încadrate cu chenare, ghirlande frumoase şi alte podoabe, pe panouri de diferite mărimi. Părţile arhitectonice erau îmbrăcate cu o frumoasă marmură galbenă, ce bătea uşor spre roşu; caneluri de un albastru deschis, cărora o iscusită compoziţie chimică le dăduse aspectul de lapislazuli, legau unitar toate, încîntînd în acelaşi timp ochiul prin contrastul culorilor. Toată această bogăţie şi ornamentaţie se înfăţişa în cele mai pure proporţii arhitectonice şi oricine intra avea impresia că e înălţat deasupra lui însuşi, căci abia atunci, prin această armonie artistică, simţea ce e omul şi ce ar putea fi.

În partea opusă uşii se vedea, pe un sarcofag bogat, chipul de marmură a unui om venerabil, sprijinit pe o pernă. Ţinea în faţa lui un sul la care părea că priveşte liniştit şi atent. Sulul era astfel aşezat că puteai citi lesne următoarele cuvinte: *Adu-ţi aminte să trăieşti.*

Dînd la o parte un buchet veşted, Natalia aşeză florile proaspete în faţa statuii unchiului, căci a lui era chipul de marmură; lui Wilhelm i se păru că recunoaşte trăsăturile domnului bătrîn, pe care-l văzuse atunci în pădure.

— Aici am petrecut noi multe ceasuri, pînă ce sala a fost decorată, zise Natalia. În ultimii ani, unchiul nostru adunase în jurul lui cîţiva artişti iscusiţi şi distracţia lui cea mai plăcută era să-i ajute să imagineze şi să aleagă subiectele pentru desenele şi schiţele după care s-au făcut aceste picturi.

Wilhelm nu se mai sătura să admire obiectele care-l înconjurau.

— Cîtă viaţă în această Sală a trecutului! exclamă el; ai putea tot atît de bine s-o numeşti Sala prezentului şi a viitorului. Aşa au fost toate şi aşa vor rămîne! Nimic nu-i pieritor, afară de cel care priveşte şi se bucură. Imaginea aceasta a mamei, care-şi strînge copilul la piept, va supravieţui multor generaţii de mame fericite. După secole poate, un tată se va bucura privindu-l pe acest bărbat bărbos care-şi lasă deoparte seriozitatea, jucîndu-se cu fiul său. Totdeauna logodnica va sta la fel de ruşinoasă, cu dorurile ei nemărturisite, avînd nevoie să fie mîngîiată, să fie încurajată; şi tot cu aceeaşi nerăbdare se va opri logodnicul în prag şi va trage cu urechea pentru a şti dacă poate păşi înăuntru.

Ochii lui Wilhelm rătăceau pe nenumăratele tablouri din jur. De la primul impuls voios al copilului de a se sluji de mădularele sale jucîndu-se, pînă la gravitatea senină şi solitară a înţeleptului,

se putea vedea, într-un şir de tablouri frumoase şi vii, că omul nu posedă nici o înclinare sau facultate înnăscută pe care să n-o exercite, să n-o folosească. De la sentimentul de gingaşă încîntare al fetei care întîrzie să-şi scoată ulciorul din unda limpede în care şi-a privit cu plăcere chipul, pînă la solemnităţile înălţătoare, cînd regi şi popoare invocă pe zei în preajma altarelor, în semn de alianţă, toate erau reprezentate semnificativ şi cu forţă.

Era o lume, era un cer, care-l învăluiau pe spectator în acest lăcaş şi, în afară de gîndurile pe care le trezeau acele tablouri, în afară de sentimentele ce le inspirau, se părea că în ele mai era ceva, care-l copleşea pe om în întregime. Wilhelm simţea acest lucru fără să-şi poată explica despre ce e vorba. Ce e senzaţia aceasta, care independent de orice semnificaţie, liberă de simpatia ce ne-o inspiră întîmplările şi destinul omenesc, poate să acţioneze asupra mea cu atîta putere şi, în acelaşi timp, atît de plăcut? se întreba el. Ea reiese din ansamblu, reiese din fiecare detaliu, fără să pot pricepe bine ansamblul, fără să-mi pot însuşi detaliile în chip deosebit. Intuiesc un soi de vrajă în aceste suprafeţe şi linii, în aceste dimensiuni, forme şi culori. Ce face oare din figurile acestea, privite chiar numai superficial, o podoabă atît de atrăgătoare? Simt că aş putea să zăbovesc aici, să mă odihnesc, să cuprind toate cu ochii, să fiu fericit şi, în acelaşi timp, să mă gîndesc cu totul la altceva, decît la cele ce am în faţa ochilor.

Şi, desigur, dacă am putea descrie cît de bine erau împărţite toate în sală, cum toate se armonizau direct sau prin contrast, prin unitate sau varietate de culori, cum fiecare lucru, fiind pus la locul său, producea un efect desăvîrşit şi inteligibil, atunci am transporta pe cititorii noştri într-un loc pe care n-ar dori să-l părăsească repede.

Patru candelabre mari, de marmură, se aflau în colţurile sălii; alte patru mai mici stăteau în mijloc, în jurul unui sarcofag minunat împodobit care, judecînd după mărimea sa, putea să păstreze trupul unei persoane tinere, de statură mijlocie.

Natalia se opri lîngă acest monument şi, atingîndu-l cu mîna, zise:

— Unchiului meu îi plăcea cu deosebire această operă antică. El spunea adesea: „Nu cad numai flori timpurii pe care le poţi păstra în ocniţele cele mici de sus; cad şi fructe care atîrnînd pe ramuri ne dau mult timp cele mai frumoase speranţe, pe cînd un vierme ascuns le pregăteşte o maturitate precoce şi nimicirea totală." Mi-e teamă, continuă ea, că prevestea sfîrşitul copilei noastre dragi, care se sustrage tot mai mult îngrijirilor noastre şi pare că tînjeşte după lăcaşul acesta al liniştii.

Cînd erau gata să plece, Natalia spuse: Trebuie să-ți mai atrag atenția asupra unui lucru. Observi colo sus, de ambele părți, lojile acelea semicirculare? Acolo pot sta nevăzuți cîntăreții unui cor, iar ornamentele acelea de bronz de sub cornișă servesc la suspendarea draperiilor care, conform dispozițiilor lăsate de unchiul meu, trebuie atîrnate la orice înmormîntare. El nu putea trăi fără muzică, mai ales fără de muzică vocală, și avea ciudățenia că nu voia să-i vadă pe cîntăreți. Obișnuia să spună: „Teatrul ne dă deprinderi prea rele; acolo muzica servește numai ochiului, acompaniază mișcările, nu sentimentele. La oratorii sau concerte, înfățișarea solistului ne stingherește totdeauna. Adevărata muzică e numai pentru urechi; nu se poate închipui ceva mai universal decît o voce frumoasă: dar, cînd ai în fața ochilor pe individul mărginit care o produce, atunci acea impresie pură de universalitate e distrusă. Vreau să văd pe omul cu care trebuie să vorbesc, căci este o individualitate, al cărui caracter și înfățișare dau sau nu valoare celor spuse; dimpotrivă, cel ce-mi cîntă trebuie să fie invizibil, înfățișarea lui nu trebuie să mă seducă sau să mă înșele. Aici un organ se adresează altui organ, nu spiritul către spirit, nu lumea nesfîrșit de variată, ochiului; nu cerul, omului." Tot așa, dorea ca și la muzica instrumentală orchestra să fie pe cît posibil ascunsă căci, prin mișcările mecanice și gesturile necesare, dar atît de ciudate ale muzicanților, sîntem distrați și tulburați. De aceea, unchiul meu nu asculta muzică decît cu ochii închiși, pentru a-și concentra toată ființa spre desfătarea pură și unică a urechii.

Voiau tocmai să părăsească sala, cînd i-au auzit pe copii năvălind în galeria de la intrare și pe Felix strigînd:

— Ba, eu! Ba, eu!

Mignon se avîntă prima pe ușa deschisă; era cu respirația tăiată și nu putea scoate nici un cuvînt. Felix strigă încă de la oarecare distanță:

— A venit mama Therese! Copiii, după cum se vedea, se luaseră la întrecere care să aducă întîi vestea. Mignon căzu în brațele Nataliei; inima îi bătea cu putere.

— Copil rău ce ești! o dojeni Natalia. Nu știi că ți-e interzisă orice mișcare violentă? Uite cum îți bate inima!

— Las-o să se sfarme! zise Mignon cu un suspin adînc; bate prea de multă vreme.

De abia își reveniseră din această tulburare, din această consternare aproape, cînd intră Therese. Se repezi și-o îmbrățișă pe Natalia și pe copilă, apoi se întoarse spre Wilhelm, îl privi cu ochii ei limpezi și-i spuse:

— Ei, prietene, cum te simți? Cred că nu te-ai lăsat înșelat?

El făcu un pas înainte ca i se aruncă în brațe și-l cuprinse pe după gît.

— O, Therese a mea! exclamă Wilhelm.

— Prietene, iubitul meu, soțul meu! Da, sînt a ta pe veci! strigă ea printre sărutări fierbinți.

Felix o trăgea de rochie, strigîndu-i:

— Mamă Therese, sînt și eu aici!

Natalia stătea în picioare și privea în gol; deodată Mignon își duse mîna stîngă la inimă, întinse cu putere brațul drept, țipă și căzu ca moartă la picioarele Nataliei.

Spaima fu groaznică: nu se mai simțeau nici bătăile inimii, nici pulsul. Wilhelm o luă în brațe și o duse repede sus; trupul copilei atîrna fără vlagă, peste umărul lui. Prezența medicului aduse prea puțină consolare; el și cu tînărul chirurg, pe care-l cunoaștem, se osteniră zadarnic; biata făptură nu mai putea fi readusă la viață.

Natalia făcu un semn Theresei; aceasta își luă prietenul de mînă și-l scoase din cameră. Wilhelm era mut, nu putea rosti o vorbă și n-avea curajul să întîlnească privirea Theresei. Stătea așa lîngă ea, pe aceeași canapea, unde o văzuse pe Natalia în prima zi. Reflecta cu iuțeală la un șir de fatalități sau, mai degrabă, nu reflecta, ci își lăsa sufletul tulburat de imagini pe care nu le putea alunga din minte. Sînt clipe în viață cînd întîmplările, ca niște suveici înaripate, se mișcă încolo și încoace înaintea noastră, fără să le poți opri, și desăvîrșesc o țesătură, pe care noi înșine am urzit-o, mai mult ori mai puțin.

— Prietene, iubitule! șopti Therese, rupînd tăcerea și luîndu-i mîna, să fim strîns uniți în clipa aceasta, cum va trebui poate să fim adesea în împrejurări asemănătoare. Acestea sînt întîmplări care se pot îndura pe lume numai în doi. Gîndește-te, prietene, că nu ești singur; arată că o iubești pe Therese a ta, începînd prin a-ți împărți durerea cu ea.

Apoi îl îmbrățișă și-l strînse duios la piept: el o cuprinse în brațe cu ardoare, suspinînd:

— Sărmana copilă, în clipe de tristețe căuta apărare și refugiu la pieptul meu atît de nesigur; fie ca în acest ceas înspăimîntător eu să-mi găsesc sprijin la adăpostul inimii tale! Stăteau strîns îmbrățișați și Wilhelm îi simțea inima bătînd la pieptul său; dar în el era pustiu și singurătate; numai chipul lui Mignon și al Nataliei îi pluteau în închipuire, ca niște umbre.

Natalia intră în cameră.

— Dă-ne binecuvîntarea! zise Therese, să fim uniți în fața ta, în clipele acestea dureroase!

Wilhelm își ascunsese fața la pieptul Theresei; era mulțumit că putea să plîngă. N-o auzise pe Natalia intrînd, n-o vedea; doar sunetul vocii ei îi spori și mai mult lacrimile.

— Nu vreau să despart ce-a unit Dumnezeu, spuse Natalia surîzînd; dar nu vă pot lega și nici nu vă pot lăuda că durerea și dragostea au alungat cu totul din inima voastră amintirea fratelui meu.

La aceste vorbe, Wilhelm se smulse din brațele Theresei.

— Unde pleci? strigară amîndouă femeile.

— Lăsați-mă să văd copila pe care am ucis-o! strigă el. Nenorocirea pe care-o vedem cu ochii e mai mică decît aceea pe care imaginația o imprimă cu violență în suflet; să mergem la îngerul care ne-a părăsit: chipul senin al lui Mignon ne va spune că e fericită. Deoarece prietenele nu l-au putut opri pe tînărul al cărui suflet era atît de zguduit, l-au urmat și ele: însă bunul medic, ce i-a întîmpinat împreună cu chirurgul, i-a împiedicat să se apropie de trupul neînsuflețit. Mai bine stați departe de spectacolul acesta trist și îngăduiți-mi să dau oarecare durată resturilor pămîntești ale acestei ființe deosebite, atît cît îmi îngăduie știința mea. Vreau să întrebuințez pentru această făptură gingașă un procedeu admirabil care constă nu numai în îmbălsămarea corpului, ci și în menținerea unei aparențe de viață. Deoarece i-am prevăzut moartea, am făcut toate pregătirile și, cu ajutorul chirurgului, trebuie să izbutesc. Lăsați-mă numai cîteva zile și nu căutați să revedeți copila pînă n-o vom duce în Sala trecutului.

Tînărul chirurg ținea iarăși trusa aceea ciudată în mîini.

— De la cine poate s-o aibă? îl întrebă Wilhelm pe medic.

— O cunosc foarte bine, interveni Natalia, o are de la tatăl lui, care te-a pansat atunci în pădure.

— O, deci nu m-am înșelat! exclamă Wilhelm. Am recunoscut imediat panglica. Dăruiește-mi-o mie! Ea m-a pus întîi pe urmele binefăcătoarei mele. Lucrul acesta neînsuflețit a supraviețuit atîtor bucurii și suferințe! La cîte dureri n-a fost panglica asta martoră și urzeala ei ține încă bine! La cîte agonii n-a luat parte și culorile ei încă nu s-au șters. A fost de față la una din cele mai minunate clipe ale vieții mele, cînd zăceam la pămînt, rănit, și mi-a apărut chipul dumneavoastră caritabil, în timp ce copila a cărei moarte timpurie o plîngem acum era lîngă mine, cu părul stropit de sînge și îngrijorată că nu voi scăpa cu viață.

Prietenii n-avură timp să vorbească mai mult despre trista întîmplare și s-o încunoștințeze pe domnișoara Therese asupra cauzei probabile a morții bietei Mignon, căci li se anunță sosirea unor străini; dar cînd oaspeții se arătară, se dovedi că nu erau străini.

Erau Lothario, Jarno şi abatele. Natalia ieşi în întîmpinarea fratelui ei; printre ceilalţi domni o clipă de tăcere. Therese se adresă zîmbind lui Lothario:

— Fără îndoială că nu te-ai aşteptat să mă găseşti aici; în tot cazul, nu era potrivit să ne întîlnim în acest moment; totuşi, după o absenţă atît de lungă, te salut din toată inima.

Lothario îi strînse mîna şi-i răspunse:

— Dacă tot trebuie cîndva să suferim şi să renunţăm, atunci cel puţin să se întîmple acest lucru în prezenţa fiinţei pe care o iubim şi o dorim. Nu pretind că exercit nici o înrîurire asupra hotărîrii ce o vei lua, şi am atîta încredere în inima, în raţiunea şi bunul dumitale simţ, încît îţi depun bucuros în mîini soarta mea şi soarta prietenului meu.

Convorbirea a trecut repede la subiecte generale, ba chiar la subiecte fără însemnătate. Curînd, societatea s-a împărţit în perechi pentru a porni la plimbare. Natalia era cu Lothario, Therese cu abatele, iar Wilhelm rămase cu Jarno la castel.

Apariţia celor trei prieteni, în clipa în care o durere atît de grea apăsa inima lui Wilhelm, în loc să-l distragă nu făcu decît să-i răscolească şi să-i înrăutăţească starea sufletească; era supărat şi bănuitor şi nu putea şi nici nu voia să ascundă acest lucru atunci cînd Jarno l-a întrebat ce e cu tăcerea lui morocănoasă.

— Ce vrei mai mult? strigă Wilhelm. Lothario vine cu ajutoarele lui şi ar fi de mirare ca puterile acelea misterioase din turn, care sînt totdeauna atît de active, să nu acţioneze şi acum asupra noastră; nu ştiu ce scop ciudat vor să atingă cu noi şi prin noi; aşa cum îi cunosc eu pe oamenii aceştia preasfinţi, se pare că, de fiecare dată, intenţia lor lăudabilă nu-i alta decît să despartă ce e unit şi să lege ce e despărţit. Ce fel de ţesătură poate ieşi de aici, asta va rămîne o veşnică enigmă pentru ochii noştri profani.

— Eşti supărat şi amărît, zise Jarno; asta e cît se poate de frumos şi bine. Dacă ai putea chiar să te înfurii, ar fi şi mai bine.

— Sfatul poate că e bun, răspunse Wilhelm; mi-e tare teamă că unii au plăcerea de a-mi pune de data asta la cea mai cumplită încercare răbdarea mea înnăscută şi cultivată prin educaţie.

— Pînă vom vedea unde ne vor duce istoriile astea ale noastre, aş vrea totuşi să-ţi povestesc ceva despre acel turn, faţă de care se pare că ai o neîncredere atît de mare, spuse Jarno.

— Voia dumitale, replică Wilhelm, dacă vrei să te încumeţi a nu ţine seamă de tulburarea în care mă aflu. Îmi umblă atîtea gînduri în cap, încît nu ştiu dacă voi putea urmări cu atenţia cuvenită acele interesante aventuri.

— Nu mă las eu intimidat de dispoziția dumitale amabilă, zise Jarno, și te voi lămuri asupra acestui punct. Mă socoți drept un om abil, dar trebuie să mă socoți și om de onoare, cu atît mai mult cu cît de data aceasta am și o misiune.

— Aș fi dorit, replică Wilhelm, să-mi vorbești din propria dumitale inițiativă și să mă lămurești de bunăvoie; altfel, dacă nu te pot asculta cu încredere, de ce te-aș mai asculta?

— Dacă acum eu n-am nimic mai bun de făcut, spuse Jarno, decît să înșir povești, la fel ai și dumneata timp destul să le dăruiești oarecare atenție; poate că vei fi mai binevoitor, dacă îți voi mărturisi chiar de la început că tot ce-ai văzut în turn nu sînt decît relicte ale unei acțiuni juvenile, pe care, la început, majoritatea inițiaților au privit-o cu mare seriozitate și de care acum ocazional zîmbim cu toții.

— Atunci înseamnă că vă jucați numai cu acele semne și cuvinte mărețe! exclamă Wilhelm. Sîntem conduși solemn într-un loc care ne inspiră respect, sîntem puși să vedem cele mai miraculoase apariții, ni se dau suluri pline de sentințe pompoase și misterioase, din care, ce e drept, nu înțelegem mai nimic, ni se descoperă faptul că pînă atunci n-am fost decît ucenici, ni se spune că sîntem eliberați, și sîntem tot atît de lămuriți cît eram și mai înainte.

— N-ai la îndemînă pergamentul? întrebă Jarno; conține multe lucruri bune. Maximele acelea generale nu sînt luate din vînt; firește par fără sens și obscure, pentru acela căruia nu-i aduc aminte de nici o experiență. Dă-mi așa-zisa scrisoare de ucenicie, dacă o ai la îndemînă.

— Desigur, replică Wilhelm; o asemenea amuletă trebuie s-o porți totdeauna la piept.

— Ei, cine știe dacă într-o zi conținutul ei nu-și va găsi loc în mintea și inima dumitale, zise Jarno zîmbind. Apoi se uită la scrisoare și trecu repede cu privirea peste prima ei jumătate: Partea aceasta, zise el, se referă la educarea simțului artistic, despre care pot să-ți vorbească alții; partea a doua se ocupă de viață și aici mă simt mult mai la mine acasă. — Începu îndată a citi pasaje, oprindu-se din cînd în cînd, ca să lege cu textul observații și istorisiri. — Gustul tinereții pentru mister, ceremonii și vorbe mari este extraordinar și adesea semnul unei anume adîncimi de caracter. La vîrsta aceea dorești să-ți simți toată ființa emoționată și tulburată, fie chiar în chip obscur și nedefinit. Tînărul care presimte multe crede că va găsi multe într-un mister; în aceasta își pune nădejdea și socoate că prin el va ajunge să activeze. În sensul acesta a consolidat abatele o asociație de tineri, în parte fiindcă acestea erau principiile lui, în parte din înclinare și obișnuință, căci altădată

fusese în legătură cu o societate care trebuie să fi activat multă vreme în secret. Toate acestea nu-mi conveneau mie deloc. Eram mai mare decît ceilalți; din copilărie mă obișnuisem să văd limpede și în toate lucrurile nu doream decît claritate; nu aveam alt interes decît să cunosc lumea, așa cum era; i-am molipsit de această manie și pe cei mai buni dintre tovarășii mei și puțin a lipsit ca educația noastră să nu capete o direcție greșită, căci începuserăm să nu vedem decît greșelile și slăbiciunile altora, iar pe noi înșine să ne considerăm ființe desăvîrșite. Abatele ne-a venit în ajutor și ne-a învățat că nu trebuie să-i studiezi pe oameni fără să te interesezi și de educarea lor, și că numai prin activitate ești în stare să te observi pe tine însuți și să te cunoști. El ne-a sfătuit să rămînem la primele forme ale asociației; de acolo a rămas disciplina care domnește în întrunirile noastre. Se mai văd, în organizarea ansamblului, urmele primelor impresii mistice; apoi, printr-un fel de alegorie, ansamblul a luat înfățișarea unui meșteșug, care se ridică pînă la artă. De aici vin denumirile de ucenici, calfe și maiștri. Voiam să vedem cu ochii noștri și să ne alcătuim o arhivă proprie din cunoștințele noastre despre lume; de aici s-au născut acele confesiuni numeroase, pe care în parte le scriam noi înșine, în parte le scriau alții la îndemnul nostru și care, după aceea, au format colecția anilor de ucenicie. Nu toți oamenii se îngrijesc de formarea lor; mulți nu doresc decît metoda de a ajunge la bunăstare, rețete de a se îmbogăți și de a avea tot soiul de satisfacții. Toți aceștia, care nu voiau să fie puși pe picioare proprii, au fost parte opriți de a mai veni la noi, parte îndepărtați prin mistificări și tot soiul de farse. Nu i-am calificat ca ucenici în sensul concepției noastre decît pe cei ce simțeau profund, își dădeau seama cu claritate de ce sînt capabili și aveau destulă experiență ca să-și continue drumul cu o anumită voie bună și ușurință.

— Atunci v-ați cam grăbit cu mine, replică Wilhelm, căci tocmai din clipa aceea știu mai puțin decît înainte ce pot, ce vreau, sau ce trebuie să fac.

— Nu e vina noastră, spuse Jarno, că am ajuns în asemenea încurcătură; norocul poate să ne ajute din nou. Pînă atunci, ascultă: Acel care mai poate fi educat într-o măsură largă, mai tîrziu va fi lămurit asupra sa și a lumii. Puțin sînt cei care au idei și în același timp sînt capabili de acțiune. Ideile lărgesc orizontul, dar paralizează; acțiunea dă viață, dar limitează.

— Te rog, îl întrerupse Wilhelm, nu-mi mai citi din sentințele acestea ciudate. Frazele astea m-au tulburat destul pînă acum.

— Atunci voi rămîne numai la comentarii, zise Jarno, înfășurînd sulul pe jumătate și aruncînd numai din cînd în cînd o privire

în el. În ce mă privește, am fost prea puțin folositor societății și oamenilor; sînt un preceptor foarte prost; nu pot răbda să văd pe cineva că face încercări stîngace; pe cel care greșește drumul, nu pot să nu-l avertizez imediat, chiar dacă ar fi un somnambul, pe care l-aș pune în primejdie să-și rupă gîtul. De asta am mereu greutăți cu abatele, care pretinde că greșeala nu poate fi îndreptată decît tot prin greșeală. Ne-am certat adesea și din pricina dumitale; prinsese mare simpatie pentru dumneata, și faptul că i-ai atras atenția în asemenea măsură înseamnă foarte mult. Trebuie să recunoști că, de cîte ori te-am întîlnit, nu ți-am spus decît adevărul curat.

— Nu m-ai cruțat deloc, spuse Wilhelm, și se pare că ai rămas credincios principiilor dumitale.

— Ce e de cruțat, replică Jarno, cînd vezi că un tînăr, cu atîtea însușiri valoroase, ia un drum cu desăvîrșire greșit?

— Iartă-mă, spuse Wilhelm, mi-ai tăgăduit orice aptitudine pentru teatru; îți mărturisesc că, deși am renunțat cu totul la această artă, nu mă pot totuși socoti pe de-a-ntregul incapabil în domeniul acesta.

— Iar eu, replică Jarno, sînt convins cu desăvîrșire că cel ce nu poate să joace decît propria lui ființă nu este actor. Cel ce nu știe să-și transforme felul său de a fi și înfățișarea în fel de fel de chipuri nu merită acest nume. Așa de pildă dumneata ai jucat Hamlet și alte cîteva roluri foarte bine, fiindcă se potriveau cu caracterul, înfățișarea și dispoziția în care erai atunci. Asta ar fi de ajuns pentru un diletant și pentru cine n-ar vedea altă cale înaintea lui. Trebuie, continuă Jarno, uitîndu-se pe sul, să te păzești de talentul pe care nu ai speranța să-l poți manifesta la perfecție. Poți să-l duci cît de departe poftești; dar totdeauna, pînă la urmă, cînd se va vedea odată limpede care-i valoarea maestrului, nu vei putea decît să deplîngi amar timpul și osteneala pierdute pentru asemenea treabă de cîrpaci.

— Nu mai citi nimic! zise Wilhelm, te rog foarte mult vorbește mai departe, povestește-mi, luminează-mă. Deci, abatele m-a ajutat în *Hamlet*, aducînd o fantomă?

— Da, căci spunea că acesta era singurul mijloc de a te vindeca, dacă mai era cu putință să te vindeci.

— Și de asta mi-a lăsat vălul și m-a îndemnat să fug?

— Da. Ba chiar nădăjduia că odată cu reprezentația lui *Hamlet* ai să-ți satisfaci pe deplin pofta și apoi nu vei mai călca în teatru: așa pretindea el. Eu credeam contrariul și am avut dreptate. Ne-am certat și în seara aceea, după reprezentație.

— Cum, m-ai văzut şi dumneata jucînd?

— Da, desigur.

— Şi cine a jucat rolul fantomei?

— Asta nu ţi-aş putea spune; ori abatele, ori fratele său geamăn; cred totuşi că era fratele său, fiindcă e ceva mai înalt.

— Deci aveţi secrete şi între voi?

— Prietenii pot şi trebuie să aibă secrete unii faţă de alţii, dar nici unul nu-i un secret pentru celălalt.

— Amintirea acelei încurcături mă tulbură şi acum. Lămureşte-mă asupra acestui om, căruia îi datorez atît de mult şi am atît de multe a-i reproşa.

— Ceea ce ni-l face atît de preţios şi îl ajută să ne domine oarecum pe noi toţi, replică Jarno, este privirea liberă şi pătrunzătoare cu care l-a înzestrat natura; cu ajutorul ei descoperă facultăţile ce zac în oameni, cît şi mijloacele ca fiecare să se modeleze conform firii lui. Cei mai mulţi dintre oameni, chiar cei mai distinşi, sînt limitaţi: fiecare nu preţuieşte decît anumite însuşiri, atît la el cît şi la ceilalţi; numai pe acestea le favorizează, numai pe acestea caută să le dezvolte. Abatele procedează cu totul altfel: are priceperea şi plăcerea să descopere şi să încurajeze orice calitate. Trebuie totuşi să mă mai uit iar pe pergament! continuă Jarno. Omenirea e formată din totalitatea oamenilor; lumea e formată din totalitatea forţelor. Acestea sînt adesea în opoziţie şi, în timp ce ele caută să se distrugă, natura le menţine pe toate şi le scoate iarăşi la iveală. De la cea mai modestă activitate animalică pînă la cea mai înaltă expresie a artei spirituale, de la gînguritul şi ţipetele copilului la accentele perfecte ale oratorului şi cîntăreţului, de la primele încăierări ale băieţilor pînă la pregătirile lacome prin care ţările sînt cucerite şi prădate, de la bunăvoinţa cea mai neînsemnată şi de la amorul cel mai frivol la pasiunea cea mai violentă şi la ataşamentul cel mai serios, de la cel mai simplu sentiment al prezenţei materiale pînă la cea mai slabă presimţire şi speranţă despre viitorul spiritual cel mai depărtat, toate acestea şi multe altele zac în om şi trebuie să fie cultivate; cultivate nu numai într-un singur om, ci în cît mai mulţi. Fiecare facultate e importantă şi trebuie dezvoltată. Dacă unul nu se ocupă decît de frumos şi altul numai de util, atunci amîndoi la un loc fac abia cît un om întreg. Utilul îşi face singur loc, căci e creat de mulţime şi nimeni nu se poate lipsi de el; frumuseţea trebuie să fie încurajată, căci puţini o înfăţişează şi mulţi au nevoie de ea.

— Opreşte-te; strigă Wilhelm: toate astea le-am citit.

— Numai încă vreo două rînduri, replică Jarno. Aici îl recunosc pe abate în întregime: O putere domină pe alta, dar nici una nu o poate forma pe cealaltă: în fiecare dispoziţie înnăscută stă şi forţa de a se perfecţiona pe ea însăşi: aceasta o înţeleg foarte puţini oameni, care totuşi vor să înveţe şi să influenţeze pe alţii.

— Şi nici eu, nu înţeleg declară Wilhelm.

— Ai să-l auzi adesea pe abate vorbind despre acest text. Să vedem şi să păstrăm totdeauna limpede ceea ce e în *noi* şi ceea ce putem dezvolta în noi; să fim drepţi cu ceilalţi, căci nu merităm stimă decît în măsura în care ştim să preţuim.

— Pentru Dumnezeu, lasă-mă cu sentimentele! Simt că e un leac prost pentru o inimă rănită. Mai bine spune-mi, cu precizia dumitale atît de crudă, ce aşteptaţi de la mine, cum şi în ce mod vreţi să mă jertfiţi?

— Te asigur că va veni vremea să ne ceri iertare pentru asemenea bănuială. Datoria dumitale e să examinezi şi să alegi: a noastră e să te asistăm. Omul nu e fericit pînă ce năzuinţele-i nedefinite nu-şi găsesc limita ele singure. Nu te ataşa de mine, ci de abate; nu te gîndi la dumneata, ci la ceea ce te înconjoară. De pildă, învaţă să cunoşti calităţile excelente ale lui Lothario; cît de strîns legate sînt la el agerimea minţii şi acţiunea, cum e mereu în progres, cum îşi lărgeşte cercul de activitate, atrăgîndu-i şi pe ceilalţi. Oriunde ar fi, duce cu el o lume; prezenţa lui dă viaţă şi înflăcărează. În schimb, uită-te la bunul nostru medic! Pare că-i tocmai natura opusă. Pe cînd Lothario lucrează în mare şi chiar de la distanţă, medicul nostru nu-şi îndreaptă privirea lui clară decît asupra lucrurilor apropiate; se poate spune că mai degrabă procură mijloacele unei activităţi decît să provoace şi să influenţeze o activitate; lucrează exact ca un bun administrator; influenţa lui e discretă, stimulînd pe fiecare în domeniul lui propiu; tot ce ştie e să adune şi să distribuie neîncetat; ia şi dă cu amănuntul. Poate că Lothario ar fi în stare să distrugă într-o singură zi ceea ce a construit doctorul în cine ştie cîţi ani; dar poate că Lothario e în stare şi să insufle altora, într-o clipă, puterea să reconstruiască de o sută de ori ceea ce s-a distrus.

— E trist, zise Wilhelm, să te gîndeşti la meritele altora într-un moment în care nu eşti de acord cu tine însuţi; asemenea consideraţii se potrivesc unui om calm, nu unuia tulburat de pasiune şi nesiguranţă.

— A reflecta liniştit şi logic nu strică niciodată: deprinzîndu-ne să ne gîndim la calităţile altora, calităţile noastre se aşază nesimţit la locul lor şi ne eliberăm de orice falsă activitate spre care ne ademeneşte imaginaţia. Pe cît se poate, eliberează-ţi spiritul

de orice bănuială şi de orice nelinişte. Uite că vine abatele; poartă-te prietenos cu el, pînă vei afla cît de recunoscător trebuie să-i fii. Şiretul! Uite-l cum merge între Natalia şi Therese; mă prind că pune ceva la cale. Deoarece îi place foarte tare să joace puţin rolul destinului, nu se lasă de mania de a face uneori şi căsnicii.

Wilhelm, a cărui stare de agitaţie şi de supărare nu se potolise, cu toate vorbele bune şi înţelepte ale lui Jarno, găsi cît se poate de nedelicat că prietenul său pomeneşte de asemenea legături tocmai în acea clipă şi-i spuse, ce e drept zîmbind, dar nu fără amărăciune:

— Credeam că mania de a face căsătorii e lăsată pe seama persoanelor care se iubesc.

Capitolul al şaselea

Societatea se adunase din nou şi prietenii noştri se văzură obligaţi să-şi întrerupă discuţia. Nu mult după aceea, se anunţă un curier, care voia să-i predea o scrisoare lui Lothario personal; omul a fost adus acolo; arăta voinic şi priceput; purta o livrea foarte bogată şi de gust. Lui Wilhelm i se păru că-l recunoaşte şi nu se înşela; era acelaşi bărbat pe care-l trimisese cîndva după Philine şi presupusa Mariana, şi care nu se mai întorsese. Tocmai se pregătea să i se adreseze, cînd Lothario, care citise scrisoarea, îl întrebă serios, aproape supărat:

— Cum se numeşte stăpînul dumitale?

— Dintre toate întrebările, răspunse curierul cu modestie, aceasta e cea la care mă pricep cel mai puţin să răspund: sper că scrisoarea v-a făcut cunoscut ceea ce e necesar; n-am nici o însărcinare verbală.

— Mă rog, fie cum vrea el! replică Lothario, zîmbind, dacă stăpînul dumitale are curajul să-mi scrie asemenea năzbîtii, să fie bine venit printre noi

— Nu se va lăsa mult aşteptat, răspunse curierul înclinîndu-se şi părăsind camera.

— Acum ascultaţi, zise Lothario, acest mesaj ţicnit şi absurd. Iată ce scrie necunoscutul: „Deoarece dintre toţi oaspeţii, cel mai plăcut, cînd apare, este humorul sănătos, iar eu îl duc pretutindeni cu mine drept tovarăş de călătorie, sînt convins că nu va fi privită rău vizita pe care intenţionez s-o fac senioriei voastre şi celor dragi; aşa că sper să sosesc, şi ocazional să plec din nou, spre

deplina satisfacţie a întregii preacinstite familii, pe care am onoarea“ şi aşa mai departe, Contele von Schneckenfuss.

— E o familie nouă, zise abatele.

— S-ar putea să fie un conte de vicariat[64], îşi dădu cu părerea Jarno.

— Secretul e uşor de ghicit, spuse Natalia: pun rămăşag că e fratele nostru Friedrich, care ne ameninţă cu o vizită încă de la moartea unchiului.

— Ai ghicit, frumoasă şi înţeleaptă soră! strigă cineva dintr-un tufiş de aproape şi îndată se ivi un tînăr plăcut şi vesel. Wilhelm abia putu să-şi stăpînească un strigăt.

— Cum? exclamă el, ştrengarul nostru blond îmi iese şi aici în cale?

Friedrich deveni atent, îl privi pe Wilhelm şi strigă:

— Zău că aş fi fost mai puţin mirat să găsesc în grădina unchiului celebrele piramide, care stau atît de nemişcate în Egipt, sau mormîntul regelui Mausolus[65], care, după cum am fost asigurat, nu mai există de mult, decît să te găsesc pe dumneata, vechiul meu prieten şi binefăcător. Primeşte salutările mele cele mai alese!

După ce-i salută şi-i sărută la rînd pe toţi, se repezi iar la Wilhelm spunînd: Ia uitaţi-vă bine la eroul ăsta, la acest comandant de oaste şi filozof dramatic! În prima zi, cînd ne-am cunoscut, l-am scărmănat tare rău, ar trebui să spun mai degrabă că l-am dărăcit, şi totuşi m-a scăpat după asta de la o bătaie zdravănă. E mărinimos ca Scipio, darnic ca Alexandru, ba şi îndrăgostit cîteodată, dar fără să-şi urască rivalii. Nu-i el omul care să-şi umilească duşmanul prin faptele sale bune, ceea ce ar fi, după cum se spune, cel mai prost serviciu care se poate face cuiva: dimpotrivă, trimite prietenului care i-a răpit iubita, servitori buni şi credincioşi, ca să nu i se întîmple nimic rău pe drum.

Friedrich continuă pe tonul acesta, fără ca vreunul din cei de faţă să fie în stare să-l oprească şi cum nimeni nu-i putea răspunde la fel, vorbea mai mult el singur. Să nu vă minunaţi, declară el, de lectura mea întinsă în materie de scrieri sfinte şi profane; trebuie să vă povestesc cum am ajuns la asemenea erudiţie. Au vrut să afle de la el cum îi merge, de unde vine: dar cu atîtea maxime morale şi istorii vechi nu se putea ajunge la explicaţii clare.

Natalia îi spuse Theresei în şoaptă:

— Veselia asta a lui îmi face rău; pun rămăşag că nu-i fericit.

Friedrich, văzînd că, în afară de cîteva glume la care-i răspunsese Jarno, celelalte bufonerii ale sale nu găseau ecou în societate, zise:

— Nu-mi mai rămîne decît să fiu serios cu preaserioasa mea familie şi cum, în asemenea împrejurări grave, povara tuturor păcatelor mele îmi apasă îndată greu pe suflet, m-am hotărît pur şi simplu să fac o spovedanie generală, dar la care nu veţi lua parte, preacinstiţi domni şi doamne. Numai acest nobil prieten de faţă, care cunoaşte o parte din viaţa şi faptele mele, va afla şi restul, cu atît mai mult cu cît numai el are unele motive să-mi pună întrebări. N-ai avea curiozitatea să afli, continuă el, adresîndu-se lui Wilhelm, cum şi unde? cine? cînd şi de ce? Cum stăm cu conjugarea verbului grecesc *philéo*, *philō*[66] şi cu derivatele acestui cuvînt adorabil?

Cu aceste vorbe, îl luă pe Wilhelm de braţ şi-l trase după el, îmbrăţişîndu-l şi sărutîndu-l.

Cum ajunse în camera lui Wilhelm, găsi pe marginea ferestrei un cuţitaş pentru pudră, cu inscripţia: *Adu-ţi aminte de mine.*

— Îţi păstrezi bine lucrurile de preţ! spuse Friedrich. Zău, ăsta e cuţitul Philinei, pe care ţi l-a dăruit în ziua cînd te-am scărmănat. Sper că de atunci te-ai gîndit deseori la fata asta frumoasă şi te asigur că nici ea nu te-a uitat şi, dacă n-aş fi alungat de mult orice urmă de gelozie din inima mea, nu te-aş putea privi fără invidie.

— Nu-mi mai vorbi de creatura aceea! exclamă Wilhelm. Mărturisesc că multă vreme nu m-am putut elibera de impresia plăcută ce mi-o producea prezenţa ei, dar asta a fost tot.

— Vai, ce ruşine! exclamă Friedrich, să renegi o iubită! Şi doar ai iubit-o cum nici nu se putea mai mult. Nu trecea o zi să nu-i dăruieşti fetei ceva, şi cînd germanul dăruieşte înseamnă sigur că iubeşte. Nu-mi rămînea decît să ţi-o suflu şi ofiţeraşul în roşu a reuşit să facă şi asta pînă la urmă.

— Cum? Dumneata erai ofiţerul pe care l-am întîlnit la Philine şi cu care a fugit?

— Da, acela pe care l-ai luat drept Mariana. Ce-am mai rîs de asemenea păcăleală!

— Cîtă cruzime! strigă Wilhelm; să mă lăsaţi în asemenea nesiguranţă!

— Şi pe lîngă asta, să luăm în serviciu pe curierul trimis să ne urmărească, adăugă Friedrich. E un băiat vrednic şi nu ne-a părăsit o clipă. Şi pe fată o iubesc tot aşa nebuneşte, ca pe vremuri. Nu ştiu ce-a făcut că acum mă găsesc aproape într-o capcană mitologică şi mi-e teamă în fiecare zi că o să mă văd metamorfozat.

— Ia spune-mi, întrebă Wilhelm, de unde ai căpătat erudiţia asta atît de vastă? Te ascult, minunîndu-mă de maniera ciudată pe

care ai adoptat-o, de a vorbi mereu cu referiri la istorii şi fabule antice.

— Am devenit savant, foarte savant, în modul cel mai caraghios. Philine stă acum la mine. Am închiriat de la un arendaş vechiul castel al unui domeniu seniorial, unde trăim vesel, ca nişte spiriduşi. Acolo am găsit o bibliotecă enciclopedică foarte aleasă, conţinînd o *Biblie* in-folio[67], cronica lui Gottfried[68], două volume din *Theatrum Europaeum*[69], *Acerra Philologica*[70], scrisorile lui Gryphius[71] şi alte cîteva cărţi de mai mică importanţă. Ei, ni se întîmpla de multe ori, după ce ne săturam de năzbîtii, să ne cam plictisim; voiam să citim, dar repede vedeam că plictiseala era şi mai mare. În sfîrşit, Philine a avut ideea admirabilă să rînduiască toate cărţile pe o masă mare, lăsîndu-le deschise, ne aşezam unul în faţa celuilalt şi citeam fiecare, pe rînd, pasaje, cînd dintr-o carte, cînd din alta. Era o adevărată petrecere. Ni se părea că ne aflăm într-o societate aleasă, unde e privit ca nepoliticos să te întinzi prea mult asupra unui subiect, sau să vrei să-l aprofundezi; ni se părea că ne găsim într-o societate foarte animată, în care nimeni nu vrea să-l lase pe altul să ia cuvîntul. Ne-am oferit în fiecare zi asemenea distracţie şi astfel am ajuns încetul cu încetul atît de învăţaţi, că ne minunam noi singuri. Acum nu mai găsim nimic nou sub soare şi ştiinţa noastră ne oferă referinţe în orice ocazie. Procedeul acesta de a ne instrui îl variem în multe feluri. Adesea citim, luîndu-ne după o veche clepsidră defectă, care se goleşte în cîteva minute. Unul dintre noi întoarce repede clepsidra şi începe să citească dintr-o carte, şi îndată ce a trecut nisipul în sticla inferioară, celălalt reia lectura; astfel studiem într-un mod cu adevărat academic, numai că lecţiile noastre sînt scurte şi studiile deosebit de variate.

— Înţeleg foarte bine nebunia asta, spuse Wilhelm, odată ce o pereche atît de veselă e împreună; dar nu prea pricep cum o pereche uşuratică poate rămîne atîta vreme unită.

— Tocmai asta e fericirea şi nefericirea, zise Friedrich; Philine nu se mai poate arăta între oameni; ea însăşi nu se mai poate vedea: e însărcinată. Nu-i pe lume ceva mai diform şi mai caraghios. Cu puţin înainte de plecarea mea, s-a privit din întîmplare într-o oglindă. „La dracu, a strigat ea, întorcîndu-şi faţa, Madame Melina în persoană! Ce înfăţişare urîcioasă! Cît de mizerabil pot arăta!"

— Mărturisesc, replică Wilhelm zîmbind, că trebuie să fie tare comic să fiţi văzuţi împreună, ca tată şi mamă.

— E o adevărată nebunie, replică Friedrich, să trec pînă la urmă drept tată. Philine susţine că-i adevărat şi corespunde şi

epoca. La început m-a cam pus pe gînduri vizita aceea afurisită pe care ți-a făcut-o, după *Hamlet*.

— Ce vizită?

— Cred că nu ți s-a șters cu totul din amintire? Află, dacă n-ai știut pînă acum, că stafia adorabilă și palpabilă din noaptea aceea era Philine. Istoria asta a fost pentru mine o zestre grea; dar dacă nu știi să te acomodezi cu asemenea întîmplări, atunci trebuie să te lași de dragoste. Paternitatea se sprijină numai pe convingere; sînt convins, deci sînt tată. Vezi că mă pricep să întrebuințez logica la loc potrivit. Și dacă la naștere copilul nu va muri de rîs pe loc, atunci va deveni un cetățean al lumii măcar simpatic dacă nu folositor.

În timp ce prietenii noștri discutau în felul acesta glumeț despre subiecte frivole, restul societății începuse o convorbire serioasă. De îndată ce Friedrich și Wilhelm se îndepărtaseră, abatele își conduse pe nesimțite prietenii într-un pavilion și, după ce se așezară, își începu expunerea.

— Am afirmat, în linii mari, că domnișoara Therese nu e fiica mamei sale; acum e necesar să vă dau și amănunte. Iată întîmplarea pe care sînt gata să v-o expun și s-o dovedesc în toate chipurile.

În primii ani de căsătorie, doamna von*** a trăit în cele mai bune raporturi cu soțul ei, numai că a avut nefericirea ca de fiecare dată cînd era însărcinată copilul să vină pe lume mort; la al treilea, mama fusese aproape condamnată de medici și i s-a prezis că, la următoarea naștere, moartea va fi inevitabilă. Soții au fost nevoiți să ia o hotărîre; n-au vrut să divorțeze, căci din punct de vedere social era o căsătorie foarte avantajoasă. Pentru fericirea maternă care îi era interzisă, doamna von*** a căutat un fel de compensație într-o activitate de îmbogățire a spiritului, în relații mondene și în satisfacțiile amorului propriu. Cu foarte multă seninătate a trecut cu vederea slăbiciunea soțului ei pentru o femeie care le supraveghea gospodăria și care era o ființă frumoasă și cu un caracter solid. După puțin timp, doamna von*** sprijini ea însăși un aranjament, în urma căruia acea fată cumsecade se dărui tatălui Theresei, continuînd să aibă grijă de gospodărie și arătîndu-se față de stăpîna casei mai serviabilă și mai respectuoasă chiar decît pînă atunci.

După cîtva timp, a mărturisit că așteaptă un copil și amîndoi soții, deși din considerente cu totul deosebite, au ajuns în această împrejurare la aceeași soluție. Domnul von *** dorea să introducă în familie pe copilul iubitei sale drept copil legitim, iar doamna von ***, supărată că starea ei era cunoscută în vecinătate prin in-

discreția medicului, se gîndea că printr-un copil substituit își va putea recîștiga vaza în lume și că, datorită înțelegerii sale, își va menține în casă autoritatea pe care se temuse, în ultimele împrejurări, să n-o piardă. Fiind mai abilă decît soțul ei, îi ghici dorința și se pricepu, fără să-i facă propuneri, să-i ușureze o explicație. Puse anumite condiții și obținu aproape tot ce dorea; așa s-a născut testamentul în care părea că se arată atît de puțină grijă pentru copil. Medicul bătrîn murise; s-au adresat unuia tînăr, om activ și deștept; a fost bine răsplătit și a putut să se și laude, punînd în evidență și reparînd stîngăcia și graba colegului dispărut. Adevărata mamă s-a învoit bucuroasă; prefăcătoria a fost foarte bine condusă; Therese a venit pe lume și o mamă vitregă și-a atribuit-o; iar adevărata mamă a devenit victima acestei prefăcătorii, pentru că s-a ridicat prea devreme din pat și a murit, lăsînd în urma ei un om neconsolat.

Doamna von *** își atinsese scopul; în ochii lumii, avea o fetiță adorabilă, de care făcea foarte mare caz; în același timp, scăpase de o rivală a cărei legătură o privise totuși cu gelozie și de a cărei influență, cel puțin pentru viitor, se temuse pe ascuns. Pe copilă o copleșea cu alintări gingașe, iar pe soț se pricepu să și-l apropie în ceasurile de intimitate, arătîndu-i o compătimire atît de vie pentru pierderea suferită, încît el i s-a supus cu totul, se poate spune, și a încredințat fericirea lui și a copilei în mîinile ei; abia cu puțin înainte de moarte și oarecum numai datorită fetei, care acum crescuse, a redevenit stăpîn în casa lui. Iată, dragă Therese, secretul pe care, de bună seamă, tatăl dumitale bolnav ținuse atît de mult să ți-l dezvăluie; asta am vrut să-ți înfățișez amănunțit, acum cît lipsește tînărul dumitale prieten care a ajuns să-ți fie logodnic prin cel mai ciudat concurs de împrejurări. Iată hîrtiile ce dovedesc cît se poate de precis tot ce-am afirmat. Din ele vei afla de cîtă vreme sînt pe urmele acestei descoperiri și cum am putut ajunge la certitudine; pînă acum, n-am îndrăznit să-i vorbesc prietenului meu despre posibilitatea fericirii, căci ar fi suferit prea mult dacă nădejdea aceasta i s-ar fi spulberat pentru a doua oară. Acum vei înțelege bănuielile Lydiei, căci, mărturisesc, nu aprobam deloc înclinarea prietenului nostru pentru biata fată, de cînd întrezăream din nou o unire a lui cu Therese.

Nimeni nu găsi cu cale să spună ceva auzind această istorisire. Femeile înapoiară hîrtiile după cîteva zile fără nici un comentariu.

Oaspeții aveau destule mijloace la îndemînă pentru a-și găsi ocupație cînd erau împreună; pe de altă parte și ținutul le oferea multe atracții, pe care se duceau să le admire, singuri ori impre-

ună, călare, cu trăsura sau pe jos. Cu un asemenea prilej, Jarno își îndeplini misiunea ce-o avea față de Wilhelm; îi înfățișă documentele fără să pară însă că așteaptă de la el vreo hotărîre.

— În situația asta atît de ciudată în care mă aflu, spuse Wilhelm, nu pot decît să repet ceea ce am declarat cu inimă curată chiar de la început, în prezența Nataliei: Lothario și prietenii lui pot să-mi ceară orice fel de sacrificiu; pun în mîinile voastre toate pretențiile mele față de Therese, în schimb, obțineți-mi o respingere oficială. O, dragă prietene, nu-mi trebuie multă gîndire ca să mă hotărăsc. Am și simțit în ultimele zile că Therese face sforțări ca să mai mențină o aparență a vioiciunii cu care m-a întîmpinat întîi aici. Dragostea ei s-a întors de la mine, sau mai degrabă n-am avut-o niciodată.

— Asemenea situații, replică Jarno, pot să se lămurească mai bine încetul cu încetul, în tăcere și cu răbdare, decît cu multe discuții, care totdeauna dau naștere la încurcături și neînțelegeri.

— Mai curînd aș crede, zise Wilhelm, că tocmai cazul acesta ar putea avea o rezolvare calmă și limpede. Am fost atît de des mustrat că sînt șovăitor și nehotărît; atunci de ce astăzi, cînd sînt decis, se ia față de mine tocmai atitudinea greșită, pentru care am fost criticat? Oare lumea se ostenește atîta să ne formeze, numai pentru a ne face să ne dăm seama că ea însăși nu se poate forma? Da, dăruiți-mi cît mai repede liniștea sufletească, eliberîndu-mă dintr-o situație falsă, în care am intrat cu cele mai bune intenții din lume.

Cu toată această rugăminte, au mai trecut cîteva zile în care Wilhelm n-a mai auzit nimic despre acest lucru și n-a observat nici o schimbare la prietenii săi: convorbirile erau îndreptate spre subiecte generale și indiferente.

Capitolul al șaptelea

Într-o zi cînd Natalia, Jarno și Wilhelm stăteau împreună, Natalia spuse:

— Ești mereu pe gînduri, Jarno; observ asta de mai multe zile.

— Sînt, într-adevăr, preocupat de o afacere importantă, pe care noi am pregătit-o de mult și acum trebuie s-o începem. Despre asta știți cîte ceva, în general, și pot vorbi de față cu tînărul nostru prieten, căci nu depinde decît de el să se asocieze cu noi, dacă-i

face plăcere. Curînd nu mă veți mai vedea, căci am intenția să plec în America.

— În America? întrebă Wilhelm zîmbind, nu m-am așteptat la asemenea aventură din partea dumitale, și încă și mai puțin să mă alegi pe mine tovarăș de drum.

— Cînd vei cunoaște bine planul nostru, replică Jarno, îi vei da un nume mai bun și poate vei fi entuziasmat. Ascultă-mă! Nu-i nevoie să cunoști prea mult treburile din lume, ca să-ți dai seama că ne așteaptă schimbări mari și că proprietățile nu mai sînt aproape nicăieri sigure.

— N-am o idee prea limpede despre felul cum merg treburile în lume, îl întrerupse Wilhelm; nu-i decît puțină vreme de cînd mă ocup de proprietățile mele. Poate că aș fi făcut mai bine să le fi alungat din gînd încă pentru multă vreme, căci trebuie să observ că grija de a-ți menține proprietatea te îmbolnăvește.

— Ascultă-mă pînă la capăt, zise Jarno; grijile se potrivesc omului în vîrstă, pentru ca tineretul să poată fi lipsit de ele o bucată de vreme. Echilibrul în treburile omenești nu poate fi menținut, din nefericire, decît prin contraste. Astăzi nu e deloc prudent să ai proprietăți într-un *singur* loc, să-ți plasezi banii într-o *singură* întreprindere; pe de altă parte, e greu să-ți împarți atenția în mai multe părți; de aceea am plănuit altceva: din turnul nostru vechi să iasă o societate, care să se întindă în toate părțile lumii și în care să se poată intra din toate părțile lumii. Noi ne asigurăm reciproc existența, numai în cazul cînd o revoluție va lipsi total de proprietăți pe unul sau pe altul dintre noi. Acum plec în America ca să mă folosesc de bunele relații pe care și le-a făcut prietenul nostru în timpul cît a stat acolo. Abatele vrea să plece în Rusia, iar dumneata, dacă vrei să ni te alături, poți alege, sau să rămîi în Germania cu Lothario, sau să mă întovărășești pe mine. Socot că vei alege această ultimă alternativă, căci este foarte folositoare pentru un tînăr o călătorie atît de lungă.

Wilhelm reflectă puțin și răspunse:

— Propunerea merită să fie cîntărită serios, căci în curînd deviza mea va fi: Cu cît mai departe, cu atît mai bine. Sper că mă vei ajuta să cunosc planul mai în amănunt. Poate că e de vină ignoranța mea în ceea ce privește lumea, dar mi se pare că o asemenea asociație va întîmpina greutăți de neînvins.

— Dintre care cele mai multe se vor datora numai faptului că pînă acum avem prea puțini oameni cinstiți, capabili și hotărîți, posedînd un anume spirit obștesc, singurul din care se poate naște spiritul de asociație.

Friedrich, care pînă atunci nu făcuse altceva decît să asculte, exclamă:

— Dacă îmi spuneţi şi mie o vorbă bună, plec şi eu cu dumneavoastră.

Jarno clătină din cap.

— Adică, ce-mi puteţi reproşa? continuă Friedrich. La o colonie nouă, se cer şi colonişti tineri; voi aduce eu colonişti şi încă nişte oameni foarte veseli, vă asigur. Şi apoi mai ştiu şi o fetiță bună, care aici nu-şi mai are loc; dulcea, fermecătoarea Lydia. Ce va face biata copilă, cu jalea și durerea ei, dacă nu profită de ocazie să le arunce în fundul mării și dacă un om de treabă nu se va ocupa de ea? Mă gîndeam, dragă prietene, fiindcă tot eşti pe cale să consolezi femei părăsite, că te-ai putea hotărî; fiecare să-și ia fata la braț, şi să-l urmăm pe bătrînul şef.

Propunerea aceasta îl jigni pe Wilhelm.

— Nici nu știu dacă e liberă, şi deoarece se pare că n-am noroc la propunerile de căsătorie, renunț la asemenea încercare, răspunse el cu liniște prefăcută.

Natalia vorbi și ea:

— Friedrich, pentru că tu te comporți atît de uşuratic, crezi că principiile tale se potrivesc şi altora? Prietenul nostru merită inima unei femei care să-i aparţină în întregime, care, alături de el, să nu fie tulburată de amintiri străine; numai cu un caracter atît de înțelept şi pur ca al Theresei poate cineva risca acest lucru.

— Ce înseamnă risc? strigă Friedrich; în dragoste, totul e risc. Sub frunziş sau în faţa altarului, cu îmbrăţişări sau cu verighete de aur, însoțit de cîntecul greierilor sau de sunetul surlelor și chimvalelor — riscul e acelaşi şi întîmplarea hotărăşte.

— Totdeauna am văzut, răspunse Natalia, că principiile noastre sînt numai un corolar al existenţei noastre. Sîntem foarte bucuroși să ne acoperim greşelile cu vălul unei legi valabile. Mai bine bagă de seamă pe ce cale te va duce frumoasa care te-a sedus atît de puternic şi te ţine strîns legat.

— Păi dînsa e pe o cale foarte bună, pe calea sfințeniei. E drept că-i o cale ocolită dar, în schimb, cu atît mai veselă şi mai sigură. Și Maria Magdalena a mers pe ea, şi cine ştie cîte altele! De altfel, surioară, cînd e vorba de dragoste, tu n-ar trebui să te amesteci deloc. Cred că nu te vei mărita decît dacă va lipsi undeva o logodnică şi, cu bunătatea ta obişnuită, te vei dedica, drept locțiitoare, cine știe cărei existențe. Așa că lasă-ne acum să încheiem afacerea cu negustorul ăsta de suflete și să ne înțelegem în privința grupului de călători.

— Vii prea tîrziu cu propunerile, spuse Jarno; pentru Lydia s-a aranjat.

— Cum? întrebă Friedrich.

— I-am oferit eu însumi mîna, răspunse Jarno.

— Stimate domn, zise Friedrich, asta înseamnă că ai făcut o ispravă la care, dacă o priveşti ca substantiv, s-ar putea găsi diferite adjective şi, în continuare, diverse predicate, dacă o priveşti ca subiect.

— Trebuie să mărturisesc sincer, spuse Natalia, că e o încercare periculoasă să iei o fată în clipa în care e disperată din dragoste pentru altul.

— Eu am îndrăznit, răspunse Jarno; va fi a mea, cu o anumită condiţie. Şi, credeţi-mă, nu e nimic mai de preţ pe lume decît o inimă capabilă de iubire şi pasiune. Că a iubit, că mai iubeşte — asta n-are importanţă. Dragostea cu care a iubit pe altul, e pentru mine aproape mai fermecătoare decît aceea cu care aş putea fi iubit eu; văd puterea, forţa unei inimi frumoase, fără ca amorul propriu să-mi tulbure imaginea asta curată.

— I-ai vorbit Lydiei zilele acestea? întrebă Natalia.

Jarno făcu un semn afirmativ şi zîmbi; Natalia clătină din cap, şi în timp ce se ridica spuse:

— Nu ştiu ce să mai cred despre dumneata; dar pe mine n-ai să mă poţi zăpăci, te asigur.

Tocmai voia să plece, cînd abatele intră cu o scrisoare în mînă.

— Rămîi! am o propunere la care aştept şi părerea dumitale, zise el. Marchizul, prietenul răposatului dumitale unchi, pe care-l aşteptăm de cîtva timp, trebuie să sosească zilele astea. Îmi scrie că deoarece se descurcă mai greu cu limba germană decît ar fi crezut, ar avea nevoie de un însoţitor care, pe lîngă altele, să cunoască perfect limba precum şi alte lucruri; cum doreşte să intre în legături mai mult ştiinţifice decît politice, un asemenea translator îi este indispensabil. Nu văd pe nimeni mai potrivit decît pe tînărul nostru prieten. Cunoaşte limba, are o cultură variată şi pentru el ar fi un mare avantaj să vadă Germania într-o tovărăşie atît de aleasă şi în condiţii atît de favorabile. Cine nu-şi cunoaşte patria n-are o unitate de măsură pentru ţările străine. Ce spuneţi, prieteni? Ce spui, Natalia?

Nimeni nu găsi ceva de obiectat; Jarno părea că nu priveşte proiectul de călătorie în America drept un obstacol, deoarece oricum nu avea de gînd să plece imediat; Natalia tăcea, iar Friedrich enunţă diferite maxime despre folosul călătoriilor.

Wilhelm fu atît de indignat în adîncul sufletului de această nouă propunere, că de-abia putea să se stăpînească. Vedea foarte

bine că voiau să scape de el cît mai repede şi, ce era mai rău, îl lăsau să observe acest lucru pe faţă, fără menajamente. Bănuiala pe care i-o trezise Lydia, tot ceea ce ştia şi el, i-a revenit iarăşi în minte cu putere, şi felul natural în care îi prezentase Jarno lucrurile nu-i mai părea decît o expunere iscusită.

Se stăpîni şi răspunse:

— Propunerea aceasta cere înainte de toate un răgaz ca să chibzuiesc asupra ei.

— Ar fi necesară o hotărîre promptă, răspunse abatele.

— Acum nu sînt în stare, replică Wilhelm. Putem aştepta sosirea marchizului şi să vedem atunci dacă ne putem înţelege. Dar de la început pun o condiţie principală: pe Felix al meu trebuie să-l iau şi să-l duc pretutindeni cu mine.

— Condiţia asta va fi cu greu acceptată, zise abatele.

— Şi eu nu văd, declară Wilhelm, de ce aş lăsa să mi se pună condiţii şi de ce aş avea nevoie de tovărăşia unui italian ca să-mi văd patria?

— Pentru că un tînăr are totdeauna motive să se alăture cuiva, răspunse abatele cu o seriozitate impunătoare.

Wilhelm, care simţea că nu-şi va mai putea ţine firea multă vreme, căci numai prezenţa Nataliei îl potolise într-o oarecare măsură, adăugă cu grabă:

— Să mi se dea încă puţin timp de gîndire şi nădăjduiesc că în curînd se va hotărî dacă am motiv să rămîn mai departe legat sau dacă mai degrabă inima şi înţelepciunea nu-mi vor porunci, fără putinţă de împotrivire, să mă eliberez din atîtea lanţuri, care mă ameninţă cu o veşnică şi mizerabilă sclavie.

Rosti aceste cuvinte cu o emoţie foarte vie. Aruncînd o privire Nataliei, se mai linişti puţin, căci în clipa aceea pătimaşă înfăţişarea şi calităţile ei îl impresionau parcă şi mai adînc.

Da, îşi spuse lui însuşi, cînd se găsi singur, mărturiseşte că eşti îndrăgostit de ea şi că simţi din nou ce înseamnă să iubeşti din toate puterile. Tot aşa am iubit-o pe Mariana şi am fost ca nebun din pricina ei; am iubit-o pe Philine şi a trebuit s-o dispreţuiesc. Pe Aurelia am stimat-o, dar n-am putut-o iubi; am venerat-o pe Therese şi dragostea de tată a luat înfăţişarea unei înclinări faţă de ea; şi acum, cînd în inima ta se întîlnesc toate sentimentele care trebuie să-l facă pe un om fericit, acum eşti constrîns să fugi! Ah, de ce trebuie ca la aceste sentimente, la cunoaşterea acestor stări, să se adauge dorinţa nestăpînită de posesiune? De ce, fără posesiune, aceleaşi sentimente, aceleaşi convingeri distrug orice fel de fericire? Voi putea să mă mai bucur de-acum înainte de soare,

de lume, de societate sau de orice alt lucru minunat? Îți vei spune mereu: Natalia nu-i aici și totuși din păcate, chipul Nataliei îți va fi veșnic prezent. De vei închide ochii, ea ți se va arăta; de-i vei deschide, vei zări-o plutind înaintea tuturor obiectelor ca imaginea ce ți-o lasă în ochi o priveliște orbitor de luminoasă. Nu era și mai înainte veșnic prezentă în închipuirea ta nălucea trecătoare a amazoanei? Și atunci o văzuseși numai, încă n-o cunoșteai. Acum, cînd o cunoști, cînd ai fost atît de aproape de ea, cînd ți-a arătat atîta simpatie, acum însușirile ei îți sînt săpate în suflet tot atît de adînc cît îți era altădată imaginea ei în simțuri. E dureros să cauți mereu; dar e și mai dureros să fi găsit și să trebuiască să părăsești. Ce mai pot cere lumii? Unde să-mi mai întorc privirile? Ce ținut, ce oraș mai are o comoară asemănătoare? Să pornesc în călătorie, pentru a nu găsi decît ceva mai puțin prețios? Oare viața nu-i decît un cîmp de curse în care trebuie să te întorci repede îndărăt, cînd ai ajuns la capăt? Și oare ce e bun și valoros e numai un țel neclintit și neschimbat, de care, cînd crezi că l-ai atins trebuie să te desparți iarăși, tot atît de iute? În schimb, cel care caută numai mărfuri pămîntești poate să și le procure sub orice climat, chiar la iarmaroc sau la piață.

— Vino, dragul meu! strigă Wilhelm către Felix, care tocmai alerga spre el; tu ești și rămîi lucrul cel mai de preț pentru mine. Mi-ai fost dăruit ca o mîngîiere în locul mamei tale iubite; tu trebuie să înlocuiești pe a doua mamă, pe care ți-o destinasem și acum vei avea de umplut alte goluri mai mari. Ocupă-mi inima, ocupă-mi spiritul cu frumusețea ta, cu drăgălășenia ta, cu dorul tău de a ști și cu însușirile tale minunate.

Copilul era ocupat cu o nouă jucărie; tatăl căută s-o potrivească, s-o îmbunătățească, s-o perfecționeze; dar, imediat copilului îi pieri pofta să se mai joace cu ea. Ești un adevărat om! declară Wilhelm; vino fiule, vino, frate al meu, hai prin lume să ne jucăm fără scop, atît cît vom putea!

Era ferm hotărît să plece, să-și ia copilul cu el și să se distreze cu ce-i va scoate lumea în cale. Îi scrise lui Werner, îi ceru bani și acreditive și-l trimise pe curierul lui Friedrich cu însărcinarea strictă de a se întoarce cît mai repede. Oricît era de supărat pe ceilalți prieteni, raporturile sale cu Natalia rămăseseră neschimbate. Îi mărturisi ce intenții are; Natalia a fost de părere că putea și trebuia să plece; și, deși această indiferență aparentă îl îndurera, prezența și felul ei plăcut de a fi îl liniștiră cu totul. Natalia îl sfătui să viziteze cîteva orașe unde putea să cunoască pe unii prieteni și prietene de-ale ei. Curierul se întoarse, aduse ce aștepta Wilhelm, deși se părea că Werner nu era mulțumit de această nouă

călătorie. „Nădejdea că vei deveni rezonabil trebuie să fie iarăși amînată pentru o bună bucată de vreme, scria el. Pe unde aveți de gînd să mai hoinăriți cu toții? Și unde-i femeia de care mi-ai vorbit și m-ai făcut să cred că-mi va da ajutor la administrarea proprietăților? Nici ceilalți prieteni nu sînt prezenți; toată treaba a rămas în seama notarului și a mea; noroc că e tot atît de priceput în drept, pe cît sînt eu în finanțe și că amîndoi sîntem deprinși să tragem din greu. Rămîi cu bine. Trebuie să-ți iertăm extravaganțele, căci fără ele, poziția noastră în ținutul acesta n-ar mai fi fost atît de bună."

În ceea ce privește partea materială, Wilhelm ar fi putut pleca oricînd; însă sufletește era ținut încă pe loc de două piedici. Nu voiau cu nici un chip să-i arate pe Mignon înainte de funeraliile hotărîte de abate, solemnitate pentru care nu erau gata toate pregătirile. În afară de asta, pastorul îl chemase pe medic printr-o scrisoare ciudată în care era vorba de harpist și Wilhelm voia să aibă informații precise despre soarta lui.

În starea în care era, nu-și găsea nici ziua, nici noaptea, odihna de care avea nevoie trupul și sufletul său. Cînd toți dormeau, el rătăcea prin castel. Prezența vechilor și cunoscutelor opere de artă îl atrăgea și totodată îl respingea. Nu putea nici să se lase cucerit de cele ce-l înconjurau, nici să le părăsească; toate îi aminteau despre toate; revedea întregul lanț al vieții sale, care-i zăcea acum sfărîmat la picioare și părea că nu se va mai reface niciodată. Operele de artă vîndute de tatăl său îi apăreau ca un simbol care-i arăta că și el va fi exclus de la stăpînirea calmă și solidă a celor mai prețioase bucurii din lume, sau că-i vor fi răpite, din vina lui sau a altora. Se cufunda atît de mult în aceste gînduri triste și ciudate, încît uneori i se părea lui însuși că-i o stafie și chiar de atingea sau pipăia lucrurile din jur, abia putea înlătura îndoiala că e cu adevărat viu și de față în acel loc.

Numai durerea vie care îl cuprindea uneori la gîndul că trebuie să părăsească în chip crud, dar inevitabil, tot ce-a găsit și regăsit, numai lacrimile îi dădeau din nou sentimentul existenței. Zadarnic căuta să-și cumpănească situația, totuși, fericită. Nimic nu are importanță, spunea el, dacă îți lipsește acel lucru unic care pentru om prețuiește mai presus de orice.

Abatele anunță societatea că marchizul sosise.

— După cît se pare, se adresă el lui Wilhelm, ești hotărît să călătorești singur cu băiatul; să faci totuși cunoștință cu omul acesta care, în tot cazul, îți poate fi folositor oriunde l-ai întîlni.

Marchizul apăru; era un bărbat nu prea în vîrstă, bine făcut: o foarte plăcută figură lombardă. Îl cunoscuse în tinerețe pe unchiul

Nataliei întîi în armată, unchiul fiind cu mult mai mare decît el, apoi în afaceri; după aceea, străbătuseră împreună o mare parte din Italia; operele de artă, pe care marchizul le regăsea acum, fuseseră cele mai multe procurate și cumpărate în prezența sa și în împrejurări fericite, de care își aducea încă bine aminte.

Italianul are un sentiment mult mai profund despre înalta demnitate a artei decît alte națiuni; oricine se ocupă de ceva vrea să se numească artist, maestru sau profesor și dovedește, cel puțin prin această poftă de titluri, că nu-i este de ajuns să prindă cîte ceva din tradiția meșteșugărească sau să ajungă prin rutină la oarecare îndemînare; el socoate că fiecare trebuie să fie capabil de a reflecta asupra celor ce face, să stabilească principii și să-și clarifice, pentru el și pentru alții, motivele pentru care trebuie făcut cutare sau cutare lucru.

Străinul era mișcat că regăsește acele frumuseți fără posesorul lor și bucuros totuși că aude spiritul prietenului său vorbind prin urmași atît de valoroși. Cercetară împreună diferitele opere și erau încîntați că se înțeleg atît de bine. Marchizul și abatele conduceau convorbirea; Natalia, care parcă se simțea iarăși în prezența unchiului său, știa să se acorde perfect cu ideile și părerile lor; Wilhelm, pentru a pricepe ceva, trebuia să-și traducă cele ce se vorbeau în terminologie teatrală; cît despre Friedrich, cu greu puteau pune frîu glumelor lui. Jarno era prezent numai rareori.

La observația că opere de valoare se întîlnesc rar în ultima vreme, marchizul spuse:

— Nu-i ușor să-ți dai seama ce pot face împrejurările pentru un artist; apoi, chiar și atunci cînd e vorba de cel mai mare geniu, de talentul cel mai evident, exigențele ce trebuie să le aibă față de sine însuși sînt infinite, silința necesară formării lui, neînchipuit de mare. Dacă împrejurările fac pentru el prea puțin, dacă artistul observă că lumea e lesne de mulțumit și nu cere decît o aparență ușoară, plăcută, odihnitoare, ar fi de mirare ca amorul propriu și nepăsarea să nu-l mențină în mediocritate; ar fi ciudat să nu prefere să încaseze bani și laude pentru vreo marfă la modă și să aleagă în schimb calea cea dreaptă care-l duce aproape totdeauna la un martiraj dureros. De asta artiștii din vremea noastră oferă mereu, ca să nu dea nimic. Vor mereu să farmece, dar nu satisfac niciodată; tot ce fac e numai schițat, nu găsești nicăieri nici fond, nici execuție. E de ajuns să stai cîtva timp liniștit într-o galerie și să observi care opere de artă atrag mulțimea, care sînt prețuite și care nesocotite, pentru ca prezentul să-ți producă prea puțină bucurie și să-ți pierzi nădejdea în viitor.

— Ai dreptate, aprobă abatele; astfel amatorul și artistul se influențează reciproc; amatorul caută numai o satisfacție generală și nedefinită; opera de artă trebuie să-i placă la fel ca un obiect din natură; oamenii cred că organele cu care gustăm arta se formează de la sine ca limba și palatul gurii, că opera de artă poate fi judecată cum judeci o mîncare. Ei nu înțeleg că e nevoie de o cultură cu totul deosebită pentru a te ridica la adevărata desfătare artistică. După părerea mea, lucrul cel mai greu e să ajungi la acel grad de abstractizare pe care trebuie să-l obțină omul în el însuși, dacă vrea să se dezvolte cu adevărat; de aceea întîlnim atît de mulți oameni cultivați unilateral care totuși se încumetă să se pronunțe asupra artei în întregime.

— Nu înțeleg prea bine ce spuneți, zise Jarno, care tocmai intrase în cameră.

— E și greu, răspunse abatele, să explic limpede și pe scurt. Am să spun numai atît: de îndată ce omul pretinde să aibă activități multiple, sau satisfacții multiple, el trebuie să fie și capabil să-și formeze organe multiple, independente unele de altele. Cel ce vrea să cuprindă și să guste toate în plenitudinea sa de om, cel ce vrea să lege de personalitatea lui toate dinafară pentru a ajunge la desfătare își va pierde timpul, făcînd sforțări zadarnice. Cît e de greu, deși pare atît de firesc, să privești ca atare o statuie frumoasă ori un tablou bun; să asculți un cîntec pentru cîntec, să admiri în actor pe actor, să te bucuri de o clădire pentru armonia ei proprie și soliditatea ei. Dar cei mai mulți dintre oameni tratează operele de artă ca pe o pastă moale: după înclinările, părerile și fanteziile lor, trebuie ca marmura cioplită să se modeleze din nou, edificiile clădite solid să se întindă sau să se strîngă, pictura să-i instruiască, piesa de teatru să-i facă mai buni și toate să fie altfel de cum sînt. În realitate însă, deoarece cei mai mulți dintre oameni sînt lipsiți de formă, căci nu sînt în stare să dea o înfățișare precisă nici persoanei, nici comportării lor, se silesc să distrugă forma obiectelor, ca totul să devină aceeași materie vagă și lipsită de consistență, din care sînt alcătuiți și ei. Ajung să reducă toate la așa-zisul efect; toate sînt considerate relative și astfel toate devin relative, în afară de nonsensul și absurditatea, care domnesc în chip absolut.

— Te înțeleg, răspunse Jarno, sau mai degrabă ghicesc foarte bine cum se leagă cele ce spui cu principiile la care ții așa de mult;

însă nu pot fi atît de sever ca dumneata cu bieţii oameni. Ce-i drept, cunosc destui care, în faţa celor mai importante opere ale artei sau ale naturii, îşi aduc aminte îndată de nevoile lor meschine; destui care se duc la operă cu conştiinţa şi morala lor, sau contemplă o colonadă fără să-şi uite dragostea şi ura şi caută să micşoreze pe cît posibil, după felul lor de a înţelege lucrurile, toate realizările excelente şi măreţe ce li se oferă, pentru a le putea lega întrucîtva de fiinţa lor mizerabilă.

Capitolul al optulea

Seara, abatele îi pofti pe toţi la funeraliile pregătite pentru Mignon. Societatea se adună în Sala trecutului şi o găsi foarte ciudat luminată şi împodobită. Pereţii erau îmbrăcaţi aproape în întregime, de sus pînă jos, cu draperii albastre precum e cerul, astfel că nu apăreau decît soclul şi friza. În cele patru candelabre din colţuri ardeau făclii mari de ceară, şi altele mai potrivite în cele patru candelabre mici ce înconjurau sarcofagul din mijloc. Alături stăteau patru băieţi, îmbrăcaţi în azur şi argint care, cu evantaie mari de pene de struţ, făceau să adie aerul în jurul unui chip ce se odihnea pe sarcofag. După ce toţi se aşezară, două coruri nevăzute începură să întrebe cîntînd melodios: „Pe cine aduceţi în lumea tăcerii?“ Cei patru copii răspunseră cu voci blînde: „Vă aducem o tovarăşă de jocuri ostenită, primiţi-o printre voi să se odihnească, pînă ce veselia fraţilor ei din ceruri o va trezi din nou.“

Corul

Fruct dintîi al tinereţii, bine ai venit în mijlocul nostru! cu jale-ţi spunem bine-ai venit! Să nu te urmeze nici un băiat, nici o fată. Numai bătrîneţea, supusă şi calmă să se apropie de sala noastră tăcută şi, în tovărăşia ei gravă, să se odihnească iubita, iubita copilă!

Băieţii

Vai, fără voie am adus-o aici! Vai! şi aici trebuie să rămînă! Să rămînem şi noi, să plîngem, să plîngem lîngă sicriul ei!

Corul

Vedeţi-i puternicele aripi! Vedeţi-i haina uşoară şi pură! pe cap îi străluce cununa de aur; vedeţi-o ce lin şi ce mîndru mai doarme!

Băieţii

Dar, vai, aripile n-o mai înalţă! veşmîntul nu-i flutură iarăşi în vînt; cunună de roze cînd îi puneam, blînd ne privea şi cu drag.

Corul

Priviţi spre înalt cu ai duhului ochi! să dăinuie-n voi puterea cea vie, ce duce cu mult peste stele ce-i mîndru şi-nalt, ce-i viaţă.

Băieţii

Dar, vai! aici doru-i ducem; nu rătăceşte prin grădini, nu mai culege flori pe cîmp. S-o plîngem c-o lăsăm aici! Să plîngem şi să stăm cu ea!

Corul

Copii, spre viaţă vă-ntoarceţi! Lacrimile-or fi uscate de vîntul ce se joacă lîngă rîul zglobiu. Fugiţi de întuneric! Lumina, bucuria şi trăinicia sînt partea celor vii.

Băieţii

Sculaţi, ne-ntoarcem iar spre viaţă. Muncă şi bucurie să ne dea ziua, seara odihnă să ne-aducă, iar somnul nopţii să ne învioreze.

Corul

Copii! spre viaţă alergaţi! Iar dragostea, înveşmîntată în pură frumuseţe, să vă întîmpine cu ale ei cereşti priviri şi al nemuririi nimb!

Băieţii plecară; abatele se ridică de la locul său şi trecu în spatele sarcofagului.

— Este hotărîrea celui ce-a ridicat acest lăcaş al liniştii, spuse el, ca fiecare nou venit să fie primit cu solemnitate. După el, după

ziditorul acestei case și întemeietorul acestui lăcaș, am adus mai întîi pe un tînăr străin; și astfel, acest spațiu restrîns cuprinde două victime, foarte deosebite, ale severei, arbitrarei și neînduărătoarei zeițe a morții. Pășim în viață după legi hotărîte; ne sînt socotite zilele pînă ajungem să vedem lumina, dar, pentru durata vieții, nu e nici o lege. Firele cele mai slabe ale vieții pot ține neașteptat de mult și cele mai tari sînt tăiate violent de foarfeca unei Parce, căreia se pare că-i plac contradicțiile. Despre copila pe care o înmormîntăm aici, putem să spunem prea puțin. Nu știm încă de unde vine; nu-i cunoaștem părinții și numai îi bănuim numărul anilor. Inima ei adîncă, închisă, nu ne-a lăsat să-i aflăm tainele; nimic nu era limpede în ea, nimic nu era vădit decît dragostea pentru omul care a scăpat-o din mîinile unui barbar. Această afecțiune duioasă, această recunoștință vie pare să fie flacăra care a consumat oleul vieții sale; iscusința medicului n-a putut păstra această tînără viață; prietenia plină de grijă n-a izbutit s-o prelungească. Dar dacă arta medicală n-a putut înlănțui duhul care-și lua zborul, ea a întrebuințat toate mijloacele pentru a conserva trupul și a-l sustrage nimicirii. O substanță balsamică a pătruns prin toate arterele și colorează, în locul sîngelui, obrajii atît de timpuriu păliți. Apropiați-vă, prieteni, și vedeți minunea artei și a îngrijirii!

Abatele ridică vălul; copila, frumos așezată, parcă dormea în veșmîntul ei de înger. Toți se apropiară, minunîndu-se de această aparență de viață. Numai Wilhelm rămase în jilțul său, căci nu mai avea putere; nu-și mai dădea seama ce simte și fiecare gînd parcă voia să-i nimicească simțirea.

Cuvîntarea fusese rostită în franțuzește, din pricina marchizului. El se apropie împreună cu ceilalți și privi atent chipul copilei.

— Această inimă, atît de închisă față de oameni, continuă abatele, era mereu îndreptată spre Dumnezeu, cu încredere sfîntă. Smerenia, ba chiar înclinarea de a se umili față de cei din jur părea că le avea din fire. Cu înfocare era legată de religia catolică, în care s-a născut și a fost crescută. Adesea și-a exprimat dorința de a se odihni în pămînt sfințit, și după obiceiurile bisericii, am sfințit acest sarcofag de marmură și puținul pămînt ce se află în perna ei de căpătîi. Cu cîtă ardoare săruta, în ultimile ei clipe, imaginea Răstignitului, tatuată atît de frumos, cu sute de puncte, pe brațul ei delicat. Spunînd acestea, abatele îi dezgoli brațul drept și, pe pielea albă, apăru un crucifix albăstrui înconjurat de diferite litere și semne.

Marchizul privi de aproape acest nou semn.

— O, Doamne, strigă el, îndreptîndu-se și ridicînd brațele spre cer; sărmană copilă! nefericită nepoată! să te regăsesc aici! Ce dureroasă bucurie să te regăsesc după ce renunțasem de multă vreme să mai nădăjduim; trupul tău drag, care de mult crezusem că a fost pradă peștilor din lac, îl regăsesc fără viață, e drept, dar păstrat! Asist la funeraliile tale atît de solemne prin ceremonial, dar și mai solemne prin prezența acestor oameni buni care te însoțesc la locul tău de odihnă. Cînd voi putea vorbi, adăugă el cu vocea întretăiată de plîns, le voi mulțumi.

Lacrimile îl împiedicară să mai spună ceva. Abatele apăsă pe un resort și trupul coborî în interiorul sarcofagului de marmură. Patru tineri îmbrăcați ca și băieții, apărură de după draperii, puseră pe sicriu capacul greu și frumos împodobit și începură să cînte.

Tinerii

Acum e bine păzită comoara, frumoasă plăsmuire a trecutului! În marmură sta-va etern neatinsă și-n inima voastră trăi-va și va fi mereu vie. Și-acum să pășiți, să pășiți înapoi către viață! Luați cu voi gravitatea sfîntă, căci numai ea face viața eternă.

Corul invizibil începu și el în acel moment, dar nimeni din asistență nu mai auzea cuvintele de îmbărbătare; fiecare era prea mult preocupat de miraculoasa descoperire și de propriile sale sentimente. Abatele și Natalia îl conduseră pe marchiz; Therese și Lothario îl scoaseră de acolo pe Wilhelm și abia după ce n-au mai auzit cîntecele s-au așternut din nou asupra lor durerea, reflecțiile, gîndurile și curiozitatea, dorindu-și cu ardoare să se reîntoarcă iarăși în acea atmosferă.

Capitolul al nouălea

Marchizul evită să vorbească despre cele ce le știa, dar duse în secret discuții lungi cu abatele. Cînd societatea se reunea, de cele mai multe ori el dorea muzică; i se împlinea deîndată dorința, deoarece toți erau bucuroși să fie scutiți de conversație. Au dus-o așa cîtva timp, pînă s-a văzut că marchizul face pregătiri de plecare. Într-o zi, el îi spuse lui Wilhelm:

— Nu vreau să tulbur rămășițele pămîntești ale bietei Mignon; să rămînă aici, unde a iubit și a suferit; dar prietenii trebuie să-mi promită că mă vor vizita în patria ei, acolo unde sărmana făptură s-a născut și a crescut: ei trebuie să vadă coloanele și statuile, despre care îi mai rămăsese copilei o idee vagă. Vreau să-i aduc în micile golfuri unde ea aduna pietricele cu atîta plăcere. Nu te poți sustrage, dragă tinere, de la recunoștința unei familii care-ți datorește atît de mult. Plec mîine. I-am încredințat abatelui întreaga relatare și dînsul vă va povesti-o din nou. Cînd durerea mă făcea să întrerup istorisirea, abatele înțelegea și mă scuza și, desigur, ca terță persoană, el va putea povesti mai inteligibil diferitele întîmplări. Dacă mai vrei să mă urmezi în călătoria mea prin Germania, așa cum a propus abatele voi fi foarte bucuros. Nu-ți lăsa băiețelul aici; de cîte ori ne va stingheri puțin, îmi voi reaminti de grija ce-ai avut-o pentru sărmana mea nepoată.

Chiar în aceeași seară sosi pe neașteptate contesa. Wilhelm tremura din cap pînă în picioare, iar ea, deși prevenită, intră sprijinindu-se de Natalia, care o conduse îndată la un scaun. Cît de neobișnuit de simplă îi era îmbrăcămintea și cît de schimbată înfățișarea! Wilhelm de-abia îndrăznea să se uite la ea; contesa îl salută amabil și vorbele neînsemnate pe care i le adresă nu izbutiră să-i ascundă gîndurile și simțămintele. Marchizul plecase devreme să se culce, iar societatea nu era doritoare să se împrăștie; abatele scoase la iveală un manuscris.

— Am așternut imediat pe hîrtie, zise el, ciudata poveste ce mi-a fost încredințată. Nu trebuie să economisim cerneală și pene cînd e vorba să descriem împrejurările unice ale unei întîmplări miraculoase. Au informat-o pe contesă despre ce e vorba și abatele începu să citească:

Oricît de multă lume am văzut pînă acum, a povestit marchizul, trebuie să-l socot pe tatăl meu ca fiind unul dintre cei mai excepționali oameni. Caracterul său era nobil și integru, ideile sale largi și, pot spune, mărețe: era sever cu sine însuși; în toate proiectele sale, se găsea o logică neclintită; în toate faptele sale, o măsură constantă. Așa că, pe cît era de plăcut dintr-un punct de vedere să ai de-a face și să lucrezi cu el, pe atît îi era lui de greu, tocmai datorită acestor însuși, să se acomodeze cu lumea, căci cerea de la autorități, de la vecini, de la copii și de la servitorii lui să respecte și ei legile pe care și le impusese lui însuși. Intențiile lui cele mai banale deveneau exagerate din pricina severității sale și nu ajungea să se bucure de nimic, pentru că nimic nu se petrecea

așa cum gîndea el. L-am văzut convins cu cea mai strașnică înverșunare că soarta l-a condamnat să fie sobru și să sufere lipsuri, chiar în timp ce-și clădea un palat, își făcea un parc și-și cumpăra un nou domeniu vast, admirabil situat. În purtarea lui exterioară era de o mare demnitate; cînd glumea, o făcea numai ca să-și dovedească superioritatea inteligenței; nu răbda nici o critică și o singură dată în viață l-am văzut ieșindu-și cu totul din fire: cînd auzise că se vorbea de un așezămînt de-al lui ca de ceva ridicol. Exact în spiritul acesta a dispus de copiii și de averea sa. Fratele meu mai mare a fost crescut ca un om care avea de așteptat să stăpînească în viitor bunuri importante; eu urma să mă dedic bisericii și mezinul să devină soldat. În ce mă privește, eram vioi, înflăcărat, activ, iute, îndemînatic în toate exercițiile corpului. Mezinul părea mai înclinat spre un fel de liniște visătoare, spre știință muzică și poezie. Numai după o luptă foarte violentă, după ce s-a convins deplin de imposibilitatea proiectelor sale, tata a acceptat, cu nemulțumire, să schimbăm între noi vocațiile și, cu toate că ne vedea pe amîndoi mulțumiți, tot nu s-a resemnat și ne asigura că nu va ieși nimic bun din asemenea lucru. Cu cît îmbătrînea cu atît se simțea mai izolat de societate. Pînă la urmă, trăia aproape singur. Unica relație ce-i mai rămăsese era un vechi prieten, care slujise sub germani, își pierduse soția într-o campanie și se întorsese cu o fiică, în vîrstă cam de zece ani. Acest prieten își cumpărase o proprietate plăcută în împrejurimi și-l vedea pe tata în anumite zile și ceasuri ale săptămînii, aducînd-o uneori și pe fiica sa cu el. Nu-l contrazicea pe tata niciodată, așa că pînă la urmă bătrînul se obișnui cu el, socotindu-l singura cunoștință suportabilă. După moartea tatei ne-am dat seama că omul acesta fusese deosebit de bine înzestrat de către bătrînul nostru și că nu-și pierduse timpul fără folos; și-a mărit domeniile și fiica lui putea aștepta o zestre frumoasă. Fata creștea și era de o frumusețe deosebită; fratele meu cel mare glumea adesea cu mine spunînd că ar trebui s-o cer în căsătorie.

În acest timp, fratele meu Augustin a petrecut ani întregi la mînăstire în starea cea mai ciudată; el se dăruise cu totul voluptății unei exaltări sfinte, unor senzații, jumătate sufletești, jumătate trupești, care, după ce îl ridicau în al nouălea cer o bucată de vreme, îl lăsau să cadă într-un abis de neputință și de mizerie sufletească. Cît a trăit tata nu era de închipuit nici o schimbare; și ce-am fi putut dori sau propune? După moartea bătrînului, Augustin venea

mereu să ne vadă; starea lui, care la început ne umplea de jale, a devenit încetul cu încetul mai suportabilă; rațiunea învinsese. Dar cu cît căpăta mulțumire deplină și sănătate pe calea dreaptă a naturii, cu atît mai aprins ne cerea să-l eliberăm de jurămîntul făcut; ne dădu a înțelege că intențiile lui erau îndreptate către Sperata, vecina noastră.

Fratele meu cel mare avusese prea mult de suferit de pe urma asprimii tatălui nostru, ca să poată să rămînă nesimțitor la starea mezinului. Am vorbit amîndoi cu confesorul familiei, un bătrîn venerabil, i-am dezvăluit dubla intenție a fratelui nostru și l-am rugat să pună la cale și să încurajeze căsătoria. Împotriva obiceiului său, preotul a șovăit și cînd, pînă la urmă, Augustin ne-a silit să ne ducem la el ca să stăruim și mai mult, a trebuit ca bătrînul să se hotărască să ne dezvăluie o stranie istorie.

Sperata era sora noastră, atît după tată cît și după mamă; pasiunea și senzualitatea puseseră încă o dată stăpînire pe om la anii bătrîneții, cînd dreptul soțului se pare că e socotit ca prescris; cu puțin înainte, se făcuse mare haz în ținut de un caz asemănător și tatăl meu, pentru a nu se expune la fel ridicolului, a hotărît să ascundă acest fruct tîrziu, dar legal al dragostei cu aceeași grijă cu care de obicei se ascund fructele precoce și întîmplătoare ale pasiunii. Mama a născut pe ascuns și copilul a fost dus la țară; bătrînul prieten al casei, singurul care știa secretul în afară de confesor, s-a lăsat ușor convins s-o dea drept fiica sa. Confesorul și-a rezervat însă dreptul să dezvăluie taina într-un caz extrem. Tatăl murise, gingașa fată trăia sub supravegherea unei femei bătrîne; știam că, datorită cîntecului și muzicii, fratele nostru putuse pătrunde în casa ei și, deoarece stăruia să-l dezlegăm de vechile legături pentru a înnoda una nouă, a fost necesar să-l avertizăm imediat de primejdia în care se afla.

El s-a uitat la noi cu priviri sălbatice și disprețuitoare. „Scutiți-mă de poveștile voastre neverosimile, a strigat el, sînt bune pentru copii și pentru nebuni naivi; nu veți putea să-mi smulgeți pe Sperata din inimă, ca e a mea! Dezmințiți imediat gogorița asta înspăimîntătoare, care m-ar chinui numai degeaba. Sperata nu-i sora mea, e soția mea!" — Ne-a descris cu încîntare cum fata aceea divină l-a scos din starea nenaturală de izolare față de oameni și l-a adus la viața adevărată, cum sufletele lor se armonizau ca două voci și cum își binecuvînta toate suferințele și rătăcirile, pentru că l-au ținut pînă atunci departe de toate femeile și acum

se putea dărui cu totul celei mai admirabile fete. Descoperirea aceasta ne-a înspăimîntat, starea lui ne umplea de jale, nu știam ce să facem; el ne încredința cu tărie că Sperata purta la sîn un copil de-al lui. Confesorul nostru făcu tot ce-i poruncea datoria, dar cu aceasta lucrurile se înrăutățiseră și mai mult. Legile naturii și ale religiei, codul moral și regulile sociale au fost atacate violent de către fratele meu. Nimic nu-i părea sfînt, decît legătura sa cu Sperata, nimic nu-i părea demn de preț decît numele de tată și soție. „Numai acestea, striga el, sînt pe potriva naturii, toate celelalte nu sînt decît păreri și fantezii. Oare n-au existat popoare alese care au îngăduit căsătoria cu surorile? Să nu-mi vorbiți de zeii voștri! Le rostiți numele numai cînd vreți să ne înșelați, să ne abateți de la calea naturală și, printr-o constrîngere rușinoasă, să transformați în crimă cele mai nobile impulsuri. Vă constrîngeți victimele, pe care le îngropați de vii, să ajungă la cele mai grozave rătăciri ale spiritului, la cele mai rușinoase abuzuri ale trupului.

Am dreptul să vorbesc, fiindcă am suferit ca nimeni altul, de la cea mai înaltă și mai dulce plinătate a exaltării, pînă la cea mai înspăimîntătoare dezolare a neputinței, a pustiului, a nimicirii și a dezolării, de la cea mai sublimă intuiție a ființei superioare, pînă la necredința desăvîrșită, necredința în mine însumi. Am sorbit toată această drojdie groaznică de pe buza cupei ispititoare, și întreaga mea ființă a fost otrăvită pînă în adîncuri. Și acum, cînd natura generoasă m-a făcut iar sănătos, prin darul ei cel mai de preț, prin iubire, acum, cînd simt din nou la pieptul unei fete divine că exist, că există, că sîntem o singură ființă, că din această legătură vie se va naște o a treia care ne va zîmbi, acum veniți să-mi vorbiți de flăcările iadului vostru, de flăcările purgatoriului, care nu pot pîrjoli decît o imaginație bolnavă și le opuneți plăcerii vii, adevărate, nemuritoare a iubirii desăvîrșite! Veniți să ne vedeți sub chiparoșii aceia ce-și înalță gravi creștetul spre cer, să ne vedeți lîngă spalierele unde înfloresc lămîii și portocalii, acolo unde mirtul delicat ne întinde florile-i suave, și atunci să îndrăzniți a ne amenința cu mrejele voastre negre, înfiorătoare, urzite de mîini omenești!"

Multă vreme fratele nostru s-a încăpățînat să nu creadă ce-i spuneam și, pînă la urmă, cînd i-am jurat că totul era adevărat, cînd i-a confirmat și confesorul același lucru, el a strigat, fără să se lase abătut de la hotărîrea lui: „Nu întrebați ecourile din gangurile mînăstirilor, nici pergamentele voastre mucegăite, nici gărgăunii și hotărîrile voastre încîlcite, — întrebați natura și inima voastră,

aceasta să vă învețe de ce anume să vă îngroziți, ea are să vă arate cu cea mai mare strictețe lucrurile asupra cărora rostește blestem veșnic și fără iertare. Uitați-vă la crini; soț și soție nu se nasc pe *aceeași* tulpină? Nu-s legați amîndoi de floarea care le-a dat naștere? Și nu-i crinul emblema nevinovăției? Unirea dintre frate și soră rămîne oare stearpă? Cînd natura e scîrbită de un lucru, o spune cu glas tare; creatura care nu trebuie să existe nu va exista; creatura care nu trăiește firesc va fi repede distrusă. Sterilitatea, o existență mizerabilă, decăderea precoce, astea sînt blestemele ei, semnele rigorii ei. Ea pedepsește numai cu urmări imediate. Uitați-vă în jurul vostru! Ce e interzis, ce e blestemat sare deîndată în ochi. În tăcerea mînăstirii și în tumultul lumii sînt sute de fapte socotite sfinte și onorate, dar apăsate de blestemul naturii. Ea privește cu ochi întristați lenea trîndavă, ca și munca peste puteri, abuzul de forță și avere, ca și deznădejdea și lipsurile; natura cere măsură în toate, raporturile stabilite de ea sînt adevărate, iar acțiunile ei calme. Cel ce-a suferit ca mine are dreptul să fie liber. Sperata e a mea; numai moartea mi-o poate lua. Vreți să știți cum am s-o păstrez? cum voi putea fi fericit? asta-i grija voastră! Chiar acum plec la ea, ca să nu ne mai despărțim niciodată."

Voia să ia barca, pentru a ajunge la Sperata; noi l-am ținut pe loc și l-am rugat să nu facă un pas, care ar putea avea cele mai înspăimîntătoare urmări. Să-și dea seama că nu trăiește în lumea liberă a gîndurilor și imaginației lui, ci într-o societate organizată, ale cărei legi și raporturi au căpătat forța invincibilă a unei legi naturale. A trebuit să-i făgăduim confesorului că nu-l vom lăsa pe fratele nostru din ochi și că nu va ieși din castel; atunci preotul a plecat, făgăduindu-ne că se va întoarce peste cîteva zile. Dar ce prevăzusem s-a întîmplat; rațiunea îi dăduse tărie fratelui nostru, însă inima îi era slabă; vechile simțiri religioase au reînviat și îndoielile cele mai groaznice au pus stăpînire pe el. A petrecut două zile și două nopți înspăimîntătoare; confesorul a căutat să-i vină iar în ajutor, însă zadarnic! Rațiunea liberă, independentă îl absolvea; dar simțul moral, religia, toate noțiunile obișnuite îl declarau criminal.

Într-o dimineață, am găsit camera lui goală; pe masă, o scrisoare, în care ne spunea că, deoarece îl ținem prizonier, e îndreptățit să caute a-și recăpăta libertatea; că evadează, se duce la Sperata și nădăjduiește să plece cu ea; că e gata de orice, dacă vom încerca să-i despărțim.

Ne-am înspăimîntat; dar confesorul ne-a rugat să stăm liniştiţi. Sărmanul nostru frate era îndeaproape supravegheat; barcagiii în loc să-l treacă de cealaltă parte a lacului, l-au dus la mînăstire. Sfîrşit de oboseală, după patruzeci de ceasuri de nesomn, adormi îndată ce barca începu să se legene sub lumina lunii; nu s-a mai trezit decît atunci cînd s-a văzut în mîinile fraţilor săi întru credinţă; nu şi-a revenit decît după ce a auzit cum se închid, după el, porţile mînăstirii.

Mişcaţi dureros de soarta fratelui nostru, i-am făcut aspre mustrări confesorului; dar omul acela venerabil a putut repede să ne convingă, cu argumente de chirurg, că mila noastră faţă de bolnav era ucigătoare. El nu luase măsuri după capul lui, ci din ordinul episcopului şi al înaltului consiliu. Aveau intenţia să înlăture orice scandal public şi să acopere acest trist caz cu vălul disciplinei secrete a bisericii. Sperata trebuia să fie cruţată: nu trebuia să afle că iubitul îi era în acelaşi timp frate. A fost încredinţată unui preot, căruia îi mărturisise încă înainte situaţia în care se afla. Atît sarcina cît şi naşterea au fost ţinute ascunse. Pe mamă mica făptură a făcut-o nespus de fericită. La fel ca majoritatea fetelor noastre, ea nu ştia nici scrie, nici citi scrisul de mînă; de aceea lăsa în seama preotului ce anume trebuia să spună iubitului ei. Preotul credea că e dator să săvîrşească această înşelătorie pioasă faţă de o mamă care alăptează un prunc. El îi aducea veşti de la fratele nostru, pe care nu-l vedea niciodată, o îmbărbăta în numele lui să fie liniştită, să aibă grijă de ea şi de copil şi, în ce priveşte viitorul, să se încreadă în Dumnezeu.

Sperata era, de felul ei, înclinată spre religiozitate. Starea ei şi singurătatea în care trăia îi întăreau această înclinare pe care preotul i-o întreţinea pentru ea, încetul cu încetul, s-o pregătească pentru o despărţire veşnică. De îndată ce copilul a fost înţărcat, de îndată ce a socotit că Sperata prinsese destule puteri pentru a îndura cumplitele dureri sufleteşti, preotul începu să-i zugrăvească greşeala în culori înspăimîntătoare, greşeală pe care o socotea ca un păcat împotriva naturii, ca şi cum ar fi fost un incest, deoarece se dăduse unui om al bisericii. Căci îi venise ideea ciudată să-i insufle o remuşcare egală cu aceea pe care ar fi simţit-o dacă ar fi ştiut adevărul asupra pasului ei greşit. I-a umplut sufletul cu atîta jale şi durere, i-a ridicat la asemenea înălţime ideea despre biserică şi capul suprem al acesteia, i-a descris urmările teribile în ce priveşte

mîntuirea sufletului tuturor celor ce ar fi îngăduitori în asemenea cazuri, ba încă i-ar mai și răsplăti pe vinovați legitimîndu-le legătura, i-a arătat cît de salutar ar fi să ispășească o asemenea greșeală cît mai repede și astfel să cîștige cîndva cununa grației divine, încît pînă la urmă Sperata și-a întins de bună voie gîtul sub secure, ca o biată păcătoasă, implorînd stăruitor să fie îndepărtată pentru totdeauna de fratele nostru. Cînd s-a obținut de la ea atît de mult, i s-a dat libertatea, totuși sub o anumită supraveghere, să stea cînd acasă, cînd la o mînăstire, după cum va socoti ea că e bine.

Copilul creștea dovedindu-se curînd o fire neobișnuită. Foarte de timpuriu începu să alerge și să se miște cu îndemînare; curînd a început să cînte foarte drăguț și a învățat țitera aproape singură. Însă nu se putea exprima prin cuvinte și piedica se pare că se găsea mai mult în minte decît în organul vorbirii. Biata mamă avea un simțămînt jalnic față de copilul ei; manevrele preotului îi zăpăciseră în asemenea măsură judecata, încît, fără a fi nebună, se afla în starea cea mai ciudată. I se părea tot mai cumplit și mai vrednic de pedeapsă păcatul ei; comparația cu incestul, repetată adeseori de către preot, i se întipărise atît de adînc, încît simțea aceeași oroare, ca și cînd ar fi cunoscut chiar adevărul. Confesorul era foarte fericit de iscusința cu care sfîșia inima unei creaturi nenorocite. Era o adevărată jale să vezi dragostea de mamă, atît de înclinată să se bucure din inimă de existența copilului, cum luptă cu gîndul înspăimîntător că acel copil n-ar fi trebuit să existe. Aceste două sentimente se luptau unul cu altul, iar cîteodată oroarea învingea dragostea.

Copila îi fusese luată de multă vreme și dată unor oameni buni, care locuiau lîngă lac unde, datorită vieții mai libere, în scurt timp s-a arătat la ea o plăcere deosebită de a se cățăra pretutindeni. Dintr-un imbold natural, se urca în creștetul copacilor celor mai înalți, alerga pe marginea corăbiilor și imita cele mai uluitoare isprăvi ale saltimbancilor, care treceau adesea pe acolo.

Pentru ca să-i fie mai ușor, îi plăcea să-și schimbe hainele cu ale băieților și, cu toate că părinților săi adoptivi li se părea aceasta cît se poate de nepotrivit și de neîngăduit, noi am hotărît să fie lăsată, pe cît posibil, să facă ce vrea. Salturile și hoinărelile ei năstrușnice o duceau de multe ori foarte departe; se rătăcea, rămînea prin alte locuri și apoi venea iar acasă. De cele mai multe ori, cînd se întorcea, se așeza sub coloanele unui portal, la o vilă din vecinătate; cei de-acasă n-o mai căutau; o așteptau să se întoarcă. Acolo,

pe trepte, părea că se odihnește; apoi alerga în sala mare, se uita la statui și, dacă nu era poftită în chip stăruitor să rămînă, se întorcea acasă.

Dar, pînă la urmă, nădejdea ne-a fost totuși înșelată și neglijența noastră pedepsită. Copila nu s-a mai întors; i s-a găsit pălăria plutind pe apă, nu departe de locul unde un torent se revărsa în lac. S-a presupus că i s-a întîmplat un accident pe cînd se cățăra pe stînci; cu toate căutările, trupul n-a putut fi găsit.

Curînd, Sperata a aflat de moartea copilei, datorită flecărelii imprudente a însoțitoarelor sale; părea liniștită și senină și dădu limpede să se înțeleagă că se bucura că Dumnezeu chemase la el pe biata făptură, ferind-o astfel de a îndura sau de a pricinui o nenorocire mai mare.

Cu acest prilej s-au vînturat toate poveștile, care se istorisesc de obicei despre lacul nostru; anume că apei îi trebuie în fiecare an cîte un copil nevinovat; că nu suferă nici un trup mort și că, mai devreme ori mai tîrziu, îi aruncă la mal, chiar și ultimul oscior care ar fi căzut la fund. Se povestea întîmplarea unei mame nemîngîiate, al cărei copil se înecase în lac. Mama se rugase lui Dumnezeu și tuturor sfinților să-i dăruiască măcar oasele, pentru a le îngropa. Prima furtună adusese pe mal țeasta, furtuna următoare trupul; și, după ce toate oasele fuseseră adunate într-o pînză, mama le-a dus la biserică; dar, minune! după ce a intrat în templu, povara a devenit tot mai grea și, pînă la urmă, cînd a așezat-o pe treptele altarului, copilul a început să vorbească și, spre uimirea tuturor, s-a eliberat din pînză; nu-i lipsea decît un oscior de la degetul cel mic al mîinii drepte, pe care mama l-a căutat cu grijă, l-a găsit și l-a așezat în biserică, drept amintire, printre alte relicve.

Aceste istorisiri făceau asupra sărmanei Sperata o puternică impresie; imaginația ei primi un nou imbold, exaltîndu-i sensibilitatea inimii. Îi intrase în cap că fetița ispășise pentru sine și pentru părinți; că blestemul și pedeapsa, care pînă atunci îi apăsaseră, erau acum izbăvite; că dacă ar izbuti să-i găsească oasele, pentru a le duce la Roma, atunci copila, înfășurată în pielea ei fragedă și frumoasă, ar învia în fața poporului, pe treptele altarului principal al bisericii Sfîntul Petru. Și-ar privi din nou tatăl și mama cu proprii-i ochi, iar papa, convins că Dumnezeu și sfinții lui îi dau aprobarea, i-ar ierta pe părinți de păcat și, în aclamațiile mulțimii, le-ar da dezlegare și i-ar căsători.

De atunci privirile și atenția mamei erau îndreptate mereu asupra lacului și a malului. Noaptea, cînd, în lumina lunii, valurile se zbuciumau, i se părea mereu că spuma lor argintie îi aduce copila înapoi; atunci cineva trebuia să se coboare spre lac, prefăcîndu-se a căuta trupul pe mal.

Ziua ea stătea neobosită în locurile unde malul cu prundiș coboară lin în apă; strîngea într-un coșuleț toate oasele pe care le găsea; nimeni nu îndrăznea să-i spună că erau oase de animale; pe cele mai mari, le îngropa; pe cele mici, le păstra. Trăia mereu cu această preocupare. Preotul, care o adusese în starea aceasta prin zelul lui neînduplecat, îi consacra acum toate puterile sale. Datorită înrîuririi lui, a fost luată în ținut drept o iluminată, nu drept o nebună; cînd trecea, oamenii stăteau locului și-și împreunau palmele ca pentru rugă, iar copiii îi sărutau mîna.

Confesorul n-a iertat bătrînei prietene și însoțitoare a Speratei vina de a fi înlesnit unirea nenorocită a celor doi decît cu condiția să rămînă mereu credincioasă acelei nefericite cît timp va mai trăi și s-o însoțească pretutindeni; ea și-a îndeplinit datoria pînă la capăt, cu o răbdare și o abnegație uimitoare.

În acest timp, noi nu-l pierduserăm din ochi pe fratele nostru; nici medicii și nici starețul mînăstirii n-au vrut să ne îngăduie să ne arătăm în fața lui; dar, pentru a ne convinge că îi mergea bine în felul său, puteam să-l privim pe ascuns, de cîte ori voiam, în grădină, prin coridoare, ba chiar printr-o lucarnă din tavanul camerei sale.

După multe perioade înspăimîntătoare și stranii, peste care trec, el a căzut într-o stare ciudată de liniște sufletească și agitație fizică. Nu stătea locului aproape niciodată, afară doar cînd își lua harpa și cînta, acompaniindu-se. Altfel, era mereu în mișcare și, în general, foarte ascultător și docil, căci toate pasiunile sale păreau că se topiseră într-un singur sentiment: frica de moarte. Ai fi putut să-l împingi la orice, dacă-l amenințai cu o boală primejdioasă ori cu moartea.

În afară de faptul ciudat că umbla fără odihnă în toate părțile prin mînăstire și dădea să se înțeleagă limpede că ar fi preferat să rătăcească așa prin munți și văi, mai vorbea și despre o apariție care-l speria mereu. Anume, susținea că noaptea, la oricare ceas se trezea, un băiețaș frumos apărea lîngă pat și-l amenința cu un

cuțit lucitor. A fost mutat în altă chilie, dar pretindea că și acolo, ba, pînă la urmă, chiar și în alte locuri din mînăstire stătea băiețașul acela la pîndă. Drumurile pe care le făcea, deveneau tot mai agitate; mai tîrziu, oamenii și-au amintit că, în vremea aceea, stătea mai des la fereastră decît altădată și se tot uita dincolo de lac.

În acest timp, biata noastră soră era, încetul cu încetul, măcinată de ideea ei fixă și de ocupația ei monotonă, așa că medicul propuse să se amestece rînd pe rînd printre celelalte oase adunate și cîteva provenind de la scheletul unui copil, pentru a i se spori nădejdea. Încercarea era îndoielnică, dar se nădăjduia cel puțin că, atunci cînd toate părțile scheletului vor fi adunate, nefericita va fi abătută de la eternele ei căutări și că va voi să plece la Roma.

Așa s-a și făcut; însoțitoarea ei înlocuia pe furiș oasele găsite cu cele ce i se dădeau; o bucurie nespusă o cuprinse pe biata bolnavă, cînd observă că părțile se potriveau pe încetul și că se putea vedea ce mai lipsește. Ea fixa cu multă grijă fiecare bucată la locul cuvenit cu panglici și ață; iar locurile goale le umplea cu mătase și broderii, așa cum se face de obicei cu moaștele sfinților.

Astfel, scheletul a fost reconstituit; nu mai lipseau decît unele bucățele de la extremități. Într-o dimineață, pe cînd Sperata dormea încă și medicul venise să întrebe despre starea ei, bătrîna luă relicvele prețioase din caseta ce se găsea în dormitorul nefericitei, pentru a-i arăta cum se ocupă de ele bolnava. După cîteva clipe, o auziră sărind din pat; ridică lințoliul și găsi caseta goală. Atunci căzu în genunchi; ceilalți sosiră în goană și-i desluşiră ruga, plină de recunoștință fierbinte. „Da! e adevărat, striga ea, n-a fost un vis, e adevărat! Bucurați-vă cu mine, prieteni! Am văzut iarăși vie, scumpa și frumoasa ei făptură. S-a ridicat, și-a aruncat lințoliul; strălucirea ei ilumina camera, era de o frumusețe radioasă, nu putea atinge pămîntul, chiar de-ar fi vrut. S-a înălțat ușor și n-a putut măcar să-mi întindă mîna. M-a chemat și mi-a arătat calea pe care trebuie să merg. Am s-o urmez, simt că o voi urma curînd; ce ușoară mi-e inima! Durerea mi-a dispărut și, la vederea copilului meu reînviat, parcă simt de pe acum gustul fericirii cerești."

De atunci întregu-i suflet a fost plin de cele mai senine speranțe; nu-și mai îndrepta atenția spre nici un obiect terestru, nu gusta decît foarte puțină hrană și spiritul ei se elibera treptat de legăturile trupului. Pînă la urmă a fost găsită, pe neașteptate, palidă și fără simțire: nu mai deschidea ochii, era ceea ce se numește moartă.

Vestea despre viziunea ei s-a răspîndit iute printre oameni și considerația respectuoasă de care se bucurase în viață s-a transformat, curînd după moarte, în credința că trebuie socotită o preafericită, ba chiar o sfîntă.

Cînd au vrut s-o îngroape, mulțimea s-a îngrămădit cu o însuflețire de necrezut; fiecare voia să-i atingă mîna sau cel puțin veșmîntul. În exaltarea aceasta pasionată, cîțiva bolnavi au declarat că nu mai simțeau durerile de care suferiseră înainte, se socoteau vindecați, o spuneau tuturor și slăveau pe Dumnezeu și pe noua lui sfîntă. Clerul a fost nevoit să depună corpul într-o capelă; mulțimea voia să se roage acolo; îngrămădeala a fost nemaipomenită; locuitorii de la munte, care și așa sînt cunoscuți ca foarte credincioși, au coborît de pe plaiurile lor. Evlavia, minunile, adorația creșteau din zi în zi. Dispozițiile episcopale, care urmăreau să limiteze acest nou cult și să-l suprime pe încetul, n-au putut fi duse la îndeplinire. Cu fiecare piedică, mulțimea era și mai îndîrjită și gata să treacă la acțiune împotriva oricui n-ar fi crezut în noua sfîntă. Oare Sfîntul Boromeo n-a trăit printre înaintașii noștri? strigau ei, iar maica sa n-a avut fericirea să vadă cum e trecut în rîndul sfinților? Nu i-au pus statuia aceea uriașă pe stînca de la Arona ca să ne facă să simțim ce suflet mare avea? Și rudele lui nu trăiesc și ele printre noi? Și n-a îngăduit Dumnezeu să-și înnoiască mereu minunile în mulțimea credincioșilor săi?

Întrucît, după cîteva zile, corpul Speratei nu arăta nici un semn de descompunere, devenind tot mai alb și oarecum transparent, încrederea oamenilor a crescut și mai mult și s-au ivit unele vindecări, pe care n-ar fi putut să le explice nici observatorul cel mai atent și nici să le declare simplă înșelătorie. Întreg ținutul era în fierbere și cei ce n-au venit ei înșiși, cel puțin o bucată de vreme n-au auzit vorbindu-se de altceva.

Mînăstirea în care se afla fratele meu răsuna, ca și restul ținutului, de aceste minuni, și nimeni nu s-a ferit să vorbească despre ele în prezența lui, căci pînă atunci nu obișnuia să se intereseze de nimic, iar ceea ce i se întîmplase nu era cunoscut de ceilalți. De data aceasta însă, se pare că ascultase cu mare atenție tot ce se istorisise; și-a chibzuit fuga cu atîta dibăcie, că nimeni n-a putut înțelege vreodată cum a izbutit să iasă din mînăstire. S-a aflat după aceea că a trecut lacul cu un convoi de pelerini și că i-a rugat

pe barcagii, care n-au observat la el nimic deosebit, să fie cu băgare de seamă să nu răstoarne barca. Noaptea tîrziu a ajuns în capela în care nefericita lui iubită se odihnea după atîtea suferințe; numai cîțiva credincioși erau îngenuncheați prin colțuri; bătrîna ei prietenă stătea la căpătîi; fugarul s-a apropiat de ea, a salutat-o și a întrebat-o ce-i face stăpîna. „Uite-o!“ îi răspunse nedumerită femeia. Fratele nostru aruncă o privire asupra cadavrului și după oarecare șovăire îi luă mîna. Înfiorat de răceala ei, o lăsă imediat să cadă, se uită neliniștit în jur și-i spuse bătrînei: „Acum nu pot să rămîn cu ea, mai am de făcut un drum foarte lung, dar am să mă întorc la timp; spune-i asta cînd se va trezi.“

Astfel a plecat de acolo. Noi n-am aflat de această întîmplare decît tîrziu; s-au făcut cercetări pentru a ști unde s-a dus, dar zadarnic. Cum a putut străbate atîția munți și văi, este de neînțeles. În sfîrșit, după mult timp, am găsit în Graubünden[72] o urmă, dar prea tîrziu, și am pierdut-o repede. Am bănuit că ar fi în Germania, dar războiul a șters cu totul asemenea dovezi slabe.

Capitolul al zecelea

Abatele conteni lectura; toți ascultaseră cu lacrimi. Contesa nu-și mai luase batista de la ochi; la urmă, se ridică și părăsi camera împreună cu Natalia. Ceilalți tăceau și abatele spuse:

— Acum se naște întrebarea dacă trebuie să-l lăsăm pe marchiz să plece fără a-i descoperi ce știm. Căci cine se poate îndoi măcar o clipă că Augustin și harpistul nostru nu sînt *una și aceeași* persoană? Să ne gîndim ce-i de făcut, atît în interesul omului aceluia nefericit, cît și al familiei. Sfatul meu ar fi să nu ne pripim și să așteptăm veștile pe care ni le va aduce de acolo medicul.

Toată lumea a fost de aceeași părere și abatele continuă: O altă chestiune, care poate trebuie rezolvată mai repede, se naște în același timp. Marchizul e neînchipuit de mișcat de ospitalitatea pe care biata lui nepoată a găsit-o la noi și îndeosebi la tînărul nostru prieten. A trebuit să-i povestesc chiar de mai multe ori, și cu amănunte, întreaga întîmplare și a arătat o recunoștință foarte vie. Tînărul, spunea el, a refuzat să plece în călătorie cu mine înainte de a cunoaște legătura care există între noi. Acum

nu-i mai sînt un străin, de a cărui purtare și toane să nu fie sigur; sînt aliatul lui, dacă vreți, ruda lui și, deoarece copilul pe care nu voia să-l lase singur a fost piedica ce l-a oprit întîi să mă însoțească, să facem din băiat o verigă frumoasă, care să ne lege și mai strîns. În afară de obligațiile pe care le am pînă acum față de el, să-mi fie de folos și în călătoria aceasta, să ne întoarcem împreună la mine acasă, fratele meu mai mic îl va primi cu bucurie; să nu disprețuiască moștenirea copilei sale adoptive; deoarece, conform unei înțelegeri secrete dintre tata și prietenul său, averea pe care-o lăsase moștenire fiicei sale ne-a revenit nouă, și bineînțeles că nu vrem să-l păgubim pe binefăcătorul nepoatei noastre de ceea ce i se cuvine.

Therese îl luă pe Wilhelm de mînă și-i spuse:

— Întîmplarea aceasta minunată ne dovedește încă o dată că o binefacere dezinteresată e răsplătită însutit și înmiit. Dă ascultare acestui îndemn neobișnuit și, făcîndu-l pe marchiz de două ori mai îndatorat, zboară spre țara aceea frumoasă, către care te-a atras de atîtea ori inima și fantezia.

— Mă supun întru totul îndrumării prietenilor mei, spuse Wilhelm; zadarnic încerci în lumea asta să-ți urmezi voința proprie. Ce-am dorit cu tărie să păstrez, trebuie să părăsesc iar o binefacere pe care n-o merit îmi cade din senin.

Wilhelm își retrase mîinile după ce le strînse pe ale Theresei.

— Mă las cu desăvîrșire în seama dumitale, spuse el abatelui, hotărăște ce vrei, în privința mea: dacă nu-i nevoie să mă despart de Felix, atunci sînt mulțumit să mă duc oriunde și să fac tot ce socoți că e bine.

La această declarație, abatele expuse îndată planul său.

— Ar trebui, zise el, să-l lăsăm pe marchiz să plece, Wilhelm să aștepte vești de la medic și, după ce vom judeca ce e de făcut, să plece și el împreună cu Felix.

Tot așa l-a sfătuit pe marchiz să viziteze ce e mai important în oraș, sub pretextul că nu trebuie să zăbovească pînă ce preparativele de călătorie ale tînărului prieten vor fi terminate. Marchizul porni la drum, nu fără a repeta cele mai vii asigurări ale recunoștinței sale dovedite îndeajuns și prin darurile pe care le lăsa, constînd din giuvaeruri, pietre șlefuite și stofe brodate.

Wilhelm se afla și el gata de călătorie, iar lumea era cu atît mai îngrijorată cu cît nu sosea nici o veste de la medic; se temeau

să nu i se fi întîmplat vreo nenorocire harpistului, tocmai cînd se putea spera ca situaţia lui să se îmbunătăţească. Trimiseră un curier călare, dar de abia plecase curierul, că, la vremea serii, sosi medicul împreună cu un străin, a cărui înfăţişare era distinsă, serioasă şi impunătoare; nimeni nu-l cunoştea. Noii veniţi rămaseră tăcuţi cîteva clipe; apoi, străinul se apropie de Wilhelm, îi întinse mîna şi-i spuse:

— Nu-l mai recunoşti pe bătrînul dumitale prieten?

— Era vocea harpistului, dar din înfăţişarea lui nu mai rămăsese nici o urmă. Era îmbrăcat curat şi cuviincios, într-un costum obişnuit de călătorie, barba îi dispăruse, părul îi era buclat cu destulă artă, dar ceea ce-l făcea cu totul de nerecunoscut era faptul că pe faţa lui interesantă nu se mai vedeau urme de bătrîneţe. Wilhelm îl îmbrăţişă cu mare bucurie; apoi îl prezentă celorlalţi; harpistul se comporta cît se poate de normal şi fără să ştie cît de cunoscut le devenise tuturor de scurtă vreme.

— Veţi fi îngăduitori cu un om, continuă el foarte calm, care, oricît arată de matur, păşeşte acum în lume după o lungă suferinţă, ca un copil fără experienţă. Dacă mă pot arăta iarăşi în societate e numai datorită acestui om de ispravă.

Toţi îi urară bun sosit şi medicul propuse imediat o plimbare, ca să scurteze această convorbire şi s-o îndrepte spre subiecte lipsite de importanţă.

Cînd rămaseră numai între ei, medicul dădu următoarea explicaţie:

— Vindecarea acestui om o datorăm întîmplării celei mai stranii. Noi l-am tratat multă vreme, din punct de vedere fizic şi sufletesc, după metoda noastră şi, pînă la un punct, îi mergea destul de bine: numai că îi era grozav de frică de moarte şi nu voia să sacrifice barba şi veşmîntul său lung; altfel, lua parte tot mai mult la cele ce se petreceau în jurul său, iar cînteccle şi felul lui de a gîndi păreau că se apropie din nou de viaţa sănătoasă. Ştiţi cu ce scrisoare ciudată m-a chemat preotul acolo. Cînd am ajuns, l-am găsit pe omul nostru cu totul schimbat; renunţase de bunăvoie la barbă, îngăduise să i se scurteze pletele, ceruse haine obişnuite şi părea deodată alt om. Am fost curioşi să aflăm cauza acestei schimbări şi, totuşi, nu îndrăzneam să-l descoasem pe el de-a dreptul; pînă la urmă am descoperit, din întîmplare, cum se explica această ciudăţenie. Un flacon, conţinînd o diluţie de opium, lipsea din farmacia de casă a preotului: am hotărît să

facem cea mai amănunțită cercetare. Fiecare căuta să se ferească de bănuială; printre cei ai casei au avut loc scene violente. În sfîrșit, omul acesta a venit să ne spună că flaconul e la dînsul; a fost întrebat dacă a băut din el; a spus că nu, dar a adăugat: „Datorită faptului că posed acest flacon, mi-a revenit rațiunea. Dumneavoastră puteți să mi-l luați: dar, atunci, voi recădea fără speranță în vechea mea stare. Gîndul că ar fi de dorit ca moartea să sfîrșească o dată suferința mea de pe acest pămînt, m-a adus la început pe drumul însănătoșirii; îndată după aceea, s-a născut ideea să pun capăt suferinței printr-o moarte violentă, și cu intenția aceasta am luat flaconul; posibilitatea de a-mi suprima pentru totdeauna durerea chinuitoare mi-a dat putere să o îndur și, astfel, de cînd am la mine talismanul, apropierea morții m-a împins iar spre viață. Să nu vă faceți griji că am să-l folosesc; ca unii ce cunoașteți inima oamenilor, hotărîți-vă să mă legați temeinic de viață, dîndu-mi putința să mă simt independent față de ea.“ După ce am chibzuit îndelung, ne-am hotărît să nu mai stăruim și acum el poartă asupra lui, într-un flaconaș solid de cristal, otrava aceasta, ca pe cel mai ciudat antidot.

Medicul a fost încunoștințat despre toate cîte fuseseră descoperite în vremea asta și toți au decis ca față de Augustin să se păstreze tăcerea cea mai strictă. Abatele și-a propus să-l țină pe lîngă el și să-l îndrumeze mai departe pe calea cea bună pe care apucase.

În acest timp, Wilhelm își va termina călătoria cu marchizul prin Germania. Dacă va fi cu putință să i se insufle lui Augustin dorința de a-și revedea patria, atunci se va dezvălui rudelor sale situația și Wilhelm va trebui să-l conducă din nou printre ai săi.

Wilhelm terminase toate pregătirile de călătorie: la început li s-a părut tuturor cam ciudată bucuria lui Augustin că, în curînd, prietenul și binefăcătorul său va trebui să plece, dar abatele a aflat îndată motivul acestui straniu sentiment. Augustin nu-și putea învinge frica veche ce-o avea față de Felix și dorea să-l vadă pe copil cît mai repede plecat de-acolo.

Între timp sosiseră rînd pe rînd atît de multe persoane, încît de-abia puteau fi găzduite în castel și în clădirile alăturate, cu atît mai mult cu cît nu se făcuseră de la început pregătirile necesare pentru toți acești oaspeți numeroși. Gustarea și mesele se luau în comun și toți erau convinși că se trăiește într-o plăcută armonie,

deşi fiecare aspira în taină să trăiască oarecum izolat. Therese pleca uneori călare cu Lothario şi, încă şi mai ades, singură; făcuse cunoştinţă cu toţi fermierii din apropiere şi cu soţiile acestora; principiul său în materie de gospodărie era, şi poate că avea dreptate, că trebuie să fii totdeauna în cele mai bune relaţii cu vecinii şi vecinele şi într-un continuu schimb de servicii cu ei. Cît despre o căsătorie între ea şi Lothario nu părea să fie deloc vorba; cele două surori aveau multe să-şi spună, abatele căuta mereu tovărăşia harpistului; Jarno avea adesea convorbiri lungi cu medicul, Friedrich se ţinea de Wilhelm, iar Felix se învîrtea pretutindeni unde-i plăcea. Aşa se formau de cele mai multe ori şi la plimbare perechile, cînd societatea se împrăştia; iar cînd trebuia să se adune la un loc, recurgeau repede la muzică, care-i lega pe toţi, lăsînd pe fiecare cu propriile lui gînduri.

Contele sosi pe neaşteptate, pentru a-şi lua soţia şi, după cum părea, pentru a se despărţi solemn de rudele pe care le avea în lumea aceasta. Jarno alergă să-l întîmpine la coborîrea din trăsură şi cînd noul sosit îl întrebă ce societate va găsi, el îi răspunse într-un acces de veselie nebună, care-l apuca totdeauna de cum îl vedea pe conte:

— Vei găsi adunată toată nobilimea din lume: marchize, marchizi, lorzi şi baroni; nu ne mai lipsea decît un conte. Urcară scara şi prima persoană pe care-o întîlniră în anticameră fu Wilhelm:

— Milord! îi spuse contele, după ce-l privi o clipă, mă bucur foarte mult să reînnoiesc în chip neaşteptat cunoştinţa cu dumneavoastră, căci, dacă nu mă înşel, v-am văzut la mine, la castel, în suita prinţului!

— Am avut atunci fericirea, excelenţă, de a vă fi prezentat, răspunse Wilhelm: dar îmi faceţi prea multă onoare luîndu-mă drept englez şi încă de rang înalt; sînt german şi —

— Şi un tînăr foarte de treabă, îl întrerupse Jarno. Contele se uită la Wilhelm zîmbind şi vru să-i răspundă ceva cînd intrară şi ceilalţi făcîndu-i o primire foarte prietenoasă. Se scuzară că nu i se poate oferi imediat o cameră mai confortabilă şi-i făgăduiră că se va întreprinde neîntîrziat tot ce se cuvine.

— Ha, ha! rîse el, văd bine că aţi lăsat pe seama hazardului biletele de încartiruire; însă cu prevedere şi ordine orice e cu putinţă! Dar acum vă rog să nu mutaţi pentru mine nici un papuc din loc, căci altfel ştiu sigur că va ieşi o mare încurcătură. Fiecare

va locui incomod și nu vreau să sufere nimeni din pricina mea, nici măcar o clipă. Ai fost martor, îi spuse el lui Jarno, și dumneavoastră Meister, adăugă, întorcîndu-se spre Wilhelm, cît de mulți oameni am găzduit atunci foarte comod în castelul meu. Să mi se dea lista oaspeților și a slujitorilor, să mi se arate cum e încartiruit fiecare acum; voi face un plan de dislocare, așa fel ca fiecare să aibă, fără greutate, o încăpere spațioasă și să mai rămînă loc pentru încă vreun musafir, dacă din întîmplare s-ar mai ivi vreunul.

Jarno făcu imediat pe aghiotantul contelui, îi dădu informațiile necesare și, după obiceiul său, se amuza strecurîndu-i printre ele și unele greșeli. Însă contele obținu repede un mare succes. Repartizarea era terminată; puse să se scrie numele pe fiecare ușă, în prezența sa, și trebuia să recunoști că scopul fusese pe de-a-ntregul atins, cu puține schimbări și fără prea multă tulburare. De altfel, printre altele, Jarno potrivi așa fel lucrurile, încît persoanele care în acel moment nu-și erau indiferente să locuiască împreună.

După ce toate au fost puse în ordine, contele îi spuse lui Jarno:

— Ajută-mă să-mi dau seama ce e cu tînărul acela pe care dumneata îl numești Meister și care se dă drept german. Jarno tăcu, căci știa foarte bine că și contele făcea parte din oamenii care, atunci cînd întreabă, vor să te lămurească tot ei. Într-adevăr contele își continuă vorba, fără să mai aștepte răspuns: Mi l-ai prezentat atunci chiar dumneata și mi l-ai recomandat în mod deosebit, în numele prințului. Chiar dacă mama îi va fi fost germană, tatăl său era englez și de neam, te asigur. Cine poate socoti cît sînge englezesc curge de treizeci de ani în vinele germane! Nu vreau să mai insist în privința aceasta; aveți totdeauna secrete de familie, dar în asemenea cazuri, nimeni nu mă poate lega la ochi. Apoi istorisi diferite lucruri ce s-ar fi petrecut cu Wilhem atunci cînd era la castel, la care Jarno tăcu de asemenea, deși contele greșea cu desăvîrșire și-l confunda mereu pe Wilhelm cu un englez tînăr din suita prințului. Bietul om avusese pe timpuri o memorie excelentă și era și acum mîndru că-și poate aminti cele mai neînsemnate amănunte din tinerețe; dar, pe măsură ce memoria îi slăbea, i se întîmpla să afirme cu aceeași siguranță ca adevărate niște povești și combinații ciudate, sugerate de imaginația sa. Altfel devenise foarte blînd și amabil, iar prezența lui avea o înrîurire cît se poate de bună asupra societății. Cerea să se facă

în comun cîte o lectură folositoare; se îngrijea, de asemenea, de mici jocuri, pe care, dacă nu lua parte la ele, le dirija cu cea mai mare grijă şi, cînd ceilalţi se minunau de bunăvoinţa sa, le răspundea că e o datorie pentru acel care se retrage din lume în ce priveşte problemele importante, să se apropie de ea cu atît mai mult în lucrurile lipsite de însemnătate.

Cu prilejul acestor jocuri, Wilhelm trecea de multe ori prin clipe de spaimă şi întristare; uşuraticul Friedrich nu scăpa nici un prilej de a strecura cîte o aluzie despre afecţiunea prietenului său pentru Natalia. Cum de-i dăduse aşa ceva în gînd? Ce-l îndreptăţea s-o facă? Şi oare lumea nu va crede că, deoarece erau mereu împreună, Wilhelm îi va fi făcut o asemenea confidenţă nesăbuită şi inoportună?

Într-o zi, cînd erau şi mai veseli decît de obicei în urma unei asemenea glume, Augustin năvăli pe uşă cu o înfăţişare înspăimîntătoare; faţa îi era palidă, ochii rătăciţi, părea că vrea să vorbească, dar n-avea glas. Toţi fură cuprinşi de spaimă; Lothario şi Jarno bănuind o întoarcere a nebuniei, săriră la el şi-l apucară strîns. Augustin bolborosi întîi ceva cu vocea înăbuşită, apoi cu glas puternic şi furios, le strigă:

— Nu mă ţineţi; fugiţi să salvaţi copilul! Felix s-a otrăvit!

Atunci îi dădură drumul; Augustin ieşi în goană şi toţi ceilalţi, îngroziţi, năvăliră după el. Îl strigară pe medic; Augustin se îndreptă spre camera abatelui şi acolo îl găsiră pe copil, care părea speriat şi încurcat, cînd încă de departe îl întrebară:

— Ce-ai făcut?

— Dragă tată, strigă Felix, n-am băut din sticlă, am băut din pahar; mi-era tare sete!

Augustin îşi lovi palmele strigînd:

— E pierdut! apoi îşi făcu loc printre cei din jur şi fugi.

Găsiră pe masă un pahar cu lapte de migdale şi o carafă mică alături, golită mai mult de jumătate: medicul sosi, află ceea ce se ştia şi văzu cu spaimă pe masă flaconaşul binecunoscut, în care fusese diluţia de opium: porunci să se aducă oţet şi făcu apel la toate mijloacele artei sale.

Natalia puse să fie transportat copilul în altă cameră; se ocupa de el plină de nelinişte. Abatele alergase în căutarea lui Augustin ca să-i smulgă oarecare lămuriri. La fel făcuse şi nefericitul tată,

dar fără rezultat și, cînd se întoarse, găsi pe toate fețele numai teamă și îngrijorare. În vremea asta, medicul examinase laptele de migdale din pahar și descoperise un amestec foarte puternic de opium; copilul stătea întins pe o sofa și părea foarte bolnav; îl ruga pe tatăl său să nu i se mai dea nimic de înghițit și să nu mai fie chinuit. Lothario își trimisese oamenii și plecase și el călare pe urma lui Augustin. Natalia stătea lîngă Felix; copilul i se aruncă în brațe și o imploră să-l apere; o imploră să-i dea o bucățică de zahăr, căci oțetul era prea acru! Medicul încuviință; ar trebui să lăsăm copilul să se odihnească puțin, căci e groaznic de agitat, spuse el; din partea lui, făcuse tot ce se cuvenea și va încerca tot ce e cu putință. Contele intră destul de supărat, după cum se părea; era grav, chiar solemn; își întinse mîinile deasupra copilului, privi spre cer și rămase cîteva clipe în această poziție. Wilhelm, care ședea deznădăjduit într-un fotoliu, sări în picioare, aruncă Nataliei o privire plină de disperare și ieși pe ușă.

Îndată după asta părăsi și contele camera.

— Nu înțeleg cum de nu se arată la copil nici un simptom alarmant, spuse medicul, după o pauză. Chiar numai dintr-o singură înghițitură, a absorbit o doză colosală de opiu, dar nu găsesc în pulsul lui nici o altă accelerație, decît aceea pe care pot s-o atribui medicamentelor mele și fricii pe care am pricinuit-o băiatului.

Nu trecu mult și intră Jarno cu vestea că Augustin a fost găsit în pod, scăldat în sînge; că lîngă el se afla un brici, cu care probabil își tăiase gîtul. Medicul alergă și se întîlni cu oamenii ce coborau trupul pe scară. Îl așezară pe un pat și îl cercetară cu de-amănuntul; tăietura atinsese traheea; după o pierdere puternică de sînge urmă o stare de leșin; totuși mai avea încă viață, mai era încă nădejde. Medicul așeză trupul în poziția cuvenită, alipi părțile tăiate și aplică un pansament. Nimeni n-a închis ochii în noaptea aceea de grijă. Copilul nu vru să se despartă de Natalia. Wilhelm se așeză în fața ei, pe un taburet; el ținea picioarele băiatului pe genunchi, iar capul și trupul lui Felix se odihnea în poala Nataliei; astfel își împărțiră povara iubită și grija dureroasă, stînd înțepeniți pînă la ziuă, în acea poziție incomodă și jalnică. Natalia îi întinsese lui Wilhelm mîna; nu scotea nici un cuvînt; se uitau la copil și se priveau unul pe altul. Lothario și Jarno ședeau în celălalt capăt

al camerei, prinși într-o convorbire foarte importantă, pe care bucuroşi am fi împărtăşit-o aici cititorilor noştri, dacă n-am fi atît de constrînşi de evenimente. Băiatul dormi liniştit; a doua zi se trezi devreme, foarte vesel, sări din braţele lor şi ceru o tartină cu unt.

De îndată ce Augustin îşi mai reveni puţin, încercară să obţină de la el unele lămuriri. Cu destulă osteneală, aflară pe încetul că în urma dislocării nefericite organizate de conte, fusese repartizat în aceeaşi cameră cu abatele; acolo găsise manuscrisul și, în el, istoria sa; groaza lui nemăsurată l-a convins că nu trebuie să mai trăiască; ca de obicei se gîndise imediat să recurgă la opiu, îl turnase într-un pahar cu lapte de migdale, dar ducîndu-l la gură, şovăise; atunci îl aşezase pe masă, pentru a mai merge o dată prin grădină să privească lumea; la întoarcere îl găsise pe copil ocupat să umple iar paharul din care băuse.

Nenorocitul fu rugat să se liniștească. El îl apucă pe Wilhelm de mînă, strîngîndu-i-o convulsiv și suspinînd:

— Ah! de ce nu te-am părăsit mai devreme? Știam eu bine că am să-ţi ucid copilul şi că el mă va ucide pe mine!

— Băiatul trăieşte! spuse Wilhelm. — Medicul, care ascultase cu atenţie, îl întrebă pe Augustin dacă fusese otrăvită toată băutura.

— Nu, răspunse el, numai cea din pahar.

— Atunci, strigă medicul, printr-o întîmplare fericită, copilul a băut din sticlă! Un duh i-a abătut mîna de la moartea care stătea pregătită atît de aproape;

— Nu, nu, strigă Wilhelm, ducîndu-și mîinile la ochi; cît de groaznică e mărturisirea asta! Copilul a spus clar că n-a băut din sticlă, ci din pahar. Sănătatea lui nu-i decît o aparență; are să moară în mîinile noastre. Și ieși în fugă; medicul îl urmă și-l întrebă pe copil, în timp ce-l mîngîia:

— Nu-i aşa, Felix, că tu ai băut din sticlă și nu din pahar? Copilul începu să plîngă. Medicul istorisi încetișor Nataliei cum stăteau lucrurile: şi ea se osteni zadarnic să afle adevărul de la copil; el plîngea necontenit, tot mai tare, dar în cele din urmă adormi.

Wilhelm stătu de veghe și noaptea trecu în liniște. În dimineaţa următoare, Augustin fu găsit mort în pat; înșelase atenţia celor ce-l păzeau, prefăcîndu-se că doarme, desfăcuse încet pansamentul

și lăsase sîngele să-i curgă. Natalia plecă la plimbare cu Felix, care era vesel ca în zilele lui cele mai fericite.

— Tu ești tare bună, spuse băiatul, tu n-ai să mă certi și n-ai să mă bați; ție am să-ți spun: am băut din sticlă! Mama Aurelia îmi dădea totdeauna peste degete cînd apucam carafa; tata părea atît de supărat, că m-am temut că are să mă bată.

Natalia alergă cu pași înaripați spre castel; Wilhelm, încă plin de îngrijorare, îi ieși înainte.

— Tată fericit! strigă ea, ridicînd copilul și aruncîndu-i-l în brațe, iată-ți fiul! A băut din sticlă; obiceiul lui prost l-a salvat.

I se povesti și contelui această întîmplare fericită; contele însă ascultă zîmbind, cu aerul acela de siguranță calmă și modestă, cu care suporți erorile unor bieți oameni de treabă. Jarno, atent la toate, nu-și putea explica o asemenea mulțumire de sine; în sfîrșit, după oarecare ocoluri, descoperi adevărul; contele era convins că băiatul luase într-adevăr otravă, însă că prin ruga lui și prin faptul că-și pusese mîinile pe capul copilului, îi salvase miraculos viața. Acum era hotărît să plece imediat; ca de obicei, bagajul fu pregătit într-o clipă; la plecare, frumoasa contesă luă mîna lui Wilhelm, în timp ce ținea și mîna surorii sale, le strînse într-ale ei, apoi se întoarse repede și se urcă în trăsură.

Atîtea evenimente groaznice și extraordinare, care se îngrămădiseră unele după altele, modificînd felul de viață și pricinuind dezordine și încurcături în toate, au instaurat la castel un soi de agitație febrilă. Orele de culcare și sculare, de masă și de întîlnire se schimbaseră și se inversaseră. Toți erau scoși din făgașul lor, afară de Therese. Bărbații căutau să-și regăsească buna dispoziție cu ajutorul băuturilor alcoolice, producîndu-și astfel o veselie artificială și alungînd-o pe cea naturală, singura ce ne aduce adevărata voioșie și ne face activi.

Wilhelm era frămîntat și zdruncinat de pasiunile cele mai violente: acele atacuri neașteptate și înspăimîntătoare îi tulburaseră în asemenea măsură sufletul, încît era neputincios să se împotrivească unui sentiment ce pusese stăpînire pe inima sa cu atîta putere. Felix îi fusese redat și, totuși, era nenorocit; scrisorile de la Werner, cu ordine de plată, sosiseră; nu îi lipsea nimic pentru călătorie decît curajul de a pleca. Toate îl împingeau să pornească la drum. Putea bănui că Lothario și Therese așteptau numai să-l știe departe pentru a se căsători. Jarno, împotriva obiceiului, era

tăcut şi s-ar fi zis că pierduse ceva din seninătatea lui obişnuită. Din fericire, medicul îl scoase oarecum din încurcătură pe prietenul nostru, Wilhelm, declarîndu-l bolnav şi dîndu-i un tratament.

Societatea se aduna în fiecare seară şi Friedrich, neastîmpăratul, care ciocnea totdeauna mai multe pahare decît s-ar fi cuvenit, punea stăpînire pe conversaţie şi îi făcea pe toţi să rîdă cu citatele şi ghiduşiile lui obişnuite sau, de multe ori, îi punea în încurcătură, îngăduindu-şi să spună tare ce gîndea.

În ce priveşte boala lui Wilhelm, se părea că Friedrich nu-i dădea nici o crezare. Odată, pe cînd toţi erau împreună, întrebă cu glas tare:

— Doctore, cum se numeşte boala aceea, care a dat peste prietenul nostru? Oare nu i se potriveşte nici una dintre cele trei mii de denumiri cu care vă împodobiţi ignoranţa? Totuşi asemenea cazuri nu sînt rare. Un exemplu la fel, continuă el cu un ton emfatic, se află în istoria egipteană sau babiloniană.

Cei de faţă se priviră unii pe alţii zîmbind.

— Cum îl chema pe regele acela? continuă el şi rămase o clipă pe gînduri. Dacă nu vreţi să mă ajutaţi, am să mă descurc singur. Dădu uşa în lături şi arătă tabloul cel mare din anticameră. Cum îl cheamă pe bărbosul ăsta încoronat, care se lamentează lîngă patul fiului său bolnav? Cum o cheamă pe frumoasa care intră şi care are în ochii ei cuminţi şi, totuşi, cu o căutătură ştrengărească, atît otrava cît şi antidotul? Cum îl cheamă pe cîrpaciul de medic, care abia în clipa asta se luminează şi găseşte pentru întîia oară în viaţa lui prilejul de a procura o reţetă raţională şi a da un leac ce vindecă radical şi care este tot atît de plăcut pe cît de salutar?

Friedrich glumea înainte pe tonul acesta. Toţi căutau să se stăpînească pe cît puteau şi-şi ascundeau stingherealа sub zîmbete forţate. O roşeaţă uşoară colora obrajii Nataliei şi îi trăda bătăile inimii. Din fericire, se plimba cu Jarno încolo şi încoace prin cameră; cînd ajunse la uşă, ieşi cu o mişcare abilă, se mai plimbă puţin pe coridor, apoi fugi în camera ei.

Toţi tăceau. Friedrich începu să danseze şi să cînte:

Să vedeţi voi ce minune!
Ce-i făcut, făcut e-anume.
Ce s-a spus e bine spus.

Soarele cînd va fi sus,
Veți vedea voi o minune!

Therese se duse după Natalia: Friedrich îl trase pe medic în fața tabloului, îi ținu un discurs elogios despre medicină, făcînd pe bufonul, apoi dispăru și el.

Pînă atunci, Lothario stătuse în firida unei ferestre și privise fără să se miște jos în grădină. Wilhelm era într-o stare înspăimîntătoare. Deși se afla numai cu prietenul său, o bucată de vreme rămase tăcut; străbătu cu o privire grăbită toată istoria vieții sale și se opri cu groază la starea lui actuală; apoi sări de pe scaun și strigă:

— Sînt eu vinovat de cele ce se petrec? De cele ce mi se întîmplă, atît mie, cît și dumitale? Dacă e așa, atunci pedepsește-mă! Pe lîngă celelalte suferințe ale mele, lipsește-mă și de prietenia dumitale și lasă-mă să mă duc fără nici o mîngîiere în lumea largă, în care ar fi trebuit să mă pierd de multă vreme. Dar dacă vezi în mine victima unei încurcături crude și întîmplătoare, din care sînt incapabil să scap, atunci dă-mi asigurarea afecțiunii, a prieteniei dumitale, înainte de a pleca în călătoria asta, pe care n-o mai pot amîna. Va veni o vreme, cînd îți voi putea spune ce s-a petrecut zilele acestea în mine. Poate că astăzi sufăr această pedeapsă pentru că nu m-am destăinuit dumitale mai devreme, pentru că am șovăit să mă arăt așa cum sînt; m-ai fi ajutat, m-ai fi eliberat la timp. Dar, de cîte ori mi se deschid ochii, e totdeauna prea tîrziu și totdeauna zadarnic. Cît de mult merit critica lui Jarno! Crezusem că am înțeles-o; speram să mă folosesc de ea, să încep o viață nouă. Puteam s-o fac? Trebuia oare? Degeaba ne plîngem noi oamenii de noi înșine, degeaba ne plîngem de soartă! Sîntem nenorociți și sortiți nenorocirii; și nu e oare cu totul indiferent dacă sîntem împinși în prăpastie de propriile noastre greșeli, de o înrîurire superioară sau de o întîmplare, de virtute sau de viciu, de înțelepciune sau de nebunie? Rămîi cu bine! nu voi mai zăbovi nici o clipă într-o casă, unde am încălcat, atît de groaznic și fără voia mea, legile ospitalității. Indiscreția fratelui dumitale este de neiertat; mi-a sporit neînchipuit de mult nefericirea; m-a adus la disperare.

— Dar dacă ți-aș spune, replică Lothario, luîndu-l de braț, dacă ți-aș spune că tocmai căsătoria cu sora mea e condiția secretă,

pe care a hotărît-o Therese ca să-mi acorde mie mîna? Nobila fată s-a gîndit că meriți o asemenea despăgubire; a jurat că amîndouă perechile vor păși în *aceeași* zi la altar. Rațiunea lui m-a ales, a spus ea, dar inima lui o cere pe Natalia, și rațiunea mea va veni în ajutorul inimii lui. Am fost de acord să te observăm pe dumneata și pe Natalia. I-am mărturisit toate și abatelui, căruia a trebuit să-i făgăduim că nu vom face nici un pas în favoarea acestei căsătorii, că vom lăsa lucrurile să-și urmeze cursul. Așa am și procedat. Natura a lucrat și nebunul ăsta de frate-meu n-a scuturat decît fructul gata copt. Acum cînd sîntem uniți în acest chip deosebit, să nu ne lăsăm tîrîți într-o viață obișnuită; să ducem împreună o activitate nobilă! E de neînchipuit ce poate înfăptui un om luminat pentru el și pentru ceilalți, atunci cînd, fără a încerca să domine, are dorința să devină tutorele multora, să-i îndrume a săvîrși la timpul potrivit tot ce doresc să săvîrșească, să-i conducă spre ținta lor, pe care de cele mai multe ori o văd clar, dar nu găsesc drumul spre ea. Să încheiem o alianță în privința aceasta; nu-i o exaltare, este o idee, ce poate fi pusă perfect în aplicare și care a fost practicată adesea de mulți oameni de treabă, dar nu totdeauna în mod clar, conștient. Sora mea Natalia e un exemplu viu. Niciodată nu va putea fi egalată dorința de activitate cu care natura a înzestrat acest suflet frumos. Da, e calificativul pe care-l merită în mai mare măsură decît multe alte persoane, aș spune, în mai mare măsură chiar decît nobila noastră mătușă, care, la vremea cînd medicul nostru intitula astfel manuscrisul ei, era cel mai frumos caracter, pe care-l întîlnisem în cercul nostru. De atunci s-a desăvîrșit Natalia și umanitatea se poate mîndri cu o asemenea ființă.

Voia să vorbească mai departe, dar Friedrich năvăli, strigînd:

— Ce coroană merit? Cum o să mă răsplătiți? Împletiți mirt, laur, iederă, frunze de stejar, ce găsiți mai proaspăt! Am atîtea merite ce trebuie încoronate! Natalia e a ta! Eu sînt vrăjitorul care a descoperit comoara asta!

— Aiurează, spuse Wilhelm, plec.

— Ți s-a cerut să faci asta? îl întrebă baronul pe Friedrich, în timp ce-l ținea strîns pe Wilhelm.

— Am făcut-o din voia și puterea mea, răspunse Friedrich, și cu ajutorul lui Dumnezeu, dacă vreți; cum am fost pețitor, așa

sînt acum ambasador; am ascultat la ușă; i-a mărturisit abatelui tot.

— Neruşinatule! strigă Lothario; cine te-a pus să tragi cu urechea?

— Dar cine i-a pus să se încuie în cameră? replică Friedrich. Am auzit foarte bine tot; Natalia era tare emoţionată. În noaptea aceea, cînd Felix părea atît de bolnav şi se odihnea pe genunchii ei, cînd tu stăteai deznădăjduit în faţa lor, împărţind cu ea povara cea scumpă, a făcut jurămînt că, de va muri copilul, să-ţi mărturisească dragostea și să-ţi ofere ea însăși mîna; astăzi, cînd copilul trăiește, de ce să-și schimbe sentimentele? Ce-ai făgăduit odată în felul acesta, trebuie să ţii în orice condiţii. Vedeți că vine îndată și popa; crede că ne poate uimi cu noutatea ce ne-aduce.

Abatele intră în cameră.

— Știm tot! strigă Friedrich, luîndu-i-o înainte. Spune pe scurt, căci vii numai de dragul formalității; domnii nu-s dispuși de mai mult.

— A tras cu urechea, zise baronul.

— Ce prost crescut! exclamă abatele.

— Hai repede, replică Friedrich, să vedem cum stăm cu ceremoniile? Le numărăm pe degete; trebuie să pleci în călătorie, invitația marchizului cade admirabil. Odată ce-ai trecut Alpii, acasă totul intră în normal; oamenii îţi sînt recunoscători dacă faci ceva extraordinar, le procuri o distracţie care nu-i costă nimic. E ca şi cum ai da un bal public; pot participa oameni de toată mîna.

— Ce-i drept, zise abatele, pînă acum ai oferit de multe ori publicului asemenea petreceri; după cît se vede, astăzi nu mai ajung să vorbesc şi eu.

— Dacă nu-ţi place ce-am spus, spune dumneata ceva mai cumsecade, ripostă Friedrich. Haideţi sus, haideţi sus! S-o vedem şi să ne bucurăm!

Lothario își îmbrățișă prietenul şi-l conduse la Natalia; ea îi întîmpină, împreună cu Therese; toţi tăceau.

— Nici o întîrziere! strigă Friedrich. În două zile puteţi fi gata de plecare. Ce crezi, prietene, continuă el, întorcîndu-se spre Wilhelm; cînd am făcut noi cunoştinţă, atunci cînd ţi-am cerut buche-

tul acela frumos, cine s-ar fi gîndit că vei primi vreodată o asemenea floare din mîna mea?

— Nu-mi mai aminti de vremea aceea, în clipa asta de fericire supremă!

— N-ai de ce să te ruşinezi, tot aşa cum omul n-are a se ruşina de originea lui. Erau timpuri bune şi-mi vine să rîd cînd mă uit la tine: parcă ai fi Saul, fiul lui Kis, cel ce-a plecat să caute asinul lui tăică-său şi a găsit un regat[73].

— Nu ştiu ce valoare poate avea un regat, replică Wilhelm, dar ştiu că am dobîndit o fericire, pe care n-o merit şi pe care n-aş schimba-o cu nimic pe lume.

---

1 *Samuil:* vezi, în continuare, şi *Ionatan, Saul, Isaia, David, Goliat:* nume de personaje din cadrul legendei biblice privind lupta lui David cu uriaşul Goliat.

2 *Lindori, Leandri:* nume de tineri îndrăgostiţi uzitate în comediile anacreontice din secolul al XVIII-lea.

3 *Scena germană:* titlul unei colecţii în şase volume de drame germane şi străine publicate între 1741 şi 1745 de Johann Christian Gottsched (1700—1766) cu scopul de a promova activitatea teatrelor din Germania.

4 *Chaumigrem, Cato, Darius:* nume de personaje din dramele publicate de Gottsched.

5 *Ierusalimul eliberat:* poemul dramatic al lui Torquato Tasso, făcea parte, în original sau în traducere germană, din lectura literară a tinerilor culţi din secolul al XVIII-lea. La personaje din această operă *(Tancred Clorinda, Armida, Gottfried)* se referă naratorul în pasajul următor.

6 *qui pro quo* (lat. „cine pentru care"): are aici sensul: de „încurcătură, confuzie".

7 *Sibila:* prezicătoare, vrăjitoare; aici femeie bătrînă.

8 *domeniul cavaleresc:* întrucît nobilii care aveau rangul de cavaleri erau subordonaţi direct jurisdicţiei imperiale, pe domeniile lor căsătoriile se puteau încheia mai lesne, nefiind necesar asentimentul stăpînului feudal al ţinutului.

9 *fiul de rege:* Motivul se bazează pe o anecdotă relatată de Plutarh: Antiochus, fiul regelui Seleukos al Siriei, zace la pat cu o boală pe care medicii nu o pot identifica, dar se însănătoşeşte cînd tatăl său renunţă la căsătoria cu Stratonike, pe care fiul său o iubea în taină. Subiectul a fost tratat de numeroşi pictori din secolele XVII şi XVIII. — În roman motivul revine repetat şi capătă valoare de simbol pentru vaga nostalgie a lui Wilhelm spre o împlinire umană, pe care, pînă la urmă, o va găsi în iubirea pentru „frumoasa amazoană".

10 *Endor:* localitate din vechea Palestină, menţionată în scrierile biblice.

11 *Iris:* în mitologia greacă personificarea curcubeului, mesageră a zeilor.

12 *Pastor fido* (it. Păstorul fidel): tragicomedie pastorală a lui Giovanni Battista Guarini (1537–1612).

13 *fandango:* dans spaniol cu castaniete.

14 *piesele germane cu cavaleri:* drame cu subiecte din vremea cavalerismului medieval, devenite modă literară după succesul tragediei *Götz von Berlichingen* (1772) a lui Goethe.

15 *Ce-aud afară...*: Textul baladei apare și în volumul I al prezentei ediții de *Opere*, p. 83, în traducerea lui N. Argintescu-Amza.

16 *Ciobanul de joc se gătește:* un text poetic care începe cu un vers identic apare în *Faust I* (v. 919 și urm.), fără să se poată afirma că e vorba de același conținut.

17 *Acel ce pîinea și-a udat...*: V. și traducerea Mariei Banuș în volumul I al prezentei ediții de *Opere*, p. 83.

18 *adunare de pietiști:* Pietismul a constituit, începînd cu secolul al XVII-lea, o foarte largă și diversificată mișcare de protest împotriva ortodoxiei bisericii luterane și celei reformate. Ea urmărea eliberarea de rigiditatea dogmatică și promova individualizarea și interiorizarea sentimentului religios.

19 *Cunoști tu țara...*: V. în volumul I al prezentei ediții de *Opere*, p. 82, traducerea aceleiași poezii de M. Banuș.

20 *traduse în germană:* În ficțiunea romanului, versurile erau cîntate în italiană, întrucît Italia era țara de origine a lui Mignon.

21 *Montfaucon*, Bernard de (1655–1741): călugăr benedictin, autor al lucrării, celebre pe atunci, *L'Antiquité expliquée et représentée en figures (1719).*

22 *cofetarului:* În practica teatrelor de curte, cofetarii, pricepuți în decorarea dulciurilor, erau folosiți de regulă și pentru realizarea decorurilor de teatru.

23 *monștrii scenei engleze:* se reia o expresie a lui Voltaire („les monstres brillants de Shakespeare"; v., mai departe, și „monștrii ciudați") — Piesele englezești cunoscute pe atunci publicului francez sau german — cele ale lui Shakespeare înainte de toate — se abăteau prin larga cuprindere a complexității vieții de la raționalitatea rectilinie a dramelor clasicismului francez, neținînd seama nici de cele trei unități de compoziție.

24 *Circe:* personaj homeric, vrăjitoare care-și metamorfoza favoriții în porci.

25 *Britannicus*, *Bérénice:* titluri ale unor tragedii de Racine.

26 *un prinț:* se referă la prințul Harry din piesa *Henric al IV-lea* de Shakespeare, prieten al cerșetorilor și borfașilor din cîrciumele londoneze.

27 *Doar cine-a suferit...:* V., în volumul I al prezentei ediții de *Opere*, p. 82, și traducerea M. Banuș a aceluiași text poetic.

28 *civilizată, dar lipsită de imagini* (bildlos): Autorul se referă desigur la ținuturile din partea de nord a Germaniei, predominant protestante, unde ideologia și practica religioasă a luteranismului au redus considerabil interesul pentru prezența imaginilor artistice în lăcașurile de cult.

29 *alexandrinul:* vers de șase accente de tradiție barocă, fundamental pentru tragedia clasică franceză. Avînd o structură fixă cu cezură mediană, era criticat în vremea lui Goethe pentru uniformitatea lui și înlocuit în drame cu versul iambic de cinci accente (pentametrul iambic), de origine engleză, care permitea o expresie mai dinamică a afectelor.

30 *să mă prezint ca Meister:* numele de familie al lui Wilhelm înseamnă „maestru", „maistru", „meșter", semnifică deci cunoașterea și stăpînirea mijloacelor de făurire a vieții; eroul, considerîndu-se începător, se jenează să-l folosească.

31 *Wieland,* Christoph Martin (1733–1813): scriitor german premergător al clasicismului, a tradus în proză unsprezece piese ale lui Shakespeare și, în versuri, *Visul unei nopți de vară.*

32 *pas de deux* (fr.): figură de dans în baletul clasic.

33 *filomele,* privighetori: Toposul privighetorii era foarte uzitat în lirica erotică anacreontică și cea sentimentală a secolului al XVIII-lea.

34 *rondeau* (fr.): poezie cu formă fixă, compusă de obicei, din treisprezece versuri, dintre care primul se repetă la mijloc și în final.

35 *Pyrrhus:* se referă la scena de teatru jucată în actul al doilea din *Hamlet.*

36 *Grandison, Clarissa, Pamela:* personaje principale din romanele scriitorului englez Samuel Richardson (1689–1761).

37 *Wakefield:* se referă la romanul *Vicarul din Wakefield* al scriitorului englez Oliver Goldsmith (1730–1774).

38 *Tom Jones:* personajul principal din romanul cu același titlu al scriitorului englez Henry Fielding (1707–1754).

39 *cizme* (v. și, în continuare, *pantofi*)*:* Începînd de prin 1770, moda cerea bărbaților să poarte cizme (cf. *Werther*); pentru numeroase roluri, mai ales din piesele clasice, se impuneau însă pantofi.

40 *comunitatea* de la *Herrnhut:* grupare pietistă întemeiată în localitatea cu acest nume din districtul Oberlausitz (Saxonia superioară) de

refugiați husiți prigoniți de persecuțiile catolice din Boemia. Îndrumată spiritual de contele Ludwig von Zinzendorf, care dăduse adăpost refugiaților, această comunitate a devenit cunoscută în întreaga Germanie. A se vedea, în special, cartea VI-a a prezentului roman.

41 *Emilia Galotti:* dramă celebră a lui Gotthold Ephraim Lessing (1720–1774), în care autorul demască arbitrariul și corupția cercurilor aristocratice.

42 *Orsina:* personaj feminin (amanta părăsită) din *Emilia Galotti.*

43 *suflet frumos:* concept estetic și etic teoretizat, prin reluarea ideilor platonice, în a doua jumătate a secolului luminilor și mai ales în clasicismul german (Schiller) pentru a denota o ținută spirituală de deplină armonie, realizată prin efort formativ, între înclinările natural-instinctive ale omului și conștiința datoriei, a frumosului și binelui.

44 *Hercule creștino-german* (v., mai departe, și *Octavia romană):* titlurile (prescurtate) a două romane din epoca barocului (secolul al XVII-lea), de tendință catolicizantă.

45 *Phylis, Damon:* nume de îndrăgostiți, obișnuite în lirica anacreontică.

46 *beloved ones:* „cei iubiți", „cei adorați" (engl.). În cercurile pietiste erau folosite adesea expresii englezești.

47 *apologeți ai religiei:* impulsul spre autocunoaștere generat de mișcarea pietistă a promovat o întreagă literatură de confesiuni cu caracter moral și religios, pe care Goethe a cunoscut-o mai ales în tinerețea sa.

48 *sistemul de convertire din Halle:* fondatorul grupului pietist din Halle, August H. Francke (1663–1727) a conceput autocunoașterea ca pe un proces pe mai multe trepte, pe care continuatorii lui l-au teoretizat ca pe un sistem rigid, cu valabilitate generală.

49 *Agathon:* eroul romanului cu același titlu al lui Christoph Martin Wieland (v. nota 31) este crescut departe de chemarea simțurilor de preoții templului de la Delphi, pentru ca apoi, ajuns în cercul de discipoli ai sofistului Hippias, să cadă cu ușurință în mrejele curtezanei Danae.

50 *Girard,* Jean Baptiste: cleric francez de la începutul secolului al XVIII-lea, a ajuns cunoscut printr-un proces în care a fost acuzat de seducerea unei fete venite să se confeseze.

51 *Cartouche, Damiens:* numele unor criminali notorii din Franța secolului al XVIII-lea.

52 *contelui Ludwig von Zinzendorf* (v. și nota 40): Protectorul și îndrumătorul comunității pietiste de la Herrnhut era un fervent predicator, autor de poeme și imnuri religioase.

53 *Ebersdorf:* localitate din sudul Turingiei unde se afla o comunitate pietistă.

54 *avocatul diavolului* (fig.): în practica disputelor scolastice din evul mediu: persoana care primeşte sarcina de a aduce argumente împotriva tezei susţinute, pentru a obliga pe cel ce o prezintă să invoce noi dovezi.

55 *danaidelor:* personaje mitice condamnate în Infern să umple cu apă un butoi fără fund pentru vina de a-şi fi ucis soţii.

56 *Sisif:* personaj mitic condamnat în Infern să urce fără încetare o stîncă pe o înălţime pentru vina de a fi divulgat secretele lui Zeus.

57 *penaţi* (ocrotitori): la romani, *penates* erau divinităţile protectoare ale familiei şi căminului.

58 *America e aici sau nicăieri altundeva:* se referă la intenţia lui Lothario de a înfăptui pe domeniile sale din Germania ceea ce a aplicat şi experimentat în timpul cît a stat în America.

59 *Herrnhut e aici sau nicăieri altundeva:* Contele vrea să-şi asigure „mîntuirea sufletului" donîndu-şi moşiile comunităţii de la Herrnhut; Lothario consideră că prin reformele pe care intenţionează să le introducă realizează un scop social superior.

60 *copac german:* Poetul Friedrich Gottlieb Klopstock (1724—1803) proclamase stejarul drept arbore specific german.

61 *hombre* (sp. „om"): joc de cărţi foarte răspîndit în acea vreme.

62 *hocus-pocusul feudal:* se referă la mecanismul învechit, comparabil cu o scamatorie, al fundării proprietăţii pe dreptul suzeranului de a atribui pămîntul în proprietatea vasalilor care-i aduceau servicii.

63 *Ruprecht argatul:* în folclorul german, însoţitorul care poartă darurile aduse de sfîntul Nicolae şi/sau de copilul Iisus.

64 *vicariat:* funcţie îndeplinită temporar, pînă la numirea sau alegerea unui titular.

65 *Mausolus:* rege al Carei (377—353 î.e.n.); în memoria sa, Artemisia, soţia lui, i-a ridicat Mausoleul, socotit una din cele şapte minuni ale lumii antice.

66 *philéo, philō:* în gr. forma lungă şi cea scurtă pentru „eu iubesc". Dintre derivatele verbului fac parte nume proprii întîlnite în text: Philine Phylis, Philo (vorbitorul se referă aici la Philine).

67 *in folio:* format mare.

68 *Cronica lui Gottfried:* cu subtitlul „de la începutul lumii pînă la anul 1619", cronică istorică din secolul al XVII-lea avînd ca autor pe Johann Ludwig Gottfried.

69 *Theatrum Europaeum:* redactat de Johann Philipp Abele, cuprinde, în continuarea *Cronicii* lui Gottfried, înşirarea evenimentelor dintre 1619 şi 1718.

70 *Accera philologica* a lui Peter Lauremburg, tipărită în 1633, cuprinde, cum spune subtitlul, „două sute de istorii şi discursuri alese, folositoare şi memorabile, întocmite după scriitori greci şi latini".

71 *Gryphius,* Andreas (1616–1664): cel mai reprezentativ scriitor liric şi daramatic al epocii barocului german.

72 *Graubünden:* regiune din Elveţia.

73 *Saul, fiul lui Kis:* personaje dintr-o legendă biblică.

———

CUPRINS

Studiu introductiv: **Idealul plenitudinii umane** V

Notă asupra ediției XXIII

Anii de ucenicie ai lui Wilhelm Meister 1

Note 464

Coperta și supracoperta de
VAL MUNTEANU

Lector : ONDINE—CRISTINA DASCĂLIȚA
Tehnoredactor : VICTOR MAȘEK

*

Bun de tipar : 20.03.1988
Coli de tipar : 31

*

Tiparul realizat sub com. nr. 70 503
Combinatul poligrafic „Casa Scînteii"
Piața Scînteii nr. 1, București
Republica Socialistă România

Prima dintre marile scrieri ale lui Goethe în care acesta predică evanghelia muncii, pe care n-a încetat să o proclame pînă la moarte... Numai o viaţă plină de acţiune este o viaţă adevărată pentru omul de cultură.

KARL VIËTOR

Dominaţia tipului de roman formativ în Germania... este cea mai strînsă legătură cu conceptul german de umanitate, căruia îi lipseşte de la început elementul politic, pentru că e produsul unei epoci în care societatea se fărîmiţa în atomi şi făcea din fiecare cetăţean un om.

THOMAS MANN

Lei 38

GOETHE

PROZĂ

Regăsim în năzuințele lui Wilhelm Meister optimismul educațional al clasicului Goethe: omul e capabil să-și cultive, să-și dezvolte și să-și pună în valoare potențele sale naturale. Mai mult chiar: căutările eroului, dorința sa de-a depăși limitele de clasă reprezintă o lucidă condamnare a relațiilor burgheze și a mutilării personalității umane, impuse de progresiva specializare.

JEAN LIVESCU